

БОРБЕ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ 1941

ЈУНИ - ЈУЛИ - АВГУСТ - СЕПТЕМБАР

I

**ДОКУМЕНТА ПАРТИСКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА
И ПАРТИЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА**

У Босни хараће такозване хрватске усташе. У тој покрајини они су завели праву страховладу. Можда нигдје није тако разуларена хајка против Срба као у Босни. Франковци хушкају муслимане и Хрвате на Србе, распирује се национална мржња, која ће имати тешких посљедица за народе у Босни ако се томе не стане на пут. Сузбијање сијања те мржње, раскринкавање франковачких издајника пред народима Босне, борба против узурпатора и окупатора у Босни, борба за братство народа — то је сада најпречи задатак комуниста у Босни.

(Из закључака са Савјетовања Комунистичке партије Југославије од маја 1941 године — „ПРОЛЕТЕР“, орган ЦК КПЈ бр. 3—4—5, март—април—мај 1941 г.)

БР. 1

ПРОГЛАС ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА БОСНУ И
ХЕРЦЕГОВИНУ ОД МАЈА 1941 ГОДИНЕ¹

РАДНИ НАРОДЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ!

Страшна трагедија која је задесила наше народе донијела им је национално ропство, глад и пустош. Народи Југославије проживљују најтеже часове у својој историји. Осовинске окупаторске власти бјесне у својој подивљалој убилачкој и пљачкашкој хајци над народима Југославије. Тамнице се пуне народним борцима широм цијеле Босне и Херцеговине, убија се на све стране. Свакодневно ријека Врбас избацује измрцварене љешеве. Од недјеље до уторка на Сави код Брода извучено је преко 30 љешева — већином сељака из Босне. Окупаторске трупе и њихови агенти франковци, методама средњовјековне реакције, хоће да униште српски народ у нашим крајевима. Њемачке окупаторске трупе сравниле су читаво српско село Сану код Приједора и у пламену села, на тргу, објесиле 27 сељака. У Звечајграду код Јајца стријељана су три сељака Србина и преко стотину ухапшено и премлаћено. Босном и Херцеговином крстаре наоружаних криминалаца и најмрачнијих типова који без икакве одговорности убијају, пљачкају и пријете. У тако тешкој ситуацији и авет глади покрила је опустошену земљу, а биједа и несташница све се више шире. Франковци су развили братоубилачку кампању, натјерујући гладни и поробљени народ да се између себе покоље.

РАДНИ НАРОДЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ ! Кроз двадесет година великосрпска господа је пљачкала твоју земљу. Да би могла одржати власт, уносила је свађу међу народе. Распиривала је шовинистичку мржњу и крваво гушила сваку твоју

¹ Редакција није могла тачно установити датум објављивања прогласа. Вјероватно потиче из друге половине маја 1941 године.

борбу за слободу. Та иста господа издала те је твојим вјековним непријатељима. Она је водила рачуна само о томе како ће се обогатити. Због тога је угњетавала двадесет година разне народе Југославије, због тога је занемаривала одбрану земље, због тога је забранила авангарду радничке класе — Комунистичку партију, увела закон о заштити државе и пунила тамнице најбољим синовима радног народа. Због тих капиталистичких, богаташких интереса силом се одупирала борби цијелог радног народа који је, у интересу мира и независности, тражио да се на вријеме склопи пакт о узајамној помоћи са СССР-ом.

Данас Босна и Херцеговина постаје поновно поробљена покрајина коју пљачка, са још већом безобзирношћу и терором, хрватска франковачка господа. Та господа, која се окружила најмрачнијим типовима и једном групацијом заведене омладине, нема масовну потпору у хрватском народу. Ту господо доведле су окупаторске власти да би преко ње могле лакше пљачкати и убијати. Данас франковачки одреди, заштићени од њемачких трупа¹, убијају, пљачкају и понижују српски народ, пријетећи да ће га искоријенити из Босне и Херцеговине. Подивљали у својим мрачним побудама, они чине пљачкашку хајку над Јеврејима — настојећи и физички да их униште. РАДНИ НАРОДЕ ! Освајачка чизма гази твоју независност и хоће да те уништи.

С Р Б И ! Двадесет година варала вас је господа из Београда. Потпиривала је у вама шовинистичку мржњу према Хрватима и муслиманима да би могла да влада. Стварала је братоубилачке покоље. А данас вас је — јер је мислила само на своју пљачку — издала туђину. Њемачке окупаторске трупе хоће да вас униште. Терором над вама, преко плаћеничке и издајничке франковачке госпоре, хоће да вас баце у братоубилачки рат са вашом браћом Хрватима и муслиманима. Хрв. народ као и муслимани немају никакве везе са плаћеницима — франковцима.

Српски народе, не дај се завести од окупаторских власти које се праве да те заштићују од хрватских терориста. Твоји су непријатељи окупаторске трупе и њихова лакејска домаћа клика — франковци, а не твоја браћа Хрвати и муслимани.

МУСЈИМАНИ, вас је кроз двадесет година угњетавала београдска господа. Вашу борбу за слободу искоришћавала је ваша господа и продавала вас, ради своје пљачке, београдским режимима. Данас друге издајнице, али опет господа, вашу љубав за слободу и борбу за бољи живот продају франковачкој влади у Загребу. Данас вас франковци проглашују већим Хрватима него што су они, јер немају никакве подршке у хрват-

¹ Мисли се: заштићени њемачким трупама.

ским масама и вас желе да употрејебе као прљаво оруђе у спровођењу националног угњетавања Срба и терора над Јеврејима и Хрватима. Они вашу мржњу према тлачитељима из Београда, шовинистичком кампањом, желе да претворе у мржњу према српском народу и Јеврејима. Тиме вас излажу братоубилачкој борби и мржњи других народа у Босни.

Муслимани, не дајте се завести од муслиманске франковачке господе која вас излаже страховитим опасностима.

ХРВАТИ, франковачка господа не само да је помогла распарчати Југославију, него је то учинила и са самом Хрватском. Дивну Далмацију продала је Талијанима, а хрватском народу наметнула је краља из талијанске краљевске породице и тиме хрватски народ бацила у службу талијанске господе. Франковци хоће од хрватског народа да направе робље осовинских сила и тлачење српског и словеначког народа. Марионетска влада Анте Павелића развила је у Босни и Херцеговини страшну шовинистичку кампању увлачећи хрватски народ у братоубилачку борбу.

Хрвати, поведите борбу са Србима и муслиманима против осовинских агената — франковачке господе, против крвавих непријатеља свију нас — окупаторских власти, за своју слободу и независност.

ЈЕВРЕЈИ, ви највише осјећате нељудску безобзирност и злочиначку душу франковачке господе. Пут бољег живота и за вас јесте заједничка борба са Србима, Хрватима и муслиманима коју води Комунистичка партија.

РАДНИЦИ И РАДНИЦЕ, окупаторске власти и њихови агенти франковци хоће да вас застраше пријетњама, концентрационим логорима и убиствима и на тај начин да вас учине неспособним да се одупрете најбездушнијем и најкрвавијем изабљивању које вам спремају. Обманама о неком благоданству и новом рају за раднике хоће да убију вјеру у вашу коначну побједу. Они отпуштају раднике са посла и онда их са пријетњама тјерају да иду у Њемачку и тамо раде по рудницама и јункерским имањима. Скоро у свима предузећима широм цијеле Босне и Херцеговине отпуштају се радници, да по Њемачкој раде најтеже послове. Радници и раднице, не дајте се застрашити, збијте своје редове и створите несаломљиво јединство радничке класе. Нека вам је примјер борба радничке класе у некадашњој Русији, која је у својој херојској борби свргнула царизам и створила непобједиву државу среће и благостања — Совјетски Савез.

РАДНИ НАРОДЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ ! Комунистичка партија, иако прогоњена кроз ових 20 година, увијек је

стајала у првим редовима досљедно у борби за права угњетених и национално поробљених. Она је увијек указивала пут којим је требало ићи да би се спасио мир и национална независност. Комунистичка партија, као и увијек, бориће се у првим редовима народне борбе. Насупрот терору, хапшењу и убиствима, она ће још одлучније и упорније организовати борбу против окупатора и њихових агената. Комунистичка партија позива све народе Босне и Херцеговине да престану са међусобном борбом, мржњом и крвопролићем — јер то окупатори и пљачкаши и желе, јер само тиме могу одржати своју власт.

Хрвати и муслимани, немојте допустити да ви постанете тлачитељи ваше браће Срба и Јевреја.

Комунистичка партија вас позива у братско јединство свих наркзда против окупатора, против изабљивања а за бољу и срећнију будућност.

Да живи велика, срећна и непобједива земља социјализма — Совјетски Савез!

Да живи братска слога и братска љубав наших народа!

Да живи јединство радничке класе Југославије!

Да живи Комунистичка партија Југославије!

Доље империјалистички окупатори и њихове слуге!

Живјела независност народа Југославије!

Доље империјалистички рат!

ПОКРАЈИНСКИ КОМИТЕТ КОМУНИСТИЧКЕ
ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
ЗА БОСНУ И ХЕРЦЕГОВИНУ

BR. 2

IZVJEŠTAJ KOMANDIRA TREĆE ROMANISKE PARTIZANSKE
ČETE OD 6 AVGUSTA 1941 GOD. ŠTABU SARAJEVSKE OBLA-
STI O RADU NA ORGANIZACIJI PARTIZANSKIH JEDINICA
I IZVEDENIM AKCIJAMA¹

6. 8. 1941

ROMANIJA

Izveštaj o radu na organizaciji i o akcijama partizanske 3 čete na Romaniji

21. 7. održana sednica Štaba koordinacionog rukovodstva (Koru) i Štaba čete (Štab).

U štab su ušli: Čiča² kao komandir, Jovo³ — zam.[enik], Danilo⁴ — II zam., Ilija⁵ — pol. kom. i Mikailo⁶ — član.

Na partiskoj konferenciji pre sednice štaba, drug Aco⁷ je referisao o pol. situaciji i objasnio ulogu part.[izanske] čete.

Na sednici Koru-a i štaba⁸ raspravljana su uglavnom organizaciona pitanja.

22. 7. — Sednica štaba sa part.[iskom] organizacijom na kojoj su detaljno raspravljena sva pitanja u vezi s organizacijom čete i podeljene funkcije partijaca s tim da će štab dati dalja uputstva.

23. 7. — Sednica štaba na kojoj je određeno privremeno mesto štaba, mesto i dan mobilizacije i upute partijcima za izvršenje priprema za mobilizaciju četa.

24—26. 7. — Čiča bio u Stambulčiću — uzaludno, jer sanduka bombi nije bilo.

Ilija je u međuvremenu imao sastanak s drugom Mujom, koji je obrazloženo izjavio da je momentalno bolje da ostane van odreda i čini usluge akciji, a kad \istreba — ući će odmah.

25. 7. je u Kusačama uhapšen drug Mirko⁹ u izvršavanju zadataka. On je 27. 7. odveden u Rogaticu, navodno mučen, a danas

¹ Redakcija raspolaže originalom izvještaja u rukopisu.

² Slaviša Vajner-Čiča, narodni heroj, poginuo 21 januara 1942 god. u borbi s Nijemcima kod Pjenovca, na pruži Olovo—Han Pijesak.

³ Oskar Danon — Jovo

⁴ Narodni heroj Danilo Đokić, poginuo krajem septembra 1941 godine.

⁵ Narodni heroj Pavle Goranin-Ilija, poginuo 1944 god. u Zunovima kao komesar 27 divizije.

⁶ Mikailo Obrenović

⁷ Hasan Brkić — Aco

⁸ Komande čete

⁹ Mirko Borovčanin imao je zadatak da u Kusačama priprema tnase za borbu i otpočne sa akcijama.

se ne zna šta je s njim i gde [je]. Postoji mogućnost da je odveden u Sarajevo.

26. 7. — Part.[iski] sastanak sa štabom, na kome su podneseni izveštaji o izvršenome. Prema tome je u oetu trebalo ući 52 partizana, za čiju vrednost su lično odgovorni partijci koji su ih pozvali.

Kohstatovano je iz izveštaja da je drug Mirko sam mnogo kriv svom hapšenju.

28/29. 7. u noći su na ugovorenom mestu čekani partizani. Zbog strahovitog nevremena došlo' samo 14, a sledeće noći 29/30. 6.¹ — ostatak do ukupno 32.

30. 7. — Sednica štaba — raspored na desetine i određeni desetari. Na konferenciji svih partizana objašnjena je pol.[itička] osnova i konkretni zadaci s načinom rada. Dobro prihvaćeno.

Na sednici partijaca čete konstatovan slab rad partijaca, koji je dao svega cca² 30% predviđenih rezultata ...

Na sednici štaba konstatovano da je četa slabo naoružana (cca 60% ima puške, od kojih svega 50% pouzdanih i dobrih) i da nema nikakvih drugih sredstava (alata, eksploziva itd.). Odlučeno je da se, u cilju naoružanja i dobijanja eksploziva, eventualno radio aparata i hrane, napadne kuća ustaškog stožernika u Kramu — Šanike Cigaje i žand. stanica u Zljevima i to noću 31. 7/1. 8. Istodobno će se pokidati tel. veze Mokro — Han Pijesak i Sokolac — Rogatica i cesta zakrčiti prevalljivanjem stabala preko nje. Zbog pojačanja posade u kući Šanike, odustalo se [od napada na nju] i izvršen napad na žand. stanicu Zljevima i opcinu Sokolovići. Zand. stanica Zljevima je samo sva demolirana bez daljnjeg rezultata, a općina Sokolovići poharana, sve knjige i akta spaljeni, odneti muhuri³ pisaća mašina, nešto benzina, 1 testera i 2 ispravne dobre puške. Kidanje tel. veza i prevalljivanje stabala na cestu je izvršeno na 3 mesta na potezu⁴ Mokro — Kram, a veza Sokolac — Rogatica nije prekinuta, jer [se] nije uspelo predati naređenje . .

1. 8. — Odmor čete na Kopito brdu, uspostavljanje kontakta sa seljacima iz okoline ovih napada i upućivanje da ostaju kod kuće, svrše žetvu, organizuju odbranu sela i sabotiraju naredbe [okupatorsko-ustaške] vlasti.

3. 8. je četa prispela u okolinu Prače, gde se je sastala sa ljudima avij.[atičarskog] potp.foručnika] Miće Stanara,⁵ te Boška⁶

¹ U originalu omaškom je napisano 6 (juna) umjesto 7 (jula).

² Circa (lat.) — oko

³ Stambilji

⁴ Pravcu

⁵ Stanar je bio jedno vrijeme komandir Pračanskog odreda Romaniške partizanske čete, pokazao se kao kukavica te je smijenjen sa te dužnosti. Kasnije je otišao u četnike i kao četnik poginuo.

⁶ Boško Šarenac, poginuo u borbi protiv ustaša.

2/2 (4)

3 i 4. 8. izvanredna komiteta organizacija čete: to
 tako da je četa podložna u 6 odreda, svaki sa
 svojim komandiranjem i pol. rukovodstvom kao
 njegovim rukovodstvom. Celo područje delovanja
 čete je podložno u 6 regiona: - 1) Planine Kopito-
 Devetak - Knitkova i put Kichic - Hru Pijesak.
 2) Ruzatka i okolice i želj. putnja Ruzatka - Kichic.
 3) Glasinac i okolice i putem Kichic - Radomanijsa,
 Loncok - Knitkova i Radomanijsa - Ruzatka.
 4) Romanija i putem Radomanijsa - Farsjevo.
 5) Želj. putnja Pale - Romanica i putem Pale -
 Romanica.
 6) Želj. putnja Kichic - Farsjevo i putem
 preko Jabuka na Gornjole.
 Na sednici Stabe i Komandiranja i pol. ruk.
 odreda date su sledeće direktive za četu:
 1) Uvrtavanje svih važnijih puteva
 i to kao primarni zadatci.
 2) Otvajanje linija železnice i utvrdjivanje posto-
 jećih, razvijanje i uvrtavanje istih i
 zaplenjivanje ovih linija razvijanje istih.
 Ovo s ciljem, da se omogućiti uticaj
 vlasti na selo.
 3) Organizovanje samoodbrane sela putem
 masovnih lokalnih odreda uz saradnju odreda
 čete.
 4) Organizovanje izveštavanja svih važnijih podataka
 naznačeno prethodno.

i Mladena Šarenca, obojica iz Prače. Ovo je izvršeno zato da bi se sprečio samostalan divlji rad ovih ljudi koji su izbegli u šumu i započeli četovanje zbog progona vlasti.

Na poverljivom sastanku štaba s tim ljudima izložena im je politička osnova našeg pokreta i platforma saradnje. Oni su je prihvatili i podredili se našoj 'komandi.

3 i 4- 8. izvršena konačna organizacija čete i to tako da je četa podeljena u 6 odreda, svaki sa svojim komandirima i pol. poverenikom¹ kao njegovim zamenikom. Celo područje delovanja čete je podeljeno u 6 rejona: — 1) Planine Kopito—Devetak — Kuštravica i put Vidrić — Han Pijesak. 2) Rogatica s okolinom i želj. pruga Renovica — Višegrad. 3) Glasinačko Polje s putem Vidrić—Podromanija, Sokolac—Knežina i Podromanija—Rogatica. 4) Romanija s putem Podromanija—Sarajevo. 5) Zelj. pruga Pale—Renovica s putem Pale — Renovica. 6) Želj. pruga Ustjprča — Foča s putem preko Jabuke za Goražde.

Na sednici štaba s komandirima i pol. pov. odreda date su sledeće direktive za rad:

1) Uništavanje svih saobraćajnih puteva i to kao primarni zadatak.

2) postavljanje busija žand. i ustaškim patrolama, razoružavanje i uništavanje istih i zaplenjenim oružjem naoružavati odred. Ovo s ciljem, da se onemogući uticaj vlasti na selo.

3) Organizovanje samoobrane sela putem manjih seoskih odreda uz saradnju odreda čete.

4) Osiguranje izvršavanja svih poljskih radova, naročito žetve.

Perspektiva ovih direktiva je da spreče normalan saobraćaj i snabdevanje i prebacivanje nepr.fijateljskih trupa na vanjski i unutarne frontove, izdvajanje sela ispod uticaja vlasti i priprema organizovanog opšteg ustanka.

Za komandire su postavljeni ljudi koji su se u prvim akcijama pokazali kao dobri i pouzdani i koji su u toku 9 dana pokazali najviše pol.fitičke svesti. Ovo naročito podvlačim, jer se i kod pojedinaca i u četi kao celini osetno podigao politički nivo.

Do danas je završena organizacija part.[izanske] čete i ista po kvalitetu komandnog osoblja i broju ljudi osposobljena za organizovane akcije. Važna je okolnost da se u četi nalazi drug Mujo koji će dovesti izvestan broj muslimana, tako da će se pokret moći da proširi i među muslimaniima.

Politički uspesi svega dosadanjeg rada su:

1) da se kod Srba sve manje i manje pojavljuju izljevi mržnje na muslimane i tih će uskoro posve nestati. U tom cilju je,

¹ Političkim poverenicima su nazivani članovi partije kojima su u tim prvim partizanskim jedinicama dodijeljene dužnosti kasnijih političkih komesara.

napr., i 5. 7. održana konferencija sa grupom Srba u selu Nepravdićima s očitim uspehom.

2) Prigodom napada na Općinu sokolovićku izazvan je iz kuće i odveden u opštinu beležnik Kadrija Demirović i tu su mu predate sve stvari njegovog priv.[atnog] vlasništva i saopšteno mu da se on kao pošten čovek ne treba ništa bojati. Progoniće se i kazniti samo ustaše, bez obzira na veru i narodnost. Ovo je vrlo povoljno primljeno kod muslimana.

3) Iza izvršenih napada pušteni su iz zatvora u Rogatici, Prači i Sokolcu svi zatvorenici, a narodu putem žandarma saopšteno da ustaše više neće imati nikakve izvršne vlasti.

4) Traži se kontakt vlasti¹ sa viđenim Srbima, koji to, po našim uputstvima, odbijaju (slučaj Malkana Čaića iz Nepravdića, koji je odbio da primi dekret potprets.jednika] opštine).

5) Narod, koji je bio strahovito utučen i plašljiv, dobio je samopouzdanja i hrabrosti.

Organizovanim nastupom uspelo nam je da povučemo u našu akciju, pod našu komandu, sve ljude koji su usled proгона vlasti morali [pobeći] u šumu. Jedan od njih — Aćim Babić², trgovac iz Krama, okupio je oko sebe 20-tak ljudi i delovao divlje, četnički. Pokušaj prvog kontakta nije uspeo zbog pada druga Mirka.³ Pre 3 dana sam Aćim je putem svog kurira ponudio stavljanje svoje pod našu komandu. Ponudio je i radio aparat, a i nešto novca. Predloženo je Koru da ostvari ovu saradnju.

0

Po izvršenoj organizaciji čete, čiji će odredi odmah stupiti u funkciju, nameravao je štab da se na cca 8 dana odvoji od čete i organizuje rad partijaca van čete, jer se kod partijaca van čete pokazuje premalo inicijative i spremne za rad po selima i povezivanje sela s četom. Kao vrlo hitan i važan problem ukazalo se štampanje letka, u kome bi se narodu objasnili suština i neposredni cilj pokreta.

Po naređenju Koru-a odustalo se od toga i štab se razdvojio. Drug Ilija je otišao da organizuje rad partije i stavi se u neposredan dodir s drugom Mujom. Jovo — I zamenik kom.[andira] je preuzeo komandu 3 odreda (Glasinac) radi delikatnosti situacije, a Čiča neposrednu komandu 4 (Romaniskog) odreda. Pre toga je već Danilo dodeljen ~~2 (Rogatičkom) odreda~~ a drug Mikajlo 3 (Glasinačkom) odreda.

0

¹ Okupatorsko-ustaška vlast traži kontakt.

² U početku je saradivao s parti.anima, ali je kasnije, pod uticajem četničkih oficira Draže Mihailovića, prišao četnicima i borio se zajedno s okupatorima protiv partizana. Uхваćen je 1944 god. i strijeljan u Tuzli kao narodni neprijatelj.

* Mirko Borovčanin

Na Romaniji je jedna grupa divlja napala neorganizovano i bezuspešno prazan vojni autobus 3. 8, na što je reakcija vlasti bila užasna. Ubijeno je po poljima 15 ljudi, zapaljena kuća druga Janka Jolovića¹ i demolirana kuća Tome Đukića. Sva Romanija je izbegla u šumu. Zbog toga je i izvršena promena u programu štaba i 4 odred će se popuniti ljudima s Romanije da bi mogao uspešno delovati i držati ključ Glasinca — Romaniju.

Moram da konstatujem da 3 četa dosada još nije dala rezultata u osnovnim zadacima part.[izanskog] pokreta. Razlog je u tome što smo postavili zadatak da najprije izvršimo solidnu organizaciju čete i osposobimo je za akcije. To je izvršeno i akcije će sada nastupiti, ukoliko već nisu u toku; ovih dana očekujem prve izveštaje.

-

0

Poteškoće:

Nepoverenje i sporost seljaka, neshvatanje potrebe konspirativnosti oele akcije i dosta česte pojave srpskog nac.fionalnog] šovinizma. Osim toga, najveća poteškoća je održavanje stalne i brze veze. — To se polako suzbija i savladava.

Prehrana je dosada uspešno rešavana u saradnji s okolnim selima u kojima se četa kretala. Selo prima akciju povoljno (uz izvesne ograde i strah) i pomalo je pomaže. Napredovanjem akcije jačaće i ta pomoć sela.

Higijena vrlo otežana, jer se četa mora da krije i danju i noću po šumi, daleko od voda, koje su retke. Danima nema mogućnosti za pranje, brijanje itd. Jedva se nalazi i vode za piće. Bojim se zaraznih bolesti, koje bi uništile pokret (pegavac, tifus). Bezuslovno bi bio potreban lekar koji bi izvršio vakcinisanje protiv bolesti, u koju svrhu bi trebalo dobiti potreban sanitetski materijal. Molim da se ovom pitanju pokloni puna pažnja.

Trebalo bi četu opskrbiti zavojnim materijalom i to što pre. Posiati jedan ruksak s tim materijalom.

Dalje bi trebalo — za slučajeve potpune tajnosti kretanja čete — izvesne količine slanine, masnog sira i sl. suhe hrane.

Postoji dalje jaka potreba da četa dobije bar jednog aktivnog oficira koji bi ušao u štab i preuzeo komandu najvažnijeg odreda. Ovo je potrebno radi važnosti zadataka Romaniskog odreda koji će, možda, u najbližoj budućnosti imati da izdrži jake napade neprijatelja.

Potrebno je da nam se dostavi:

1—2 busole, vojne karte 1:100.000 — sekcije Sarajevo i Kladanj po 2 kom. i Zvornik i Višegrad po 1 kom., 1 dvogled, vojna

¹ Janko Jolović je bio seljak sa Glasinca i kao član KPJ radio u pozadini. Uhvaćen je od četnika u selu Bandinom Odžaku, odveden na Romaniju, fnasakriran i bačen u provaliju.

literatura radi vojne izobrazbe komandnog osoblja i partiska literatura radi organizovanja partisko-prosvetnog rada. — Sve stvari, molim, da se šalju sa torbama ili ruksacima, jer ih nemamo. Trebali bismo i 10-tak četurica za vodu.

Novac. Dosada je potrošeno ukupno oko 2.500 din. Komandiri odreda su dobili svaki po 800 din., a štab je zadržao oko 2.500 — tačne cifre nemam, jer su kod blagajnika — druga Jove. Mislim da nam novaca više ne treba zasada i da ćemo to moći sami rešiti.

Drugarski pozdrav

Ciča¹

NB. Danas — 7. 8. — sam saznao od seljaka da su spaljeni drveni mostovi u blizini Sokolca i potrgane tel. veze. Izveštaje još nemam, ali verujem da je to izvršio Glasinački odred.

БР. 3

ПРОГЛАС ШТАБА ГЕРИЛСКИХ ОДРЕДА ЗА СРЕЗ БОСАНСКО ГРАХОВО И ОКОЛИНУ ОД 7 АВГУСТА 1941 ГОДИНЕ²

ПРОГЛАС

СРПСКИ НАРОДЕ!

Њемачки и талијански фашистички освајачи прегазили су твоју земљу, попалили и опљачкали твоје домове, уништили твоју националну независност, ставили те у окове најцрњег ропства какво те никад у твојој историји није снашло. Фашистички окупатори и разбојници хоће да те искоријене са лица земље, тебе и пород твој, у Србији помоћу твојих издајница — Стојадиновићевих и Љотићевих изрода и плаћеника, у овим

5lay1ša Уајпег

¹ „Штаб герилских одреда за Срез Босанско Грахово и околину” формиран је 22 јула 1941 год. на састанку Среског комитета КПЈ за Срез Босанско Грахово. На том састанку су били присутни и чланови „Војног повјереништва” које је још јуна 1941 год. било формирано при Среском комитету за организовање првих герилских одреда и припрему првих акција. Једновременно са формирањем овог штаба образовано је при њему и тијело које ће се бавити агитационо-пропагандним радом популаришући ослободилачку борбу, а првенствено борбе и акције партизанских одреда. Ово тијело се звало „Герилски информациони биро (ГИБ)” а издавало је и свој недјељни лист „Герилац”. У другом броју тога листа који је изашао 7 августа 1941 год. објављен је овај проглас који је био упућен народу Босанске Крајине.

крајевима преко издајица хрватског народа — Павелића и његових усташких банди.

Данас, када си се дигао на свету ослободилачку борбу, јер ниси више могао трпјети насиља и зулуме својих окупатора и њихових плаћеника, фашистички крволоци Хитлер и Мусолини спремају свој други злочиначки поход на твоју земљу, на твоју слободу коју данас крвљу својом отимаш и плаћаш. Фашистички бандити поновно руше и пале твоја села и градове, наносе смрт твојој дјеци и женама. Хитлер и Мусолини труде се да преко твог потпуног уништења, да преко твојих љешева, дођу до твога жита и твојих богатстава, да отму твој труд и муку. Фашистички авиони поновно руше и пале твоја села и твоје градове, наносе смрт твојој дјеци и женама.

Хитлер и Мусолини хоће, по цијену твог потпуног уништења, преко твојих згаришта и љешева, да дођу до твога жита и твојих богатстава, како би могли наставити свој вјероломни, разбојнички напад на земљу социјализма, земљу слободних и срећних совјетских народа, и даље поробљавати окупирану Европу.

ШТА ВАС ЧЕКА, ВАС И ВАШЕ ЖЕНЕ И ДЈЕЦУ, АКО ФАШИСТИЧКИМ РАЗБОЈНИЦИМА ПОЋЕ ЗА РУКОМ ДА УГУШЕ ВАШ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИ ПОКРЕТ? ЧЕКА ВАС — У ТО НИКО НЕ СУМЊА — СМРТ И ПОТПУНО УНИШТЕЊЕ!

Српски народе, збиј стога своје редове, брани свим снагама, до последње капи крви, сваку стопу своје рођене земље и отету слободу! Наноси свагдје свим средствима смртне ударце окупаторима и домаћим издајницима! Не дозволи да дођу до кила твога жита, до вагона твоје руде и твога дрвета, не дозволи им да твоје путове и жељезнице и твоју земљу користе за пребацивање својих трупа и гушење твоје или туђе народне слободе!

Не насједај причама како су тобоже талијански фашисти пријатељи твоји и твоје слободе. Зар да буду твоји пријатељи они који нису пријатељи ни своме народу, него га гоне годинама, већ гладна и упропашћена по европским и афричким бојиштима за своје богаташке интересе? Зар да буду твоји пријатељи они који су у Италији, раније, стварали и издржавали Павелићеве усташке логоре..., зар они који су онако мучки ударили, заједно са њемачким фашистичким хордама, на твоју земљу да је поробе и опљачкају, који су и довели Павелића на власт и натоварили га теби на леђа и који данас по Македонији, Црној Гори, Херцеговини, Далмацији, Словенији у крви гуше народну ослободилачку борбу?!

Данас ти они овдје обећавају да ће те тобоже заштитити од усташких зулума ако одложиш оружје, како би те онда лакше поновно бацили под своју господарску чизму.

И њемачки и талијански фашисти препуштени су свагдје Павелићевим усташким бандама да за њих и мјесто њих врше код нас зулуме и покоље и завађају народе. И када су били благонаклони према теби, било је то из рачуна, било је то због тога и у оно вријеме док нису средили рачуне са Павелићем, јер су хтјели да се ослоне на тебе како би, [и] против отпора хрватског народа, откинули што више од наше Далмације. Данас они неће имати милости ни према теби, као што немају ни према хрватском народу, јер се ми данас заједнички дижемо да истјерамо фашистичке окупаторе и њихове слуге из наше заједничке куће. А што се данас лађају лукавства прије него силе, то је због незадовољства радника и сељака у талијанској еолсци, због незадовољства читавог талијанског народа који је увучен у империјалистички рат и клање преко своје воље, код кога све више јача свијест о потреби да сруши своје фашистичке властодршце, да оствари братство свих народа у слободи.

Сви они који ти данас причају о великом пријатељству Мусолинија и његових банди према теби не разликују се од оних домаћих издајница твојих који су шуровали са усташама, то су слуте, шпијуни и плаћеници талијанског фашизма, јер су твоји подли непријатељи који ти забијају нож у леђа.

ХРВАТСКИ НАРОДЕ, БРАЋО МУСЛИМАНИ,

Павелић вас је издао и продао Хитлеру и Мусолинију. Павелић је продао нашу дивну Далмацију талијанским фашистима, по којој данас жаре и пале црне кошуље. Павелић је, послије талијанских и њемачких окупаторских чета, наставио да са својом издајничком великохрватском господском кликом пљачка и отима ваше жито, крух свагдањи, од уста вас и ваших породица. Павелић је искористио вашу жеђ за слободом, вашу мржњу на београдску великосрпску господу, да вам наметне још црње ропство, глад и биједу. Павелић вам је, намјесто мира, донио рат и то рат против највеће и најмоћније земље свијета која данас, у савезу са великим демократским земљама, копа гроб фашизму, рат у коме гину ваши најбољи синови за рачун одржања Хитлера и Мусолинија, те различитих Хаха, Антонеска, Павелића и њихових пљачкашких банди.

И када није успио да од вас — Хрвата и муслимана — начини жандарме и целате над братским српским народом, наступају њемачки и талијански окупатори да униште ослободилачку борбу народа Југославије у којој учествују и ваши нај-

бољи синови, да нас све скупа поново поробе, опљачкају и попале. Ето, тако уствари изгледа независност државе хрватске.
СРБИ, ХРВАТИ И МУСЛИМАНИ НАШЕ ДРАГЕ БОСНЕ ПОНОСНЕ!

Нас су овдје увијек настојала сваколика господа — и туђинска, и српска, и хрватска — да заваде, па да нас онда лакше робе и опљачкају.

Данас, када се води одлучна битка на живот и смрт између снага напретка и наратка, између слободних и поробљених народа против фашистичких освајача, данас, када непобједиве армије Совјетског Савеза туку фашистичке разбојнике и носе народима Европе слободу и бољи живот, — кујмо у крви, у јуначком отпору наше борбено јединство, наш заједнички фронт против окупатора и издајца; остваримо у братском савезу равноправност и слободу свих народа Југославије!

Радници, сељаци, војници и поштени грађани,

Зора слооде и бољег живота скоро ће нам свима сванути!

Живјела Народна ослободилачка борба!

Живјело братство и равноправност свих народа Југославије!

Доље крвави Хитлер и Мусолини, доље окупатори и натови плаћеници!

ШТАБ ГЕРИЛСКИХ ОДРЕДА
ЗА СРЕЗ Б. ГРАХОВО И ОКОЛИНУ

(Из „Герилца“ бр. 2 од 7 августа 1941 године)

БР. 4

ТЕКСТ ПАРТИЗАНСКЕ ЗАКЛЕТВЕ У БОСНИ

ЗАКЛЕТВА ГЕРИЛАЦА У БОСНИ

Заклињем се да из руку нећу пустити оружје све док посљедњи фашистички окупатор не напусти моју земљу, све док посљедњи усташки гад не буде искоријењен.

Заклињем се да ћу непријатељу који је помоћу домаћих издајца поробио и опљачкао моју земљу, клао и убијао мој народ, жене и дјецу, отимао моје жито, мој труд и муку и изгонио ме са мог дједовског огњишта, — заклињем се да ћу му се светити немилосрдно, да ћу му наносити ударац за ударац, крв за крв, смрт за смрт.

Заклињем се да ћу се у немилосрдној борби против усташких разбојника канити и чувати од сваког самовољног насиља и освећивања над мирним становништвом, женама и дјецом, ма које вјере и народности били, заклињем се да ћу свагдје и увијек заступати мисао братства и заједничке борбе Срба, Хрвата и муслимана за чишћење моје земље од заједничког непријатеља, против фашистичких окупатора и домаћих издајца и плаћеника — били они из српских, хрватских или муслиманских редова.

Заклињем се да ћу прије умријети него одати себе и своје другове и нашу свету борбу, да ћу прије умријети него пљачком или самовољним насиљем окаљати заставу под којом се борим.

А ако прекршим ову свету заклетву, ако покажем слабост, малодушност, кукавичлук, недисциплинованост или злонамјерност и издам интересе свога народа, нека срамно паднем од руке својих другова. •

(Из „Герилца“ бр. 2 од 7 августа 1941 године)

БР. 5

ИЗВЈЕШТАЈ ИНФОРМАЦИОНОГ БИРОА ШТАБА ГЕРИЛСКИХ ОДРЕДА ЗА СРЕЗ БОСАНСКО ГРАХОВО И ОКОЛИНУ ОД 7 АВГУСТА 1941 ГОД. О БОРБАМА У БОСАНСКОЈ КРАЈИНИ¹

ИЗВЈЕШТАЈ ГЕРИЛСКОГ ИНФОРМАЦИОНОГ БИРОА ОД 7 АВГУСТА

Стање на нашим секторима од 4. VIII. 1941 је сљедеће:

Према Книну је све мирно. По извјештајима тамошњих одреда, талијанска војска је мирна, али се све нешто припрема. Треба на њих најбудније мотрити. Једино су се у Кијеву (код Книна) појављивале неке усташе и било је малог пушкарања. Одреди од Црног Луга стоје на својим положајима према Ливну. Одреди око Гламоча још увијек нису довољно организовани послије пада Гламоча поновно у непријатељске руке. Послан је од штаба један официр да реорганизује герилске одреде и да их поведе правим путем ослободилачке борбе.

¹ Објављено у „Герилцу“ бр. 2 од 7 августа 1941 године.

Рибник пред Кључем је ослобођен. Око Козарца, Приједора, Јајца, Бихаћа и Бос. Новог воде се борбе између герилских одреда [с једне стране] и хрватске војске и усташа [с друге]. У Бос. Новом налази се њемачка војска која је отишла из Бање Луке. Наши герилски одреди се добро боре.

Срнетица је ослобођена. Заплијењен је вагон брашна, који је одмах пао под контролу нашег вођства у Прекаји. Око Б. Петровића воде се борбе, али се очекује његов скори пад. Наши герилски одреди минирали су цесту према Бихаћу и Рипачком Кланцу, ослободили Врточе и околна села. Непријатељ из Бихаћа тражио је помоћ од Бос. Петровца око кога је опасан чврст обруч од стране наших герилских одреда. Непријатељ је ипак покушао да из тако опкољеног Петровца пребаци извјесне снаге за Бихаћ, али су их дочекале наше бусије¹ у Врточама и том приликом је заробљено: један топ, хаубица 100 м/м, 10 сандука топовске муниције, два камиона, 12.000 метака, 2 митраљеза „шварцлозе“, 30 бомби, 10 пушака, 6 коња, торбица, опасача, шињела, ћебади, шаторских крила итд. (о томе има у чланку о нашим херојима). Кулен Вакуф је опкољен са свих страна од босанских и личких одреда. Ослобођен је Боричевац. Наши герилци су га запалили, што је било погрешно и штетно.

Миниране су пруге Бравско—Срнетица, Срнетица—Млиништа и сви путеви који воде према Јајцу, Кључу и Бихаћу.

Према тачним извјештајима из Далмације, минирана је пруга Сплит—Шибеник—Книн. Далматинци се организују да и они учествују у народно-ослободилачкој борби наших народа.

¹ Засједе

ЧЛАНАК ИЗ „ГЕРИЛЦА“ БРОЈ 2 ОД 7 АВГУСТА 1941 ГОД.
О ОРГАНИЗАЦИЈИ И РАДУ ПРВИХ ОРГАНА НАРОДНЕ
ВЛАСТИ У БОСАНСКОЈ КРАЈИНИ

УЧВРШЋИВАЊЕ НАРОДНЕ ВЛАСТИ И СРЕЂИВАЊЕ
ЖИВОТА ПОЗАДИНЕ

Народ нашег краја листом се дигао да с пушком у руци брани своје огњиште, своје жито, своје право на живот. Герилски одреди дјелују данас на свим странама и све ширу област чисте од усташких банди.

Међутим, ми не смијемо ни једно*а часа сметнути с ума да коначни успјех наше Народно-ослободилачке борбе не зависи само од наше борбе. У великој мјери зависи он и од наше способности, од брзине и одлучности на сређивању живота наше позадине, како би све њезине снаге могли мобилизирати за потребе нашег фронта, за потребе наше борбе.

Стварање Војног револуционарног вијећа, које сачињавају сви комесари одреда, одбора и установа, од огромног је значаја по даљни развој наше борбе. Војна револуционарна вијећа најсавјесније и најсигурније људе окупљају, људе израсле из народа и његове борбе, људе који се никада не одвајају од свога народа, који се с њиме савјетују о најважнијим питањима рада и борбе, који су у свему одговорни своме народу.

На приједлог Војног револуционарног вијећа донио је Штаб за Срез Бос. Грахово и околину неколико важних наредба у погледу организације власти и њеног дјеловања.

Тако је створен одбор за комуналну политику у Дрвару, чији је дјелокруг самим називом одређен. Затим посебни одбор чији је задатак да руководи индустријом нашег краја од дана ослобођења, тј. од дана њеног прелаза у народне руке. То је одбор за индустрију и он нарочито треба да води бригу о положају радништва у овим данима када је застој индустрије неопходан због наше народне ослободилачке борбе. Штаб је донио рјешење да се одмах преко тог одбора исплате јулске наднице и плате свим радницима запосленим код „Шипада“, у [фабрици] целулозе и у руднику. Затим, да тај одбор, скупа са Одбором за комуналну политику и Комесаријатом за исхрану, организује чим прије јавне кухиње,*у првом реду за незапослене раднике, избјеглице и њихове породице. Ми нећемо допустити да радништво које је раније било изложено најбезду-

шнијем изабљивању од стране крупнокапиталистичких послодаваца, да то радништво гладује. Ово су прве мјере чисто привременог карактера, оне су далеко од корјенитог рјешења радничког питања. Стога ми позивамо у првом реду радништво — као најорганизованију и најсвјеснију народну снагу — да у заједници са селом, у чврстом савезу радника и сељака, осигура побједу Народно-ослободилачке борбе, а кроз њу и остварење СЕОЛИХ основних захтјева.

Комесаријат за исхрану мора да ријеши задаћу осигурања минимума исхране за све радно становништво општине Дрвара. Та је задаћа од изванредног значаја. Од њеног рјешења, можемо слободно рећи, зависи хоћемо ли моћи издржати у борби, хоћемо ли моћи одбранили њене тековине.

Поред пописивања залиха животних намирница у јавним трговинама и складиштима, уколико их тамо још има, поред предвиђених општих мјера за сузбијање шпекулације и набијања цијена, потребно је првенствено осигурати нормалну размјену, нормалан привредни саобраћај између града и села, успоставити нормално, макар и ограничено, локално тржиште. Ништа данас не стоји на путу томе да сељак дође са својим производима на пијаци ослобођених градова и ту набави соли и остало што њему треба, а према залихама којима град располаже. Неће дуго трајати ова блокада у којој се налазимо. Тешко је заправо одредити кога ова блокада више погађа, нас или наше непријатеље. Ми имамо засад довољно жита, које треба још овријећи, стоке и осталог, а што нам још буде требало — знаћемо освојити. Сеоска вијећа имају важне задаће. Стајати с пушком у руци на бранику села и вријећи жито, то је задаћа коју село мора остварити. Има људи без пушака који, поред смјене у борби, могу и треба да раде заједнички, да врху жита код оних кућа чије су мушке главе под пушком, у борби. Треба сачувати залихе, прихватити стоку коју избјеглице из попаљених села гоне, помоћи избјеглим, дати им скровишта, рада и хране.

Данас, када су сва наша села угрожена од усташких банди и када се она сложном борбом ослобађају, потребно је да се цијени та слога, та љубав за заједницу која проистиче из заједничке акције, да се развије у пуном смислу народна, свеопћа узајамност и испомагање у раду, у борби, у патњама, а то је, другови и браћо, сила која може да покрене планине.

Прионимо свим бићем својим уз народни посао, дајмо све од себе у овој историској ослободилачкој борби — и наша побједа неће изостати.

Овим својим најновијим одлукама наше је вођство доказало да има довољно знања и способности за рјешавање основ-

них и најтежих задатака које нам наш данашњи положај намеће.

Посебно треба истаћи наредбу о успостави **ко.месаријата за јавну сигурност**. Њоме су ударени темељи за осигурање јавног мира и реда насупрот самовољи и разуларености ма са које стране оне долазиле, утврђен је основни принцип кога се сви морају придржавати, а то је: поштивање интереса народа и његове ослободилачке борбе изнад свих других интереса. Помозимо свим силама учвршћивање наше народне власти и спровођење њених одлука у живот, и притом нарочито будно пазимо на све оне притајене наше непријатеље у позадини којима је трн у оку наше потпуно народно ослобођење и који ће хтјети и на различите начине покушати да нас у нашем великом дјелу омету.

BR. 7

IZVJEŠTAJ SEKRETARA OBLASNOG KOMITETA KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU OD 12 AVGUSTA 1941 GOD. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA BOSNU I HERCEGOVINU O BORBAMA U BOSANSKOJ KRAJINI I O STANJU PARTISKE ORGANIZACIJE U BANJOJ LUCI I DRUGIM GRADOVIMA¹

Rartije nisam mogao da vam pošaljem nešto detaljniji izveštaj usled toga što je ovamo, u ovim krajevima, sve do pre par dana bilo u pravom smislu opsadno stanje. Kuriri a ni drugi ljudi nisu uopšte mogli da se probiju do grada². Tek par 'dana kako je pruga proradila i na neki način može da se do grada dopre.

Kod svih ovih borbi koje su se odigrale u ovom kraju, Drvar sa okolinom svakako zauzima prvo mesto. Tamo su borbe bile najgorčeniје i najkrvavije.

Borbe koje su se vodile nisu se ograničile samo na Drvar i Oštrelj nego su se proširile i na Petrovac, Bos. Grahovo i Glamoč. Odred odnosno četa koja u ovim krajevima operiše brojala je nekoliko hiljada ljudi. Tu su bili obuhvaćeni radnici sa pilane i iz tvornice celuloze, željezničari Šipadove pruge, i seljaci iz okolnih sela. Uglavnom su bila obuhvaćena srpska sela sa relativno malim brojem muslimana i Hrvata.

Važno je napomenuti da su naši ljudi nekoliko dana držali u svojim rukama i Drvar i Oštrelj, pa tek kad je reakcija u t'olikoј

¹ Original izvještaja je u rukopisu.

* Odnosi se na Banja Luku.

I.

Ranije nisam mogao da vam pošaljem nešto detaljniji izveštaj usled toga: što je ovamo u ovim krajevima sve do pre par dana bilo u pravom smislu opasno stanje. Kuriri a ni drugi ljudi nisu mogli da se probiju do grada. Tek par dana kako je pruga proradila i na neki način moći da se do grada dopre.

Kod svih ovih borbi koje su se odigrale u ovom kraju Drvar sa okolnim svačako važnima prvo mesto. Tamo su borbe bile najgoronije i najduže.

Borbe koje su se vodile nisu se ograničile samo na Drvar i Ostrož nego su se proširile i na Petrovo, Bos. Gračvo, Glamoc. Odrad odmahno cela koja u ovim krajevima oporiše brojala je ~~nekoliko~~ hiljada ljudi. Tu su bili obuhvaćeni svi ~~svi~~ pilane i it. Travnice celuloze, željezničari šiprave pruge, i sefari iz okolnih sela. U glavnom su bila obuhvaćena srpska sela sa relativno malim brojem muslimana i hrvata.

Pažno je napomenuti da su naši ljudi nekoliko dana držali u svojim rukama i Drvar i Ostrož. Pa tek kad je rešenija u tolikoj meri ojačala dovlaceći vojsku i ustaje, a osim toga i ujemajući vojsku i sa upotrebom svih vrsta oružja: topove, avijacije, masinjeveru it. aviona i čak zapaljive avijonske bombe — onda su se naši ljudi povukli u šumu (tz. gruce planinu 1470 m. nad morem) a koja je inace veoma zgodna za sklaupanje.

meri ojačala dovlačeći vojsku i ustaše, a osim toga i njemačku vojsku i sa upotrebom svih vrsta oružja: topove, avijaciji, mašingeveri iz aviona i čak zapaljive avionske bombe — onda su se naši ljudi povukli u šumu (tzv. Grmeč planinu, 1480 m nad morem) a koja je inače veoma zgodna za sklanjanje naših ljudi.

Drvar i Oštrelj su skoro pusti. U njima¹ se sada nalazi hr.[vatska] vojska, dočim su ustaše razoružane. Njihovo razoružanje se objašnjava pokoljem koji je izvršen nad nevinim žrtvama: ženama i djecom ustanika.

Drvarske tvornice uopšte ne rade. Voz od Prijedora prema Drvaru već 14 dana ne ide. Srušen je vijadukt kod Crnog Potoka, nedaleko od Gornje Sanice. Na 4 mjesta je pruga razrušena po 50—60 metara u duljini. Putovi su bili prekriti ogrovnim jelikama koje su bile sječene i koje su preko puta (ceste) padale. Danima je vojska te putove čistila dok je omogućila kamionima da se cestom proguraju. Svi autobusi iz B.fanje] Luke bili su angažovani za prevoz vojske i ustaša ka Drvaru kroz cijelih 8 dana. Na putu je dočekan i uništen jedan njemački kamion sa vojnicima. Zaplijenjeno je 3 puškomitraljeza i nekoliko običnih pužaka sa municijom, i nešto hrane.

Naši ljudi u ovim pomenutim krajevima raspolažu znatnom količinom oružja i municije. Samo je poteškoća u hrani. Neki od ovih mnogobrojnih ljudi koji su napustili sela sad se vraćaju kućama, jer vojne vlasti koje su sad tamo obećavaju im »slobodu« i da im se neće ništa dogoditi. Pojedine desetine, koje nisu čvrsto povezane sa našom četom i našim ljudima, vjeruju ovim smicalicama i nasjedaju im. Radi se na tome da se to blagovremeno spriječi.

Ona ranija naša zamisao i plan o stvaranju čete u okolini Drvara i održavanju veze preko štaba te čete sa štabom [drugih] četa još tačno nije izvedena². Čovjek koji je prije 14 dana tamo poslan — još nj danas se ne zna šta je sa njim. Još se nije javio. Iza njega pre 8 dana je tamo poslan Cv. (Španac)³ da to sve po onome dogovorenom planu uredi, ali ni on se još do danas nije javio. Juče sam poslao tamo i trećeg čovjeka sa vodičem i naoružanim ljudima da ga sprovedu do Drvara. Koliko će se on uspjeti probiti, to ćemo vidjeti za koji dan.

Na drugo mjesto dolazi pitanje Prijedora i okoline. Četa koja se nalazi u okolini Prijedora broji (skupa sa seljacima) nekoliko

¹ Брџар је 14. дана још била у рукама њемачке војске и тек је 25. септембра 1941. ослобођена.
побије крајујин њемачки, поноуо окупјан.

² Ово је приједлог о билаганју бела савјета и Огъар преказно, кака је
уес ила Готтјана инака 1. јануариј, 1941. Пје зпројесзено и 21. јул.

³ Кеслакља ије тоела ибавујин на кока се ово оспозл.

stotina ljudi, ako ne računamo one ljude po selima koji još i danas imaju vlast u svojim rukama i koji se nalaze kod kuća¹.

Borbe koje su se vodile oko Prijedora ne zaostaju iza onih borbi koje su se vodile i koje se još i danas vode oko Drvara.

Borbe oko Prijedora su dobile jači zamah kada su seljaci navalili, ujutro 31/VII, na opštinu B. frezičani] da oslobode svoje uhapšene drugove. Ovaj napad je izveden spontano, bez komande čete. Četa je imala plan da napadne Ljubiju, što je osuđeno napadom seljaka na opštinu. U vezi sa tim oslobođenjem 15 seljaka iz zatvora nastao je pravi frontalni rat u kojemu je učestvovalo 11 sela. Borba se vodila 3 dana. U sam Prijedor je dovučena njem. vojska, hr. vojska i Pavelićeva garda. Aeroplan je i ovdje bio u dejstvu. U Prijedoru i okolini ubijeno je 650 ljudi, žena i djece. To je djelo podivljalih ustaša. Poslije ovoga pokolja ustašama je oduzeta vlast, u gradu gospodari vojska. Neka sela još uvijek stoje u našim rukama. U tim selima su organizovane 3 zajedničke kuhinje. Organizovana je zajednička žetva i vršidba. Povjerenika² kod vršidbe uopšte nema. Naša je četa 6 ovakvih povjerenika zarobila. Pod rukovodstvom ove čete stoji 7 sela u kojima ustaša nema a nema ni druge koje vlasti osim naših drugova. Koliko će se dugo moći održati u ovom položaju, ovisi o navali na njih. Svakako da jačoj sili neće moći odoljeti i moraće se povući dublje u Kozaru.

Dosada su na nekoliko mjesta rušili prugu između Prijedora i [Bosanskog] Novog, tako da je ta pruga sada čuvana od vojske (ina) svakih 20—30 m stoji po jedan vojnik).

Kostajnica je bila također zauzeta od ustanika seljaka, ali je bila brzo povraćena od vojske. Isto tako bio je slučaj sa Dubicom. Po 'zvještaju jednoga kurira iz toga kraja, taj ustanak je imao v'še četnički karakter. No u zadnje vrijeme je to popravljeno, jedno — održavajući usku vezu sa uticajnim ljudima koji se u tim selima nalaze, i onda ubacivanjem naših ljudi iz Prijedora i okoline u taj kraj oko Dubice i Kostajnice.

Naš odred oko B. Bosanskog Novog je srazmjerno brojčano slab; uglavnom se nalazi oko Lješljana. Učinili su to da je Lješljanski rudnik onеспособljen za proizvodnju uglja. Srušen je odžak, strojevi su prestali da rade. U jednom je mjestu napadnuta žand. postaja, zaplijenjeno oružje i odnesen novac. Nekoliko žandarma je ubijeno.

Odred oko B. Luke napao je žandarmerijsku stanicu u Krupi na Vrbasu. Ubijena su 2 žandarma, ostali razoružani. Zaplijenjeno

¹ Očito se na imenike koji su u JIU i Ujedinjenim nacima, jer su imali originala, već su radili i poradili.

² Imaće se kod ujedine naše povjerenike koji su poručili da su prišli u toku 1 na oslovi (o/a osrednja garter ga rekurjiji).

je nekoliko pušaka i municije. Izvršio je napad na Donju Jošavku, odakle je d'gnuto 50 kg eksploziva. Zrtava nije bilo.

Sanski Most i okolina. Naš uticaj u tome kraju je veoma mali, usljed toga je i bio cio taj pokolj i sukob sa ustašama i vojskom čisto na četničkoj liniji. Ustanici su ubijali muslimane i Hrvate seljake, pa i njihovu familiju — djecu i žene. Ustaše su to isto činile sa srpskim dijelom stanovništva: ubijale su i žene i djecu. No to nije bilo samo ubijanje nego unakaživanje — sje-kući pojedine dijelove tijela živim ljudima.

Od San. Mosta do Stratine bilo se diglo desetpk sela. Među samim seljacima je bilo i izdajica koji su pripremu organizacije, odnosno ustanka, prijavili ustašama uoči samog ustanka. Tako je ustašama uspjelo da seljake mnoge poubijaju i kod kuće pohvataju prije nego što su se mnogi mogli prihvatiti oružja. Tamo je izve-den strašan pokolj. Još se ne može ustanoviti tačno broj žrtava, taj broj, svakako, prelazi hiljade mrtvih. I u tim krajevima su ustaše ovih dana razoružane.

Kao rezultat svih ovih borbi jeste taj: da je veoma veliki dio seljaka, pa i cijelih sela, jako zaplašen i da pokazuju slabije odu-ševljenje za borbu nego je to bio slučaj ranije.

Vrlo česti su oni koji vele da je ova borba došla prerano i da je trebalo još sačekati »dok se Rus približi k nama«.

Treće — mnogi vjeruju u r-azoružanje ustaša i da će se prema Srbima primijeniti pravedniji zakon i da neće biti iseljavani i proganjani.

Cetvrto — pod tim i takvim dojmom neki se vraćaju kućama i predaju čak i oružje (slučaj oko San. Mosta i nekih oko Pri-jedora).

I peto, jeste to da naši borci i drugovi nemaju onu pomoć sada u selu koju su imali ranije, a to im veoma otežava položaj i opstanak po šumama.

Mi smo u vezi sa ovim stanjem stali na stanovište što tješnje veze sa selom. Mora se povećati broj onih drugova koji će stalno održavati sa selima veze. Mora se za selo pisati letaci i dr-žati predavanja o sadašnjim najaktuelnijim pitanjima. Intenzivnije organizovati radio službu i seljake o događajima na frontu obavje-štavati što češće a po mogućnosti i svakodnevno. Mora se kod seljaka razbiti iluzija o dobronamjernosti Pavelića i njegovih kr-vopija, a osim toga ubijediti ga u snage seljaka i radnika kao i oslobodilačkog pokreta uopšte. Jednom reči, mora se na selu ra-diti daleko više politički nego je to dosada činjeno.

Eto, tako vam stoji stanje u onim krajevima iz kojih dosada imam izvještaj.

Što se tiče P. O.¹ u mjestu, ona je jako oslabljena. Svako-dnevno po nekoga druga moramo skloniti iz grada, tako da su

¹ Partiske organizacije

oni najbolji i najaktivniji otišli. Rukovodstvo se sastoji od 3 mlada ali požrtvovana druga. Grupe su popunjene i reorganizovane. U Prijedoru je to isto učinjeno. U drugim mjestima se to još nije postiglo. Uostalom, u tim drugim mjestima je ostalo negdje 1 a negdje 2 ili tri druga, tako da tamo i nemaš nekih grupa kao što je to bio slučaj ranije.

Eto zasada ovoliko.

Uz drugarski pozdrav.

Stari¹

12/VIII 1941

Prije nego što poslah ovaj izvještaj stigla je vijest iz okoline Kozarca.

Tamo je prošle nedjelje također izvršen pokolj nad seljacima iz Omarske i Piskavice, te drugih okolnih sela. Stotine i stotine seljaka je ubijeno. Stotine ih se nalazi ovdje u gradu, po zatvorima. Isprebijani, izmučeni tako da više liče na lježeve nego na žive ljude. U Omarskoj su trpani u jednu rupu, odnosno u dvije rupe koje su bile iskopane prigodom prošlog bombardovanja, po pedeset i stotinu jedan na drugog. Tovarili su ih na kola kao vreće i tako u rupe svaljivali. Bilo je među njima i živih. Tri vagona koja su bila puna iseljenika Srba — na stanici su ti vagoni otkopčani i svi do jednoga poubijani u Piskavici (između Prijedora i B.[anje] L.[uke]). Mnoge kuće u tim selima su popaljene i uništene. U ovom pokolju, osim ustaša, sudjelovao je i jedan broj muslimana seljaka i katolika (veći je broj bio katolika, a muslimana — samo po nekoji). U tim selima vlada stvarno očajno stanje. Niti se kosi niti se vrše, niti ima ko —< sve leži onako pusto i bez domaćina. Ono nešto sirotinje razvlače seoski lopovi i banditi zaštićeni Pavelićevom milošću.

Tamo smo poslali nekoliko ljudi da u tim selima organizuju koliko toliko zaštitu tih seljaka, a radimo na tome da se prebaci cio jedan odred na tu stranu, te da bi se ti ljudi spasli koliko je moguće.

¹ Оигро Рисаг — 81аг1

težava položaj i opstanak po sumama.

Mi smo u veri da ovim stajanjem stali na stani-
stima što to nije nje ba selom. Mora se po-
mišati broj ovih drugova koji će stalno
radovati se selima nje. Mora se za selo
pisati, letati i držati predavanja o sada-
šnjem mogućem i mogućem pitajima. Yute nje
nije organizirati radio službu i se ga
ke o skladovima na frontu obavljati
~~svetovno~~ što će se a je mogućnost
i svatko od nje. Mora se kod selaka raz-
biti iluzija o dobro namernosti poručica i
vještaka krovija, a osim toga ubediti ga u
snagu selaka i radnika kao i oslobođela-
čkog pokreta uopšte. Jednako treba upra-
se na celu raditi daleko više politički ne
go je to do sada činjeno.

Eto takav vam stoji stajanje u ovim
krajevima iz kojih sada imaju investicijske

Što se tiče p. o. u mjestu, ona je jako
olabavljena. Svoje dužnosti po nekoga druga
moramo skloniti iz grada, tako da se mi
možemo i najavljujući se otići. Samovoljno
se sastoji od 3 ulaza ili podvornica
druga. Grupe su popunjene i reorganizovane
u prijedelu je to isto učinjeno. U drugom
mjestima se to još nije postiglo. Izostalo
u tim drugim mjestima je otalo negde
1 a negde 2 ili tri druga tako da
tamo i nema nekog grupe kao što je
to bio slučaj ranije.

Eto sa sada valja.

na drugarski podnos

12/III 1944

stari

IZVJEŠTAJ HASANA BRKICA OD 14 AVGUSTA 1941 GOD.
POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA BOSNU I HERCEGOVINU
O BORBI PROTIV NIJEMACA NA PUTU SOKOLAC — MOKRO
I NEUSPJELOM NAPADU NA SJETLINU¹

IZVJESTAJ O JUČERAŠNJOJ BORBI NA ROMANIJI

Saopštili smo vam u izvještaju da smo duž cijelog puta kroz Romaniju postavili manje grupe partizana sa zadatkom da uništavaju² kretanje nepr.fijateljskih] trupa i svakog voj.[ničkog] transporta. U toku jučerašnjeg dana jedna kolona njemačkih automobila kretala se od Mokrog prema Sokolcu. Partizani su sačekali kolonu i otvorili paljbu. Istovremeno su put zavalili³ prevaljenim stablima. Njemački vojnici su mitraljezima i mašinskim puškama gađali mjesta odakle su primjećivali vatru partizana. Jedan dio kolone vratio se prema Mokrom i sa nepoznatog položaja otvorio topovsku paljbu u brda. Ta paljba trajala je nekoliko sati. Tek kasno u noć nešto preko desetak njem. automobila uspjelo je da se probije putem.

Prema pričanju partizana, u borbama je poginulo nekoliko njem. vojnika i da ih je više ranjeno.

Od partizana nije niko ranjen.

Posljednje borbe otkrile su neke naše slabosti koje se moraju hitno odstraniti: 1) nedostatak stručnijeg komand. [nog] osoblja i 2) problem ishrane partizana. Zato smo odlučili da Relića hitno povučemo ovamo.

Za aktiv. oficira koji nije stigao⁴ preduzmite da se odmah spremi... Potrebno je da dođe do nas. To hitno učinite.

Pitanje ishrane riješićemo sa part.[iskom] organizacijom. Oni moraju na najširoj osnovi da pribiraju hranu, i da je prebacujemo na položaje. Primijetili smo da se bez sigurne ishrane ne može održati čvrstina odreda.

Primili smo izvještaj od odreda koji je djelovao na pruzi Pale—Renovica. Oni su dvaput prekinuli želj. prugu. Prije dva dana odred je napao Sjetlinu i pokušao da razoruža vojsku koja se tamo nalazila. U nastupnoj borbi teško je ranjen komandir — aktivni oficir Stanar. Odred se poslije toga povukao. Eksplozijom bombe jednog partizana ranjena su lakše dva čovjeka iz odreda,

¹ Redakcija raspolaže izvještajem u rukopisu.

² Onemogućavaju

³ Zakrčili

⁴ Rade Hamović

a jedan je poginuo. Eksplozija je nastupila slučajno i partizan koji fje imao bombu u torbi ostao je nepovrijeđen.

Ovaj odred strijeljao je jednog uhodu Srbina koji je bio plaćen od strane ustaša. On je trebao da da ustašama podatke o kretanju odreda.

Rom.fanija], 14-VIII-41.

Prilažemo trebovanje sanitet. materijala koji treba hitno nabaviti.

Istovremeno, pronadite žene koje su spremne da dođu, a koje bi bile u stanju da dadnu prvu pomoć.

A.¹

BR. 9

PISMO PARTIZANA SARAJEVSKE OBLASTI OD 14 AVGUSTA
1941 GOD. MUSLIMANIMA ISTOCNE BOSNE²

P R E P I S

DRAGA BRACO MUSLIMANI!

Evo se danas obraćamo na vas, poštene muslimane, na vas, sinove ove zemlje, koji ste odvajkada živjeli s nama u bratstvu i prijateljstvu i dijelili s 'nama dobro i zlo.

Obraćamo se na vas, braćo muslimani, jer nas je zadesila velika nevolja: mi moradosmo da napustimo svoje domove, da se rastanemo od svojih dragih, od majki, očeva, žena i djece. Naš neprijatelj — njemački okupator, uz pomoć svojih slugu ustaša, pustoši naša polja, plijeni stoku, pali kuće, strijelja i ubija naše ljude, hara i pali — kuda naide, za sobom ostavlja pustoš. U našim dosada mirnim selima čuje se kuknjava žena i plač djece, jer nema kuće iz koje nisu ustaše i njemački okupator nekoga odveli u ropstvo i strijeljali.

Ako smo "dosada, braćo muslimani, bili dobre komšije, ako smo dosada jedni druge pitali za savjet i dogovarali se jedni sa drugima o raznim stvarima, mi i danas želimo da ostanemo dobre

¹ Hasan Brkić — Aco

² Pismo je umnožio Štab Sarajevske oblasti i preko partizana rasturao među muslimanskim življem. Redakcija ne raspolaže originalom toga pisma, već se poslužila ustaškim prepisom.

komšije, da jedni drugima kažemo šta fnam] leži na srcu, da se [o] svima stvarima zdogovorimo i posavjetujemo. Zato i hoćemo, braoo, da vam kažemo iskreno što mislimo, pošteno, od srca, da danas budete pravilno obaviješteni o svemu zašto se mi danas borimo.

Zašto se mi danas, braćo, obraćamo na vas? — Zato što ste nam prve komšije, zato što ste naša braća, a najviše se obraćamo na vas stoga što naši zajednički neprijatelji — njemački okupator i ustaše — hoće da nas zavade, da se među sobom krvimo, hoće da okrenu selo protiv sela, brata protiv brata, najbližeg komšiju protiv komšije, što će sigurno upropastiti jedne i druge. Braćo muslimani, mi smo povelili borbu ne radi toga da se bijemo s vama, jer u našim redovima Lmade velfki broj muslimana iz cijele Bosne i Hercegovine. Mi smo povelili borbu za oslobođenje ispod tudinske vlasti. Mi smo povelili borbu da zaštitimo sela, da ne damo neprijatelju naše žito i našu stoku. Mi ne pravimo razlike između sela, mi ćemo štititi svako selo. Vaša sela — to su naša sela, naša borba — to je vaša borba. A ako bi neprijatelj uspio da nas uništi, on bi to isto učinio s vama.

PAZITE, BRAĆO MUSLIMANI, NE DAJTE SE ZAVARATI OD NEPRIJATELJA, NE DAJTE SVOJIM SINOVIMA DA SE BORE PROTIV NAS, NE DAJTE VASIM SINOVIMA DA IDU U USTASE! Jer ovo što radi naš zajednički neprijatelj — nemački okupator i njegov sluga PAVELIĆ sa svojim ustašama — sramnoje i prljavo djelo. Braćo muslimani, mi nismo četnici, mi se ne borimo za onakvu državu kakva je bila ranije Jugoslavija — mi smo partizani koji se bore protiv okupatora za nacionalnu slobodu i ravnopravnost svih naroda. Mi u našoj borbi nismo sami, s nama su svi porobljeni narodi Evrope, a s nama je i moćni Sovjetski Savez, čija se slavna vojska bori za slobodu svih naroda. Mi smo sigurni u našu pobjedu, jer je naša stvar pravedna.

Ne dozvolite da vas prevare, braćo muslimani, ne dozvolite da vas ustaše i okupator uvuku u bratoubilačku borbu, nego stupajte u naše redove i borimo se zajednički protiv podmuklog neprijatelja; pobjeda će biti naša, a u slobodnoj zemlji živjećemo pošteno i ravnopravno.

Pozdravljaju vas Srbi [i] muslimani, borci
za slobodu.

14 avgusta 1941 g.

ИЗВЈЕШТАЈ „ГЕРИЛЦА“ О АКЦИЈАМА ПРОТИВ НЕПРИЈАТЕЉА ОКО ГЛАМОЧА¹

БОРБЕ ГЕРИЛАЦА ОКО ГЛАМОЧА

У околним селима Гламоча успјешно се воде борба герилаца са тамошњим угњетачима. Један јачи одред герилаца, вођен од искусног друга Милоша Тице² са Црница, извршио је један препад на села Ковачевце и Ћослије да би омогућио тамошњем становништву евакуацију у ослобођене крајеве. Евакуисани причају о злостављањима, као на примјер: нагонили су оца да силује кћер, а када то овај није хтио — обоје су били убијени. И тако низ сличних недјела. Пошто је овај одред извршио свој задатак, повукао се на старе положаје, али је у исто вријеме био обасут ватром од једног непријатељског одреда који је ишао од Гламоча. У исти моменат појавио се и други непријатељски одред са противне стране. Непријатељски одред, који је до тога времена пуцао на нас, прекинуо је са паљбом и у исто вријеме отворио је паљбу на свој вод који се је приближавао са противне стране. Како је био сумрак, ова два непријатељска одреда нису се могла препознати, те је између њих дошло до пушкарања, које је трајало преко два сата. Наш одред је остао као миран посматрач ове борбе и дивио се „савршеној“ организацији усташких бораца.

Дописник одреда око Гламоча

¹ Објављено у „Герилцу“ бр. 5 од 19 августа 1941 године.

* Милош Тица је ухваћен од четника и стријељан априла 1942 год. у селу Маринковцима.

BR. 11

**PROGLAS RUKOVODSTVA NARODNOOSLOBODILACKOG PO-
KRETA ZA HERCEGOVINU OD AVGUSTA 1941 GOD. DOMO-
BRANSKIM VOJNICIMA¹**

VOJNICI HRVATSKE VOJSKE!

Vi ste ostavili svoje kuće, svoje porodice i bačeni u krševita brda da ginete za održavanje vlasti najvećeg izdajnika hrvatskog naroda, jednog običnog špijuna Hitlera i Musolinija, Ante Pavelića. Dovedeni ste da ginete u borbi s narodom koga su ustaška zvjerstva i pokolji natjerali da brani goli život svim sredstvima. Narod ovih krajeva zna da vi tu niste po svojoj volji. Vi ste dovedeni na silu da izgubite život za izdajničku krupnu gospodu. Vas, radnike i seljake, tjeraju silom da se krvite sa ovom sirotinjom koja nije vaš neprijatelj i koja vas ne mrzi. Vama govore da se borite za čuvanje »Nezavisne Države Hrvatske«. To nije slobodna domovina hrvatskog naroda. Vaša divna domovina danas je obična kolonija njemačkog i italijanskog kapitala. Vas kupe i šalju svugdje gdje je potrebno njemačkim i italijanskim kapitalistima. Polovinu vaših drugova šalju da ginu u borbi sa oslobodilačkom iradničkoseljačkom Crvenom armijom. Vas su ovdje poslali da gušite narodnu borbu za slobodu, da osigurate pozadinu fronta Hitlerove vojske.

VOJNICI HRVATI I MUSLIMANI!

Ne dopuštajte da vas, radnike i seljake, vode da se koljete sa srpskim radnicima i seljacima. Ugledajte se na vaše drugove 12 Zagreba i ostale Hrvate koji vode veliku borbu sa ustaškim izdajnicima za slobodu hrvatskog naroda.

¹ Dok je Oblasni komitet KPJ za Hercegovinu vršio pripreme za otpočinjanje oružane borbe protiv okupatora, usljed strahovitog terora koji su sprovodile ustaše, došlo je još u junu mjesecu 1941 god. do spontanog ustanka srpskih masa u istočnoj Hercegovini. Ovaj ustanak bio je uglavnom ograničen na borbu protiv ustaša, te je Oblasni komitet uputio neke svoje članove da zaustave stihijnost ustanka i stanu na čelo pobunjenih masa, da ih pravilno organizuju i povedu u borbu ne samo protiv ustaša nego u prvom redu protiv okupatora koji je i doveo na vlast ustaše. Ustaničke mase u toku jula i avgusta oslobodile su skoro čitavu Istočnu Hercegovinu, osvojile nekoliko ustaških uporišta, među kojima Planu i Bileću sem njene jako utvrđene kasarne i razbile niz ustaških postaja. Mnoga neprijateljska uporišta bila su opkoljena. Zbog toga su upućivane razne domobranske jedinice kao pomoć opsjednutim garnizonima, te je vojno rukovodstvo pri Oblasnom komitetu KPJ za Hercegovinu uputilo ovaj Proglas zavedenim domobranskim vojnicima.

Originalom ovog proglasa Redakcija nije raspolagala, već je koristila njegov ustaški prepis.

Narod ovoga kraja spreman je da vas primi kao drugove i braću. Ne idite protiv njegove borbe za slobodu, jer je to i vaša borba. Ne dozvolite da vašim nedužnim životima plaćate zločine ustaških bandi. Primiće se čas slobode. Nepobjediva Crvena armija, s kojom idu radnici i seljaci sviju zemalja, raskida evropske lance potlačenih naroda.

Živjela borba za slobodu!

ŽivLo hrvatski narod!

Dolje sluge HUlера > Musolinija — Paveličeve ustaše!

VOĆSTVO NARODNOG OSLOBODILACKOG POKRETA
ZA HERCEGOVINU

БР. 12

ПРОГЛАС ШТАБА ГЕРИЛСКИХ ОДРЕДА ЗА СРЕЗ БОСАН-
СКО ГРАХОВО И ОКОЛИНУ ОД АВГУСТА 1941 ГОДИНЕ¹

БОРЦИМА НАШЕ ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ЈУНАЧКЕ ВОЈСКЕ.
СВИМ ПОШТЕНИМ И ОДАНИМ СИНОВИМА НАРОДА

БРАЋО И ДРУГОВИ!

Огромни савез народа Совјетске Русије, Енглеске, Америке и читаве поробљене Европе налази се данас у одлучној борби са фашистичким разбојничким бандама Хитлера и Мусолинија и наноси им уништавајуће ударце.

Наша борба за слободу јесте дио те велике борбе коју воде наши савезници. Ми се боримо на живот и смрт против оних истих непријатеља који су прије неколико мјесеци мучки напали нашу отаџбину, поробили је, опљачкали, раскомадали и на наша леђа натоварили Павелића и његове усташке курјаке.

Наша јуначка ослободилачка војска, из дана у дан, све више расте и јача. Пламен ослободилачког рата захвата све земље Југославије. Свакодневно стижу вијести о неустрашивим борбама герилских одреда Србије, Црне Горе, Херцеговине, Хрватске и Словеније против њемачких, мађарских и бугарских окупаторских чета и домаћих издајника и плаћеника. Народи Југославије дижу се на оружје и заклињу да га неће пустити из руку све док последњи фашистички окупатор, све

¹ Редакција није могла установити тачан датум када је проглас објављен.

док последњи усташки гад и народни одрод не буде изгнан из наше заједничке куће, са наше рођене земље.

Ми водимо борбу за слободу, и ми ћемо је водити док нас и једног има, јер ми смо свјесни шта нас чека ако нас душмани побиједје, ми смо свјесни да нас у том случају неће ни једног бити. Ми смо свјесни да морамо побиједити, јер се на нашој страни боре највеће армије свијета, јуначке армије наших савезника.

Међутим, у овим судбоносним данима наше историје појављују се у нашим редовима понеки смутљивци и продане душе, понеке кукавице и личне шићарџије, који потајно причају народу да су нам талијански окупатори пријатељи и да би најбоље било да они овамо дођу и да нас заштите.

У часу када су наши јуначки Црногорци, у борби за част и слободу, истјерали талијанске окупаторске чете из највећег дијела Црне Горе, у часу када се вал народног устанка диже широм Далмације, Приморја и Словеније против истих окупатора, ове наше продане душе и изроди хоће да народ положи оружје, да се сам разоружа, и драговољно пристане на поновну талијанску окупацију. Они хоће да ми сами ставимо наше главе под сјекире оних наших заклетих душмана који су нам и досада, помоћу Павелића и његових усташких банди, отсијецали главе.

У том срамном издајничком послу нарочито се истичу они који су у вријеме највећих усташких зулума бјежали под окриље дволичне фашистичке Италије. То су већином они који су и раније издавали народну борбу, који су послје окупације предавали оружје и савјетовали народу да га предаје окупаторским властима. Такви данас улазе међу народ као талијански агенти и шпијуни, као најновији наши Бранковићи, да нам забију нож у леђа, да ослабе нашу борбу и да унесу пометњу и колебање у наше јуначке редове.

Ти, који су бјежали испред усташког терора у фашистичку Италију док су се наши храбри синови одметали у шуме и ступали у редове храбре ослободилачке војске, пришуњали су се данас као талијански агенти и шпијуни да разбију наше одреде, да слома нашу вјеру у побједу. То су те наше Јуде и Бранковићи, то су наши народни непријатељи гори од усташа, то су продане душе и прљави трговци народном слободом према којима ми нећемо и не смијемо имати никакве милости. То* су издајнице и велеиздајнице не само нас, не само Југославије, него и наших савезника Совјетске Русије, Енглеске и осталих народа поробљене Европе.

Јунаци наше свете ослободилачке борбе, збијте чврсто своје неустрашиве редове, окупите све оне који без обзира на

раније разлике хоће данас да гину за слободу, припазите на све оне који шире алармантне вијести, на све оне који шурују са талијанским фашистима и хоће да нас продају, све такве народне издајце и изроде приводите пријеком војном суду, који ће им у име народа судити за њихова срамна дјела!

Сви поштени синови народа, стојте будно на стражи народне слободе!

Живјела слободна Југославија!

Живио Савез Совјетске Русије, Енглеске, Америке и читаве поробљене Европе!

Доље крвави фашистички разбојници и људождери Хитлер и Мусолини!

Смрт народним издајцама и фашистичким шпијунима!

ШТАБ ГЕРИЛСКИХ ОДРЕДА
ЗА СРЕЗ Б. ГРАХОВО И ОКОЛИНУ

БР. 13

УВОДНИК „ГЕРИЛЦА“ БР. 5 ОД 19 АВГУСТА 1941 ГОД.
ПОВОДОМ ПРЕГОВОРА „ЛИЧКИХ ПРЕТСТАВНИКА“ СА
ТАЛИЈАНСКИМ ОКУПАТОРИМА У ОТРИЋУ

ПОВОДОМ ДОСАДАШЊИХ РАЗГОВОРА И ПРЕГОВОРА СА
ТАЛИЈАНСКИМ ОКУПАТОРИМА

Откако је почео наш народно-ослободилачки покрет у овим крајевима, понеки талијански официри ступају у везу са нашим истуреним одредима и траже преговоре са нашим штабовима.

Досада се показало да талијанска команда настоји да на тај начин испита наше праве намјере и да добије на времену.

Нарочито талијанске власти желе да утврде да ли је наша борба уперена само против Павелићевих усташких банди или и против окупатора помоћу којих су те банде дошле код нас на власт.

Нема сумње да се Талијани добровољно не одричу власти над досадашњим окупираним областима. Напротив, они прикривено раде на остварењу својих даљњих окупаторских циљева и надају се да ће у том правцу моћи искористити и наш ослободилачки покрет.

Тако је 11 ов. мј. дошло на Отрићу до разговора између претставника тзв. „Српског народног ослободилачког покрета за личке срезове“ и претставника талијанских војних власти.

(У том Отрићком састанку потребно је да се опширније говори јер је он примјер како не треба са окупаторима разговарати.

На питање зашто је и у ком је циљу настао наш покрет, лички су претставници¹ одговорили да је настао због звјерстава и злочина хрватских усташких власти над српским народом, а да је циљ покрета једино заштита голог живота преживјелог народа и преостале његове имовине.

Ово је само упола тачно. Истина је да је наш покрет настао у првом реду због усташких злочина над српским народом. Истина је, међутим, и то да је његов животни циљ шири, да се не ради само о заштити голих живота и имовине него о потпуном и коначном народном ослобођењу од свих фашистичких окупатора и њихових плаћеника.

Да нису талијански и њемачки фашистички освајачи поробили нашу земљу, не би Павелић никад дошао код нас на власт, не би се ни часа одржао на власти нити би могао починити звјерства и злочине над српским народом. Због тога се наша ослободилачка борба против усташких разбојника не може одвајати од истовремене, одлучне борбе против фашистичких окупатора.

Лички су претставници с правом устали против сваког разговора и сваког споразума са усташким разбојницима, са тим заклетим непријатељима српског народа и слободе. А онда су дали једну изјаву која им никако не служи на част: тражили су аутономију под заштитом Краљевине Италије, јер да вјерују да би једино на тај начин били заштићени њихови животи!

Шта та изјава значи? Она значи најотворенију издају народа. Уместо усташких бандита треба да дођу они који су те бандите довели и који су својим присуством омогућили њихове злочине. Треба, дакле, да народ добровољно положи оружје и једно ропство замијени другим.

Бољу изјаву не може пожељети ни Мусолини. Није онда никакво чудо да су ти вајни лички претставници обећали да неће вршити никакву саботажу на штету талијанских окупатора и да ће их, штавише, обавијестити о сваком случају саботаже.

¹ Односи се на претставнике неких устаничких група из Лике који су без знања претпостављеног руководства водили поменуте преговоре са италијанским окупаторима.

Ово већ није обична издаја него велеиздаја народа и његове борбе. Ово је прелаз на страну непријатеља, ступање у активну борбу против свог властитог народа.

И овог пута Талијане је интересовало да ли у нашем покрету има комуниста. Ово није први пут да се Талијани интересују за комунистички покрет у Југославији. Сви се сјећамо како су они трубили о комунистичкој опасности у Југославији управо онда када су тражили изговор за свој разбојнички напад на нашу земљу. Ни овог пута није то њихово интересовање без дубљег разлога.

Свакоме је данас познато да се комунисти не само у Југославији него у свим европским и осталим земљама свијета налазе у првим редовима борбе против крволочног фашизма. Свакоме је данас познато да се у фронту слободе налазе сви они који су без обзира на своју националну, вјерску и партиску припадност спремни да гину у борби за слободу. У том фронту слободе, у том фронту борбе против хитлеризма и фашизма налазе се данас све напредне и демократске снаге човјечанства, налазе се народи Енглеске, Америке и читаве поробљене Европе на челу са Совјетским Савезом и његовом непобједивом Црвеном армијом која свакодневно наноси уништавајуће ударце фашистичким разбојничким хордама.

Није онда никакво чудо што се Талијани толико интересују за комунисте у нашим борбеним редовима. Они сматрају комунистима све оне који су данас за немилосрдну и упорну борбу како против усташких разбојника тако и против фашистичких окупатора. Они знаду добро да такав покрет у коме се налазе такви народни борци не може бити искоришћен за њихове окупаторске циљеве. А кад се то не може да постигне, онда се отрцана фраза о комунистичкој опасности поновно појављује као изговор за њихове поновне окупаторске насртаје.

Данас Павелић у масама стријеља комунисте. Стријеља их као дисциплиноване и храбре борце за слободу свих поробљених народа Југославије. И док то он чини, лички претставници на Отрићу обећавају италијанским официрима да ће заједно с њима сузбијати сваку комунистичку акцију у нашим крајевима, дакле, да ће извршивати налоге Павелића, Мусолинија и Хитлера! Јер коме другом осим овим крволоцима користи разбијање широког народног фронта слободе!

Оваквим цјепачким радом у најсудбоноснијим д^нима наше и свјетске историје ми не само да би разбили наш народни фронт слободе, ми би се такођер сами искључили и из оног великог савеза слободе у коме се уједињени славенски народи и сви народи свијета боре против људождерског хитлеризма и фашизма.

Лички претставници на Отрићком састанку нису нингга подузели да пред својим народом разобличе талијанске окупаторе, да укажу на њихове све веће окупаторске апетите уперене Гфотив наше земље и нашет народа, како српског тако и хрватског.

Умјесто тога они- су народ довели у забуну. Они су^чму криво претставили циљеве наше народно-ослободилачке борбе, они су му потурили рог умјесто свијеће када су се изјаснили за некакву аутономију под пријатељском заштитом и када су настојали да то рјешење прикажу као јединомогући спас народних живота и народне имовине, умјесто да су читав народ позвали у сложну, одлучну и побједоносну борбу против сваке окупације и сваког ропства.

Немамо нипгга против разговора са окупаторима када они те разговоре траже и када народ нешто од таквих разговора очекује. Само ми немамо много времена за дуге и јалове разговоре. Ако сте нас, господо окупатори, позвали на разговор, онда чујте да вас и ми нешто мало запитамо:

Докле ви још мислите остати у нашим крајевима, на нашој дједовини и очевини? Каните ли ви отићи или одложити оружје кад сте незвани гости у нашој кући, кад сте и ви разбојнички насрнули на нашу земљу, поробили је, довели у њу зликовца Павелића и ништа нисте учинили да голорук српски народ спасите и заштитите од његових нечувених звјерстава и зулума?

Ако сте искрени пријатељи српског народа, зашто онда у крви гушите ослободилачку борбу братског црногорског, хрватског, и словеначког народа у окупираним областима, онако исто како то чине њемачки окупатори у Србији уз помоћ презрених народних издајца Аћимовића и Љотића?

Ако заиста желите бољу будућност српском народу, зашто сте онда допустили да ваш ортак Павелић са својим усташким разбојницима покоље на десетине хиљада људи, жена и дјеце из ових крајева, зашто сте узели у заплгиту само поједине избјеглице и зашто их данас натраг шаљете са путама да раде за ваше окупаторске циљеве, да издају и шпијунирају народну ослободилачку. борбу?

Отрићки разговори могли су протећи у онаквом издајничком, капитулантском духу јер на њима нису били заступљени прави претставници ни личких срезова ни српског народа тих срезова.

Лички претставници (како смо их ми у овом чланку звали) прозвали су се приликом тих разговора на Отрићу претставницима „Српског народног ослободилачког покрета за личке срезове" и то у часу када сви поробљени народи Југосла-

вије у крви кују свој јединствени фронт против фашистичких окупатора и њихових плаћеника. Они су се тако прозвали у часу када нам се са Свеславенског конгреса у Москви упућује као највиша заповјед данашњег доба уједињење Срба, Хрвата и Словенапа против фашизма, а сваки рад против уједињења оглашујемо за рад у корист фашизма Хитлера и Мусолинија.

Стварати данас посебни српски ослободилачки покрет и у име тог покрета тражити аутономију под заштитом талијанских окупатора, то значи радити и против српског као и против осталих народа Југославије, то значи радити у корист фашизма. Само у братском савезу и чврстом јединству обрачунаће Срби, Хрвати и Словенци са својим окупаторима и домаћим издајцима.

Ово наше становиште ми нигдје не кријемо. Ми кријемо од очију нашег непријатеља наше бусије, наше герилске одреде, али не и праведне циљеве наше борбе. Ми ћемо крвљу наших најбољих синова натапати сваку стопу наше дједовине и очевине све док не изагнамо и посљедњег фашистичког окупатора и усташког гада. И ми ћемо беспоишгедно жигосати пред народом све оне који хоће нашу ослободилачку борбу да скрену на стрампутицу, све народне издајнице који се стављају у службу фашистичких освајача.

БР. 14

**НАРЕДБА ШТАБА ГЕРИЛСКИХ ОДРЕДА ЗА СРЕЗ БОС.
ГРАХОВО И ОКОЛИНУ ОД 19 АВГУСТА 1941 ГОД. РУКО-
ВОДСТВУ ГЕРИЛСКИХ ОДРЕДА СРЕЗА БОС. ПЕТРОВЦА
ЗА ПОЈАЧАЊЕ БУДНОСТИ ПРЕМА НЕПРИЈАТЕЉСКИМ
АГЕНТИМА**

ШТАБ ГЕРИЛСКИХ ОДРЕДА
ЗА СРЕЗ БОС. ГРАХОВО И ОКОЛИНУ

НАРЕДБА ОД 19-УШ-1941 ГОД.

ВОЂСТВУ ГЕРИЛСКИХ ОДРЕДА — ОШТРЕЉ

Примили смо и прегледали извјештаје о стању фронтног
око Петровца. У вези с тим извјештајима наређује се:

I. За Одред Медено Поље: Издати наредбу командиру
овога одреда да се најстрожије поступи према свима оним љу-
дима који праве смутњу у тамошњим герилским редовима у
погледу неких преговора, предаје или враћања кућама, како
им то достављају и предлажу поједини људи-агенти хрватске
војне команде у Петровцу¹. Најпажљивије пратити кретање
појединих људи, хватати сумњиве људе који би могли да буду
шпијуни хрватске војске, испитати их и спровести у овај штаб.
Не смије се пустити ниједан човјек из Петровца који би било
како дошао у одред, јер се може претпоставити да је дошао са
циљем да поколеба наше редове. Одмах спровести у Оштрељ
људе који са дозволама иду из Петровца, јер нам такви могу
нанијети највеће штете. Нека командир одреда одржи војни-
цима предавање какав је циљ политике војне команде у Пе-
тровцу и да она помоћу тих агената и смутљиваца жели да раз-
бије наше редове.

Ово исто саопштење упутите одреду капетана Циганови-
ћа² преко Славка Родића³ и наредите Цигановићу да дође на
савјетовање у Оштрељ, а за командира његовог одреда поста-
вите активног наредника којему Славко, вјероватно, зна име⁴.

¹ Односи се на домобранску војну команду у Бос. Петровцу.

² Цигановић (Редакција није могла утврдити име), капетан бивше
југослов. војске, доцније постао издајник и као такав је стријељан од
партизана у Дринићу 1941 године.

³ Народни херој, умро 1949 год. као генерал-лајтнант ЈА.

⁴ Односи се на Николу Карановића.

Слажемо се да Славко Родић дође у Оштрељ, али нагласите му да остави доброг замјеника, да о томе обавијести Ману и да му изда потребна упутства за рад његовог одреда.

II. За Герилски одред Осјеченица: Издајте наредбу да за политичког комесара остане Павић¹ (ако је то у сагласности са нашим рјешењем приликом састанка у овом штабу), пошто људи желе да [он] остане код њих. Такође написати им исту наредбу као и Г. О.² Медено Поље у погледу шпијуна, саботера итд. Наредите им шта треба да ради њихов одред с обзиром на општу ситуацију код Петровца.

III. Упутити наредбе и свим осталим одредима у вези са шпијунажом од стране војних власти у Петровцу и подвући им циљ и опасност исте.

IV. Издати им потребне наредбе о даљем раду њихових одреда.

V. Слажемо се са рјешењем вашег п.[артиског] састанка у погледу организовања власти у Оштрељу.

VI. Саслушајте Видосава Ракића и Крајновића Пају и Петра³ и заједно са саслушањем спроведите их одмах овамо.

Враћамо вам извјештаје које сте послали.

Шаљите и даље исцрпне извјештаје са извјештајима појединих одреда овог штабу.

ЗА ШТАБ:

Мића⁴

[П. С.] Послано у 0,1 Уг Ђ.

Вратите и ове дозволе са њима!

Требало би да се спроведе и онај шпијун који је ухваћен од Цигановићевог одреда. (Види Славков извјештај!)

¹ Јово Павић

² Герилски одред

* Сељаци из околине Бос. Петровца које су усташе ухватиле на раду у пољу и касније пустиле.

* Милутин Морача

⁵ Дописано руком.

BR. 15

**IZVJEŠTAJ KOMANDE GERILSKIH ODREDA SREZA BOSAN-
SKOG PETROVCA OD 19 AVGUSTA 1941 GOD. ŠTABU GERIL-
SKOG ODREDA ZA SREZ BOSANSKO GRAHOVO I OKOLINU
O SASTAVU KOMANDNOG KADRA I NAORUŽANJU
GERILSKOG ODREDA U JAVORJU**

Izvještaj sa Oštrelja

**ŠTABU GERILSKIH ODREDA ZA SREZ
BOS. GRAHOVO I OKOLINU**

Raspored našeg odreda Javorje sljedeći je:

Politički komesar:	drug Ilija Materić
Komandir odreda:	Kecman Mile ¹
Vodnik 1 Voda:	Bauk Dušan ²
Vodnik 2 voda:	Pilipović Dorde
Vodnik 3 voda:	Kecman Lazar ³
Voda mitraljeskog odjeljenja:	Bubonja Mile
Desetari 1 voda:	Delić Stevan ⁴ i Tadić Branko
Desetari 2 voda:	Dilas Petar ⁵ i Bursać Simo ⁶
Desetari 3 voda:	Srdić Duro i Topić Pero ⁷
Kurira 5, naoružanih sa bombama	
Bolničara: 1	

Brico: 1
Donosioci hrane: 4
Uz mitraljesko odjeljenje: 5 bez pušaka
Svega bez pušaka: 21
Puškomitraljezaca: 4

¹ Kasnije izdao oslobod. borbu i strijeľan od partizana 1942 god. kao četnik.

² Dušan Bauk, poginuo aprila 1944 god. na Gailji kao obavještajni oficir Desete krajiške brigade.

³ Lazar Kecman, docnije postao narodni izdajnik i kao takav pobjegao u Italiju.

⁴ Stevan Delić, poginuo kod Drvara 1941 god. u borbi protiv okupatora.

⁵ Petar Dilas, kasnije postao izdajnik i poginuo u borbi protiv partizana 1942 godine.

⁶ Simo Bursać, docnije prešao u četnike i kao takav pobjegao iz zemlje.

⁷ Pero Topić, umro od tifusa u Četvrtoj neprijateljskoj ofanzivi 1943 godine.

OD ORUŽJA IMA :

Karabina: 67

Pištolja: 5

Piiškomitraljeza: 4

Teških mitraljeza: 1

Municije i bombi ima zadovoljavajuće.

Jedna desetina, sa desetarom Košpićem Brankom, otišla je na Bravski Vaganac, tj. 10 karabina.

U toku današnjeg dana neprijatelj je svoje snage nesmetano prebacivao prema Bravsku; u toku prebacivanja, neprijatelja niko nije ometao, što znači da tamo nisu dovoljno osigurane busije.

Mišljenja sam da bi Prekajski odred¹ trebao dati što veće snage i jednom osigurati tu busiju.

Sinoć sam održao kulturno veče na Oštrelju sa dnevnim redom:

1. O gerilstvu i gerilskim borbama
2. O omladinskom pitanju
3. O Komunističkoj partiji

Samo veče je proteklo sjajno i uspješno.

Oštrelj, 19/8. 1941 god.

[za]

RUKOVODSTVO GERIL. ODREDA
Nikola Kotle

BR. 16

NAREDBA RUKOVODSTVA GERILSKIH ODREDA SREZA BOSANSKOG PETROVCA OD 19 AVGUSTA 1941 GOD. ZA ORGANIZOVANJE MJESNE NARODNE VLASTI

RUKOVODSTVO GERIL. ODREDA
OŠTRELJ

IZDAJE NAREDBU :

Na predlog ovdašnjeg rukovodstva, a po naređenju Štaba gerilskih odreda za Srez Bos. Grahovo, postavlja se mjesna politička vlast u Oštrelju²

¹ Tada je Prekajski gerilski odred stajao pod neposrednom komandom Štaba gerilskih odreda za Srez Bos. Grahovo i okolinu.

² Odluka o uspostavi narodne vlasti u Oštrelju donesena je na sastanku Sreskog komiteta KPJ za Srez Bosanski Petrovac (Vidi dok. br. 6).

UKOVOTSTVO GERIL.ODREDA

O Š T R E L J .

IZDAJE NAREDBU.

Na predlog ovdašnjeg rukovodstva, a po naredjenju štaba geril-
skih odreda, za srez Bos.Grahovo. postavlja se mjesna politička vlast
U Oštrelju, članovi polit.vlasti sačinjavaju:

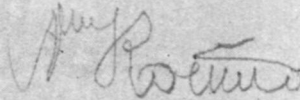
Drug, Bogdan Pećanac, bravar iz Drvara
" Kesio Simo iz Oštrelja
" Kelešević Vaso balmajstor iz Drvara

Imenovani će vršiti punu političku vlast, a za svoj rad biće
odgovorni svojim životom i imovinom, a stajaće pod kontrolom ovda-
šnjeg rukovodstva

O Š T R E L J . 19/8.1941 god.

ZA

UKOVODSTVO GERILSKIH ODREDA

Članove polit. vlasti sačinjavaju:

Drug Bogdan Pećanac, bravar iz Drvara

„ Kesić Simo¹ iz Oštrelja

„ Kelečević Vaso², balmajstor iz Drvara

Imenovani će vršiti punu političku vlast, a za svoj rad biće odgovorni svojim životom i imovinom, a stajaće pod kontrolom ovdašnjeg rukovodstva.

OSTRELJ, 19/8. 1941 god.

ZA
RUKOVODSTVO GERILSKIH ODREDA
Nik. Kotle³

BR. 17

NAREĐENJE RUKOVODSTVA GERILSKIH ODREDA SREZA
BOS. PETROVCA OD 19 AVGUSTA 1941 GOD. KOMANDI
GERILSKOG ODREDA CRLJIVICA O DUZNOSTIMA POLITIČ-
KOG KOMESARA I KOMANDIRA I POJAČANJU BUDNOSTI
PREMA NEPRIJATELJSKIM AGENTIMA

RUKOVODSTVO GERIL. ODREDA
OŠTRELJ

GERILSKOM ODREDU CRLJIVICA

Dostavlja se naređenje od ovog štaba da komandir tog odreda svako jutro podnese pismeni raport i brojno stanje odreda da bi se na vrijeme mogla trebovati hrana.

Politički komesar mora stalno biti u svom odredu i podizati moral i voditi svaku brigu u odredu, kao i snabdijevati odred literaturom.

Za sve što se u odredu dešava odgovorni su komandir i politički komesar, te prema tome svaki vojnik, desetar, vodnik moraju biti na svom mjestu i izvršavati svaka naređenja svojih pretpostavljenih.

¹ Simo Kesić, poginuo u Četvrtoj ofanzivi kao član Sreskog komiteta KPJ za Srez Bosanski Petrovac.

² Vaso Kelečević član KPJ, ubijen od četnika i bačen u jamu avgusta 1941 godine.

³ Nikola Kotle

Dostavlja se na znanje da najstrože paze na pojedine ljude iz Petrovca koji vrše špijunažu. Takove ljude treba odmah uhapsiti i sprovesti ovom štabu, a naročito paziti na one koji hoće neke spcrazume. Politički komesar mora upoznati vojnike kakav je cilj politike [domobranske] vojne komande u Petrovcu i da ona pomoću tih agenata i smutljivaca želi da razbije naše redove. OŠTRELJ, 19/8. 1941 god.

ZA
RUKOVODSTVO GERIL. ODREDA
N. Kotle

[P.S.]¹ Taj odred mora dostaviti jednog otresitog kurira za ovaj štab, koji će biti stalno u vezi sa vašim odredom.

N. Kotle

БР. 18

**ЧЛАНАК ИЗ „ГЕРИЛЦА“ БР. 5 О НАРОДНОМ ЗБОРУ ОДР-
ЖАНОМ У СЕЛУ БАСТАСИМА 10 АВГУСТА 1941 ГОДИНЕ**

ВЕЛИКИ НАРОДНИ ЗБОР У БАСТАСИМА

У недјељу 10 ов. мј. одржан је у селу Бастасима код Др-
вара први јавни народни збор после ослобођења ових крајева.

Око пет стотина људи — дрварских грађана, радника, се-
љака, жена и омладине — сакупило се да чује ријеч наших
правих претставника, наших најбољих бораца за слободу.

Сакупило се више спасовинске и басташке цркве, које су
попалили усташки разбојници, сакупило се онако како су се
сакупљали наши стари: под крошњама² и под пушкама на на-
родним зборовима.

Људи су се возили на збориште камионом на чијем су
прочету биле развите српска, хрватска и црвена застава.

У гробној тишини саслушао је напаћени народ овог краја
мушке ријечи команданта³ наших народно-ослободилачких
партизанских одреда.

¹ *Dopisano rukom — ćirilicom.*

² У хладу дрвећа

* Љубо Бабић

Командант је говорио о нашој јуначкој борби, о нашој светој слободи отетој од душмана и тирана, о потреби да се данас погледамо очи у очи и поразговоримо о нашим народним задаћама.

Послије слома, послије окупације наше отаџбине са стране њемачких и талијанских фашиста, доживјели су народи Југославије најцрње дане своје историје. Звјерски су мучени и убијани људи и младићи, жене, и дјеца у колијевкама, у мајчиним утробама, паљене куће и цркве, гажене и пљуване највеће народне светиње.

Народ је у највећој муци много научио. Он се опасао знањем и мржњом и он ће свугдје побјеђивати фашистичке окупаторе и њихове плаћенике.

Данас се народи Југославије у братском и чврстом фронту боре за слободу и равноправност. Данас они у својој народној војсци слободе немају петоколонуша и проданих генерала који су народу обезоружаном, измрцвареном и изгладњелом забијали нож у леђа, помагали поход фашистичких освајача.

Српски народ иде путем својих јуначких предака, иде путем Пелагића, Кочића, Принципа и осталих народних бораца.

Хрватски народ иде путем својих највећих слободара, Матије Гупца и др.

Прије неколико мјесеци народи Југославије подлегли су у борби, јер су били издани и осамљени. Данас нама више вриједи митраљез него што нам је онда вриједио тенк, више нам вриједи пушка од топа. Данас нас воде људи из народа, наши народни генерали и маршали у сељачким гуњевима. Оваква наша народна војска слободе у стању је да зададе огромне ударце непријатељима.

Наши одреди повезују се са одредима других срезова и крајева, из дана у дан јача и расте Народно-ослободилачка војска у земљама Југославије. Све шире области чистимо од окупатора и њихових плаћеника.

Командант је позвао сав народ да свако према својим способностима помогне заједничку борбу за слободу. Наша војска јесте подједнако и спрска и хрватска и словеначка, она носи слободу свим народима Југославије.

Наша војска није војска усташа, пљачкаша и разбојника. Она мора бити узорна по дисциплини. Она мора сузбијати анархију, пљачку и насиље над мирним становништвом без обзира на народност и вјеру, она се мора показати достојном и способном да већ од самог почетка заснива поредак народне правде и слободе.

Послије команданта говорио је претставник Комунистичке партије Дрварске области¹. Поздравио је нашу Народно-ослободилачку борбу испред Партије која је увијек била прогањана јер је на вријеме сигнализирала народу опасност, јер није жалила жртава да немилосрдно пред народом раскринкава вањске и унутрашње непријатеље. Испред Комунистичке партије која данас неуморно организује и помаже ослободилачку борбу свих народа Југославије, поздравио је он наше јуначке герилце-партизана и њихове досадашње успјехе. Позвао их је да истрају непоколебљиво у борби, да не напуштају бусије народног спаса и слободе. Нису далеко дани нашег народног ослобођења. За то нам јамчи јуначка Црвена армија, за то нам јамчи фронт свих народа против хитлеризма и фашизма.

Један радник Хрват, који се од самог почетка наше ослободилачке борбе налази у нашим редовима, изнио је став хрватског народа — хрватских радника, сељака и народне интелигенције — против окупатора који су му наметнули Павелића и усташе, који су му отели Далмацију и Међумурје, натоварили талијанског краља, који му данас отимају жито и остављају га гладног да би они и франковачка господа били сити и пресити, који га тјерају на совјетски фронт и у босанска брда за своје разбојничке господске интересе. Павелић се труди да за рачун наших окупатора што више завади хрватски и српски народ, да развије и онемогући народно јединство у борби за слободу.

Павелић неће у томе успјети. Данас се дижу хрватски сељаци и радници, диже се омладина широм Југославије у одлучну борбу за част и слободу, и неће требати дуго па да ни трага не буде фашистичким окупаторима и усташким бандама на слободној хрватској груди.

Говорио је још претставник Савеза комунистичке омладине испред све омладине дрварске долине и околине која се јуначки борила у првим редовима и која неће поклекнути у борби за бољу будућност свих младих.

Збор је завршен свирком, пјесмом и народним колом.

Овакве јавне зборове треба свугдје приређивати. Свугдје треба користити сваку прилику да се народне масе обавијесте о стању ствари и нашим задацима. Дужност је политичких секретара² да у заједници са народно-ослободилачким одбором

¹ Редакција није могла да утврди име тога претставника КП.

* У времену од 20 августа до 10 септембра 1941 године, на подручју Дрварске бригаде, овако су се звали политички комесари герилских јединица. Наредбом штаба исте бригаде од 10 септембра 1941 год. промијењен је назив „политички секретар“ у „политички комесар“.

организују такве зборове на својим секторима, дужност је наших јуначких одреда да наше зборове чувају као што чувају наша села и наша жита, дужност је свију нас да се бринемо да ријеч слободе и истине доспије у најзабаченију сељачку колибу, до свачијег поштеног уха.

На нашим зборовима треба да говоре и учествују и радници, и сељаци, и омладина и жене, нарочито жене и дјевојке које нам држе кућишта, које су наше најбоље сараднице у раду и патњама, које треба да држе нашу позадину, скупљају залихе, помажу нас на фронту док се ми са пушком у руци боримо против гладних усташких и окупаторских орлушина, док чувамо наше породице и наша кућишта.

(Из „Герилца“ бр. 5 од 19 августа 1941 године)

БР. 19

ИЗВЈЕШТАЈ ИНФОРМАЦИОНОГ БИРОА ШТАБА ГЕРИЛСКИХ ОДРЕДА ЗА СРЕЗ БОС. ГРАХОВО И ОКОЛИНУ ОД 19 АВГУСТА 1941 ГОД. О БОРБАМА У БОСАНСКОЈ КРАЈИНИ¹

ИЗВЈЕШТАЈ ГЕРИЛСКОГ ОБАВЈЕШТАЈНОГ БИРОА

14. VIII, ПЕТРОВАЦ — КУЛЕН ВАКУФ

Непријатељ је добио извјесна појачања од Бихаћа и Санског Моста према Петровцу и Кулен Вакуфу. Један непријатељски одред кренуо је из Кулен Вакуфа у село Пркоси; повео је све људе из Пркоса и стоку према Вакуфу. Међутим, наш одред од 40 бораца дочекао је непријатеља и успио је да му отме један дио људства и стоке.

Велика је грешка и срамота са стране наших герилских одреда око Вакуфа и Петровца и других околних села што су дозволили да непријатељу могу стићи појачања. Долазак непријатељских појачања и слободан пролаз непријатеља по цестама мора се убудуће, по цијену највећих жртава, спријечити.

Јелашиновци (код Санице)

9 о. мј. вођена је борба на Међеђем Брду. Наших пушака било је 6; непријатељ је имао 85 усташа под оружјем и 2 пу-

¹ Извјештај је објављен у „Герилцу“ бр. 5 од 19 августа 1941 године.

шжомитраљеза. Наши борци су дочекали усташе и разбили их. Рањен је заповједник, а 2 војника су погинула.

Бос. Нови и Крупа. У Крупи и Бос. Новом побијени су сви Срби од стране усташа. У Крупи, 30 јула 1941, на пазарни дан, усташе су похватале све људе, жене и дјецу православне вјере и затим их побиле. Самих кулучара¹ побили су око 200. У Чађавици (Рудица) и Раканима (код Бос. Новог) убијено је 80 људи. Међу побијенима има и поштених Хрвата и муслимана.

У Љешљанима су радници дигли у ваздух магазин фирме. Ту је погинуло 50 усташа. Рудник боксита у Суваји је у нашим рукама.

Борбе се воде око Бос. Дубице, Приједора, Санског Моста, Бос. и Хрв. Градишке, Крупе и Бос. Новог. Ослобођена је већина села, док се непријатељ држи у градовима.

Рибник (према Кључу). У Клокотовцу су наше бусије дочекале непријатеља који је ишао од Кључа ка Ситници. Било је 60 усташа. Наша бусија побила је 19 усташа, 11 их је заробљено, а други су се разбјежали. Убијен је усташки сатник. Заробљен је 1 пушкомитраљез, 5 сандука муниције и 1 кола са храном. Бусија из одреда Николе Врачара.

Копљеница. У овоме селу погинуло је у један мах 270 Срба. Њих су усташе похватале. Затим су их одвели изван села и наредили им да копају неки канал. Повезали су их, постројили у врсту и покосили митраљезом. Канал је био њихова гробница.

Гламоч. Гламочки одред са Крстом Радојом и Николом Гојиновићем дочекао је непријатеља, који је ишао са 2 камиона, на Коритној. Разбили су непријатеља, а неколико их је погинуло. Непријатељ је истурио своје положаје око Гламоча.

Ливно. На сектору око Ливна воде се борбе, али немамо детаљних података, јер су оне данашњег датума. Наши одреди према Книну држе старе линије.

У Лици непријатељ покушава продор од Грачаца. Усташама и заведеној хрватској војсци Талијани који се налазе у Грачацу помажу и тјерају их у борбу против наших одреда. Око Вакуфа наши одреди се добро држе. Наша бусија испред Боричевца дочекала је непријатеља који је са комором ишао из Кулен Вакуфа и приморала га да се повуче у град — бјежећи Пало [је] неколико жртава са непријатељске стране.

¹ Људи који су били на кулуку тј. бесплатно и присилно оправљали путове.

PROGLAS ŠTABA GERILSKIH ODREDA ZA SREZ BOSANSKO
GRAHOVO I OKOLINU OD AVGUSTA 1941 GODINE¹

BRACO I DRUGOVI HRVATSKI VOJNICI!

Sluga njemačkih i talijanskih okupatora, krvavi zločinac Pavelić poslao vas je ovamo, u naše planinske krajeve, da nam otimljete slobodu koju smo nedavno svojom krvlju izvojevali. Po nalogu Pavelićevih oficira, vi pal'-te naša sela, otimljete našu stoku i naše žito, a ustaški banditi i dalje kolju srpski narod, žene i djecu. Da vas lakše podjare protiv ovdašnjeg svijeta, Pavelićevi agitatori vam najbezobraznije lažu i u krivom svjetlu prikazuju našu borbu.

Zbog svega toga obraćamo se mi, gerilski (partizanski) borci, na vas bratski i drugarski da vam kažemo tko smo i što smo, što hoćemo i zašto se borimo.

Mj smo Narodno-oslobodilačka gerilska (partizanska) vojska koja se digla protiv Pavelića i njegovih gospodara — njemačkih i talijanskih okupatora. Mi ni;mo lnogli više trpjeti zuluma što su ga razularene ustaške bande vršile nad mirnim srpskim narodom u ovim krajevima. Tisuće i tisuće naših seljaka mučeno je upravo na zvjerski način i bačeno u jame i ponore. Ustaške horde silovale su naše žene i djevojke, a bezbroj naše nevine djece ubijeno je na najdivljačkiji način. Palilj su naša sela, otimali su našu stoku i razarali naše domove.

Da odbranimo naše gole živote, da odbranimo naše porodice, žene i nejaku djecu, da očuvamo svoje porodice i svcya sela — digli smo se listom u svetu bo-bu protiv krvoločnog Pavelića i njegovih fašističkih gospodara koji su ga i doveli na vlast; naša borba nije uperena protiv hrvatskog naroda, nego, zajedno s hrvatskim narodom, — protiv tuđinskih okupatora i domaćih izdajica.

U toj borbi mi nismo sami. S nama je sav srpski narod, s nama ljejcijelo hrvatsko radništvo, s nama su svi poštteni Hrvati i muslimani, koji se na stotine bore u našim redovima, s nama su svi Slovenci, Crnogorci i Makedonci. S nama su sva naša slavenska braća: Poljaci i Česi, svi poštteni Bugari i Slovaci. S nama su svi porobljeni narodi Evropo. S r.ama su naši veliki saveznici: Engleska, Amerika i bratska Sovjetska Rusija sa svojom nepobjedivom Crvenom armijom.

¹ Proglas je izdao i umnožio na ciklostilu u drugoj polovini avgusta 1941 god. Štab gerilskih odreda koji su djelovali u srezovima Bosanskog Grahova i Bos. Petrovca. U toku avgusta i početkom septembra proglas je rasturen među domobranima.

Zajedno s njima mi predstavljamo danas nepobjedivi **front slobode** koji će slomiti i oboriti u prah i pepeo krvavu zgradu nje-
mačkog i talijanskog fašizma i zauvijek obračunati s njihovim slu-
gama Pavelićem, Kvaternikom, Nedićem i ostalim izdajnicima. Za-
jedno s njima ostvarićemo vjekovni san napaćenog čovječanstva:
**punu slobodu i ravnopravnost svih naroda, u kojoj će osvanuti
ljepši i bolji dani i srpskom i hrvatskom narodu.**

I zato, braćo hrvatski vojnici, zovemo i vas da se priključite
nama i našoj svetoj borbi. **Ne pucajte na nas! Ne palite naša sela,
ne otimljite našu stoku! Ne ubijajte naše žene i djecu! Okrenite
oružje protiv krvavog Pavelića, Kvaternika i njihovih oficira!**

**Priključite se nama i našoj pravednoj borbi protiv Pavelića i
protiv tuđinskih osvajača — nemačkih i talijanskih fašista, koji
su od vaših i naših krajeva napravili svoje kolonile!**

Braćo hrvatski vojnici!

Zamislite se malo nad sudbinom svog naroda i svoje domovine!

Hrvatski narod proživljava sada najteže dane u svojoj histo-
riji, a hrvatska domovina je doživjela užasnu sudbinu. Izdajničkom
politikom fašističkog sluga Pavelića, najljepši krajevi Hrvatskog
Primorja i Dalmacije pripali su Italiji, a Međumurje je palo pod
Mađarsku.

**Ovih dana izvršio je Pavelić novu izdaju: cijelu Liku, Pri-
morje i Gorski Kotar do Karlova, kao i cijelu Dalmaciju, predao
je talijanskim vojnim vlastima. Sva hrvatska vojska u tim kraje-
vima stavljena je pod talijansku vojnu komandu. U Zagrebu vlada
krvavi njemački Gestapo, a [u] ostalim krajevima šepiri se nje-
mačka vojska. Cijela tobožnja Nezavisna Hrvatska nije ništa drugo
doli najbjeđnija kolonija njemačkih i talijanskih fašističkih osva-
jača, po čijem nalogu Pavelić ubija tisuće poštenih Hrvata, Tajeso-
mučno iskorjenjuje Srbe i zvjerski progoni sve što je napredno.
Lijepa hrvatska domovina postala je najkrvavija tamnica i pozor-
nica najužasnijih zločina.**

**Hrvatski vojnici, stanite i zamislite se malo zašto se borite,
za koga se borite! Za izdajnika Pavelića čije ime danas proklinju
milioni ljudi, za izdajnika koji je raskomadao vašu domovinu, za
slugu vašeg stoljetnog neprijatelja?! Služeći Paveliću i Kvaterniku,
vi služite talijanskim i njemačkim okupatorima, služite svojim
krvnicima!**

**Hrvatski vojnici, osvijestite se! Dostojni svojih slavnih pre-
daka — velikog seljačkog vode Matije Gupca i braće Radića, trg-
nite se i okrenite svoje oružje protiv svoje izdajničke gospode!**

DRUGOVI HRVATSKI VOJNICI!

Kad vaši oficiri naiđu na ove letke, reći će vam možda da
vam se obraćamo zbog toga što se bojimo. O tome vam nije po-

trebno mnogo govoriti. Vi ste 'vidjeli kako se mi borimo. Vi ste vidjeli da mi preziremo smrt, vi ste vidjeli herojsku požrtvovanost gerilskih boraca. Vi ste vidjeli spretnost i hrabrost našu. Vi ste sami svjedoci naših sjajnih pobjeda kod Donjeg Lapca, na Oštrelju, Vrtoču itd. Vi ste sami vidjeli da naš svaki grm, svaki kamen, svaki ovaj klanac, svaka ova hrid pretstavlja neosvojive bedeme. Iza kojih vrebaju smrt na svakog napadača.

Mi se obraćamo vama zato što znamo da ste i vi seljaci i radnici kao i mi. Mi vam [bratski] i drugarski pružamo našu žuljevitru ruku i zovemo vas sebi, da zajedničkim snagama povedemo borbu protiv krvavog pseta Pavelića i njegovih gospodara, njemačkog i talijanskog fašizma.

Na našu stranu već je prešlo nekoliko stotina vaših vojnika. nekoliko stotina srno ih zarobili. Nikom se nije dogodilo ništa, nikom nije pala ni vlas sa glave.

Pristupite i vi k nama! Borite se zajedno s nama protiv zajedničkog neprijatelja!

Pobjeda je na našoj strani! Za to jamči junačka Narodno-oslobodilačka gerilska vojska. Za to jamči borbu svih potlačenih naroda Evrope. Za to jamče naši veliki saveznici: bratska Sovjetska Rusija, Engleska i Amerika. Za to jamči pobjedonosna Crvena armija seljaka i radnika.

Živjela sloga Srba, Hrvata i muslimana!

Živjela oslobodilačka borba svih naroda Slovenskog juga!

Živjele naše velike saveznice Engleska, Amerika i bratski Sovjetski Savez!

Živjela nepobjediva Crvena armija seljaka i radnika!

Živjela junačka Narodno-oslobodilačka gerilska vojska!

Smrt fašističkim okupatorima i njihovim slugama!

NARODNO-OSLOBODILACKI GERILSKI POKRET

BR. 21

**PISMO SEKRETARA OBLASNOG KOMITETA KPJ ZA BOSAN-
SKU KRAJINU OD AVGUSTA 1941 GOD. SVETOZARU VUK-
MANOVICU — TEMPU¹**

ZA TEMP A

Primio sam poslane mi stvari.

Trudićemo se da se direktive iz cirkulara² sprovedu u djelo. Stvari upućene štabovima i Brigadi dostaviću što skorije, možda još u toku sutra.

U cjelosti se slažem sa primjedbama i kritikom u pogledu letaka, s obzirom na ljevičarstvo koje dolazi u njima do izražaja. Drugovima u Prijedoru je već i ranije skrenuta pažnja u tome pogledu.

Ove izvještaje³ ti šaljem u originalu, ako ih kurir bude mogao prenijeti s obzirom na pooštrenu pažnju i premetačine koje se vrše na stanicama i vozovima.

Partiski izvještaj ću poslati prvom prilikom, bilo da ja pošaljem čovjeka, bilo da dode neko otuda.

Bilten kao i ostala dva letka ćemo umnožiti, a isto tako i cirkular.

Za sada samo ovoliko.

Uz pozdrav: smrt fašizmu!

Stari⁴

¹ Redakcija raspolaže originalom pisma u rukopisu.

² Ovaj dokumenat Redakcija nije uspjela da pronade.

³ Redakcija ne raspolaže pomenutim dokumentim;..

⁴ Duro Pucar — Stari

БР. 22

**НАРЕДБА ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
20 АВГУСТА 1941 ГОД. О РЕОРГАНИЗАЦИЈИ ГЕРИЛСКИХ
ОДРЕДА СА ПОДРУЧЈА ОШТРЕЉА И БОСАНСКОГ
ПЕТРОВЦА**

ШТАБ I БАТАЉОНА „СЛОБОДА“

НАРЕДБА бр. 1 од 20-УШ-1941

СВИМА КОМАНДИРИМА И ПОЛИТИЧКИМ КОМЕСАРИМА
ГЕРИЛСКИХ ОДРЕДА ОКО БОС. ПЕТРОВЦА

По наређењу Врховног одбора за национално ослобођење народа Југославије у Београду¹ — да се имају наши герилски одреди реорганизовати и формирати у батаљоне, Штаб I бригаде за Западну Босну и Лику² издао је следећу наредбу:

1. У вези са наредбом Врховног одбора о формирању батаљона на појединим секторима где оперишу наши герилски одреди, има да се формира I батаљон од герилских одреда Каменице, Јаворја, Црљивице и герилских одреда досадашњег Штаба герилских одреда за Срез Бос. Петровац.

2. Штаб герилских одреда за Срез Бос. Петровац престаје да постоји.

3. I батаљон састоји се од 5 одреда (чета).

4. Батаљон ће носити име: I БАТАЉОН „СЛОБОДА“.

5. Досадашњи политички комесари убудуће се називају политички секретари појединих одреда.

6. Штаб I батаљона сачињава: командант батаљона, политички секретар и оперативни официр, као и помоћно особље (секретар командантов и курири).

¹ Однос се на Главни штаб Народноослободилачких партизанских одреда Југославије.

² Са развитком устанка у Босанској Крајини и Лици, 19 августа 1941 год. формирана је „Прва бригада Национално-ослободилачких герилских одреда за Западну Босну и Лику“. У свом саставу она је имала почетком септембра осам батаљона међу којима је био и Први батаљон „Слобода“, а сваки батаљон је имао по неколико герилских одреда. Кроз документа се Бригада различито називала, а најчешће скраћено: „Бригада за ослобођене крајеве Босне и Лике“. У августу и септембру често се назива: „Прва бригада за ослобођене крајеве Босне и Лике“ а у октобру: „Бригада у Дрвару“ и „Дрварска бригада“. Редакција је усвојила назив „Дрварска бригада“ у насловима и објашњењима докумената.

7. Наређује се Штабу I батаљона „Слобода“ да ову наредбу одмах изврши.

8. По формирању батаљона, сви војници морају да положе заклетву у присуству једног члана штаба, командира и политичког секретара дотичног одреда.

По наредби I бригаде за западну Босну и Лику, овај Штаб наређује следеће:

1.) Досадашњи одреди распоредиће се на овај начин:

а) I одред батаљона формира се из одреда Каменице и Јаворја, он ће носити име: I одред „Муња“. Командир одреда је Кеџман Миле а политички секретар Матерић Илија.

б) II одред батаљона формира се из одреда Црљивица и Осјеченица. Командир одреда је Морача Владо¹, п. поручник, а политички секретар Зорић Раде.

в) III одред батаљона формира се из одреда Шековац и Бравски Ваганац. Командир одреда је Роквић Душан², поручник а политички секретар Дошен Илија.

г) IV одред батаљона формира се из одреда Медено Поље, Бјелај и Врточе. Командир одреда је Мане Роквић³ а политички секретар Тадић Симо.

д) V одред батаљона формира се од одреда Смољане, Суваје, Крњеуше, Рисовца и Вођенице. Командир одреда за сада је Челар Здравко⁴, п.поручник, који има да формира овај одред. Командир и политички секретар овог одреда одредиће се накнадно.

2.) Командири и политички секретари поменутих одреда морају овоме Штабу одмах доставити списак целокупног људства, са оружјем и без оружја, број оружја, муниције и бомби, списак водника појединих водова и десетара.

3.) Сваки одред састојаће се из 3 вода, а водови ће се распоредити у десетине, што зависи од величине вода.

4.) По наредби Штаба бригаде, тачка 8., данас ће положити заклетву I одред „Муња“ и 3 одред поручника Роквића.

Чланови Штаба обићи ће ове одреде од 18 часова па даље ради полагања заклетве. Командири и политички секретари морају бити присутни приликом полагања заклетве.

¹ В. Морача је био подофицир а не п.поручник бивше југословенске војске. По доласку Италијана у Дрвар постао је издајник и њихов сарадник, те је као такав убијен од партизана 1941 године.

² Касније је постао разбијач ослоб. борбе и као четник убијен је од партизана 1941 године.

³ Послије продора Италијана у Дрвар. 25 септембра 1941 год., издао НОБ и као четник борио се све до краја рата против партизана. Редакција није могла утврдити тачно шта је било са њим доцније.

⁴ Погинуо је 1942 год. као командант Првог пролетерског батаљона у Бос. Крајини. Проглашен за народног хероја.

СТАБ I. БАТАЛОНА СЛОБОДЕ

Наредба бр. 10-11-124

Свиња командирских и политичких комесарских герилских одреда
око Бос. Петровац

По наређењу Врховног Одбора за национално ослобођење народа Југославије у Београду, да се напуштају и напуштају герилски одреди реорганизовати и формирати у Баталоне, Стаб I. Бригаде за западну Босну и Лику издао је следећу наредбу:

1. Узети се наредбом Врховног Одбора о формирању Баталона на појединим секторима где опорину имају герилски одреди или да се формира I. Баталон од Герилских одреда Каменице Јаворја Црвенице и Герилских одреда досадашњег Стаба Герилских одреда за срез Бос. Петровац
2. Стаб Герилских одреда за срез Бос. Петровац, престаје да постоји
3. I. Баталон састоји се од 5. одреда (чета) -
4. Баталон ће носити име I. БАТАЛОН СЛОБОДЕ
5. Досадашњи политички комесари, у будуће се називају политички секретари појединих одреда
6. Стаб I Баталона сачињава: Командант Баталона, Политички секретар и оперативни официри, као и помоћно особље (секретар командантова и култури)
7. Наредбу се Стабу I. Баталона Слободе да ову наредбу одмах изврши
8. По формирању Баталона они војници морају да поднесу захтев у присуству једног члана Стаба, командира и политичког секретара датог одреда

По наредби I Бригаде за западну Босну и Лику, овај Стаб наређује следеће:

- 1.) Досадашњи одреди распоредити се на овај начин:
 - а.) I. Одред Баталона формира се из одреда Каменице и Јаворја, он ће носити име I. одред Муња. Командир одреда је Милић Мило а Политички секретар Милорад Милић
 - б.) II. Одред Баталона формира се из одреда Црвенице и Јожеваца. Командир одреда је Милић Мило а Политички секретар Милић Мило
 - в.) III. Одред Баталона формира се из одреда Миловац и Брањски Београд. Командир одреда је Милић Мило а Политички секретар Милић Мило
 - г.) IV. Одред Баталона формира се из одреда Миловац, Бјелаја, и Брточа. Командир одреда је Милић Мило а Политички секретар Милић Мило
 - д.) V. Одред Баталона формира се из одреда Миловац, Суваја, Миловац и Миловац. Командир одреда за сад а је Милић Мило а Политички секретар Милић Мило
- 2.) Командир и политички секретари поменутих одреда морају овако Стабу одмах доставити списак целокупног друштва, са оружјем и без оружја, број оружја, муниције и бомби, списак појединих војова и десетара
- 3.) Сваки одред састојаће се из 3 војва, а војва ће се распоредити у десетине што зависи од величине војва.
- 4.) По наредби Стаба Бригаде тачно 3. данас ће подносити захтев I одред Муња и 3. одред Миловац Миловац.
- 5.) Чланови Стаба обавиће ово одреда од 18 часова па даље рађи наредбу захтева. Командир и политички секретари морају бити присутни приликом подношења захтева.
- 6.) Сваки одред мора бити по једног стадиог култура при овом стабу који ће носити име Стаб I. Бригаде за западну Босну и Лику.

У Београду, 20/8. 1941 год.

Командант Баталона:

Политички секретар:

Милић Мило

5.) Сваки одред мора имати по једног сталног курира при овом Штабу, који ће носити извештај из одреда а наредбе из овог Штаба.

Оштрељ, 20/8. 1941 год.

Командант батаљона:

Мића¹

Политички секретар:

Н. Котле²

БР. 23

**НАРЕДБА ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
20 АВГУСТА 1941 ГОД. ЗА СРЕЂИВАЊЕ БОЛНИЦЕ
У ОШТРЕЉУ**

ШТАБ I БАТАЉОНА „СЛОБОДА“

НАРЕДБА број 2/41

За санитарско особље које се налази на дужности у Оштрељу да се уведе ред у болници и у амбуланти, одређују се Милашиновић Владо и Олга Баштић³ који имају да ураде следеће:

Да среде и попишу сву количину завојног и лекарског материјала и да га не издају ником без одобрења овог штаба.

Да најстрожије пазе на чистоћу болничког намјештаја, као и на чистоћу уопште у болници и у амбуланти.

Да нико не смије улазити у болницу и у амбуланту нити се задржавати ради преноћишта, одмора итд. осим стварних болесника.

Да попишу сву постељину, кревете и други инвентар у болници и у амбуланти и да тај списак, заједно са списком лијекова и завојног материјала, доставе овоме штабу.

Да се направи 10 ручних апотека (кутија) и да се снабдију потребним завојним материјалом и јодом за прву помоћ.

Остало болничко особље има да се покорава овим наређењима и да најсавјесније помогне у организовању рада, реда [и] чистоће у болници и амбуланти.

¹ Милутин Морача

² Никола Котле

³ 1941 год. отишла са Италијанима у Далмацију напустивши борбу.

За неизвршење ове наредбе одговарају Милашиновић В. и Олга Баштић, заједно са другим болничким особљем, пред пријекиим војним судом.

Извјештај поднијети до 21 о. м. до 16 часова.

О ш т р е љ, 20. 8. 1941 год.

Командант батаљона
Мића
Политички комесар
Н. Котле

БР. 24

**НАРЕДБА ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА” ОД 20
АВГУСТА 1941 ГОД. КОМАНДИРИМА ПОДРУЧНИХ ГЕРИЛ-
СКИХ ОДРЕДА ЗА РЕДОВНО ПОДНОШЕЊЕ ДНЕВНИХ
ИЗВЈЕШТАЈА О СТАЊУ И АКТИВНОСТИ ОДРЕДА**

ШТАБ I БАТАЉОНА „СЛОБОДА”

»

НАРЕДБА бр. 3 од 20-8-1941 год.

КОМАНДИРИМА СВИХ ОДРЕДА ОВОГ ШТАБА

Да би се омогућила и увела потпуна војна дисциплина и ред у одредима, наређује се:

1. Да командири подносе овом штабу свакодневно рапорт о бројном стању одреда, односно о промјенама истог.

2. Да се сваког дана шаље исцрпан извјештај о раду до-
тичног одреда, о његовом кретању, о евентуалној борби са не-
пријатељем, о броју жртава с једне и са друге стране, о броју
рањеника и уопште о исходу борбе.

3. Извјештај о утрошку муниције, бомби и експлозива.

Рапорти и извјештаји морају бити достављени овоме шта-
бу најкасније до 8 сати навече.

Командант батаљона
Мића
Политички секретар
Н. Котле

УПУТСТВО ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
20 АВГУСТА 1941 ГОД. ПОЛИТИЧКИМ КОМЕСАРИМА ОД-
РЕДА ЗА ПОЛИТИЧКИ РАД У ЈЕДИНИЦАМА

ШТАБ I БАТАЉОНА „СЛОБОДА“

НАРЕДБА бр. 4 од 20-8-1941 год.

ПОЛИТИЧКИМ СЕКРЕТАРИМА СВИХ ОДРЕДА ОВОГ ШТАБА

Да би се потпуно организовао политички рад по појединим одредима и да би овај штаб могао контролисати рад и давати упутства, затим да би могао подносити извјештај претпостављеној команди, наређује се:

1. Да се политички секретари брину о подизању политичке свијести, о подизању морала, самопоуздања и воље за борбу, да се организује читање листова и читање прогласа, да сваки војник буде обавијештен о догађајима, вијестима и о свему оном што се налази у листу и прогласу — ради тога потребно је организовати заједничко читање наше штампе, кад је то могуће.

2. Да се са војницима разговара о свим питањима у вези са нашом ослободилачком борбом — какав је њен циљ, какав треба да буде војник герилац, дакле, да се досљедно спроводи линија наше штампе; нарочито објашњавати људима о потреби јединства и пријатељства са свим поштеним муслиманима и Хрватима, који се исто данас боре против окупатора и Павелићеве банде. Не смије се дозволити убијање заробљеника, војника који се предају и не желе да се боре против нас.

3. Поднесите приједлоге овоме штабу у погледу обрађивања појединих питања, о недостацима наше штампе и друго, захтијевајте достављање литературе за ваше одреде, као и то каква би она требала да буде. Поднесите извјештај колико је потребно листова за дотични одред.

4. Чувајте листове и прогласе, како би их могли слати другим одредима који немају везе са овим штабом, и опште трудите се да наша штампа продре у свако село.

5. Поднесите извјештаје о расположењу војника за борбу, о мишљењима појединаца и приједлоге шта би требало предузети (о дезертерима, смутљивцима и сличним). — Извјештај по овим тачкама шаљите сваки дан најкасније до 8 сати навече, када и командири одреда шаљу своје извјештаје.

Политички секретар
Н. Котле

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
21 АВГУСТА 1941 ГОД. ШТАБУ ДРВАРСKE БРИГАДЕ О РЕ-
ОРГАНИЗАЦИЈИ ПОДРУЧНИХ ГЕРИЛСКИХ ОДРЕДА**

ШТАБ I БАТАЉОНА „СЛОБОДА“

ИЗВЈЕШТАЈ бр. I од 21/8 1941 год.

ШТАБУ I БРИГАДЕ ЗА ОСЛОБОЂЕНЕ КРАЈЕВЕ
БОСНЕ И ЛИКЕ

У току 20/8 овај штаб урадио је следеће:

1). Формирани су одреди (чете):

I одред батаљона „Муња“: Командир одреда [је] Кеџман Миле, наредник, политички секретар: Матерић Илија. Бројно стање [и наоружање] овог одреда је следеће: по списку-[људства] 107, карабина 75, пушкомитраљеза 4, тешки митраљез 1, бомби 45, метака 4500. Од овога у расходу: на Бравском Ваганцу 10 са пушкама, у болници 1.

II одред батаљона формиран је из одреда Осјеченица и Црљивица. Командир одреда је Морача Владо, п.поручник, а политички секретар је Зорић Раде. Бројно стање одреда: по списку-људства 168, пушака 83, пушкомитраљеза 2, теш.[ки] митраљез 1, бомби 45, метака 7228. Од тога се налази према Бризгаћу 15 људи са 8 пушака, стража на Оштрељу — 35 људи са 9 пушака. Један минерски одред¹ од 10 људи налази се са Зорићем Миланом на Бравском Ваганцу. Овом одреду² припојен је одред Павићев Осјеченица³ са бројним стањем: људи 41 са 27 пушака, 1 пушкомитраљез, 1 тешки митраљез, 10 бомби, 2200 метака. Истом одреду² припојено је 15 војника из Црних Потока. Цјелокупно бројно стање овога одреда је:

Људи	—	—	—	—	—	224
Пушака	—	—	—	—	—	125
Пушкомитраљеза	—	—	—	—	—	3
Тешких митраљеза	—	—	—	—	—	2
Бомби	—	—	—	—	—	100
Метака	—	—	—	—	—	10103

¹ Група

² Тј. Другом одреду (чети)

³ Осјеченички герилски одред, чији је командир био Јово Павић.

III одред формиран је из одреда ШекоЕац и Бравски Ваганац. Командир одреда је РОКЕИК Душан, поручник, а политички секретар Дошен Илија. Бројно стање одреда је: људи 260, пушака 90, пушкомитраљеза 3, тешких митраљеза 1, бомби 180, метака 5500.

IV одред формираће се из одреда Медено Поље и Врточе. Командир одреда је Мане Роквић, а политички секретар Тадић Симо. За овај одред још нисмо добили податке.

V Одред формираће се од одреда: Смољане, Суваје, Крњеуше, Рисовца и Вођенице. Овај одред има да формира Челар Здравко, члан Штаба батаљона, да одреди командира и политичког секретара и да поднесе извјештај бројног стања.

2). Одређене су дужности командира и политичког секретара, које вам у прилогу достављамо.¹

3). Три члана штаба обишла су два одреда ради полагања заклетбе. У првом одреду „Муња” положили су заклетву: командир, политички секретар и водници. Због неспоразума и објашњења² од стране Деснице Илије³ и Кеџмана Никице⁴, као и једног од Ђиласа, војници нису могли положити заклетву док се неспоразум не отклони. Из искуства овог одреда, одложена је заклетва III одреда, у сагласности командира и политичког секретара дотичног одреда.

4). У току јучерањег дана није било никаквих борби. Један непријатељски авион спустио се на Петровачко Поље, гдје се задржао кратко вријеме.

Према извјештајима појединих одреда, непријатељ се улогорио у Зденом Долу, 4-5 км. удаљеном од Петровца, код цесте према Бравском. Други непријатељски логор се налази у Смољани, гдје поправља водовод, отприлике, са 70 војника. Остали непријатељски одреди се налазе према Бихаћу, [Кулен] Вакуфу и у самом Петровцу.

5). Штаб је наредио да Милашиновић Владо и Баштић Олга среде сав материјал у болници и у амбуланти и да су одговорни за сав ред и чистоћу, као и за санитарску службу. Они ће данас поднијети исцрпан извјештај чиме располаже болница и амбуланта. Наређено им је да направе 10 ручних амбуланта. Два болничара су упућена у одред I, и [у] одред II исто два болничара.

¹ Види док. бр. 24 и док. бр. 25.

² Неспоразум је био у томе што су Илија Десница, Никица Кеџман и Петар Ђилас одбили да положе заклетву и агитовали против њеног полагања.

³ По уласку Талијана у Дрвар ступио у њихову службу; доцније ухваћен и стријељан од партизана на Каменици код Дрвара децембра 1941 године.

⁴ Као четник је био пошао с Италијанима у Лнку, тамо ухваћен од чичких партизана и стријељан новембра 1942 год. у Бихаћу.

По приједлозима политичких секретара појединих одреда, било би потребно да се овом батаљону достави што више прогласа хрватској војсци у Петровцу и по другим мјестима.

Прегледали смо конзум¹ и у њему смо нашли прилично платна које може послужити за војне потребе. У истом конзуму има хартије, коферти, оловака, лампи за гас, кефа, и других разних ствари за које је оскудица у Дрвару и које би се могле продати. Било би корисно да се те ствари што прије превезу у Дрвар. Прегледаћемо и остале магацине који се овдје налазе.

Цјелокупно бројно стање доставиће се најхитније и према њему ће се издавати убудуће требовање.

Командант батаљона
Мића
Политички секретар
Н. Котле

БР. 27

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД 21 АВГУСТА 1941 ГОД. КОМАНДИ ЧЕТВРТОГ ГЕРИЛСКОГ ОДРЕДА ЗА ПОСТАВЉАЊЕ ЗАСЈЕДА НА КОМУНИКАЦИЈАМА И УСПОСТАВЉАЊЕ ВЕЗЕ СА ЛИЧКИМ ОДРЕДИМА

ШТАБ I БАТАЉОНА „СЛОБОДА“

IV ГЕРИЛСКОМ ОДРЕДУ МЕДЕНО ПОЉЕ

У вези вашег извјештаја од данас, видимо да се непријатељ размјестио по селима у намјери да држи поменута села као и путове између Петровца, [Кулен] Вакуфа и Бихаћа, те тако да омогући превоз ратног материјала и намирница. У вези са оваквом ситуацијом наређује вам се:

1). Да ваш одред оперише у тим мјестима нападајући на непријатељске одреде у свако доба дана и ноћи, да их с том борбом деморалишете и присилите да напусте села. Исто тако

¹ Тако се називао магацин (трговачка радња) из којег су се снабдијевали радници и службеници неког предузећа. Власник предузећа обично је био и власник овог магацина-конзума, па је преко њега још више појачавао експлоатацију радника.

је важно и најважније да запосједате путове на најгоднијим мјестима, да вашим бусијама уништавате непријатељске камионе и друга непријатељска средства. То ће бити најтежи удар за непријатеља и тиме се слаби непријатељска снага у самом Петровцу.

Ваш одред и ваше бусије морају да оперишу на разним мјестима, да вас непријатељ не би никад могао изненадити, а у исто вријеме тиме стварате претставу код непријатеља да герилских одреда има у сваком шумарку и у сваком мјесту.

2). Одмах се повежите путем курира са одредима који оперишу испред вас, нарочито са личким одредима према Вакуфу. Обавијестите шта је са Рипачким Кланцем и да ли има тамо наших одреда.

3). Извршите одмах наредбе овога штаба и поднесите тачан извјештај.

Шаљемо вам 2 ком. „Герилца“ бр. 5, с тим да нам најхитније пошаљете обрачун за досад необрачунате „Герилце“.

Оштрељ, 21/8 1941 год.

Командант батаљона
Мића
Политички секретар
Н. Котле

BR. 28

IZVJEŠTAJ ŠTABA SARAJEVSKE OBLASTI OD 22 AVGUSTA 1941 GOD. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA BOSNU I HERCEGOVINU O REORGANIZACIJI PARTIZANSKIH JEDINI-CA, IZVEDENIM AKCIJAMA I VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI NA PODRUČJU OBLASTI¹

S. O.

Cukurica, 22 avg. 1941

Primili smo pismo.² S obzirom na priliv Ijudstva u dosadašnje čete, izvršili smo reorganizaciju, tako gdje su dosada bile čete, stvorili smo formacije bataljonske.

¹ Original izvještaja je u rukopisu, bez potpisa. Pisao ga je komandant Sarajevske oblasti Slobodan Princip — Seljo, koji je umro od pjejavog tifusa 1942 god. Docnije proglašen za narodnog heroja.

² Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu Štabu Sarajevske oblasti; Redakcija njime ne raspolaže.

Sar.fajevski] štab:

Trebevički batalj., Romaniski b., Semizov. [ačkij bat. i četa za vezu u Gajevima.

Romariski bat.

Prije nego što smo formirali Rom. bataljon, zatekli smo ovo stanje. Pri Rom. četi postojali su ovi odredi:

- [1] Romaniski odred koji je brojao 8 desetina, ukupno 80 ljudi; od toga ljudstvo uzeto iz Mokrog i okoline i sa Glasinca,
- 2) Pračanski odred koji je brojao oko 25 do 30 ljudi,
- 3) Kopitski odred koji je brojao 23 čovjeka,
- 4) Rogatički odred sa 20 ljudi,

5) Rad odreda bio je dosta slab, bez većih uspješnih i dobro organizovanih akcija. Romaniski odred, koji je brojao 8 desetina, vršio je akcije od Derventa ispod Mokrog pa do Podromanije. Odred je izvršio ove akcije: na putu Dervent—Mokro zapalio i srušio drveni most 14 avg.; istog dana Odred je na Stijenama sačekao kolonu od 250 njemačkih vojnika, iako odred koji je imao svega četiri desetine (40 ljudi) od t"ga dvije i po fsu] bile u borbi. Odredu je uspjelo da odbaci Nijemce sa Romanije u Mokro. Napad je bio oko 6 sati izjutra. Poslije povlačenja Nijemci su počeli da gađaju artilerijom Stijene. Artileriska vatra je trajala sve do 5 sati, kada je koloni Nijemaca uspjelo da se prebaci. S obzirom na broj snaga jednih i drugih i dosta slab raspored desetina, ovo je bio uspjeh. Nijemci su imali dosta žrtava.

15 avg. dvije desetine Rom. odreda, koje su bile na busiji kod Podromanije, napale su jedan auto teretni sa hranom, auto uništili, hranu zaplijenili. 12 avg. sa dvije hiljade metara oogođen auto koji je išao od Mokrog za Romaniju, ubijen major i šofer, nađeno 2 sanduka municije, auto uništen.

16 [avgusta] izvršen napad na Ozren sa dvije desetine, napad nije uspio. Potpun izvještaj nismo dobili.

- 6) Kopitski odred imao nekoliko neuspjelih akcija, a služio je kao zalede Aćimu Babiću koji operiše oko Han Pijeska.

Kopit.fski] odred stupio u borbu sa hrvjatskoml voj.fskom] 13 ov. mj. koji su imali top i nekoliko mitraljeza. Poginuo jedan partizan, ubijeno više od 10 hrv. vojnika i toliko ranjeno. Aćim Babić, koji operiše između Vlasenice i Han Pijeska, osvojio je nekoliko puta Han Pijesak i vodi stalnu borbu sa hrv. vojnicima. On ima viliki broj ljudstva i dobro je naoružan. Samo ljudstvo nije dobro organizovano: čim izvrše akciju, oni se vraćaju kućama. Inače ljudi su vrlo hrabri. Naš uticaj je još slab tamo, ali drugovi iz Tuzle sigurno su, u zajednici sa Aćimom, vršili napad na Vlasenicu. U borbi sa Aćimom predalo se dosta hrv. vojnika, ali poja-

250 njemački vojnici i oko odred
 koji je imao snaga četiri desetine (koljude
 od toga dvije i po bile u borbi.
 Odred je uspjelo da albanci nijemce
 na Pomorje u moru napad je
 bio oko 6 sati izjutro. Poslije pobje-
 čenja nijemci su počeli da padaju
 altilerijom stijene altilerijom
 vatra i brojala su do 5 sati. Kada
 je Koloni nijemaca uspjelo da u
 prebore Sabzinom na broj crage
 jednih i drugih i dosta slabog
 prospera desetine ova je bio uspjeh.
 Nijemci su imali dosta žrtova.
 15 avg. dvije desetine Rom. odred. koji
 su bile na broji kod Podkomornije
 napale su jedan auto teretni sa
 Anonim. Auto umislili broju zaplijenili.
 12 avg. sa dvije hiljade metaka pogodila
 auto koji je išao na Morog za
 Pomorje, uleju majora i 2 oficira i jedan
 mastern 2 sanduka municije, auto
 uništen.
 16 novem. napad na Oren sa
 dvije desetine, napad nije uspio.
 Potpuni izostali nijemci dobili.
 6/10.10.1941. odred imao nekoliko
 neuspjeha akcija, a služio je kao
 zaštita Orijuna Valica koji operiraju
 oko Hrv. Pijeske.
 Xopit. odred stupio u borbu sa Hrv.
 voj. 13.10.1941. koji su imali tozi i nekoliko
 materijala, poginuo jedan partizan
 ubijeno više od 10 hrv. vojnika i talaca
 ranjeno.

čanja vode dalje borbu. Put preko Vlasenice za Beog.frad] nemo-
guć. Dio Kopitskog odreda protjerao iz dva sela 9 ustaša.

Pračanski odred izvršio neuspjeli napad na Sjetlinu, krivicom ko-
mandira koji je slabo rasporedio ljudstvo. Kom.fandir] Stanar¹ je
sam ranjen u borbi (i to od svoga čovjeka); i čim je bio ranjen,
partizani se razbježali. Ranjeni kom.fandir] Stanar smijenjen po
drugu H² koji je otišao tamo i vidio do koga je krivica pri napadu,
postavio novog komandira i mobilisao još ljudstva. (Odredu prijetilo
da se raspone, jer Stanar nije uživao nikakav uticaj kod partizana.
Odred pretvorio u svoju ličnu zaštitu.) Odred preuzeo drug seljak
komunista T. M.³ koji uživa veliki ugled među seljacima Srbima
i muslimanima; veliki je junak, vrlo hrabar čovjek i dobar orga-
nizator. Pod novim kom.fandirom], odred — koji broji 41—45
partizana naoružanih — za prvu akciju mobilisao je 150 ljudi sa
alatom, i izvršio na četiri mjesta, i to između Stambulčića i Prače,
napad na prugu- Potrgao u velikoj mjeri telef. — teleg.frafske]
linije, uništio signale, zaplijenio nekoliko magazina sa alatom, uni-
štio jednu pomoćnu stanicu i skinuo telefon, bacio stabla na prugu
i pokušao dignuti most između Sjetline i Stambulčića u zrak.
Usljed malo dinamita most nije dignut nego malo razdrman. Sao-
braćaj bio obustavljen, a ne znamo kad je i da li je uspostavljen.

7) Jedna desetina izvršila napad na komandira vazduhoplovne]
baze u Sjetflini], po činu kapetana, inače krvoloka. Zaplijenjene 3
puške, auto uništen, kapetan ubijen, šofer pobjegao, partizani pu-
stili sina kapetanova na miru i pokazali mu put u obližnje selo.

8) Kopitski odred (naknadno) izvršio rušenje ceste između Rogatice
i [Han] Stijenice, a između [Han] Stijenice i Sokolca srušen jedan
most sa uspjehom.

Pračanski odred, koji operiše između Rogatice na putu za
Višegrad, izvršio napad na žand. kasarnu sa uspjehom. Ovo su sve
akcije [izvedene u vremenu] dok nisu izvršene reorganizacije čete
koja je već narasla do jačine jednog bataljona.

Smatrali smo da je potrebno izvršiti reorganizaciju, a prije
toga posvršavati ove zadatke: >

1) Obavijestiti muslimansko stanov.[ništvo] o našoj borbi i
suzbiti ustaški uticaj, iposto se naoružavalo sve musli.fmansko]
stan.[ovništvo], Mi smo im uputili pismo (pismo prilažemo)⁴. Pismo
smo, kao i proglas CK koji smo umnožili, uputili svima odredima
da se pročita i da se razdijeli seljacima. Pismo je imalo uspjeha
tako da su mnogi muslimani izjavili da se neće boriti protiv nas;
neki su izjavili da će predati oružje partizanima i pomagati ih u

¹ Mićo Stanar

² Hasan Brkić

³ Tomo Manjkalović

⁴ Vidi dokumenat br. 9

borbi. Primjećuje se zasada da su ss ustaše iz dosta sela povukli i s njima su [vođene] manje borbe.

2) Pošto smo smatrali da se može izvršiti mobilizacija još velikog dijela ljudstva, to smo uputili partizane u sela sa zadatkom da izvrše mobilizaciju i da organizuju sela u pogledu otpora, vršidbe i ishrane partizana.

Partizani su pošli u subotu naveče, 16 avgusta, a 18 je određen kao dan sastanka. 18 ov. [mjeseca] došlo je oko 200 ljudi sa 130 pušaka. Od ljudstva stvorili [smo] dvije partizanske čete, i to Romanisku i Mokranjsku, u sastavu Romaniskog bataljona.

Organizaciju Romaniskog bat. izvršili smo ovako, kao i dali zadatke:

Roman.[iski] bat.[aljon]

K.[omanda]:

Štab ima komandira, zamjenika, pol. kom.[esara] i 8 ordonansa. [Jedinice]:

I — Mokranjska četa drži drum od Sarajeva do Stijene, južno — vezu sa Treb.fevičkim] bat.[aljonom], sjeverno — sa četom za vezu, a istočno — sa Romaniskom četom Rom[aniskog] bat. Brojno [stanje]: 65 ljudi.

II — Romaniska četa drži drum Stijene — Podromanija, zapadno — Mokranjska četa; brojno jaka sada 60 partizana sa puškama i 20 bez [pušaka] ali sa alatom.

III — Pračanska četa drži prugu i drum Stambulčić — Mesići; [broji] 45 ljudi — ima da se poveća.

IV — Glasinačka četa — put Podromanija — Rogatica, ima da se formira u roku četiri dana.

Pod njeno rukovodstvo pripada odred na putu Rogatica — Višegrad.

V — Kopitska četa — drum Podromanija — Han Pijesak, ima da uhvati vezu sa Vlasenicom; brojno [stanje]: 45 ljudi; ima da se poveća. Njoj pripada zaštitni odred koji štiti sela od Nehorića do Vidrića.

Romaniskoj i Mokranjskoj četi stavljeni su ovi zadaci: Mokranjskoj četi — da u noć između 19 i 20 [avgusta] izvrši rušenje mosta u Derventu i sviju mostova od Derventa do Pustopolja, a u zajednici sa Rom.faniskom] četom da napadne Mokro. Romaniska četa imala je za zadatak da napravi busiju do noći 19/20, a onda da se spusti u Pustopolje, blokira Mokro i omogući rušenje mostova, a zatim napadne Mokro zajedno sa Mokr. četom. Ovaj zadatak nije izvršen zbog događaja koji se desio 19 ov. mj. Izviđač koji je osmatrao Mokro javio je da se približuju četiri teretna automobila natovarena hranom i municijom i da nemaju pratnje. Odmah smo poslali jednu desetinu Rom. čete sa zadatkom da zaustavi i uništi automobile, a hranu i municiju zaplijeni. U isto vrijeme došao je na put odred od 10 ljudi i automobil, ali ne sa hranom

i ne četiri, nego [jedan] pun Nijemaca (40) sa mitraljezima. Desetina je morala primiti borbu i hitno je tražila pojačanje, jer im prijeto da svi izginu. Mi šaljemo hitno dva voda partizana kao pojačanje. Nijemci zauzeli dobre položaje oko kamenih kuća, mitraljez kosi, borba duga, partizani se odlično drže. U toku same borbe Nijemcima stiže pojačanje od dva civil. auta. Što smo mogli učiniti nego dati sve u borbu i sa zadnjom desetinom, trčeći niz brdo, vičući »hura«, jurili smo prema Nijemcima. To je okuražilo partizane, nastala je još jača borba, jedan mitraljez ušutkan, Nijemci bježe, kuća za kućom pada. Mogu samo mraku da zahvale pa da ih sve ne uništimo.

Borba je počela u 6 s.[ati], završila se u 9V2- U borbi je palo 22 Nijemca, a smatramo da nije nijedan čitav ostao. Nijemci se nisu htjeli da predaju i ako smo ih pozivali. Jednog ranjenog Nijemca smo doveli na naše zbornu mjesto i previli; mislili smo da ga liječimo, ali, pošto je rana teška, uputili smo ga preko seljanke za bolnicu. Mi smo mu rekli ko smo i šta smo.

Mi smo imali 4 mrtva druga i 5 ranjenih partizana (lakše ranjeni). Dugove smo zakopali, i to su prve žrtve u Romaniskoj i Mokranjskoj četi.

Plijen je: 1 laki mitraljez sa 4 rezer. cijevi, 3—4000 metaka, 6 pušaka, 2—3 revolvera (ali je to neko sakrio), otprilike ostale spremne za 12 osoba, to su: šinjeli, rančevi, torbice i drugo. Jedan autobus i jedan auto zapalili, jedan sa gospodom oficirima njem[ačke] vojske uspio još u početku, kad nije bilo pojačanja, pobjeći. Sve je ovo došlo zbog lažne vijesti izviđača. Uspjeh je veliki. Sa manjim snagama, slabo naoružani partizani pobjeđuju. Zato se noću između 19 i 20 nije mogao izvršiti zadatak, jer su partizani bili umorni.

Zadatak smo im ponovo dali; izvještaja nemamo, ali se čuje strahovita mitr. paljba (to je dok pišemo, 22 [avgusta]), avioni stalno bombardiraju, ne znamo šta, vjerovatno praznu šumu, jer vjerujemo da će se partizani znati skloniti. Izvješta'j čekamo.

Pračanskoj četi dat je zadatak da u noći između 22 i 23 razruši prugu u dužini 1 do 17» km između Stambulčića i Sjetline, kao i put. Izvještaj o akciji moraju nam podnijeti do 27 avg.

Glasinačkoj četi i njenom komandiru dato je u zadatak da odmah formira ljudstvo i da uništi put od Rogatice do [Han] Stijenice; komandir mora nam podnijeti izvještaj za pet dana.

Za Kopitsku četu dali smo usmenu zapovijest komfandantu bat.[aljona] da se uništi put kod brda Kopita između Zljebova i Han Pijeska. Rok 5 dana da se podnese izvještaj. Romaniska četa zajplijenila 160 ovaca držav. poljop. dobra sa Sokolca, kao i četiri krave, koje služe za prehranu partizana. Sve ovce i ostalu stoku koja se [goni u gradove] partizani zaustavljaju, što služi kao prehrana vojsci

Trebevički b.[ataljon]

2) Miladin¹ stigao na Trebević i on je komandir.

3) Uputili smo jednog dobrog partijca² sa deset najboljih partizana da raščiste stvar na Trebeviću i da pomognu drugovima koji će tamo formirati bataljon i izvesti akcije koje smo im stavili u prvi zadatak.

4) Trebevičkom odredu dato je u zadatak da u roku od 10 dana skupe ljude, priključe ih odredu, napadnu dom u Jahorini. unište ustaše i žand.farme] i da dom unište, zatim da unište most kod Vojkovića na putu Sarajevo — Kalinovik, kao i most kod Kijeva, a ujedno da mobilišu ljude od Vojkovića, Kijeva i Trnova.

Dakle, Trebevički bat. treba da ovako izgleda:

Štab b.[ataljona] Treb.[evičkog] ima:

I. Paljansku čet u — pruga Sarajevo — Stambulčić i drum Pale — Stambulčić.

II. Kijevsku čet u — drum Alipašin Most — Trnovo, zapsdno — Igmanska četa Semizov. bat., južno — Rogojska četa.

III. Rogojsku čet u — drum Trnovo — Kalinovik, sjev.[ernol — Kijev. četa, južno — Neves.[injska] vojska,³

Ovo se mora odmah da formira, za to ima dovoljno ljudstva, a ovih deset partizana sa drugom iz Roman.[iskog] bat. imaju za zadatak pomognu formiranje bat.faljona] i ujedno da pomognu pri prvim akcijama.

Svih deset partizana sa drugom su dobrovoljci i najbolji borci u Rom. bat.

Veza s njima je obezbijeđena.

Semizovački odred

I. Vama poslat prepis posljednjeg izvještaja⁴ o radu i akcijama Semiz.[ovačke] čete.

II. Prema instrukcijama koje ste dali, poslali [smo] po kuriru zadatke Semiz. četi.

III. Danas drug H.⁵ odlazi za Sem[izovac] (nije mogao ranije, jer ga je vaše pismo zateklo na putu).

Semizovački bataljon treba da se formira ovako'

Sem. b. mora da ima:

I — Semizovačku čet u — pruga i drum Sarajevo — Visoko, istočno — četa za vezu Gajevska, zapad. — Rakovička četa, sjeverno — Vareška četa.

¹ Miladin Popović, poginuo kao partizan u borbi protiv Italijana kod Kalinovika 1941 godine.

² Pero Kosorić

³ Ustaničke čete oko Nevesinja

⁴ Tim izvještajem Redakcija ne raspolaže.

⁵ Hasan Brkić

II. Rakovičku četv — drum Raskršće — Kiseljak — Busovača, sjev. — Semiz. četa, južno — Igmanska četa.

III. Igmansku četv — drum i želj. pruga Sarajevo — Bradina, sjev. — Rak[ovička] četa, jugoist. — Trebevički bataljon.

IV. Varešku četv — željeznička pruga — drum — Podlugovi — Breza — Vareš, ist. i jugoist. — četa za vezu, zapadno i jugozap. — Semizovačka četa.

Sa drugom H., koji danas odlazi, sporazumjeli smo se u pogledu akcija Sem. bat.

Veza uspostavljeta sa Sem. bat.

Drugo.

19 avg. Rom. odred, između Pediše i Borovca (sela kod Sokolca), na putu za Knežinu, razoružao je 14 muslimana ustaša, žandar poginuo, zarobljeno 14 pušaka, ustaše puštene kućama, jer su to bile domaće ustaše. [Ovo je] imalo dobro dejstvo kod muslimana.

2) Veza pokušavana [da se uspostavi] sa vojnicima u Kalinoviku preko druga Tome,¹ ali on nije mogao prodrijeti. Ponovo im je [to] stavljeno u zadatak preko ove desetine koja im je poslata u pomoć.

3) Došla su tri druga iz Zenice; čuli ste da tamo nije uspjelo zbog izdaje. Dali smo ih u Romanisku četv. Tamo ima pohapšenih ljudi; inženjer strijeljan, provokator Leon.

Najnovije vijesti:

Sada je baš kurir Rom. bat. stigao sa mjesta gdje se vodi borba.

Roman. četa iz busije napala troja kola sa hrv. vojskom; kola prevrnuti, borba se i dalje vodi. Hrv. [atskim vojnicima] sti-gla pomoć od jednog auta, ali naš mitraljez sve kosi. U Mokrom čuju se borbe, ali još ne znam šta je tamo.

Na drumu od Mokrog prema Stijenama na Romaniji srušeno 200 stabala.

Noćas će se između 22 i 23 izvršiti napad na Sokolac. Napad vrši 1 vod Romaniske čete sa mitr. odjeljenjem, drugi vod na Stijenama čuvao [bi] prilaz preko Roman.fije] ka Sok.[olcu], vod Kopitske čete koji štiti selo i Kopitska četa u zajednici sa snagama Aćima Babića.

Potrebe.

1) Sanitetski materijal, uz konsultaciju ljekara šta je potrebno, što moguće više i što hitnije.

2) Za sve bataljone po jednog ljekara, a za Roman. bataljon hitno ljekara i jednu bolničarku. Ljekar da ponese sav materijal koji je potreban jednom hirurgu.

¹ Tomo Manjkalović

3) Hartije, blokova, šapirograf, olovaka, indiga i sve što treba za šapirograf; mašinu za šišanje.

4) Doturiti svakom prilikom namirnice do Luke, najviše slanine, zimskog veša.

5) Revolverske municije za (kalibre) 9 mm i 7,69 mm.

6) Najnovije vijesti sa svih frontova, i pregled pol. situacije, knjige i drugo.

7) Akumulator i običnih baterija, kao i lampi. ^
Part.[iska] org.janizacija]

1) Romanija — Glasinac: ostalo kod kuća 5 partijaca, stvoren biro, postavljeni zadaci u vezi sa radom odreda. Još ih ne možemo povezati jer nemaju pogodna čovjeka. Javite na koga bi se^Inoglo javiti ili da šaljete nekoga. , \

2) Trebeviću je naređeno da se poveže tamo.

3) Ako ostaje ono za Visoko, javite kako aa se poveže Sem.[izovački] štab s njim. ' J?

Novaca primilf^O.OOO umjesto 15.000, od toga dali:

1.000 Gaj.fevima]

3.000 Sem.fizovcu]

3.000 Sok.folcu]

1.400 Treb.feviću]

300 [za] cig.[arete]

1.000 Dan. Dokiću

40 vođu

60 [za] cigafrete]

200 Čiči¹,

100 [za] duhan

180 [za] opanke

140 doktoru

100 Trebfeviću]

30 [za] duhan And.

10550

10550

2500 Treb[eyiću] po H.² [od kojih]

13050

1.000 za liječ. Stan³

20000 [primljenog novca]

13050 [izdaci]

6950 ostatak

300 za druga H.

6.650

6.650 ostaje kod nas

¹ Slaviša Vajner — Čiča

² Hasan Brkić

³ Za liječenje Stanara Miće.

o deset hiljada koje je primio drug H. podnio sam izvještaj, ostatak je bio 1500, dato 500 Treb.fevičkom bat.], 1000 Tomi,¹ tj. Fračanskoj četi.

BR. 29

IZVJEŠTAJ POLITICKOG KOMESARA SARAJEVSKE OBLASTI
OD AVGUSTA 1941 GOD. O BORBI KOD MOKROG I SITUACIJI
NA ROMANIJ²

Dragi drugovi,

Pored izvještaja, koji vam se šalje, javljamo vam zasebno sljedeće:

1) Ukoliko postoji mogućnost da se preko naših veza uhvate neki avijatičari koji bi bili spremni da se nama pridruže sa avionima, mi bismo mogli sa svoje strane osigurati spuštanje na Luburić Polje kod Zljobova — pomoćni aerodrom koji je bivša Jug.foslavija] izradila. Naravno da bi o tome bili prethodno obaviješteni (Aparati bi trebalo b ti natovareni bombama).

Za slučaj da se ne mogne ništa učiniti u tome smislu, onda se postavlja kao nužno uništenje aparata na aerodromu.

2.) Poslije završenih borbi iznad Mokrog, koje su vođene gotovo cijelji dan, zarobljeno [je] 5 hrvatskih vojnika, među kojima se nalazi jedan podnarednik. Zarobljenici su privedeni u logor i u razgovoru dali su razna obavještenja, koja su za nas ne od male vrijednosti. Trenutno najvažnije: podnarednik i šofer kamiona, koji je presretnut od nas, rekli su nam da su pošli u Sarajevo da prime gas-maske za hrvatske vojnike, jer da je njemačka komanda odlučila da pomoću pet aparata baca otrovne plinove po cijeloj Romaniji, čak i po selima. Navodno, taj gas bi se nisko spuštao prera zemlji i b'o bi po dejstvu strahovito opasan. Ovome saopštenju pridajemo izvjesnu vjerodostojnost radi toga što neprijatelj drugim sredstvima ne može razbiti naše snage.

Mišljenja smo da bi trebalo, ukoliko bi se neprijatelj poslužio takvim sredstvima, hitno nešto preduzeti u gradu i iskoristiti sve veze koje među voj. drugovima³ imamo.

¹ Tomo Manjkalović

² Original izvještaja je u rukopisu. Izvještaj je pisan oko 22 avgusta. Vidi dok. br. 28.

³ Misli se na simpatizere NOP-a koji su se nalazili u domobranskim formacijama.

3.) Borbe iznad Mokrog završene su sa izvjesnim uspjehom. Vojska i transporti nisu uspjeli proći. Borbe su se vodile cijeli dan. Naš mitraljez je dejstvovao bez greške i zadavao je neprijatelju silne neprijatnosti.

Rezultat: zarobljeno pet vojnika, nešto preko 8 pušaka i 1 puškomitraljez. Bila su prevrnuti dvoja voj[nička] kola sa materijalom, ali se nije moglo prići radi neprijat[eljske] vatre. Dobijeno je oko 300—400 metaka.

Saljem hitno čovjeka da vam uruči ovaj izvještaj. Kurir čeka odgovor.

Prema tvome zadnjem pismu ja putujem za Semizovac. Rato¹ je bio ovdje sinoć, s namjerom da ga neki kurir prebaci u Štab. To zasad otpada, jer u ponedjeljak ujutro biću ja tamo.

Na put nisam mogao ranije krenuti, jer sam bio poslom na Trebeviću.

Drugarski pozdrav

H.²

БР. 30

УПУТСТВО ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
22 АВГУСТА 1941 ГОД. КОМАНДИ ТРЕЋЕГ ГЕРИЛСКОГ
ОДРЕДА ЗА ПОЛИТИЧКИ РАД С МУСЛИМАНИМА И ОБА-
ВЈЕШТЕЊЕ О РУШЕЊУ ЖЕЉЕЗНИЧКЕ ПРУГЕ КОД
ГОРЊЕ САНИЦЕ

ШТАБ I БАТАЉОНА „СЛОБОДА“

III ГЕРИЛСКОМ ОДРЕДУ — ШЕКОВАЦ

Према нашем извјештају да вам је долазио један муслиман и да сте га другарски дочекали и дали му један летак за муслимански народ — то је врло добро, и овај штаб вам шаље још неколико комада летака, па их протурите у Петровац. Само скрените добро пажњу да то опет не би био какав шпијун, који би имао задатак да открије наше логоре, или да дозна колике су наше снаге. Зато га никад не водите гдје су наши логори или наше бусије.

¹ Rato Dugonjić

² Hasan Brkić

Ако би тај муслиман долазио и сутра, онда га треба искористити за летке и према њему најфиније поступити — да се он потпуно увјери да ми нисмо како им причају њихови официри, него да смо ми Народно-ослободилачка војска која се бори за слободу свих угњетених народа, за равноправност, братство и једнакост свих нација.

Јшто се тиче ситуације, наш одред који је имао задатак да сруши пруту код Горње Санице — потпуно је успио. Јавља нам Зорић,¹ који је руководио овом акцијом, да су имали неких сукоба са непријатељем и да су му нанијели много жртава, да их има око 60 што рањених — што мртвих, а нашем ниједном ни длака с главе не фали. Остало све по старом.

Оштрељ, 22/8. 1941 год.

Командант батаљона:
Отсутан-на положају

Политички секретар
Н. Котле

БР. 31

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД 23 АВГУСТА 1941 ГОД. КОМАНДИ ТРЕЋЕГ ГЕРИЛСКОГ ОДРЕДА ЗА НАПАД НА НЕПРИЈАТЕЉСКИ ПОЛОЖАЈ БУКОВАЧА — ШЕКОВАЦ²

ШТАБ I БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“
23/VIII

III ГЕР. ОДРЕДУ

Осматрачница бр. 1 јавља да је примијетила 250—300 непр. војника који се прикупљају на брдима између Буковаче и Шековица више Бањачког Котла и према Стражбеници и Драгој Води. За њима иду кола, вјероватно возе храну. Оиа је мишљења да ће они ту преноћити. Било би врло добро кад би се тај непријатељ могао опколити и разјурити. Треба да по овом питању дођете у везу са Кеџманом и да се заједнички договорите. План за препад може да услиједи по ноћи, јер ви ту познајете

¹ Милан Зорић

² Редакција располаже копијом наређења у рукопису.

сваку стопу земље, а непријатељ никако. Када би то успјело, ми би смо потпуно деморалисали њихову војску. О овоме размислите шта би могло да се уради, па макар да у том заопкољавању и учествују оба ваша одреда.

Одржавајте и даље морал код људи, да нема страха, панике, бјежања и слично. Извијестите нас шта ви мислите о овоме и уопште о ситуацији, о непријатељском плану напада, о нашој могућности одбране Оштреља итд.

Вечерас ће стићи из Дрвара још 20 људи с оружјем. Они ће да се распореде гдје буде најнужније.

Шаљите курира чим има нешто важно.

23/VIII 41

Послано у 6^h

К-дант бат.
Мића

[П.С.] Ова војска налазила се у Буквику до 7^h. Послана Роквићу¹ друга наредба — у

БР. 32

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
23 АВГУСТА 1941 ГОД. КОМАНДИРУ ТРЕЋЕГ ГЕРИЛСКОГ
ОДРЕДА О САДЕЈСТВУ СА ПРВИМ И ДРУГИМ ГЕРИЛ-
СКИМ ОДРЕДОМ²

КОМАНДИРУ III ГЕРИЛСКОГ ОДРЕДА У ШЕКОВЦУ

Друже Роквићу³, примили смо твој извјештај који је сасвим кратак.

Ниси навео гдје је непријатељ, у којем саставу, његове намјере.

Какав ти план имаш, да ли одржаваш везу са Кеџманом⁴ и да ли у споразуму радите?

Непријатељ се развио према свима нашим положајима од Жуте Главице па, ето, све до Дринића. Једна непријатељска чета отишла је за Мед. Поље, а 2 ескадрона коњице према Бихаћу.

¹ Душан Роквић

² Оригинал документа је у рукопису.

³ Душан Роквић

⁴ Миле Кеџман

Сви наши одреди будно прате непријатеља. Друг Морача¹ ће их пустити, каже, на 200—300 мет., па ће онда осути палбу. Ти и Кеџман одржавајте тијесну везу — по могућству да он удари у бок непријатеља, ако овај зађе горе према Дринићу. Наш одред у Бравском Ваганцу је извијештен о ситуацији и упозорен, ако непријатељ буде јако надирао према Оштрељу, да он одозго са Кукерде или Бањачког Врха удари у леђа непријатеља. Ово је да знаш. Шта је са онима на Ђуриновачи? Извјештавај, друже, редовно о свему — [држи] тијесну везу са Кеџманом.

23-УШ-41

ШТАБ БАТАЉОНА „СЛОБОДА”
З_а команданта
С. Родић²

БР. 33

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА” ОД
23 АВГУСТА 1941 ГОД. КОМАНДИ ТРЕБЕГ ГЕРИЛСКОГ
ОДРЕДА ЗА НАПАДАЊЕ НЕПРИЈАТЕЉСКОГ ТРАНСПОРТА
НА ПУТУ БОС. ПЕТРОВАЦ — БРАВСКО³

ШТАБ I БАТАЉОНА „СЛОБОДА”

ГЕРИЛСКОМ ОДРЕДУ БРАВСКИ ВАГАНАЦ

Примили смо ваш извјепгај о раду вашег одреда у Грмечу. Сада се налазите са 22 пушке у Бравском Ваганцу. С обзиром на важност пута Петровац—Бравско ваш одред треба да оперише у том сектору, да спречава прилаз камионима и да их уништава. Ваше бусије треба да буду покретљиве, да нападају непријатеља одакле се он не би уопште надао.

Ви треба да се повежете са Прекајским одредом који се налази на Бунари или у њеној близини. Та веза треба да буде курирска, тако да у случају потребе међусобне помоћи или међусобне заједничке акције [сарађујете]. Тамо је стигао друг Јовић⁴ који ће да оспособи свој одред.

¹ Владо Морача

² Ставко Родић

³ Редакција располаже копијом наређења.

⁴ Душан Јовић је касније, као командант батаљона Прве крајишке бригаде, пред офанзиву на Козару, маја 1942 год., из кукавичлука сам себе ранно, те је због тога стријељан по пресуди партизанског војног суда.

Ви треба да поставите осматраче на Кукерду или на Бањачки Врх, како би могли да контролишете кретање непријатеља од Петровца према нашим положајима, нарочито на положајима Роквића. У случају удара непријатеља на наше положаје, ваш одред, а по могућству и Јовића одред, треба да непријатеља нападне с леђа.

Ваш одред треба да ради и оперише без неких наредби Штаба, јер ви познајете добро терен па, према томе, знате гдје [је] најбољи положај за напад на непријатеља, али подвлачимо: да по сваку цијену морате ометати транспорт непријатељски. Тиме ћемо га деморалисати и у самом Петровцу.

Објасни[те] вашим људима да данас није вријеме за одсуство него за борбу.

За одред Јелашиновци немамо по коме послати тражене ствари. Нека упуте сами курира. За вас шаљемо ракије и 8 пари опанака; дувана немамо, шаљемо паприке и бибера.

Оштрељ, 23-УШ-1941 год.

Командант

БР. 34

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
23 АВГУСТА 1941 ГОД. КОМАНДИ ПРЕКАЈСКОГ ГЕРИЛ-
СКОГ ОДРЕДА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ АКЦИЈА НА КОМУНИКА-
ЦИЈИ БОС. ПЕТРОВАЦ — БРАВСКО — КЉУЧ**

ШТАБ I БАТАЉОНА „СЛОБОДА“

ГЕРИЛСКИ ОДРЕД ПРЕКАЈА

По наредби штаба бригаде, ваш вод, који се налази негдје између Струганице и Бунаре, треба да напада непријатеља у Бравском, а нарочито његове транспорте на цести Бравско—Петровац и Бравско—Кључ, који све до данас несметано пролазе. Ради тога треба да нађете најзгодније положаје и бусије за извршење тих задатака. Одмах се повежите путем курира са нашим одредом у Бравском Ваганцу, гдје се налази Милан Зорић. Њему је такођер јављено да се повеже с вама и да заједнички радите. У случају да је Зорићу потребна помоћ, упутите му је одмах.

Пошаљите наредбу у име Штаба бригаде одредима око Рибника да спречавају непријатељске транспорте за Кључ и из

Кључа. Затим, шихови одреди не смију да дозволе слободно кретање непријатеља по селима која он пали и уништава. По могућству одржавајте свакодневно везу са њиховим одредима.

Друга Боснића¹ послаћемо одмах.

23-УШ-1941 год.
Послано у 10^h.

Командант
Мића

БР. 35

I

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД 23 АВГУСТА 1941 ГОД. КОМАНДИ ЧЕТВРТОГ ГЕРИЛСКОГ ОДРЕДА ЗА ПОСЈЕДАЊЕ ПОЛОЖАЈА КОД ОСЈЕЧЕНИЦЕ И ОНЕМОГУЋАВАЊЕ ПРОДОРА ДОМОБРАНА ЗА ДРВАР²

ШТАБ I БАТАЉОНА „СЛОБОДА“

IV ОДРЕДУ У М. ПОЉУ

Из вашег извјештаја видимо да су све ваше снаге отишле са положаја, што се ни у ком случају није смјело десити. Нама је најважнија одбрана Дрвара, те, према томе, увијек на томе положају испод Осјеченице држати снаге које ће се везати за лијево крило II одреда, односно Колунићког.

Штаб наређује да се одмах врати тешки митраљез и потребан број стријелаца на положај. [Не смијете допустити] да ни по коју цијену непријатељ продре.

Данас је непријатељ покушао напад на цио наш распоред, све до Дринића. Одред Врточе би имао држати бусије на цестама за Бихаћ. И Липа ће исто бити на бусији. — Да Врточе одржавају везу са Липом, са наредником Карановићем³, а Врточе су у саставу IV одреда, што ће друг Симо⁴ да наредбом одреди. Мане да ради све у сагласности са пол. секретаром.

23ЛШ1-41

Опер. оф.
С. Родић

Командант
Мића

¹ Рајко Боснић, секретар Обласног комитета СКОЈ-а за централну Босну, погинуо априла 1942 год. заједно са народним херојем др. Младеном Стојановићем.

² Редакција располаже наређењем у рукопису.

³ Никола Карановић

* Симо Тадић

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
23 АВГУСТА 1941 ГОД. КОМАНДАМА ПОДРУЧНИХ ГЕРИЛ-
СКИХ ОДРЕДА ЗА УПУЋИВАЊЕ ДЕЛЕГАТА НА КОНФЕ-
РЕНЦИЈУ У КАМЕНИЦИ**

ШТАБ I БАТАЉОНА „СЛОБОДА“

Н А Р Е Д Б А бр. 5 од 23 VIII 1941 год.

У вези наредбе Штаба бригаде од данас, у којој се наређује да се пошаљу претставници из појединих одреда овог батаљона на збор који ће се одржати 24/III 1941 год. у 9 сати прије подне на Каменици, наређује се командирима и политичким секретарима I, II и III одреда следеће:

I. Да пошаљу по три претставника из свог одреда, који ће да заступају своје одреде на збору.

II. Претставнике треба да изабере одред у сагласности са политичким секретаром и командиром.

III. Говорници треба да спреме говоре за сутрашњи збор, у којима треба да изнесу расположење војника за борбу, какве су прилике у одреду, жеље и захтјеве војника, дакле све оно што би још требало урадити да се наша ослободилачка борба правилно и са успехом води и развија.

IV. Политички секретари треба да најозбиљније схвате свој задатак у одређивању најбољих делегата за збор и да их припреме за говор.

V. Делегати треба да дођу у Оштрељ најкасније до 6 сати ујутро, гдје ће их сачекати камион, па, према томе, они могу доћи вечерас овамо ако су спремили говоре, тако да се овдје могу одморити.

VI. По ранијој наредби овога штаба сваки одред мора да пошаље једног курира [да буде] при овом пггабу, а што није учинио Други одред (Владин).

Командири и политички секретари сваког одреда мора[ју] овом штабу свакодневно достављати бројна стања одреда, оружја, муниције, шта је секретар тога дана урадио, какви су резултати итд. — све оно што је тражено у наредби број 3 и 4. Извјештај слати најкасније до 8 сати увече.

II одред шаље 6 делегата.

23-^111 1941 год.

Командант

Мића

За политичког секретара

у.з.¹ **М. Трнинић**³

¹ У замјени
' Милан Трнинић

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
23 АВГУСТА 1941 ГОД. КОМАНДИ ПРВОГ ГЕРИЛСКОГ ОД-
РЕДА „МУЊА“ ЗА ОДБРАНУ ОШТРЕЉА¹

ШТАБ I БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“
23/УШ

I ГЕРИЛСКОМ ОДРЕДУ „МУЊА“

Примили смо ваш извјештај. Роквић² је писао послије подне неколико пута, па сам се чудио како немате везу. Ту везу морате успоставити и стално је држати.

Што се тиче вашег напада, он треба да је паметан и добар, али морате имати везу са Роквићем, па да и он судјелује у том нападу.

Непријатељ не смије проћи у Оштрељ. Чувајте своје положаје, а у случају повлачења идите према Оштрељу и вежите се са сусједним одредима. Роквић мора да осигура десно крило, да нам [непријатељ] не би зашао с бока и допро у Оштрељ.

Пажљиво и храбро, другови!

Командант батаљона
Мића

Уколико сте одредили људе за збор,³ пошаљите их сутра до 64

¹ Оригинал наређења је у рукопису.

² Душан Роквић, тада командир Четвртог герилског одреда.

³ Односи се на народни збор у селу Каменици, који је одржан 24 августа 1941 године.

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА” ОД
23 АВГУСТА 1941 ГОД. ШТАБУ ДРВАРСKE БРИГАДЕ О
ИЗВЕДЕНИМ АКЦИЈАМА И НЕПРИЈАТЕЉСКИМ ПРИПРЕ-
МАМА ЗА НАПАД НА ОШТРЕЉ**

ШТАБ I БАТАЉОНА „СЛОБОДА”

ИЗВЈЕШТАЈ

**ШТАБУ БРИГАДЕ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ГЕРИЛСКИХ ОДРЕДА**

Поступили смо по наредби Штаба бригаде од данас, само нам је немогуће да обавијестимо IV одред због краткоће времена, јер су ти одреди удаљени до 20 километара и више. Предлажемо да се убудуће обавијести овај штаб за збор бар на два дана раније.

У току јучерашњег дана командант батаљона и оперативни официр обишли су I, II и III одред, разговарали са војницима, командирима и секретарима и испитали наше положаје. Ови одреди, као и њихов положај, задовољавају. Расположење и морал војника су на достојној висини и сви су одлучни да и даље наставе борбу до коначног ослобођења.

Синоћ и јутрос примили смо извјештај од IV и V одреда који још нису формирани [као] јединствени у погледу команде. Одговорни људи извјештавају да су тек стигли у поједине одреде које треба да реорганизују. Ови одреди оперишу самостално на појединим секторима и ометају непријатељске транспорте. Конкретно: одред Крњбуша—Рисовац напао је 17 ов. мј. један камион који је ишао из Петровца за Крупу и превозио становништво. Убијена су четири војника спроводника, а цивили су за Крупу пуштени. Заплијењено је пет пушака и сто метака. Овај одред од 25 пушака држи бусије на путу Петровац—Крњеуша—Крупа и Крњеуша—Врточе.

Одред Бравски Ваганац минирао је пругу код Саничке Ријеке и срушио један вагон на прузи. У борби са непријатељем убили су три војника, а заплијенили двије пушке, три бомбе и један пољски телефон. Одред Јелашиновци разрушио је мост код Горње Санице и ту ступио у борбу са непријатељем који је долазио од Санице. У том је стигао непр.[ијатељски] камион од Кључа и отворио ватру. Како је била ноћ, и баш у том моменту доласка камиона дигнута је ђуприја, тако

да непр.[ијатељ] из Санице није чуо долазак камиона и отворио ватру на камион. Наш одред се повукао, а оставио њих да се међусобно туку. У тој забуни било је тридесет мртвих и рањених. Са одредом Јелашиновци имаћемо везу преко нашег одреда у Бравском Ваганцу.

Послали смо наредбе и упутства нашем одреду у Бравском Ваганцу и Прекајском одреду који се налази око Бунаре. Они треба да ометају непр. транспорте и да их уништавају. Послали смо и друга Боснића¹ у Прекајски одред.

У току данашњег дана непр.[ијатељ] је ступио у акцију, њихова артиљерија туче наше положаје и Оштрељ. Авион је бацао бомбе и оштетио задругу. Стигао је један лакши рањеник. Других рањеника нема. Непр. пјешадија креће се у растуреним стрељачким стројевима према I и III одреду, то јест у правцу Оштреља. Једна непр. чета отишла је [према] Меденом Пољу. Сви су изгледли да непр. припрема на наше положаје напад. Непријатељска борна кола, којих има троје, упутила су се према Дринићу и прошла наше положаје. Пјешадија, која се развила у правцу Дринића, зауставила се у селу Буковачи. Једна чета непр. стигла је од Бравска према Петровцу. Вјероватно ће служити као резерва. Наши одреди не отварају ватру, јер је непријатељ још далеко. Наша артиљерија је тукла непр. артиљерију и приморала је на промјену положаја. Посада им се разбјежала и вјероватно има губитака. Наши су тукли од 9.30 до 13.20 сати, избачено је 11 граната.

С обзиром на ову ситуацију потребно је да све наше резерве у Дрвару буду у приправности, како би одмах, по потреби, могле да крену овамо. Исто тако да буде спремна минерска група за сваку евентуалност.

Шаљемо вам једно заплијењено писмо и њихов проглас, и по њему изгледа да су [се] ријешили за напад.

Пошаљите нам што више летака за хрватску војску и то што прије.

Уколико буде нешто важније, јавићемо телефоном.

23-УШ-1941 год.

Командант
Мића

¹ Рајко Боснић

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
23 АВГУСТА 1941 ГОД. КОМАНДИ ЧЕТВРТОГ ГЕРИЛСКОГ
ОДРЕДА ЗА НАПАД НА ДОМОБРАНСКУ ЧЕТУ
КОД ОШТРЕЉА¹

НАРЕДБА

IV ОДРЕДУ У МЕД. ПОЉУ

23/VIII — у 22*

Наређује вам се да одмах по примитку овога извјештаја пођете са својим одредом према баракама (манипулацији). Тамо на гробу испред барака налази се 1 непријатељска чета. Она је ту заустављена на гробу од неких наших слабијих снага. Вечерас је командир II одреда Владо Морача кренуо са једним водом да удари непријатеља са ове стране од Оштреља. Тако да ви одоздо, ови одовуда, они од басташке стране ударите непријатеља и да га заробите. Ви бисте имали задатак да му пресијечете отступницу и ударите иза леђа. Ви сте и криви што сте напустили положај, али то ћете поправити кад заробите непријатеља. Схватите ово најозбиљније, јер ако не поступимо како треба, онда ћемо искусити тешке последице. Не чекајте, јер је Морача већ близу непријатеља, тако да и ви састав[ите круг] са ваше стране.

Оп.[еративни] оф.[ицир]
С. Родић^а

Командант бат.
Мића

¹ Редакција располаже наређењем у рукопису.

² Славко Родић

БР. 40

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
24 АВГУСТА 1941 ГОД. ЧЕТВРТОМ ГЕРИЛСКОМ ОДРЕДУ ЗА
САДЕЈСТВО ПРИ ОДБРАНИ ОШТРЕЉА И ПРЕНОШЕЊЕ
НАРЕЂЕЊА ПЕТОМ ГЕРИЛСКОМ ОДРЕДУ ЗА ВРШЕЊЕ
ПРЕПАДА НА БОС. ПЕТРОВАЦ¹**

ШТАБ I БАТАЉОНА „СЛОБОДА“

IV ГЕР. ОДРЕДУ МЕДЕНО ПОЉЕ

Одмах да пребаците све своје снаге према Колунићу. Ту се налази логор непријатељски (више Колунића). Ваш одред треба да се повеже са нашим лијевим крилом, то јест са Колунићким одредом. Ваше све снаге треба да се пребаце из Врточа и са других бусија према Колунићу и да **чувају прилаз шуми према баракама. Затим да одмах пошаљете једну десетину према Оштрељу** Морачином одреду који се налази десно од Колунићког одреда. То треба да буду храбри људи. Непријатељ покушава да продре у Оштрељ, и морамо га по сваку цијену зауставити. Он напада са свих страна.

Пронађите одмах друга Симу и Ману и нека се све снаге ваше упуте овамо.

Затим треба да **одмах** јавите V нашем одреду да прибере све снаге и да напада Петровац, како би непријатељ морао да пребаци од нас своје снаге према њима. Тај одред је састављен из одреда Вођеница, Суваја, Крњеуша. Тамо је Челар и то упутите њему.

24ЛШ1-у 11.20^h

Оп. оф.

С. Родић

К-дант батаљона

Мића

¹ Редакција располаже наређењем у рукопису.

БР. 41

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА”
ОД 24 АВГУСТА 1941 ГОД. КОМАНДИ ГЕРИЛСКОГ ОДРЕДА
У ИВОВЦУ О БОРБАМА КОД ОШТРЕЉА И ЗАХТЈЕВ ЗА
САДЕЈСТВО И УПУЋИВАЊЕ ПОМОЋИ¹**

ШТАБ I БАТАЉОНА
„СЛОБОДА”

ГЕР. ОДРЕДУ ИВОВАЦ

Примљен је извјештај М. Шеве². Борбе код нас су врло јаке. Непријатељ је бацио све своје снаге на наше линије према Оштрељу (око 2000 вој.[ника]). Туче нас топовима и авионима, али то нема дејства. Јуче и данас се води велика борба. Данас је она нарочито јака. Непријатељ покушава да продре у Оштрељ. Било би од вас поштено да нам пошаљете ваш одред у помоћ што прије. Он сада нема неких задатака, а овај фронт је важан. Ако изгубимо Оштрељ, изгубили смо и Дрвар. Ради тога најхитније је потребно да пошаљете ваше људе, па и још неке из ближих одреда.

Шаљемо вам 200 к.[омада] метака, [иако] сад и нама много требају.

24-УШ-1941

К-дант батаљона
Мића

¹ Редакција располаже наређењем у рукопису.

² Милан Шева, касније погинуо као партизан.

BR. 42

**PISMO KOMANDE PARTIZANSKIH ODREDA NA SEKTORU
KLADANJ OD AVGUSTA 1941 GOD. MUSLIMANIMA U OP-
SJEDNUTOM KLADNJU¹**

KOMANDA NARODNO-OSLOBODILAČKIH ODREDA
OKO KLADNJA

BRACO MUSLIMANI KLADANJCI!

Mi ne dolazimo da zauzmemo Kladanj kao vaši dušmani, nego kao vaša braća. Mi se borimo za bratsku slogu bez razlike na vjeru. Mi se borimo da svako bude slobodan na svome ognjištu. Mi se borimo protiv divljačkog ustaškog terora, mi se borimo protiv gladi i bijede koje je i u Jugoslaviji mnogo bilo, a koja nas je danas pod ustašama još sto puta gore pritisla, podjednako sve nas. Mi nismo nikakvi krvnici ni pljačkaši. Mi smo ljudi kao i vi, mi hoćemo savez radnika i seljaka bez obzira na vjeru i narodnost. Vas bratski pozivamo da nam izručite zločince koji su nam nani- jeli toliko zla i vas hoće sa nama da zavade.

U vašem je interesu da nam otvorite vrata varoši, jer mi znamo da i vi teško živite. Mi ćemo pomoći, koliko god mognemo, da ublažimo vašu bijedu. Mi namirnice dijelimo siromašnom stanovništvu redom, bez obzira na vjeru.

Tražite od vojske da se ne bori, jedno zato, što nema nikakvog izgleda na uspješnu odbranu, a drugo, što su i vojnici naša braća, najviše radnici i seljaci koje su poslala gospoda iz Zagreba da ginu za njihove račune ovamo po tuđim krajevima.

Mi zarobljene vojnike bratski puštamo odmah kućama. Već su se mnogi zarobljeni vojnici dosada uvjerili, kolika je ustaška laž da mi mučimo i ubijamo zarobljenike.

Ako se varoš preda i zločinci koji do ovoga dovedoše, nikome neće faliti ni dlaka s glave, a ako se moradne borbom zauzeti, jasno je da tada nećemo izbjeći žrtve na vašoj i našoj strani.

Ne bježite nikuda iz svojih kuća, ostanite u vašim radnjama, jer vas niko dirati neće.

¹ U avgustu i septembru 1941 godine partizani su organizovali četiri napada na Kladanj, i to: prvi — 24 avgusta, drugi — 29 i 30 avgusta, treći — 5 septembra i četvrti — 14 septembra. U tim napadima učestvovali su Šekovički, Tupanarski, Ciljotski, Grabovački, Stuparski i Milički (samo u trećem napadu) odredi zajedno sa četnicima Aćima Babića i Branka Šoškića. Ni u jednom od ovih napada nije uspjelo našim snagama da zauzmu Kladanj. Najvjerovatnije je da je ovaj proglas izdat neposredno pred prvi napad na Kladanj.

**Živjela sloga muslimana, Srba i Hrvata!
Živjela borba radnog naroda za mir, hljeb i slobodu!**

KOMANDA KLADANJSKOG FRONTA

**Kod Kladnja,
avgusta 1941 g.**

БР. 43

ПИСМО ЖЕНА И ОМЛАДИНКИ ДРВАРСКОГ ПОДРУЧЈА
ОД АВГУСТА 1941 ГОД. БОРЦИМА НАРОДНООСЛОБОДИЛА-
ЧКИХ ГЕРИЛСКИХ ОДРЕДА¹

ПИСМО ХРАБРИМ ВОЈНИЦИМА НАШИХ НАРОДНО-
ОСЛОБОДИЛАЧКИХ ГЕРИЛСКИХ ОДРЕДА

Драги наши ослободиоци и заштитници!

Ми, жене и дјевојке дрварске долине, ваше мајке, ваше кћери и ваше сестре, ми вас топло и захвално поздрављамо са наше данашње величанствене скупштине² као наше неустрашиве спасиоце и заштитнике и ми вас позивамо да истрајете у борби све док народи Југославије, све док народи Европе и осталог свијета не извојују своју пуну слободу и равноправност.

Ми вас позивамо да будете немилосрдни према фашистичким окупаторима и њиховим плаћеницима, према нашим заклетим непријатељима, који су и с нама били немилосрдни.

Ми вас позивамо да суздржите свој праведни гњев, своју жељу за осветом, када је у питању мирни и поштени хрватски и муслимански свијет који није хтио и који није скривео злочине над српским народом и који данас заједно с нама ступа у борбу против заједничког непријатеља, против крволочног фашизма и његових псећих слуту.

Наше су мисли, наше су жеље стално с вама, драги наши борци и заштитници!

Ми смо данас закључиле једнодушно да сарађујемо с вама у заједничкој борби, онако како то најбоље можемо. Ми ћемо у позадини у сваком селу, у свакој творници, свакој улици и свакој кући преко својих одбора и повјереница организовати рад да вама помогнемо, да не будете необучени, гладни и жед-

¹ Редакција располаже примјерком писма умиожеиим на шапиро-графу.

² Скупштина је одржана 24 августа 1941 год. у с. Каменици.

ни, да можете издржати до коначне побједе за коју ћемо, ако затреба, и ми прихватити пушке.

Живјели наши драги јунаци!

ЖИВЈЕЛА СЛОБОДА — СМРТ ФАШИЗМУ!

ЖЕНЕ И ДЈЕВОЈКЕ ДРВАРСKE ДОЛИНЕ

БР. 44

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
25 АВГУСТА 1941 ГОД. ПОЛИТИЧКОМ КОМЕСАРУ ТРЕЋЕГ
ГЕРИЛСКОГ ОДРЕДА ЗА ХИТНО ПРЕБАЦИВАЊЕ ЈЕДНОГ
ВОДА НА ПОЛОЖАЈ КОД ОШТРЕЉА**

ШТАБ I БАТАЉОНА „СЛОБОДА“

ГЕРИЛСКОМ ВОДУ¹, ДОШЕНУ ИЛИЈИ

Примили смо твој извјештај и видимо из њега да ви нисте озбиљно схватили вашу дужност као герилци — да се борите. Ви сте имали тешки митраљез којим сте могли задржавати пук непријатеља који је са пиштољем у руци дотјеран [да се бори], — а не бјежати. Јучер је Миле Кеџман до два сата држао своје положаје, гдје је покосио непријатеља. Касније се повукао на Оштрељ и са неколико друтова растјерао непријатеља и сјурио га са Оштреља низа шуму. Јутрос у три сата већ су наши одреди очистили шуму и нашли су доста плијена, као оружја, муниције и других ствари.

Зато вам се наређује од стране овог штаба да се смјеста тај вод упути на Оштрељ, гдје ће одатле добити распоред и ступити у везу са осталим одредима, и то најхитније, и да се то више никад не деси да се повлачите без везе са сусједним одредима. Одмах, најхитније, на Оштрељ!

Оштрељ, 25/8 1941 год.

Командант батаљона
отсутан
Политички секретар
Н. Котле

[П.С.]² Све оне који имају оружје, а крију се по тој околини, смјеста упутити их у Оштрељ.

¹ Односи се на вод из састава Трећег герилског одреда, са којим је био политички комесар одреда Илија Дошен.

² Реченица је дописана руком.

**IZVJEŠTAJ POLITKOMESARA SARAJEVSKE OBLASTI OD 25
AVGUSTA 1941 GOD. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA
BOSNIJU I HERCEGOVINU O STANJU U SEMIZOVAČKOM PAR-
TIZANSKOM ODREDU I IZVRŠENIM AKCIJAMA PROTIV OKU-
PATORA I USTAŠA¹**

Dragi drugovi,

Na jedan dan prije moga dolaska u L.², Mladen³ se povratio u Sem.[izovac]. On je imao namjeru da dode tamo da bi se sporazumio o svemu što je važno u pogledu organizacije i akcija. Nije mogao da produži put, jer nije pronašao sigurnog pratioca. Krenuo sam iz L.[uke] u nedjelju večer i u [Gornjoj] Vogošći sam pronašao Mladena. Tu smo se zadržali jedan dan, pretresli smo cjelokupni dosadašnji rad drugova i sporazumjeli se o tome šta treba hitno preduzeti. Šaljemo vam izvještaj prije nego stignem da razgovaram sa svima drugovima, da biste stekli što prije sliku ovdašnjeg stanja. Kao što ćete i sami vidjeti, ovdje stvari ne stoje tako dobro i trebaće mnogo truda da se postigne sve ono što nam se stavilo u zadatak.

Sem.[izovački] odred postoji sa brojnim stanjem od 35 ljudi, od kojih je 25 naoružanih. U odreda ima deset partijaca i to [su] pretežno mladi ljudi i bez većeg iskustva. Prije nekoliko dana Štab odreda uputio je 5 partizana za Podlugove i Visoko sa zadatkom da prikupe Ijudstvo, da djeluju na pruži, naročito da dignu most kod Kaknja. Trojica su bili naoružani puškama, a ostali revolverima i bombama. Tri partizana su upućena prema mostarskoj pruži i to s desne strane pruge, sa istim zadatkom. Naoružani su revolverima i bombama. Dvojica su upućena u . . . lje⁴ sa zadatkom da izvrše političku agitaciju u selima i da stupe u vezu sa starijim ljudima, koji su se dosada držali po strani. Ostali partizani nalaze se na okupu bez konkretnih zadataka. Nisim⁵ je, prema odluci štaba, upućen u Vareš da se poveže sa ljudima koji se, navodno, kriju u šumi blizu Vareša. O njemu se već 15 dana ne zna ništa pozitivno (Culo se da je uhapšen). Sudbina Engla⁶ je nepoznata. Navodno je uhapšen u Brezi i u zatvoru se objesio. Metalski radnik Šarić koji je radio u Brezi, a kod koga se navraćao Engel,

¹ Original izvještaja je u rukopisu.

² Selo Luka kod Sarajeva

³ Rato Dugonjić

⁴ Ovdje je dokument oštećen, te se nije moglo ustanoviti u koje mjesto su upućeni. \

⁵ Nisim Albahari

* Slavko Engl, namještenik iz Sarajeva, uhapšen od ustaša u Varešu 1941 god. i u zatvoru izvršio samoubistvo.

ubijen je (Slučaj Engla treba da se ispita i da se uzme na odgovornost onaj koji ga je upućivao, jer se znalo kakav je to čovjek).

Jedan omladinac iz odreda ranije je bio upućen u jedno selo blizu Visokog gdje je trebalo da se poveže sa ljudima prema datim uputstvima iz Sarajeva. Njegov put je bio bez uspjeha zbog lošeg uticaja Zenice¹ na tamošnje ljude. Isti je išao u Zenicu da, prema odlukama našeg sastanka na L.[uci], stupi u vezu sa tamošnjim ljudima, koji su u cijelosti primili naš plan za akciju, ali je to sve, kako vam je poznato, propalo. Veza sa Kaknjom, Brezom i Varešom nije uspostavljena i ništa nije poznato da li se šta tamo preduzimalo.

Dosadašnje akcije odreda

Prvobitno je odred brojao 14 ljudi. Prvu akciju je trebalo da izvede napadom na Podlugove sa zadatkom da razoruža žandarm. stanicu i ustaški stan i da razori stanicu i ložionicu. Akcija nije uspjela, jer je odred u kretanju bio presretnut i morao se povući. Ubijen je jedan žandarm, a jedan je bio ranjen. Poslije toga u Ilijašu i okolici strijeljano je 30 Srba. Organizacija odbrane sela nije bila izvršena. Poslije te akcije odred se povećao na preko 40 ljudi, skoro svi naoružani. Među njima nalazili su se partizani sa Vrela Bosne. Pošto je snaga odreda porasla, štab je odlučio da se odred razdvoji. Jedan dio je dobio zadatak da poruši most na Jošanici i da operiše na pruži za Visoko, a drugi dio je upućen prema Zoviku sa zadatkom da sruši tamo most i da djeluje na pruži Sar.fajevo] — Dubrovnik. Ovaj dio odreda trebalo je da se poveže sa ljudima oko braće Jokanović i da se formira kao samostalni Igmanski odred.

Most u Zoviku nije srušen, iako je organizacija i priprema bila relativno dobra. Eksplozivno dejstvo dinamita bilo je slabo. Poslije te neuspjele akcije odred nije stigao da se formira i počeo je naglo da se rasipa

Drugi dio odreda nije izvršio dati zadatak na mostu kod Jošanice radi jake straže. On je sačekao neki ustaški auto, navodno ubijeno je 7 ustaša, a 3 su ranjena. Poslije toga došao je slučaj u Rskovici gdje je strijeljano i ubijeno preko 100 ljudi, žena i djece. Veliki [ih] je broj zapaljen u klanicama². Ova je akcija izvršena prije 15 dana i poslije nije bilo nikakvih akcija. Od tada do danas ostatak partizana kretao se po selima bez naročitih zadataka.

Kao što se vidi, stanje partizanske borbe je ispod očekivanja. Ostatak partizana, prema mišljenju Mladena, moći će se upotrijebiti kao oslonac za prve akcije, kao i za novu organizaciju.

¹ Misli se na partisku organizaciju u Zenici koja je odbila da izvrši direktivu PK KPJ za BiH za miniranje željezare u Zenici, zbog čega je ova organizacija bila raspuštena.

² U Bosni klanicama nazivaju stočne kolibe.

Stanje part.[iske] org.[anizacije], Veza među seoskim org.[anizacijama] se uspostavlja i to u selima prema Sem.[izovcu]. Ostali krajevi nisu obuhvaćeni. Mreža povjerenika nije u cijelom kraju uspostavljena. Veza sa Sarajevom navodno je ovih dana uhvaćena. Mnogi ljudi iz Partije sa ssa, na koje su drugovi bili upućivani, pokazali su se vrlo loše.

Raspoloženje seljaštva za borbu nije stalno. Vlada veliko kolebanje i neodlučnost. Mišljenja sam da je to došlo kao posljedica rada odreda i da će se to popTraviti kada se izvrši organizacija i otpočinu uspješne akcije. Mentalitet ovoga kraja je drugojačiji od ostalih, i vrlo vjerovatno da će se imati teškoća da se mase mobiliju.

Ustaški teror znatno je popustio i deklaracijama vlastiooduzimanju egzekutivnosti ustaškim organima mase pomalo vjeruju. Događaji na Romaniji znatno utiču na raspoloženje, i mišljenja sam, prema prvom razgovoru s ljudima ovdje, da ćemo ipak moći ostvariti što nam je stavljeno u zadatak.

Drugovi su mišljenja da bi Seljo¹ znatno olakšao veze sa selima i da bi povećao povjerenje u naše akcije. Kasnije ću vidjeti da li je potrebno da se postavi pitanje njegovog dolaska, ako bi to bilo moguće.

Rezervni p. poručnik nalazi se sa grupom partizana na pruži Sar. — Dubrovnik.

Najbliži plan moga rada. — S ovim ljudstvom okupiti još nešto i formirati prvu četv ovog bataljona. Mobilisati ljude s oružjem i* s alatom. Otpočeti što hitnije sa akcijama na pruži i putu, koje spada u zadatak ovoj četv. Uporedo ću nastojati da što hitnije uspostavim vezu sa ljudima ispod Igmana, kako bi i ta četa što hitnije, pa bilo sa [ko]likim ljudstvom, stupila u akciju. O vezama sa Varešom, Brezom i Kaknjem, koje su isto tako hitne, ne mogu vam zasada ništa reći.

Već sam razgovarao o Rajlovcu i mišljenja sam da bi i to trebalo da bude jedna od prvih akcija.

Ovako izgleda stanje prema izvještaju druga Mladena.

Napomena: Izvještaj uputiti u Sarajevo!

25-VIII-41

Pozdrav
Aco²

Od neobičnog značaja za ovaj kraj [i inače] bilo bi važno: hitno razoružanje ozrenske žandarmerije i uspostavljanje Gajevske čete.

¹ Slobodan Princip — Seljo
² Hasan Brkić

Obaviješten sam da na jednom mjestu, koje je dostupno nama, ima 400 bombi. Provjeriću i nešto ćemo uzeti za sebe, a ostatak bismo predali Rominiji.

Асо

БР. 46

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
25 АВГУСТА 1941 ГОД. КОМАНДИ ДРУГОГ ГЕРИЛСКОГ
ОДРЕДА ЗА ГОЊЕЊЕ РАЗБИЈЕНЕ УСТАШКО-ДОМОБРАН-
СКЕ ВОЈСКЕ КОД БОС. ПЕТРОВЦА И ЧВРСТО ДРЖАЊЕ
ПОЛОЖАЈА**

ШТАБ 1 БАТАЉОНА „СЛОБОДА“

II ОДРЕДУ — РАДИ ЗОРИЋУ

Према извјештају овог наредника¹ види се да је имао дио батаљон задатак да удари на ваше положаје, те, према томе, треба најпажљивије слати патроле и извиднице и кретати напред у одређеном правцу. Уосталом, тамо је отишао и Славко² и Милутин³, па се с њима споразуми, али ја мислим да се непријатељ разбјежао у паничном страху и било би потребно још данас заузети исте положаје које смо имали раније. Треба непријатељу показати да ми располажемо са огромним снагама, уносити међу војнике морал и охрабрити војнике да се непријатељ разбјежао у паничном страху. Треба водити рачуна да се више онако не отступа; треба држати увијек чврсте бусије, отступања нема без великих жртава. То је нарк>чито твоја дужност и ти си најодговорнији за свој одред. Шта је са Морачом⁴, јеси ли с њим ступио у везу? Обавијести [нас за] сваку нову ствар.

Оштрељ, 25/8. 1941 год.

Командант батаљона:
отсутан
Политички секретар,
Ник. Котле

¹ Односи се на једног наредника-домобрана којег је овај батаљон заробио у борбама претходног дана.

² Славко Родић

³ Милутин Морача

* Владо Морача

БР. 47

**НАРЕДБА ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД 26
АВГУСТА 1941 ГОД. ЗА ДОСТАВЉАЊЕ ДНЕВНИХ ИЗВЈЕ-
ШТАЈА И УПУТСТВО ЗА РАЗДИОБУ ПОКЛОНА КОЈЕ ЈЕ
УПУТИО ОДБОР ЖЕНА ИЗ ДРВАРА**

ШТАБ I БАТАЉОНА „СЛОБОДА“

Н А Р Е Д Б А од 26/8. 1941 год. бр. 6

СВИМ КОМАНДИРИМА И ПОЛИТИЧКИМ
СЕКРЕТАРИМА ОДРЕДА

I. Пошто се до данас није успоставила веза између овог Штаба и појединих одреда, па према томе не зна се ни бројно стање Батаљона нити број оружја, поготово заплијењеног, наређује се следеће:

1. Командири морају имати тачан списак свега људства с оружјем и без њега, и то подијељено по водовима и десетинама. Водници и десетари морају имати списак свога људства и предавати га рапортом командирима. На тај начин, командири ће лако водити надзор над својим одредом и моћи ће да тачно обавјештавају Штаб о бројном стању.

2. Командири морају одмах доставити списак колико у одреду имају тешких митраљеза, пушкомитраљеза, бомби и муниције.

3. У том списку доставити колико је заробљено¹ од поменутог оружја и другог материјала. Ако се тога дана не воде борбе, то треба нагласити у извјештају.

4. Сваког дана треба поднијети тачан списак погинулих и рањених, као и утрошак муниције (приближно) и да ли је које оружје изгубљено или ван употребе. Ове извјештаје треба слати Штабу сваког дана најкасније до 8 сати навече, а ако се воде борбе тога дана, онда следећег дана до 9 сати ујутро.

II. Данас је стигло нешто мало веша, чарапа и других ствари које је послао одбор жена из Дрвара за герилце овог батаљона. Да би се ово правилно распоредило по свим одредима, наређује се командирима и политичким секретарима:

1. Да направе списак колико је најнужније да се достави њиховом одреду. Треба да се води рачуна о количини послане

¹ Заплијењено

робе и да се према томе равнате. Добивена је данас сљедећа роба:

Кошуља	—	—	—	44
Гаћа	—	—	—	19
Пешкира	—	—	—	37
Мајица	—	—	пари	19
и има 3 заплијењене				
Чарапа	—	—	—	30
и има једне приглавке и три				
пара заплијењено				
Марамица	—	—	—	18
Сапуна	—	—	—	5
Ципела	—	—	—	1
пар				

Морате доставити Штабу списак коме су уручене наведене ствари, а један списак имати код себе, а нарочито морате водити рачуна о оним људима којима је најпотребније и којима је кућа далеко да се не може отићи пресвући.

Прљави веш треба да се скупи да се пошаље по куриру у магазин, и то опет са списком колико је ствари послато.

Списак пошљите најхитније да би се могло људима подијелити ствари. По куририма доставиће се писма жена из Дрвара и околине упућена герилцима.

Командант батаљона
Мића
Политички секретар
Ник. Котле

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
26 АВГУСТА 1941 ГОД. КОМАНДИ ТРЕЋЕГ ГЕРИЛСКОГ
ОДРЕДА ЗА ЧИШЋЕЊЕ ШУМЕ КОД ОШТРЕЉА ОД РАЗ-
БИЈЕНИХ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ ДЈЕЛОВА И ПРИКУПЉА-
ЊЕ РАЗБАЦАНОГ РАТНОГ МАТЕРИЈАЛА¹**

ШТАБ I БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

НАРЕДБА од 26-УШ-1941

ГЕРИЛСКОМ ОДРЕДУ ПРЕКАЈА I БР.[АВСКИ I ВАГАНАЦ

Примили смо ваш извјештај јутрос у 8^h.

Јуче се цијели дан водила борба по шуми и у самом Оштрељу. Непријатељ је имао намјеру да заузме Опггрељ и расподијелио је своје снаге на оба наша крила и центар. У 7^h непријатељ је разбијен у Оштрељу и наши су очистили Оштрељ. Синоћ и у току ноћи до 3^h наши одреди запосјели су [положаје] десно и лијево од Оштреља и око самог Оштреља. Затим су настала извиђања, тако да се претражује шума и налази се војног материјала. На нашем десном крилу иза Оштрељског Врха и десном косом према Дрвару налази се 30 Граховљана и Мирко Шобић² са Дрварчанима. Они ће претражити тај терен и вјероватно ће избити на пругу.

Ваш задатак био би слиједећи:

1) Да са својим снагама претражите шуму око штреке до Оштреља. Распоредите ваш одред у мање груписе — полудесетине које би обилазиле широки сектор шуме, а да се не би изгубиле, уговорите неки сигнални знак између њих (два јака звиждука и др.). Тако распоређени пођите према Оштрељу.

2) Треба да се нађете са Дошеном³, који има двије десетине и т.[ешки] митр.[аљез], а јавио нам се јуче испред Бризгаћа негдје. Сад немамо с њим везу.

3) Ваш одред треба да штити наше десно крило и да се један дио снаге (25 вој.) заустави у Бризгаћу да претражи доле шуму, али увијек да има везу са Штабом и са сусједним

¹ Редакција располаже наређењем у рукопису.

² Мирко Шобић заробљен од Италијана и стријељан 1941 године.

³ Илија Дошен

одредима. Други дио има да се упути опет групицама према Општрељу и да пази¹ на наше стријелце који су распоређени око Оштреља.

Шаљемо вам хљеба и сланине. Шаљемо вам 500 метака. Шаљите курире!

К-дант батаљона
Мића

БР. 49

ИЗВЈЕШТАЈ ГЕРИЛСКОГ ИНФОРМАЦИОНОГ БИРОА О БОРБАМА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ПРОТИВ УСТАША И ДОМОБРАНА НА СЕКТОРУ БОСАНСКОГ ПЕТРОВЦА ОД 23 ДО 26 АВГУСТА 1941 ГОДИНЕ²

ИЗВЈЕШТАЈ ГЕРИЛСКОГ ИНФОРМАЦИОНОГ БИРОА (ГИБ-а)

Борбе на сектору бос. петровачком

У суботу 23 о. м. непријатељ је почео развијати прилично велике снаге са циљем да прође кроз наше положаје и заузме Оштрељ. Један његов батаљон кренуо је на наше лијево крило испод Осјеченице, други према Барама, Ведром Пољу и Шековцу, а трећи у правцу Буковаче и Дринића на наше десно крило. Непријатељ је настојао да се дочепа Калабиног Брда, успио да потисне наше који су се повлачили и да се дочепа ивице шуме према Оштрељу. Дио снага Трећег одреда запосјео је бусије према Дринићу, како би онемогућио непријатељски продор према Коритима. На лијевом крилу непријатеља је напао с леђа друг Ђуро Штрбац са тридесетак људи и распршио га према Колунићу.

Најјача битка водила се средњом линијом гдје је била највећа концентрација непријатељских снага и ватре. Због наше неповезаности успио је непријатељ да продре у шуму, и један се наш дио повукао до самог Оштреља. Друг Миле Кецман остао је са својим водом на положају и стајао је читав дан у огорченој борби. У недјељу је било жестоког пушка-

¹ Тј. да пазм како не би дошло до међусобне борбе.

² Извјештај је објављен у првом броју „Герилчевог радио дневника“ који је од 26 августа 1941 год. свакодневно издавао Герилски информациони биро (ГИБ) и у којем је доносио најновије вијести о догађајима у земљи и у свијету.

рања на самом Оштрељу. Непријатељске снаге продрле су пругом која иде од Срнетице према Оштрељу. Наше десно крило повлачило се према Оштрељу и заузимало положаје код станице. Непријатељ се разбјежао и Оштрељ је био очишћен.

Првога дана битке, тј. у недјељу, непријатељ је читав дан подржавао артиљериску и авионску паљбу. Треба рећи да се тог дана нашло људи недисциплинованих и смутљиваца који су ширили панику.

Понедјељак је протекао углавном у знаку затишја. Настављало се чишћење шуме и мјестимичне чарке. Око три сата један непријатељски батаљон, састављен од 3 пјешадиске и једне полуартиљериске чете, који се прокрао кроз Осјеченицу и кренуо шумском пругом према Оштрељу, наишао је на наше снаге. Дијелови 2 и 3 одреда нашег Првог батаљона напали су га, распршили и том приликом заробили 4 тешка митраљеза, 13 коња, неколико малих кухиња, шаторских крила, око 5.000 метака и друго. Непријатељски војници, у бијегу кроз шуму, хватани су и разоружавани. Средином наше одбране, гдје се водила огорчена борба, један се поднаредник хрватске војске, с тешким митраљезом и са 12 војника, предао без борбе. Повикао је: „Другови, ево вам све ово, ја се нећу борити против вас. Другови, ако сте комунисти, немојте ме убити“. Наш му је герилац приступио, казао му да смо сви ми борци за слободу и с њим се пољубио. Хрватски војници причају да нико није за борбу, да их официри јуре и тјерају са револверима напријед, и то, како они кажу, на четнике, који ће им копати очи ако их живе ухвате. Први одред заплијенио је 2 тешка [митраљеза], три пушкомитраљеза и 5.000 метака. Заплијењено је доста пушака, чији се тачан број не зна, јер се наши ненаоружани људи смјеста наоружавају. Наши претражују шуму из којих је непријатељ очишћен и наилазе стално на нови материјал. Непријатељски губици у људству су велики. Тачан број наших жртава саопштићемо кад добијемо све податке. Тада ћемо, такођер, објавити имена бораца који су се нарочито истакли.

ГИБ

БР. 50

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА”
ОД 26 АВГУСТА 1941 ГОД. О РЕЗУЛТАТИМА БОРБИ ОКО
ОШТРЕЉА¹**

ШТАБ I БАТАЉОНА „СЛОБОДА”
26-УШ-1941 у 17 h

Г.[ЕРИЛСКИ] ОДРЕД ПРЕКАЈА (РАСКРПГБЕ)

По вашем извјештају јављамо вам следеће:

У недјељу и понедјељак водиле су се велике борбе око Оштреља. Непријатељ је покушао да заузме Оштрељ, али оба пута је одбијен са много [својих] жртава и [за нас] плијена у оружљу и муницији. Јуче је заробљено 6 тешких митр., 6 п. митр., доста пушака, око 12000 метака, 15 коња, кухиње и друго. Данас, до сада, није било борбе, премда се непријатељ опет концентрише у Шековцу. Ми ћемо непријатеља сада чистити из шуме и заузећемо старе положаје. Послаћемо опет бусију у Бр.[авски] Ваганац која је дошла јутрос овамо за одбрану Оштреља. — Једна ваша десетина налази се у Срнетици. Други су дошли са Боснићем Рајком овамо, заједно с нашим из Бр. Ваганца. **Пошаљите опет курира!**

К-дант батаљона
Мића

БР. 51

**IZVJEŠTAJ POLITICKOG KOMESARA SARAJEVSKE OBLASTI
OD AVGUSTA 1941 GOD. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA
BOSNU I HERCEGOVINU O STANJU PARTIZANSKIH ODREDA
I CETA NA TERITORIJI OBLASTI²**

Dragi drugovi,

Tek noćas će krenuti vaš kurir. Nije mogao ranije, jer smo ga sa velikim zakašnjenjem pronašli, ne našom krivicom, nego krivicom jednog čovjeka preko kojega nas je tražio.

¹ Редакција оасполаже документом у рукопису.

² Original izvještaja je u rukopisu.

Saljemo vam dopunu izvještaju koji ste primili prije nekoliko dana:

1. Semizovački odred. — Nismo uspjeli da se s njim povežemo i do danas nam nije ništa poznato o njegovoj sudbini i njegovim akcijama. Uputili smo dvojicu kurira, ali nijedan se nije povratio. Bili smo mišljenja da jedan od nas tamo otputuje, ali smo to mišljenje promijenili, jer nismo sigurni da ga pronađemo, a, osim toga, situacija nam ne dozvoljava da se rasipamo, naročito ako bi to bilo bez uspjeha.

Zato smo odlučili da vi sa svoje strane pokušate da taj odred pronađete i da nas izvijestite kako i gdje bi ga mogli pronaći.

To shvatite kao hitno i prvom prilikom rias izvijestite. Bilo bi neophodno da se [on] što prije upozna sa novom linijom i akcijama koje bi morao preduzeti s obzirom na situaciju u kojoj se nalaze drugi odredi.

2. Gajevski odred. — Odred nije formiran. Ljudi koji su tamo upućeni pokazali su se nesposobni da izvrše ono što se od njih tražilo. Zato smo donijeli odluku da se oni smijene, s tim što će mlađi unići u jedan manji odred koji je formiran u Mokrom, sa zadaćom da se kreće prema Gajevima i da sam okupi ljudstvo i da ga naoruža.

Taj odred ostaće u sastavu Štaba 3 čete i imaće specijalne zadatke. Stariji drug¹ će biti povučen kod [nas] na tehnički posao.

3. — Sa štabom druge (Trebevičke) čete nismo stupili u vezu poslije susreta sa polit.komesarom². Izvještaj o njihovom radu nismo primili. Hitno ćemo uputiti kurira, ukoliko u toku današnjeg [dana] ne uspijemo uhvatiti vezu sa odredom 3 čete, koja djeluje na području Pale—Renovica, s kojima su oni održavali vezu preko Vrhprače.

U vezi sa važnošću akcija koje ćemo morati preduzeti u pravcu Kalinovika, odlučili smo da tamošnji Štab popunimo jednim aktivnim oficirom³, koji se sada nalazi u Odredu Pale—Renovica. On bi sa jednim svojim odredom i uz pomoć ljudstva 2 čete krenuc niz Trebević prema Trnovu, Dobrom Polju, a kasnije, pošto bi se uspostavile potrebne veze, i prema Kalinoviku. Druga četa u svome kretanju organizovala bi narod od Pala do Kalinovika. Obuhvatajuć jedan dio Pala, ta četa bi se u svojim akcijama vezala sa 3 četom. Prema našoj procjeni, težište najbližih zamašnjih operacija nalazilo bi se na području 2 i 3 čete.

4. Romaniska četa. — Ova četa je stupila u borbu. U prvim nastupmm akcijama ona je učinila nekoliko pogrešaka, koje su hitne

¹ Nisim Albahari

² Feliks Goranin — Srećko

³ Vojislav Đokić, major bivše jugoslovenske vojske, član Vrhovnog štaba, poginuo u Petoj ofanzivi kod Foče kao načelnik Štaba Sedme divizije

ispravljene. U vezi sa najnovijim uputstvima organizuju se na široj osnovi akcije koje će nam omogućiti da što prije pridobijemo najšire mase za borbu.

Štab ove čete stvorio je odrede, koji će djelovati na sljedećim rejonima:

1.) Kopito—Devetak, sa zadatkom da uspostavi vezu sa Vlasenicom.

2.) Rogatica—Mesići, sa zadatkom da organizuje partizan.fsku] borbu u tome srezu, da čuva put i prugu prema Rogatici i da uspostavi vezu sa Višegradom. Pokušaj formiranja musliman. odreda nije uspio, ali to ne smatramo konačnim. To pitanje ćemo ovih dana ponovo postaviti.

3.) Glasinački odred, sa zadatkom da organizuje najširu masovnu bazu u našoj borbi. Pored akcija koje će voditi u zajednici sa svim okolnim selima, on će poslužiti kao pomoć najvećem odredu na Romaniji (na putu od Sarajeva prema Sokocu).

4.) Odred Pale—Renovica, sa zadatkom da djeluju na Višegradscoj pruži, povezujući se sa svim selima od Prače do Pala.

5.) Romaniski odred imaće najvažnije zadaće i po broju premašuje sve ostale odrede. Zasada on broji preko 80 ljudi, a u najbližoj budućnosti on treba da se proširi još u višoj mjeri. On mora da spriječi svaki vojni transport na prolazu za Sokolac. U prvim akcijama Štab čete nije shvatio značaj odreda na Romaniji i svojim prvim akcijama izgubio je iz vida strategisku važnost prolaza ceste kroz Romaniju preko koje se upućuju svi vojni transporti prema Sokocu, Vlasenici i Rogatici. Prvobitno stvoreni Romaniski odred izvršio je akciju na mostu Derventa i razoružao žan.fdarmerisku] kasarnu. Umjesto da se taj odred povukao na zgodne položaje iznad Mokrog, okupivši mase koje su bježale u šume, on se povukao daleko od tih položaja i na taj je način omogućio punu slobodu kretanja neprijatelja.

Ta greška je danas ispravljena i ovaj odred podijeljen zasada u 8 desetina, koje su raspoređene na najvažnijim položajima sa zadatkom da sačekuju svaki transport. Ukoliko bi neprijateljske snage bile premoćne, ovaj odred dobivaće pomoć susjednih odreda. Osim toga, on će organizovati mase u Mokrom i u Palama.

Odred je stupio danas u akciju. Nismo primili nikakav izvještaj, ali znamo toliko da je neprijatelj artilerijom tukao brda u kojima se nalaze položaji odreda. Dok pišemo ovaj izvještaj, primjećujemo da su se neke kolone automobila probile i kreću se prema Glasincu.

Treća četa će otsada hitno mobilisati snage i nastojće da fse] preko odreda po selima poveže sa svim elementima koji su spremni za borbu bez odlaganja.

Veze. — Postavilj smo pitanje veze sa Sandžakom i Vlasenicom. Hitno ćemo uputiti ljude i u jednom i u drugom pravcu. Moramo se informisati o prilikama i o mogućnosti zajedničke akcije.

Danas smo umnožili posljednju publikaciju CK. Uputili smo jedno pismo muslimanima u kojem smo objasnili našu borbu i ukazali na stav koji bi trebalo da zauzmu. "Ljude koje ste uputili sa kurirom stavljli smo u odrede. Student med.ficine]¹ liječi ranjenike. Imamo 3 ranjena.

Hitno da nam se pošalje:

1. polit. i vojne literature;
2. busola, dvogleda i sekcija;
3. akumulator i baterije za radio-aparat;
4. nekoliko baterija za lampice;
5. papira, indiga, notesa, olovaka, šapirograf, pantljika za mašinu »Portabl Remington Junior«;
6. sanitet. materijala, a po mogućnosti ljekara ili neku sestricu radi vakcinisanja, sa potrebnim ampulama, i
7. hrane, ukoliko je to moguće.

Prilažemo izvještaj komandira 3 čete.

Primili smo pismo koje ste svojevremeno uputili, a u kojem ste ukazali na neke naše propuste radi čega smo kažnjeni. S tom odlukom (nas dvojica) se ne slažemo i obrazložen odgovor poslaćemo kada prilike dozvole.

Čiča² je došao-

Spremite obavještenja o Hercegovini], Crnoj Gori i Sandžaku!

Pošaljite najnovije radio—biltene!

Pozdravljaju vas

H³

Napomena:

1. Mlađi sa Gajeva, radi slabog zdravlja i cijele konstitucije», neće moći stupiti u Odred, te se stavlja na raspoloženje.
2. Mišljenja smo da vaš dosadašnji kurir i dalje ostane, jer ga drugi ne bi mogao zamijeniti.
3. Pasulj iz Kralja Tomislava ulice izdignite odmah i postepeno ga prebacujte.

¹ Enver Lakišić, iz Mostara, poginuo 1944 god. prilikom prelaska naših jedinica preko rijeke Bosne.

² Slaviša Vajner — Čiča

• Hasan Brkić

ЧЛАНАК ИЗ „ГЕРИЛЧЕВОГ РАДИО-ДНЕВНИКА" ОД 27 АВГУСТА 1941 ГОД. О ЗНАЧАЈУ СТВАРАЊА СЛОБОДНЕ ТЕРИТОРИЈЕ У БОС. КРАЈИНИ И ЛИЦИ

ТРИДЕСЕТ ДАНА СЛОБОДЕ

Равно толико дана протекло је од оног незаборавног дана када се је подигла „кука и мотика", када су наши јуначки герилски одреди са Каменице, Мисије, Јаворја и Црљивице устали да с оружјем и без оружја одбране своја дједовска огњишта, спасу животе своје и својих најмилијих, отму народну слободу¹. И као што је „Невесинска пушка" запалила некада херцеговачки ослободилачки устанак раје, тако су овога пута дрварске пушке радника, сељака и народу одане интелигенције запалиле западну Босну и Лику, покренуле поробљене и опљачкане народне масе у борбу против нечувених звјерстава усташких разбојничких хорди које су нам на грбачу напртили њемачки и талијански фашистички окупатори.

Данас се застава народне слободе вије не само у Дрвару него у једној великој области, у планинској области великог дијела наше драге Босне и кршне Лике, гдје данас слободан сељак жање своје жито за себе, за своју радну браћу у граду, за своју ослободилачку војску, а не за крволока Хитлера и његову вјерну франковачку псетад.² Данас наш радник с пушком у руци у партизанском одреду, скупа са сељаком, са свом поштенom интелигенцијом, брани отету слободу, брани своју индустрију, своје шуме, које више не смију бити плијен фашистичких прождрљиваца и готована, него само једино наша заједничка народна својина, наша храна и наша одбрана. Тридесет дана ми смо држава у држави, тридесет дана ми смо држава народа и слободе у једној трулој државној творевини туђинских измећара, ропској и крвавој.

Ми данас слободно држимо јавне народне зборове, ми данас слободно организујемо народну власт одоздо, ми данас ведро гледамо у будућност и полагамо њене темеље, јер на нашим бусијама стоје свјесни одреди радника и сељака западне Босне и Лике, чврсто ријешени да не одложе пушке док год и последњи фашистички окупатор и последњи усташки гад не буде истјеран са наше родне груде.

¹ Тј. да поврате народу отету слободу

² Пашчад

Тридесет дана ми смо могли да издржимо на ослобођеним позицијама, да даље организујемо нашу војску и нашу позадину, и моћи ћемо и даље да се са успјехом отхрвамамо нашим заклетим душманима — у првом реду због тога што херојска Црвена армија немилосрдно слама и ништи удружене фашистичке разбојнике, олакшава нашу партизанску борбу, омогућава да фронт уједињених славенских и свих осталих народа свијета против хитлеризма и фашизма постане стварност, неочекивана и огромна снага која невидљиво наноси ударце, од које данас стрепе фашистички вјероломници и људождери.

Сваки дан, данас у овако судбоносно доба, голем је као година. Он је степеница више у незаустављивом крочењу¹ наших народа ка скорој будућности пуној слободе, мира и равноправности.

Ми нисмо осамљени: у свима земљама поробљене Југославије на све стране грме герилске пушке, ничу одреди слободе, све тежи ударци народне освете и гњева сручују се на фашистичке освајаче и њихове презрене плаћенике.

Данас, када издајник Павелић ставља хрватску војску под талијанску команду, када послије подле продаје најважнијих дијелова наше Далмације поновно позива фашистичке окупаторе да окупирају окупиране, да пљачкају опљачкане, само да би он одржао своју вазалску и господску власт над хрватским народом, данас је, изнад свега, потребно да српски, хрватски и сви остали народи раскомадане и поробљене Југославије збију своје борбене редове и протјерају талијанске и њемачке фашистичке окупаторе, а с њима и своје изроде и туђинске плаћенике Павелиће, Аћимовиће, Љотиће, Новаковиће и друге.

Нема те силе која је у стању да данас заустави слом фашизма, да заустави побједоносни ход свеславенског и свенародног фронта слободе.

Да живи устанак Дрварске долине, Босне и Лике!

¹ Корачању

IZVJESTAJ KOMANDANTA SARAJEVSKE OBLASTI OD 27
AVGUSTA 1941 GOD. ŠTABU NARODNOOSLOBODILAČKIH
PARTIZANSKIH ODREDA ZA BOSNU I HERCEGOVINU¹ O
VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI I IZVEDENIM AKCIJAMA²

27 avg. 1941

Drugovi,

22 avg. Rom. i Mokranj. četa sačekale su troja kola sa hrv. vojnicima, dvojica kola i konji prevrnuti i nekoliko vojnika ranjeno, neki se povratili u Mokro. Iza toga bila je jaka mitraljeska paljba i bacanje bombi iz aviona. Tri partizana bHa su ranjena. Malo kasnije naišla su 4 automobila za Sarajevo iz Han-Pijeska, sva 4 su zaustavljena i zapaljena, zarobljeno 5 hrvat. vojnika i 1 puško-mitraljez, kao i nešto municije. Vojnici pušteni da idu kućama, ali im je prije toga objašnjeno zašto se tjerimo.

25 avg. izvršen uspješan napad na Sokolac, zarobljeno 32 žandara sa ustašama i mnogo ostalog plijena. Prilažem prikaz borbe.³

3) Stampali smo 2 pisma — 1 Srbima i 1 muslimanima. Prilažemo pisma.⁴

4) Akcije 26 i 27 vodimo po muslimanskim selima, kako bi ih mogli pridobiti za našu borbu.

5) Od 19 ov. — do danas nije putem mogao proći nijedan vojnik ili kamion, put je zakrčen i razriven, i dalje se razriva.

6) 27 — prvi put slušali radio vijesti.

Drugove iz Sarajeva poslali u Mokranjsku četu.

Automatska oružja raspodijelili svima četama prema važnostima akcija koje pojedine čete vrše.

Potrebe:

Prikupljajte stalno sanitetski materijal, lijekove, pa po mogućnosti i šatorska krila i drugi materijal.

Sanitetski materijal stalno doturati, lijekovi su naročito potrebni.

¹ Štab NOP odreda za Bosnu i Hercegovinu formiran je 13 jula 1941 god. na sastanku PK KPJ za BiH. U isto vrijeme donesena je i odluka o stvaranju štabova oblasti na području oblasnih komiteta KPJ u Bosni i Hercegovini.

² Redakcija raspolaže izvještajem u rukopisu.

³ Ovim opisom borbe Redakcija ne raspolaže.

⁴ Pismima Redakcija ne raspolaže.

II

25 avg. uspostavljena kurir. veza sa štabom¹ u Tuzli.
U akcijama se dodirujemo.

III

Prilažemo pismo druga koji je otišao u Semizovac.²

IV

Kurira iz Trebevića čekamo. Po izvršenoj akciji štab kreće na put; o tome izvjestićemo kasnije.

V

Uhvaćen kurir Aćima Babića sa pismom Nijemcima, gdje im govori da se oni ne bore protiv Nijemaca, nego samo protiv ustaša.

Još ćemo podrobnije pisati vam o Aćimu Babiću. On je, ustvari, htio pregovarati sa Nijemcima. Dok³ dobijemo pismo, poslaćemo prepis.

Dok ispitamo sve stvari koje se odnose na Aćima, donijećemo brzo odluku.

VII

Po. pitanju muslimana potrebno je da i vi povedete akciju i da im objasnite našu borbu, da se nekako vežete sa muslimanima iz okoline, preko muslimana iz Sar.[ajeva], a rodом iz [njegove] okoline. Ako ima muslimana, poslati ih u odred.

U svim muslimanskim selima situacija nije ista; još u mnogim selima ima mnogo domaćih ustaša; sva su sela naoružana.

VIII

Proturaju se vijesti o dolasku Koste Pećanca, da je u Bosni sa četnicima, [no] tačne vijesti nemamo. Kakav je stav drugova iz Srbije o Kosti Pećancu?

IX

Pismo od vas [smo] dobili i postupićemo prema njemu. Bil-tene [smo] razdijelili, jedan dali Tuz.flanskom] štabu.

X

Od plijena — najmanje padne municije.

¹ Odnosi se na Štab Tuzlanske oblasti.

² Misli se na pismo Hasana Brkića.

³ Čim

Dugan

25 avf. vörðun upp á þessum vegum
málavörðun. varðveitt 32 bændur
sa. vörðun. vörðun. vörðun.
þrátt fyrir. Þrátt fyrir. Þrátt fyrir.
3/ Þrátt fyrir. 2 þrátt fyrir. 1 þrátt fyrir.
Þrátt fyrir. Þrátt fyrir. Þrátt fyrir.

51. 30. 1960 - do doma, nje putem
rampas preko mještana vajmisa
i kornisa put l. zadržati
6/27 puti put sturali kralje
6/27 puti

XI

Pošaljite nam još blokova i, ako imate, neke cipele 43 i 45 broj.

XI

Ishrana dosta dobra.

XII

Novaca zasada još imamo.

XIII

Na posljednji naš izvještaj nismo dobili odgovor.

XIV

O akcijama svih četa Rom.faniskog] bat. nismo dobili izvještaj.

Pozdrav — Smrt fašizmu!

K. S. O.¹
Seljo

[P.S.] 1) Naknadno smo dobili izvještaj da je na višegradskoj pruzi uništeno nekoliko mostova i da za uspostavu saobraćaja treba najmanje 15 dana.

2) Danas je pušten na slobodu zarobljeni nadporučnik Dragan Brajković. Prema izvještaju kom. Bat-a², on³ se zagrijao za našu borbu i obećao usluge. Adresa: Pavelićeva 26. Doći iza 12 č ili iza 18 č i reći mu: »Pozdravio te Čiča iz Ključa«, on će odgovoriti: »Ja se spremam kući«. Treba ispitati toga čovjeka i vidjeti što se može (oprezno!).

3) Kom. bat. traži da mu se izradi okrugli štambilj, ćirilicom: Štab partizanskog bataljona »Romanija«. Potrebno bi bilo, jer je bataljon stvarno danas jedina vlast na Glasincu.

¹ Komandant Sarajevske oblasti

² Komandanta Romaniskog bataljona — Slaviše Vajnera — čiče.

³ Nadporučnik

**ОДГОВОР ШТАБА ТУЗЛАНСКЕ ОБЛАСТИ ОД АВГУСТА
1941 ГОД. УСТАШКОМ КОМАНДАНТУ МЈЕСТА У ВЛАСЕ-
НИЦИ ПОВОДОМ ПОЗИВА ДА ПАРТИЗАНИ ПОЛОЖЕ
ОРУЖЈЕ¹**

**ШТАБ НАРОД.-ОСЛОБ. ПАРТИЗ. ОДРЕДА
ЗА ТУЗЛАНСКУ ОБЛАСТ**

Господине пуковниче,

Посљедњих дана у више наврата добили смо ласкаве позиве за мир који звуче сасвим друкчије него досадашња бјесомучна кампања кроз новине, преко радија и на све друге начине. Досада сте, сасвим отворено, читав српски народ ставили ван закона и на клаонилу.

И за нека 3 мјесеца, од стране Павелићеве усташке власти направљено је више злочина, него што су прије у историји учинили најокрутнији тирани у току читавих деценија. И све се углавном радило отворено, насилнички, без макар и формалних саслушања и суђења. Тако је усташка власт радила с нашим људима који данас труну по дну ријека, по потоцима и свуда широм ове напаћене земље.

Анте Павелић законском одредбом пљачка читав српски народ као цјелину прогласивши цјелокупну имовину свих Срба власништвом „Независне Државе Хрватске“. Да сада оставимо по страни чињеницу да то, што се зове „Независна Држава Хрватска“, није ни независна, ни држава, ни Хрватска кад у њој влада Хитлер и Мусолини.

Не само Срби, него на пропаст су од усташа осуђени сви слободоумни људи, од којих су усташе већ многе побили. Нарочито радничка класа и њени претставници постали су мета усташког терора, па и сви сељаци Хрвати и муслимани опљачкани су од усташке власти и једнако гладују као и Срби. Шпекулација је процвала више него икада, и бежитни народ хрватски и муслимански, а да и не говоримо о српском који се отворено пљачка по закону, скапава од глади плаћајући жито по 12 и 15 динара. Велика би се књига могла написати, кад би ређали сва усташка зла. Ми их нећемо биљежити, јер их свако зна, а знате их и ви, само ако хоћете признати. Ми нисмо узнемиравали мирно становништво, како ви то наводите у својим плакатама, и то је одвратно подметање кад се зна да баш усташе нису дале поштену човјеку живјети. Кад смо

¹ Редакција располаже преписом документа.

видјели да ћемо — ако се овако настави — сви морати ипгчезнути са лица земље, ми смо схватили да је боље умријети с пушком или секиром у руци, него у најгрознијим мукама по потоцима, као оних наших 80 милих и драгих у потоку Драгосавцу код Власенице. Мислимо да бисте се и Ви на то одлучили, кад би сте били у нашој ситуацији.

Ми не дирамо мирно становништво, о чему могу свједочити бројна муслиманска села кроз која смо прошли. Ми се братски односимо са заробљеним хрватским војницима које пуштамо кућама и чинимо за њих све што можемо да живи дођу до свога дома. Ми се боримо само против усташа зато, јер су већина усташа људи непоштени, олош коме ништа није свето, што ћете и Ви, вјерујемо, морати признати. Ми смо против усташког терора, ми смо против сваког теркзра, а за слободу свакога на своме. Ми смо против дембелана — капиталистичких дембелана —, па били они Срби, Хрвати или муслимани. Ми смо за народну власт сваког народа. Ми смо зато да хрватска народна власт постоји међу Хрватима, српска међу Србима, муслиманска међу муслиманима, а усташка власт нити је хрватска нити народна. Ми смо против неправди које су владале у Југославији, али смо такође и против неправди које владају данас у овој назови „Независној Држави Хрватској“.

Али, ни ваше хрватско домобранство не разликује се од усташа, о чему имамо непобитне доказе. Бомбардовање бомбама тешког калибра и гађање митраљезом наших села, наших жена и дјеце, паљење наших домова и жита, које су извршили ваши „јуначки“ авијатичари, свакако да [вам] неће служити на част.

Да ли ви, господо Павелићеви домобранци, имате мало стида, па да се бар зацрвените на оно што су ваши, не само усташе, него и хрватски војници чинили у Поступарима. Силовали су незаштићене српске жене: Цвију Василић, Томану Еркић и друге, док су њихови мужеви мучени у тузланском затвору, у коме се и сада налазе. Ово није осамљен случај. Ми ћемо све случајеве насиља сакупљати и износити пред цијели свијет. Ми смо, ипак, нашли међу заробљеницима поштених људи који се стиде пгго су служили у таквој војсци, поштених Хрвата, и ми смо увјерени да их ви више нећете ухватити да служе Анти Павелићу и срамоте хрватски народ.

Чудо је, господине пуковниче, да још у Хрватској има таквих људи који не увиђају да Павелић и усташе бране живу лешину Хитлера и да је положај усташког режима страховит; заправо тај режим пропада, читави се градови и крајеви ослобађају, читава Хрватска ври да сапере срамоту коју [јој] на-

нијеше Анте Павелић и усташе, док на истоку посљедње Хитлерове резерве сатире Црвена армија. И док ви као незван гост-сједите у Власеницама, у граду гдје нема Хрвата, у граду опкољеном од наших одреда, и мислите како ћете побјећи — како смијешно изгледају ваши позиви да предамо оружје! Ваша је војска немоћна, јер није народна; ваши војници неће да се боре против нас, јер виде да ми имамо право.

Намет вођа Павелић поубијао је и позатварао наше праве вође. Шта је с толиким радницима, сељацима и интелигенцијом хрватском? Шта је с толиким народним првоборцима комунистима?

Још једном, господине пуковниче: оружје не одлажемо никоме, јер нам га нико није ни дао. Борбу не прекидамо док не збацимо усташку тиранију и не извојујемо слободу и бољи живот себи и" својој дјечи.

Негдје на фронту
Августа 1941

ШТАБ НАРОД.-ОСЛОБ. ПАРТИЗ. ОДРЕДА
ЗА ТУЗЛАНСКУ ОБЛАСТ

П.с.

Ако желите чути шта има ново, ми ћемо вам учинити и ту услугу: од наших одреда заузети су у околици градови: Добој, Маглај, Грачаница, Петрово Село, Букиње, Лопаре, Сребреница, Братунац, Дрињача и други, а опкољеним ни броја не знамо.

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
28 АВГУСТА 1941 ГОД. ШТАБУ ДРВАРСKE БРИГАДЕ О
БРОЈНОМ СТАЊУ И НАОРУЖАЊУ И О ПРЕДУЗЕТИМ
МЈЕРАМА НА СЕКТОРУ БАТАЉОНА¹**

ШТАБ 1 БАТАЉОНА
„СЛОБОДЕ“
Извјештај
за 28-УШ-1941

**ШТАБУ БРИГАДЕ ЗА ОСЛОБОЂЕНЕ КРАЈЕВЕ
ЗАП. БОСНЕ И ЛИКЕ**

У току јучерашњег и данашњег дана (до 16^h) није било никаквих борби. Наши одреди распоређени су овако:

1) На десном крилу наш 2 одред заузео је старе положаје и има везу са нашим 1 одредом (курирску). Тај положај 2 одреда је Калабино Брдо — цеста према Колунићу и даље десно (колунитки вод). Број људства и оружја тога одреда је следећи:

људи	212	На линији овог одреда непријатељ се
пушака	120	повукао на 1.50—2 км од шуме и држи
п. митр.	4	положаје: Колунићка црква — Барице
т. митр.	3	— и (према Првом одреду) Гола Брда.
бомба	30	На тој линији има и шатора (17), па је
муниције	11.010	вјероватно то његова прва одбранбена

линија Петровца.

2) На средини фронта је наш 1 одред који држи простор од Трећег одреда (од цесте за Петровац) средином шуме — преко пута за Шековац. Има везу са Другим одредом (курирску). Број људства и оружја овог одреда:

Овом одреду придодато је:

људи	92	а) Вод прекајски	са 20 пушака	23 чо-
пушака	62	и пуш. митр.	1,—	вјека
п. митр.	5	б) Вод Граховљана	са 30 пушака	33
т. митр.	1	и пушко-митр.	3	човјека
муниције	7.000			

Редакција раслолаже извјештајем у рукопису.

Из овога одреда, а што није горе рачунато, послано је 6 људи са пуш[кама] у Б. Ваганац са 1 п. митр.[аљезом]. —

3) Трећи одред заузео је положаје пругом до Врлетине. Он брани да се непријатељ не провуче кроз шуму и да дође иза оштр[ељског] врха. Он има везу са одељењем које се налази на Козилима. То наше одељење има 17 пушака и брани пролаз непријатеља од Козила.

4) Једна наша десетина налази се на Оштрељ. врху са 1 тешким митраљезом.

Број људства и оружја Трећег одреда је:

људи	— 120	Непријатељ држи положаје Гола
пушака	63	Брда — Виојла — Стражбеница —
п.м.	2	Дринић.
теш.м.	2	
муниције	5.000	

5) Јутрос је отишло 20 војника са 2 п. митраљеза (са Мил. 3.¹) на бусију у Б. Ваганац.

6) Наш IV одред још није довољно сређен ради несугласице између командира (Мане) и п.секр. (Тадића). Командир тражи да дође други за п. секр. Курири који су сад стигли кажу да ће Тадић доћи овамо. По извјештају командира IV одреда, његов одред који је био овде распоређен је на положај испод Осјеченице.

7) Командир V одреда извјештава да је дио одреда Вође-ница — Суваја отишао према Крупи где се боре у саставу Крупских одреда. Они су добили наређење (командирово) да се повуку ка Петровцу. Други дио одреда Крњеуша — Рисовац дејствује око Крњеуше. 26 о. м. једна десетина овог одреда напала је групу неприј. војника, убила 3 војника, заплијенила 2 п.[ушке] и 120 метака.

8) Јуче и данас две радне групе рушиле су стабла и гра-дике камене препреке на шумским путовима у околини Оштре-ља. Разрушена је још јаче цеста према Петровцу и наваљена стабла. Данас се руши пруга према Бризгаћу и Врлетицама и шумска пруга од Врлетина према Дринићу. О овоме води над-зор командир 3 одреда.

9) Радна група од 17 људи покопала је неколико неприја-тељ. лешева, али није прегледала сву шуму (саму ивицу) у правцу 1 одреда. Извјештај о томе слиједи.

10) Данас је наша патрола 1 одреда нашла непријатељског веша, шињела и др. али није још то стигло у штаб. Послат је 1 коњ да то пренесе.

¹ Милан Зорић

Из искуства о слању помоћи у људству, смјене и другог овоме батаљону, видјело се да то слање људи нема организације. ЈВуди стижу без доброг рубља и без других ствари потребних једном војнику (торбица — бар сељачка, порција, кашика, нож, топал веш). Затим се шаљу људи ... недовољно способни за борбу, и често са објашњењем да ће се одмах вратити. Због овога не могу се средити прилике у батаљону, нарочито у погледу броја људства. Да [би] се убудуће повело више рачуна о овоме, предлаже се: када се затражи да се пошаље људство ради смјене или другог рада, па и помоћи, наћи људе са потребним стварима и људе који су стварно способни за рад и за борбу.

Према приједлогу појединих командира о потреби прављења нагазних мина (за тенкове) друг Пећанац¹ је отишао јутрос да се посавјетује о овоме.

Примијећено је да хљеб који се пече није довољно испечен и да има доста случајева па се нађу читаве гомиле длака и друге прљавштине. На ово треба упозорити комесаријат за исхрану.

Послано је од овог штаба 11 коња заробљених, 7 пољских казана, 8 бисага, 8 самара и једно седло за јахање. Ово су примили Б. Шобат² и Ј. Марић³.

Наша батерија повукла се са свога положаја и «није дејствовала јуче и данас. Број људи 19, коња 7.

Прилог: скица⁴

Оп. оф.
С. Родић

Ком. батаљона
Мића

¹ Богдан Пећанац

² Редакција није могла установити пуно име.

³ Јоле Марић, погинуо као замјеник команданта Трећег бат. Четврте крајишке бригаде приликом напада на Сански Мост, новембра 1942 године.

* Редакција не располаже овом скицом.

**ИЗВЈЕШТАЈ МАХМУТА БУШАТЛИЈЕ — БОДИНА ОД АВ-
ГУСТА 1941 ГОД. СВЕТОЗАРУ ВУКМАНОВИЋУ — ТЕМПУ С
ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ У ТУЗЛАНСКОЈ ОБЛА-
СТИ¹**

Знам да ће те чудити што не шаљем кикаквих извјештаја о борбама у овом крају².

Ни за ових осам дана мога отсуства нико није долазио о; Обласног штаба. Од курира кога сам ја послао прије дванаес! дана — ни трага ни гласа. Међутим, прије осам дана долазил^ су курири од Мајевичког одреда и од потштаба Добој³. Према оном што су они саопштили, види се да Мајевички потштаЕ уопште не функционише као једно тијело, а да ни један ни други немају никакве, или скоро никакве, везе са 0.[бласним] Ш.[табом].

Овакво стање је страшно, и ако се даље продужи — може нас скупо стати. Макар сви курири били похватани и постри- јељани од непријатеља, О. Ш. за ово стање дезорганизованости чини велике и опасне пропусте и зато мора, по испиту кривице бити кажњен одговарајућом казном. Овакав рад, у крају гдје постоје силни услови широке и фронталне борбе и гдје народ листом своје животе и своју судбину ставља у наше руке, бо- јим се, да не буде оцијењен као злочин и према народу и према нашој Партији. Узалуд чекам од њих курире и долази ми да се сам запутим у шуму да их потражим.

Само захваљујући таквој организацији посла могло се де- сити ово што нам се десило у Добојском округу. Приликом зау- зимања Маглаја, Добоја, Грачанице и других мјеста у овом крају, оно мало парт.[иских] организација узело је активна учешћа и, кад су партизани били присиљени да се повуку, при- родно, повукло се и оно мало партиског чланства — до тада некомпромитованог. Тако је у Маглају један стари партијац⁴, до тада потпуно некомпромитован, одржао партизанима поздравни говор приликом заузимања Маглаја. Јасно је да је са осталим морао у шуму. Овакав став Партије спроведен је у цијелом округу. Сви ови другови, уколико нису присиљени на овакво држање, не смију измаћи казни.

Био сам у Добоју. Тамо влада нека врста опсадног стања. Кретање је од 7 до 7^h. Сви домаћи носе бијеле траке са војним

¹ Редакција располаже извјештајем у рукопису, упућеним Свето- зару Вукмановићу-Темпу који се тада налазио као делегат ЦК КПЈ при ПК КПЈ за Босну и Херцеговину у Сарајеву.

² Односи се на Тузланску област.

³ Односи се на Штаб озренског НОП одреда.

⁴ Фикрет Дедић

печатом на руци, како би се сваки странац могао одмах учити. При оваквом режиму, а при онаквом стању Партије (нема је никако), послати одмах оног друга овамо — било би, по моме мишљењу, доста тешко. Мислим да би његов пут требало одгодити, док ми не јавимо, а да за то вријеме он покуша наћи неко државно запослење у Добоју.

Службеног извјештаја о борбама у Доб.[ојском] округу немамо, али, како сам прошао преко читавог бојишта, узгред ћу ти написати неколико ријечи о оном што сам тамо видео и чуо.

Препад је извршен у исти час на читавом терену овог округа, а главни циљеви напада били су: Маглај, Добој, Усора, Грачаница, Карановац, Лупљаница, Трбук и Петрово Село. У акцији је узео учешћа сав народ — од жена и дјеце до старца (Данас се то све дигло у шуме).

Сва мјеста, изузев Добоја, падала су, бар на неколико сати, у наше руке. По улицама Добоја водиле су се борбе од три у ноћи до 10^h прије подне, када су се партиз.[ани] повукли на десну страну ријеке. У борбама је учествовала артиљерија и авијација хрватске војске, а после су од Сл. Брода стигле двије чете Нијемаца са шест лаких тенкова (и Нијемци и Хрвати схватили су овај напад најозбиљније). Раскрсница Усора пала је на неколико сати у наше руке, и ту је заплијењена велика количина муниције (тамо су била два вагона¹). Станица Трбук била је дуже у рукама партиз. и ту су срушили један мањи мост, у дужини од 12—15 метара (ту се већ подигао дрвени). Партизани су држали Маглај око 36 сати у својим рукама. Тамо су одржали зборове преко којих су објаснили народу акцију. Испред партиз. говор*ио је друг Петар Докић², а испред грађана Фикрет Дедић (Да га бог убије!). У граду су заплијенили држ. 600.000 дин. и веће количине намирница. (Народу су продавали хљеб по 2,50 дин., бијело брашно по 2 д. а кукуруз по 1.50.)

Петрово Село и Каранов[ац] задржали су се дуже времена у нашим рукама.

Среско мјесто Грачаница било је у рукама партиз. од прије подне до 2^h п. п[одне].

Пруга Сл. Брод — Сар[ајево], од Лупљанице до иза Маглаја, покварена је на око 25 мјеста, а тел[ефонски стубови] посјечени на дужини од 20 километара. Пруга Добој — Тузла покварена на 18 мјеста, а тел. [стубови] посјечени на дужини од 30 килом.

Од три велика моста ниједан није оштећен. Како је прошла жељ. радиона и локомотиве — нисам могао да дознам.

¹ У Усори је било преко 100 вагона муниције која је том приликом дигнута у ваздух.

² Студент из Маглаја, погинуо као комесар батаљона Озренског НОП одреда јануара 1942 год. V Турији код Озрена.

У читавом крају борбе су у току.

Трећи дан борбе наши су заробили десет водећих усташа из Тузле са стожерником Башчаушевићем. Не знам како, стожерника су пустили, а остале удесили. Изгледа да им је стожерник у нечем послужио, јер је одмах побјегао из Тузле, а усташе га траже, љуто му пријете. Није био крволук.

Командант Тузле дао је спалити села Трбук и Бољаниће и о томе издао проглас у ком каже да се из тих села пуцало на хрв. војску. Кладањ је опет у нашим рукама¹.

Они панично повлаче војску у Тузлу, очекујући напад са свих страна.

Ако ми икад стигне курир, послаћу ти одмах извјештај О. III. о свим акцијама.

Овдје нема ништа ново. Ухапсили су око 30 грађана, од којих су 3 муслимана, 4 Хрв., остало Јевр. и Срби, који служе као таоци и прате све возове. Међу овима је и Слободан Милошевић².

Оног сам отпремио у Брчко и Бијељину.

Пстрепно је што прије издати летак за хрватску војску, јер се овдје, углавном, води с њом борба.

Овдје нема никаквих средстава за умножавање летака. Ако можете набавити једну свилу за циклостил — много би нам помогли.

Стара адреса за курира више не вриједи.

Нека се курир јави на Агу³. То ће Чокалија⁴ објаснити — гдје и како.

Нека Брко⁵ одмах крене и нек се јави Аги. Дај му новац, јер смо сад слабо стали. *

Чокалију нису тражили. Одмах ми пошаљите адресу Бање Луке да опремим жену.

Б.°

СМРТ ФАШИЗМУ!

¹ Обавјештење, које је био добио Бушатлија, било је нетачно, јер Кладањ није падао у руке партизана све до средине 1943 године.

² Троцкиста, фракционаш и непријатељ КПЈ и народа, стријељан од партизана 1943 године.

³ Аго Јогуница, ковач из Тузле, стријељан од партизана 1944 год. као издајник.

⁴ Псеудоним Угљеше Даниловића.

⁵ Стеван Вранић, дошао у Тузлу после смрти Махмута Бушатлије за партиског руководиоца. Погинуо као замјеник комесара Мајевичке бригаде 1943 године.

* Махмут Бушатлија-Бодин, народни херој, члан војног руководства за Б и Х. 16 октобра 1941 год., приликом пребацивања из Тузле за Мајевицу, изненада је опкољен, са још неколико другова, од једне групе жандарма. Пошто није могао да избјегне заробљавање, бацао је бомбу коју је имао код себе у правцу жандарма. Међутим, бомба се одбије од једног дрвета, падне њему под ноге и експлодира. Од парчади бомбе био је тешко рањен, од чега је касније и умро.

БР. 57

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
29 АВГУСТА 1941 ГОД. КОМАНДИРУ ТРЕЋЕГ ГЕРИЛСКОГ
ОДРЕДА ЗА УПУЂИВАЊЕ ЉУДСТВА РАДИ ФОРМИРАЊА
ИНЖИЊЕРИСКИХ ГРУПА¹**

ШТАБ I БАТАЉОНА „СЛОБОДА“

III ОДРЕДУ (РОКВИЋ²)

Упутити овој команди 15 ненаоружаних војника од којих ће да се формирају радне и минерске групе. Ово извршити, колико је могуће, вечерас, а најдаље до сутра ујутру. Људство нека дође са спроводником и нека се јави у команду батаљона.

29-УШ-1941
Оштрељ

К-дант
Милутгав³

[П.С.] Како ти мислиш о овоме повлачењу непријатеља? у 16.10 отишла је једна сатнија из Буков.[ачке] Шуме у Петровац. Примљен је извјештај и упућено Родићу⁴ оно требовање*.

¹ Редакција располаже наређењем у рукопису.

* Душан Роквић

³ Милутин Морача

* Славко Родић

⁵ Ова реченица је у оригиналу написана у десном углу, јер је недостајало мјеста испод потписа.

БР. 58

**УПУТСТВО ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ С
29 АВГУСТА 1941 ГОД. КОМАНДИ ЧЕТВРТОГ ГЕРИЛСКОГ
ОДРЕДА О НАЧИНУ ДЕЈСТВА ПРОТИВ НЕПРИЈАТЕЉА**

ШТАБ I БАТАЉОНА „СЛОБОДА“

IV ГЕРИЛСКОМ ОДРЕДУ

у Меденом Пољу

Примили смо све извјештаје од командира IV одреда. Д бро је да сте посјели положај и да сте се повезали са лијеви крилом II одреда. У случају напада ма на који наш полож учините потребне мјере да би омели непријатеља. Данас < слије подне непријатељ је у јачини 1 батаљона напустио нап десно крило (Шековац) и упутио се у правцу Петровца. Пазидобро куда се креће непријатељ и да не би, можда, покуш; напасти на лијево крило.

Шаљемо вам: 5 лит. ракије, 10 кг соли и Уо кг паприке : одред — ово што имамо.

Ви скупљајте жито за нашу народну војску и достављај' до нас. Образложите људима како је то нужна потреба : успешну борбу.

Ако стварно близу вас није непријатељ, могли бисте оти¹ и на бусију (рецимо 15 пушака и 1—2 п. митраљеза), али саа близу, тако да се, ако буде потребно, пребаците на положај.

Ово чините само на тај начин ако вам се не мирује и аг је то згодно. Важно је да непријатељ не продре к Осјеченици

Лијепо и благо поступати са борцима и народом. Све ; се постигне, али без насиља. Придобијати радом симпатије > крајева.

Сад су важне бусије, јер ће непријатељ да врши, вјер(ватно, смјену трупа. Ови више не смију у шуму.

Спор између командира и политичког секретара упути} се бригади² на проучавање.

29ЛЧИ-41

Командант батаљоJ

Мића

Опер. оф.

С. Родић

¹ Редакција располаже наређењем у рукопису.

² Штабу бригаде

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
29 АВГУСТА 1941 ГОД. КОМАНДИРУ ПЕТОГ ГЕРИЛСКОГ
ОДРЕДА ЗА ПОСТАВЉАЊЕ ЗАСЈЕДА И РУШЕЊЕ ВОДО-
ВОДА КОД СМОЉАНЕ¹**

ШТАБ 1 БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

29-У1П-1941

НАРЕДБА

V ГЕРИЛСКОМ ОДРЕДУ

Примили смо ваш извјештај и бројно стање одреда. По извјештају имате: 120 људи, карабина 60, цив.[илних] пушака 13, п.митр. 3, муниције 2500 — 150 — 600². Одред се састоји од 3 вода са по 2 десетине.

Пошто моментално немамо људи на расположењу за командира и пол. секретара, исте ћемо упутити чим их пронађемо. За сада нека остане по старом. Друг Челар³ треба и даље да остане тамо као члан овог штаба, јер је та страна такође важна и треба је организовати, повезати поједине одреде, издавати им потребна упутства, наредбе. Важно је да наш V одред има везу са свим одредима према Бихаћу — Вакуфу, па и онима према Крупи. За вријеме док не дођу људи⁴, нека друг Челар и даље [остане] као командир одреда и нека организационо и политички дјелује.

Потребно је да наш одред и даље напада бусијама на непријатеља, да не дозволи слободан пролаз њихових транспорта. На тај начин доћи ћете и до оружја и до муниције. Ви морате стварати са те стране несношљив положај за непријатеља, како би он везао јаче снаге на ту страну и тиме био олакшан наш фронт. Тај задатак имају и други одреди, као и наш IV одред. — Ми бисмо вам могли послати т.[ешки] митр.[аљез], **али немамо муниције**. Према томе, морате сами доћи до муниције, па тек онда можемо послати т. м., ако вам тада буде требао.

Непријатељ је на нашој страни доста јак, али није било у току посљедња два дана борбе. Данас је [примијећено] неко јаче кретање непр. снага и то према Петровцу из њихових

¹ Редакција располаже наређењем у рукопису.

* 2.500 метака за пушку, 150 за ловачке и разне друге пушке и 600 за пушкомитраљез.

³ Здравко Челар

⁴ Командир и политички комесар одреда.

овдашњих логора. На ово вам скрећемо пажњу, јер могу отићи даље за Бихаћ, Крупну или Вакуф. Наши положаји су сређени.

Водовод код Смољане треба и даље рушити! Не смије се дозволити да га непријатељ поправи. То је нарочито важно, и ваш одред има задатак [да спријечи] да се непр. не може њиме користити. О овоме гоппите у вашим даљим извјештајима.

Шаљемо вам Герилчев радио извјештај (4 ком.). Гледајте да он продре и у друге одреде, кад га ви прочитате. Такође, шаљемо летке за хрв. војску које треба најсавјесније протурити до ње. Исто [тако] шаљемо резолуцију и писмо наших жена¹.

Шаљите тачне извјештаје о раду вашег одреда, од кога се тражи да испуни задатке који се од њега траже.

Послано

15.30^h

Оп. официир,

К-дант батаљона

Мића

Нека друг Р. Родић² врши дужност пол. секретара одреда.

¹ Односн се на писмо које је упућено борцима герилских одреда са конференције жена одржане августа 1941 год. у Дрвару.

* Радивоје Родић, погинуо као политички комесар чете приликом напада на Агиће крајем 1941 године.

БР. 60

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ КО-
МАНДИРУ ЧЕТВРТОГ ГЕРИЛСКОГ ОДРЕДА ЗА ПОСТА-
ВЉАЊЕ ЗАСЈЕДА НА ПУТУ БИХАЋ — ПЕТРОВАЦ¹**

ШТАБ I БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

29-УШ-[1941]

**КОМАНДИРУ ОДРЕДА ЛИПЕ, ВРТОЧА, ТЕОЧАКА И
ОРАШКОГ БРДА**

Примили смо ваш извјештај. У овоме² смо видјели да сте
ваше снаге груписали и спојили одреде под једну команду.

Видимо и поред тога да сваки дан пролазе камиони од Би-
хаћа према Петровцу. Шта ли ви радите, зар не можете поста-
вити бусије?

Бусије су важније него ишта сад. Обратите пажњу на бу-
сију и вршите препаде на непријатеља.

Заробљавајте материјал и муницију. Тешки митраљеви нису за
бусију, а ако и јесу, ви ћете их себи заробити. Није тешко од
ових војника хрватских одузети оружје. Што боље организо-
вати бусије [и] мијењати њихова мјеста.

Митраљез вам засад не можемо послати, јер их дајемо на
јужни фронт.

Ни муниције немамо довољно, па, према томе, гледајте да
је заробите, а и оружје. Тако прави герилци раде.

Шаљемо вам 3 радио дневника и летке које треба проси-
пати тамо гдје ће хрватски војници наилазити.

Командант батаљона
капетан
Мића

Оп. оф.
С. Родић

¹ Редакција располаже наређењем у рукопису.
² Из њега

**IZVJEŠTAJ POLITICKOG KOMESARA OZRENSKOG NOP OD-
REDA OD 30 AVGUSTA 1941 GOD. ŠTABU TUZLANSKE OBLA-
STI O BORBAMA NA PODRUČJU ODREDA**

Izvještaj br. 1.
Sektor Ozren¹

ŠTABU TUZLANSKE OBLASTI (DRUGOVI STJEPANE² I MAJO³)

Od rastanka s vama putovao sam 4 dana do određenog mje-
sta. Prilikom dolaska našao sam da uopšte nikakve akcije u ovom
sektoru nisu vođene. Akcije su bile pripremane i bio je određen
dan zajedničkog početka akcije, koji je odgođen, a da nije bio za-
kazan početak nove. Po mom dolasku odmah sam se sastao sa
Popom⁴ i prvo smo razgovarali o tome zašto akcije nisu započele
prije, kao što je Štab naredio. Bio je nesporazum, jer Popu, pri-
likom sastanka u Tuzli, nije dovoljno jasno objašnjeno da je on

¹ Juna mjeseca 1941 god. formiran je Vojni komitet za Tuzlansku
oblast u koji su ušli: Ivan Marković-Irac, Cvijetin Mijatović, Pašaga Man-
džić i Todor Vujašinović. Od ovog komiteta početkom jula 1941 godine
formiran je Štab Tuzlanske oblasti. Jednom sastanku ovog štaba, koji je
održan u drugoj polovini jula, prisustvovao je u ime Pokrajinskog komiteta
KPJ za Bosnu i Hercegovinu Uglješa Danilović, koji je prenio direktive
CK KPJ za početak ustanka. Poslije ovog sastanka, Todor Vujašinović
odlazi na Ozren gdje nastavlja ranije započeti rad na pripremanju ustanka.
Pošto su oružane akcije protiv okupatora počele skoro u svim krajevima
Tuzlanske oblasti, a sa Ozrena nije bilo nikakvih izvještaja o početku
ustanka, Oblasni štab je poslao Pašagu Mandžića-Murata da ispita situ-
aciju na Ozrenu i da ubrza početak oružanih akcija protiv okupatora i
ustaša. Međutim, dok je u drugim krajevima ustanak počeo sitnijim akci-
jama, na Ozrenu su vršene pripreme širokih razmjera, koje su zahtijevale
duže vrijeme i svestraniji rad. Skoro u svim selima na Ozrenu prikupljano
je oružje i formirane borbene grupe koje su bile jezgro Oslobođilačkog
pokreta. Ustanak počinje 23 avgusta napadom naoružanih masa na Usoru,
Doboj, Gračanicu, Maglaj i druga manja mjesta i neprijateljska uporišta.
Poslije povlačenja iz osvojenih mjesta — usljed pritiska nadmoćnijih nepri-
jateljskih snaga od Bosanskog Broda, Tuzle, Teslića i 2epča — i savladi-
vanja nastale panike, formirane su tri čete i jedan samostalni vod, i to
jedna na maglajskom sektoru, druga na dobojskom, treća na gračaničkom,
a samostalni vod u pozadini. Na taj način, još krajem avgusta ozrenski
ustanici bili su vojnički oformljeni. 4 septembra održano je vojno savje-
tovanje na kome su odobrene preduzete mjere, odlučeno o formiranju
odreda i izabran Štab.

² Ivan Marković-Irac, narodni heroj, poginuo 20 februara 1942 god.
kao komandant Majevičkog NOP odreda u borbi sa četnicima u s. Vuko-
savci na Majevisi.

³ Cvijetin Mijatović

⁴ Todor Vujašinović

odgovoran za ovaj sektor, nego [je smatrao da] je ravnopravan sa J.¹ u donošenju odluka. Oni su smatrali da je bolje početi sa širokom akcijom na više mjesta i zato se stvar otegla. Dalje, sa Popom sam se odmah sporazumio i tražio sam smjesta početak akcija, što smo se u svemu složili i odredili dan početka akcije: 23. avgusta u 4 sata ujutro.

Naš napad se kretao istovremeno na mjesta: Maglaj, Doboj, Karanovac, Gračanica, Petrovo Selo i Kakmuž.

1.) Doboj. Naš napad na Doboj kretao se istovremeno sa tri strane, i to: preko usorskog mosta, od sprečanskog mosta do groblja i preko Šušnjara na grad. Sa groblja preko Bara je napad zakasnio jedan sat, pošto su imali da likvidiraju svoju žandarmersku stanicu. Oko 11 sati prije podne naši su bili već u centru grada. Još su davali otpor Nijemci sa hotel »Griza«, sa grada hrvatska vojska i sa tvrđave na betonskom mostu prema Tuzli, tako da se naše lijevo i desno krilo nije moglo spojiti. Tog dana cfanziya je oko podne dostigla vrhunac, pa su nesvjesni članovi Odreda počeli da izvlače robu u zatečenoj žandarm. kasarni, a zapostavili front. Zato se desno krilo moralo povući na Bosnu, a lijevo krilo zadržalo se u Usori. Toga dana smo izvezli veće količine puščane municije, bombi i konzervi iz usorskih magacina i magacina na Barama. 24. avgusta neprijatelj je koncentrisao veće snage na tvornicu u Usori i prebacio naše lijevo krilo preko Bosne, tako da su ostali svi magacini u Usori i Barama u neprijateljskim rukama, kao i vagoni puni topovske municije koji su bili spremni za odlazak. U magacinima se nalazila topovska municija, avionske bombe raznih vrsta, puščana municija, nagazne mine itd. Tada sam naredio smjesta napad i ponova zauzimanje magacina u Barama i na Usori — sa zadatkom da se izvuče municije koliko je raoguće, a u slučaju opasnosti — magacine i vagone dići u vazduh. Magacin municije u Usori kao i vagoni (12) u kojima je bila spremna topovska municija za odlazak u 12.30 č 24. avgusta — dignuti su u vazduh uz strahovitu eksploziju i rušenje svih zgrada u Usori. Eksplozije su trajale čitavu noć do sutra u zoru. U 6 sati istog dana zapaljeni su svih 6 magacina na Barama, koji su bili takođe puni topovske municije i avionskih bombi. Požar i eksplozije trajali su čitavu noć. Zeljezničari sa kojima smo razgovarali ne mogu uopšte da procijene koliko je vagona municije bilo u magacinima na Usori i Barama. Najblaže rečeno: bilo je preko 100 vagona. Toga dana su pet aviona bombardovali i mitraljirali naše položaje i srpska sela u okolini Doboja. 24. avgusta u 5 sati uveče, pošto

¹ Josip Jovanović, tada partiski radnik u Doboju. Zajedno sa T. Vujašinovićem bio je organizator ustanka na Ozrenu i Trebavi. Poginuo je na Miljkovcu (Konjuh) avgusta 1942. god. kao politički komesar čete Šeste istočnobosanske brigade.

su naši odredi napustili Gračanicu, pred Doboj su došla 2 kamiona ustaša iz Tuzle. Kod kamenoloma pred Dobojem dočekani su jakim pušcanom vatrom, ustaše zarobljene, a kamioni razrušeni i spaljeni.

Pruga Tuzla — Doboj kao i Brod — Sarajevo su prekinute r.a nekoliko mjesta.

2.) Prilikom napada na Karanovac i Gračanicu, koji su izvršeni istovremeno, zauzeli smo oba mjesta skoro bez žrtava. U Gračanici zauzeli smo žandarmerisku kasarnu i ustaški logor i razoružali ih, ali kako se u Karanovcu čula jaka puščana paljba i detonacija bombi, morali smo poći drugovima u Karanovcu u pomoć, a ostavili smo u varoši samo manju stražu, koja je patrolirala do 3 sata po podne, kad se je također povukla.

U Karanovcu je bila četa hrvatske vojske, koja je još u rano jutro rastjerana i prešla na desnu stranu rijeke Spreče. 24 avgusta došla su iz Tuzle 2 kamiona hrvatske vojske, i mi smo se morali povući sa stanice, da bismo se malo kasnije povratili i bombama ih razjurili. Poslije podne, greškom našeg odreda u Petrovom Selu, koji nije razrušio prugu i mosta kod Miričine, došao je cio voz pred Karanovac, te smo se pred premoćnom silom, koja je imala i jedan top, povukli u brda.

3.) Maglaj. Varoš je zauzeta 24 avgusta (uz zakašnjenje od jedan dan) lako, u roku od pola sata. Držali smo ga skoro 2 dana i za to vrijeme izvukli iz državnih kasa preko 600.000 dinara. Zdobili smo oko 60 pušaka, 2 puškomitraljeza, te prilične količine namirnica. Namirnice, kao: brašno, šećer, pirinač, platno itd., razdijeljene su siromašnom građanstvu. Razrušena je željeznička stanica, telegraf i telefon, te željeznička pruga na tom sektoru. Radi jednog netačnog izvještaja: da nas zaokružuje hrvatska vojska, morali smo se povući u brda i zauzeti zgodnije položaje, koje i danas držimo.

4.) Petrovo Selo. Zauzeli smo lako žandarmerisku kasarnu i razoružali posadu, ali je oko 30 ustaša, sa logornikom iz Gračanice i jednim mitraljezom, prešlo na drugu stranu Spreče i preuzelo odbranu mosta kod Miričine. Poslije podne 24 avgusta došao je jedan kamion hrvatske vojske u Petrovo Selo, ali nam je uspjelo vojnike razoružati i kamion zapaliti.

U Petrovu Selu kako nisu razrušili most, tako isto nisu temeljito razrušili prugu i osigurali straže na pruzi, te je 24 avgusta oko 5 sati po podne jedan voz hrvatske vojske došao do pred Karanovac. Radi toga su se morali povući naši odredi u Karanovcu i na kamenolomu kod Doboja — da ne bi bili zarobljeni.

Hrvatska vojska se utvrđuje oko pruge, radi na njenom popravljaju, pali srpske kuće kraj pruge i ubija nezaštićeno stanovništvo. Svojim malim topom koji su dovukli sa sobom, gađaju kuće po selima koja su im na domaku, a do kojih ne smiju doći.

Od pruge ni vojska ni ustaše ne smiju i ne pokušavaju zaći dublje u brda. Organizovane su i uređene svugdje jake patrole i zasjede koje su u stanju da ih spriječe, ako pokušaju zaći više u brda.

Na [dan] 26 avgusta naši odredi napali su kod Suvog Polja voz vojnika koji su radili na opravci pruge. Napad je izvršen jakim puščanom paljbom i bio je uspješan. Voz je bio zaštićen sa dva mitraljeza, koji nam nisu nanijeli nikakve štete.

U svim selima radi se na učvršćivanju odreda, njegovom političkom podizanju i pripemama za nove zadatke.

Što se tiče raspoloženja muslimanskih sela, ono je dosta povoljno po nas, osim Miričine.

Ukoliko vi namjeravate da vršite neke veće akcije, važno je da radimo sporazumno i istovremeno. Mi možemo na jedan sektor baciti veću količinu dobro naoružanih ljudi.

Ako je moguće, jer ne znam kakva je kod vas situacija, da se sastanemo negdje na Konjuhu; to vi odredite, a meni morate javiti prije na 5—6 dana.

Naš je zadatak: ponova prekinuti svaki saobraćaj između Tuzle i Doboja, kao i [prugu] Brod—Sarajevo. Vozovi saobraćaju vrlo rijetko, i kako nema telefonskih veza — već je došlo do sudara vozova kod Trbuka. Vozovi takođe idu sa velikom pratnjom.

Negdje na Ozrenskim planinama, 30 avgusta 1941 g.

Pozdrav
H. Murat¹

BR. 62

POZIV ŠTABA SARAJEVSKE OBLASTI OD 30 AVGUSTA 1941 GOD. HRVATIMA I MUSLIMANIMA SARAJEVSKOG I ROGA- TICKOG SREZA ZA PRISTUPANJE NARODNOOSLOBODILAC- KOJ BORBI

BRAĆO HRVATI I MUSLIMANI!

Njemački i talijanski okupatori opljačkali su našu zemlju odnoseći iz nje sve što je najbolje: žito, stoku, rude, kožu, raznu gotovu robu i drugo, uzimajući naša i vaša zajednička dobra, u našim gradovima i selima zavládala je nestašica, pa i glad. Prijeti

¹ Pašaga Mandžić — Hadži Murat

opasnost da će našem seljaku biti oduzeta gotovo sva žetva. U tome pljačkanju naše zemlje njemačkim i talijanskim okupatorima pomažu njihove sluge, izdajnici svoga naroda, Paveličeva banda — ustaše. Da bi mogli pljačkati zemlju, oni progone i ubijaju sve što je u njoj rodoljubivo i pošteno bez razlike vjere i nacije. Ne samo što žele da iskorijene srpski narod ubijajući ljude, žene i djecu, već progone i ubijaju sve rodoljubive muslimane i Hrvate. Braćo Hrvati i muslimani, naš neprijatelj je zajednički, on prijeti propašću podjednako nama svima. Zbog rata sa Sovjetskom Rusijom Hitler je došao u težak položaj. Već 10 nedjelja njegova vojska navaljuje, ali ne može da učini ništa Crvenoj armiji. Gubici njemačke vojske su toliki da se ne mogu nadoknaditi. Zbog toga Hitler preko svoga plaćenika Pavelića šalje na front — u smrt i vaše sinove. Osim toga, svi narodi koje je porobio njemački i talijanski fašizam bune se i bore za slobodu, zato da budu sami svoji gospodari, da sami raspolažu svojim dobrima. U svim krajevima naše zemlje — u Hrvatskoj, Dalmaciji, Bosni i Hercegovini, Srbiji Crnoj Gori i Sandžaku — povelu se narodna borba za slobodu. Takvu borbu vodimo i mi. U našim redovima ima mnogo Hrvata i muslimana. U Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji hrabro se bore jaki partizanski odredi, sastavljeni od hrabrih sinova hrvatskog naroda. U Bosanskoj Krajini ima muslimanskih odreda koji se bore sa svojom braćom za slobodu i čast naroda — protiv tuđinske vlasti i njezinih domaćih slugu.

Za posljednjih nekoliko dana talijanske trupe okupirale su Dubrovnik i cijelu Dalmaciju, Hrvatsko Primorje, Liku od Ogulina do Sušaka, Bosnu i Hercegovinu do Mostara i Travm'ka. Pitanje je gdje će se talijanski fašistički okupatori zaustaviti. Ova posljednja izdaja Ante Pavelića otvoriće oči svima Hrvatima.

Braćo Hrvati i muslimani, najsvetija i najpravednija je borba za svoju rodnu grudu, za svoje ognjište na koje svaki čovjek ima pravo.

Njemački i talijanski okupatori, zato što je skoro sva njemačka vojska na frontu, ne mogu da savladaju borbu naših naroda za oslobođenje, a to ne mogu ni njihovi plaćenici — u Hrvatskoj i Bosni ustaše, u Srbiji ljotićeveci. Zbog toga oni hoće da u Bosni gurnu u borbu protiv svoje braće vas Hrvate i muslimane, da vi za njih vadite kestenje iz vatre.

Braćo Hrvati i muslimani, vi ne smijete dozvoliti da vas nekoliko vaših izroda i plaćenika — ili, u najbolju ruku, zavedenih ljudi — uvuče u tu borbu. Nijedan pošten čovjek ne bi smio biti ustaša, jer to je isto što i izdajica svoje zemlje i naroda.

Braćo Hrvati i muslimani, mi vas pozivamo u zajedničku borbu protiv njemačkih i talijanskih okupatora i njihovih najamnika — ustaša. Nemojte da s oružjem koje vam daju idete na svoju braću; to oružje mora biti upotrebjeno protiv zajedničkog neprijatelja.

Borimo se zajednički za slobodu i spriječimo svaki pokušaj nasilja prema nama, ma sa čije strane dolazio.

Braćo Hrvati i muslimani, vrijeme je da prilazimo našoj borbi. Mi ćemo svoja ognjišta i svoju rodnu grudnu braniti do posljednje kapi krvi od njemačkih i talijanskih okupatora i njihovih slugu ustaša. To su naši jedini neprijatelji, a svi drugi ljudi, bez razlike vjere, naši su prijatelji i saveznici.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

30 avgusta 1941 godine

Pozdravljaju vas
borci narodno-oslobodilačkih partizanskih odreda Sarajevskog i Rogatičkog sreza¹.

БР. 63

ИЗВЈЕШТАЈ КОМАНДЕ ТРЕБЕВИЋКЕ ЧЕТЕ ОД 30 АВГУСТА 1941 ГОД. ШТАБУ САРАЈЕВСКЕ ОБЛАСТИ О БОРБИ ПРОТИВ УСТАША НА ЈАХОРИНИ²

Другови,

Шаљемо вам нашег човјека с којим ћете нам одмах послати једног љекара који је неопходан овдје. Јуче смо имали борбу коју смо завршили с потпуним поразом противника. Јахорина је сравњена са земљом³. Непријатељ је имао 6 мртвих и неколико рањених, а 25 заробљених. Ми смо изгубили 2 друга, а два су рањена, којима је потребна хитна помоћ. Пошто нам ових дана претстоје још веће борбе, то је неопходно потребно да нам одмах пошаљете љекара и санитет. материјала којег уопште немамо.

Уколико располажете екразитом или титанитом — доставите нам.

Доставите билтена и осталог материјала!

КОМАНДА ШТАБА
ТРЕБЕВИЋ'

¹ Proglas, umnožen na ciklostilu, izdao je Štab Sarajevske oblasti.

² РејіаКУНја раснојіауе НЗВјеиТјеМ у руКоннсу.

³ 75 парТНЗаНа ТребеВНћКе іеТе Нана,м су 29 аВрстА 1941 ројі. VCTauiKo уноpnuiTe — О<|>НУНРСКН ЛЮМ На ЈахорііНН, ЗауЗејіН га Н Ј-ННУПНЈН.

⁴ ОЛНОСН се На КОМанав ТребеВііћКе іеТе.

БР. 64

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
АВГУСТА 1941 ГОД. КОМАНДИ ПЕТОГ ГЕРИЛСКОГ ОДРЕДА
ЗА НАПАД НА КРЊЕУШУ¹**

ШТАБ I БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

V ГЕРИЛСКОМ ОДРЕДУ

у Крњеуши

Примили смо извјештај друга Радивоја Родића, политичког комесара.

Добро је да сте средили Одред и да већ можете рачунати на неки заједнички напад.

Не губите у времену, нападајте све оно што можете. Бусије стално држите; ако је потребно за неки већи задатак, може се и бусија повући, али послије опет на своје мјесто.

Крњеушу напасти што прије, заробити оружје и наоружати најбоље борце, поштене герилце.

Једна пушкомитраљеска десетина да се провуче изнад [Бос.] Петровца на Шајиновац или Рашиновац и оданде да маскира ватру изнад Петровца. Ово учини[те] чим добијете у времену.

Важност овога је велика, јер ће онда непријатељ морати чувати позадину и неће смјети надирати свом снагом према Дрвару. Везати се и са крупским одредима, ако је могуће, те извјештавати о ситуацији тамо.

Политички секретар да политички дјелује у свом одреду, обилази борце, чита им „Герилце“ и другу нашу литературу. Редовно нас извјештавати о успјесима и промјенама које су наступиле у вашем одреду.

ЗА ШТАБ
оп. оф.
Родић²

¹ Редакција располаже наређењем у рукопису; датум није тачно установљен, изгледа да је од 30 августа.

* Славко Родић

BR. 65

PISMO POLITICKOG KOMESARA PRVOG BATALJONA »SLOBODA« OD 30 AVGUSTA 1941 GOD. POLITICKIM KOMESARIMA GERILSKIH ODREDA ZA UPUCIVANJE DELEGATA NA ZBOR U DRVARU

ŠTAB BATALJONA »SLOBODE«
ZA OŠTRELJ

SVIM POJEDINIM POL. SEKRETARIMA NASIH ODREDA

I]. U nedelju 31/8 održaće se veliki zbor u Drvaru na kome će se izabrati Narodni tribunal, tj. Narodni sud i Narodno vijeće. Potrebno je da naš I i II odred delegiraju po 5 gerilaca [koji će biti] kao vojni pretstavnici, koji bi učestvovali na pomenutom zboru. Pošto dolazi večeras smjena, to će biti zgodno i delegate poslati.

II. Potrebno je odrediti jednog kurira, koji bi bio stalan, za nošenje literature za taj štab ovog Informacionog biroa.

III. Da Simo Tadić ostane u odred u Mile Kecmana dok se stvar ne riješi sa Manom Rokvićem.

Drvar, 30/8 1941

Politički sekretar
N. Kotle

БР. 66

ИЗВЈЕШТАЈ О САВЈЕТОВАЊУ И РЕЗОЛУЦИЈА ДЕЛЕГАТА НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКИХ ГЕРИЛСКИХ ОДРЕДА ЗА ЗАПАДНУ БОСНУ И ЛИКУ ОД 31 АВГУСТА 1941 ГОДИНЕ

ИСТОРИСКО ЗНАЧЕЊЕ ЗАСЈЕДАЊА ДЕЛЕГАТА НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ ГЕРИЛСКИХ ОДРЕДА ЗА БОСНУ И ЛИКУ

Прошао је пуни мјесец дана откако су у овим кршним крајевима Босне и Лике запуцале прве ослободилачке пушке наших герилских одреда. Кроз то вријеме постигли су наши герилски одреди велике успјехе. Невиђеним борбеним полетом, начовјечном храброшћу и јунаштвом народа, прирођеном рат-

ничком вјештином овог становништва и мудрим вођењем вођства герилских одреда ослобођени су ови крајеви од усташких разбојника. Сва српска села у којима су харале окупаторске фашистичке банде и Павелићеви усташки крволоци, палећи и жарећи, убијајући и мучећи невине сељаке, жене и дјецу, ова патничка, крвљу обливена села, ослобођена су.

Народни устанак, под вођством Народно-ослободилачких герилских одреда, захватио је попут бујице сав овај крај, сва села и засеоке, пројурио попут бујице нашим брдинама и долинама, нашим шумама и кланцима ширећи се на све стране. Данас је већ велики дио поносне Босне и кршне Лике ослобођен. Нема више фашистичких окупатора ни њихових слугу — крвавих Павелићевих усташа. Нема више робовања тим злочинцима; народ сам, тј. сељак и радник, онај презрени и погажени сељак и радник, узео је своју судбину у своје руке.

Како се је ослободилачки покрет српског народа у овим крајевима Босне и Лике све јаче ширио, требало је повезати све одреде и учврстити јединство. Требало је позвати претставнике са свих наших фронтова, који се данас пружају далеко, све тамо од Велебита, Динаре и Плитвичких Језера па све до Ливна.

То је било потребно особито због тога што су се у последње вријеме појавили неки противнародни елементи који су хтјели нашу Народно-ослободилачку борбу искористити у своје личне циљеве. То су они елементи који никад нису били уз народ, који су увијек били против народа, који су живјели на народној грбачи, од крви и зноја сељака и радника. То су они елементи који су у доба харачења усташких бандита у овим крајевима препустили народ својој крвавој судбини, покупили паре и с њима побјегли у Италију, у окриље талијанског фашизма. Док се српски сељак, прогањан као змија, морао крити по шумама да спасе голи живот и док су се герилски борци скупљали по брдинама и планинама, дотле су се ова господа одмарала по талијанским градовима, трошећи новац и пијући вино заједно с фашистичким крвницима, истим оним фашистима који су довели у Загреб свога штићеника и крвника српског народа — злочинца Павелића.

И сада, када је српски народ крвљу и борбом истјерао из ових крајева Павелићеве бандите, вратила су се та господа из Италије. Вратили су се овамо као талијански агенти, говорећи народу како Талијани желе добро српском народу.

Покварена и издајничка господа знаду да наша Народно-ослободилачка борба има дубок социјални смисао, да је наша борба — борба за национално и социјално ослобођење, борба против пљачкаша и шпекуланата, борба за пуну народну власт, борба за нови, лепши, слободнији живот свих људи, и зато се

боје наше борбе и наше побједе. Они знаду да у случају наше чобједе више неће моћи живјети на рачун сељака и радника, него да ће морати засукати рукаве као и сваки други, и зато, да би сачували свој лаган живот, они сада желе довести овамо Талијане. Они више воле талијански фашизам него слободу српског народа. Они су због својих личних интереса спремни продати нашу крвљу стечену слободу. Но они истовремено знаду да ћемо се ми одупријети сваком покушају доласка талијанских фашистичких окупатора у наше ослобођене крајеве. Они знаду да смо ми свјесни, одлучни и спремни за борбу и зато покушавају у наш народ, међу наше борце убацити лаж како ће нас тобоже Талијани заштитити од усташа. Ми се сами штитимо нашим оружјем, нас не треба нитко штитити, а најмање талијански фашисти, исти они који су заједно са злочинцем Хитлером довели на власт крвавог луђака Павелића.

Зар нас могу заштитити они који су 12 година хранили и одгајали Павелића и његове усташке банде у својој земљи, они који су довели Павелића и под чијом су заштитом усташки бандити харали нашом земљом палећи села, убијајући хиљаде и десетке хиљада српских сељака, жена, па чак и невинне дјеце.

Због свих ових важних питања, која је требало ријешити, сазвана је конференција делегата Народно-ослободилачких герилских одреда Босне и Лике.

На конференцију је дошло 30 делегата из штабова, потштабова и герилских одреда Доњег Лапца, Могорића, Врепца, Висућа, Брувна, Мазина, Срба, Калдрме, Небљуса, Орашачког Брда, Вакуфа, Мартин Брода, Петровца, Трубара, Грахова, Оштреља, Црног Луга и других мјеста и села.

КОНФЕРЕНЦИЈА ЈЕ ОДРЖАНА У ДОМУ КУЛТУРЕ (бившем чиновничком дому), а почела је око 2 сата послје подне. Отворио ју је друг командант бригаде народно-ослободилачких герилских одреда за Босну и Лику¹, који је поздравио све присутне делегате и замолио их да отворено и искрено прикажу положај на својим фронтовима, те да прикажу расположење међу борцима, како у питању борбе против усташа тако и у питању борбе против Талијана. Затим је изабран претсједник конференције и то друг делегат Централног одбора народно-ослободилачког покрета из Београда². Он је донио делегатима поздраве београдског Централног одбора за народно ослобођење и поруку другова из Србије који се тамо одлучно боре против њемачких окупатора и домаћих издајица. Уједно је из-

¹ Љубо Бабић

* Одиоси се на Марка Орешковића, народног хероја и члана ЦК КПЈ који је присуствовао овом савјетовању. Убијен из засједе од четника 20 октобра 1941 год. на Очијеву.

јавио да је БЕОГРАДСКИ ЦЕНТРАЛНИ ОДБОР потврдио овај ШТАБ бригаде Народно ослободилачких одреда. Затим је поновно узео ријеч друг командант, који је у свом говору дао исцрпан извјештај о току народног устанка и ослобођењу Дрвара и Грахова и осталих мјеста, те о садашњем положају на фронтовима. Из тог извјештаја видјели су се управо херојски напори герилских одреда, који су снажним полетом истјерали усташке банде и ослободили овдашња српска села. Што се тиче става према Талијанима, друг командант је нагласио да су Талијани довели на власт Павелића, да су га 12 година одгајали, да је Павелић заправо чедо талијанског фашизма, његов слуга и плаћеник, и да према томе они сnose одговорност за сва злочинства која су Павелићеви бандити извршили над српским народом. Сасвим је разумљиво да нам онда Талијани не могу бити пријатељи и сваки онај који жели њихов долазак јесте издајник свога народа. Осуђује најодлучније подмуклу работу таквих издајника и поручује им да ће српски народ, који је дао хероје као Гаврила Принципа, Петра Кочића, Голуба Бабића, Васу Пелагића, да ће тај народ бранити своју крвљу стечену слободу од свакога, па и од Талијана. У нашој борби — рекао је друг командант — ми нисмо сами, наша борба је повезана с борбом свих поробљених народа, не само у Југославији него и у цијелој Европи, против фашистичких тирана, а за слободу. У борбу су се дигли сви Срби не само у Лици и Босни, него и у Србији, дигли су се и многи Хрвати, дигли су се Црногорци, Македонци и Словенци, дигли су се Французи, Пољаци, Чеси, Бугари и Румуни. Уз нас је братска Совјетска Русија, уз нас је Енглеска и Америка. Сви ови народи боре се против талијанских и њемачких фашиста и њихових плаћеника. И ми Срби герилци борићемо се одлучно против тих фашистичких окупатора и њиховог крвавог слуге — злочинца Павелића.

Говор друга команданта прихватили су сви делегати бурним плескањем и одобравањем.

Говор делегата из Доњег Лапца: Делегат из Доњег Лапца, из Лике, приказао је хисторијат борби у Лици, које су досада вођене с великим успјехом. Велики дио Лике је ослобођен. Једина потешкоћа су издајници који у ослобођене крајеве настоје довести талијанске окупаторске чете. Но српски народ знаде да су Талијани били заштитници усташких бандита под чијом су заштитом усташе вршиле сва злочинства у Лици. Хиљаде Талијана у личким селима и градовима гледали су мирно како шака усташа тероризира српски народ, како пали српска села, убија тисуће невиних српских сељака, жена и дјеце. И зато је српски народ спреман на борбу против усташа и њихових господара талијанских фашиста.

И његов говор саслушан је пажљиво и с одушевљеним одобравањем.

У 5 сати прекинута је конференција, па је у Дрвару одржан велики народни збор за избор Народно-ослободилачког вијећа и Народног суда у Дрвару и околини.

Конференција је наставила свој рад у 8 сати навече. Одмах је узео ријеч друг делегат из Могорића у Лици. Из његовог извјештаја се видјела управо херојска борба личких сељака, који су за неколико дана распршили усташке банде и ослободили јужну Лику од њиховог терора. Као велики политички успјех наводи да су ступили у додир с хрватским селима, гдје је у герилским одредима организирано неколико стотина хрватских сељака. Нагласио је да су лички сељаци спремни на борбу против сваког окупатора који би им хтио отети крвљу стечену слободу, без обзира били то усташе или Талијани. Затим је говорио друг делегат из Врепца. Он истиче да је народ борбен и спреман на сваку борбу. И они су дошли у додир с неким хрватским сељацима, који су спремни да се прикључе нашој борби против окупатора и њихових слугу, усташких крволока. Још су говорили другови делегати из Висућа, Брувна и Мазина (Лика). Из њихових извјештаја види се да је народ одлучан и спреман за борбу. Истина, неки талијански агенти покушавају завести народ, али им слабо успијева. О положају код Срба говорила су два делегата и у својим говорима осудила подмуклу издајничку работу талијанских плаћеника. Друг из Калдрме дао је приказ о положају у своме крају, а друти о положају код Небљуса. Обојица су истакли храброст својих герилских одреда и спремност да се боре против сваког непријатеља, без обзира био то усташа или талијански окупатор. Друг из Орашачког Брда приказао је стање на положају код Орашачког Брда и нагласио одлучност и спремност тамошњих герилаца. Искрпан извјештај о борбама поднио је друг командант батаљона код Вакуфа. Расположење његових бораца је одлично за борбу против окупатора и усташа. Затим су говорили делегати о положају код Мартин Брода и о борбама код Петровца. Из њихових извјештаја види се такођер тврда одлучност герилаца да се боре за своју слободу против фашистичких окупатора и усташа.

О положају на Книнској Крајини поднио је опширан извјештај друг тамошњи делегат. И тамо су талијански агенти покушали унијети у народ вијести о томе како ће Талијани штитити Србе, али сви свјесни борци сузбијају то и тумаче народу опасност од талијанског фашизма, који је и довео Павелића на власт. Друг из Трубара говорио је о борби против усташких крволока и изнио спремност трубарских герилаца да се

најодлучније боре једнако против Талијана као и против усташа. О положају код Грахова поднијели су извјештај двојица друтова. Расположење њихових герилских другова је врло добро. Спремни су на сваку борбу са сваким непријатељем, па били то усташе или Талијани. О положају код Оштреља говорио је друг командант Првог народно-ослободилачког батаљона „Слобода“. Изнио је приказ јуначких борби герилаца који су у више махова одбили далеко надмоћнијег непријатеља. Расположење бораца је добро за сваку борбу против сваког који им покуша дирнути слободу. Друг из Шибеника приказао је борбу хрватских герилских одреда, који се боре против усташа и њихових господара талијанских фашиста у Далмацији око Шибеника, Водица, Сплита, Омиша, Сиња, Макарске итд. Друг из Загреба поднио је извјештај о герилским борбама хрватских герилаца око Загреба, Сиска, Слав. Брода, Карловца, затим о дјеловању хрватских герилских одреда око Делница и Фужина, те о заједничкој борби српских и хрватских герилаца на Кордуну. Делегат из Црног Луга поднио је извјештај о стању на фронту код Ливна. Расположење међу борцима је одлично. Сви су спремни за борбу једнако против њемачких и талијанских окупаторских чета, као и против усташа. Српски герилци око Ливна повезали су се с хрватским герилцима око Сиња, којих имаде око 500. Затим командант бригаде прочитао је извјештај о успјешним борбама наших другова у осталим дијеловима Босне, особито око Сарајева, Хан Пијеска, Добоја и Приједора, затим о борбама у Херцеговини, Црној Гори, Србији, Војводини и другим крајевима.

Говор делегата Централног одбора Народно-ослободилачког покрета:

На крају је узео ријеч друг делегат Централног одбора Народно-ослободилачког покрета из Београда, који је у свом говору рекао да се из извјештаја свих делегата види једнодушност у борби против фашистичких окупатора и усташких крволока. Наглашује да треба повести одлучну борбу против оних талијанских агената који покушавају досадашње успјехе наше борбе продати Талијанима. Српски народ — нагласио је говорник — не може очекивати ништа добро од Талијана, који су заједно с Нијемцима главни узрочници свега зла што је задесило народе Југославије. Они су 12 година хранили и одгајали Павелића, они су га довели на власт, под њиховом заштитом су усташе вршиле сва своја злочинства над мирним српским народом. И зато ослобођени Срби, који су се својом крвљу ослојанских фашиста, него сложно и одлучно сузбити сваки покушај Талијана да уђу у ове ослобођене крајеве. Борба коју води бодили, не смију лакомислено насјести лукавим агентима тали-

српски народ у овим крајевима није осамљена. Исту борбу воде Срби и у другим крајевима, чак су се дигли и хрватски герилци у хрватским крајевима, дигла се цијела Србија и Црна Гора. И даље: Бутари, Румуни, Чеси, Пољаци, Французи и остали народи боре се против истог непријатеља. Наш фронт се протеже широм цијеле Европе. Уз нас је наш велики савезник — непобједиви Совјетски Савез са својом моћном Црвеном армијом, с нама се заједно боре Енглези и Америка. Нема тога тко може побједити наш фронт. И зато не смијемо клонути, него наставити борбу против усташких разбојника, против њихових талијанских фашистичких господара и домаћих издајника. Не смијемо клонути, јер је побједа наша!

Ријеч друга из Београда поздрављена је одушевљеним плеском, који је најбоље посвједочио једнодушност свих делегата у борби против фашистичких окупатора и њихових слугу усташких бандита.

Након тога прешло се на избор војничког суда који ће судити непријатељским агентима и шпијунима, кукавицама и дезертерима, пљачкашима и терористима.

На концу конференције једнодушно је прихваћена резолуција, која најбоље показује једнодушност делегата, и која гласи:

РЕЗОЛУЦИЈА

са састанка војних делегата Народно-ослободилачког покрета ослобођених крајева Босне и Лике

Пред навалом свјетских освајача Хитлера и Мусолинија који су поробили и опљачкали цијелу Европу, поробљена је, опљачкана и раскомадана наша отаџбина. Ти свјетски освајачи тражили су у свим земљама домаће помагаче, па су их нашли и код нас. Издајничка банда помагала је у уништавању Југославије и поробљавању наших народа. То су познати непријатељи наших народа и наше националне слободе и независности: разни Аћимовићи, ЈБотићи, Стојадиновићи, Летице и компанија код српског народа; Павелић, Будак, Артуковић и остала усташка банда код хрватског народа, који су извршили тај срамни посао издаје као вјерни пси својих господара, уништавајући све трагове независности народа Југославије. То су оне издајнице који су за све вријеме своје страховладе припремали издају и бацили наше народе у најсрамније ропство.

Извршујући задатке које[^]су им поставили њихови господари, ови зликовци, убице и паликуће убијали су невинне људе и њихове породице, уништавали и палили села и народну имовину. У овој срамној работи Павелић и његова банда прешли су све мјере и границе и довели у питање опстанак свих народа наше поробљене отаџбине, нарочито српског Дарода.

Народи наше поробљене земље нису више могли подносити срамно ропство, убијање, клање, пљачку и паљење, већ су прибјегли да то насиље оружаном снагом спријече и да за сва времена обрачунају како са страним окупаторима, тако и са домаћим издајцима.

Павелић и његова банда, увиђајући да је дошао последњи час њиховим крвавим злочинима, позвали су Мусолинија да окупира Хрватску, а хрватски народ су позвали да се мирно и без борбе покори и формално талијанској окупаторској сили, јер је стварно досада био под влашћу Хитлера и Мусолинија.

То исто учиниле су и издајнице српског народа Аћимовић, Љотић, Летица и компанија у Србији; то исто хоће да учине и срамне издајнице нашег народа у овим крајевима, на челу са бившим министром Ником Новаковићем, званим Лонгом. Те издајнице и старе народне дерикоже, ти заклетии непријатељи свога народа позивају исто тако као и Павелић талијанску војску да окупира наше ослобођене крајеве. Српски народе, чуј! Позивају Мусолинијеве жандарме да помогну у клању и убијању твоје невинне дјеце, жена и очева, да ти свјетски крвници и целати помогну Павелићевим крволоцима и целатима који су већ малаксали у својој зликовачкој работи. Ти разни издајници Новаковићи лажу те како ће Талијани српски народ заштитити, како Павелићева банда неће остати више на власти и како ће српски народ одређивати о својој судбини. То је лаж и то је најсрамнија издаја коју су у стању само ширити најцрњи непријатељи нашега народа и његове свете ослободилачке борбе. Зар ми немамо безбројне примјере гдје су Павелићевии зликовци клали нашу невинну дјецу, жене, старце и наше најбоље борце, док је талијанска војска све то мирно посматрала. Такав је случај био и у Грачацу, Удбини, Кореници, Госпићу итд. И да није било талијанских окупатора, зар не би народ давно разрачунао са Павелићем и ослободио се усташког насиља? Зар би наша браћа Црногорци, Херцеговци, Истрани морали водити исто овакову борбу као и ми, да су им Талијани заиста пријатељи и да су им осигурали њихове животе, породицу и имовину? Не, народе, нема на тој страни излаза, тим путем ми нећемо доћи до слободе, нити ћемо осигурати своје голе животе и породице.

Ми имамо одговор Хитлеру и Мусолинију и њиховим слугама домаћим издајцима. Славне традиције наших предака Голуба Бабића, Петра Мркоњића, 'Васе Пелагића, Петра Кочића, Гаврила Принципa нису [се] угаСИле. Те славне традиције наших предака поново су засијале у овим нашим кланцима свјетлом слободе и ујединиле наш народ у борби за уништење тирана и одбацивање срамног ропства.

Ми, делегати Народно-ослободилачког покрета, састали смо се, заједнички и братски размотрили сва питања која су у вези

са Народно-ослободилачком борбом и дошли до следећих закључака:

1. Ми морамо наставити свету борбу националног ослобођења испод талијанских и њемачких окупатора и њихових плаћеника усташких бандита и домаћих издајница. Ту борбу ми ћемо водити на живот и смрт до краја и пуне побједе. Ми се на то заклинамо пред цијелим својим народом и културним човјечанством.

2. Ми немамо ништа заједничког са људима који шурују са нашим вјековним непријатељима и који желе да наш народ и нашу свету борбу ставе у њихове руке. Ми не смијемо насјести никаквим лажним обећањима да су нам Хитлер и Мусолини неки пријатељи, како то тврди издајник Новаковић Лонго заједно са нашим најцрњим непријатељем и крвником Антом Павелићем. Ко је пријатељ Павелићу, тај не може бити пријатељ српског народа. Једино ми сами можемо заштитити наше животе и породице — нашом властитом снагом и нашим оружјем. Ми не дамо више никоме нашег оружја из својих руку, а нема никога међу нама ко би био толико луд, па да повјерује да би Мусолинијеве црне кошуље дозволиле да ми имамо код себе оружје кад би нас они окупирали.

3. Ми Срби боримо се за национално ослобођење нашег народа испод окупатора и њихових плаћеника. Али нашој борби није циљ само ослобођење српског народа, већ и свих других поробљених народа наше отаџбине. Ми пружамо братску руку хрватском и словеначком народу и браћи муслиманима да наше редове ујединимо и да заједнички поведемо немилосрдну борбу против окупатора и домаћих издајница.

4. Ми хитно морамо довршити посао на организовању наше војске и наше позадине, како бисмо што спремније дочекали све врсте непријатеља и савладали све препреке непријатеља које стоје на путу нашој ослободилачкој борби. Све то спроводићемо само преко заједничких скупштина, војске и народа.

5. Наша ослободилачка борба само је дио национално-ослободилачке борбе свих народа наше поробљене отаџбине. Ми позивамо све нације наше земље да се уједине у тој борби. Позивамо све националне, вјерске, културне, хумане и друге организације да се придруже овој светој народној борби. Позивамо све политичке странке и партије да се уједине у заједничкој свеопштој народној борби и да све своје снаге ставе само у службу свога народа и његовог националног ослобођења.

Ујединимо све снаге нашег народа пред нашим непријатељима. Не клонимо ни за моменат, јер је наша борба само дио опште борбе коју данас воде поробљени народи Европе на челу са моћним Совјетским Савезом, отаџбином ослобођених радника и сељака. Уједињени фронт свјетске демократије, уједи-

њени фронт свих поробљених народа, на челу са моћном и непобједивом Црвеном армијом и снагама демократских земаља Америке и Енглеске, сигурне су гаранције за нашу побједу и пуно национално ослобођење. Нема тих непријатеља, нема тих издајника које ми силом своје снаге нисмо кадри побиједити.

Да живи Национално-ослободилачки покрет свих народа наше поробљене отаџбине!

Да живи фронт свјетске демократије у борби против фашизма!

Да живи моћни Совјетски савез — заштитник и нада поробљених народа!

Смрт фашизму, смрт окупаторима и домаћим издајницима! Слобода свим народима!

ВОЈНИ ДЕЛЕГАТИ ОСЛОБОЂЕНИХ
КРАЈЕВА БОСНЕ И ЛИКЕ

(Из „Герилца“ бр. 6 од 6 септембра 1941 године)

БР. 67

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“
ОД 31 АВГУСТА 1941 ГОД. КОМАНДИ ПРЕКАЈСКОГ ГЕРИЛ-
СКОГ ОДРЕДА О СМЈЕНИ ЊЕГОВОГ ЉУДСТВА НА ПОЛО-
ЖАЈИМА ПРЕМА БОС. ПЕТРОВЦУ И РЕЗУЛТАТИМА АК-
ЦИЈА КОД БРАВСКОГ ВАГАНЦА И СМОЉАНЕ**

ШТАБ 1 БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

ГЕРИЛСКОМ ОДРЕДУ

Прекаја

Ваша два вода налазе се у овом батаљону и то: вод Кесића¹ налази се у 1 одреду код Кеџмана², а вод Гвозденовића³ у 2 одреду. Вод Кесића броји сада 20 људи, а вод Гвозденовића 16. Ове водове још не можемо повући са наших положаја, јер нам је фронт дугачак, и кад би их отпустили, остале би празнине

¹ Симо Кеснћ, из Оштреља, погинуо за вријеме Четврте непријатељске офанзиве као члан Среског комитета КП за Бос. Петровац,

² Миле Кеџман

³ Миле Гвозденовић, погинуо као водник партизанског вода 1941 год. на Бенаковцу у Подгрмечу.

које не би могли никако попунити, нарочито ради тога што смо послали у Б.[равски] Ваганац 20 пушака и 2 п. митраљеза.

Значи, овим људима треба послати смјену. Пошто се на Бунари налазе ваших 65 људи, издаћемо наређење п.пор.[учнику] Гвозденовићу да пошаље 36 људи као смјену за ова два вода. Људе који ће се смијенити послаћемо најкраћим путем за Прекају, односно. вашој канцеларији. Остатак људи у Бунари са п.пор. Гвозденовићем треба да се споји са нашим одредом у Брав. Ваганцу. Они ће тамо добити оружје, јер је наша бусија у Б. Ваганцу заплијенила већу количину оружја и муниције; тачне податке немамо.

Сада ћемо послати наређење п.пор. Гвозденовићу да ово одмах изврши. Наређење носи његов курир.

С обзиром да и даље овдје остају ваша 2 вода, треба да одржавамо везу помоћу курира које ви треба да шаљете.

За посљедња три дана на нашем сектору, изузев поменутог плијена у Б. Ваганцу, није се ништа десило. Тамо је спаљено 6 камиона.

Наш V одред — Крњеуша — Рисовац срушио је водовод у Смољани. На Рипачки кланац отишао је командант Вакуфског батаљона¹ са 60 другова да тамо држи бусију.

О свим другим новостима јављаћемо редовно, ако будемо имали курира. Ради тога пошаљите курира одмах.

31-УШ-1941
Послато у 8.30^h

Ком. батаљона
Мића

¹ Око Кулен Вакуфа оперисали су одреди Другог батаљона Дрварске бригаде, па се понекад овај батаљон називао вакуфски.

БР. 68

**УПУТСТВО ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
31 АВГУСТА 1941 ГОД. КОМАНДИ ТРЕБЕГ ГЕРИЛСКОГ
ОДРЕДА ЗА БОРБУ ПРОТИВ НЕПРИЈАТЕЉА ИЗ ЗАСЈЕДА¹**

ШТАБ I БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

ГЕРИЛСКОМ ОДРЕДУ БРАВСКИ ВАГАНАЦ

Примили смо ваш извјештај. Ваш успех је охрабрио читав наш фронт². Сви би сад хтјели на бусију. Онај материјал који сте заплијенили, а који вам није потребан, доставите. Тешки митраљеви нису за бусије и њих шаљите, муницију исто — њу не раздавати много.

Шаљемо вам, ево, још 2 добра борца искусна за бусију. Увиђамо да је бусија врло важна и да нам није овдје положаја — сви би на бусију. Пазите, те пушке које сте заробили, дајте их у руке онима који ће радити с вама и бдити на бусији. Бусију по могућству мијењати; пазити да непријатељ не сазна за логор помоћу наших издајца. Ако имате довољно снага, и ако би се могло без великих жртава заузети Бравско, учините то!

У Бунари се налази вод Прекајчана који треба да се споји са вашим одредом и врши задатке који су најнужнији. Њих наоружајте, јер су добри борци. С њима одржавајте везу, нас редовно извјештавајте. Ми ћемо овдје да вршимо препаде на непријатељске положаје.

И после оне паљевине камиона чула се нека ватра; о томе ћете извјестити.

Штаб у Дрвару је извјештен о вашем успеху.

31-УШ-41
Оп. оф.
Родић

Командант батаљона
Мића

¹ Редакција располаже документом у рукопису.

² Односи се на борбу код Бравског Ваганца од 29 августа 1941 године. Види док. бр. 73.

БР. 69

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
31 АВГУСТА 1941 ГОД. КОМАНДИРУ ТРЕЋЕГ ГЕРИЛСКОГ
ОДРЕДА ЗА НАПАД НА ВИОЈЛУ**

ШТАБ I БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

Н А Р Е Д Б А

КОМАНДИРУ III ГЕРИЛ. ОДРЕДА

Ноћас ће се извршити напад на непријатељске положаје и то:

- 1) IV гер. одред у М.[еденом] Пољу напашће непријатеља на његовом крајњем десном крилу испод Жуте Главице.
- 2) II герилски одред такође ће напасти непријатеља код Колунићке цркве. Ова два одреда нападаће заједнички и то [према] уговореним знацима.

Да би напад био што ефикаснији, то ће и [остали] наши одреди ноћас напасти следеће:

- 1) I герилски одред напашће [Гола] Брда.
- 2) Ваш одред би имао напасти Виојлу са снагом коју командир одреда сматра да је потребна (та снага не мора бити већа од једне пушкомитраљеске десетине). На заузетом положају се задржати. Извијестити о овоме и Танасија¹ који командује одјељењем своје десетине и осталим дијелом војника са њиме.

Његов би задатак био да прође непријатељу за леђа у правцу Буковачке школе, да отвори ватру на непријатеља и бјегунце, непријатеља дочека, а по томе да се задржи у висини вашег одјељења или на нападном мјесту.

Формирању ових јединица одмах приступити, а курира одмах послати Танасију који исто треба одмах кренути.

Напад ће се извршити у 2 ч послије [поноћи] 1-1X, тј. ноћас. Остала снага да се задржи на старим положајима (садањим).

На извршење.

ЗА ШТАБ БАТАЉОНА
оп. оф.
Родић

¹ Богдан Кецман-Танасије, погинуо у НОБ на Шатор Пл. 1943 год. у Четвртој непријатељској офанзиви.

ПРОГЛАС НАРОДНООСЛОБОДИЛАНКОГ ОДБОРА ЗАПАДНЕ БОСНЕ И ЛИКЕ ОД 31 АВГУСТА 1941 ГОД. ПОВОДОМ ПОКУШАЈА ОКУПАТОРА ДА РАЗБИЈЕ БОРБЕНО ЈЕДИНСТВО НАРОДА¹

СРПСКИ И ХРВАТСКИ НАРОДЕ!

**ЈУНАЦИ НАШИХ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ (ГЕРИЛСКИХ) ОДРЕДА!**

У оне тешке дане када су усташке банде харале [по] мирним српским селима убијајући хиљаде невиних сељака и радника, жена и дјевојака, стараца и дјеце, у оне тешке дане побјегла су нека наша господа у окриље талијанског фашизма. И док смо ми крварили по овим шумама и камењарима у борби за ослобођење, та господа су се одмарала на морским плажама и заједно са талијанским фашистичким окупаторима ковала планове о издаји наше свете ослободилачке борбе.

Ти плаћени издајници вратили су се након наше успјешне ослободилачке борбе натраг у ове крајеве ширећи међу српским народом гласине да су Талијани пријатељи Срба, да ће нас ослободити од усташког терора, да ће нам оставити наше оружје и да ће нам у српским крајевима завести српску власт.

Ми, народни борци, ми који никад нисмо изневјерили свој народ, који смо заједно с њим [под]носили крвави терор усташких банди, који смо с народом организовали по овим шумама и камењарима оружани устанак за слободу, — ми смо одлучно устали против те работе народних издајника. Устали смо зато јер смо знали да су баш ти талијански фашистички окупатори одгајали пуних дванаест година у свом крилу крвавог злочинца Павелића, да је Павелић чедо Мусолинијевог фашизма, да је тај фашизам Павелића довео на власт и да он све своје злочине над српским народом врши под заштитом талијанских фашистичких окупатора. Зато смо упозоравали српски народ да не насједа овим издајцима који никада ништа нису осјећали за свој народ, који су увијек служили свима противнародним режимима и који су сада ступили у службу нашег вјековног и заклетог душманина — талијанског окупатора.

Тим својим радом ове народне издајнице нашле су се у истом колу с крвавим Павелићем и његовим бандитским хордама.

¹ Редакција располаже примјерком прогласа умноженог на цикло стилу.

Проглас који су бацили талијански авиони по нашим крајевима показао је поново да смо имали право. Тај проглас раскринкао је потпуно рад наших народних издајица и показао свима праве намјере талијанских фашистичких окупатора. У прогласу се јасно и гласно каже да ТАЛИЈАНСКА ВОЈСКА У СПОРАЗУМУ С ПАВЕЛИЋЕВОМ УСТАШКОМ ВЛАДОМ ОКУПИРА ЦИЈЕЛО ПРИМОРЈЕ, ЦИЈЕЛУ ДАЛМАЦИЈУ, ЦИЈЕЛУ ЛИКУ И ДИО БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ.

Видите, браћо Срби, талијански фашистички окупатори у том прогласу уопће не спомињу српски народ, као да га уопће нема, акамоли да би се обазирали на жеље српског народа.

Зар овај проглас не доказује најбоље сву лаж наше издајничке госпде кад су говорили да ћемо ми Срби добити своју цивилну власт у нашим крајевима?! У летку се надаље каже да ће се талијанске војничке власти на цијелом том подручју користити, тј. сурађивати с хрватским усташким главним повјереником. Другим ријечима, талијанске ће власти сурађивати с усташким цивилним и војним властима. Што то значи јасно је сваком Србину који је на својим леђима осјетио усташко насиље. То значи да ће усташе и даље харати овим крајевима, да ће и даље прогонити поштени српски сељачки свијет, палити нам куће и разарати огњишта.

У прогласу се каже и то да се сва хрватска војска на том подручју подређује талијанској команди и да ће се скупа са талијанском војском борити против заједничког непријатеља. А ко је тај заједнички непријатељ талијанских окупатора и усташке војске? Ми, Срби, који смо се с оружјем у рупи дигли на одбрану својих живота; ми Срби и сви честити и поштени Хрвати и муслимани који се заједно с нама боре против крвавог злочинца Павелића и његових господара талијанских и њемачких окупатора. Јер Павелић није само крвник српског народа, него и хрватског и муслиманског народа кога данас тјера на братоубилачко клање.

БРАЋО СРБИ!

Талијански заповједник у свом прогласу наређује да у року од 48 сати положимо оружје.

Ми смо већ једном, преварени издајничким обећањима, предали оружје и осјетили смо предобро на нашој властитој кожи шта то значи.

Онако голоруки били смо извргнути неописивом терору. Да нисмо раније предавали оружје усташама, не би се догодила онолика злочинства над српским народом, не би онолике наше жене биле поубијане, а дјеца поклана.

Ми наше оружје не дамо никоме, нама је наше оружје једина гаранција за очување наших живота и наше крвљу стечене слободе.

Ми смо то оружје освојили у крвавој борби с усташким бандитима и Павелићевом војском, ми смо то оружје платили својом крвљу и крвљу својих најбољих друтова. Непријатељ знаде да смо се добро наоружали, непријатељ знаде да имамо добре стратегиске положаје, неосвојиве бусије и свјесну војску, па нас зато жели преварити и преваром разоружати.

Ми знамо слабост непријатеља, ми знамо да је морал његове војске низак, ми знамо да његова војска не жели рат. У редовима његове војске налазе се стотине и хиљаде наших другова сељака и радника, који ће прелазити на нашу страну. Ми се не требамо бојати његове развике технике. Његова техника не може нам ништа наудити у овим камењарима. Наши кланци, наши камењари, наше брдине и бусије неосвојиви су бедеми наши. Непријатељ располаже техником, ми располажемо хиљадама одушевљених и свјесних бораца који знаду зашто се боре.

И што је најважније, овом најновијом издајом Павелић се потпуно раскринкао пред хрватским масама. Хрвати Приморја, Лике, Горског Котара, Далмације, који су на овако подао начин предани на милост и немилост талијанским окупаторима, прикључиће се нашој светој борби. У току те борбе створићемо непобједиви фронт Срба и Хрвата против талијанског окупатора и домаћих издајница.

БРАЋО ХРВАТИ!

Издајник Павелић продао је ваше најљепше крајеве вашем вјековном непријатељу — талијанском освајачу. Раскомадао је вашу лијепу домовину међу талијанске, мађарске и немачке окупаторе који су се као дивља звијер бацили на вашу родну грудну, на ваш зној и муку.

Хрвати, на ову најновију издају фашистичког слуге Павелића одговорите опћим народним устанком против њега и његових фашистичких окупатора. Окрените своје оружје против Павелића и талијанских окупатора и заједно са српским народом ступите у свети народни рат против фашистичких окупатора.

Обраћајући се талијанским окупаторским трупам ми им поручујемо да окрену оружје против крвника талијанског народа, против фашистичких „црних кошуља" и њихових официра, да се заједно с нама боре за уништење фашизма, за слободу свих потлачених народа.

БРАЋО СРБИ!

Проглас који је бацао талијански авион поново је показао право лице крвавог талијанског фашизма, који у споразуму и у сарадњи са злочиначком Павелићевом усташком владом жели да завлада нашим слободним крајевима. Овај проглас скинуо је и маску с лица наших издајца [Нова]ковића — Лонге и његових другова који су хтјели разорити¹ нашу кожу талијанским окупаторима. Овај проглас је показао сву биједу и злочинство које су над српским народом у ослобођеним крајевима спрема-
мале домаће издајце.

БРАЋО СРБИ И ХРВАТИ !

Поучени овим искуством прионите² још чвршће у редове Народно-ослободилачких (герилских) одреда који се једино искрено и одлучно боре за пуну слободу и равноправност српског народа. Поведите још смионије борбу против туђинских вјероломних освајача — талијанских окупатора и њихових слугу Павелића и домаћих издајника. Побједа је на нашој страни. Уз нас је сав српски народ, уз нас су сви поштени Хрвати и муслимани, уз нас су наша јуначка браћа из Србије и Црне Горе, која већ 2 мјесеца воде одлучну борбу против талијанских и њемачких окупатора. Уз нас су сви поробљени народи Европе. Уз нас су наше велике савезнице: Совјетска Русија, Енглеска, Америка, и уз нас је непобједива Црвена армија, [армија] сељака и радника.

Живјела наша Народно-ослободилачка герилска војска!

Живјели наши велики савезници!

Смрт фашистичким окупаторима и њиховом слуги Павелићу!

Смрт домаћим издајницима!

ОДБОР НАЦИОНАЛНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ
ПОКРЕТА ЗА БОСНУ И ЛИКУ³

¹ Продати

* Ступајте

¹ Одиоси се на Народноослободилачки комитет западне Босне и Лике који је изабран 31 августа 1941 год. на народном збору у Дрвару.

**PROGLAS NARODNOOSLOBODILAČKOG ODBORA ZAPADNE
BOSNE I LIKE OD 31 AVGUSTA 1941 GOD. ITALIJANSKIM
VOJNICIMA¹**

VOJNICI ITALIJANI

Fašistički tiranin Musolini u dogovoru s Hitlerom gura vas da po drugi put okupirate ove naše krajeve, da po drugi put otimate slobodu i blagostanje našem narodu koji je i dosada zlostavljan, koji se nalazi u borbi protiv zajedničkog neprijatelja — protiv krvavog fašizma.

Mnogi od vas su već više od pet godina uzalud odvojeni od rodne zemlje i od svojih dragih. Više od pet godina krvavite se po bojnim poljima Evrope i Afrike. Vi donosite smrt, pustoš i klanje drugim narodima samo zato da bi vaša fašistička buržoazija i izazivači rata mogli iz toga izvući koristi preko vaše krvi i krvi drugih okupiranih naroda. Vi uzimate udjela u nečasnoj slavi pod komandom jednog izdajnika naše borbe za bolji život, da bi uništili nacionalnu nezavisnost naroda Abisinije, Španije, Albanije, Grčke i Jugoslavije koju po drugi put morate da osvajate.

Vojnici Italijani, vi znate da je Musolini vašom pomoću ubacio tiranina Pavelića među hrvatski i srpski narod ove zemlje. Pred vašim očima zapaljene su naše crkve, žene i djeca bacani su u provaliju, cijela sela su spaljena i pretvorena u ruševine. To treba Paveliću, Hitleru i Musoliniju da bi usadili neslogu među naše narode, da bi fašistički banditi lakše mogli upravljati.

Mi ovo nismo mogli više podnijeti i zato smo izveli oružje da branimo slobodu, naš život, naše kuće i čast, i borićemo se dok posljednji okupator i fašistički plaćenik ne bude istjeran iz naše zemlje. Mi ćemo radije umrijeti nego da napustimo svoja imanja i svoju čast za koju se danas borimo.

Braćo i prijatelji, italijanski radnici, seljaci i poštena inteligencija u vojničkoj uniformi! I vas su vaše fašističke ubice uništili i uništavaju vas. Vi ste sopstvenim leševima prekrili zauzete zemlje, vi ste podnijeli mnogo, a vaše porodice su izgladnjele i danas takode gladuju da bi fašistički uzurpatori mogli držati u ropstvu vas i nas. Obećava vam se da ćete ubrzo biti upućeni svojim kućama i da će se rat uskoro završiti, te ćete uživati u miru, dok vas, na žalost, vode sve u nove i nove avanture koje se završavaju bez uspjeha. Vi ste bestidno prevareni! Umjesto da vas

¹ Redakcija raspolaže primjerkom progrlasa na talijanskom jeziku, umnoženog na ciklostilu.

ostave kod vaših kuća, šalju vas na Istočni front protiv velike otadžbine radnika, protiv zemlje socijalizma i protiv slobodnih sovjetskih naroda da prolivate vašu krv za njemačko-fašistitke okupatore. Najzad, šalju vas po drugi put u ove naše dalmatinske planine, planine Like, Bosne, Hercegovine, Crne Gore i Makedonije, protiv naših zasjeda, zasjeda slobode i smrti, da u vašoj x našoj krvi ugušite našu i vašu slobodu.

Musolini vas je svojom avanturističkom politikom doveo na ivicu ponora. Tirani Musolini i Hitler izazvali su protiv sebe cio svijet. Vi morate da se borite protiv najvećeg saveza koji je svijet ikada vidio, to jest protiv fronta naroda Sovjetskog Saveza, Engleske, Amerike i protiv okupiranih naroda Evrope koji stoje protiv hitlerizma i fašizma.

Braćo, drugovi, nepobjediva i herojska Crvena armija danas svirepo uništava fašističke bandite i nosi slobodu cijelome porobljenom svijetu, a danas su više nego ikad bliski dani pune slobode i jednakih prava za sve narode.

Italijanski narode, ti koji si dao čovječanstvu velike genije, velika djela, iz čije su sredine potekli glasnici boljeg života, ne dozvoli da te tvoja fašistička buržoazija uguši u sopstvenoj krvi, da te vodi na klanicu radi svojih pljačkaških interesa. Okreni svoje oružje protiv tvojih grabežljivih »crnih košulja« i karabinjera koji su uništili i ubili na hiljade tvojih najboljih sinova. Ne dozvoli da druge zadesi ona sudbina koju sebi ne želiš, da budeš krvnik narodima i njihovoj slobodi.

Živio herojski i poštteni radni italijanski narod!

Živjela oslobodilačka borba naroda Jugoslavije!

Živio Sovjetski Savez!

Živjela njegova nepobjediva Crvena armija!

Smrt tiranima Musoliniju, Hitleru i njihovim plaćenicima!

NARODNOOSLOBODILAČKI
KOMITET ZA LIKU I BOŠNU

IZVJEŠTAJ AVDE HUMA OD SEPTEMBRA 1941 GOD. O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI NA TERITORIJI ISTOČNE HERCEGOVINE¹

U očekivanju kurira, danas su nam stigii sa terena šest (6) drugova muslimana. Iz izvještaja koji su donijeli napola pocijepan i iz njihova usmenog pričanja obavještavamo te o slijedećem:

a) Drug izvještava da su organizirane čete po selima u slijedećim srezovima: Trebinjskom, Bilečkom, Nevesinjskom i Gatačkom (?) — ovaj srez nismo mogli pročitati. Izabrani su sreski štabovi. Broj naoružanih nismo mogli pročitati, ali stoji da ima mitraljeza, puškomit.[raljeza], bombi i pušaka. Sve su čete, sem dvije u Nevesinju, pod rukovodstvom štabova za te srezove. Dalje se izvještava da su se po dolasku odreda iz Mostara počeli formirati part. odredi, koji su uspješno izvršavali neke trenutne zadatke i koji treba, navodno, da postanu jezgra buduće naše vojske. Ne znamo zašto drug odvaja part. odrede od već postojećih četa. Javlja, zatim, da je disciplina slaba, ima pljačke. O akcijama navodimo ti iz izvještaja doslovno:

»Akcije koje su izvedene posljednjih mjesec dana na terenu 1 pod voćstvom Štaba² su sljedeće: Razorena je cesta Nevesinje — Trusina (srušen most i razoren put); razorena cesta Berković — Trusina —; razorena cesta Berković — Divin na više mjesta; razorena željeznička pruga Bileća — Trebinje (kod Dobričeva); razorena više puta j popravljena od [strane neprijatelja] ž. pruga Hum — Gabela; razoren drum Bileća — Gacko (Korita). Na pruzi Bileća — Trebinje zaustavljen jedan putnički voz, onespos.[obljeni] vagoni i lokom.fotiva], ostalo opljačkano. Na putu Gacko — Bileća razoružano 6 vojnika i oduzet jedan puškomitralj.; ubijen na istom putu jedan vođa ustaša; na cesti Nevesinje — Gacko ustavljen autobus, ubijene tri ustaše (jedan povjerenik ustaša za Gacko). Zauzeta vojna postaja na Berkovićima, gdje je zarobljeno oko 50 ust.[aša sa] puška[ma] i svi pobijeni, plus 2 puškomitraljeza, plus 1 mitraljez. Na istom mjestu oduzeto od hrvatskih vojnika 35 pušaka i oko 3.500 metaka, plus 50 bombi. Na Trusini razoružana patrola vojna i uzeto 12 pušaka sa municijom; u Suvoviću (Dabir — Stolac) srušena tri kamiona, ubijeno 6 ustaša i razoružan 21 vojnik, plus 1 mitraljez. Na istom mjestu razorena cesta. Osvojena kasarna Divin, [koja je] razorena, i razoružano 13 vojnika, plus 1 puškomitraljez. U Fatnici zaplijenjeno 20 ustaš.[kih] pušaka. Bor-

¹ Redakcija raspolaže originalom izvještaja u rukopisu.

¹ Misli se na Štab Hercegovačkog odreda.

be u Nevesinju (Zovi Do) sa hrvatskom vojskom i ustašama su u toku. Borbe oko Bileće [su] u toku; borbe oko Plane [su] u toku. Akcije u mjestima gdje su borbe u toku imaju frontalni karakter. Naša vojska se koleba, već demoralisana pljačkom, i moraćemo da se povučemo na pozicije od prije akcija, iako smo bili očistili Dabarsko Polje i Fatničko Polje. Pored pljačke, koja razbija vojsku, glavni krivac neuspjeha je miješanje crnogorskih komitskih odreda koji pljačkaju i opštim pokoljem onemogućavaju svake pregovore sa muslimanima i tamo gdje su postojali dobri uslovi za to (Bileća). Primjer pokolja su Berkovići gdje je poklano preko 300 muslim.fanskih] žena, ljudi i djece, plus Bileća gdje su Crnogorci zaklali dosada 12 muslimana. Očekuje se odmazda.

Anglofilski¹ elementi među Srbima organizovano nastupaju i jačaju, propagiraju o oslobođenju od strane Engleske. (ispuštamo jednu rečenicu, pošto je ne možemo pročitati). Anglofili pucaju protiv svake oružane akcije za slobodu, iznevjeravaju i unose paniku. Naročito aktivno okupljaju bivše... i dobrovoljce, gazde i kulake, razumljivo, u prvom redu«. Ovaj citirani dio izvještaja mogli smo da pročitmo, ostalo je zamrljano, izuzev dodatka o akcijama — «Razoren drum Trebinje — Ljubinje, potpuno neupotrebljiv. Sve telefonske pruge na ovom...» (dalje nečitljivo). Iz jedne nepKDtpune rečenice može se izvući zaključak da se ima neka »povremena« veza sa C.[rnom] G.[orom].

Situaciju na terenu, iz izvještaja i dopune drugova, možemo formulisati na sljedeći način:

a) Nizak politički nivo masa koje se .danas bore i slab naš uticaj na njih.

b) Upad crnogorskih komitskih bandi otežava i pogoršava već tešku situaciju naših rukov.[odećih] drugova, pošto ove bande ubijaju i pljačkaju muslimanski živalj i tako veliki dio muslimanskih masa, raspoloženih da prihvate našu akciju (selo Divin, muslimansko, koje je bez otpora primilo naše) ili budu neutralne, bacaju na stranu ustaša.

c) Anglofilski elementi organizovano nastupaju i ubijaju naše drugove (Maha i Karo²). Oni danas vode akciju protiv muslimana drugova, proglašujući ih špijunima.

¹ Anglofilima su nazivani neprijatelji NOP-a, koji su saradivali sa okupatorom, a svoj neprijateljski stav maskirali pred narodnim masama nazivajući se saveznicima Engleske.

² Mahmut Džikić-Maha, član KPJ, bravarski radnik, ubijen od četnički nastrojenih elemenata u drugoj polovini jula 1941 god., kada je kao kurir otišao iz Mostara da uspostavi vezu sa partiskom organizacijom u Nevesinju; Mustafa Husković-Karo, član KPJ, krojački radnik, ubijen takode od četnički nastrojenih elemenata avgusta 1941 god. na isti način i na istom mjestu, kao i Džikić Mahmut, kada je po istom zadatku išao iz Mostara u Nevesinje.

Rukovodstvo Štaba bilo je prisiljeno da nam povрати šestoricu drugova muslimana, inače odličnih, radi toga što im je prijetila smrt. Anglofili skidaju im gaće, ako posumnjaju da je neko musliman po govoru, da bi se uvjerali da li su obrezani. Tako su poginula i ona dvojica. S obzirom na tu činjenicu riješili smo da drug K., koji je trebalo na dan dolaska one šestorice da otputuje, ostane ovdje do daljnjega. Ukoliko ojačaju ovi elementi, situacija i za drugove Srbe biće vrlo teška. Pored svega, može se izvesti zaključak da mase koje se bore možemo staviti pod naš uticaj ako budemo brzo i odlučno radili. Zato je naš prijedlog sljedeći: pošto drug K. ne može da ide na teren a uslovi su za jedan opštenarodni ustanak sjajni da se smjesta Štab pojača jednim dobrim i odlučnim drugom Srb.[inom], Naš prijedlog je — drug Čokal.fija]¹, i, po mogućnosti, još nekoliko drugova Srba otuda. Radi toga trebalo bi što hitnije svršiti tu stvar. Ako je to nemoguće, dođi ovamo, pošto si mislio svakako doći, ili drug K. da dođe tamo radi dogovora.

Podvlačimo još jedanput da je stvar vrlo važna, vrlo značajna, i moramo biti brzi. — O drugim važnim stvarima čućeš usmeno. Sve vas pozdravljamo sa: smrt fašizmu!

Bane²

¹ Uglješa Danilović
, Avdo Humo

БР. 73

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
1 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ДРВАРСKE БРИГАДЕ О
РЕЗУЛТАТИМА БОРБИ НА СЕКТОРУ КРЊЕУША — БОС.
ПЕТРОВАЦ — БРАВСКИ ВАГАНЦ

ШТАБ I БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

ШТАБУ БРИГАДЕ

у Дрвару

Послије прикупљених података о исходу борбе на Бравском Ваганцу и на сектору операција I батаљона, шаљемо Вам извјештај. 29 августа 1941 год. у 5 сати послје подне, наша бусија од одреда Милана Зорића и одреда из Јелашиноваца са командиром Шкундрићем¹ дочекала је непријатеља који се кретао према [Бос.] Петровцу у 5 камиона. Овом приликом је непријатељ заустављен и уништен. УСПЈЕХ СЉЕДЕЋИ:

1) Уршгено свих 5 камиона.

2) Заплијењено 3 п. митраљеза, 20 пушака, 30 шаторских крила, 15000 метака за пушку, 20 бомби, 1 сигнални пиштољ са 14 метака, 20 шињела, 30 ципела, 100 пари веша, 1 џак брашна, 300 комада коИзерви, 1 сандук „Драве“², и неколико шлемова, чутурица, порција и ћебади. Заробљен је сандук са новцима у ком је нађено 2600 (две хиљаде и шест стотина) динара. Овај новац је достављен штабу I батаљона.

Непријатељских жртава је било око 40, а наших две жртве из одреда Шкундрића. Заробљено је 12 непријатељских војника од којих су 5 упућени нама (један успут нестао), а оне остале су они осудили.

Муниције би било и више заробљено, и осталог, да им непријатељ није са леђа ударио са Бравска и [исто] тако од Петровца.

Оне вијести да је било заробљено 5 т. митраљеза и 100.000 метака је курир из Бравског Ваганца донио погрешно усмено, јер онда још нису тачно знали за писмени извештај.

Наше снаге су ноћас имале задатак да изврше препад на непријатеља, који су и извршиле, али се непријатељ још за

¹ Петар Шкундрић, народни херој, погинуо ?/3 октобра 1941 год. у борби са усташама и домобранима на Будимлић **јапри**.

* Односи се на цигарете „Драва“.

вечери повукао у град, тако' да су наши одреди заузели своје старе положаје без жртава, а и без плијена од непријатеља.

' Данас'' смо упутили једно минерско одељење да сруши колонићку цркву која је служила непријатељу за постављање митраљеза.

Ноћас је V одред вршио напад на Крњеушу, одакле се непријатељ повукао у Врточе. Јутрос су Врточани, уз помоћ Липског одреда, напали логор у Врточама, где је било, заједно са избјеглим Крњеушанима, око 300 непријатељских војника који су се, после жестоке борбе, повлачили према Петровцу. На путу за Петровац дочекала их је засједа (бусија) IV одреда из Меденог Поља, где их је поновно растерала, осам војника заробила и једног официра. Не зна се тачан број мртвих и рањених код непријатеља у борби од Крњеуше до Петровца. Сигурно је да су претрпили велике губитке. Тачно ће се знати кад стигну курири V одреда из Врточа.

У току последња три дана непријатељ је у великом броју напустио Петровац (данас три пешадијске сатније и једна митраљеска и три топа); ове снаге се концентришу у Доњем Бравску — по усменом извештају од јуче. Још не знамо и немамо података о њиховом даљем кретању.

Из ових разлога упутили смо вод Прекајаца, који је био придодат нашим одредима код Оштреља, у правцу Бунаре и Доњег Бравска. Њихов је задатак да контролишу прилаз Срнетици и Потоцима, нарочито пругом, а и да држе бусије на цести и пруги изнад или испод Доњег Бравска (у Оклинцима или Бабином Долу).

Уколико не осјетимо велике снаге непријатеља према Оштрељу, појачаваћемо бусије и њима обратити већу пажњу.

Потребна је изградња што већег броја нагазних мина¹ за цесту и пругу.

1 септембра 1941 год.

Оперативни официр
С. Родић
за полит. секретара,
М. Трнинић

¹ Израда нагазних мина вршила се у партизанској радионици у Дрвару врло оскудним средствима и на примитиван начин; партизани су их ефикасно користили приликом извођења диверзантских акција.

СТАВА 1. БРАТСТВО.
СТАВА 2. БРАТСТВО.
СТАВА 3. БРАТСТВО.
СТАВА 4. БРАТСТВО.
СТАВА 5. БРАТСТВО.
СТАВА 6. БРАТСТВО.
СТАВА 7. БРАТСТВО.
СТАВА 8. БРАТСТВО.
СТАВА 9. БРАТСТВО.
СТАВА 10. БРАТСТВО.
СТАВА 11. БРАТСТВО.
СТАВА 12. БРАТСТВО.
СТАВА 13. БРАТСТВО.
СТАВА 14. БРАТСТВО.
СТАВА 15. БРАТСТВО.
СТАВА 16. БРАТСТВО.
СТАВА 17. БРАТСТВО.
СТАВА 18. БРАТСТВО.
СТАВА 19. БРАТСТВО.
СТАВА 20. БРАТСТВО.
СТАВА 21. БРАТСТВО.
СТАВА 22. БРАТСТВО.
СТАВА 23. БРАТСТВО.
СТАВА 24. БРАТСТВО.
СТАВА 25. БРАТСТВО.
СТАВА 26. БРАТСТВО.
СТАВА 27. БРАТСТВО.
СТАВА 28. БРАТСТВО.
СТАВА 29. БРАТСТВО.
СТАВА 30. БРАТСТВО.
СТАВА 31. БРАТСТВО.
СТАВА 32. БРАТСТВО.
СТАВА 33. БРАТСТВО.
СТАВА 34. БРАТСТВО.
СТАВА 35. БРАТСТВО.
СТАВА 36. БРАТСТВО.
СТАВА 37. БРАТСТВО.
СТАВА 38. БРАТСТВО.
СТАВА 39. БРАТСТВО.
СТАВА 40. БРАТСТВО.
СТАВА 41. БРАТСТВО.
СТАВА 42. БРАТСТВО.
СТАВА 43. БРАТСТВО.
СТАВА 44. БРАТСТВО.
СТАВА 45. БРАТСТВО.
СТАВА 46. БРАТСТВО.
СТАВА 47. БРАТСТВО.
СТАВА 48. БРАТСТВО.
СТАВА 49. БРАТСТВО.
СТАВА 50. БРАТСТВО.
СТАВА 51. БРАТСТВО.
СТАВА 52. БРАТСТВО.
СТАВА 53. БРАТСТВО.
СТАВА 54. БРАТСТВО.
СТАВА 55. БРАТСТВО.
СТАВА 56. БРАТСТВО.
СТАВА 57. БРАТСТВО.
СТАВА 58. БРАТСТВО.
СТАВА 59. БРАТСТВО.
СТАВА 60. БРАТСТВО.
СТАВА 61. БРАТСТВО.
СТАВА 62. БРАТСТВО.
СТАВА 63. БРАТСТВО.
СТАВА 64. БРАТСТВО.
СТАВА 65. БРАТСТВО.
СТАВА 66. БРАТСТВО.
СТАВА 67. БРАТСТВО.
СТАВА 68. БРАТСТВО.
СТАВА 69. БРАТСТВО.
СТАВА 70. БРАТСТВО.
СТАВА 71. БРАТСТВО.
СТАВА 72. БРАТСТВО.
СТАВА 73. БРАТСТВО.
СТАВА 74. БРАТСТВО.
СТАВА 75. БРАТСТВО.
СТАВА 76. БРАТСТВО.
СТАВА 77. БРАТСТВО.
СТАВА 78. БРАТСТВО.
СТАВА 79. БРАТСТВО.
СТАВА 80. БРАТСТВО.
СТАВА 81. БРАТСТВО.
СТАВА 82. БРАТСТВО.
СТАВА 83. БРАТСТВО.
СТАВА 84. БРАТСТВО.
СТАВА 85. БРАТСТВО.
СТАВА 86. БРАТСТВО.
СТАВА 87. БРАТСТВО.
СТАВА 88. БРАТСТВО.
СТАВА 89. БРАТСТВО.
СТАВА 90. БРАТСТВО.
СТАВА 91. БРАТСТВО.
СТАВА 92. БРАТСТВО.
СТАВА 93. БРАТСТВО.
СТАВА 94. БРАТСТВО.
СТАВА 95. БРАТСТВО.
СТАВА 96. БРАТСТВО.
СТАВА 97. БРАТСТВО.
СТАВА 98. БРАТСТВО.
СТАВА 99. БРАТСТВО.
СТАВА 100. БРАТСТВО.

УДРВАР.

Послије прикупљених података о исходу борбе на Брањском Брани и на сектору операцаја I батаљона, шаљемо следећи извештај: 29 августа 1941. год. у 8 сати послије подне, наша бусија од одреда Милана Зорина и одреда Милана Зорина сакомандирано Мундиром дочекала је непријатеља који се кретао према Метровцу у 5 камиона овом путицом је непријатељ заузимањен и уништен. У овом случају:

1) Уништено свих 5 камиона.

2) Заплаћено 3 п. митраљеза, 20 пушака, 30 батерских крижа, 10000 метака за пушку, 20 бомби, 1 сигнални пистол, са 14 метака, 20 пива да 30 парци ципела, 100 парци бега, 1 цак брзана, 300 комада конзерви, 1 сандук дрва, и неколико пивова чуприца порција и бесади. Заробљено је сандук са новцима у којима је нађено 2000 (две хиљаде и пест стотина) динара. Овај новац је достаљен атаку I батаљона.

Непријатељских жртава је било око 40, а наших две жртве из одреда Мундира. Заробљено је 12 непријатељских војника од којих су упућени нама, један уз пут нестао, а остале су они осуђени.

Војницима би било и живе заробљено и остало, да их непријатељ није са дећа удаљио са Брањског и тако од Метровца.

Ове вијести да је било заробљено 3 п. митраљеза и 10000 метака је кући на Брањског Брани дошло погрешно усмено, јер онда још нису тачно знали за писмени извештај.

Наше снаге су новас имале задатак да изврше препад на непријатеља, који су и извршили, али се непријатељ још на вечери повукао у град тако да су наши одреди заузеле своје старе положаје без жртава, а и без плаћена од непријатеља.

Данас смо упутили једно минерско одељење да срути кољубуку цркву која је служила непријатељу за постављање митраљеза.

Понас је 1. одред вратио напад на Метровцу, олакше се непријатељ повукао у Брточама. Јутрос су Брточани уз помоћ јавног одреда напали аерор у Брточама, где је било, ~~у овом случају је непријатељ уништен~~

Уједно са извојеним кретањима, око 300 непријатељских војника који су се извојених места борбе повлачили према Метровцу. На путу за Метровцу дочекала их је засада (бусија) 1. одреда из Метровца где их је пономно растерала, осам војника заробила и једног официра. Незна се тачан број мртвих и рањених код непријатељау борби од Метровца до Метровца. Чини се да су претрпели велике губитке. Тачно ће се знати кад стигну кући 1. одред и Брточа.

У току последних дана три дана непријатељ је у великом броју напустио Метровцу. Данас три батеријске сатније и једна митраљезска и три пола ове снаге се концентрисау у овом Брањско по усменом извештају од јуке. Још новина и новина податке о њиховом даљем кретању.

Из ових разлога упутили смо вод прекретања који је био предлози нашим одредима код Метровца у правцу Метровца и Метровца. Метров је дошао да контролише правца Метровца и Метровца, нарочито притом а и да држе бусије на месту и други канал или испод Метровца и Метровца или Метровца.

Уколико не појавио велике снаге непријатеља према Метровцу појавиће се бусије и киниобратити дећу напад.

Потребна је изградња још већег броја нагањних мина за цесту и путу.

1 септембра 1941 год.

Потписани одред
ад полет. 308 Метровца.
Метровца

**PROGLAS ŠTABA SARAJEVSKE OBLASTI OD 1 SEPTEMBRA
1941 GOD. MUSLIMANIMA ROGATIČKOG I SARAJEVSKOG
SREZA POVODOM CETNICKIH PRIJETNJI¹**

MUSLIMANIMA SREZA ROGATICKOG I SARAJEVSKOG

BRAĆO MUSLIMANI!

Culj smo da neki četnici iz drugih krajeva prijete muslimanskom stanovništvu paljenjem sela i osvetom za ono što su ustaše učinile srpskom svijetu u raznim krajevima Bosne i Hercegovine. Oni četnici koji bi htjeli napadati muslimanska sela naši su neprijatelji kao i ustaše koji pale srpska sela i zlostavljaju svijet. Culi smo da zbog tih prijetnji muslimansko stanovništvo bježi iz nekih sela i napušta svoje domove. Nas partizane, kojima su jednako na srcu i muslimani i Srbi, bole ove vijesti i mi hitamo, braćo muslimani, da se s vama sporazumijemo o zajedničkoj odbrani vaših sela, ako bi se našlo takvih četnika koji bi pokušali da napadnu vaša sela. Mi nećemo žaliti da prolijemo i svoju krv za bratstvo i zajedničku odbranu od ma kakvih napada. Mi ćemo to dostaviti i tim četnicima, ako se pojave u ovom kraju, i poručiti im otvoreno i jasno da ćemo mi, partizani, braniti oružjem muslimanska sela ako ih oni napadnu. Dosta je bilo našega međusobnog zavađanja od strane trećih. Skupo smo to platili i mi i vi.

Stoga, braćo muslimani, mi vas pozivamo da ostanete u vašim selima. Nemojte da nasjedate ustašama i da bježite s njima. Mi smo gotovi da vam pružimo oružanu zaštitu i da u zajednici s vama branimo vaša sela ako bi ih ko i napao. Mi smo od vas tražili oružje da ga upotrijebimo protiv zajedničkog neprijatelja, stranih okupatora i ustaša, a ne da vas obezoružamo. Cuvajte vaše oružje za odbranu svojih sela. Mi partizani, čiji pokret postoji u svima zemljama Jugoslavije, borimo se za oslobođenje od stranih okupatora i njihovih slugu. Oni zlikovci koji napadaju mirno stanovništvo, bilo srpsko bilo muslimansko, rade u korist zajedničkog neprijatelja, i mi ćemo se boriti bez milosti protiv njih, pa zvali se oni hrvatske ustaše ili nazovi četnici koji pljačkaju sela.

Zelevći da učvrstimo naše bratstvo mi vam nudimo vjernost za vjernost, krv za krv.

Bratski vas pozdravljaju
borci narodno-oslobodilačkog partizanskog
pokreta Rogatičkog i Sarajevskog sreza

Dne 1 septembra 1941

¹ Redakcija raspolaže primjerkom proglasa umnoženim na šapirografu.

БР. 75

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
1 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДИРУ ЧЕТВРТОГ ГЕРИЛ-
СКОГ ОДРЕДА ЗА МИНИРАЊЕ ПУТА И ОБАВЈЕШТЕЊЕ
О АКЦИЈАМА ОСТАЛИХ ОДРЕДА¹**

ШТАБ I БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

КОМАНДИРУ IV ГЕРИЛСКОГ ОДРЕДА

. у Мед.[еном] Пољу

Добили смо ваш извјештај² и задовољни [смо] вашим
успјехом.

И наши су одреди, I, II и III, ноћас вршили препаде на
непријатељске положаје.

Како видимо, непријатељ се повукао — преко 600 непр.
војника отишло према Бравску.

Сад су бусије најпотребније да што више уништимо не-
пријатеља при његовом кретању.

Послали смо вам 2 ком. нагазних мина, које што прије
поставите на цесту гдје ће наићи тенкови. Добро је маскирати.
Поред мине и бусију поставити. Држати се онога: бусија — по-
ложај — не мировати. Извијестићете нас тачно о количини пли-
јена при овом вашем посљедњем нападу.

Послаћемо мине и за Врточе и за Липу — праве се.

Пао је Мркоњић Град, Дубица и Језеро у руке герилаца.

Имамо везу са Београдом и према томе знамо шта се де-
шава у бившој Југославији.

Рањенике ћемо упутити у Дрвар.

1-1X-41

ЗА ШТАБ
оп. оф.
Родић

¹ Редакција располаже оригиналом у рукопису.

² Редакција не располаже овим извјештајем.

NAREĐENJE STABA PRVOG BATALJONA »SLOBODA« OD 1
SEPTEMBRA 1941 GOD. KOMANDIRU TRECEG GERILSKOG
ODREDA ZA POSTAVLJANJE ZASJEDA NA ŽELJEZNICKOJ
PRUZI I CESTI KOD DONJEG BRAVSKA¹ i

ŠTAB I BATALJONA
»SLOBODA«

KOMANDIRU GERILSKOG ODREDA U BRAVSKOM VAGANCU

Primili smo vaš pismeni izvještaj jutros (1-IX-41). Juče smo primili izvještaj i 4 vojnika zarobljenika, zatim 2600 din.

Naši odredi su noćas vršili prepade na neprijateljske položaje duž cijele linije. Nažalost neprijatelj je te iste noći napustio položaje, te su naši bez smetnje došli na njihove položaje. Neprijatelj je u Petrovcu, osim onih koji su otišli put Bravska.

Danas je došao i komandir Prekajske čete Gvozdenović² koji će povesti prekajske snage iz Oštrelja da ih spoji sa ostalim. Biće ih oko 50. Oni će na busiju kod Donjeg Bravska. Gvozdenović kaže da tamo ima oko 500 neprijatelja.

Milane,⁸ gledaj što bolje da se rasporede snage na busijama. Jedan dio na prugu ispod Donjeg Bravska, jedan dio na cestu.

Ovi koji budu na busiji Bravska imaju zadatak i da spriječe nadiranje neprijatelja prugom ka Srnetici i Potocima, jer ovaj pravac ne možemo mi odavde kontrolisati. Naše snage će kontrolisati pravac Bukovača — Kozila i Srnetica. Pazi: tijesnu vezu održavati sa Prekajskim odredom, sa Škundrićem i koordinirati rad.

Jedan dio municije spremi za Prekajski odred koji će uputiti ljude po nju. Ovo je važno jer oni bez više municije ne mogu napadati.⁴

Pratiti tačno kretanje neprijatelja te nas o tome izvještavati.

Važno je da ćemo vam po sutrašnjem kuriru poslati nagazne mine za cestu i prugu. Već smo dvije poslali na bihačku cestu. Ove su isprobane i imaju odlično dejstvo. Bogdan je otišao u Drvar, te će nastaviti sa proizvodnjom istih. Sutra pošaljite i konja da ih natovarimo.

¹ Redakcija raspolaže originalom dokumenta u rukopisu.

² Mile Gvozdenović

³ Milan Zorić

* Prekajski odred trebalo je da napada neprijatelja na pruzi Bunare — Bravsko i na putu Bravsko — Bosanski Petrovac.

One puške zasad nam ne šalžite, ali ako bi bilo toga više, pazi da se prebaci i ovamo nešto, kako ubuduće ne bi morali tražiti pomoć sa strane.

Milane, pošalji malo »Drave« — kad ste je zarobili.
Izašilji redovno kurire.
Pištolj za kurire ćemo gledati da nađemo-o.

1-IX-41

ZA ŠTAB
OP. OF.
Rodić

BR. 77

i

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA DRVARSKO BRIGADE OD 2 SEP-
TEMBRA 1941 GOD. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BO-
SANSKU KRAJINU O RAZVOJU USTANKA NA PODRUČJU
BRIGADE¹

Dragi Stari², neobično mi je drago da smo već jednom stup'li u vezu. Morao bih Ti mnogo i mnogo pričati dok bih Ti objasnio sve što se je desilo kod nas od onog dana kada smo se zadnji put sastali. Sve Ti sada neću moći napisati. Pokušaću da Te obavjestim o onom što je najvažnije iako i toga ima toliko³. Odmah po primljenim instrukcijama o stvaranju geril. odreda pristupili smo tome radu. Posao je išao i dobro i brzo, jer smo predradnje bili izvršili na vrijeme i kako treba. Ali, upravo kad smo bili pristupili obrazovanju naših prvih G. O.⁴ nastala je vrlo kritična situacija u ovom kraju. Ustaše su počele sa strašnim terorom i izdali pozive za preko 300 odraslih ljudi. Na pozivima je stajalo da svaki treba da ponese 2 para veša i hrane za 3 dana. Jasno je bilo da će ti ljudi otići u Njemačku ili negdje u dr[uge] konc. logore. Mi smo ljudima rekli: ne javljajte se. Tako je još više porastao ustaš. teror. Naši G. O. postali su zbjegovi, narod je od nas tražio zaštitu. Mi smo istom bili stvorili 3 G. O. i glavnu količinu oružja sakupili. Ja sam upravo tada namjeravao da pošaljem kurira za B. Luku. Prije nisam mogao, jer 18 jula primio sam upute, 20 jula iznio ih pred drugove i otpočeli sa radom. Trebalo je bar nekoliko dana da se radi pa da bi imao mogućnosti podnijeti izvještaj.

¹ Original je u rukopisu.

² Duro Pucar-Stari

³ Mnogo

⁴ Gerilskih odreda

24 jula pokušavam da pošaljem kurira i da vam javim o situaciji. Međutim, čovjek nije mogao protfrijeti bez proputnice. 26 jula velikosrpski agenti (Pane Kecman i komp.) dočekali su auto na putu za Oštrelj u kome se vozio major hrvat. vojske sa ženom i djecom. Major sa pratnjom ubijen. Hrvat. vojska i ustaše već su bili napali na jedno selo (Crvljivica) gdje se u blizini nalazio naš jedan odred sa. busijom. Nastalo je puškaranje, koje je trajalo cjeli sat. Jasno je bilo da se mora neprijatelj preduhitriti i napasti, da on ne bi napao naša sela, popalio i poklao, još sa novim pojačanjima koja su b'la krenula. Mi smo sve bili uglavnom i svršili, plan pripremili i borba je počela u nedjelju rano, 27 jula. Drvar je bio napadnut sa svih strana. Istovremeno borba je počela oko Grahova, prema Glamoču (Prekaja) i oko Oštrelja. Mi smo tom borbom rukovodili. Drvar je uz velike napore bio oslobođen prvog dana borbe, a puškaranja je bilo još dan — dva. Iznio sam ti stanje koje je bilo prije početka borbe i zašto ja nisam mogao odmah kurira poslati. Ja nisam samo jednom pokušao da uspostavim vezu, to sam pokušavao još triput. Dvaput moji kuriri vratili su se 'od Sanskog Mosta, jer nisu mogli dalje prodrijeti. Kada mi nijeuspjelo da na tu stranu prodru, ja sam uputio dva druga preko Sipova za Kadinu Vodu, jer sam vjerovao da ću nekoga tamo pronaći. Ta dva druga tražili su ljude punih 12 dana, uzaludno, bili su nad samom B. Lukom, iako se u sam grad nisu spuštali, zbog čega sam ih i osuđivao. Toliko što se tiče mojih nastojanja da uspostavim vezu sa Obl. K. i PK KPJ za B. H. Ja shvatam i uvijek sam shvatao važnost veze; sve sam činio da tu vezu uspostavim. Naša krivica nije štio nismo vezu uspostavili, mislimo da je do vas mnogo veća. — Međutim na drugim stranama mi smo odmah pohvatali veze. Sa dalmat. part. org. uspostavili smo vezu odmah prvih dana. Ta je veza stalna. Od dalmat. part. org. dobili smo i neka obavještenja i upute koji su i njima stajali na raspoloženju, zatim uspostavili smo vezu sa Likom. Najvažnije je što smo uspostavili, nazad petnaest dana, vezu sa C.K. preko njihovog delegata. Ta veza kao i sve druge mnogo su mi pomogle, te smo mogli savladati sve one zadatke koji su stajali pred nama. Primili smo uglavnom sve publikacije koje su u zadnje vrijeme izlazile. Dobili smo i pismo koje je drug Tito uputio drugu Tempu¹, a ovaj Tebi (preko Jezera kod Jajca).

Na osnovu našeg ispravnog rada dosada i naših uspjeha, naš štab G. O. za Srez Bos. Grahovo i okolinu preuzeo je rukovođenje svim geril. odredima na oslobođenom teritoriju Bosne i Like. Na osnovu uputa delegata C.K-a² mi smo pristupili reorganizovanju naših geril. odreda stvarajući jedinstvenu komandu i organizovanju

¹ Ovim pismom Redakcija ne raspolaže.

² Marko Orešković-Krtić

bataljona gerilskih o. na pojedinim sektorima. Danas mi imamo osam bataljona, drugi su u toku formiranja. Svakim bataljonom rukovodi štab bataljona; bataljon je podijeljen na čete, čete na vodove, a vodovi na desetine. Štab bataljona sastavljen je iz komandanta, polit. sekretara i operativnog oficira, a štab čete iz komandira i polit. sekretara i zamjenika. Na taj način stvorena je »Brigada Nacionalno-oslobodilačkih gerilskih odreda za Bosnu i Liku«. Štab brigade rukovodi svima operacijama i svima bataljonima, kao i dosada još neorganizovanim gerilskim odredima. Broj pušaka na ovom teritoriju iznosi preko 4.000, oko dvije stotine automatskog oružja, sa prilično zadovoljavajućom količinom municije i bombi (naročito domaćih), zatim jednim teškim topom 100 mm.

Naš front proteže se od Petrovca (I bat.) — Kulen — Vakufa (II bat.) — iznad D. Lapca (III bat.) — Lička pruga (Gračac — Zrmanja, IV bataljon) — Kninska Krajina (V bat.) — Dinarski front (VI bat.) — Grahovski front (od Risovca do Uništa, VII) — Livanjski front (od Uništa do Staretine — tu je polubataljon) — i Glamočki front (VIII bat.)* Tu se naš front nadovezuje sa Jajačkim frontom i Ključkim. Sa tim frontom stajali smo dosada u vezi i davali smo im uputstva za rad. Stajalji smo u vezi i sada stojimo sa G.O. u Sanskom srezu, Bos. Krupskom i Bos. Novskom. Davali smo im pomoć i u materijalu, a naročito u uputima za rad. Te se veze vrlo teško održavaju zbog velike udaljenosti.

Što se tiče stanja u našim odredima: dosada je uglavnom najveći nedostatak bio nedisciplina. Svim silama nastojimo disciplinovati odrede. To ide i dosta teško, naročito na pojedinim stranama, a glavni razlog tome jeste slaba politička svijest vojnika. Zato je najvažniji zadatak, koji stoji pred nama i cijelom Partijom, političko vaspitavanje masa. Mi to pitanje ne možemo riješiti kako treba, jer nemamo dovoljno partiskih kadrova, a i ove part.fiske] snage koje su tu nisu dovoljno sposobne. Ja sam zato tražio pomoć u tom pogledu sa sviju strana: i od dalmat. part.[iske organizacije], i hrvat.fiske] p.fartiske organizacije], i od C.K. Dobio sam nekoliko ljudi, aii to još uvijek nije zadovoljavajuće. Prva pomoć koju nam treba da pružite jeste u kadrovima. — U pojedinim G.O. ima dosta i četničkih elemenata, dosada smo ih uspješno savladavali, a sada se javljaju i poteškoće. O tome ću mnogo opširnije kasnije. — Usljed ovih nedostataka desilo se nekoliko vrlo teških udara na naš pokret i narodnu borbu: šovinistički nastrojeni elementi u nekim mjestima napadali su nevine ljude (Korita kod Grahova) i [vršili] paljevine većih razmjera (kao Boričevca u Lici). Toga je

* Naglašavam još jedno kao vrlo važno: da su sve naše jedinice stvarno gerilske i da smo gerilci u svakom načinu borbe. (Primjedba autora).

naročito bilo u prvim momentima; sada mi nastojimo svim silama da spriječimo to svjesni težine tih zločina. Ukoliko polit. rad bude jači utoliko ćemo prije spriječiti to zlo. Ovih dana pristupili smo obrazovanju voj. sudova pri pojedinim bataljonima i glavnog voj. suda pri Štabu Brigade. Primjenjivaćemo oštre kazne prema krivcima svih vrsta.

Opšte stanje na frontu: Mi smo se povezali sa Ličanima. Tamo rade odgovorni drugovi i sa njima imamo vezu. U Dalmaciji stvoreno je nekoliko odreda koji, doduše, još nisu izvršili nekih važnijih zadataka, bar prema izvještaju koga sam primio. Danas se vodi borba oko Glamoča i Petrovca, zatim na Ličkoj strani s vremena na vrijeme. Petrovac je za nas sada prosto da kažem neosvojiv. Tamo je neprijatelj vrlo jak. Broji 3.000 ima dosta automatskog oružja, čitavu artilj. bateriju i nekoliko tenkova. Sve to za nas nije velik problem ako uzmemo samo njihove snage, jer mi smo već nekoliko puta imali sa njima jake okršaje gdje smo ih potpuno slomili. Za nas je Petrovac neosvojiv, jer su putevi od Sanskog Mosta, Ključa i Bihaća potpuno otvoreni, a mi ih ne možemo zatvoriti. Neprijatelj stalno dobiva sa te strane pojačanja. Mi samo Ripački Klanac možemo donekle osigurati, druge puteve skoro nikako, jer je za naše odrede skoro neizvodljivo s obzirom na veliku udaljenost. To su zadaci ljudi sa te strane. Nas sve to jako začuđava što se je dosada dešavalo, jer je neprijatelj sa te strane, nar. od B. Luke, stalno dobivao pojačanja. To se mora najoštrije osuditi, a ukoliko bi se ubuduće to dešavalo to bi bila čista izdaja, jer vi nam puštate krvoloke da kolju narod i proletarijat ovih krajeva, da im pale čitava sela. Ja neznam do koga je ova krivica, ali sigurno je da će neko za nju odgovarati. Zatvorite puteve na toj strani (pruga od Prijed. do Bravska radi, cesta B. Luka — Ključ slobodna, isto tako cesta Prijedor — Petrovac), mi ćemo sa Petrovcem obračunati i naši odredi brzo će nadirati tamo. To je, dragi druže, živa istina i povedi o tome računa.

Dalje, najvažnije borba se vode oko Kulen Vakufa. Tu su nam već povoljniji položaji. Mislim da ćemo Kulen Vakuf moći dobiti u svoje ruke. Sve ćemo učiniti da to postignemo. Isto je stanje i sa Glamočem.

Sada prelazimo na najvažnije pitanje. Naš ustanak u ovim krajevima preživljava jednu malu krizu, koja može biti vrlo opasna. Ti si sigurno obaviješten da se talijanski okupatori spremaju da uguše naš ustanak. Snage talijanskih okupatora nas ne plaše, mi njihove horde, ali pojavile su se druge poteškoće. Velikosrpski agenti koji su bili u Dalmaciji i tamo od okupatora dobili zaštitu, vrativši se nazad razvili su svoju nenarodnu rabotu. Oni su tim

više počeli da dobijaju teren jer su talijanski banditi promijenili svoju taktiku. Prema Srbima su vrlo laskavi, tako da moralno razoružavaju mase. Oportunizam kod nekih naših drugova u Lici tome je još više pomogao. Mi smo te elemente kod nas pozatvarali itd., dok sve druge nismo mogli pohvatati. Danas imamo takvu situaciju da ti agenti traže talijanske okupatore i da se poneki odredi neće baš sigurno da bore. To su najvažniji momenti kod nas u našoj borbi. Zbog toga i drugih razloga mi smo 31-VIII održali savjetovanje svih vojnih delegata oslobođ. krajeva Bosne i Like. Tu je bio i delegat C.K.-a. Svakako da je cijela konferencija zauzela jedinstven stav, jer onih nekoliko agentskih i kapitulantskih elemenata nisu ni prisustvovali. Donijeli smo i rezoluciju¹, koja je već, mislim, upućena gore, a koju i Tebi šaljem. Opet najveći nedostatak u kadrovima. Dakle, dragi druže, sada se moramo boriti za očuvanje našeg ustanka, za očuvanje naših seljačkih masa da one [ne] budu razbijene i ne krenu drugim putem mimo nas. Dragi Stari, ja shvatam težinu toga zadatka i mi ćemo učiniti sve što možemo, živote svoje položićemo za stvar ove svete borbe, ali ipak pomozite nas koliko god više možete sa kadrovima, pa makar to bilo i nekoliko ljudi. Ovo su krajevi gdje je naša Partija slaba i gdje je sada moramo stvoriti. Od toga sudbina našeg ustanka zavisi. Ovo je najvažnije. — Stavio sam do znanja partiskoj organizaciji u Dalm.[aciji] da ona povede računa o svemu ovom i da moraju po cijenu najvećih žrtava povesti [narod i] stupiti u borbu čim Talijani povedu borbu protiv nas. — **Sto** se tiče broja žrtava na našoj strani, one iznose oko 100, što ranjenih što mrtvih ^Mislim: na cijelom frontu koga sam Ti gore naveo). Neprijatelj je imao gubitaka do 2000 što mrtvih, [što] ranjenih i zarobljenih. To bih Ti ukratko mogao reći o stanju naših vojnih snaga. Podvlačim još jednom: pomoć tražimo u kadrovima i bar jedno str.[učno] vojno lice, pa makar 2—3 čovjeka.

Što se tiče pozadine: svu smo narodnu imovinu u Drvaru dosada dobro sačuvali, a uglavnom i na drugim stranama. Odmah smo organizovali razne odbore i vijeća. Nastojali smo regulisati i normalizovati sav privredni život, kao i društveni. Održali smo nekoliko zborova. Tako juče smo održali (1. IX) veliki nar.[odni] zbor na kome smo izabrali narodni sud. Sada će i ta strana našeg fronta biti dobro organizovana i dobro će rad na toj strani teći. Nikica² je ovdje; on je angažovan na polju štampe, tako da smo i to pitanje dosta dobro riješili. Izdajemo stalno radio dnevnik i nedeljni list »Gerilac«. Pišemo o svima pitanjima u vezi sa nac. oslobođ. borbom. Izdali smo nekoliko letaka razne sadržine, upućene

¹ Vidi dokumenat br. 66

² Nikica Pavlić, rodom iz Banje Luke, predratni komunista, umro od tifusa 1942 godine.

Srbima, Hrvatima i muslimanima. Izdali smo jedan let.[ak] na talijanskom jeziku¹. Održali smo nekoliko kulturnih večeri kako za građane, tako i za zarobljenike. Održali smo konferenciju žena po pitanju uloge žene danas u pozadini. Na toj konferenciji donesena je i posebna rezolucija. Toliko o radu u pozadini. Da ne zaboravim: problem ishrane za nas je najveći problem.

Što se tiče Partije, staro part. članstvo smo sve prikupili i dosta novih drugova primili. Partiju smo reorganizovali i zaveli potpunu disciplinu. Produžićemo sa što bržim izgrađivanjem kadrova. Istoriju [SKP (b)] moramo što hitnije obraditi, i to ćemo učiniti. Ako imate literature, naročito Lenjinovu koju knjigu, šalјite odmah. Mi imamo veliku potrebu za to.

To [bi] bio moj izvještaj u najkraćim potezima. Dragi naš Stari, sve ide dobro. Mnogo se ne brini za ovaj kraj. Pošalјi nam ono što sam tražio. Ja poznam tamo prilike i vjerujem da ćeš moći to učiniti. Samo kad budeš koga slao, šalјi mi dobre i iskusne drugove, koji će znati raditi u ovim krajevima, koje ti dobro poznaš. Još jedno. Narodu ovih krajeva ne ide u glavu da vi tamo niste stupili u borbu, tim više što snage neprijatelja tamo nisu tako velike, prema izvještajima koje imamo. Vjerujem u narod tih krajeva, vjerujem u herojsku radničku klasu naše B. Luke, vjerujem u snage naše partije u tim krajevima, te da će i ti krajevi odmah planuti.

Šalјemo Ti plamene drugarske pozdrave: Smrt fašizmu!

Tvoj Lj^a

¹ Vidi dok. br. 71

* Ljubo Babić

BR. 78

NEDJELJNI IZVJEŠTAJ STABA NOP ODREDA ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 2 SEPTEMBRA 1941 GOD. ŠTABU NOP ODREDA
ZA BOSNU I HERCEGOVINU O SITUACIJI OKO MRKONJIC
GRADA, JAJCA I DRVARA¹

ŠTAB PARTIZAN'SKIH ODREDA
ZA BOS. KRAJINU

NEDJELJNI IZVJEŠTAJ

Obišli smo trupe koje su 31 avg. [19]41 zauzele i ać m c
g k r d n j r² i našli slijedeću situaciju: vojna situacija dosta dobra
i ima se prilično oružja, samo u i c n m o i l e j m a.³ Ovdashnji odre-
di su bili slabo vojničkj organizovani, što sad pokušavamo da
dovedemo u red. Više grada još se uvijek vode borbe, gdje je opko-
ljena jedna neprijateljska jedinica, koja ima popriUci 200 vojnika
za koje očekujemo da će u toku dana i noći biti većJnom zarobljenš.
Mnogo je slabija ovde politička situacija, pošto se sam ustanak,
premda [voden] po djrektivama naših drugova iz Drvara, [ipak]
vodio na četničkoj bazi. Premda smo imali velikih teškoća i nera-
zumjevanja, uspjeli smo da pohvatamo sve konce i polako uzimamo
inicijativu u svoje ruke.

Isto smo tako uspostavili vezu sa Jajačkom komandom, koja
vodi operacije oko Jajca i Jezera, gdje stvari stoje daleko bolje
i po vojnoj i po političkoj ljniji i gdje je rukovodstvo u našim
rukama. Drugovi oko Jajca raspolažu sa oko o a a p t s u i š k t r,⁴
i s a p a d t a o v.⁵ S njima smo imali sastanak, prorazgovarali o
situaciji, dali im konkretne zadatke i direktive i posle razmatranja
strateške situacije dali im u zadatak dase i a z m j c a j z u e e a

o m g t e o p v j t⁶ i

što smo potpuno
uvjereni da će biti i izvršeno. Osim toga smo povezali ovdašnji
front sa njihovim i njima dali u zadatak da se povežu sa 1 četom

¹ Original izvještaja je u rukopisu.

² Mrkonjić Grad

³ Znači „maio municije“

⁴ Znači „trista pušaka“

⁵ Znači „dva topa“

⁶ Znači „zauzme Jajce 5 ov. mjeseca“

Medjelm wještaj

Obito smo tupe koje su 31. avg. 41 zauzele sač. 10. gardija i ušli
stijedele situacije vojna situacija dosta dobra i ma se prečuno
oružja namo nismo imali, što boljši vredi bi bilo dosta
koji su se organizovali što sad podstajamo da dovedemo u red, svi
grada još se uvek vode borbe, gde je opkoljena jedna neprijateljstva
jedinića, koja ima poprilično loš oružja. Za koji očekujemo da će
u toku dana i ući biti većinom zarobljeni. Mnogo je dobija više
plata. Situacija, posto je nam ustanak, primao po direktivama
naših drugova iz Divrata uaoio na četvrtog bazi. munda
smo imali velikih bitova i aeranunjesona uopšti smo da
pohitamo pre konce i polako primamo inavstion u svoje rukel.

Svi smo tako upostavili osnovu u zajednom komandnom, aji
 svih operacija oko Japca. Jedna, koja stvari stoji deloko bolje, po
 vojnoj i po politickoj liniji. gde je sudorovitost u materijalnom
 Dugom oko Japca raspoložena i sa ova pta i s t t r
 i na pakt a o r i jedna mis imali sastanak, poragovani o,
 sticajsi, ali na konkretnu radnju i deliktive i polu, sava-
 tražnja statistika situacija. Dale su u wartel da se ispravljaju
 i o m i a e m j e a j i t u e l l a
 y e l e o p o f t e n

način da se štiti i čuva. Donesi tihi glas poručiti ovdje
frontu u njihovim; opijuna doli u sudetah da se povuče sa i istinu
i sa bezgriješnom slatko. da drugi oblikovao da davor
koji je uči protivno; muna i muna u kama reo i grakao sa
teritorijom. Ponaša, glava i štiti, sa oporijom i ročije se pod
prahov kama. Glavni uči sudetah u davoru bice da ovdje
frontu opijuna pasko sa bezgriješnom i akakto.

[illegible]

Police Complaint:

a Bone Land 4/10

Smart furniture

2000

I sa Sarajevskom oblasti. Mi dalje odlazimo za d a v r r ' koji je već prilično vremena u našim rukama, kao i Grahovo sa teritorijom. Petrovac, Glamoč i Ključ su opkoljeni i očekuje se pad svakog časa. Glavni naš zadatak u d a v r r u² biće da ovdašnjj front spojimo preko o s a g s s m n o t k a s a o m k a z r o³.

U osvojenoj teritoriji postavljamo našu vlast. Ovdje ima do sada oko 60 zarobljenih neprijateljskih vojnika i 1 oficir. U Jezeru —oko 80, 3 oficira i 2 podoficira. S njima se postupa korektno, i pojedinci izražavaju želju da se bore na našoj strani. O daljnoj situaciji ćemo izvještavati.

SMRT FAŠIZMU!

PolHkomesar:
Primorat⁴

U Bosni, 2 sept. 41.

Komandant:
Danko⁵

БР. 79

НАРЕДБА ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД 2 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДАМА ЈЕЛАШИНОВАЧКОГ И ТРЕЋЕГ ГЕРИЛСКОГ ОДРЕДА О НАЧИНУ РАСПОДЈЕЛЕ ЗАПЛИЈЕЋЕНОГ РАТНОГ МАТЕРИЈАЛА И ОБАВЈЕШТЕЊЕ О РЕЗУЛТАТИМА БОРБИ ЧЕТВРТОГ И ПЕТОГ ОДРЕДА

ШТАБ 1 БАТАЉБОНА „СПОБОДА“

НАРЕДБА од 2-IX-1941 год.

ГЕРИЛСКОМ ОДРЕДУ БРАВСКИ ВАГАНАЦ И ГЕРИЛСКОМ ОДРЕДУ ЈЕЛАШИНОВЦИ

С обзиром на стање појединих наших батаљона којима недостаје аутоматског оружја, а нарочито муниције и пушака, Штаб бригаде издао је наредбу да наши одреди који заробе оружје и муницију имају исто доставити своје штабу батаљона, а овај Штабу бригаде. Нарочито. је потребно помоћи наше

¹ 2паН „Бгуар“

² ~ 2паИ „и Огуаги“

³ 2па{1 „преко бапбкое Мо\$1а га Корагош“

⁴ Брапко Ваћ!<

⁵ Бапко мигоу, паго<Ш ћерој, ро^тио 1942 ео<1. као котапЈагЦ
Celyr1o8: крај^код о<re<1а и ћорћј проНу Селпка и сеп1га!пој Возш.

батаљоне у Лици према Книну и Ливну, јер се може сваког час«
очекивати напад од Италијана.

У вези с овим наређује вам се:

1. Да сву муницију коју сте заплијенили, пошаљете нај-
хитније, с тим да за себе задржите колико вам је потребно.

2. Што се тиче заплијењеног оружја и других војних
ствари, то можете задржати за себе, али водите строго рачуна
да се материјал не упропашћује и не губи. Направите списак
људства и задужите сваког војника тако да је одговоран за све
примљене ствари. Ако вам није потребно 100 пари веша, извје-
стан број шаторских крила, ципела, ћебади итд., пошаљите их
заједно са муницијом, са сигурним наоружаним људима, ово-
ме штабу.

3. Уколико убудуће дођете до неког плијена, одмах га до-
стављајте овоме штабу, а задржите што је за вас најнужније;
у том погледу будите најсавјеснији и увијек имајте на уму да
морамо помагати многе наше одреде, а поред тога и имати једну
резерву за даље вођење борбе.

Борбе око Петровца развијају се повољно. Наш IV и V
одред напао је непријатељске логоре у Крњеуши и Врточама.
Непр.[ијатељ] се повукао из Крњеуше у Врточе. Затим су наши
напали Врточе и непр.[ијатељски] логор. Непријатељ је изгу-
био: око 100 војника, 18 заробљених, 4 тешка митраљеза,
4-ро кола са коњима, 6 коња товарних. Непр.[ијатеља] који је
бјежао из Врточа дочекао је наш V одред, растјерао неприја-
теља и заробио једног сатника и 8 војника. О плијену немамо
тачне податке.

Раније вам је јављано да су наши одреди заузели старе
положаје са којих се непријатељ повукао.

Одржавајте и даље везу и радите заједнички. Прекајски
одред налази се између Бунаре и 104 км, повежите се са њима
и направите заједнички план у погледу Бравског и распореда
бусија на цести и прузи. У том смислу послана вам је наредба
од 1-1X ове год.¹

За цесту Петровац—Бравско имамо готове нагазне мине.
Пошаљите хитно тражену муницију и други материјал са ко-
њима, а ми ћемо мине одмах послати.

Постуххити одмах по наредби за политичког секретара, за
кога шаљемо потребан материјал и усмена упутства.

Командант
Мића

Пол. секретар
М. Трнинић²

¹ Види док. бр. 76
² Милан Трнинић

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ЧЕТВРТОМ ГЕРИЛСКОМ ОДРЕДУ
ЗА ОСИГУРАЊЕ ПОЛОЖАЈА И ПОСТАВЉАЊЕ ЗАСЈЕДЕ
КОД ОСЈЕЧЕНИЦЕ¹**

ШТАБ 1 БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

IV ГЕРИЛСКОМ ОДРЕДУ

М.[едено] Поље

Примили смо ваш извјештај. Приједлог о летку хрватским војницима је добар и ми ћемо одмах то доставити да се пгтампа.

Не пишете ништа о положају и покрету вашег одреда. То треба јављати у сваком извјештају. По вашем куриру сазнајемо да су ваше главне снаге отишле према Вођеници, као помоћ V одреду. С обзиром на покрете вашег одреда, морате увијек учинити ово: да ваш положај под Осјеченицом увијек осигурате јачим снагама, да нас непријатељ не би изненадио. Затим, треба да одржите бусије и да не дозволите непријатељу покрете и транспорте цестом. Према извјештају наших осматрача, данас су горјеле Вођеница и Суваја. Да ли су наши одреди нешто предузели да то спријече?

Шаљемо по куриру два наша човјека да превезу бензин који се код вас налази (1 буре из Крњеуше); треба да се одмах организује превоз бензина до штреке², а отуда ће терезином³ или вагонетом. Организујте да се, по могућности, бензин не разлијева у много канта и других бачава. Може се организовати превоз те саме бачве на двоколици или нечим другим. Важно је да бензин сутра стигне овамо.

Шаљемо 1 наредбу, па поступи према њој. Шаљемо још нешто летака — за хрватске војнике.

За Челара⁴ шаљемо писмо — да и он одмах пошаље преостали бензин и уље, као и нафту.

Послано у 4.15^h по подне

Опер. оф.
Родић

Ком. батаљона
Мића

¹ Редакција располаже оригиналом наређења у рукопису. Наређење је писано 2 септембра, што је Редакција установила на основу наређења Штаба Првог батаљона „Слобода“, упућеног Петом одреду 2 септембра 1941 год., о коме се говори у посљедњој реченици овог наређења. Види док. бр. 81.

² Жељезничке пруге

³ Дресином

⁴ Здравко Челар

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
2 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДИ ПЕТОГ ГЕРИЛСКОГ
ОДРЕДА ЗА ДЕЈСТВО НА НЕПРИЈАТЕЉА ИЗ ЗАСЈЕДА¹**

ШТАБ I БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

V ГЕРИЛСКОМ ОДРЕДУ

Данас смо примили ваш извјештај из кога видимо да сте извршили задатке — Крњеушу заузели и прекинули водовод.

Сад би ваш задатак био узнемиравати непријатеља из позадине. Прави герилци нађу себи увијек задатака и посла.

Напр. могли би некад спустити се иза Матијеваче до Зде-ног Дола и дочекати који непријатељски камион, а у Суваји редовно држати засједу. По другом вашем куриру, који треба повести још једног човјека, послаћемо ва\1 нагазну мину за тенкове и камионе. Бусију у Рисовцу, ако је потребно, и даље држати.

У случају да непријатељ још једанпут покуша напад на Оштрељ, одмах ступите у акцију са те стране, односно удрите непријатеља у леђа.

Ових дана наш батаљон је имао доста успјеха. Непријатељ је изгубио 10 т[ешких] митраљеза, око 20 п[ушко]митраљ., пушака доста. Мртвих код непријатеља око 250 вој[ника]. На бусије морамо обратити велику пажњу, јер ћемо ту непријатеља побиједити.

У свима крајевима Југославије води се ослободилачка борба. Обруч се стеже око Сарајева, око Загреба, и у Србији партизани уништавају непр.[ијатељске] возове.

Дефинитивно се одређује за командира др.[ут] Здравко Челар, а за политичког секретара друг Родић Радивој.

Друг Радивој да дође у Оштрељ 4-IX-41.

Сву заробљену спрему, нафту и бензин слати Штабу батаљона. Само најнужније оставите. Ако је заробљени бензин потребан за вршалицу у Паланци, нека остане једна количина, а нафту послати одмах овамо.

Сакупљати жито које никако не смије доћи у непријатељске руке.

Вежите чврсто ваше герилце и навикавајте их на послушност.

2-IX-41

ЗА ШТАБ
С. Родић

¹ Оригинал наређења је у рукопису.

**PROGLAS ŠTABA NOP ODREDA BOSNE I HERCEGOVINE OD
SEPTEMBRA 1941 GOD. MUSLIMANIMA I RODOLJUBIMA BO-
SNE I HERCEGOVINE¹**

MUSL [IMANIMA]...
SVIM RODOL[JUBIMA U BOSNI I HE]RCEGOVINI

Izdajnik Pavelić i njegova ustaška banda razbojnika i pljačkaša još uvijek ne mogu da se pomire s činjenicama da je došao kraj njihovom haračenju i pljačkanju po Bosni i Hercegovini. Još uvijek ne mogu da se pomire s činjenicama da [je naša Naro]dno-oslobodilačka vojska stvarno već oslobodila od njih[ovih] gospodara mnoge krajeve Bosne i Hercegovine. Okupatori [i njihove] sluge ustaše zadržavaju se još samo po većim gradovima oko kojih [steže] obruče, razarajući željezničke pruge i drumove, naša partizanska vojska. Svako ko nije čorav vidi da je krvavoj strahovladi okupatora i ustaša odzvonilo. Nije daleko dan kada će naša oslobodilačka vojska sa Romanije, Jahorine, Vlasenice, Jajca i sjeverne Hercegovine osloboditi [i posljednje utočište neprijatelja, naše divno Sarajevo. Pa, ipak, ustaše [se tr]zaju u smrtničkim mukama. Znajući da ne mogu dobiti neku veću pomoć od svojih gospodara — njemačkih okupatora, koji su se strahovito zaglibili na Istočnom frontu gdje im Crvena armija zadaje smrtonosne udarce, oni pokušavaju da vas nemoćnom prijetnjom zaplaše i natjeraju u rop-sku pokornost. Taj posljednji trzaj, tu posljednju prijetnju, pretstavlja proglas novopostavljenog »posljednjeg opunomoćenika i zapovjednika Bosanskog diviziskog područja i vojne krajine«, neakvog gospodina generala — poručnika Lakse. Mi pitamo pred čitavim narodom tog gospodina opunomoćenika da nam kaže gdje su mu snage da izvrši strahovite prijetnje najavljene u njegovom proglasu. Zar on ne zna da je čitavo područje njegove »diviziske oblasti i vojne krajine« već skoro u našim rukama? Zar on još ne zna da su njemački okupatori morali povući veći dio svojih snaga na Istočni front, ostavivši ga na cjedilu? Pa zar, najzad, nije doznao da njegova vojska, hrvatska vojska, neće da se bori protiv svoga vlastitog naroda? Zar mu nisu referisali njegovi komandanti da je vojska sa Vlasenice odrekla da se bori uprkos nagovaranjima i moljenju od strane njenih komandanata? Ili misli da će moći ostvariti te svoje prijetnje preko onih svojih bijednika ustaša? Ili se, najzad, nada da će praznom puškom zaplašiti i odvra-

¹ Primjerak Proglasa muslimanima kojim Redakcija raspolaže veoma je oštećen, te je na pojedinim mjestima nečitak.

titi vas od oružane borbe za svoje nacionalno oslobođenje? Ali, prevario si se u računu, gospodine opunomoćeni izdajniče! Tvoje prazne prijetnje nas ne plaše. Ti i tvoje ustaše nemate nikakve snage da ih izvedete. Možete samo, kao drumski razbojnici, presretati po Sarajevu i drugim gradovima mirne seljake, radnike ili građane i masakrirati ih. Ali mi vam poručujemo: za svako zlo, za svaku nevinu prolivenu krv, za svaku zapaljenu kuću i selo — prolićemo vašu krv, zapalićemo vaše kuće. Krv za krv—osveta za počinjene zločine. Naša je snaga ogromna. Mi ćemo imati snage da kaznimo sve one zločince i izdajice koji počinije toliko zla po Bosni i Hercegovini. Dan naše potpune pobjede je blizu. A taj dan je ujedno i dan narodne osvete.

Živjela Narodno-oslobodilačka part'zanska vojska Bosne i Hercegovine!

Smrt okupatorima!

Smrt izdajicama Hrvatskog naroda, običnim zločincima i palikućama — ustršama!

IZ ŠTABA
NARODNO-OSLOBODILAČKIH BOSANSKO-
HERCEGOVAČKIH PARTIZANSKIH ODREDA

БР. 83

**НАРЕДБА ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
3 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. О ВОЂЕЊУ СТАЛНЕ ЕВИДЕН-
ЦИЈЕ ЉУДСТВА И ОПРЕМЕ, НАЧИНУ РАСПОДЈЕЛЕ ЗА-
ПЛИЈЕЊЕНОГ МАТЕРИЈАЛА И САБИРАЊУ ЉЕТИНЕ**

ШТАБ I БАТАЉОНА „СЛОБОДА“

НАРЕДБА
од 3 септембра 1941 год.

Чим је формиран овај батаљон, било је потребно да и наши поједини одреди устроје потребне књиге и спискове војника који имају при себи осим оружја и друге војне ствари. Показало се у пракси да поједини наши војници не воде довољно рачуна о тим војним стварима, које су дио имовине наше ослободилачке војске. Да се то убудуће не би дешавало, наређује се командирима одреда:

1) Да направе спискове људства и војничке спреме којом располажу.

2) Да задуже сваког војника оружјем које има, муницијом, и свим другим војним стварима (ћебе, шињел, торбица, шат.орско] крило итд.) Командири Првог и Другог одреда морају да задуже своје људе бељима¹ који су добивени за потребе тих одреда. По један примерак тих спискова доста[^]ити овом батаљону.

3) Чим поједини наши одреди заплијене и отму од непријатеља било какав војни и други материјал, командир дотичног одреда има одмах да састави списак свих заплијењених ствари и да га достави овом штабу. Штаб ће да нареди колико има да остане у том одреду од тих заплијењених ствари, а остале ствари ставиће се на расположење овом штабу. Ово је потребно ради помоћи и другим батаљонима наше војске.

4) У рејонима гдје се не воде борбе мора се што хитније организовати сабирање пољских плодова и сређивање љетине. Командири морају да поведу рачуна о томе да наша народна војска не уништава сеоска добра приликом бављења у појединим селима. Сељаци који имају на расположењу довољно стоке и жит[^]а могу да их продају Одбору за народну исхрану у Дрвару. О овом командири, а нарочито пол. секретари, морају да обавијесте све мјештане села који долазе у обзир.

5) У борби погинули војници, било наши или непријатељски, морају што прије да се покопају, како би се спријечила зараза дотичног терена.

За извршење ове наредбе одговорни су, поред командира, и политички секретари појединих одреда.

Командант,
Мића

[П.С.]

Питање даље исхране наше војске, као и осталог становништва је исто тако важно као и борба против непријатеља. У непријатељске руке не смије пасти ниједан килограм жита, кромпира и др., а исто ниједно грло стоке. Наши одреди то треба по сваку цијену да спријече.—²

¹ Ћебадима

² Текст послјије потписа написан руком.

БР. 84

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“
ОД 3 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ПАРТИЗАНСКОМ ОДРЕДУ У
ПЛИТВИЧКОМ ЉЕСКОВЦУ О БОРБАМА ОКО БОС. ПЕ-
ТРОВЦА¹

ШТАБ 1 БАТАЉОНА „СЛОБОДА“

3-1X-1941.—

ГЕРИЛСКОМ ОДРЕДУ ПЛИТВИЧКИ ЉЕСКОВАЦ

Добили смо ваш извјештај од 28-УШ-1941 год. Драго нам је кад сте и ви основали свој гер.[илски] одред и што сте ступили у редове наше Народно-ослободилачке војске.

Што се тиче помоћи, шаљемо вам 1 пушку, 100 метака и 20 комада бомби — народних².

На нашем сектору воде се сталне борбе. Непријатељ пали жита и куће. Наше бусије разбиле су непријатељску војску на путу Врточе—Петровац и Петровац—Бравско. Било је преко 50 мртвих и рањених, заробљено 46 непр.[ијатељских] вој.[ника], 2 официра, 4 т.[ешка] митр.[аљеза], и велики број пушака. Све ово је остало код тих наших одреда. Топови туку око Петровца, али не праве штету.

Исто и један авион баца бомбе, сваки дан.

За успјех ваше борбе треба да се повежете са сусједним одредом, па био он далеко неколико километара. Нападајте усташе и хрв.[атску] војску, гдје се год они налазе, а поготово ако улазе у ваша села. Немојте допустити да се непријатељ слободно креће по вашим селима.

За Штаб: к-дант бат.

Мића

¹ Редакција располаже документом у рукопису.

* Бомбе које су се израђивале у Дрвару.

IZVJEŠTAJ SEKRETARA OBLASNOG KOMITETA KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU OD 4 SEPTEMBRA 1941 GOD. DELEGATU CENTRALNOG KOMITETA KPJ O RADU PARTISKE ORGANIZACIJE I IZVRŠENIM AKCIJAMA¹

ZA TEMPA²

Tvoje pismo koje si uputio štabu četa kao i pismo koje si uputio meni, primio sam. Istovremeno sam primio i ostale istvari koje su sa tim pismima bile upućene. Danas sam primio i drugo Tvoje pismo upućeno Stabu ove oblasti.

I jedno i drugo pismo već je njima otposlano. Osim onoga što je u pismu rečeno, još im je i usmeno poručeno da se glavom ne šale, nego da smjesta pristupe radu na reorganizaciji i ispostavljanju veza. U tu svrhu je došao čovjek direktno iz Kozare koji će da tamo prevede ljude iz dosadašnjega štaba i da se tamo — popunjen sa najboljim ljudima iz Kozare — instalira II štab. Odmah da razašalju najsposobnije drugove u Drvar i Jajce za organizovanje I i III št[aba], kao i četa u tim područjima. Za nekoliko dana ja vjerujem da ćemo moći nešto reći o rezultatima toga rada. Otkud sreće da smo u samom početku ovako stvar postavili, vjerovatno bi danas drugačije stajali nego što stojimo sad. Ne bi nam se dešavale ovakove stvari za koje se moramo stiditi.

Od prošloga izvještaja do danas mogu vas obavijestiti o sljedećem:

1) Na putu B. Luka — Jajce sačekan je i napadnut jedan njemački auto sa 6 sjedala, 1 vojnik (kurir) je ubijen i jedan je ranjen. Auto se razbio i izvrnuo u grab [gdje je] ostao ležati. 2) Napadnuto je selo Memići sa jednim odredom, u selu je bilo 20 vojnika koji su čuvali jednog seoskog bogataša i pokrovitelja ustaša (inače trgovac). Vojnici su se razbježali pre nego što su naši upali u selo. Jedan je ustaša ubijen a jedan šuckor³ ranjen, dok je jedan vojnik zarobljen. 3) Borbe oko Jajca još uvijek traju. U tome pravcu se šalju krupne jedinice ustaša i vojske. Odlazi u tome pravcu i njemačka vojska. Borbe su počele iz Sipova i Ribnika. Ove krajeve, odnosno ova mjesta su partizani držali u svojim

¹ Redakcija raspolaže izvještajem u rukopisu.

² Svetozar Vukmanović-Tempo

³ Šuckorima (Schutzchor) su se nazivale oružane formacije u bivšoj Austro-Ugarskoj monarhiji, koje su formirane u Bosni i Hercegovini za vrijeme Prvog svjetskog rata sa ciljem da pomažu policiji i žandarmeriji u čuvanju reda u pozadini. — I ustaše su naoružavale civilno stanovništvo u pojedinim selima sa ciljem da im pomogne u borbi protiv partizana. Za takve naoružane ljude riječ »šuckor« rjede se upotrebljavala, obično su ih zvali »legionari«.

rukama, kao i (Mrkonjić Grad) Varcar Vakuf. Još se ništa ne zna da li su ta mjesta napuštena i da li su se povukli ili ne — o tome još ne znamo ništa. Znamo to: da su u Šipovu partizani zarobili 1 top, 10 mitraljeza, 5 puškomitraljeza. Uputili su poslije toga ultimatum u Varcar Vakuf da se predaju. Komandant je tražio pomoć od divizije iz B. Luke, na što su ovi odgovorili da ta pomoć ne može tako brzo da stigne, i komandant je tada predao grad i naredio je da sestanovništvo mora seliti, a i on je sam pobjegao u B. Luku. Tako da ovdje ima oko 2.000 stanovnika iz Varcar Vakufa. U grad je ušlo oko 200 naoružanih ljudi i zauzeli su sva važnija mjesta, isjekli sve telefonske veze i porušili sve mostove. Ono što je ovdje važno jeste to da im se predalo 150 hrvatskih vojnika. Zarobili su i tu 15 kamiona, 30 mitraljeza i mnogo pušaka i municije. Odveli su u šumu mnogo stoke i žita (računajući, ako se budu morali povući, da imaju hrane). Poslije pada Varcara ušli su u Jezero, 9 km od Jajca, i tu su zarobili 2 topa. Sva prevozna sredstva su ovdje rekverirana i upotrebljavaju se za prevoz vojske i ustaša. Bolnice su pune i prepune ranjenika. A ima dosta i izbjeglica.

U vezi sa ovim događajima ovdašnji ustaški stožer je izdao plakat pod naslovom »Kocka je pala« u kojemu se kaže: »Stavlja se rok svim Srbima pravoslavcima i drugima da d o l o u 12^h u podne, prijave sve odbjegle propale srpske oficire i ostale gnijede koje su oni dosada hranili i branili, i dajemo ustašku riječ da se onima koji to učine neće ništa dogoditi, da će moći mirno sa familijom u miru živjeti u svojim domovima, sa svojim imetkom. U protivnom, zaklinjemo se ustaškom čašću da ćemo vas istrijebiti i vaše sjeme. Ustaše su na to spremni i oni će svoju zadaću izvršiti«. To je uglavnom sadržina plakata, što je u prvi mah unijelo zabunu među ono nekoliko Srba koji se još ovdje nalaze, tako da su se još istoga dana mnogi spremili i pošli u šumu vjerujući da će u gradu biti izvršen pokolj. Mi smo povodom toga na brzu ruku izdali jedan letak¹, koji dostavljamo među ostalima.

4) U pogledu part.fiske] orgafnizacije] stvar stoji ovako: u samom mjestu imamo 20 čl. u 4 grupe. Mjesni [komitet je] od 3 čl. Pri mjesnom postoji sanitetski odbor osnovan ovih dana. Od) > žan je jedan kurs bolničarki od 8 žena. Dvije su na putu za šumu od tih koje su taj kurs prošle. Kurs je bio kratak — od 8 dana. Radi se na formiranju odreda preko grupa. Već u tom pogledu ima izvjesnih rezultata. Sva je poteškoća u tome što se teško dolazi do oružja. Sve ono oružje što se ovdje u gradu moglo prikupiti, poslano je gore onima u šumu, tako da ovdje nije ostalo ništa. Sad se radi na tome da se ovdje pri svakoj grupi, odnosno

¹ Ovim letkom Redakcija ne raspolaže.

Za Tvoja

Tvoje pismo koje se upućuje slabu četa kao i pismo koje se upućuje moći, primio sam. Istovremeno sam primio i ostale stvari koje su za tva poslušna bila upućene. Dama sam primio i drugo tvoje pismo u kojem si stala ove obilježiti.

I jedno i drugo pismo vid je očito upućeno, osim onoga što je u pismu rečeno još im je i usmeno poručeno da se glavari ne sile, nego da slijede prihode radi na reorganizaciji i doprinosu vjeri. U tu svrhu je namijenjeno i nekoliko drugih stvari koje će de tamo prevesti ljudi iz državnog slaba i da se tamo - popunjava sa najboljim ljudima i instalira ti slab. Odmah da razmotrim najsigurnije drugove u ovom i pogotko ta organizacija I i III. kao i četa u tom području. Za nekoliko dana ja vraćam da čemo moći nešto reći i o rezultatima toga rada. Odlučio sreće da smo u samom početku ovako stvoreni i nametnuto bi dalo drugacije slabije nego što stoji. sad. Nebi nam se dala vola ovakove stvari za koje se moramo stiti.

Ostavljajući ih toliko da daju mogući odgovori o sledećem:
1. Na putu B. Luka - Jozica satekao je i napalmu jedan gerilski auto sa 6 ljudi i 1 vozila (kurir) je ubijen i jedan je ranjen. Auto se razbio i izručio u grube prias kraljevi. Pokuću je sba krenuti sa jednim valdom, u sebi je bilo 20 vojnika koji su ba jedan od jednog sedam bogataja i pokrenuli uticu i noć. Trgovci, vojnici su se razbili pre nego što su mogli upali u selo. Jedan je uticao ubijen a jedan je ranjen. Jedan je jedan ranjen razbojci. 3. Borba oko Jozice još uvijek traje. U tome jomtu se saja krupno jedinicu utica i vojske. Otkrili u tamo preko i ne uspeva vojna. Borba su vojske iz šikova i ribnika. Ova vojska duma ova vojska su partizani ušli u tamo i rekli su: (Hraniti grad i Varsa Varsa) i u tamo otkrili da ti se to razumeti i da li su se pomeni li ne - otkrili još napalmu i tamo. Jedan to: da su u šikova partizani krenuli 1 top, 10 mitrogeza, 5 pušaka mitrogeza. 4. puti su preko toga ultimatum u Varsa tamo da se predaju. Komandant je tražio pomoć od divitije iz Bratva nsto su im odgovorili da ta pomoć ne može biti to da si- gne i Komandant je tada preao gran i naredio je da se sla- novitstvo mora seliti a i da se sam potekne u B. Luka. Tako da vidi ima 12.000 stanovnika iz Varsa Varsa. U gled je ušla oko 200 marksantski ljudi i krenuli su sva vojska ut- ata, isprati sva telefonska veta i porušili sve mostove. Ova su si vole vojna. Iste ti da su se je predalo 150 hrvaški vojnici. Razbili su i tu 15 kamiona, 20 mitrogeza i mnogo pušaka i municije. Odveli su u jednu mnogo stoke i tela i radan, uci su se ljudi morali pomeći da imaju hrane. Prele pada Varsa vojske su u jeteru 9 dan od Jozice i tu su paroliti i tupa. Sva protivna vojska su vome razmirana i upotrebljavaju se za protiv vojske i utica. Otkrili su puno i prepuše razmiru. A tamo dala i dala.

U vezi sa ovim događajima ovim uticima stoji ip

odredu, sabere što je moguće više toga. Hranu, novac i odijelo za one u šumi, kao i za njihove porodice i porodice uhapšenih, sakupljala je dosad Narodna pomoć dosta uspješno. Dosada je veza sa šumom bila dosta dobra i redovna.

Što se tiče Prijedora: tamo imamo 10 čl., postoji mjesni odbor od 3 čl. Ima izgleda da uvedu par novih članova koji su se pokazali vrijedni u pomaganju partizana. Kod nas su isto uvedena 4 nova čl., a imamo i nekoliko kandidata koji će za koji dan biti uvedeni u članstvo. U samom Prijedoru imamo četvoricu naših članova u zatvoru, ostali su u Kozari...

U Bos. Novom imamo 4 čl., veoma mladi i slabi, uglavnom ne rade ništa. Jedno radi toga što su mladi i neiskusni, a drugo što su kompromitovani. Glavni je njihov rad na skupljanju Narodne pomoći, ali i to je sve šturo i nedovoljno. Imaju veoma slabu vezu sa odredom koji se nalazi oko Novoga i Lješljana. Vezu sa tim ljudima iz Novoga kao i onima iz Prijedora imamo redovno.

U Krupi imamo 5 čl., od njih nemamo tačnijih informacija. Tamo se nalazi čovjek koji je baš juče tamo oputovao, nije se još vratio, te tako u ovaj izvještaj i ne može da uđe pravo stanje stvari u Krupi.

U pogledu Bihaća možemo reći ovo: u Bihaću imamo 7 čl., ostali se nalaze u zatvoru (njih 160). U subotu prošle nedjelje je bio odavdje čovjek u Bihaću. U to vrijeme, dok je on boravio tamo, dotični su bili pušteni na slobodu svi do jednog. Naš kurir se odmah sastao sa nekima od njih i rekao im je da se smjesta sklone, jer nije isključeno da ih docnije opet ne pohapse. Oni, naravno, nisu poslušali ovaj savjet druga, nego su slobodno šetali po gradu, a naveče i po korzou. Tako da je istoga dana uveče, u 9 č, uslijedilo hapšenje i svi su opet vraćeni natrag u zatvor. Vezu sa Bihaćem imamo. Prilično uspjeha imaju u organizovanju odreda u gradu preko grupe. Imaju veze sa ljudima iz šume i pomažu ih. Sa Bihaćem imamo direktnu vezu, a i preko Prijedora.

Sanski Most nema direktne veze s nama, ali imamo vezu sa njima preko Prijedora. Tamo imamo 5 čl. Po izvještaju ove grupe, netačna je vijest da su partizani vršili bilo kakvo nasilje nad muslimanskim i hrvatskim življem. To je podla kleveta i laž Pavelićeve propagande. Ta grupa iz Sanskog Mosta ima veze sa ljudima iz okoline koji se po šumama nalaze. Njihov rad je uglavnom oko zbrinjavanja tih ljudi.

Sa Drvarom još uvijek nemam veze. Čovjek je na putu koji [je] tamo poslan (ima već 5 dana), još se nije vratio. Očekujem ga svaki čas.

Što se samoga Jajca tiče, ne mogu vam zasada reći ništa određeno. Borbe koje se tamo vode ne dozvoljavaju prebacivanje u taj kraj bilo koga. Ranije smo tamo imali u samom Jajcu 4 čl., u Jezeru 7 čl., u okolnim selima po jedno ili dvojicu. Prije nego što

je došlo do ovih borbi svi su se ovi ljudi sklonili u šumu, ostala su samo 2-ca u Jajcu. Kako sad stvar stoji sa njima, ne mogu vam ništa određeno reći. U zadnje vrijeme saobraćaj je s Jajcem potpuno prekinut. Prevozi se samo vojska i niko drugi. Uzdajem se u vezu sa Jajcem preko šume, a čim se pruži mogućnost, poslaću tamo čovjeka da uspostavi vezu i da im tamo pomogne na sređivanju organizacije.

Interesuje me šta je sa onom drugaricom¹ o kojoj ste mi u prošlom pismu pisali da će te je poslati. Mi za nju ne znamo da li je ovamo stigla ili ne. Ako dođe, neka se javi na istu adresu na koju je došao i ovaj drug.

• Sem toga bih želio nešto čuti o sudbini vašeg starog², kao i o onoj³ koja je s njim skupa pala. Ako je moguće, javite mi nešto o tome.

Zasada ovoliko.

SMRT FAŠIZMU!

4-IX-41

Stari⁴

P. S. Navedene letke ću poslati po ženskoj, s obzirom da je ovome to nezgodno nositi.

Isti

BR. 86

UPUTSTVO ŠTABA SARAJEVSKE OBLASTI OD 4 SEPTEMBRA
1941 GOD. ZA MOBILIZACIJU LJUDSTVA I ORGANIZACIJU
RADA U JEDINICAMA I NA TERENU⁵

P R E P I S !

ŠTAB S.[ARAJEVSKE] O.fBLASTII

Dana 4 septembra 1941 god.

DRUGOVIMA: KOMANDANTU BATALJONA I
KOMANDIRIMA ČETA

Narodno-oslobodilački pokret u našoj zemlji, a u posljednje vrijeme i u našim krajevima, naglo raste i širi se. Neprijatelji — njemački i talijanski okupatori i njihove sluge ustaše, usljed opšte

¹ Zaga Blažić, strijeljana kao neprijateljski špijun.

² Iso Jovanović

³ Lepa Perović

⁴ Đuro Pucar-Stari

⁵ Redakcija ne raspolaže našim dokumentom, već se poslužila njegovim ustaškim prepisom.

situacije (rat sa Sovjetskom Rusijom, oslobodilački pokret protiv fazišma u svim zemljama Evrope), nemaju dovoljno snaga da savladavaju narodno-oslobodilački pokret. Da bi se borba za narodno oslobođenje uspješno vodila i dovela do kraja, potrebno je **mobilisati** ljudstvo, **organizirati** i kroz narodno-oslobodilačku borbu **preobraziti**. Mobilisati sve poštene ljude, bez razlike na političko uvjerenje, na vjersku i nacionalnu pripadnost.

Pošto je u ostalim oblastima Bosne i Hercegovine, kao i u drugim zemljama Jugoslavije, ustanak uzeo velikog maha, tako da se već operiše sa velikim vojskama (vidi »Izveštaj o borbama u Jugoslaviji«), — i pred Narodno-oslobodilačku vojsku postavljaju se krupni zadaci, koji se ne mogu izvršiti dotle dok Sarajevska oblast, kao centrala, ne bude raspolagala masovnim snagama. Potrebno je hitno preduzeti sljedeće mjere:

1) Izvršiti mobilizaciju sveg ljudstva. Od mobilisanog ljudstva uzeti sve naoružane ljude i 30% ljudi sa pionirskim alatom, da svaka četa ima pionirski vod. A ostale ljude u selima ostavljati da posvršavaju sve poslove (žetva, kosidba, vršidba i drugo). Ljudi koji ostaju na selu isto su tako odgovorni za uredno svršavanje svih poslova kao i oni koji se bore u odredu. I svi ljudi, pošto su pripadnici Narodno-oslobodilačke vojske i mobilisani, to u svako doba, kad se pozovu, imaju se javiti najbližem odredu. Od novog ljudstva formirati nove čete i bataljone. A od jednog dijela naoružanog ljudstva formirati zaštitu sela. U selima stvoriti narodno-oslobodilački pokret, odbore u cilju prikupljanja i snabdijevanja hranom partizanskih odreda. Svaki zaselak treba da ima povjerenika, a povjerenici zaselaka jednog sela sačinjavaju narodno-oslobodilački odbor.

2) Muslimane treba privući u Narodno-oslobodilačku borbu. Preko veza, koje već imamo u muslimanskim selima, proširiti naš uticaj i na druga muslimanska sela. Uzimati hranu i stvoriti povjerenike po selima. Obrazovati odrede od Srba i muslimana za zaštitu muslimanskih i srpskih sela. Pri podjeli ratnog plijena uvijek dati i muslimanskoj sirotinji dio. Suzbijati i kažnjavati sve ispade protiv muslimana, vrbovati muslimane u partizanske odrede. Svakom prilikom vršiti bratimljenje sa muslimanima.

3) *2 e n e.* — Primijetili smo da se na selu ženama ukazuje vrlo mala pažnja, a negdje nikakva, ma da je njihov rad neophodan partizanima, a one ga vrše savjesno. Treba tražiti da žene uđu u sve naše organizacije, stvarati od žena povjerenike na selima, po mogućnosti u svakom narodno-oslobodilačkom odboru da bude i žena. Vrbovanje žena za bolničarke i za službu u obavještenju, pa primati ih i u partizanske odrede.

4) *Disciplina.* — Partizani moraju biti primjer čestitosti i poštenja, moraju biti svjesni da samo disciplinovanim i organizovanim radom mogu se postići uspjesi. Politički komesari, koman-

diri i ostali drugovi koji rukovode (vodnici, desetari i drugi) moraju vaspitati partizane u tome pravcu i pokazati svojim primjerom u svakodnevnom radu i borbi kakav treba da bude partizan. Provjeriti da [li] se zadaci tačno i na vrijeme izvršavaju. Nedisciplinovanane kažnjavati, a prema saboterima i izdajicama bez milosti postupati (strijeljati). Svaki slučaj nediscipline, kolebljivosti, sabotaze i izdaje postaviti pred cijelu jedinicu i donijeti odluku. Za disciplinu u četi odgovorni su lično politički komesari i komandiri.

5) Veza. — Veza još nije tako sigurna, brza i stalna. Izvještaji nepotpuni, a mnogo puta nisu tačni. Da se ustanovi stalno kurirsko osoblje i to od najboljih partizana. Da izvještaji, po mogućnosti, budu pismeni, jasni i pregledni. Da svaki izvještaj sadrži čas kada je pisan, ko piše (Štab taj i taj), kome se piše (JŠtabu, komandiru tome i tome). Da se izvještaj stavi u omot, da na omotu piše ime kurira koji ga nosi i vrijeme za koje treba kurir da preda izvještaj. Komandant bataljona trebalo bi da izradi ključ (šifru) za podatke i povjerljive stvari.

6) Akcija. — I dalje posvetiti najveću pažnju uništenju saobraćaja, rušenju komunikacija i objekata, likvidiranju ustaških stanova i žandarmerijskih postaja. Uništenje svega onoga što služi neprijatelju (fabrike, skladišta municije, skladišta hrane koja ne mogu brzo da se podijele narodu i dr.). Pri zauzimanju mjesta obezbijediti se sa svih strana odakle bi neprijatelj mogao da dode. Po zauzeću mjesta onemogućiti pljačku, plijen podijeliti brzo sirotinji i zadržati za odred ono što je nužno. Stanovništvu objasniti borbu i pozvati ga da u njoj učestvuje i da joj pomaže. Po uspješnoj akciji ne smije se oklijevati i gubiti vremena na nepotrebnim stvarima, nego odmah stvoriti plan za dalje akcije, mobilisući za njih nove snage, i, prema novom planu i novim zadacima (vodeći računa o reakciji neprijatelja), izvršiti pregrupaciju snaga i poslati ih u pravcu djelovanja. Poslije uspjele akcije preduzeti hitne mjere da se okolno stanovništvo obavijesti o našoj borbi, a naročito muslimansko stanovništvo, da bi se spriječio neprijatelj da to stanovništvo zavede i mobiliše protiv nas. Uvijek ostaviti dovoljno snage za obezbjeđenje važnih prilaza, a na ostalim prilazima, kuda se pretpostavlja da bi neprijatelj mogao naići, vršiti stalnu patrolnu službu. I o uspješnim i neuspješnim akcijama pretresti: ako su uspjele — zašto su uspjele, a ako nisu — zašto nisu. Iz tog iznaći greške i skupiti novo iskustvo, to iskustvo dostavljati Štabu¹ da bi se njime mogli koristiti drugi.

7) Sanitetska služba. — Svaki štab bataljona treba da ima potrebno ljudstvo za sanitetsku službu, kao i materijal i lijekove. Svaka četa da ima 2 — 3 bolničara koji će moći da ukažu prvu pomoć. Ako još nema osposobljenog ljudstva za bolničare, neka

¹ Misli se na prvopretpostavljeni štab.

drug doktor organizuje kratki kurs. Pri četama neka se nađe najpotrebnijeg sanitetskog materijala (materijal dostaviti bolničarima četa).

8) Propaganda. — Za pravilno vršenje propagande staraju se politički komesari. Njihova je dužnost da na vrijeme obavještavaju partizane o svima događajima. Poslije svakog događaja iz spoljne i unutrašnje situacije treba izvršiti propagandu povezujući je sa našom borbom. Propagandu vršiti u neprijateljskim redovima preko zarobljenika, putem letaka i biltena, preko ljudi koji se mogu uvući u njihove redove, transparenta i truba koje pojačavaju glas (kad je neprijatelj blizu i može da nas čuje).

9) Obavještenje. — Da bi se znalo pravilno stanje kod neprijatelja, potrebno je izvršiti i organizovati službu obavještenja. Za službu obavještenja uzeti sposobne partizane i partizanke, a koristiti sve stanovništvo muslimansko i srpsko, nama naklonjeno. Za obavještenje o stanju kod neprijatelja mogu dobro da posluže i ratni zarobljenici (za ratne zarobljenike odrediti mjesto gdje će da se dovedu, a ne voditi ih na naše zborni mjesto našim prolazima i tako se neprijatelju otkrivati). Sa zarobljenicima odmah po svršenoj akciji svršiti stvar. Zadržati one koji su krivi, a ostale pustiti, prethodno održavši im govor o ctijevima naše borbe.

10) Ishrana. — Prilikom ishrane voditi računa o štednji i iskoristiti u potpunosti sva sredstva (primijetili smo da se meso samo kuha, i da se ono ne iskorišćava u potpunosti, iako imamo ogromne količine krompira). Stvarati skloništa za veće količine hrane.

Napomena! U vezi s tačkom 8) bataljon treba da ima jedan radio-aparat koji će obilaziti sve čete. Aparat da je lak za prenos, sa ručnim akumulatorom. Odrediti najmanje četiri partizana koji bi se obučili u rukovanju radijem i koji bi obilazili po četama, tako da bi partizani mogli i sa te strane biti obaviješteni o događajima u svijetu. Višak radio-aparata podijeliti po bolnicama, muslimanskim i srpskim selima.

Pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — NARODU SLOBODA!

(M.P.)

ŠTAB S.O.

ЧЛАНАК ИЗ „ГЕРИЛЦА“ БР. 6 ОД 6 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД.
О УСПЈЕШНОМ НАПАДУ НА НЕПРИЈАТЕЉСКИ ЛОГОР
КОД ВРТОЧА

ВРЛО УСПЈЕЛИ НАПАДАЈИ НА ЛОГОР КОД ВРТОЧА И
МЕДЕНОГ ПОЉА

Дрвар, 4 септембра

Рано у зору 1 септембра напале су снаге нашег одреда из Врточа, појачане с друговима из босанских и личких одреда Цвјеткића, Бротње и Бубња, непријатељски логор на „Градини“ у Врточу. У логору су се налазиле доста јаке непријатељске снаге. Исте ноћи, уочи самог напада, оне су биле појачане сусједним непријатељским логором из Крњеуше. Тако је појачана бројна снага непријатеља од 200 сталних војника у логору са још 160 војника из Крњеуше. Међутим, наше герилце није могла обесхрабрити ни бројна надмоћност ни јаче наоружање непријатеља. Храбри и одважни наши герилци, њих око 150, још у само праскозорје, успјели су да се неосјетно привуку до самог непријатељског логора. Док су непријатељски војници сједјели поред самих шатора и безбрижно пржили опљачкане кукурузе, неколико наших одважних другара прескочило је зид који их је дијелио од непријатеља и бомбама учинили општу пометњу међу непријатељем. Експлозију бомби пратила је јака пушчана паљба наших другова који су спријечили непријатеља у покушају да се прибере и искористи своју надмоћност. Већ послје непуна сата била је ријешена судбина непријатеља: заробљено је 28 непријатељских војника, погинуло око 50, рањено 6 (Са наше стране погинула 4, рањена 8).

Поред тога, у наше руке пао је велики плијен. Заплијењено: око 10 пушкомитраљеза, 4 тешка митраљеза и мноштво пушака и муниције. Непријатељ је оставио иза себе још 6 кола пуних сваковрсних војничких ствари.

Ови непријатељски одреди, разбијени код Врточа, бјежали су према Петровцу. Наше су их бусије дочекале у Меденом Пољу, отвориле ватру и том приликом уништиле доста непријатељских војника. Заробљен је 1 сатник, 1 поручник и 9 војника. Нато је наишао непријатељски тенк из Петровца и у борби с њиме погинула су наша 2 војника а рањено 3. Ове губитке треба приписати неискуству наших герилаца у борби с тенком.

**IZVJEŠTAJ KOMANDIRA CETE U BOS. PETROVOM SELU OD
SEPTEMBRA 1941 GOD. KOMANDANTU OZRENSKOG NOP
ODREDA O IZVRSENOM NAPADU NA ŽELJEZNICKU STANICU
PETROVO SELO¹**

Druže Tošo², kad si zadnji put bio u Petrovu [Selu], rečeno je da ja, po mogućnosti, napadnem stanicu i prekinem prugu. Ništa nije kategorički naredeno.

Međutim, mi smo prekinuli prugu i napali stanicu, istina — malo kasno. Ljudi su bili velikim dijelom protiv napada i do pred sami napad odugovlačili s akcijom. Međutim, kad je voz s vojskom prošao prema Kakmužu, mi smo udarili na stanicu. Poslije kratkog puškaranja počeli smo se spuštati u stanicu. Tada se vojska u vozu, valjda čuvši puškaranje, vratila u Petrovo [Selo]. Mi, pošto smo se našli među dvije vatre, vratili smo se nazad i zauzeli položaje na čuprijL Tad je došao voz sa tri vagona vojske iz Tuzle, prešao most i počeo iskrcavati vojsku. Počela je borba koja je trajala do kasno u noć. Opkolili smo bili, nas 30, vojnike sa tri strane, ali su oni imali vrlo jaku zaleđinu od mosta (tvrđava) i na njoj laki mitraljez. U noć je prestala borba. Usljed velike kiše i hladnoće ljudi su zahtijevali da se sklone u kuće. Probudili smo se u 4V2 sata. Pola ljudi je otišlo svojim kućama. Svitalo je, a mi se nismo povratili na front usljed otpora ljudi. Nisu htjeli na front, jer je bio opasan položaj radi opkoljavanja od Petrovske stanice i sprečanskih prelaza.

Osim toga, stalno su ljudi odugovlačili čekajući na one koji su spavali po kućama. Tu sam pogriješio što namjesta nisam strijeljao jednoga od njih. Kuće su počele da gore. Ja sam naredio da se puca, ali su se oprli svi oni čije kuće još nisu gorjele, računajući da će ih svojom pasivnošću spasti. Kasnije smo otvorili vatru i oni su prestali s paljevinom.

Sa svoje strane smatram da je u najmanju ruku vrlo riskantno pokušati u ovoj djelimičnoj dezorganizaciji i vrlo niskom moralu seljaka da se izvode neke akcije. Ti znaš položaj Petrova Sela koje je sa svojim snagama potpuno izloženo svakoj navali iz Tuzle.

Zaboravio sam napomenuti da nam je prilikom sudara sa vojskom potpuno nestalo municije, tako da je bilo ljudi sa po 20—30 metaka, što nije dovoljno ni za sistematsko povlačenje, anekmoli za neki otpor.

Tražim da se pošalje ovdje pomoć **najhitnije** u automatskom oružju, municiji i ljudima. **Osim toga, neophodno je da i ti dođeš ovamo.**

¹ Original izvještaja je u rukopisu.

* Todor Vujasinović

Stanje je kritično, ali, u svakom slučaju, stvari se daju popraviti.

Noćas smo raspoređeni u patrole po selu.

Učiniću šta mogu na smještaju izbjeglih. Ne mogu ih smjestiti u manastirske zgrade zbog mogućnosti bombardovanja. Ali, ipak, neke mogu.

Najbolje je da ti ujutro rano kreneš ovamo, pa ćemo lakše stvari popraviti.

Veljko¹

P.S. Cuje se mitraljeska paljba kod Kakmuža. Kao da su izašli malo poviše prema Kakmužu?

BR. 89

IZVJEŠTAJ STABA SARAJEVSKE OBLASTI OD 5 SEPTEMBRA 1941 GOD. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA BOSNU I HERCEGOVINU O IZVRŠENIM AKCIJAMA I O NAPORIMA ZA ORGANIZOVANJE SARADNJE SA CETNICIMA

ŠTAB S.[ARAJEVSKE] O.CBLASTI]
5 septembra 1941

Dragi drugovi,

Pismo i ostali materijal primili. Prema datim direktivama postupamo. Danas upućujemo kurira u Tuzlanski štab² i Trebevički bataljon. Na [dan] drugog [septembra] uputili kurira prema selu L. [uke] da se spoji sa kurirom Sem. [izovačkog] bataljona.

1.) Prvog ovog mjeseca sastali se sa Aćimam Babićem koji raspolaže sa nekoliko bataljona, s njim pretresali pitanja, iznijeli naš stav. Pristao na uslove. Stvorili direktorijum³ radi zajedničkih akcija. U direktorijum ušla 4 njegova člana i 2, odnosno 3 naša. Saradnja će biti teška, jer njegove su čete polupljačkaške, a on sam ne sprovodi u djelo saradnju. Sa njegovim ljudima ići će mnogo lakše i zato ćemo dejstvovati u tom pravcu, ujedno raskrinkavajući samog Aćima. Aćim smatra sebe vodom ustanka, a ostale sve potcjenjuje i smatra malovrijednima. Tražili [smo] od štaba u Vlasenici

¹ Ratko Vokić-Veljko, poginuo 1942 god. u borbi sa četnicima na Majevici.

² Misli se na Štab Tuzlanske oblasti.

* Zajedničku komandu

da nam javi kakvi su njihovi odnosi sa Aćimom i majorom Dangi-ćem¹. Ustvari komandant ovih svih bataljona, gdje je i Aćim, jeste major Dangić. Izgleda da ćemo moći da se s njim sporazumijemo i to ćemo gledati što prije da učinimo.

2.) Vršimo mobilizaciju sveg ljudstva na selu. Dejstvujemo u muslimanskim selima; neka nam muslimanska sela daju i hranu. Aćimovi ljudi su nam dosta pokvarili u pogledu muslimana.

Iz dana u dan su akcije. Od Zvornika, preko Vlasenice, Han Pijeska i Sokoca, sve do Stijena² na Romaniji, sve je oslobođeno.

Velika opasnost prijetila je Romaniskoj i Mokranjskoj četi kad su se povlačili hrvatski vojnici i ustaše, njih oko 1500 na broju. Naše čete čuvala su položaj na Stijenama i bile opkoljene. Razvila se strahovita borba. Zahvaljujući sjajnom otporu i prisebnosti partizana, gustoj šumi i magli, gubitaka nismo imali mnogo: 4 partizana su poginula, hrvatskih vojnika oko 30.

Pračanska četa izvršila rušenje pruge između Pala i Stambul-čića. Naletio brzi voz i lokomotiva sa vagonima surva se u provaliju srušivši most. 3 dana saobraćaj nije išao, a sad se na mostu vrši prelaz.

Mokranjska četa izvršila napad na Glog i Ozren. Napad na Glog sjajno uspio, palo plijena: 32 puške, 2 puškomitraljeza, oko 3.000 metaka, 1 konj sa mitraljeskim samarom, sprema za 30 ljudi i kazani za kuhanje hrane. Napad na Ozren nije uspio, ali su kasnije žandarmi zapalili kasarnu i pobjegli. Poginuo jedan partizan.

Vlasenička i Kopitska četa 1 i 2 [septembra] vodile borbu na Stijenicama i odbile napad ustaša i žandarma. Poginula 3 partizana. Na strani neprijatelja — ne znamo koliko.

Trećeg septembra Romaniska četa odbila napad od Mokrog; 1 teretni auto zapaljen. Artiljerija i avioni gađaju bez uspjeha.

Akcije obimnije i šire u toku. Priliv ljudstva u partizanske redove iz časa u čas raste. Ima primjera da se i žene same javljaju.

Dobili kratak nepotpun izvještaj sa Trebevića. Treb[evički] bat[aljon] izvršio napad na dom na Jahorini. U napadu učestvovalo 75 ljudi mobilisanih oko Pala. Napad potpuno uspio. Dom zapaljen. Zarobljeno 23 hrvatska vojnika i ustaše (svi pušteni). Plijen je: 23 puške, mnogo municije, nešto bombi, 30 kg eksploziva, 1 radio aparat i ostala sprema. Obećali poslati ubrzo detaljan izvještaj. Stanje u Treb. bat. se popravlja.

Od druga Ace³, sem onoga pisma koje smo i vama poslali, nismo primili još ništa.

¹ Jezdimir Dangić, žandarmerijski major, četnički komandant i okupatorski lakej u Istočnoj Bosni, osuđen na smrt i strijeljan u Sarajevu oktobra 1945 godine kao narodni neprijatelj.

² Odnosi se na Crvenu i Orlovu Stijenu.

³ Hasan Brkić

Трећ[еу1ск1] 1 5ет[120УабкЈ] ћа1;а1ј. јоз не зћуасаји слоуо1јпо
уапоз!; Г и1о8и уеге.

Ка1о8е ро р11апји раг!.[1зке] ог§.[ап12асЈје] ргеп1јеЦ зто ро
з1аћоу1та.

Ма1ег1ја1 кој1 з!е роб1аИ и зе1о 1, ргепоз1 зе.

Бапаз роз1аН (1уој1си <Зги8оуа за 10 рагИгапа — слоћроуо1јаса
<а оћгагији се1и га уеги.

5МКТ РА612М1Ј _ ИАКОШ бћОВОБА!

Р о г <1 г а V :
бсерап¹ 1 8е1јо²

БР. 90

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
5 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ДРВАРСKE БРИГАДЕ О
РЕЗУЛТАТИМА БОРБИ И ЗАКЉУЧЦИМА СА САСТАНКА
ПОЛИТИЧКИХ СЕКРЕТАРА У БАТАЉОНУ**

ШТАБ 1 БАТАЉОНА „СЛОБОДА“

**ИЗВЈЕШТАЈ
ШТАБУ БРИГАДЕ**

У току јучерашњег и данашњег дана на сектору према
Оштрељу, Осјеченици и Дринићу није било никаквих борби. У
Меденом Пољу непријатељ је палио куће и стогове жита и си-
јена поред цесте. Изгорјело је 15 кућа, 41 сијено и 51 стог жита
и отјерана извјесна количина блага у Петровац.

По накнадном извјештају IV одреда, у нападу на неприја-
теља 1. IX у Растовачи заробљено је: 24 пушке, 2 п. митраљеза,
12 шињела, 20 опасача са фишеклијама и мањи број муниције.
Један од тих п. митраљеза дат је одреду у Лушци Паланки. Од
непријатељских тенкова, који су дошли у току борбе, погинула
су два герилца, а тројица су рањена. Они се налазе у болници
на лијечењу. Исти тенкови (два) отишли су према Вјелају и у
Вјелају пуцали на жене и дјецу и ранили четворо дјеце од којих
једно умрло.

¹ ВопЈа Ко\а<леу1С
² б!оћск1ап Рппсјр

У сектору V одреда непријатељ је око цесте попалио све стогове жита и понеку кућу у Вођеници. Раније палио куће у Суваји и стогове жита. При паљењу села непријатељ иде у јачини по двије сатније, у пратњи топова и двају тенкова, тако да [је] спречавање непријатеља у том његовом раду од наших одреда врло отежано. У вези са непријатељском тактиком у паљењу кућа и уништавању жита, наређено је нашим одредима да најхитније склоне све намирнице и благо на сигурна мјеста, а да спречавају даље надирање непријатеља у села и његову тактику уништавања.

Послије борбе око Крњеуше у току 31-УШ у ноћи, V одред, на позив одреда у Великом Радићу, притекао је у помоћ истом против непријатеља који је ишао од Крупе прама Бихаћу. Непријатељ се повукао прама Крупи. У борби су заробљена два пара коња, 47 комада граната 100 милиметара и неких других ситних ствари; запаљен је један аутомобил. Послије борбе V одред се повукао у Крњеушу. Издато је наређење V одреду да гранате што хитније пренесу овамо.

Према Бравском у току 4. IX није било борби. Послије успјешног напада на камионе непријатељ је запосио цијелу дужину цесте до Бравска, тако да наша бусија није могла да дјелује. Данас се чула јака артиљериска паљба на тој страни, али нисмо добили извјештај. Трећег овог мјесеца била је постављена мина на пругу у Ланишту и организована засједа за воз који је долазио из Бравска. Од притиска трачница и тежине саме локомотиве мина је раније експлодирала и воз се раније уставео.

Вод у Бравском Ваганцу има 35 пушака и 2 п. митраљеза. Прекајски одред, који оперише иза Бравска, има 49 пушака и један п. митраљез. Тешки митраљез који је дат том одреду вратиће се, јер није ефикасан за тамошњи терен. У овај одред послан је Боснић Рајко са задатком да одред запосједне бусију на цести према Кључу и да контролише и пругу код Ланишта. У исто вријеме да се повеже [са] одредом у Црквеном (Рибнички одред).

Јелашиновачки одред добио је задатак да руши пругу у Грмечу и да се пребаци са једним дијелом у кланац иза Доње Санице са истим задатком, а нарочито да оштети тунеле. У тај одред упућен је Павић Јово као политички секретар.

Нагазна мина која је постављена на цести у Растовачи при прелазу тенка преко ње није експлодирала; непријатељ је исту однио у Петровац. Конструкцију и постављање мине објаснио је детаљно Б. Пећанац¹ другу Штрпцу² из IV одреда, коју је и сам однио. Исти³ је изјавио да му је потпуно јасан рад око по-

¹ Богдан Пећанац

² Ђуро Штрбац

³ Штрбац

стагљања мине. Да се ово убудуће не би дешавало, потребно је да се изврши обука на лицу мјеста (у радионици) за сва нова оружја која се праве, и да се ти људи пошаљу на фронт са **НО-ВИМ** оружјем.

Друг Штрбац биће позван на одговорност због неуспјеха [у] поставља[њу] мине.

Минерска група сваког дана врши рушење цесте према Колунићу и рушење стабала као препреке на истој. Радна група III одреда врши рушење стабала на шумским путовима према Ували, Топлој Коси, Срнетици.

Трећег ов. мј. нађен је у шуми један п. митраљез са мањим кваром, пет пуних оквира и 4 исправне пољске кухиње, 2 комада п. митраљеских цијеви и 160 метака.

Одржан је пленарни састанак политичких секретара свих одреда изузев секретара IV одреда, са сљедећим констатацијама и приједлозима:

а) Констатовано је да у извјесним одредима постоје мање групице људи које изазивају нерасположење и малодушност у редовима герилаца. То своје нерасположење правдају тим што се у позадини налази већи број свјесних другова који не одговарају својим функцијама и дужностима. Као један од тих наводи се Јоле Марић¹, за кога ти људи тврде да је у стој рад унио пуну бирократизацију, самовољу и алкавост.

б) Примјећује се да те групице људи чак успијевају да утичу и на поједине командире. Као примјер наводи се случај у II одреду, гдје су извјесни људи, са знањем командира, без учешћа политичког секретара, предложили и извјесне људе за унапређење.

ц) Изнесено је да материјал који се шаље појединим одредима пол. секретари не добијају, већ их командири злонамјерно или алкавошћу упропашћују.

д) Подвучено је да [је] политички ниво наших герилаца јако низак.

Да би се стало на пут горе наведеним незгодама, предложено је:

а) Да пол. секретари што ближе приступе незадовољним људима, да испитају узроке њиховог незадовољства, да злонамјерним објасне правилно ствари, а злонамјерне доставе штабу батаљона.

б) Да се од стране штаба [даду] упутства и објашњење командама одреда: да за сваки јачи приједлог, извјештај и слично мора да постоји потпуна сарадња између п.[олит.] секретара и командира одреда.

¹ Погинуо као замјеник команданта батаљона Четврте крајишке бригаде у борби против Италијана и домобрана код села Чапље, у Срезу Сански Мост.

ц) Да се све политичке ствари шаљу на политичког секретара.

д) Како би се што више подигао политички ниво герилца, предложено је да се при штабу батаљона створе библиотеке са популарним издањима.

е) Да би се стало крај пљачци плијена, предложено је да се при сваком одреду успоставе надзорне комисије, које ће надzirати над плијеном и у случају пљачке подносити оптужбе суду против пљачкароша.

Штаб је горње приједлоге узео у разматрање.

5-1X-1941 год

Командант
Мића

Политички секретар
Илија Дошен

БР. 91

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
5 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДИ ТРЕЋЕГ ГЕРИЛСКОГ
ОДРЕДА ЗА ЗАТВАРАЊЕ ПУТА КЉУЧ — ПЕТРОВАЦ И
РУШЕЊА ЖЕЉЕЗНИЧКЕ ПРУГЕ У ГРМЕЧУ¹

ШТАБ 1 БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

5-1X-1941

ОДРЕДУ У БРАВСКОМ ВАГАНЦУ

1) Добили смо ваш извјештај. По питању о^игурања Срп-
нетице послали смо друга Боснића² који ће да извиди како
стоји Прекајски одред и да [ли] тај одред правилно функцио-
нише. Друг Боснић јавиће вам се чим тамо стигне.

2) Јављате да је непријатељ запосио све тачке које би
могле да послуже за наше бусије. Ако је тако, потребно је те
непријатељске страже и логоре нападати ноћу и приморати их
на напуштање тих мјеста. — Цесту Петровац—Кључ потребно
је што хитније затворити са снагама вашег вода и прекајског.
Зато би и требао заједнички рад и заједничка акција. У том

¹ Редакција располаже наређењем у рукопису, без потписа.

² Рајко Боснић

смислу отишао је друг Боснић да Прекајски одред покрене и оспособи за герилски начин ратовања.

3) Одред јелашиновачки мора на сваки начин да поруши пругу у Грмечу. Рушење пруге мора да се врши стално. Нека организује све радне људе са крамповима и нека раде под заштитом одреда. Када поруши пругу у Грмечу, може да се пребаци у Доњу Саницу да поруши пругу тамо и да нарочито оштети тунеле. Важно је да непријатељу наносимо штету свуда гдје се наше снаге могу пребацивати. Пруга се мора порушити по сваку цијену. Шаљемо наредбу Јелаш.[иновачком] одреду у том смислу. По Рајку¹ смо послали двије мине за пругу. Сада шаљемо два мин.[ерска] сврдла и два чекића.

У вези са вашим приједлогом да се пошаље у Јелаши. одред један пол. секретар, који ће и да контролише војни рад тога одреда, — за тај одред треба одмах да се упути друг Павић², јер он и није пријеко потребан у Б. Ваганцу. Шаљемо наредбу за Јел.[ашиновачки] одред да се друг Павић одређује за њихов одред. Друг Павић има тамо да ради по упутима и да Шкундрићев³ одред поведе једним здравим полит. животом. Шаљемо за вас и Јел.[ашиновачки] одред нешто материјала.

Зоб за коју сте раније јављали, а што потврђује и друг Војо, треба одмах пренијети овамо. Јавите нам по идућем куриру колико је приближно има, а ми ћемо послати коње да се пренесе. Ово треба учинити што прије. Ради тога пошаљите курира са објашњењем куда је најлакше да караван прође.

На нашим секторима према Оштрељу мирно је. Синоћ су бацили неколико граната у Оштрељ без штете. V одред Крњеуша заробио је 47 к.[омада] граната 100 мм. и разбио непријатеља. Јуче је непријатељ палио села Рашиновац, Вођеница и др. [То је] његова најновија тактика борбе против нас.

Пишите и даље опширно о приликама, покрету непријатеља и о другом.—

Шаљемо 4 оловке и 6 к[утија] шибица.

Ком. батаљ.

¹ Рајко Боснић

* Јово Павић

³ Петар Шкундрић — командир Јелашинновачког одреда.

БР. 92

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
5 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ВОДНИКУ ВОЂЕНИЧКОГ ВОДА

ШТАБ I БАТАЉОНА „СЛОБОДА“

НАРЕДБА од 5-IX-1941 год.

Воднику вода Вођеница

По наредби Штаба бригаде Народно-ослободилачке војске овај батаљон формиран је из пет одреда. Пети одред батаљона састоји се из бивших одреда Рисовца, Вођенице, Крњеуше, Суваје и Смољане. За командира Петог одреда постављен је Челар Здравко, п.поручник, који је уједно члан Штаба батаљона и одређен је да ради на том сектору, за политичког секретара тог одреда именован је друг Родић Радивој.

Потреба за формирањем батаљона осјетила се у самом почетку наше борбе и било [је] од великог значаја да се све наше снаге групишу у одреде који ће да раде и врше своје задатке по јединственом плану и по наређењима јединствене команде, то јест Штаба овог батаљона, и баш ради тог општег интереса формиран је наш батаљон 20-УШ-1941 год. Одмах се приступило организовању појединих одреда у потпуном војном смислу, како у погледу дисциплине тако и у погледу извршења наредаба које се упућују командирима појединих одреда од стране овога штаба за извршење задатака који се постављају појединим одредима. Да би се те наредбе и задаци са успјехом извршили, у одреду мора да влада ред и дисциплина, како од стране водника тако и од цијелог људства у одреду. Не смије да се деси никаква самовоља и непослушност било од кога, а најмање од стране водника. За сва таква дјела — отказивање послушности командиру и неизвршење наредбе — одговараће сваки онај ко то учини пред пријеким војним судом.

Да се убудуће не би дешавале горње грешке у Петом одреду, а што је у интересу. наше Народно-ослободилачке борбе и за успјешно вођење исте, строго се наређује:

Да се одмах прекине са самовољном командом од стране вашег вода и водника.¹ Водник и цијели ваш вод има да извршује наређење командира одреда, то јест наређења овога штаба.

¹ Водник Вођеничког вода је био Илнја Ћукић. Он је касније издао НО борбу и као четник борио се против партнзана. Крајем 1941 год. је ухваћен и стријељан као народни непријатељ.

Водник Вођеничког вода нема право да се назива командиром, јер нам нису потребне титуле ни чиновни, него само користан и пожртвован рад. Ако неко заслужи и унапређење, то ће му се дати.

У вези са распоредом аутоматског оружја у Петом одреду, наређује се воднику да даде један пушкомитраљез за вод Крњеуша. Ово извршити одмах.

Командир Петог одреда поднијеће извјештај да ли је водник вода Вођеница поступио по овој наредби, са писменим прилогом водника Ђукића.

Командант
Мића

Пол. секретар
Илија Дошен

БР. 93

ИЗВЈЕШТАЈ „ГЕРИЛЦА“ БР. 6 од 6 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД.
О БОРБАМА И АКЦИЈАМА ПАРТИЗАЙСКИХ НОП ОДРЕДА
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

По свим земљама и крајевима Југославије ничу партизански одреди и воде се оштре партизанске борбе са фашистичким окупаторима и домаћим издајничким бандама.

Према сигурним извјештајима, огорчене се борбе воде у Тузланској области, око Тузле, Власешгце, Сребренице итд.

У Херцеговини наши одреди боре се на фронту око Гацка и Стоца.

У Сарајевској области партизани са Романије заузели су жандармериску станицу и опшину у Мокром, заплијенили све потребно за војску и повукли се. Истовремено покидане су све телефонске мреже. Онда су одавде упућени усташе, хрватска војска и око 700 њемачких војника. са топовима и митраљезима и настала је велика битка. Свако пола сата летјели су авиони према Романији и бацали бомбе. Партизани су били заузели Хан Пијесак и послје огорчене борбе повукли се. Свакодневно одводе рањенике и мртве. Употребљени су сви камиони и приватни аутомобили. Бсрбе се воде већ преко 10 дана. Партизани са Требевића и Јахорине напали су и разрушили колски пут за Београд код Пала, затим разорили жандармериску станицу на Јахорини и за два дана прекинули пругу према Мо-

стару. Истовремено нападнут је и разорен усташки логор на жељезничкој прузи. Трећи партизански одреди у том крају напали су поједине жандарм. станице и аеродром.

Јак партизански (герилски) одред, који дјелује око Добоја¹, напао је у недјељу, 24 августа, Добој, разоружао усташе и војску (хрватску и њемачку), покупио све оружје и остали потребни материјал и повукао се.

Један очевидац прича о борбама на линији Крупа—Бихаћ. Он је путовао управо оним возом којим је кренула хрватска војска за Крпу и Бихаћ да рашчисти пругу, пошто су партизани били заузели жељезничку станицу и држали је два дана, заплијенили новац и разоружали жандарме. Воз је с војском пошао до Крпе и ту је стао, јер су партизани били запосјели пругу Крупа—Бихаћ. Војска је од Крпе даље послала три камиона са пушкама, митраљезима и муницијом да рашчисте пругу. Међутим, партизани су пресрели ова три камиона и потпуно их разоружали и камионе запалили. Војници су се разоружани вратили и причали како су затвараче од митраљеза и муницију бапили у ријеку.

Те вечери су партизани напали на Крпу и читаву ноћ је вођена борба око ње. Сутрадан је воз са војском ипак продужио за Бихаћ. Партизани су из шуме пуцали на воз и убили 1 војника у њему. Очевидац прича да је том приликом видео олупине камиона крај пута. Прича да читав један герилски одред у томе крају води један муслимански првак, који је био посланички кандидат на земљорадничкој листи (добрио последњих избора око 8.000 гласова), а сада је био претсједник општине. Сви муслимани из његове општине иду за њим.

¹ Односи се на Озренски одред.

БР. 94

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ КОМАНДАНТА САРАЈЕВСКЕ ОБЛАСТИ ОД
6 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ
ЗА БОСНУ И ХЕРЦЕГОВИНУ О РЕЗУЛТАТУ НАПАДА НА
РОГАТИЦУ¹ ^**

Напад на Рогатицу извршен је 5. сеп.[тембра], а Рогатица је пала 6 сеп. Ради тога што није добро организована заштита већ пале² Рогатице, што неке чете нису биле дисциплиноване (то су биле Аћимове³ чете), Рогатица је повраћена. У нашим рукама [је] била свега 2 сата. Успјели [смо] растурити летке, одржати митинг и дати проглас грађанима Рогатице. Плијен није био велики. Паре су узете, али застарјеле, све у 100 и 50 динара, — рачунам да има преко милион динара.

Поздрав С.⁴

БР. 95

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКЕ НОП БРИ-
ГАДЕ ОД 6 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ЗА ИЗВРШЕЊЕ РЕОР-
ГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕДИНИЦА И УПУТСТВО ЗА РАД РУКОВО-
ДЕЋЕГ КАДРА**

ШТАБ
БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКЕ
БРИГАДЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ
ПАРТИЗАНСКЕ ВОЈСКЕ
6 септембра 1941
Трескавица

НАРЕЂЕЊЕ

Да би партизанске јединице ове бригаде биле у потпуно-сти успособљене за извршење свих задатака који се очекују и могле самостално да живе и раде, извршују све задатке са успјехом и на вријеме, указује се потреба за извршењем де-

¹ Редакција располаже извјештајем у рукопису.

² Ослобођене

³ Аћим Бабић са својим четницима је тада сарађивао са партизанима.

* Слободан Принцип — Сељо

таљне реорганизације, па је потребно поступити по доњим одредбама у сљедећем:

А — Формација батаљона

Сваки батаљон треба да има:

- 1) штаб батаљона
- 2) 3 до 4 пјешадиске чете
- 3) 1 митраљеску чету и
- 4) вод за Еезу

1 — Штаб батаљона има:

- 1) оперативни дио (командни дио):
команданта,
ађутанта,
политичког комесара и његовог секретара.
- 2) позадњи¹ дио (команданта позадине),
помоћника команданта,
интенданта са помоћним особљем —
руковаоца хране,
руковаоца убојне спреме и
надзорника радионипа за из-

раду и оправку обуће, одијела и убојне спреме.

Командни дио води све бриге оперативне природе — стара се о реду и дисциплини код људства, ствара нове кадрове за формирање нових јединица, води операције итд.

Позадњи дио води бригу о организацији цјелокупне позадине батаљона, организује позадинску службу снабдијевања, уређује и контролише организовање власти на позадњој просторији итд.

2 — Пјешадиска чета има:

- а) штаб чете у који спадају:
командир чете,
политички комесар чете,
2 ордонанса;
- б) 3 до 4 пјешадиска вода;
- в) комору чете у коју спадају:
1 комесар за исхрану,
2 куvara,
4 болничара и
10 пионира.

Пјешадпски вод има:

водника и
3 до 4 десетине стрељачке
или пушкомитраљеске.

¹ Позадински

Стрељачка десетина има:

десетара,
3 до 4 тројке од по 3 партизана.

Тројка у своме саставу има, дакле, вођу тројке и још два партизана.

Пушкомитраљеска десетина има:

десетара и
3 до 4 тројке.

Једна од тих тројки ове десетине има пушкомитраљез, а састоји се од —

вође тројке, који је у исто вријеме и нишанџија на оруђу, његовог помоћника и додавача муниције.

Тројка је основна борбена јединица способна за извршење мањих задатака. Тројке никада не раздвајати, већ, напротив, тежити да у њима остају исти партизани.

3 — Митраљеска чета има:

- а) штаб чете у који спадају:
командир чете,
политички комесар и
2 ордонанса;
- б) 3 вода митраљеза и
- в) комору чете у коју спадају:
комесар за исхрану,
2 кувара,
4 болничара и
10 пионира.

Митраљески вод има:

- водника,
3 до 4 петорке, а свака петорка по један тешки или лаки митраљез.

Свака петорка има свога вођу и још 4 послужиоца оруђа и то:

нишанџију митраљеза или лаког митраљеза,
помоћника нишанџије,
додавача муниције и
доносиоца муниције.

4 — Вод за везу има:

командира вода за везу,
једну до двије десетине ордонанаса пјешака.

једну десетину ордонанаса коњаника,
једну десетину сигналиста и
једну десетину телефониста;

комору чете у коју спадају:

1 комесар за исхрану,
2 куvara.

Ордонанске десетине имају свога десетара и још по 10 ор-
донанаса.

Сигналне десетине имају свога десетара и још 12 сигна-
листа.

Телефонске десетине имају свога десетара, 8 телефониста
и 3 тројке по 3 линијаша.

Б — Везе у батаљону

За везе батаљона са сусједним партизанским батаљонима
и својом претпостављеном командом (сада бригадом) стара се
сам командант батаљона. Средства за то има у своме воду
за везу.

Командири чета дужни су сами да одржавају везу са су-
сједним партизанским четама и са својим батаљоном. За ту
сврху имају своје ордонансе. Уколико је број ордонанаса у чети
недовољан, за ту сврху могу се употребити и отреситији и бољи
пионери чете.

Упуте за обуку у брзој борбеној сигнализацији команданти
батаљона добиће накнадно од штаба ове бригаде.

Пошто је од неоцјењиве важности стално одржавање везе
по свим јединицама ове бригаде, то ће од данас све јединице
које стоје непосредно под овом бригадом свакога дана достав-
љати извјештаје овоме штабу. Извјештаје подносити, па макар
не било ничег новог. Ово је једини пут и начин за брзо ко-
мандовање када за то настане потреба.

За курире бирати најбоље, најчеститије и најбрже пар-
тизане.

При слању извјештаја увијек назначити на коверти у ко-
јој је извјештај: ко носи тај извјештај и када је пошао ордо-
нанс, назначујући час и дан поласка.

Када је извјештај хитне природе, онда увијек у десном
горњем углу коверте ставити „Х И Т Н О“.

Увијек тежити да сва извјешћа буду писмена, јер ће се
само тако избјећи посљедице погрешног извршења усмених
извјешћа.

Обучити курире да успут не причају куда иду и какав
извјештај носе.

Ради образовања ордонанске десетине коњаника, коман-
данти батаљона могу да мобилишу на својој територији потре-

бан број коња и седала од народа, дајући при томе прописне потврде на узето.

Кад год се подноси извјештај, увијек ставити дан и час када се пише и мјесто одакле се пише. На коверти ставити име курира који носи писмо и дан и час када је кренуо.

При подношењу извјештаја о непријатељу увијек рећи гдје је непријатељ, шта ради, колико је јак и у које је вријеме то примијењено.

В — Санитетска служба

Ради успособљавања болничара, команданти батаљона одмах ће организовати курсеве по батаљонима, а под руководством батаљонског љекара. Из сваке чете за болничаре успособити по 4 партизана — првенствено ограничено способне. За сваку чету изградити и по двоја носила.

За болничаре одмах изградити бијеле траке, ширине око 8 центиметара, које исти да носе увијек на мишици лијеве руке.

Санитетска служба у борби

За вријеме покрета чете, болничари се налазе на зачељу исте у четној комори.

Болничар треба уза се да носи прве завоје и чутурицу с водом и носила.

Када је борба у изгледу, командир чете наређује издвајање болничара из чете и образовање рањеничке прихватнице.

Мјесто рањеничке прихватнице је негдје позади чете на 3 до 4 стотине метара, у неком заклоњеном мјесту (јаруга, вртача, увала), а, по могућству, негдје покрај воде и пута. У току напада ова се прихватница креће напријед према помјерању стрељачког строја.

Кад је партизан рањен, ако може, сам одлази до рањеничке прихватнице. Болничари те чете дају му први завој и, ако може, рањеник сам одлази у батаљонско превијалиште. Ако не може, носе га болничари на носилима.

Ако рањени не може да оде до рањеничке прихватнице сам, болничари му на лицу мјеста дају прву помоћ и носе га у батаљонско превијалиште.

Љекар батаљона, са осталим особљем, пре борбе образује батаљонско превијалиште. Мјесто овог превијалишта је негдје у заклону и на таквом мјесту да се рањеници са рањеничких прихватница могу заклоњено евакуисати до превијалишта.

На батаљонском превијалишту врши се обнова завоја и потом експедиција рањеника у пољску болницу бригаде.

У нападу батаљонско превијалиште помјера се унапријед према помјерању рањеничких прихватница.

Командири чета воде редовно рачуна о пресвлачењу и прању рубља и чистоћи партизана. Партизани [треба] да се пресвлаче у десет дана најмање једном. Прање веша организовати тако да веш појединих јединица пере се заједнички по селима. Не дозволити да ради веша партизани морају да одлазе својим кућама и тиме смањују бојну готовост чета.

Г — Снабдијевање храном

Просторија на којој батаљон (чета) оперише и живи треба да је организована тако да може пружити, на тражење комесара за исхрану батаљона (чете), довољну количину хране. Да би се ово омогућило, потребно је у сваком селу образовати народни ослободилачки одбор, или одредити једног повјереника. Пазити да у одбор уђу само људи поштени, угледни у свом крају и одани Народно-ослободилачкој борби. Дужност одбора је да организује сакупљање хране и других потреба за Народно-ослободилачку војску. Ако се у селима нађе људи који могу дати храну за војску а неће то да учине, командант батаљона или командир чете донијеће, у споразуму са надлежним народно-ослободилачким сеоским одбором, одлуку о реквизицији (запљени). Код таквог домаћина заплијениће се она количина хране коју одреди сеоски одбор у споразуму са неколико угледних људи из села. Запљену ће учинити партизанска патрола снабђевена писменом одлуком партизанске команде (батаљона, чете). Поред скупљања хране за свакодневне потребе партизана, треба скупљати и резерве хране и чувати их на склони-том мјесту.

Чим се буде имала довољна количина казана, храну спремати по четама.

Артикле хране за исхрану чета дијели интендант батаљона свакога дана у одређено вријеме. Храна се прима за један дан унапријед.

[За] чете које оперишу на простору удаљеном од батаљона, комесари примају храну директно од народно-ослободилачких одбора.

Кувари примају храну од комесара и спремају је за јело. Комесари контролишу рад куvara, старају се за благовремени дотур хране до кухиња као и [за] уредно дијељење хране партизанима.

За вријеме кретања на већа отстојања кухиња се креће на зачељу чете као четна комора.

Када је чета у борби, кување јела врши се на заклоњеном мјесту, гдје одреди командир чете.

У борби партизанима сљедују два obroка. Први оброк се дотура и издаје тако да се прије сванућа кувари врате у кухињу. Други оброк се издаје после пада првог мрака.

Д — Опште одредбе

По заузећу ма кога села или вароши не дозволити да сваки партизан узима самовољно државне или приватне ствари. Све оно што се нађе у државним, војним или цивилним установама треба најприје прикупити и снабдијети војску потребним стварима и материјалом, а преостатак подијелити сиромашном становништву без обзира на вјеру. Све покушаје пљачке сузбити најенергичније, не презајући ни од смртне казне. За сваки случај пљачке биће одговоран лично командир чете и политички комесар.

Ако чета у борби зароби непријатељске војнике, треба с њима поступити овако:

1) Ако је непријатељска војска у своме кретању и борби извршила насиља над цивилним становништвом и уништавала његову имовину, за то су одговорни официри, подофицири и непосредни починиоци дјела. Ако се такви заробе, кажњавају се смрћу.

2) Усташе које се заробе кажњавају се смрћу као зликовци и плаћеници у служби непријатеља.

3) Војници који се упорно боре и дају дуг отпор задржавају се у заробљеништву. Такви се одводе на сигурно мјесто и [о њима] извјештава Штаб бригаде.

4) Војници, подофицири и официри који се предају без борбе Народно-ослободилачкој војсци пуштају се на слободу чим то дозволи стратеска и борбена ситуација. Уколико се задрже извјесно вријеме у заробљеништву, сматрају се нашим пријатељима.

Обућу и одјећу свих заробљеника треба подијелити партизанима чије су одијело и обућа слаби, а заробљеницима дати одијела и обућу тих партизана. Притом заробљеницима треба објаснити зашто се то ради. Од приватних ствари ниједном заробљенику не смије се одузимати ништа.

Ово наређење чувати и сматрати га као наређење трајне вриједности.

СМРТ ФАШИЗМУ — НАРОДУ СЛОБОДА!

ЗА ШТАБ Б. Х. БРИГАДЕ
Раде¹

¹ Раде Хамовић

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
6 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДИ ПРЕКАЈСКОГ ГЕРИЛ-
СКОГ ОДРЕДА ЗА РАСПОРЕД И НАЧИН ДЕЈСТВА¹**

ШТАБ 1 БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

ПРЕКАЈСКОМ ОДРЕДУ

Бунара

НАРЕДБА ОД 6-1X-1941

Примили смо ваш извјештај. Прекајски одред, који по изјави Јовића² располаже са 49 п.[ушака и] 1, п. м.[итраље-зом], и одред Душана Чеке³ од 12—15 пушака имају да се распореде овако:

1) Мора да се контролише прута од Бравска према Срнетици са једним јачим водом. Водник тога вода нека буде Д. Чеко, јер он најбоље познаје тај терен. Нека се њему додијели једна десетина Прекајског одреда. Тај вод, осим пруге, мора слати патроле на све стране куда би се непријатељ из Бравска могао провући кроз шуму у Срнетицу, Увалу и Топлу Косу. Те патроле-извиднице морају да патролирају и извиђају сваки дан и ноћ. За овај терен и организовање бусије на 104-ом км и патрола одговоран је Душан Чеко и Боснић Рајко.

2) Један вод Прекајаца у јачини од 20 људи мора одмах да се пребаци у Прекају и да се јави канцеларији Прекајског одреда, одакле ће бити упућен на нову дужност са 1 одредом Дрварчана. Чим курир стигне, тај вод мора одмах да се тамо пошаље, како би сутра до подне био у Прекаји.

3) Остатак снага Прекајског одреда (15 људи са п. митраљезом) мора да оперише заједно са водом Д. Чеке и да контролише десну страну терена од Бунаре. Тај одред мора бити потпуно герилски и еластичан. Он треба да контролише и држи бусије на цести у Дебелој Страни (Оклинци), и да се по потреби пребацује до Бунаре, односно да помогне воду Чекином. Герилци могу и са мањим снагама, ако су дисциплиновани, храбри и одважни, дочекати на бусији много јачег непријатеља, разбити га и потући. За рад овог летећег — правог герилског од-

¹ Оригинал наређења је"у рукопису.

² Душан Јовић

³ Д. Чеко је погинуо као политички комесар чете Првог батаљона Крајишког одреда у Санском Мосту 1942 године.

реда одговоран је друг Боснић Рајко. Водник Гвозденовић¹ мора да доведе вод за Прекају, гдје ће добити даљња наређења.

4) Тешки митраљез који је послан од овога штаба треба одмах да се пошаље овамо, пошто је за тај терен незгодан, а потребан је на другој страни.

Дошао је друг М. Зорић, којему ће бити речено о распореду и јачини ваших снага, а добиће задатке за његов одред. Он ће бити у сталној вези са вашим одредом на Бунари и одредом према цести, односно Дебелој Страни.

Пошаљите одмах извјештај да ли је овако поступљено и да ли је одред од 20 људи кренуо у Прекају са Гвозденовићем. Од Гвозденовића узмите дурбин овога штаба и пошаљите га куриром овамо.

Предато у 12.30^h

Командант батаљона
Мића

BR. 97

IZVJEŠTAJ SEKRETARA OBLASNOG KOMITETA KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU OD SEPTEMBRA 1941 GOD. DELEGATU CK KPJ SVETOZARU VUKMANOVICU-TEMPU O OSLOBODENJU DOBOJA-

Z A T E M P A

U prilogu ovoga pisma šaljem vam izvještaj³ iz Drvara koji sam primio 5-IX p>oslije podne.

Rezoluciju⁴ o kojoj se govori u izvještaju nisam primio, te vam je radi toga ne mogu ni poslati. Usmeno mi je rečeno da rezoluciju i još neke druge stvari — letke koje su izdavali, »Gerilac« (od 1—6 broja) — nisu poslali radi rasterećenja kurira. No, to će učiniti prvom prilikom.

Vidjećete iz samog izvještaja poteškoće sa kojima se naši drugovi tamo bore, a naročito u pogledu kadrova, kao i u pogledu rasterećenja fronta i pomoći u tome pogledu; osim toga, poteškoće u ishrani i, konačno, opasnost koja prijeti od talijanske fašističke ofanzive i propagande. Mi ćemo, svakako, morati naći načina da im

¹ Миле Гвозденовић

Original izvještaja je u rukopisu. Izvještaj je pisan oko 8 septembra.

³ Vidi dok. br. 77 od 2 septembra 1941 godine.

⁴ Vidi dok. br. 66 od 3 avgusta 1941 godine-

pomognemo. Uspješno ostvarenje dosadašnjeg plana u mnogome bi olakšalo položaj drugova u tome kraju. Radi se na njegovom ostvarenju, no veoma sporo.

Ovih dana opet šaljem čovjeka za Drvar svakako ćete imati nekih poruka za njih.

Mogao bih vam reći nekoliko riječi o borbama između 25—31 avgusta, koje mi je pričao učesnik u tim borbama kod Doboja.

Akcije su otpočele zauzimanjem Usore. Tu je nekada bila velika tvornica šećera koja je bombardovana za vrijeme njem.[ačko]-jug.[oslovenskog] rata. Usora je vrlo lako zauzeta i tada je otpočeo napad na Dboj. Napad je otpočeo puščanom paljbom naveče. Eano izjutra na hiljade seljaka i seljanki uputilo se usorskim putem ka gradu. Posada grada otvorila je paljbu iz pušaka, ali oni su preko mrtvih išli naprijed. U isto vrijeme izvršen je napad s druge strane grada. Među seljacima bilo je četnika s crnim vojničkim odijelima. A isto tako bilo je ljudi i sa crvenim zastavama i velikom petokrakom zvijezdom [koja je bila] izrezana od drveta i obojena crveno. Čuli su se povici: »Zivjela Sov. Rusija!« a poneki seljak je vikao: »Zivio kralj Petar!«

Istovremeno, drugovi iz grada koji su očekivali ovaj napad, predvođeni dr.fugom] Ismetom Kapetanovićem¹ (dak trg. akad.), otpočeli su akciju zauzimanjem žand. stanice i želj. stanice. Seljaci su prodrli u grad (sa zastavama i zvijezdama) i sastali se s drugovima u gradu. Situacija je bila u rukama partizana. Odmah je izdato naređenje da niko ne smija da viče »Zivio kralj Petar«, a niti ubiti koga od civilnog stanovništva. Ubijeno je nekoliko žandarma. Zaplijenjene su puške i municija iz žandarmerije i policije. Stanovništvo je bilo potpuno zaštićeno. Mase i četnici (njih je bilo oko 20 u uniformama) vrlo su se dobro pokoravali naredbama drugova. Grad je držan 4^h. [U] međuvremenu posada grada je otišla u čisto muslimanski dio grada. Na brdu otpočela je paljba na partizane. Ovi su se povukli i otpočela je paljba s obje strane cijeli dan i noć i ponovo drugi dan. Partizani su zarobili 28 ustaša i jednoga poslali u grad (tako se i zove dio Doboja na jednom brdu u samom gradu) i tražili od posade da se preda. Posada to nije htjela. U toku cijeloga dana partizani su odnosili oružje iz magacina u Usori. Tu su bile ručne bombe i granate, kao i avionske bombe zaplijenjene od jugosl. vojske. Oko podne izb'la je jaka detonacija u jednom magacinu i povezala [se] sa ostalim. 15 kuća porušeno je do temelja, u kućama je našlo smrt nekoliko porodica (katolika i Čeha), pa i (ako je ovo istina) 10 drugova koji su navodno tada držali sastanak. Od četiri magacina puščane municije — iz jednoga su partizani odnijeli dosta municije, ostatak planski zapalili, dok su tri

¹ Poginuo kao komesar čete Šeste istočno-bosanske brigade u borbi protiv četnika u selu Maleševcima 1942 godine.

magacina ostala čitava. Treći dan je došla njem.faćka] i hrv.[atska] vojska. Partizani su se povukli u brda. Dok je voz s vojskom dolazio, s jednoga brda pred Dobojom pucali su partizani iz topa na voz

Vojska je zapalila neka sela. U samoj borbi u gradu palo je 100—150 seljaka i pravodavnih građana. Drugovi su se povukli prema planini Borji.

Koliko su ovi navodi tačni, vi ćete to, vjerovatno, moći provjeriti. Rekoh, to je po pričanju učesnika u tim borbama.

Uz pozdrav —

SMRT FAŠIZMU!

Stari

P. S. U prilogu dostavljam i one letke o kojima sam ranije govorio.

Isti

BR. 98

IZVJEŠTAJ OBLASNOG ŠTABA ZA HERCEGOVINU I LEPE
PEROVIC OD SEPTEMBRA 1941 GOD. ŠTABU NOP ODREDA
ZA BOSNU I HERCEGOVINU O VOJNO-POLITICKOJ SITUA-
CIJI U HERCEGOVINI¹

IZV[JEŠTAJ] BR. 3

Dragi druže, od tvoga odlaska situacija se ovdje nije gotovo ništa izmijenila. Drug Č' otišao je, ali nemamo još izvještaja da li je sretno stigao. Na sjever je otišlo 13 ljudi za koje takođe nemamo izvještaja, ali se nadamo da ćemo ga uskoro dobiti.

Juče je došao drug iz »Štaba« sa izvještajem. Citiram ti ga u cjelini: »Situacija politička ovamo je trenutno teška i nepovoljna. Pojedine akcije nar. vojske, koje su bile partizanskog karaktera, uvodile su sve šire mase u borbu protiv ustaške vlasti i njenih pomagača. Kolikog su razmjera te akcije najbolje će se vidjeti po konkretnim rezultatima tih akcija u vremenu od prvog izvještaja (činjenice koje nisu ušle u prvi izvještaj) do dSnas. Akcija koja je prije 10 dana počela na Dabru, poslije uspješnog završetka uslo-

¹ Original izvještaja je u rukopisu. Izvještaj je prepisala Lepa Perović u Mostaru i poslala Štabu NOP odreda za BiH. Redakcija je na osnovu sadržaja, povezujući događaje, ustanovila da je dok. pisan oko 8 septembra 1941 godine.

¹ Uglješa Danilović

vila je takvo stanje u masama da se nije mogla izbjeći frontalna borba sa ustaškom vlasti u čitavom ovome kraju. Odredi nar. vojske, poneseni pobjedom na Dabru, krenuli su spontano, praćeni ogromnom masom naroda, dalje preko Bilećkog sreza. Bez borbe je razoružana postaja Divin (13 vojnika). Pobjegla je vojska sa postaje Meka Gruda (oko 50 vojn.) i pridružila se postaji na Planoj (12 km od Bileće, gde je bila posada od oko 60 vojn.). Njima su se pridružile odbjegle ustaše muslimani sa preko 100 muslimana (naoružanih) neustaša. Tu su se utvrdili i organizovali otpor. Bilo je uslova da se pitanje Plane (najjače musl. selo u Bileći) likvidira bez borbe predajom ustaša zlikovaca nar. vojsci, da se nisu umiješale crnogorske komitske čete koje su počele da vrše pokolje nad predatim muslimanima. Poslije ovih pokolja ^zaklano je 12 Ijudi) borba je krenula krivim putem i postavila se na tome mjestu kao borba nar. vojske sa većim dijelom muslimana. Bitka je trajala dva i po dana i bila je ogorčena i krvava. Preostali tistaši i mali dio hrv. vojske (oko 30 vojn.) povukli su se prema Bileći i zatvorili u vojni logor. Većina je zarobljena (oko 80 hrv. vojn.) i veliki broj ustaša koji su pobijeni. Crnogorske komitske pljačkaške rulje su tu poklale oko 40 lica neboračkog stanovništva. Poslije te bitke zaplijenjeno je oko 300 pušaka sa municijom i bombama i četiri puškomitraljeza. Narodna vojska je produžila p>ohod prema Bileći gdje se već od ranije vodila bitka između nar. vojske (Miruška i Baljačka četa) i hrv. vojske i ustaša koji su bili napali slobodna sela Baljke i Miruše da nature svoju vlast. Kad je nar. vojska u Baljcima i Mirušama potisla neprijatelja prema Bileći, ustaše iz Trebinja su poslale* pojačanja u Bileću u jačini oko 400 vojnika. Usputne čete nar. vojske (Dubočani i Ljubomir) su po naredenju štaba otvorile borbu da spriječe pojačanja. Uspjeli su da potuku tu vojsku i da zarobe i pobiju oko 200 vojnika i ustaša. Tu je zaplijenjeno preko 300 pušaka, 21 laki mitraljez, 5 teških mitraljeza, 2 bacača bombi sa 20 kom. municije i jednu haubicu od 100 mm kalibra sa 80 met.[aka] (vuku je 6 konja). Pošto je potučeno pojačanje od Trebinja, slobodna vojska iz ovih četa krenula je da pojača opsadu bilećkog logora. Muslimani u samoj Bileći su ostali mirni i predali oružje nar. vojsci, dočim su se povučene ustaše i muslimani sa Plane priključili opsadenoj hrv. vojsci u bilećkom logoru. Upravo kad se je spremao konačan udar za uzimanje logora (dejstvo haubice od 100 mm i bacača bombi), pojavile su se tal.[ijanske] mot.forizovane] trupe i nar. vojska se povukla. Talijani su ukinuli ustašku vlast, uveli opsadno stanje i uspostavili mir u gradu. Njihove trupe nisu se kretale iz grada i izgledi su da nemaju snage da se dalje kreću, osim drumova koji su sada još neupotrebljivi usljed rušenja. Čitav srez je slobodan, dobro naoružan, i jedina je vlast nar. vojska. Sada se provodi unutrašnje uređenje, vrše se izbori

nar. sudova i seoskih starješina, kao i organa narodne vlasti. Uslj< upada crnogorskih pljačkaških i razbojničkih odreda moralo se ev, kuisati muslimansko stanovništvo iz sela' oko Fatnice prema Sto< da bi se spaslo od pokolja. Krenut je transport od oko 300 lju< žena i djece pod stražom odreda nar. vojske. Odmetničke komitsl rulje, uz saradnju izvjesnih burž.[oaskih] otpadnika nar. vojsk usput su organizovale prepad na transport i izvršile pokolj ns sprovedenima kod Dabrice.

U Nevesinju slabo organizovani i slabo predvođeni odredi na vojske razoružali su bez borbe oko 340 hrv. vojnika na Trusir Zapljijenjeno je oko 340 pušaka, 3 teška i 5 lakih mitraljeza ; preko 20 sanduka municije i malim brojem bombi. Pokušano čišćenje Ljubinja, ali se vojska povukla uslijed slabe organizovan< sti. Cim se izvrši reorganizacija i politički pripremi teren, nasti jaće se da se očisti i Ljubinjski srez od ustaške vlasti (koja p< stoji još samo jednim dijelom u samom gradu, a srez je oslobođen

Gacko je poseban problem. Tu se apsolutno neće moći izbje pokolj na vjerskoj liniji, pošto su tu vršena strašna nasilja odstrar ustaša i pošto tu stalno izazivaju čarke i bojeve neorganizovar velike grupe iz Golije i Drobnjaka (Cr. Gora) gdje je naš utic; vrlo slab. Trenutno ćemo bremzati sve vojničke akcije dok se r pojača discipl.[ina] u vojsci i dok se politički ne pripreme mai da borba ne bi otišla u čitavoj Herc.fegovini] antimusl.[imanskon linijom. To će se moći postići jedino malo dužim, upornim radom pomoću nekoliko part.[izanskih] odreda iz Cr. Gore, u kom se smisl vrše razgovori sa crnogorskim drugovima. Sem toga, to će se posti akcijom domaćih part. odreda koji su u formiranju, nar.[očito] Bilećkom i Trebinjskom srezu, i koji će biti glavni elemenat red i discipline u naoružanom narodu. Usljed slabog kadra svjesni ljudi i slabosti organiz.[acije] nar. vojske sve borbe se, poslij uspjeha, pretvaraju u pljačk.[aške] pohode. Sredivanjem prilika predahom od vojničkih akcija moći će se u mnogome to onemogućiti za budućnost. Mišljenja sam da bi trebalo stvoriti poseban tehn.[ičk aparat za vezu sa nama i da bi bio potreban lični, što skoriji, dod: između Gl. Štaba iz Mostara (znak da ima zbrkane pojmove po orj pitanju — moja primjedba S.O.¹) i nas, radi koordinacije akcija ispravljanja izvjesnih grešaka koje se mogu samo tim putem ispra viti....Mi, kao pojedinci, u vrlo smo teškom položaiu. O tome ć vam kao i o ostalom referisati poslani drug.

Molim vas, drugovi, da sa vaše strane date sve što možet pomoći nama, jer ako nam omogućite opstanak, čisto fizički, ovdji mi ćemo, i pored paradoksalnih skretanja ovakve borbe i vojskf pretstavljati kroz kratko vrijeme, kao što pretstavljamo po sna;

¹ Lepa Perović

oružja i danas, jednu od najrealnijih snaga oslobodilačke borbe u B i H, a možda i dalje (naoružanje i iskustvo).

Dodatak: U borbi kod Miruša oborili smo jedan starotipni hrv. avion. Hrvatska vojska se raspala i ona je daleko da bude oslonac okupatoru; ona mu je opasan balast; njene mase objektivno su snage revolucije. Sve zarobljene vojnike u borbama ispraćali smo poslije gošćenja i održanih govora i pozdrava hrv. narodu i zaj.[edničkoj] borbi. Često njihovi zarobljeni vojnici i oficiri mijenjaju uspomene sa starješinama nar. vojske. Čitavi odredi zarobljenih neće u komandu, nego traže propusnice komandira nar. vojske, te idu preko planina Bosni i Slavoniji. Drugovi koji su došli teško se snalaze, naročito u mjestima gdje su domaći kadrovi nedovoljno jaki da ih prihvate i obezbijede.«

Drug koji je donio izvještaj je Vas., ako se ejećaš. Prema njegovom usmenom izvještaju koji se odnosi na Nevesinjski srez, jer je on tu bio, stvar stoji ovako: Kad je odred od onih 30 stigao tamo, ljudi iz odreda su, po dvojica-trojica, razbacani u različita sela bez **ikakvih instrukcija i uputstava**, tako da su se utopili u masi i njihova uloga svela se na najobičnije učešće u bitkama, sa razlikom što nisu učestvovali u pokoljima i pljački. Nijedan od njih ništa nije mogao učiniti da to spriječi. Sava¹ je poslije 3—4 dana otišao Miri² i više se uopšte nije vratio u Nev.fesinjski srez. Šot. je vrlo slab i, kako ovaj kaže, iako je uplivan, nemoguće se na njega uopće »sloniti ni za ishranu, akamoli za veze. On sam, tj. Vas., učestvovao [je] u pohodu na Trusinu i nigdje više. Po njegovom, ne može se govoriti o nar. vojsci, nego o narodu koji je naoružan. Sa zaplijenjenim oružjem često se trguje. Uspjehe na Trusini i drugim mjestima tumači strahovitom slabošću hrv. vojske, koja uopće ne daje otpor. Dižu se samo brdska sela, a u ravnica i poljima anglofili huškaju protiv komunista — da oni bune sela, pa da će sve biti popaljeno. Zato on smatra da će i za Srbe komuniste uskoro biti opasno. On smatra da je glavni motiv borbe pljačka i osveta. Iako se njegov izvještaj odnosi uglavnom na Nev.[esinjski] srez, on smatra da mnogo bolje nije ni na jugu. Iako je bio ovdje postavljen za kom.[andanta] štaba, on kaže da mu je Sava saopštio da je to samo usput, tj. da je on komandir odreda dok ne dođu na cilj. Da ti ne duljim, iz oba izvještaja — pismenof, i usmenog — može se zaključiti sljedeće: Na terenu vlada puna organizaciona zbrka, strašnija nego što smo mogli vidjeti iz prvih izvještaja. Izgleda da tamo ne postoji nikakav štab u pravom smislu te riječi, a porcd svih jasnih instrukcija, onaj misli da i ovdje treba da postoji neki štab.

¹ Sava Medan

² Miro Popara

Odavdje ćemo im poslati uputstva o svemu za slučaj da Č. ne stigne. Nadamo se da će sretno stići i da će srediti stvari.

Drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU!

S.

P.S. Vratio se sa juga drug K.B¹; kao katolik, ne može tamo opstati. Poslaćemo ga na sjever, a na njegovo mjesto ostaviti onoga koji je na sjever trebao biti prebačen. Miro kaže da je moguće naći ljudi koji će pratiti muslimanske Transporte a da ih neće ubiti, ali čim neko napadne, namigne im i oni puste da se ovi pokolju, ne stupajući u borbu sa napadačima (slučaj kod Dabrice), što je još jedan znak kako nam je uticaj slab.

Ovdje [su] Tal.[ijani] preuzeli vlast. Da li da izdajemo povodom toga letak?

S.

BR. 99

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA SARAJEVSKE OBLASTI OD 8 SEPTEMBRA 1941 GOD. ŠTABU NOP ODREDA ZA BOSNU I HERCEGOVINU O AKCIJAMA TREBEVICKOG BATALJONA I PRIMJEDBE U VEZI S FORMIRANJEM I NADLEŽNOŠĆU BOSANSKO-HERCEGOVAČKE BRIGADE²

Htjeli bismo samo izvršiti jednu izmjenu u pogledu brigada, a to je da Bosansko-hercegovačkoj brigadi bude pridodan sav Romanijski bataljon, jer njega je teško cijepati. Drugo, da nam se kaže koja brigada obuhvata mjesta Fonjicu, Kreševo, Zenicu, Travnik, Donji i G. Vakuf, kao i Prozor, ili gdje se na tim mjestima graniči Bosanska brigada sa Bosansko-her.[cegovačkom] brigadom.

U operacioni³ štab BiH trebalo bi najmanje onoliko stručnih lica koliko je brigada.

Nedostaje nam stručno osoblje kako u štabovima bataljona tako i u četama. Drugovi koje dobivamo iz S.farajeva] ili su vrlo mladi i neiskusni ili su bez ikakve inicijative.

Seljo⁴

¹ Karlo Efatro, radnik i partiski funkcioner iz Mostara, poginuo od avionske bombe kod Konjica marta 1943 god. kao pomoćnik politkomesara Treće čete Petog bataljona Desete hercegovačke brigade.

² Original izvještaja je u rukopisu.

* Operativni

⁴ Slobodan Princip-Seljo

Dostavljamo izvještaj Trebevičkog štaba. Izvještaj [je] pisan 8-1X.

Pračanska četa izvršila rušenje pruge [i] dizanje mosta, teretni voz naletio i skrhao se u provaliju. Zaplijenjeno je: 54 puške, 6 sand. municije. Plijen bi bio mnogo veći, ali je srušenom vozu došla pomoć, tako da su se naši morali povući. Pračanska četa uništila četiri kamiona. Pračanska četa i njen komandir T.¹ zaslužuju pohvalu.

Sem.[izovački] bat. opet pokazuje slabost u vezi, što je dokaz da i organizaciono slabo stoji, jer naš kurir čeka više od deset dana u selu L.[uke] sa materijalom.

Ceta za vezu u formiranju.

S.²

BR. 100

NAREĐENJE ŠTABA SARAJEVSKE OBLASTI OD 8 SEPTEMBRA
1941 GOD. ZA ORGANIZACIJU UNUTRAŠNJEG ŽIVOTA, UCVRŠ-
ĆENJE DISCIPLINE I PODIZANJE ODGOVORNOSTI STARJE-
ŠINSKOG KADRA³

ŠTAB S.O.
8 septembra 1941

ŠTABU BATALJONA I DRUGOVIMA KOMANDIRIMA CETA

Svaki ko'mandir čete (vodnik, desetar) mora znati koliki je broj partizana u jedinici, koliko odsustvuje i gdje i koliko je bolesnih* Svakog onog koji bez pitanja, ma i za najmanje vrijeme, napusti četu treba strogo kazniti. A oni koji iz borbe pobjegnu — prema njima najstrožije postupati, pa čak i strijeljati ih, jer bijeg sa položaja nije ništa drugo doli obična izdaja drugova koji se bore. Sve one koji dolaze iz pravca neprijatelja treba privesti u Štab bataljona da se saslušaju i stalno ih držati pod prismotrom. Ne puštati nikoga da svojevóljno ide u mjesta gdje je neprijatelj, i ako se takav uhvati — smatraće se špijunom i kao takav kazniti.

Komandiri četa mogu davati dopust (pismeno) samo za jedan dan. Dozvolu za dopust onim partizanima koji hoće da idu u mjesta

¹ Tomo Manjkalović

² Seljo

³ Redakcija raspolaže kopijom dokumenta.

gdje je još neprijatelj, može dati samo komandant bataljona, pret-
hondo saslušavši partizana o namjerama njegova puta.

Kada se jedinica nalazi na položaju, onda je i komandir (vodnik, desetar) uz svoju jedinicu i ne smije je napuštati ni za jedan trenutak ili se udaljavati od svoje jedinice. To isto važi kada je jedinica na busiji ili na kome drugom položaju.

Komandiri (vodnici, desetari) su dužni da stalno — danju i noću — obilaze položaje koje je zaposjela jedinica, [da] kontroUraju rad partizana, popravljaju počinjene greške i staraju se o pravilnoj bezbjednosti i o dobroj vezi sa susjednim jedinicama i sa Štabom bataljona. [Za] svaku promjenu na položaju dužni su hitno obavijestiti Štab bataljona i susjedne jedinice, kao i preduzeti odmah mjere zaštite.

Za aljkavost u radu jedinice lično će odgovarati komandir (vodnik, desetar), zajedno sa političkim komesarom.

Zalba partizana na drugove starješine ide preko pol. komesara čete pol. komesaru bataljona.

Manje krivice partizana rješava odmah na licu mjesta pol. komesar i komandir čete, za veća djela upućuju se krivci pol. komesaru bataljona. Nijedan krivac ne može biti duže od 2 dana nenaslušan.

Visina kazne ili oslobođenje donosi se odmah po saslušanju.

Suvišna sporost u donošenju odluka i kolebljivost u radu mnogo utiču na moral u jedinici.

Partizane, kad god su slobodni, upućivati i držati [im] kurseve, kako sa vojnog tako i sa političkog polja.

Primijetili smo, iako je govoreno o važnosti političkih i vojnih kurseva, da se na tom polju nije radilo po nekom planu i stalno, nego samo s vremena na vrijeme. Pol. komesar bataljona da vrši kontrolu ispravnosti političkih komesara i komandira četa, kao i da sam daje uputstva i direktive za rad pol. komesara u četama.

Primijećeno je da mnoga lica kupe hranu za partizane po selima iako za to nemaju ovlašćenja. Takva lica da se kazne, a selo obavijesti da samo daje hranu onim partizanima (povjerenicima) koji su za to određeni i koji imaju od štaba dozvolu za to.

Jedinice koje su u pozadini, kao i kancelarija štaba, uvijek — danonoćno — da imaju postavljene straže radi bezbjednosti, što dosada još nije učinjeno.

Sela se ne smiju samo osigurati¹ da ih samo partizani čuvaju, nego moraju i ona stalno biti budna, imati stalno patrole i stalno biti [u vezi] sa najbližim partizanskim odredima.

Obavijestiti sela da će ih kuriri uvijek na vrijeme obavijestiti u slučaju da jače snage neprijatelja prodru kroz naše redove, tako

¹ Osloniti na to

da se ne bi stvorila panika i da bi se selo moglo u miru povući. A sve ostale koji dolaze u selo, a nisu poslali od štaba i stvaraju paniku unoseći lažne vijesti, treba odmah prijaviti Štabu bataljona.

SMRT FAŠIZMU — NARODU SLOBODA!

Pozdrav
Š T A B S.O.

БР. 101

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
8 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ДРВАРСКЕ БРИГАДЕ О
АКЦИЈАМА И ДАЉИМ ЗАДАЦИМА¹

ШТАБ I БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

8-1X-1941

у 17^h

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАВУ БРИГАДЕ

У току 6, 7, 8-ог о. мј. на сектору овог батаљона десиле су се следеће појединости:

На сектору 1 и 3 одреда није било никаквих борби. Наши положаји тих одреда непромијењени су. У Трећем одреду образована је радна група која руши стабла на свим шумским путовима према прузи (према Ували, Топлој Коси и Срнетици).

На сектору Другог одреда, 7-ог о. мј. изјутра, наша патрола напала је непријатељску патролу јачине 7 усташа, близу колунџке цркве, и побила свих седам усташа. Услед топовске паљбе наша патрола није могла доћи до оружја.

На сектору Четвртог одреда није било борби, али је тај одред учествовао у борбама у Дулиби. У тим борбама непријатељ је разбијен, наши одреди дошли су до велике количине оружја и другог плијена, али немамо детаљног извјештаја о томе. По извјештајима Герилског одреда Човка потврђује се извјештај нашег Четвртог одреда о борбама код Дулибе (између Врточа и Пркоса), и у овом извјештају нема броја заробљеног ратног материјала. Једино се каже да је друг Маћука² био оп-

¹ Редакција располаже копијом документа.

² Марко Пилиповић-Маћука, командант Другог батаљона.

кољен и извршио је самоубиство, бацивши бомбу под себе. Из Четвртог одреда није нико погинуо, један је теже рањен, двојица лакше. Сва тројица су упућена у болницу.

На сектору Петог одреда у току 6-ог, 7-ог и 8-ог о. мј. нисмо добили извјештај о неким борбама. Данас је непријатељ палио село Сувају и чула се паљба.

Јелашиновачки одред са водом Б.[равски] Ваганац добио је задатак да руши пругу у Грмечу и кланац у Доњој Саници.

Прекајски одред држи бусије на прузи према Срнетици и да држи пролазе према Ували и Топлој Коси. Од тог одреда узето је 20 пушака које су отишле према Млиништу.

По питању^х прављења ровова и утврђења одржан је састанак командира 1, 2 и 3 одреда. На том састанку дошло се до закључка да су ровови и утврђења потребни и рад ће почети одмах.

У вези са падом Вакуфа говорено је о акцији наших одреда и о даљем распореду снага и дошло се до закључка да је најхитније потребно пребацити један дио снага 4 и 5-ог одреда на сјевер од Петровца, како би се непријатељ напао с те стране. Потребно је да се појачамо на нашем десном крилу због могућег продора непријатеља од Бравска према Срнетици и Козилима. Ово појачање узеће се од снага Меденог Поља и Врточа. Ради овога распореда наших снага и да се извиди шта је било са ратним плијеном у Дулиби, као и о самом организационом саставу 4 и 5-ог одреда, упућен је друг Д. И.¹ да обиђе те одреде. На састанку командира предложено је да се организује школа за обуку људи, нарочито омладине.

По питању унапређења ријешено је да појединци могу бити унапријеђени само по приједлогу већине герилаца у одреду, односно воду или десетини. Исто је ријешено да се врши војна обука у појединим одредима, за које одговарају командири и политички секретари.

К.[омандант] батаљона

¹ Илија Дошен

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ГЕРИЛСКИХ ОДРЕДА КРУПА И САНА
ОД 8 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ДРВАРСKE БРИГАДЕ
О ГРЕШКАМА ВОЂЕНИЧКОГ ГЕРИЛСКОГ ОДРЕДА И ПО-
ТРЕБИ ПОМОЋИ У ОРУЖЈУ**

ШТАБ
ГЕР. ОДРЕДА КРУПА И САНА
Бр. 120/141
8. IX. 1941 г.
Негдје у Грмечу

Отпремљени [су] упути по Ли-
чини¹ и по члановима Штаба
за Бос. Крајину².

11. IX. 941

Команд.
Љубовић

ШТАБУ ГЕРИЛСКИХ ОДРЕДА

Дрвар

Користимо прилику да вас овом приликом обавијестимо о случају ВОЂЕНИЧКОГ ГЕРИЛСКОГ ОДРЕДА — како је поступио кад је долазио нама у помоћ, већ у два маха.

Приликом своје прве интервенције, кад нам је овај одред давао помоћ прије петнаестак дана, отступио је безразложно одмах при првој јачој ватри, а ово није било потребно, према нашем мишљењу — који познајемо свој терен. Тада је непријатељ био веома слаб, и само да се мало енергичније поступило, били бисмо извршили задатак у потпуности и стјерали га У Б. Крпу.

Још већу грешку учинио је овај ОДРЕД кад нам је давао помоћ 3 о. м. ради напада непријатеља из Крпе преко Радића [који је нападао] прилично јаким снагама и с једним топом. У овој борби овоме одреду било је повјерено најодговорније мјесто, тј. да непријатељу отсијече отступницу, пошто је био најбоље наоружан. Имао је, поред 40 карабина и више, и 3 пушкомизраљаза. Кад је непријатељ био потпуно опкољен, овај одред је отступио без икаквог наређења и знања, и тиме омогућио непријатељу да се повуче и да одвуче топ 100 мм. Да је овај одред само мало енергичније поступио, били бисмо заро-

¹ Раде Личина, студент из Бање Луке, погинуо као војно-политички руководилац у централној Босни 1942 године.

² Ова примједба дописана је црвеним мастилом.

били, поред граната поменутог топа, и сам топ са свим материјалом, а побили бисмо или заробили скоро све непријатеље. Ради тога се сав наш плијен свео на 5 коња (запрежних), неколико пушака, 54 топовска метка, један двоглед, 1 луксузни аутомобил и нешто мало муниције.

Да су предњи наводи тачни, доказује се тим што поменути одред у ове обадије борбе није имао никаквих губитака у људству, па чак ниједне ране нису задобили.

Молимо Команду да се горњем ОДРЕДУ на најзгоднији начин стави до знања да се сличне грешке не би убудуће догађале, јер је то на штету наше борбе.

Предњу претставку држати у тајности од кога је потекла, из разлога да исти не би губили вољу за сарадњу.

Пошто у нашем крају има доста неорганизованих села за нашу ствар, и то из разлога што не располажу макар и најмањим бројем оружја, била би насушна потреба да нам се додјели извјестан број пушака, а нарочито би било потребно аутоматског оружја, пошто је наше десно крило код саме цесте и пруге која води из Бос. Новог за Бихаћ и надамак непријатеља који је већ почео одузимати жито, па се ми с мало оружја боримо и отимамо колико можемо од непријатеља. Ако би нам непријатељ одузео и ове доње крајеве, остали бисмо без хране, јер су ово и наши, а нарочито ваши, извори исхране. Ако бисмо могли добити мало више оружја, нарочито аутоматског, могли бисмо вам слати веће количине жита, јер би под наш утицај дошла села која се налазе у равни и која располажу довољном количином жита.

Увјерени смо да ћете нам изаћи у сусрет колико вам год буде могуће, а у замјену за то ми ћемо вас снабдијевати житом.

Очекујемо ваш одговор поводом нашег тражења, па, желећи да се наша борба заврши с најбољим резултатима, остајемо —

ЗА ШТАБ
Пет. Војновић¹

ПРОЛЕТЕРИ СВИХ ЗЕМАЉА, УЈЕДИНИТЕ СЕ!

¹ Петар Војновић

ИЗВЈЕШТАЈ ОПЕРАТИВНОГ ШТАБА ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА НА СЕКТОРУ МЛИНИШТА ОД 8 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ДРВАРСKE БРИГАДЕ О РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА И БОРБАМА¹

ШТАБ ПАРТИЗ. ОДРЕДА
8-1X-41

ШТАБУ БРИГАДЕ НАРОД. ОСЛОБ. ПАР. ОДРЕДА

- 1) Јуче, од 17^h до 24^h, ухватио сам везу са одредима Гламоча, Рибника, Мркоњића [Града] и Перице Васића.
- 2) Непријатељ је и даље надирао (правцем цесте), али је заустављен.
- 3) Наша расподјела је сљедећа:
 - а) Водови Гламочног одреда: Ређуша, правац Лалинца према Курозебу, са циљем да спријече непријат.[ељско] даљње надирање.
 - б) Одред Перице Васића: падина Курозеба према Плочи, са Дреновићем.²
 - ц) Одреди Рибника и Врбљана: Млиништа (положаји испод пруге код саме станице).
- На цести Млиништа—Мркоњић [Град] је постављена засједа, да спријечи свако даљње непријатељ. надирање од Мркоњића.
- д) Код Овчаре је засједа одреда Рибника, а једна десетина има задатак да патролира [на простору] Ређуша—Овчара, из разлога да неприј. не би покушао надирати од Ђула Главе према Убовићима.
- 4) Колико се види, непријатељ сада само пали — вјероватно с тим да створи расуло код нас.
- 5) Десно крило одреда Мркоњић са другом Симом Шолајом³ заробило је 1 топ, 3 митр. и 8 коња.
- 6) Чим се успостави веза самих јединица на положају, извршиће се напад.

¹ Редакција располаже извјештајем у рукопису.

³ Урош Дреиовић, доцније постао један од четничких вођа у Босанској Крајини. Погинуо је у борби са НОВЈ од савезничких авиона за вријеме Седме непријатељске офанзиве 1944 године.

* Симо Шолаја, народни херој, погинуо као командант Другог батаљона Трећег крајишког НОП одреда ноћу између 13 и 14 августа 1942 год., приликом напада на Купрес.

7) Борбе се воде око Чардака.

8) Од Гламоча ништа новог.

Друже Љубо¹, пошаљи нам једну [писаћу] машину, папира и индиго-папира, 1 пакет шибица и 1 двоглед.

Другарски поздр.

Д. Јовић²

Вод Илије Деснице приспио је данас у 12^h. Исти је отпремљен на положај Ређуша—Курозеб. С њим су у саставу водови Гламочког одреда. Са водом је дошао Гојко Родић, који је за нас неопходно потребан.

Д. Ј²

БР. 104

ИИСМО ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД 8 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ГЕРИЛСКИХ ОДРЕДА КРУПА И САНА О СИТУАЦИЈИ И НАЈВАЖНИЈИМ ЗАДАЦИМА

ШТАБ I БАТАЉОНА
„СПОБОДА“

ШТАБУ ГЕРИЛСКИХ ОДРЕДА

Крупа и Сана

Добили смо извјештај од 5-1Х- 1941 г. у коме тражите помоћ у оружју и муницији од нашег батаљона. Ми вам не можемо послати неку нарочиту помоћ из сљедећих разлога: Непријатељ располаже снагама у Петровцу до 3 батаљона војске. Њихови заробљени војници причали су нам да има око 800 усташа. Можда тај број и није тачан, али једно је сигурно: да их има доста. Ако би одвојили један дио наших снага из наших одреда, постојала би опасност продора непријатеља на Опгтрељ и друга мјеста. Друго: последице пада [Кулен] Вакуфа најважније је напасти Петровац или га бар добро опколити и спријечити транспортовање ратног материјала за њега. То ћемо спријечити једино тако, ако му пресијечемо везу са Бравском и Кључем, а исто [тако] ако порушимо пругу код Санице и Грмеча. За све ово требају нам јаке снаге.

¹ Љубо Бабић

* Душан Јовић

Пошто је наш Четврти одред учествовао у борби у Дулиби, која се завршила потпуним уништењем непријатеља који се повукао из Вакуфа и ишао према Петровцу, вјероватно да је било и неког ратног плијена. Нисмо добили извјештај о томе. Ваше курире упутићемо у Четврти одред, а написаћемо командиру тога одреда да им даде 3 пушке и један пушкомитраљез, уколико је наш одред добио нешто од ратног плијена. Ми вам шаљемо 100 комада метака, а добићете нешто и од Четвртог одреда.

За општу ствар и нашу даљу борбу много је важније заузети Петровац, јер би тиме могли да пребацимо све наше снаге према Круп и Кључу. Оно што би требало да раде ваши одреди и ваш штаб је следеће: да задржавате продирање непријатеља у села, да спречавате паљење кућа и отимање жита и стоке. Најхитније треба склонити жито у сигуран магацин, а тако исто чувати да непријатељ не заплијени благо.¹ Затим треба да организујете минерске (радне) групе које би имале задатак да стално руше пруге од Санског Моста према Бихаћу, и то је најважнији задатак вашег штаба. Ви нећете ништа учинити нити успјети ако ту пругу оставите слободну за непријатеља. Треба порушити мостове и тунеле на тој прузи, даље наставити рушење цеста и тако онемогућити свако транспортовање ратног материјала у Круп. Ако то не учините, не можете уопште успјети у било каквој акцији против непријатеља.

Ваш штаб треба да буде у тјешњој вези са нама, а такође и са Штабом бригаде и Штабом батаљона Вакуф. Нарочито је важно да међусобно знамо о распореду наших снага како би се могли помагати.

Шаљемо вам најновији број „Герилца“² и неколико летакa, што ваш штаб треба да умножи и да шаље у своје одреде.

Нарочито је важно да леци који су упућени хрватској војсци буду и протурени од ње. Овај број „Герилца“ је важан и треба га умножити.

8-1X-1941

Командант батаљона:
Мића
Политички секретар:
Илија Дошен

¹ Стоку

¹ Олноси се нд „Герилац“ број 6 од 6 септембра 1941 године.

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
8 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДИ ЧЕТВРТОГ ОДРЕДА ЗА
УПУЋИВАЊЕ ПОЈАЧАЊА НА ПОЛОЖАЈ ТОПЛА КОСА —
КОЗИЛА И ДОСТАВЉАЊЕ ИЗВЈЕШТАЈА О ПРОТЕКЛИМ
БОРБАМА¹**

ШТАБ 1 БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

IV ОДРЕДУ — М.[ЕДЕНО] ПОЉЕ

КОМАНДИРУ И ПОЛИТИЧКОМ СЕКРЕТАРУ

1) Немамо никаквих извјештаја од вас о последњим борбама у Дулиби и о плијену ратног материјала. Ваш одред је учествовао у тим борбама и према томе добили сте и плијена.

2) Затим, после пада [Кулен] Вакуфа наше снаге око Вакуфа су растерећене и пред нас се постављају задаци јачег опкољавања Петровца, а нарочито напада на њега са горње стране (Суваја—Смољана). Друго, ослабили смо наш сектор према Оштрељу, ради помоћи неким другим одредима (Мркоњић Граду), па нам на ову страну треба послати [као] појачање ваш IV одред. Та је помоћ потребна нашем десном крилу (Топла Коса — Козила). Ради свега овога, друг Дошен И.² обићи ће ваш одред и одред Челара. Он мора довести отуда извјесне снаге — како смо већ рекли.

3) Курири из Штаба Б. Крупе и Новог доћи ће до вас са извјештајем, па им подајте 3 пушке и 1 пушкомитраљез, ако их имате више. Дајте им и бар 100—200 к.[омада] муниције.

4) Јуче је одржан састанак командира наша три одреда и расправљало се о нашем положају у вези са падом Вакуфа. Друг Дошен је присуствовао томе састанку као пол. секретар батаљона и он ће да изнесе наше закључке и вама.

5) Извршите одмах попис ваших снага, колико имате оружја и муниције, као и других војних ствари, и то одмах доставите Штабу да би се знало чим све наш батаљон располаже.

Поступите одмах по свим овим тачкама. Пошаљите извјештај шта је са снагама [из] Врточа, Липе и других, као и о снагама Вакуфског батаљона. Штаб бригаде послаће једног човјека да среди прилике у Вакуфу.

¹ Оригинал наређења је у рукопису.

² Илија Дошен

Шаљемо материјал за пол. секретара и 1 летак тал. команде у Далмацији.

Пол. секретар,

Командант батаљ.

Мића

8-1X-1941 год.

Илија Дошен

БР. 106

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
8 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДАМА ЧЕТВРТОГ ОДРЕДА,
ОДРЕДА У БОБОЉУСКАМА, ВЕЛИКОМ И МАЛОМ ЦВЈЕТ-
НИЋУ И ОСРЕДЦИМА ЗА РАСПОРЕД СНАГА**

ШТАБ I БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

IV ГЕРИЛСКОМ ОДРЕДУ, ОДРЕДУ БОБОЉУСКЕ,
В. И М. ЦВЈЕТНИЋ, ОСРЕДЦИ

КОМАНДИРИМА И ПОЛИТИЧКИМ СЕКРЕТАРИМА

I

Добили смо исцрпан извјештај о борбама око К.[улен] Вакуфа и Дулибе и о резултатима тих борби. Поновила се историја Борићевца. Наши одреди — који су са вољом и одушевљењем пошли у борбу за слободу својих крајева, својих градова и села — пале те исте градове и села. Ти исти одреди, који су се борили против крвавог терора Павелићевих банди, против слугу Хитлера и Мусолинија, показали су се слаби да спријече неодговорне елементе у пљачки и паљењу [Кулен] Вакуфа. Тај град је био пун намирница и корисних ствари за нашу војску, а све је то изгорјело у пјаном бијесу неодговорне масе. При освајању једнога града важно је сачувати. оно што се у том граду налази а што ће користити нашој ослободилачкој војсци. Вјерујемо да ће сваки наш поштени герилац осудити паљење и пљачку [Кулен] Вакуфа као и убијање невиних људи, жена и дјеце. Вјерујемо и то да ће у будућим нашим борбама наши поштени герилци по сваку цијену спријечити овакве злочине. Ми треба да се светимо и убијамо фашистичке крвнике у нашој земљи, усташке банде и њихове плаћенике и онда ћемо бити прави носиоци слободе наших народа.

II

По наређењу Штаба бригаде поменути одреди има да изврше сљедеће:

I. Наш IV одред има да држи своје старе положаје према Осјеченици и да држи бусије на цести према [Кулен] Вакуфу (да затвори Петровац са запада), и да држи сталну везу са нашим V одредом који мора да контролише пут према Криви.

II. Пола снага одреда Бобољуске, В. и М. Цвјетнић и Осредци треба одмах да се упути преко Меденог Поља на Оштрељ. Јачина тих снага треба да буде најмање 60 пушака, 4—5 пушкомитраљеза и бар један тешки митраљез. Уколико не буде могуће постигнути тај број од ових одреда, треба повући извјесне снаге из одреда Врточа и Човка, тако да се овај број постигне. Овај одред мора најхитније да се формира и да крене према Оштрељу. Треба да стигне овамо најкасније 9-ог до 20 часова.

III. Остатак снага ових одреда мора да се распореди овако: Један дио да се упути од Бјелаја и Врточа према Петровцу и да се споји, тј. да успостави везу са нашим IV одредом у Меденом Пољу, како би заједнички контролисали кретање непријатеља од Петровца. Одреди Човка и Липа треба да држе бусије према Бихаћу како непријатељ не би са те стране могао да надире. Врточки одред треба да контролише цесту према Крњеуши и Бихаћу. У цијелом том распореду наши одреди морају да се среде и да одржавају међусобну везу путем патрола које ће у исто вријеме извиђати и чистити терен од, можда, залуталог непријатеља.

IV. Ову наредбу Штаба бригаде, преко нашег батаљона, треба упутити свима одредима поменутим у овој наредби, а нарочито одредима према Рипачком Кланцу. Не смије се пропустити ниједан моменат, него одмах извршити наредбу и распоредити снаге како то најбоље одговара теренским приликама и ситуацији.

Командир и политички секретар IV одреда морају ову наредбу пренијети путем курира у поменуте одреде. За одред Липу и друге према Бихаћу прекуцати наредбу и одмах је послати. По свршеном послу поднијети извјештај овом штабу. Ваш курир треба да стигне најкасније до 16 часова 9-ог о. мј.

Командант:

Мића

За штаб:

оперативни официр,
кап. II кл.

Ј. Јовановић¹

Политички секретар,

Мил. Трнинић

¹ Јово Јовановић

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA SARAJEVSKE OBLASTI OD 8 SEPTEMBRA 1941 GOD. O BORBAMA TREBEVIČKE, PALJANSKE, PRAČANSKE I KIJEVSKE CETE¹

Dragi drugovi,

Dostavljam vam kratak izvještaj o radu Trebevičkog odreda² do napada na Jahorinu³.

10 prošlog mjeseca došao sam na teren i tu nisam zatekao ni odred ni partiske organizacije Trebeviča i Kasindola koje su imale zadatak da formiraju taj odred. Od 6 članova trebevičke partiske organizacije ostao je na terenu samo jedan, Srećko⁴, kojeg također nisam zatekao, jer je nakon rasula partiske organizacije bio pošao vama radi uspostave veze. Vratio se trećeg dana po mom dolasku, a da mu nije uspjelo prodrijeti do vas. Prema njegovom izvještaju, ranije je bio formiran odred od oko 30 partizana, ali se raspršio, kao i partiske organizacije, nakon sukoba kod Ulobića sa žandarmima koncem mjeseca jula, ne izvršivši nijednu akciju. Tom prilikom poginuo je jedan žand. narednik i ranjeni su trojica ustaša. Kasindolska organizacija također se razila, tako da su na svom mjestu ostala samo dvojica drugova. Ostala trojica isključena su iz partije... Poslije toga je odmah obrazovan štab: za pol. komesara Srećko, i još jedan član, koji je odmah otpočeo [rad] na organizaciji odreda. Cim je formirana prva desetina, stupilo se u akciju razarajući telefonsku liniju na drumu Jahorina—Pale. Povećanjem odreda izvršeno je nekoliko zasjeda, pa su jednom prilikom ranjena dvojica ustaša i zaplijenjena jedna kola hrane. Poslije je srušen most na putu Jahorina—Bistrica—Pale. Po dolasku desetine sa drugom Perom⁵ prešlo se na mobilisanje šireg opsega, tako da je poslije uspješne akcije na Johorini Odred raspolagao sa 118 partizana, koji se smanjio, dijelom usljed slabog pritiska ustaša, a sa druge strane, usljed prispjele žetve. U pogledu povjerenika po selima, postupilo se u cijelosti prema tamošnjim direktivama. O izvršenoj akciji na Jahorini već je dostavljen izvještaj tom štabu. Odmah nakon

¹ Redakcija raspolaže kopijom izvještaja komandira Trebevičkog odreda (čete) na kojoj je Slobodan Princip-Seljo, obilazeći Trebevički odred i formirajući od njega bataljon, dopisao najnovije podatke o akcijama Trebevičkog i susjednih četa Romaniskog bataljona i sve ovo uputio Stabu Sarajevske oblasti.

² Odnosi se na period dok još nije bio formiran bataljon.

³ Napad je izvršen 29 avgusta 1941 godine. Vidi dok. br. 63.

⁴ Goranin Feliks-Srećko, poginuo 1941 god. kao politički komesar čete Trebevičkog bataljona.

⁵ Pero Keserović

toga formirana je Paljanska četa, izabrano voćstvo i date direktive, a štab je prešao sa dvije desetine na drum Saraievo—Kalinovik. Tu je prešao na formiranje Kijevske čete koja je odmah stupila u akciju napadom na žand. stanicu u Ledićima. Da je to prvo učinjeno a ne napad na drum, razlozi se nalaze u nestašici oružja u ovom rejonu kao i potrebi da se ljudstvo oslobodi od tih žandarma. Akcija [je] izvršena noću 6-X. Zarobljen je komandir stanice narednik i jedan podnarednik. Zaplijenjeno je 10 pušaka, 6 bombi, pola sanduka municije, 2 pištolja, jedna pisaća mašina, u gotovu 13.700 dinara, ćebadi i druge sprema, kao i hrane. Odmah prelazimo na napad na drum.

Sa štabom iz Trebevića, pored Trebevičke, pošla je i Glasi-načka desetina. Prilikom vršenja mobilizacije u okolini Kijeva, 6 članova te desetine vršilo je sabotazu, a zatim su nas napustili i sa oružjem otišli u pravcu Romanije. S obzirom na njihovo djelo predlaže se [njihovo] isključenje iz odreda i strijeljanje. O ovome će drug Pero podnijeti detaljniji izvještaj.

Pozdravlja vas
8-IX-41.

komandir

Naknadni izvještaj¹

7. ov. raj. Tr.[ebevički] bat.faljon je] izvršio napad na stanicu Doviće sa 54 čovjeka; stanica [je] zapaljena, ljudi se predali. Pruga nije uništena, jer nije bilo potrebnog alata. Smatramo da se može pruga rušiti i bez alata. Primjer: Pračanska četa vrši rušenje pruge i uništavanje vozova sa najobičnijim alatom koji se može kod svakog seljaka naći.

¹ Tekst koji slijedi dopisao je rukom Slobodan Princip- Seljo.

BR. 108

IZVJEŠTAJ ŠTABA PARTIZANSKIH ODREDA U NEBLJL'SIMA
OD 8 SEPTEMBRA 1941 GOD. O BORBI KOD BRAVSKA

KOMANDA GERILSKIH ODREDA
NEBLJUSI. —

I Z V J E Š T A J

Gerilski odred u Krnjeuši javlja: Neprijatelj je sa izvjesnim snagama udario iz Bos. Petrovca i palio sve što se je našlo na cesti do Krnjeuše. Ovo sve dešavalo se za vrijeme dok su se naši odredi nalazili na položajima kod Bos. Krupe. Neprijatelj se povratio preko Vrtoča u Petrovac. Kod Bravska srušeno je 7 neprijateljskih kamiona. Ubijeno je 17 neprijateljskih vojnika i 9 zarobljeno. Zaplenjeno je 20 sanduka municije, 4 puškomitraljeza i 25 pušaka.

Neprijatelj je imao namjeru da napadne Drvarske odrede s leđa, ali je razbijen i tom zgodom predalo se je 200 vojnika sa jednim topom.

IZVJEŠTAJ ZA HRGAR OD 8 SEPTEMBRA 1941.

U Ripču vlada nezadovoljstvo i panika. Primijećeno je da stanovništvo napušta varoš i u masama kreće se prema Bihaću. Iz Bos. Krupe pobjegla su u Radić 3 muslimana sa oružjem i pridružili se našim odredima. Isti su izjavili da će ih još ovakovih biti.

Radio izvještaj još nismo dobili.

U Nebljusima, 8 septembra 1941. —
Citaj, širi vijesti i vrši sve
u korist gerilaca.

Z a k o m a n d u

BR. 109

DIREKTIVNO PISMO MAHMUTA BUŠATLIJE KOMESARU
OZRENSKOG NOP ODREDA OD 9 SEPTEMBRA 1941 GODINE¹

Tuzla, 9 septembra 1941 g.

DRAGI M.FURATE]²

Danas sam primio izvještaj od 30. VIII. t. g.³ Prvo što hoću da podvučem jeste. da je ovo prvi i jedini izvještaj o akcijama, to jest izvještaj od jednog od četiri štaba u ovoj oblasti.⁴ Znam sa kakvim se teškoćama moraju boriti kuriri dok se probiju do nas, ali ih ništa (mislim na Glavni oblasni štab i štab Majevice) ne može opravdati što su dozvolili da organizaciono stojimo ovako. Mislim da vama nije potrebno napominjati, kako nedogledne i strašne posljedice mogu proizići i kako ovo može skupo stati i našu Partiju i narod. Narod nam je povjerio svoju sudbinu u najodlučnijem času svoga života i mi moramo biti dorasli zadaćama koje su tim povjerenjem pred nas postavljene.

Dakle, druže M., danas je prvi zadatak stvoriti čvrste veze od potštaba do Glavnog oblasnog štaba i od potštaba Ozren do svih jedinica koje će se organizirati u sastavu vašeg bataljona. Od početka akcija nije dolazio (zapravo bio je tu pre 25 dana) kurir Gl. obl. štaba. Šaljem ti ovo pismo s tim da ga preštampaš i prepis odmah pošalješ Gl. obl. štabu (Ja sam im prije 14 dana slao kurira, ali taj se nije vratio, vjerovatno je zaglavio). U pogledu reorganizacije odmah postupi prema ovom pismu delegata CK.⁵ Ako vaš kurir prodre do Gl. obl. štaba, neka im kaže da neodložno pošalju čovjeka sa izvještajem do mene, a prepis toga izvještaja također pošalju vama da bi ga vi svojim putem dostavili meni. S tim ćemo se osigurati od eventualnosti. Vaš potštab mora svake sedmice poslati izvještaj do mene. Gledajte da to bude svaki put najdalje do srijede, kako bih ja ovaj mogao dostaviti u četvrtak Gl. štabu za BiH, a ovaj Gl.[avnom] zem. štabu Jugoslavije. Isti izvještaj šalјite Obl. štabu tuzlanskom.

¹ Ovo je pismo prepisao komesar Ozrenskog odreda Pašaga Mandžić-Murat i, uz svoje primjedbe, uputio Štabu Sarajevske oblasti. Redakcija nije raspolagala originalom ovog dokumenta, već se poslužila njegovim ustaškim prepisom.

² Pašaga Mandžić-Murat

* Vidi dok. br. 61

* U Tuzlanskoj oblasti postojali su tada sljedeći štabovi: Ozrenski, Majevički, Vlasenički i Oblasni.

⁵ Delegat CK KPJ pri PK KP Bosne i Hercegovine tada je bio Svetozar Vukmanović-Tempo. Ovim njegovim pismom Redakcija ne raspolaze-

Šaljem vam Bilten G.[lavnog] štaba za Jugoslaviju, pismo delegata CK, proglas CK, letak Pokrajinskog [komiteta] za BiH¹ i letak Pokrajinskog [komiteta] BiH — hrvatskoj vojsci. Sav ovaj materijal prešampajte i pošaljite Obl. štabu. Čitav materijal savjesno proučite i u svemu postupajte prema uputstvima. Svako suprotstavljanje ovim direktivama kaznite... (Za ovo imate puna ovlašćenja, kao što i za svoj rad snosite punu odgovornost). U Romaniji su zbog sabotaze strijeljana dva partizana². Imena ću naknadno javiti. Sad nekoliko riječi o vašim akcijama. Vaš sektor predstavlja najvažniji dio fronta u čitavoj BiH. Pruga Brod—Sarajevo je arterija državnog saobraćaja. [Ali] od privrednog značaja mnogo je veći vojnički značaj ove pruge. Sva vojna pitanja vi ćete raspraviti sa Oblasnim štabom. Mene interesuju neke pojedinosti. Ne znam kako vam nije pošlo za rukom da srušite nijedan veći most (mostovi kod Maglaja i Doboja), zatim ništa ne govorite o sudbini depoa lokomotiva željez. radionice u Doboju. (Gledajte onesposobiti želj. radionicu i što više lokomotiva. Presijecite električni vod za Doboju, time ćete ukočiti željez. radionicu.) Svako presijecanje žice uz prugu ozbiljno koči saobraćaj. Ne dajte neprijatelju mira!

Sav zimski veš, čebad, cerade, šatorska krila, dobar dio namirnica izvlačite iz zauzetih gradova. Monopole i apoteke, kao i sav sanitetski materijal, odmah zaplijeniti. (Kako plaćati — vidite iz »Biltena«.) Stoku pobunjenih seljaka pošaljite sa sobom u planine, a vlasnicima dajte, po mogućnosti, novac ili priznanice, koje će im se isplatiti. Namirnice ne rasipati. Što je u opasnosti da padne u ruke neprijatelja — uništite. Čuvati svaki metak.

Na Dobojskoj stanici primijetio sam nekoliko njemačkih lakih tenkova. U Španiji naši su se uspješno borili protiv tenka podbacujući mu pod gusjenice ručne granate ili zapaljive boce napunjene benzinom.

Iz Tuzle je onaj Čedo Popović, livničar, vodio neke delegacije »uglednih pomirljivih Srba« da od vas mole živote onih zarobljenih ustaških zlikovaca. Neću da vam napominjem kakvu svrhu imaju ove delegacije. Svaku ovakvu delegaciju izdajnika i kukavica odmah saslušajte i, ukoliko nisu tamo dotjerane silom, dakle dobrovoljne delegacije — odmah postrijeljati, a jednog od njih pošaljite nazad da obavijesti svoje ustaše o uspjehu poslanstva. Ova mjera biće vrlo popularna i u gradu i tamo na frontu.

Koliko sam mogao da saznam, gotovo sva naša partiska organizacija, i onako vrlo slaba, u tom okrugu uzela je aktivnog učešća u bojevima sa neprijateljem i time onemogućila svoj daljni opstanak u gradovima gdje se biju bitke. Drugovi koji su se nepotrebno dekon-

¹ Ovim letkom Redakcija ne raspolaže.

² Kasnije se ispostavilo da je Mahmut Bušatlija imao netačno obavještenje o ovome, jer od partizana niko nije bio strijeljan.

spirisali zaslužili su primjernu disciplinsku kaznu. (Ispitaj ovo i detaljno me o svakom slučaju obavijesti.) Odmah vidi sa drugovima iz Doboja, Maglaja, Zavidovića, Teslića i Gračanice ko je još ostao u partiskoj organizaciji tih mjesta i na koga će se osloniti čovjek kojeg će PK tamo poslati sa stalnom misijom. Po svaku cijenu moramo u tim mjestima imati Partiju. Vaš je zadatak da u svim selima i gradovima pravite part. organizacije i da s vremenom, u saradnji sa čovjekom u Doboju, formirate okružni komitet. U Partiju uzmite borce, hrabre drugove i drugarice, a nemilosrdno odgur-nite sve političke špekulante. Partijci u svemu [pozitivnom] .moraju prednjačiti.

Ništa mi ne javljate o Tesliću. Ako nemate s njima veze, odmah je uspcstavite i o tome me obavijestite.

Pazite na disciplinu i pol.[itički] rad. Ne zaboravite — »na našoj zastavi ne smije biti ni jedne mrlje«. Za to tebi i Stabu odgo-vara svojim životom svaki partizan, a ti i Štab Gl. štabu BiH i O.[blasnom] š.[tabu] u Tuzli.

Pišite mi opširnije o svim sukobima sa njemačkom vojskom. Nijemce 1 ustaše po njušci bez pardona!

Borbe se vode na terenu čitave Jugoslavije. U BiH su borbe naročito široke i oštre. Naši drže Vlasenicu, Srebrenicu i Bratunac. Borbe se vode prema Kladnju, oko Zvornika, u Majevici, oko Bijeljine i Brčkog. Naši drže veliki dio Bos. Krajine. Borbe se vode od Bihaća do Jajca i Glamčča. Naši odrc-di oko Sarajeva imali su velikih uspjeha u borbi sa Nijemcima i hrvat. vojskom. Naši drže Bileću, Trebinje i Nevesinje. Partizanski odredi bore se od Ivana do Crne Gore. Borbe se vode u Dalmaciji oko Splita, Sinja i Trogira. Već mjesec dana ne radi pruga Split—Zagreb. Ne zaostaje ni Slovenačka i Hrvatska. Dan opšteg ustanka u Jugoslaviji brzo zri. U tom času naročito je važno pitanje brzih, čvrstih i stalnih veza. Učinite sve da ih ostvarite.

Poslije prvih akcija priberite borce, učvršćavajte odrede.

Na Istočnom frontu stvari stoje sigurno. U Francuskoj pokret je uzeo širokog maha.

Uz naš borbeni pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Bodin¹

Bilten je prilično star.

P. S.

Drug Č.² oputovao je iz Tuzle u S.[arajevo],

¹ Mahmut Bušatlija
² Uglješa Daniilović-Čokalija

Ovdje su strijeljani drugovi: Maks Har, Vikić, Enver Šiljak i Suljetović Mehmed.¹ Drug Husein Hadžić osuđen je na 20 god. robije.

Svi drugovi su se na gubilištu držali dostojno i pali su kličući našoj borbi, slobodi, Partiji, drugu Staljinu i Sov. Savezu.

Čini mi se da je vaš letak postavljen preusko (to se odnosi na letak Ozrenskog štaba — prim. Murata). Uostalom, proučite ovaj priloženi materijal i prema njemu se ravnajte.

Ljekare ću Vam poslati odmah. Osigurajte im dolazak.

Javite Oblasnom štabu vaše brojno stanje i naoružanje, kako bi se izradio odmah plan zauzimanja Tuzle.

Dostavi kratku biografiju boraca koji se naročito istaknu u okršajima.

Po našoj oblasti pustoši »Pokretni prijeku sud«. Sačinjavaju ga sve vrsni razbojnici iz Zagreba. Bilo bi sjajno ako bi ga negdje uvrabili.

Svaki automobil, naročito kamion, treba onesposobiti.

Letke ću poslati sljedeći put.

Ovo pismo od Bcdina je upućeno na mene. U cijelosti ga prepisujem i šaljem Oblasnom štabu.

H. Murat

¹ Svi ovi su aktivno radili za NOP, pa su ih početkom septembra 1941 god. otkrili ustaše i strijeljali.

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА БАТАЉОНА ГЕРИЛСКИХ ОДРЕДА ЗА
ГЛАМОЧ ОД 9 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ДРВАРСKE
БРИГАДЕ О РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА ЗА БОРБУ ПРОТИВ
УСТАША НА ПОДРУЧЈУ ГЛАМОЧА И РЕОРГАНИЗАЦИЈИ
ОДРЕДА У БАТАЉОН

ШТАБ БАТАЉОНА ГЕРИЛСКИХ
ОДРЕДА ЗА ГЛАМОЧ

ШТАБУ БРИГАДЕ
НАЦИОНАЛНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ ГЕРИЛСКИХ ОДРЕДА

Дрвар

1. — 7 о. мј., у 2 сата послје подне, примијењено је непријатељско кретање од града¹ према Радаслића Гају — виазави Брезоваче, од сјевера према југу, преко Медвјед Потока. Изгледа да су имали намјеру да се утврде на том положају и да заузму Брезовачу. Наши су их одреди деснога крила у тој намјери спријечили, па се је непријатељ у току саме ноћи повукао у град.

2. — У исто вријеме смо добили наређење од команданта свих одреда који оперишу на Млиништу, тј. од друга Јовића,² да се осигура пролаз од Млиништа [ка] Гламочу, тј. од Гламоча [ка] Млиништу, једном ријечју, да се осигура цијело поље, па смо у ту сврху послали водове Војке Бијељца са 36 пушака и једним пушкомитраљезом, додавши још вод Ђуре Кукобада³ са 25 пушака; сви да се ставе на располагање командиру чете Тривуну Радоји,⁴ који има у свом воду још 59 пушака и 1 пушкомитраљез, рачунајући с тиме да се је осигурала заштита с леђа поменутим одредима. Послати су у помоћ одредима на Млиништу вод Пеје Ивића⁵ са око 50 пушака, као и вод Крсте Радоје који моментално има само 15 пушака са мало више ненаоружаних људи, који су се могли наоружати бомбама. У састав су им дошли водови -Вујаковића са 17 пушака и Николе Бојиновића® са око 35 пушака и пушкомитраљезом.

¹ Оноси се на Гламоч.

² Душан Јовић

* Кукобад, бивши југословенски жандарм. издао је НОБ и погинуо као четник у борби против партизана.

³ Доцније је пришао четницима и заједно са окупаторима борио се против партизана. Пред крај рата је избјегао у иностранство.

⁵ Ивић је касније издао НОБ и пришао четницима.

* Убијен од четника 1942 год. код Гламоча.

Напомињемо да и Вујаковић има пушкомитраљез. Према последњем извјештају, ти су се одреди сукобили са непријатељем дана 7. о. мј., око 11 сати, на Доњој Трлици, испод Млиништанске жандарм. станице. Пошто је непријатељ био надмоћнији, наши су се одреди повукли: лијево крило — улијево, а десно — удесно, тако да их је друг Јовић — како извјештава — нашао у расулу. Последњи извјештаји стижу о успјешним борбама тамо, али како немамо још тачнијих извјештаја, о томе ће вас извијестити друг Јовић.

3. — Што се тиче минирања цесте Гламоч — Ливно, то до данас није учињено — из разлога што су, с обзиром на већ постављене и извршене задатке, наше снаге развучене, па се није могла учинити и одржати јача бусија. Док ситуација од стране Млиништа буде повољнија, тај ћемо задатак извршити одмах.

4. — Приликом обилажења положаја, извршена је, по упутама, реорганизација одреда у батаљон, тако да су већ постављени и именовани командири чета и разврстани водови по четама. Како нисмо могли прикупити податке о појединим старјешинама, према упутама, то ћемо, кад их добијемо, цио извјештај о распореду послати.

Уз другарски поздрав:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА СВИМ НАРОДИМА!

ЗА ШТАБ,
Ј. Вукичевић¹

(М.П.)

Дана 9. IX. 1941 год.

[у] 11^h послато

Куир из Дрвара дошао у б¹/^11.

¹ Јозо Вукчевић, зидарски радник из Сплита, командант Гламочког батаљона; касније погинуо у борби против окупатора.

БР. 111

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА БАТАЉОНА ГЕРИЛСКИХ ОДРЕДА ЗА
ГЛАМОЧ ОД 9 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ДРВАРСКЕ
БРИГАДЕ О ИТАЛИЈАНСКО-УСТАШКОЈ ПОНУДИ ПРЕГО-
ВОРА И РИЈЕШЕНОСТИ БАТАЉОНА НА ОДЛУЧНУ БОРБУ
ПРОТИВ ЊИХ**

ШТАБ БАТАЉОНА ГЕРИЛСКИХ
ОДРЕДА ЗА ГЛАМОЧ

ИЗВЈЕШТАЈ

Овога часа примили смо из града Гламоча изасланство од стране хрватске команде и, наводно, италијанске. Изасланик **је** донио акт, који дословце гласи овако:

ЗАПОВЈЕДНИШТВО ХРВАТСКЕ ВОЈСКЕ

Гламоч, дне 9 рујна 1941 г.

ЗАПОВЈЕДНИКУ ЧЕТНИКА¹

Старетина

Према обостраној жељи с једне стране Заповједништва хрватске војске, те с друге стране Заповједништва италијанске војске, пожељно је да изволите одмах послати своја два нај-отреситија човјека од ваше борбе који ће истакнути своје жеље италијанским и хрватским часницима². Овим се хоће да се обострани сукоб докрајчи и да се свак врати својим кућама и на рад господарски у пољима.

Са стране заповједништва изасланицима јамчи се живот и све што је скопчано с тиме, да ће се несметано након испита и приопћених жеља вратити својој групи ради даљње одлуке.

Ради распознавања имаду понијети собом бијели барјак. Ваши делегати чекаће се до 10. IX. 1941 до подне.

¹ Као носиоци великохрватског шовинизма, усташе су своју мржњу према свему што је било револуционарно обично заодијевали пароллама против четника, па су првих мјесеци Народноослободилачке борбе називали четником сваког ко се борио против окупаторско-усташке власти, па и партизане. Ово су чинили због тога што су четници за вријеме ненародних режима бивше Југославије распиривали шовинистичку мржњу великохрватске хегемонистичке клике уз злостављање хрватског и муслиманског живља, те због тога у Босни били веома омрзнути код широких народних маса.

² Официрима

Носиоц овога писма је госп. Божо Баришић из села Халапића, те Ђурковић Јован пок. Раде из Главица.

(М.П.)

Заповједник пуковник,
Јосип Мецгер с. р.

Данас смо добили извјештај, преко страже Преодац, да курир који је одржавао везу преко Преодца за Грахово није доспио у Грахово, јер се налазе тамо италијанске трупе. Уосталом, извјештај гласи дословце:

Пошто смо ваш извјештај примили од јуче и разумјели све, спремили смо курира у Грахово и [овај] дошао [натраг] у 3 сата по подне. Грахово су окупирали Талијани и није могао добити везе од њихових стража, само је видио Душана Малиновића, који је радио у штабу, и он му је рекао да се врати натраг. Извијестите нас шта да радимо.

9. IX. 1941 год.

Командир страже
Милош Сташић с. р.

Ми смо им дали упуте да се држе хладнокрвно и да спреме храну на сигурна мјеста.

С обзиром на све ово, ми смо заузели став какав одговара нашој линији, тј. нити преговарати, нити се предавати. Такове смо упуте дали и командирима чета.

Очекујући што хитније детаљнија упутства од вас да ли *да са истих положаја примимо борбу или да се, према потреби, повежемо са другим јединицама и да тако створимо један јачи фронт, — па, према томе, чекамо наредбе тога штаба.

Уз другарски поздрав:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА СВИМ НАРОДИМА!

Дана 9. IX. 1941

у 7.30^h

(М.П.)

ЗА ШТАБ,
Ј. Вукичевић¹

¹ Јозо Вукичевић

БР. 112

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПАРТИЗАКСКИХ ОДРЕДА ЗА МЛИНИШТА И ОКОЛИНУ ОД 9 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ДРВАРСKE БРИГАДЕ О СТАЊУ НА СВОМ СЕКТОРУ¹

КОМАНДА ПАРТИЗ. ОДРЕДА
ЗА МЛИНИШТА И ОКОЛИНУ
9-1X-41

**Ш.[ТАБ] БР.[ИГАДЕ] НАР.[ОДНО] ОСЛ.[ОБОДИЛАЧКИХ]
ГЕРИЛ.[СКИХ] ОДРЕДА**

Дрвар

- 1) Примиио сам ваш извјештај. Пре примитка послао сам опширан извјештај о положајима. Управо сам тако распоредио како захтијевате, са још неким допунама, како сам извјестио.
- 2) Засада се ради само на одржавању везе. Ствар се поправља.
- 3) Од Потока према Млиништима радна снага диже² пругу. Јутрос је друга радна снага наставила рушење цесте Млиништа — Гламоч.
- 4) Непријатељ је сузбијен на свом надирању; сада успоставља везе, тако да би одреди Рибника — Дреновића³ и Васића⁴ ударили с леђа да се непријатељ повуче, а одреди под командом Деснице⁵ у том часу напали сприједом — Ређушач — цеста — Курозеб.
- 5) Народ није лош, само су тзв. вође лоше. Добри борци.
- 6) Друга Полића⁶ и Родића⁷, са планом напада, шаљем за Гламоч и има једном да се сврши с њим.
- 7) Овдје смо јучер заробили 3 шињела и 150 метака.
- 8) Ова ствар упропашћена је зато што на Млиништима, на важном чвору, није уопште постојала стража, него су се налазили сарадници усташа.
- 9) Ради ових тал. летака народ се плаши, зато [напишите] контралетке.и шаљите ми одмах.

¹ Извјештај је у рукопису.

* Рушн

* Урош Дреновић, четник

⁴ Пернца Васнћ, у почетку устанка био командир једног малог одреда. По доласку Италијана у **Дрвар**, прешао на њихову страну и постао непријатељ НОБ. Редакција није могла установити шта је било с њим.

* Илија Десница

° Мнлош Полић

⁷ Славко Родић

- 10) Уколико је заплијењена муниција код Вакуфа, пошљите ми још, јер војници имају мали број метака.
- 11) У Мркоњићу је остала муниција и оружје; за то ће се одговорати чим дозволе прилике да се ствар испита.
- 12) Јутрос сам послао курира за Поњевића¹, једино с њим немамо везе. Колико чујемо, од Чардака према Подовима борба се води.

12 ч — Више Убовића долине

Здраво!
Друг Д. Јовић²

БР. 113

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЗА МЛИНИШТА И ОКОЛИНУ ОД 9 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ДРВАРСKE БРИГАДЕ О СТАЊУ НА СЕКТОРУ МЛИНИШТА —ГЛАМОЧ³

ШТАБ ПАРТИЗ ОДРЕДА
ЗА МЛИНИШТА И ОКОЛИНУ

ШТАБУ БРИГАДЕ НАР. ОСЛОБ. ПАРТ. ОДРЕДА

у Дрвару⁴

- 1) Стање фронта око Млиништа је повољно. Непријатељ је заустављен и сузбијен назад према жељезничкој станици, ту је опкољен. Са свим одредима на положају код' Млиништа имамо добре везе, једино јутрос смо упутили курира лично Поњевићу.⁵ Врбљански одред и данас је дочекао један ка-

¹ Савко Поњевић, погинуо као одметник-четник 1948 год., код Лоњег Вакуфа.

² Душан Јовић

³ Редакција располаже извјештајем у рукопису.

* Од 9 септембра се почињу ријечи „герилац“ и „герилски“ замјењивати са „партизан“, „партизански“, али су се оне и послије наређења Штаба НОП одреда Босне и Херцеговине, нарочито код мањих јединица, прилично дуго задржале у употреби. У истом овом периоду почиње се I бригада Националноослободилачких герилских одреда за Западну Босну и Лику различито називати: час „Бригада националноослободилачких партизанских одреда“, час само „Бригада у Дрвару“ и сл. па је Редакција у својим насловима, почев од овог документа, узела за њу стални назив: „Дрварска бригада Народноослободилачких партизанских одреда“, да би било јасније да се сви њени различити називи односе на исту јединицу.

⁵ Савко Поњевић

мион и зауставио га (детаљан извјештај ћемо послати). Сад настојимо да што прије очистимо Млиништа, да топ од Чардака превучемо за напад на Гламоч.

2) На гламочком фронту ништа ново.

Овог момента су се повратили Милош¹ и Гојко² из штаба гламочког. Исти су [били] послати да обиђу гламочки фронт, [али су се вратили назад] усљед извјештаја, који је стигао из Преоца од командира страже, да су талијанске трупе заузеле Грахово. Овај³ је [то] сазнао од курира из Грахова, преко кога свакодневно добивају радио-извјештаје. Гојко и Милош су саопштили члановима штаба гламочког да се ова вијест не шири док се не потврди. Они су се одмах повратили код мене и тако ми саопштили. Исти су примијетили у гламочком вођству неорганизованост, као на примјер: обрада љетине, исхрана војника, рад у позадини итд.

Једино другови Маслић⁴ и Вукићевић¹ много раде, али борци немају повјерења у њих, зато што је један муслиман, а други Хрват.

3) Уколико има ма шта од тога, да нас обавијестите најхитније. А уз то нам дајте упуте за даљњи рад. Гламочки фронт ћемо средити сами.

ЖИВЈЕЛА СЛОБОДА!

СМРТ ФАШИЗМУ!

ЗА ШТАБ,
Д. Јовић

9-1X-41
у 22^h, Убовићи

¹ Милош Полнћ

² Гојко Родић

³ Односи се на командира страже из Преоца.

⁴ Шаћир Маслић

⁵ Јозо Вукичевић

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА У БРДУ
ОРАШКОМ ДРВАРСКОЈ БРИГАДЕ ОД 9 СЕПТЕМБРА 1941
ГОД. О БОРБАМА ЗА ОСЛОБОЂЕЊЕ КУЛЕН ВАКУФА**

ШТАБУ БРИГАДЕ

Дрвар

Пад и заузеће Кулен Вакуфа:

Поводом ваше наредбе од 7-IX-1941 год. достављамо следеће:

Наши одреди ослободили су и заузели Кулен Вакуф, Орашац, Клису и Ћукове. Нашим извештајем од 4 ов. м. јавили смо о паду непријатељског села Ћукова. Наши одреди 5 ов. м. наставили су гоњење непријатеља који се делимично успио повући из Ћукова за Орашац. У самој Орашцу водиле су се огорчене борбе када је непријатељ био приморан да напусти место и да се повуче у сами Кулен Вакуф. Наши одреди нису пустили на миру непријатеља ни у самој месту Кулен Вакуфу, већ су из непосредне близине нападали и то са личке стране, тако да је непријатељу остао једини излаз бекство за Бишаћ и напуштање места Кулен Вакуфа. 6 септембра т. г. рано у зору, непријатељ се је иселио из Кулен Вакуфа са целом својом јачином као и са свим фамилијама као и пртљагом, и кренуо преко Човке, Пркосица, Врточа, Липе за Рипач и Бишаћ. Како наши сви одреди нису били благовремено обавештени о овом плану непријатеља, то су се неки нашли у тешкој неприлици, јер су упали [међу двије ватре] и били опкољени од непријатеља [тако] да су тешко избегли. Овом самом неприликом друг и командант Маћука¹ био је рањен од непријатеља, где је после, не дозволивши се да падне у руке непријатеља, извршио самоубиство бомбом. Одреди наше ослободилачке војске који су истерали непријатеља из Кулен Вакуфа наставили су његово гоњење и сконцентрисали своју снагу, те су стигли истога и у месту Пркосима напали непријатеља и задали [му] огромне губитке. Другови из Врточа дочекали су такође непријатеља у Дулиби код Ваганца и такође нанели тешке губитке непријатељу. Ипак се је, поред свега овога, делимично успио пребацивати, са огромним дијелом фамилија и мноштвом људи и стоке, за Рипач. Огромни губици непријатеља су. У самој борби на Пркосима заробљен је огроман део људства, жене и деце, као и пртљага, али нисмо тачан број установили, јер другови из Лике су отерали робље за Мартин Брод. У наше руке пало

¹ Марко Пилиповић

је и оружја доста, што су однели другови из Лике, као и муниције. О томе ћете свакако бити обавештени од стране Лике. Плијен који се је налазио у Кулен Вакуфу отерали су личани, те Вам ни о томе не можемо позитивно казати ништа. Наводимо и тражимо да се осуде сви они који су дозволили да се место Кулен Вакуф спали пре него што је сав плен био изнесен напоље и искоришћен, као и то ко га је смио у опште спалити Вашом наредбом ставите на знање свима подручним вам одредима да се сличне грешке не праве. Милионске вредности су уништене у заузетом Кулен Вакуфу.

Наши губици у овим борбама нису велики изгубили смо 5 другова, а имали смо рањених 6. Непријатељ је изгубио толико да се није дало тачно установити и забиљежити број мртвих и рањених. Дакле, борбе су биле тешке и кржаве какве се нису запамтиле. Колико смо обавештени, наши одреди су отели у борби 2 тешка митраљеза и један брдски топ. Пушака је такође задобивено доста, али се не може тачно установити, јер другови из појединих наших одреда разишли су се својим логорима после борбе и није се тачан број могао установити. Муниције је такође било, али није ни то одређено. Плијен у стоци и осталом је доста велик, који је развучен по појединим логорима и селима.

Наши одреди из Липе, Брда Орашког и Теочака отишли су по овој завршеној борби на Кланац Рипач да спрече сваки непријатељски покушај продора за наша места и за Петровац. Одреди из Лике нису предузели никакве важне задатке, те се умољавате да одредите што прије задатак који они имају да изврше. Свакако је најпотребније да се спречи непријатељско надирање из Бихаћа за Бос. Петровац, те према томе вашом наредбом одредите снагу наших одреда која ће осигурати Кланац на Рипчу. Одреду у Врточама треба наложити да мотри [на] кретање непријатеља из Петровца и да му спречи свако повлачење за Бихаћ.

Вашом наредбом одредите тачне задатке појединим одредима. Лички одреди доставиће вам свакако извештај прецизнији о материјалу са којим они располажу.

9-1X-941 г.
Брдо Орашко

ШТАБ ГЕРИЛСКИХ ОДРЕДА У
БРДУ ОРАШКОМ
М. Пухача¹

¹ Милан Пухача

ШТАБ У БРИГАДЕ

Дрвар

Над и заузеће Кулен Вакуф:

Позивом ваше наредбе од 7-IX-1941 год. достављамо следеће:

Наши одреди ослободили су и заузели Кулен Вакуф, Оравац, Клису и Љукова. Нашим извештајем од 4-ог.м. јавили смо о паду непријатељског села Љукова. Наши одреди 5-ог.м. наставили су гоњење непријатеља који се делимично успео повући из Љукова за Оравац у самој брзици водили су се оштрије борбе када је непријатељ био приморан да напусти место и да се повуче у сами Кулен Вакуф. Наши одреди нису пустили на мир непријатеља ни у самој месту Кулен Вакуф већ су из непосредне близине нападле и то са личке стране тако да је непријатељу остао једини излаз бегство за Биџах и напуштање места Кулен Вакуф. 6 септембра т.г. рано у зору непријатељ се је иселио из Кулен Вакуфа са целом својом јаником као и са свим фамилијама као и пртљагом, и кренуо преко Човке, Пркоса, Врточа, Липе за Рипач и Биџах. Како наши сви одреди нису били благовремени до обавештења о овом плану непријатеља, то су се неки налази у таквој прилици јер су ували и били опколени од непријатеља да су тешко избегли. Овом самом изприликом друг и командант Маџука био је раван од непријатеља где је после не дозвољени се да падне у руке непријатеља направио самоубиство бомбом. Одреди наше ослободилачке војске који су изгнани непријатеља из Кулен Вакуфа наставили су његово гоњење и сконцентрирали своју снагу те сустигли истога и у месту Пркосима напали непријатеља и задали огромне губитке непријатељу. Другови из Врточа дочекали су такође непријатеља у Дулиби код Баганица и такође задали тешке губитке непријатељу. Ипак се је поред свега овога делимично успео пребекнути са огромним делом фамилија и мноштвом лудо и стоке за Рипач. Огромни губитци непријатељу су. У самој борби на Пркосима заробљено је огроман део људства, жена и деце као и пртљага, али нисмо тачан број установили, јер другови из Липе су отерали робље за Мартин Брод. У наше руке пало је и оружја доста, што су однели другови из Липе, као и муниције. О томе ће те свако бити обавештени од стране Липе. Мушкет који се је налазио у Кулен Вакуфу отерали су личани, те вам ни о томе не можемо позитивно навести ништа. Наводимо и тражимо да се осуде сви они који су дозволили да се месту Кулен Вакуф спали пре него што је сав плен био изнет из наполе и искористен, као и то кога је смео у епсе смилити. Вашом наредбом стави те на знање свима подручаним вам одредима да се сличне грешке не праве. Милионске вредности су уништене у заузетом Кулен Вакуфу.

Наши губитци у овим борбама нису велики, изгубили смо 5 другова, а имали смо раваних 6. Непријатељ је изгубио толико да се није дао тачно установити и забиљжити број мртвих и рањених, дакле борбе су биле тешке и крваве какве се нису запамтиле. Колико смо обавештени наши одреди се отели у борби 2 тешка митраљежа и један брдски топ. Пушка је такође задобијено доста, али се не може тачно установити, јер другови из појединих наших одреда разишли су се својим логорима после борбе и није се тачан број могао установити. Муниције је такође било, али није ни то одређено. Плен у стоци и осталом је доста велик, који је развучен по појединим логорима и селима.

Наши одреди из Липе, Брда Орашког и Точака отишли су по овој завршеној борби на Планац Рипач да спрече сваки непријатељски покушај продора за наша места и за Петровац. Одреди из Липе нису предузели никакве важне задатке, то се умољавате да одредите што пре задатак који о они имају да изврше. Свакако је најпотребније да се спречи непријатељски надирање из Биџаха за Бос. Петровац те према томе вашом наредбом одредите снагу наших одреда који ће осигурати клинац на Рипачу. Одреду у Врточу треба наложити да мотри кретање непријатеља из Петровца и да му спречи свако повлачење за Биџах.

Вашом наредбом одредите тачне затке појединим одредима. Лички одреди доставите вам свакако извештај прецизнији о материјалу са којим они располажу.

9-IX-1941 г.
Брдо Орашко.

Штаб герилских одреда у
Брдо Орашком.

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ДР-
ВАРСКЕ БРИГАДЕ ОД 9 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДИРУ
ПРВОГ ОДРЕДА ЗА НАПАД НА БУКОВАЧКО БРДО И СПРЕ-
ЧАВАЊЕ ПРОДОРА ПРЕМА ОШТРЕЉУ**

ШТАБ 1 БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

КОМАНДИРУ I ОДРЕДА

Непријатељ, са снагом око 120 војника, овладао је положајем Буковачко Брдо изнад кућа Дроњкових. Да би се непријатељ одбацио са наведеног положаја и исти заузео, наређено је:

1) II и IV одред напашће непријатеља, око 2.30 ч. 10. ов. м., у Петровцу, са циљем да се изазове повлачење непријатеља са [Буковачког] Брда, с тим да се до сванућа повуку на своје положаје да би избјегли губитке.

2) III одред такођер ће напасти непријатеља ноћас око 2.30 ч. — у лијеви бок, правац: Виојла — Гребен — Гогића шума итд.

На основи предњег, ваш одред, под командом друга Трнића Милана, напашће непријатеља на Буковач. Брду у десни бок, тако да дејствује са тешким митраљ.[езом] са Голог Брда, са 3 п.митраљ. од Грубишичких кућа [и] са осталим десетинама такођер у саставу [са] својим п.митраљ., тако да заузму и Почучеву кућу. — Ако се непријатељ повуче, заузети положај: гребен — Почучеву кућу — Лазића Шуму — Котао; пред зору задржати храбрије људе, у јачини око 20 војника, на положају Котао, а остало повући на старе — садање — положаје. А ако се непријатељ не повуче, тада до зоре — сванућа — посјести садањи положај, тј. са јачом десетином и 1 п. митр. — Голо Брдо, а с осталим [дијеловима] улијево. Десно одржавати везу са III одредом а лијево са II одредом патролирањем, те тако затворити непријатељу надирање према Оштрељу. Овај положај по сваку цијену одржати и спријечити непријатељу да се дохвати шуме и да пали село Шековац.

По извршеном задатку поднијети извјештај одмах.

9-1X-941 г.

Оп. офиц.
Јов. Јовановић¹

Командант
Мића

¹ Јово Јовановић

БР. 116

ИЗВЈЕШТАЈ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОГ ОДБОРА ПРЕ-
КАЈСКЕ ОПШТИНЕ ШТАБУ ДРВАРСKE БРИГАДЕ ОД
9 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. О ИЗБОРУ ЧЛАНОВА НАРОДНОГ
СУДА И ПРИПРЕМАМА ЗА НАРОДНИ ЗБОР

КОМЕСАРИЈАТ ОПШТИНЕ ПРЕКАЈА¹

Бр. Службено
Прекаја, 9-1X-1941 г.

ШТАБУ БРИГАДЕ

Дрвар

Овим вас извјештавамо да су на сједници овог Комесаријата, дана 7 ов. мј., изабрани [као] чланови Народног суда другови: Стевандић Мирко Симин из Прекаје и Пузитаћа Лука Дмитра из Мокронога.

Уједно се извјештавате да је овај Комесаријат позвао народни збор за дан четвртак 11-ов. мј. због мјесних потреба, па вас молимо да нам пошаљете једног или два друга или више, који су већ одржавали народне зборове, да нам се нађу при руци.

Молимо вас да нас обавијестите шта треба да радимо по предњем.

СМРТ ФАШИЗМУ, СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Комесар,
Дм. Вуцеља²

¹ Тако се у том крају тада називао Општински народноослободилачки одбор.

² Дмитар Вуцеља, тада партнски руководицац у Прекаји, умро 1942 године.

**ПРИЈЕДЛОГ ШТАБА РИСОВАЧКОГ БАТАЉОНА ДРВАРСKE
БРИГАДЕ ОД 9 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ЗА РЕОРГАНИЗА-
ЦИЈУ ОДРЕДА И ПОСТАВЉЕЊЕ КОМАНДНОГ КАДРА**

ШТАБ БАТАЉОНА ЗА РИСОВАЦ
У БРДУ ОРАШКОМ

ШТАБУ БРИГАДЕ

Дрвар

Како овај батаљон ни до данас није потпуно формирао своју управу, иако већ тако дуго води крваве борбе, то се томе штабу шаље препорука с молбом да изврши у својој наредби следећа постављења, а на приједлог герилаца овога одреда.

Герилски одреди у Липи, Брду Орашком, Теочаку и Врточу могу образовати посебни батаљон са својим главним штабом батаљона и тако једном омогућити правилан рад својих одреда. Ни до данас није се показао добро организовани рад, који би нам могао користити свима, те и предлажемо следећа лица да се од ваше стране наменују, како би она могла вршити своју дужност и радити послове корисне за свакога човјека.

За вођу¹ одреда у Врточу да се постави **Сава Пилиповић**. За вођу одреда Брдо Орашко и Липу, која два села налазе се на окупу и заједничком раду, да се постави **Никола Војводић**² и за вођу одреда у Теочаку да се постави друг **Гојко Дошенић**.³

За политичког комесара овога батаљона, који ће играти главну улогу и одржавати све везе најпотребније са свима [суједним] командама наше ослободилачке војске, да се постави друг Милан **Пухача**, веома спреман човјек и још одавнији борац народнога права, истичући се као ђак омладинац. Вашом наредбом извршите ова постављења и доставите свима наведеним одредима, а нека овај новообразовани батаљон дјелује и ради само по наређењу вас — као главне команде за [Западну] Босну и Лику. Редовно захтијевајте везе са вама, како би се могло радити поштено и свесрдно. Издајте нарочите наредбе и одре-

¹ Командира

² Погинуо 1943 год. за вријеме Четврте непријатељске офанзиве, код села Ораховице, као замјеник команданта Другог батаљона Треће крајишке бригаде.

³ Погинуо као командир Бихаћке партизанске чете маја 1942 год. код Пискавице.

дите суд за све оне који се у данашње вријеме служе пљачком
ма које врсте, те ометају правилан рад нашега покрета.

Овај батаљон могао би узети назив: Штаб Рисовачког батаљона, са сједиштем у Брду Орашком.

За рјешавање свих важних питања захтијевамо унапријед
[да] нас обавијестите, како би наши претставници могли учествовати у истим.

9-IX-941 г.
Брдо Орашко

ШТАБ ЗА РИСОВАЦ
У БРДУ ОРАШКОМ
(Потпис нечитак)

БР. 118

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА РИСОВАЧКОГ БАТАЉОНА ОД 9 СЕП-
ТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ДРВАРСKE БРИГАДЕ О ЗАПОСИ-
ЈЕДАЊУ РИПАЧКОГ КЛАНЦА И ОСКУДИЦИ У ОРУЖЈУ
И МУНИЦИЈИ

КОМАНДИ БРИГАДЕ

ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ПОКРЕТА

Дрвар

Штаб ових одреда извјештајем својим доставља сљедеће:
Наши одреди из Брда Орашког, Липе и Теочака запосјели
су Кланац у Рипчу — како смо то већ навели. Како су борбе
биле тешке и кржаве око Кулен Вакуфа, а како су другови из
Лике покупили сву муницију која је нађена у мјесту, а која је
и дјелимично изгорјела, то наши одреди умољавају вас да нам
доставите муниције колико можете више да би могли сприје-
чити надирање непријатеља из Бихаћа за Бос. Петровац. Та-
кође вас питамо шта да радимо са испражњеним чаурама, да
ли ваша команда може исте да пуни и да ли је потребно да вам
их доставимо. О овоме нас извјестите што прије.

Доносиоци овог извјештаја доносе 2 тешка митраљеза тој
команди на оправку, јер исти нису исправни, те вас уједно умо-
љавамо да их што прије поправите и оспособите за дејство,
јер су нам необично потребни за чување Кланца. Исте нам по-
шаљите по доносиоцима.

Наши одреди шаљу вам извјестан дио плијена у говедима,
који смо задобили приликом заузимања и ослобођавања Кулен

Вакуфа и осталих, већ напријед наведених, мјеста. Остали пли-
јен подијелили смо са друговима из Лике.

Умољавамо команду да нам ... пошаље бар 5 пушака ка-
рабина, јер располажемо малим бројем истих, и да нам за један
пиштољ на коло достави један војнички за команду.

9-IX-1941 год.
Брдо Орашко

Политички комесар,
Пухача¹

БР. 119

**НАРЕДБА ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД 9
СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ЗА ИЗВРШЕЊЕ ЗАКЉУЧАКА СА РА-
НИЈИХ САВЈЕТОВАЊА ШТАБА БАТАЉОНА И КОМАНДИ
ОДРЕДА**

ШТАБ I БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

(ПРЕПИС)

НАРЕДБА
од 9-IX- 1941 год.

Командирима и политичким секретарима

На састанку политичких секретара одржаном 5-ог о. мј.
и на састанку командира I, II, III одреда одржаног 7-ог са чла-
новима Штаба расправљало се о питањима даљег рада у на-
шем батаљону. Из свестраног излагања видјело се да треба још
више појачати снаге у нашим одредима по питању организа-
ције, дисциплине, подизања и јачања морала као и политичке
свијести наших герилаца. Закључци са тих састанака су
сљедећи:

1. Командир и политички секретар дужни су да заједни-
чкД сарађују у рјешавању свих питања која се тичу њиховог
одреда. У вези с тим они морају да заједнички потписују извје-
штаје, нарочито оне који се тичу читавог одреда.

2. По питању унапређења појединих водника, десетара као
и других бораца који су се истакли, потребно је да то унапре-
ђење потиче од самих герилаца, односно већине њих у одреду,
воду или десетини. Сам командир или водник не може да пред-

¹ Милан Пухача

лаже за унапређење без те сагласности герилаца. На овај начин биће унапређени само они борци који су стварно и заслужили унапређење.

3. По упутима Штаба бригаде, а по сагласности свих командира, ријешено је да се одмах почне са прављењем ровова, митраљеских гнијезда и заклона на положајима. Командир свакога одреда треба да изабере најпогодније положаје за исто. За тај рад сваки одред добија потребан број алата. Рад на овом треба да почне одмах и да се што прије сврши.

4. Да би се спријечила пљачка од стране појединаца у одреду у самој борби и у затишју, и да би се кривци пронашли и казнили, ријешено је да се створи комисија у коју ће да уђу командир и 3—4 изабрана герилца од стране свих у одреду. Та комисија треба да врши ислеђење, односно саслушање дотичног кривца са тачним подацима о истом. Кривце треба потом спровести у Штаб са ислеђењем, гдје ће му судити војни суд при Штабу батаљона.

5. На састанку политичких секретара ријешено је да се створи књижница при Штабу батаљона одакле ће се носити књиге за поједине одреде. Литература ће да користи свима герилцима у погледу њихове наобразбе и што правилнијег схватања наше борбе.

6. Приједлог за стварање школе за обучавање људи у војном смислу, а нарочито у погледу герилског начина ратовања, поднет је Штабу бригаде. Тражи се од командира и политичких секретара да ове тачке наредбе поштују и да по њима раде.

Политички секретар:
Илија Дошен

Командант батаљона:
Мића

**PROGLAS POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA BOSNU I
HERCEGOVINU OD SEPTEMBRA 1941 GOD. NARODU BOSNE I
HERCEGOVINE I PRIPADNICIMA DOMOBRANSKIH JEDINICA¹**

MUSLIMANI, HRVATI I SRBI BOSNE I HERCEGOVINE!

Opći narodni ustanak obuhvatio je strelovitom brzinom cijelu Bosnu i Hercegovinu. Nikakve odvratne laži koje je prosula pljačkaška ustaška štampa — da su »srpski četnici« [ti] koji tobože ubijaju i pljačkaju muslimanska i hrvatska sela — nijesu mogle spriječiti muslimanske i hrvatske seljake da se pridružuju snažnom narodnom ustanku i da zajedno sa srpskim narodom otpočnu odlučnu borbu za protjerivanje iz zemlje tuđinskih osvajača i njihovih bijednih slugu-ustaša. U laži su kratke noge! Muslimanski i hrvatski seljaci ubrzo su uvidjeli ko im je neprijatelj. Uvidjeli su da nigdje nijedno selo nije stradalo od Narodno-oslobodilačke vojske, dok su, naprotiv, mnoga i mnoga sela opljačkana od ustaša. Uvidjeli su da ih baš ti takozvani »četnici« štite od ustaša da im ovi ne opljačkaju sve što imaju. Uvidjeli su, napokon, da to nijesu nikakvi četnici, već da je to Narodno-oslobodilačka vojska koja vodi odlučnu, ogorčenu borbu za nacionalno oslobođenje Bosne i Hercegovine. I ta Narodno-oslobodilačka vojska Bosne i Hercegovine, sastavljena od muslimana, Hrvata i Srba, stupa već u odlučne bojeve. Sjajne pobjede koje je ta vojska izvojevala nad njemačkom i ustaškom vojskom u našoj ponosnoj Bosanskoj Krajini uzdrmale su režim okupatora i njihovih bijednih slugu ustaša. Zauzimanje i oslobođenje Drvara, Oštrelja i drugih okolnih mjesta bilo je signal za opći narodni ustanak u cijeloj Bosanskoj Krajini. Muslimani se podigoše u čisto muslimanskim krajevima oko Bihaća, priključuše se pobjedonosnoj Narodno-oslobodilačkoj vojsci Bosanske Krajine. Podigao se i probudio stari revolucionarni slobodarski duh bosanskih krajišnika, koji u sjajnim borbama oko Prijedora, Jajca i drugih mjesta nanose teške poraze njemačkim i ustaškim bandama. Sjajne pobjede koje je Narodno-oslobodilačka vojska dalje izvojevala u Vlasenici, Srebrenici, Kladnju i drugim okolnim mjestima bile su signal za sve krajeve Tuzlanske oblasti. Podigošese seljaci i u teškim borbama oko Brčkog, Bijeljine, Doboja i drugih mjesta naniješe i svakodnevno nanose teške udarce njemačkim i ustaškim bandama. Nevjerovatnom brzinom narodno-oslobodilački pokreti obuhvataju Sarajevsku oblast

¹ Redakcija raspolaže primjerkom proglašenja u prepisu. Proglas je izdan oko 10. septembra 1941. godine.

i svakodnevno, po svim drumovima koji vode u Sarajevo, nanose teške udarce njemačkim i ustaškim bandama. U Hercegovini plamti ustanak hercegovačkih seljaka, i nikakva sila niti prazna obećanja ne mogu zaustaviti taj općenarodni oslobodilački pokret. Pod strahovitim udarcima narodnih ustanika ljulja se iz temelja ustaška država. Njemačkim okupatorima biće nemogućan daljni opstanak u zemlji. Zato, braćo muslimani, Hrvati i Srbi, pritisnimo neprijatelja sada još jače, jer se sada nalazi pritiješnjen u škripcu, i naša će sloboda biti izvojevana. Ne smijete oklijevati ni časa, jer svako oklijevanje može da bude kobno po narod i po njegovu borbu. Svako oklijevanje biće izdaja prema narodu. Zato neka vaš borbeni poklič bude: »Sve za našu Narodno-oslobodilačku bosansko-hercegovačku vojsku!«

BRAĆO MUSLIMANI!

Znate li vi za sramne pokušaje bijednih slugu Hitlera, mrskih izdajica hrvatskog naroda — ustaša, da vas zavade sa srpskim narodom? Znate li vi da su ustaše stavljale fesove na glavu, pa onda išle po srpskim selima i ubijale i mrcvarile srpske seljake, žene i djecu, da bi protivu vas okrenule opravdanu osvetu srpskih seljaka? Znate li vi da vas odvratno lažu kad šire među vas razne glasine da »četnici« tobož ubijaju i zlostavljaju vašu djecu i siluju vaše žene? Znate li vi da je to odvratna laž sračunata na to da se posije razdor i omraza među vama i Srbima, kako bi oni lakše provodili svoju vladavinu pokolja i nasilja? Znate li vi da ustaše hoće da pomoću ovih laži onemoguće vašu zajedničku borbu sa Srbima protiv njemačkih okupatora i protiv njih samih? Jeste li čuli kako ustaše skoro javno govore: »Čekaj, čekaj, samo da uništimo Srbe, pa će doći red i na ove bosanske balije«. Pa zar ne vidite već sada da je najbolji cvijet vaše omladine bačen u tamnice ili strijeljan? Jeste li vidjeli da strijeljaše Džavida Haverića i bezbroj drugih muslimana iz Bihaća, Travnika i drugih mjesta duž cijele Bosne i Hercegovine? Zar još niste čuli da su u Tuzli, Fojnici i drugim mjestima već počeli strašni progoni muslimanskog življa? U samoj Tuzli nalazi se već preko pedeset muslimana u uzama tuzlanske policije. Pa dokle ćete vi, braćo muslimani, to trpjeti? Zar ćete čekati da vas potpuno unište? Nemojte časiti ni časa više, već se priključite velikoj oslobodilačkoj vojsci Bosanaca i Hercegovaca, pomažite tu vojsku, jer ona donosi oslobođenje za sve muslimane, za [sve] Hrvate i za sve Srbe.

BRAĆO HRVATI!

Bijedni agent Hitlera, prljavi izdajnik hrvatskog naroda, razbojnik Pavelić sa svojom ustaškom bandom sramoti časno hrvatsko ime. Ne dozvolite da taj prljavi zločinac, čije je mjesto na

vješalima, i dalje sramoti svijetle tradicije hrvatskog naroda. Ne dozvolite da se bace u zaborav najsvetlije tradicije Matije Gupca i drugih hrvatskih narodnih boraca, koji se boriše u prošlosti protiv njemačkih osvajača i tlačitelja naroda, koji se boriše za pravdu i slobodu hrvatskog naroda. Ne dozvolite da se i dalje sramoti i baci u zaborav herojska borba vaših predaka koji, zajednički sa muslimanima i Srbima, dadoše snažan otpor njemačkim i austriskim zavojevačima. Ne vjerujte odvratnim lažima koje širi plaćena ustaška štampa: da Narodno-oslobodilačku borbu vode »četnici«, da je ona uperena protiv hrvatskog naroda, da »četnici« pale hrvatska sela, zlostavljaju hrvatske žene i djecu itd. To je odvratna laž. To je laž ne samo iz razloga što se u stvarnosti nije desio nigdje nijedan slučaj paljenja hrvatskih sela i zlostavljanja hrvatskih žena i djece, nego i iz razloga što Narodno-oslobodilačka vojska Bosne i Hercegovine nije sastavljena samo od Srba nego i od muslimana i Hrvata. Pa zar niste čuli da je u čisto hrvatskom selu Husini, kod Tuzle, čitava ustaška postrojba, sa tabornikom na čelu, podigla seljake na oružje i priključila se Narodno-oslobodilačkoj vojsci? Čisto hrvatsko mjesto Husina, poznato po čuvenom štrajku husinskih rudara iz 1921 god., nije moglo baciti u zaborav i pljunuti na svoje svijetle hrvatske tradicije i stalo je na branik svoje hrvatske časti, svoje slobode i svoje nezavisnosti. Taj pokret husinskih rudara treba da dobije snažan odjek među svima vama, da bude signal za sveopće dizanje hrvatskih sela na oružani ustanak, jer sada je vrijeme da pođete putem kojim su pošli husinski rudari. Ne oklijevajte ni časa, jer znajte da je svako oklijevanje izdaja prema narodu. Uzmite svi hitnog učešća u oružanim borbama bos-hercegovačke oslobodilačke vojske.

BRAĆO SRBI!

Nije vam ovo prvi put da preživljujete strašnu golgotu stradanja i mučenja- Na hiljade mučenih, izmrcvarenih i pobijenih srpskih seljaka vapi za osvetom. Ali nemojte, braćo Srbi, nasjesti poganoj namjeri njemačkih osvajača i njihovih prljavih slugu ustaša koji žele da izazovu razdor i mržnju [između vas, muslimana i Hrvata. Znajte da mirni muslimanski i hrvatski seljaci, vaše komšije, nijesu vaši neprijatelji nego vaša braća i da oni nijesu odgovorni za nasilja koja nad vama izvršiše ustaše. Znajte da se muslimanski i hrvatski seljaci ne samo zgražavaju nad zločinima koja nad vama počinise ustaše, nego da se oni počinju priključivati velikoj Narodno-oslobodilačkoj vojsci svih Bosanaca i Hercegovaca, koja donosi slobodu za sve Hrvate, za sve muslimane i za sve Srbe. Ona samo ne donosi slobodu onima koji počinise tolika zla po Bosni i Hercegovini. Teško njima, jer će oni za svoja djela odgovarati pred narodnim sudom! Budite izdržljivi, braćo Srbi, u

toj odlučnoj borbi, jer konačno oslobođenje ispod tuđinskog jarma nije daleko. Ne vjerujte ustašama koji pobacaše bezbroj letaka po cijeloj Bosni i Hercegovini u kojima pozivaju sav narod da se vrati svojim domovima, gdje mu se, tobože, neće ništa desiti, pošto su ustaše, tobože, razoružane i oduzeta im svaka vlast. Znajte dobro da je to najodvratnija prevara. Znajte da su to oni dosada bezbroj puta obećavali, pa su uvijek gazili datu riječ. Na taj način damljivali su seljake iz sela, pa ih onda hvatali, mučili i ubijali. Znajte da je to nova prevara prljavih izdajica hrvatskog naroda — ustaša koji su satjerani u ćorsokak pod udarcima Narodno-oslobodilačke vojske Hrvatske, Dalmacije, Bosne i Hercegovine. Ustaše hoće predaha da se oporave, da bi nastavile sa novim ubijanjima i novim proganjanjima, prvo srpskog, a onda muslimanskog i hrvatskog življa. Ne vjerujte lažima, braćo Srbi, već još snažnije pritisnite neprijatelja, pa u zajednici sa muslimanima i Hrvatima očistite zemlju od tuđinskih osvajača, očistite zemlju od domaćih izdajnika i prljavih slugu Hitlera, običnih zlikovaca — ustaša!

VOJNICI, PODOFICIRI, OFICIRI HRVATSKE VOJSKE!

Vas hoće da stave u službu jednog režima nasilja i ropstva, jednog režima zlikovaca i izdajica hrvatskog naroda. Sada vas šalju da nastavite zločine koje oni počinije. Salju vas protiv vlastitog naroda da ugušite njegovu pravednu borbu za sveopće oslobođenje naroda Bosne i Hercegovine ispod jarma okupatora i njihovih prljavih slugu-ustaša. Zar ćete dozvoliti da ponosna hrvatska vojska bude stavljena u službu običnih zlikovaca i izdajnika hrvatskog naroda? Zar ćete dozvoliti da ponosna hrvatska vojska bude stavljena u službu tuđinskih osvajača? Vi ste vidjeli da Narodno-oslobodilačka vojska Bosne i Hercegovine ne vodi rat protiv vas. Vi ste uvidjeli da hrvatske vojnike i oficire ne ubijaju i ne zarobljavaju, nego ih puštaju, jer Oslobodilačka vojska Bosne i Hercegovine ne ubija sinove svoga naroda koji se nalaze u hrvatskoj vojsci. Ali ono što ne čini nad vama Narodno-oslobodilačka vojska, vaša vojska, to počinju da čine ustaške vlasti. One vas stavljaju pod prijeke sudove, one postavljaju mitraljeze, da bi vas primorale na borbu protiv vlastitog naroda. One vjeruju da će vas time zastrašiti i natjerati u borbu. Na te njihove mjere odgovorite im onako kako to dolikuje ponosnoj hrvatskoj vojsci i časti hrvatskog imena. Odgovorite im masovnim prelaskom na stranu velike Narodno-oslobodilačke vojske. Nemojte kukavički čekati »pogodniji momenat« ili »pravi čas«, jer to nije dostojno časti hrvatskog imena! Znajte da je pravi čas kucnuo kada treba da se svi vi, vojnici, podoficiri i oficiri hrvatske vojske, pridružite oružanom ustanku svih naroda Jugoslavije za zbacivanje jarma njemačkih osvajača i oslobođenje svoje domovine.

RADNICI, SELJACI I GRADANI BOSNE I HERCEGOVINE!

Komunistička partija Jugoslavije poziva vas sve da se ujedinite bez obzira na vjeru i narodnost, bez obzira na razna politička ubjedenja, i da jedinstvenom borbom protjerate omražene okupatore iz svoje zemlje. Komunistička partija Jugoslavije poziva sve rodoljube da se ujedine u borbi protiv izdajničkog neprijatelja, njemačkih osvajača i njihovih slugu domaćih izdajica-ustaša. Komunistička partija Jugoslavije poziva sve komuniste da smjelo i neustrašivo, kao što su to uvijek radili u svim dosadašnjim borbama, ne štedeći svojih života, uzmu učešća u prvim redovima velike Narodno-oslobodilačke vojske Bosne i Hercegovine, koja već pobjedonosno nastupa i zadaje strahovite udarce tuđinskim osvajačima u našoj zemlji. Komunistička partija Jugoslavije poziva sve na odlučnu borbu, na oružani ustanak, na borbu sve do konačnog protjerivanja tuđinskih osvajača iz naše zemlje. U toj borbi do pobjede neka nam svima služi kao primjer bezgranično herojstvo Crvene armije i čitavog sovjetskog naroda. »To bezgranično herojstvo Crvene armije i jedinstvo svih sila demokratije залог je za sigurnu pobjedu nad fašističkim razbojničkim osvajačima« — poručuje nam Centralni komitet naše Partije.

Da živi Sovjetski Savez i herojska Crvena armija!

Da živi Narodno-oslobodilačka vojska Bosne i Hercegovine!

Da živi sloboda i nacionalna nezavisnost naroda Jugoslavije!

Da živi Komunistička partija Jugoslavije!

Smrt fašističkim osvajačima!

Smrt njihovim domaćim slugama, bijednim izdajicama hrvatskog naroda — ustašama!

**KOMUNISTIČKA PARTIJA JUGOSLAVIJE
POKRAJINSKI KOMITET ZA BOSNU I HERCEGOVINU**

IZVJEŠTAJ HASANA BRKICA OD SEPTEMBRA 1941 GOD.
POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA BOSNU I HERCEGOVINU
O FORMIRANJU SEMIZOVACKE, IGMANSKE I VIŠOČKE PAR-
TIZANSKE ČETE I O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI NA
TOME PODRUČJU¹

Dragi drugovi,

Izvještaj koji sam vam uputio iz Vogošće sigurno ste primili. Stanje koje sam zatekao u Semizovačkom odredu unekoliko je bilo još gore nego što sam mislio na osnovu izvještaja dr.fuga] Mladena². Drugovi koji su poslani u ovaj odred nisu imali inicijative, iskustva, — bili su strahovito kolebljivi prema ljudima i pojavama] koje [je] trebalo što prije odstraniti. Slučaj Rodića³ mnogo je ozbiljniji nego što se mislilo; o tome ću detaljnije pisati. Ljudstvo u odredu po kvalitetu je prilično slabo, nedovoljno borbeno. Teren na kome je trebalo da djeluje ovaj odred bio je nepogodan s obzirom na prepreku koju stalno predstavlja rijeka B[osna]. Te tri okolnosti objašnjavaju neaktivnost ovog odreda.

Po dolasku u Semizovac sastao sam se sa ranijim štabom čete, pretresao sam dosadašnji rad i ukazao na strašne pogreške i propuste. Od prvog momenta primijetio sam da se u štabu nalaze od nepart.fijaca] 3 (trojica) ljudi koji ne samo ne mogu da shvate liniju partizanske borbe nego su njeni protivnici⁴. Taj svoj stav otkrili su tek onda kad se postavilo pitanje reorganizacije i konkretnih zadataka. Sva trojica su navodno simpatizeri, ali u svakom svom postupku to su antipart-[iski] elementi koji vječito huškaju protiv ljudi koje je Partija uputila na teren.

Nisam odmah u početku htio da udarim po tim ljudima, jer sam ih htio da iskoristim u prikupljanju novih ljudi. Nepravilna ocjena i nedovoljan rad Part.fije] u četi omogućili su da su ti ljudi stekli popularnost kod nesvjesnih članova odreda, pa sam s tim morao da računam. Drugi dan po dolasku mobilisao sam ono nešto ljudi iz odreda po obližnjim selima. s tim da pronađu sve one koji bi bili spremni da stupe u borbu. I sam [sam] obišao nekoja sela

¹ Redakcija raspolaže izvještajem u rukopisu. Izvještaj je pisan oko 10. septembra 1941. godine.

² Rato Dugonjić

³ Milan Rodić

* Odnosi se na Koprivicu (Redakcija mu nije mogla ime da ustanovi), Grgić Vesu i Blagoja Čabaka. Koprivica je dezertirao iz NOB 1942. god., ali je docnije, 1943. god., ponovo stupio u NOV i POJ. Grgić Veso postao je četnik, a Blagoje Čabak je docnije kao izdajnik strijeljan.

L objasnio stanje borbe na drugoj strani i potrebu pomoći odavde. Na zbornom mjesto stiglo je nešto preko 75 ljudi, ne računajući one koje sam ranije zatekao. 80% imali su oružje. Odmah sam formirao, prema ranijoj odluci, Semizovačku čet, Igmansku čet i jedan smanjeni vod pri Igmanskoj čet, koji bi kasnije poslužio [kao] oslonac za formiranje samostalne Rakovičke čete. Na osnovu prvih utisaka sa terena primijetio sam da Semizovačka četa ne može da djeluje u cjelini ondje gdje je ranije postojao odred. Pitanje rijeke [Bosne] uočio sam odmah, ali do prvih akcija nisam znao da ona pretstavlja toliku smetnju. Zato sam odlučio da stvorim jedan vod Semizovačke čete: Zabrde—Vogošća, koji bi operisao sa druge strane pruge od Zabrda prema vareškoj pruzi, uz prugu, pa prema Kladnju na sjever. Taj vod omogućio bi i stalnu vezu sa našom borbom na [sektoru] Luka—Ozren. Drugi vod ostao bi u šumama s lijeve strane Bosne i imao bi zadatac da organizuje zaštitu sela i da sa svoje strane vrši akcije na pruzi.

Treći vod bio bi Visočki vod sa zadatkom da djeluje od Ilijaša prema Visokom, Busovači, Kiseljaku — s jedne strane, a s druge strane — prema Kaknju, Lašvi i Zenici.

Odabrao sam i raspodijelio ljudstvo po ovim vodovima i izvršio raspodjelu po desetinama, odredio desetare 5 vodnike. Detaljno sam ljudima objasnio liniju naše Nac. oslob. borbe, potrebu stvaranja oslob.[odilačke] vojske, kao i iskustvo koje je stečeno na Romaniji. Sa desetarima i vodnicima govorio sam o potrebi i značaju discipline, o tome šta treba da rade jedni i drugi da bi odred bio sposoban za svakodnevne zadatke. Uspostavio sam privremeno Štab čete. S obzirom na popularnost, u taj štab morali su ući i ona trojica koje sam pomenuo, iako sam znao kosu i šta su.

Postavilo se odmah pitanje konkretnih zadataka: da prvu akciju na mostu Semizovac — Ilijaš izvrše prva dva voda. Trebalo je srušiti most na cesti Sarajevo—Visoko i zapaliti ga. Po svršenom zadatku Vogoščanski vod trebao se povući s druge strane [rijeke] Bosne. Tu su većinom bili ljudi iz Vogošće. Visočki vod imao je da razori prugu na jednoj serpentini Lješevo—Visoko i da izazove survanje voza u Bosnu. Obadvije akcije, i na cesti [i na] pruzi, imale su [se] izvršiti u nedjelju 31-VIII. Ostatak ljudstva ušao je u sastav Igmanske čete i Rakovičkog voda. Ova četa dobila je konkretna uputstva u pogledu zadataka, a kao prvi postavio se rušenje manjih mostova (dva) i jednog propusta u blizini Bradine. Poslije toga da se eventualno razoruža stalna žand- patrola i ruinira želj. stanica. Po izvršenoj akciji četa bi se povukla u Igman, odakle bi nastavila dalje akcije na pruzi kao i na cesti Raskršće — Kiseljak. [Kao] prvi zadatak na toj cesti postavilo se rušenje velikog mosta na razdvajanju puta prema Mostaru i Kiseljaku. Prvi zadatak ova četa jimala je da izvrši 1 septembra.

Dva voda Semizovačke čete akciju su izvršili tek 3. avgusta¹ i to zbog velikog nevremena kao i sabotaže. Most nije mogao biti srušen a ni zapaljen, jer su postolja bila od armiranog betona, a drvena konstrukcija mokra i nezapaljiva. Od drvene konstrukcije nešto je srušeno i prepiljeni neki potpornji, most je postao unekoliko nesigurniji za saobraćaj. Iste večeri prešlo se na prugu kod stanice Vogošća, gdje je trebalo izazvati iskakanje voza. Jedna šina je iskopčana i pri prolasku voza iskočili su samo zadnji vagoni; saobraćaj je bio zaustavljen nekoliko sati. Na pruzi je bio razoružan i ubijen jedan čuvar pruge. Po izvršenoj akciji vod Vogošća prešao je na drugu stranu, sa deset pušaka i 15 ljudi. Semizovački vod [se] vratio [i] ostao je u Malešićima sa 25 pušaka i 35 ljudi u Malešićima ovaj vod imao [je] sukob sa ustašama koje su pokušale da ulete u selo koje se nalazilo u blizini mosta. Ustaše su odbijene i tu je poginuo jedan od najzloglasnijih [ustaša] iz toga kraja. Visočki vod otišao je sa zbornog mjesta sa 14 pušaka i 8 bez [pušaka]. Akciju nismo mogli izvršiti zakazanog dana, a ni dan kasnije, radi strahovito velike kiše usljed koje [je] Bosna nabujala, pa se nije mogla gaziti. Prelaz preko mostova bio je opasan, što se kasnije pokazalo.

Tek treće noći pokušalo se preći most, ali sa neuspjehom — zasjede su otvorile paljbu. Zasede su brojale više od 10 ljudi. Niko nije od naših poginuo ni ranjen. Navodno kod neprijatelja bilo je ranjenih. Igmanska četa, po formiranju, krenula je iz vlakovskih šuma preko Ormanja za Bradinu. Nije izvršila svoj zadatak. U kretanju došlo je do nepredviđenih sukoba oko sela Miševića i Hadžića sa žandarmima i ustašama. Protiv njih bilo je i više od 150 oružanih civila — muslimana i Hrvata koji su se dali zajedno u potjeru. U borbama je poginuo vodnik Rakovićkog voda. Usljed ogorčenih sukoba i strahovito velikog terora po selima četa se morala povući prema Vlakovu, odakle danas odlazi ponova na Igman na vršenje akcija. U borbama je uhvaćen živ žandarm i strijeljan. (On je ranije ubio druga Andelka² iz Hadžića.)

Poslije prvih akcija trebalo je izvršiti neke promjene i to: — Po mogućnosti cijelu Semizovačku četu prebaciti s druge strane Bosne i sa te strane vršiti nesmetano akcije na putu i pruzi, tako da bi Štab čete prešao isto tako na drugu stranu. S ovim se nisu složila pomenuta trojica. Da bi spriječili akcije, navodili su [da] i sela sa vlakovske strane Bosne treba da imaju svoj [vod], ako ni radi čega, a ono bar radi zaštite. To je bio početak ozbiljnijeg prekidanja s ovim ljudima.

Sem toga, ja sam Rodića sinijenio sa položaja komandira i postavio Branka, ostavivši njemu zamjениčki položaj, s tim da ga

¹ Treba da stoji 3. septembra.

¹ Andelko Lazetić, ubijen juna 1941. godine.

potpuno isključim. Dok sam je bio sa Visočkim vodom u akciji, ta grupa smijenila je štab i izabrala novi. Istovremeno povelala je strahovitu kampanju protiv partijaca, koji su u njihovim očima bili krivci za dosadašnji rad i koji su donosili sve odluke na svoju ruku i bez konsultovanja. Uvidjevši da sa ovakvim ljudima nema sporazuma, poslije duge diskusije, napustio sam taj vod sa izjavom da on otsada nema nikakve veze sa Oblasnim štabom i da može kao neka četnička grupa da djeluje nepovezano. Po sastavu, ljudi u ovom vodu pretežno su četnički raspoloženi; zahvaljujući tome, Rodić i dr. mogli su da steknu veliko povjerenje ljudi; za to snose odgovornost i naši partijci. Poslije prekida, ova grupa je uhvatila, istina dvojicu, ozloglašanih ustaša-muslimana, od kojih [je] jedan hodža, i zaklala ih, ne ocjenjujući kakve će posljedice imati taj događaj. Dalji opstanak ove grupe za nas je opasan, jer ona danas broji preko 20 ljudi, pretežno iz sela Crnotine i Vlakova. Pojačanom akcijom Igmanske čete, kao i učestalim akcijama s desne strane Bosne, ljudi će bježati iz tog odreda. Nemamo snage da rasturimo taj odred, te [da] Rodića zajedno sa ostalima stavimo na odgovornost. Poslije ovog prekida odlučio sam da Vogošćanski vod poveća svoj vod i da on postane Semizovačkom četom. Visočki vod da se takode formira kao četa, ali da svojim akcijama i sa desne strane Bosne pomogne Vogošću. Pošto [se] pitanje Vareške čete još uvijek ne može ozbiljnije postaviti, a raniji pokušaj potpuno je skrahirao, to bi drugovi iz Vogošće djelovali zasad do Vareške pruge, a ovi iz Visokog — od Vareške pruge prema Brezi, Kaknju i Zenici. Njima spada u zadatak i rušenje postrojenja, zasada rušenje električnih vodova i transformatora. Slao sam neke Ijude u Vareš i raspitivao se, ali bez uspjeha; tek kada se pokrene akcija, vjerujem da ćemo uspjeti da riješimo pitanje stvaranja Vareške čete-

Pošto ne bi nijedan vod ostao s lijeve strane Bosne, to bi Igmanska četa trebalo da prikupi sve ono ljudstvo koje danas drži Rodićeva grupa. (Da biste imali pravu sliku o tome tipu, [navodim] da mi je prijetio ubistvom, a prilikom jednog putovanja postavio i busije, koje sam predviđao i zaobišao).

Rakovička četa još uvijek neće biti formirana.

Bataljonski štab još nije osnovan, jer nema ni ljudi, a ni akcija. Kad akcije učestaju, onda će to pitanje biti riješeno. Zasada mora se juriti na sve strane da bi se prebrodile prve teškoće. Reakcija vlasti poslije svake naše akcije je strahovito oštra. Poslije Rakovice, sinoć je zapaljeno jedno veliko selo — Crnotina. Učestvovalo se u odbrani i u sprečavanju paljenja. Nismo mogli spriječiti — opet krivicom Rodića i njegove grupe, koji nije prihvatio da se izradi plan zaštite sela. U borbama su poginuli 3 i 1 ranjen neprijatelj, a [vjerovatno] ima više poginulih i ranjenih. Priinijetilo se da seljaci nisu sklonili žito i stoku iz kuća, za što snose odgovornost

naši drugovi kada su znali za direktivu Centralnog štaba partizan skih odreda¹. U borbama oko Crnotine, koje su bile praćene bom bardovanjem, učestvovala je Igmanska četa. Danas se nalazimo n položajima radi odbrane. Noćas ćemo se prebaciti u Igman da bi št hitnije, sa pojačanim ljudstvom, otpočeli s akcijama na pruži. S Trebevićem nije još uspostavljena veza. Štab igmanske čete, i kojoj je Mladen² polkom., relativno je dobar (komandir Drag Šarenac). Komandir Semizovačke čete (Vogošća) [je] Vojo³ a pol kom — jedan dobar drug iz Zenice⁴. U Visokom imamo za koman d.[ira] jednog radnika partijca⁵, isto tako dobrog i sigurnog, a pol kom je Janko Balorda⁶. Svi su partijci raspoređeni po četama d razviju rad i da ne dozvole da se desi ono što se desilo u Semizo vačkom odredu.

U Bataljonskom štabu zasad sam ja i Joso, ali istovremen smo i u Štabu igmanske čete. Napominjem da su prilike u ovor dijelu oblasti znatno teže nego na drugim mjestima. Nacionaln šovinizam i mržnja strahovito dolaze do izražaja. Ustaše imaju ponegdje masovnu pcdlogu u borbi protiv nas.

... Teror je neobično veliki stalan, i otuda teško privlačenj masa u borbu. Uticaj četnika među srpskim seljaštvom je velik Oni su nosioci panike i denunc'jacija. Mnogi prelaze u katolički vjeru i direktno se stavljaju u službu ustaške špijunaže. Ishrana obavještajna služba vrlo slabe i nailazimo na teškoće, naročit Igmanska četa. U Vogošći [se] stvorilo rezerve [od] koje bi even tualno mogli i mi na drugoj strani upotrebljavati. Komandujuć ljudstvo [je] vrlo slabo-bez inicijative i odlučnosti. (Branko se dana vraća u Sarajevo radi bolesti. Bio je beskoristan, jer nije pokazat ni najosnovniju odlučnost i inicijativu.)

Mišljenja sam da bi što hitnije trebala pomoć u iskusnijim ljudima iz borbi sa Romanije, naročito seljaka, koji bi imali ugled, među ovdašnjim. Preko part.fiske[le] veze tražio sam da se uput neki oficir, jer je neobično potreban s obzirom na terenske uslov borbe. Seljo⁷ bi znatno doprinio da se izvjesne teškoće lakš< prebrode.

Ukoliko ste izdavali neke publikacije, spremite nam ih. Imami u izgledu da i mi nabavimo tehnički aparat radi polit. 'rada među muslimanima i Hrvatima. Za one bombe još nisam bio u moguć nosti da do kraja provjerimo. Sa municijom ne stojimo dobro (pro sječno 50 komada), bombe su rijetkost, pušaka isto tako malo. Sta

¹ Odnosi se na Štab NOP odreda za Bosnu i Hercegovinu.

³ Rato Dugonjić

* Vojo Ljujić

⁴ Mirko Davidović, 1942 god. ubijen od četnika u selu Vukinjaći.

⁵ Vojko Ferzanović, poginuo 1941 god. kod Semizovca.

⁶ Strijeljan od četnika 1942 godine.

⁷ Slobodan Princip

riji i vojnički spremniji vrlo malo pristupaju, znatno manje nego
jia Romaniji. Ima veliki broj mladeži bez ikakvog vojničkog znanja.
Nastojimo da i to pitanje riješimo. Bojkot varoši sa proizvodima
ne možemo u potpunosti da izvršimo. Pošaljite podatke o dosadaš-
njim borbama.

Drugarski pozdrav

Асо¹

P.S.

БР. 122

**ОВАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ДРВАРСKE БРИГАДЕ ОД 10 СЕП-
ТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ РИБНИЧКИХ ПАРТИЗАНСКИХ
ОДРЕДА О ФОРМИРАЊУ ШТАБА НОП ОДРЕДА ЗА БО-
САНСКУ КРАЈИНУ²**

ШТАБ I БРИГАДЕ
НАЦИОНАЛНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА

Н А Р Е Д Б А
ПАРТИЗАНСКИМ ОДРЕДИМА — РИБНИК

Стављамо вам до знања да поред нашег Штаба бригаде
постоји Главни штаб за цијелу Бос. Крајину. Тај Штаб руко-
води свима одредима на подручју Бос. Крајине преко појединих
штабова бригаде. Отсада, поред наредаба нашег Штаба бригаде.
примаћете наредбе и од Штаба партизанских одреда за Бос.
Крајину. Свакако, све те наредбе биће потпуно сагласне и ула-
гаће се сав труд од стране обадва штаба да се наши партизан-
ски одреди што боље повежу и што боље организују.

Шаљемо вам са вашим куриром друга³ који је члан Штабз
партизанских одреда за Бос. Крајину и који ће сва упутства за
рад лично дати и изложити вам цјелокупну ситуацију у Босни
и цијелој земљи. Посветите његовом доласку већу пажњу и
настојте да његов долазак што свестраније искористите.

10-1X-1941.

Командант бригаде

Политички комесар

¹ Назап Вгк^

* Редакција располаже копијом документа.

* Односи се на Данка Митрова.

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА” ОД
10 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ДРВАРСКЕ БРИГАДЕ О
ПОКРЕТИМА УСТАША И ДОМОБРАНА НА СЕКТОРУ ИР-
ВОГ И ДРУГОГ ОДРЕДА И ПРИСТИЗАЊУ НЕПРИЈАТЕЉ-
СКИХ ИОЈАЧАЊА У БРАВСКО**

**ШТАБ I. БАТАЉОНА
„СЛОБОДА”**

ИЗВЈЕШТАЈ
од 10-IX-1941 г.

ШТАБУ БРИГАДЕ

У току 9-ог ов. мј. на сектору овог батаљона десиле су се
сљедеће појединости:

На сектору I и III одреда, око 16 сати, почела је неприја-
тељска артиљерија да туче положаје тих одреда, а непријатељ-
ске снаге, у јачини од 100—120 војника, кренуле су према на-
шим положајима у заштити арт. ватре. Десетина у Котлу —
која је имала најважнији задатак: чување прилаза нашим од-
редима — повукла се без икаквог разлога. Послије тога повукла
се и друга десетина Трећег одреда, тако да је тај простор остао
потпуно незаштићен. Око 7 сати увече непријатељ се попео на
Буковачко Брдо, а наш III одред се повукао од Виојле лијево,
према Оштрељу, на ивицу шуме. С обзиром на важност Буко-
вачког Брда наређено је I и III одреду да изврше у 2 сата ноћу
противнапад. Тако је и урађено. Међутим, непријатељ се пову-
као прије нашег напада. Једна десетина II одреда вршила је
чаркања на сам Петровац, и том приликом дејствовала је не-
пријатељска артиљерија и митраљези. Није било никаквих жр-
тава са наше стране. I и II одред заузели су старе положаје.

Јављају из Бунаре да је сав Прекајски одред отишао, јед-
ним дијелом према Млиништима, а другим још раније, према
наређењу Штаба бригаде, тако да на бусији према Срнетици
има свега 9 пушака. Са њима је друг Боснић¹ који врши патро-
лирање са ненаоружаним људима кроз шуму према Бравску.
Најхитније би требало да Штаб бригаде нареди Прекајском
одреду да један дио својих снага упути на стари положај, због
опасности непријатељског надирања од Бравска ка Срнетици.
Разлози: Сада је стигао курир из Јелашиновачког одреда и од-

¹ Рајко Боснић

реда М. З.¹ који оперишу заједно. Јављају да је у Бравско 9-ог ов. мј. стигло 800—1000 хрватских војника са два топа. Иако је мост код Дабра разрушен, они су прешли ријеку, и примио их је други воз којим су отишли до Бравска. Вјероватно да ће те снаге бити упућене на Срнетицу и Оштрељ. Јелашиновачки одред, по извјештају, чекао је јуче други воз који је ишао за Бравско, али о томе немамо извјештаја. У извјештају се каже да ће послје тога разрушити пругу на више мјеста. Наредићемо овом одреду да због критичне ситуације у Бравску пребаци половину своје снаге према Срнетици.

По извјештају из VI одреда, требало би хитно послати једног човјека да среди прилике у Вакуфу, односно тамошње одреде. Шаљу вам се поменути извјештаји.

Наређено је V одреду да својим снагама напада непријатељске положаје око Петровца са његове сјеверне стране. И то да те нападе врши стално, пребацујући се са положаја на положај. Тиме би растеретили фронт према Оштрељу.

Наредићемо IV одреду да завојни материјал и мине упути у Штаб.

Тражимо да се најхитније пошаље бар један прекајски вод у Срнетицу.

Уколико стигну тражени људи од Вакуфа доле, пошаљите одмах један дио у Оштрељ.

Оперативни сфицир:
кап. II кл.
Јов. Јовановић

Командант батаљона:
Мића

¹ Милан Зорић

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРВЛРСКЕ БРИГАДЕ ОД 10 СЕПТЕМ-
БРА 1941 ГОД. КОМАНДАНТУ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА
СА ПОДРУЧЈА МЛИНИШТА ЗА ИЗВРШЕЊЕ РАНИЈЕ ПО-
СТАВЉЕНИХ ЗАДАТАКА, УСПОСТАВЉАЊЕ ВЕЗЕ СА СУ-
СЈЕДНИМ ОДРЕДИМА И САДЕЈСТВОВАЊЕ ПРЕМА БРАВСКУ**

ШТАБ БРИГАДЕ
НАЦИОНАЛНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА

Н А Р Е Д Б А

КОМАНДАНТУ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ОКО
МЛИНИШТА — ДУШАНУ ЈОВИЋУ

Ваше извјештаје¹ од 9. о. м. смо примили и констатујемо да је рад нашег друга² који је упућен испред штаба на тамошњи фронт — исправан и успио. У вези даљих задатака Штаб бригаде наређује:

1. Да наши одреди најхитније изврше своје задатке које је команда пред њих поставила: да опколе непријатеља и да га приморају на предају или да га потпуно униште. У томе се служити свим могућим средствима и употреједити поред фронталне борбе и чист³ партизански начин вођења борби. То јест: треба организовати мање одреде (групице), са оружјем и бомбама, које ће прилазити непријатељу и нападати га изненада наносећи му велике губитке.

2. Уколико нисте још ступили у везу са Поњевићем³ и одредима који се боре око Мркоњић Града и Јајца, одмах и најхитније учините то. Шаљите стално патроле са куриром у том правцу. Увијек достављајте Поњевићу и другим одређене задатке за њихове одреде и извјештавајте их о вашем положају. Што више појачати и утврдити везу са одредима око Рибника.

3. Наређује се команданту фронта око Млиништа, другу Јовићу, да одмах упути један одред од 20 људи — и то врло сигурних — у правцу Бравска. То учинити по сваку цијену, уколико је икако могуће, — то значи да само ако непријатељ јако надире и пријети велика опасност с те стране, онда извршавање тач. 3 ове наредбе не долази у обзир. Али, по вашем извјештају, такво стање код вас није. Међутим, у Бравску и на де-

¹ Види док. бр. 112

² Односи се на Воју Тодоровића.

³ Савко Поњевић

сном крилу нашег фронта на Оштрељу врло је критично, јер је непријатељ добио извјесна појачања и сигурно је да одмах треба да дође и до удара на сам Оштрељ. Ово узети као врло озбиљно и извршити ову наредбу што прије, заправо одмах.

4. Члан Штаба за Бос. Крајину¹ кренуо је према Гламочу и извршиће тамо извјесне задатке. Он ће посјетити и ваш фронт, те ће вам у много чему сам помоћи.

5. У вези са догађајима који су наступили после продора талијанских окупатора на наше слободно тло, издали смо наредбу коју и вама достављамо. Настојте што свестраније обавијестити исправно људе о тим догађајима. Шаљемо вам и летке који су за то потребни. Нарочито наглашавамо да су талијанске снаге које су упућене на наше слободне крајеве врло слабе и да не пријети нека велика опасност са те стране, тим више што се борба против талијанских окупатора води и у Далмацији и у Кордуну.

Треба нарочито радити на учвршћивању наших одреда и спремању за чисто партизанску борбу. Наглашавамо да је данас цијела Бос. Крајина врло добро повезана и да ће наше борбе убудуће ићи много боље и успјешније.

Што се тиче офанзиве на Гламоч и пребацивања топа на фронт, остављамо вама да сами оцијените какве су за то могућности, само га морате што боље осигурати и ни по коју цијену не смије пропасти.

Поздрав:

СМРТ ФАШИЗМУ, СЛОБОДА НАРОДИМА!

10-1X-1941

у 16.30 часова
Политички комесар

Командант бригаде:
Љубовић²

¹ Односи се на Данка Митрова.
² Љубо Бабић

НАРЕДБА ШТАБА ДРВАРСКЕ БРИГАДЕ ОД 10 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ГЛАМОЧКОГ БАТАЉОНА О СТАВУ ПРЕМА ИТАЛИЈАНСКО-УСТАШКОЈ ПОНУДИ ПРЕГОВОРА, ОНЕМОГУЋАВАЊУ НЕПРИЈАТЕЉСКОГ ПРОДОРА НА СЛОБОДНУ ТЕРИТОРИЈУ И ПРОМЈЕНИ НАЗИВА ОДРЕДА¹

ШТАБ БРИГАДЕ
НАЦИОНАЛНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА

Н А Р Е Д Б А

ШТАБУ БАТАЉОНА ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА — ГЛАМОЧ

Примили смо извјештај од 9 о. м.² у коме нас извјештавате о понуди талијанских и хрватских војних претставника да се поведу неки преговори са талијанским и хрватским војним претставницима. У вези с тим саопштавамо и наређујемо:

1. Ми са талијанским окупаторима и Павелићевим усташким бандама немамо шта разговарати, те се забрањује било какво вођење преговора од ма кога штаба или одреда. Наш став према тим заклетим народним непријатељима потпуно је јасан.

2. Што се тиче хрватске војске, са њима можемо разговарати само утолико, уколико хрватска војска не иступа као орган Павелићеве усташке владе и његове издајничке политике према хрватском народу. Зато наш Национално-ослободилачки покрет и позива хрватске војнике да пређу на народну страну и да се боре заједно са нама и другим народима наше поробљене земље против заједничких окупатора.

3. У посебном прилогу достављамо вам упуте како треба да се воде ти преговори само са хрватским претставницима³.

4. Достављамо вам општу наредбу поводом новонаступилих момената, у нашој национално-ослободилачкој борби, послије издаје појединих ненародних елемената. Наређујемо да се та наредба што боље проучи и са њом упозна што већи број наших партизанских одреда, да се ваш штаб, заједно са командирима свих одреда, има најдоследније придржавати те наредбе.

¹ Редакција располаже копијом документа.

² Види док. број 111.

³ Овим упутством Редакција не располаже.

ШТАБ БРИГАДЕ
НАЦИОНАЛЬНО-ОСВОБОДИТЕЛЬНЫХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОТРЯДОВ

H A P E S A

ЭТАБУ БАТАЛОНА ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА-ГЛАВНОМ

Примили смо изјаву да од 3.0.х. у коме смо изјавили да о понуди тадијанских и хрватских војних представника да се повладе њихи интереси са тадијанским и хрватским војним представницима, већи стичу саопштено и изјаву смо:

1. Ма мањинских народа живља са тада јавним окупаторима и Наведених
ним узорених бандана немома шта разговарати се забранује бидо како по
реша преговора од ма кога Штаба или одржа. Нам отав премо тим заплетим на
родина немојатосма потпуно је јасан.

8. То се тиче хрватске војске са њима можемо разговарати само у то-
лико у којини хрватска војска не постоји као орган Цивилитетне уставне власти
и збогве демократије: циљателно према хрватском народу. Зато, наш задановина је
ослободилачки покрет и позива хрватске војнике да пређу на народну страну
и да се боре заједно са нама и другим народима наше поробљене земље, прва
заједничких окупатора.

3.9. Posredstvom priloga dostavljamo vam upute kako treba da se vodi taj pregovor samo sa hrvatskim predstavnicima.

4. Ostalim se na tom optu karaku poredom koje nastupajih komandati u jednoj naprednoj - oslobodilackoj borbi, poslije izlazi pojedini internacionalni elemenati Narodnooslobodilačke vojske, koje bi se trebalo privući i sa sobom uzeti što veći broj naših partizanskih odreda, da se zajedno sa komandirima svih odreda imaju najefikasnije privući na vođenje borbe.

8. Да сви штаб направи такав план борба да у случају јачег непријатељског налета од јавља на сваку намену онемогући. Зато сватко даму што буде обављати и стално извршавати, давати. За извршење овог задатка изабраће се припадници штаб заједно са добровољним људима којима се тај задатак повери. Наиме, одреди који се налазе на Старетина моруљу утврђују стално ком тропедра и обављати је за наше борбе да буду у њој господари. Свега које се налазе око јавља моруљу стално испитивати уопштевати. Јавља образовати наше одреде који ће бити дечети и који ће стално извршавати раме задатке, као припадници се непојединачки изгорине и ударати на њих измањда. Сваке одреде образовати се најхрабријих и најпопособнијих бораца. То моруљу бити наша прва партизански одред. Ово складиште најважнијим задатком и одмах извршати штаб Бригаде шти се у том погледу учинило.

5. Да ваш штаб направи такав план борбе да у случају јачег непријатељског надирања од Ливна — по сваку цијену [то] онемогући. Зато пут према Ливну што боље осигурати и стално минирати, разарати. За извршење овога задатка одговоран је цјелокупни штаб заједно са одговорним људима којима се тај задатак повери. Наши одреди који се налазе на Старетини морају Старетину стално контролисати и осигурати је за наше одреде да буду у њој господари. Снаге које се налазе око Гламоча морају стално непријатеља узнемиравати. Одмах образовати мање одреде који ће бити летећи и који ће стално извршавати разне задатке, као [напр.] привлачити се непријатељским логорима и ударати на њих изненада. Овакве одреде образовати од најхрабријих и најспособнијих бораца. То морају бити наши прави партизански одреди. Ово схватите најважнијим задатком и одмах извјестите Штаб бригаде шта се у том погледу учинило.

Скрећемо вам пажњу и на то да отсада наше одреде треба називати партизанским одредима а не герилским, јер то више одговара карактеру данашње борбе коју воде поједини овакви одреди не само у нашој земљи него и у другим земљама. Нарочито отсада треба посветити пажњу партизанском васпитавању и организовању наших одреда. У томе погледу добићете и конкретнија упутства, али најхитније почети на томе радити.

6. Шаљемо летке као одговор талијанским окупаторима који су преко својих летака настојали обманути и завести наш народ и разбити наше одреде. Добро их раширите, а политички комесар вашег штаба мора лично обићи све одреде и са војницима обрадити летак и питања која се у вези с тим постављају. Исто тако шаљемо вам и летке упућене хрватској и талијанској војсци, које морате добро растурити.

Поздрав: СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

I

10-1X-1941

Командант бригаде

Политички комесар

BR. 126

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA DRVARSKJE BRIGADE OD 11 SEP-
TEMBRA 1941 GOD. O FORMIRANJU I NADLEŽNOSTI ŠTABA
PARTIZANSKIH ODREDA ZA BOSANSKU KRAJINU¹**

ŠTAB BRIGADE
NACIONALNO-OSLOBODILAČKIH
PARTIZANSKIH ODREDA

N A R E D B A

Naređuje se svima jedinicama ove brigade da prime na znanje da postoji Štab partizanskih odreda za Bos. Krajinu koji rukovodi svima partizanskim odredima u Bosanskoj Krajini.

Naš Štab brigade podliježe takođe pod komandu gore navedenog Štaba. Zato se skreće pažnja svima partizanskim jedinicama i štabovima koji podliježu pod komandu Štaba brigade da se podvrgavaju uputima i da u svemu olakšaju rad našeg Štaba za Bosansku Krajinu.

11. IX. 1941 godine

S M R T F A Š I Z M U !

Politički komesar

Komandant brigade

¹ Redakcija raspolaže kopijom dokumenta.

БР. 127

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРВАРСKE БРИГАДЕ ОД 11 СЕПТЕМ-
БРА 1941 ГОД. ШТАБУ БАТАЉОНА „СТАРАЦ ВУЈАДИН“
ЗА СПРЕЧАВАЊЕ НАДИРАЊА НЕПРИЈАТЕЉА КА ЛИВНУ,
РЕОРГАНИЗАЦИЈУ ОДРЕДА И ОДРЖАВАЊЕ КОНТАКТА
С ДАЛМАТИНСКИМ ПАРТИЗАНИМА**

ШТАБ БРИГАДЕ
НАЦИОНАЛНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА

Н А Р Е Д Б А

**ШТАБУ БАТАЉОНА ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА
„СТАРАЦ ВУЈАДИН“**

1. Поводом новонастале ситуације достављамо вам општу наредбу и наређујемо да се по њој поступи најстрожије.

2. Уколико би непријатељ надирао од Грахова према Ливну, наређујемо да ваши одреди заузму положаје са којих могу најбсље непријатеља нападати и у случају потребе повући се сачувавши људство и положаје са којих ће се моћи даље непријатељ нападати. Ти су положаји према Динари и према Старетини. Према Динари нарочито положаји: Страњик, Кукови и Јанчаг.

3. Наређује се свима вашим одредима да стално непријатеља нападају. Ваше одреде треба тако организовати да буду што покретнији и самосталнији, једном ријечју, да буду потпуно партизански. Ово схватите као најважније, јер уколико непријатељ разбије наше фронтове, онда једини начин наше борбе јесте партизански.

4. У вези свих тих нових догађаја треба евакуисати све оно што би непријатељу могло користити, нарочито жито. Народ, уколико би ишао са вашим одредима, мора бити потпуно припремљен за то и обезбијеђен у сваком погледу.

Нд другим фронтовима борбе се воде и наши одреди с успјехом дочекују непријатеља. Сви одреди у Бос. Крајини данас су већ потпуно повезани и постоји Штаб за цијелу Бос. Крајину; вјерујемо да ће зато и наша борба убудуће бити много боља и организованија. Везе које сте успоставили са далматинским одредима од огромног су значаја и стално их подржавајте и учвршћујте. Извјештавајте тамошње другове о нашим борбама, а све њихове извјештаје достављајте нама. Што се више и боље повежете са Далмацијом, утолико ћете успјешније моћи

водити борбу. Поручите друговима из Далмације да наш штаб и сви партизански одреди из Босне, као и [цио] народни ослободилачки покрет, траже од њих све да жртвују у борби против окупатора.

Напријед, другови, смјело у борбу за нашу праведну ствар!

СМРТ ФАШИЗМУ!

Политички комесар
В. Стојнић¹

11.-1X-1941
9 часова изјутра

Командант бригаде
ЈБубовић³

БР. 128

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРВАРСKE БРИГАДЕ ОД 11 СЕПТЕМ-
БРА 1941 ГОД. ШТАБУ ГЛАМОЧКОГ БАТАЉОНА ЗА НАПАД
НА ОЗРЕН И ГЛАМОЧ И ОСИГУРАЊЕ ПУТА ЛИВНО—
ГЛАМОЧ**

ШТАБ БРИГАДЕ
НАЦИОНАЛНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА

НАРЕДБА

ШТАБУ БАТАЉОНА ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА — ГЛАМОЧ

Ваш извјештај од 10. о. м. примили смо данас. Значи, према извјештају, да је непријатељ и тамо прешао у напад. Међутим, снаге непријатељске тамо уопће нису такве да су оне нама могле отети извјесне положаје које смо држали. До тога је дошло опет само кривицом наших одреда. Зашто одред Тицин³ и других није нападао непријатеља са Рујана и с других страна. Зашто се дозволило да непријатељ слободно може да оперише против одреда који су се налазили у пољу, а да друти одреди не ступе у дејство? Све су то грешке због којих ви сада трпите посљедице. С обзиром на новонасталу ситуацију на том фронту наређује се:

1. Да наши одреди опколе Озрен и да га нападну бомбама. Да одреди који штите надирање непријатеља према Млини-

¹ Велимир Стојнић

² ЈБубо Бабић

³ Милош Тица

штима што јаче утврде своје положаје и да непријатеља на ТОЈ страни по сваку цијену прогоне и разбијају.

2. Да одреди који се налазе око Гламоча са ливањске стране одмах нападну Гламоч и тако непријатеља доведу у тежак положај. То одмах учинити.

3. Још једном подвлачимо да најхитније осигурате пут Ливно—Гламоч. Тамо је стигао члан Штаба за Бос. Крајину¹ са упутима и задацима које треба да изврши. Он ће тамо, у заједници са Штабом батаљона, морати средити цјелокупно стање на фронту.

Шаљите одмах, најхитније, извјештај.

СМРТ ФАШИЗМУ!

Политички комесар
В. Стојнић

Командант бригаде
Љубовић

11/IX 1941 год.
у 10.30 часова изјутра

БР. 129

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“
ОД 11 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ПОЛИТКОМЕСАРУ О РАДУ
ОСТАЛИХ ЧЛАНОВА ШТАБА НА СРЕЂИВАЊУ ЈЕДИНИЦА
И О РЕЗУЛТАТИМА БОРБИ КОД ШИПОВА И МЛИНИШТА²

11-IX-1941 у 11 ч

ПОЛ. СЕКРЕТАРУ 1 БАТАЉОНА „СЛОБОДА“

Примили смо извјештај. Значи да ће се средити прилике у V одреду. То је био и циљ одласка у тај одред. Добро је што ће се отићи према Рип.[ачком] кланцу у поменуте одреде. Тамо ће доћи и један друг — Шпанац³ са својим одредом и задржаће се на сектору Вакуфских одреда, а главни му је задатак Крупски одреди. Према томе, он ће средити све одреде у тим секторима. Овај друг доћи ће данас до подне у Штаб, прегледаће

¹ Односи се на Данка Митрова.

² Редакција располаже документом у рукопису.

³ Односи се на Данка Митрова.

положаје ових одреда и одмах ће се упутити преко IV одреда према Врточу итд.

Код нас је засада све мирно. Јуче је наша артиљерија тукла њихову [артиљерију] и Петровац. У том моменту дошао је 1 батаљон непр. војника, па су могли да осете нашу снагу. Непријат. артиљерија тукла је Оштрељ и пребацивала мјесто. Једна кућа је срушена — жртва нема.

Друг Дошен¹ не мора још да се враћа, док не среди све тамо. Вечерас долази друг Славко.² Данас са вашим куриром иде друг Јовановић³ да прегледа IV и V одред, нарочито у погледу копања ровова и др.

Нарочитих новости на југу нема. Италијани су још у Грахову. Наши су се утврдили, а добра је одбрана према Талијанима. У Шипову [и код Млигашгга] уништена је непријатељска сатнија, заробљен 1 топ, 7 т.[ешких] митр., 7 товара муниције итд.

Ситуација на источном фронту је одлична. У сектору Смоленска Нијемци су одбијени 75 км. Обруч око Лењинграда проширен. Талијани траже помоћ од Нијемаца у авијацији због бомбардовања Сицилије авионима и артиљеријом са бродова. — У Норвешкој искрцале се енглеске и норвешке трупе — и образовали нову владу. — У Србији општи нар. устанак, по читавој Босни воде се партизанске борбе.—

Оп. оф. кап. II кл.
Јов. Јовановић

Кндт. бат.
Мића

¹ Илија Дошен

² Славко Родић

³ Јово Јовановић

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
11 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДИ ПЕТОГ ОДРЕДА ЗА
НЕПРЕКИДНО НАПАДАЊЕ НЕПРИЈАТЕЉА РАДИ СЛА-
БЉЕЊА ЊЕГОВИХ СНАГА ПРЕМА ОШТРЕЉУ¹

V ОДРЕДУ — КОМАНДИРУ И ПОЛ. СЕКРЕТАРУ

Примили смо извјештај о распореду ваших снага. 55 пушака и 3 п.[ушко] м.[итраљеза] је снага која може озбиљно да угрожава непријатеља. Одред треба свакодневно да чарка и да изазива непријатеља без обзира на одреде према Оштрељу, односно без обзира да ли непријатељ покушава продор на Оштрељ. Нарочито треба организовати групице од 5—7 стријелаца које ће се пребацивати на згодне положаје према Петровцу, од кућа Јосиповића према Туку, па тамо до коте 810 (која се налази на источној страни према Петровцу, удаљена од цесте (према Зденом Долу) око 1,50 км). Те групице стријелаца су летеће, оне се пребацују с положаја на положај, све по међусобном споразуму, нападају непријатељске патроле, логоре, ако их има, непријатељске транспорте итд. Оне треба то да раде у сутон, а по дану треба да осматрају гдје се непријатељ налази, а нарочито у рану зору, па се затим повуку на сигурна мјеста, односно прикључе се главнини. Дакле, ви морате то најсавјесније организовати, јер терен омогућава герилски начин борбе. Такве герилске групице потпуно би деморалисале непријатеља који досада није осјетио наше снаге на том сектору. Оне би у многоме ометале непријатељски план офанзиве на Оштрељ и раздвојиле непријатеља на два сектора борбе. Овакве групице организоваће и IV одред. Још је важно једно: да ваш одред према Петровцу и герилске групице штеде муницију и да туку непријатеља из близине — како би му наносили жртве. То нарочито објасните герилцима, да муницију не троше бесциљно.

У случају јаче навале неприј.[атељских] снага на ваш одред, треба да се повучете на сигурне бусије и положаје, одакле га можете са успјехом тући и одбити. Ради тога **командир** треба да нађе такве положаје и да људима објасни, за случај повлачења, гдје ће да дођу. Затим, гдје се год изврши распоред ваших снага, одмах **треба** копати заклоне за стријелце и п. митраљезе. Те заклоне, који су обично од камена, треба добро маскирати да их неприј. не примијети.

¹ Редакција располаже наређењем у рукопису.

Уколико ваш одред не изврши задатке који му се постављају, а који су од судбоносног значаја и важности за сав наш фронт око Петровца, одговараће најстроже пол. секретар и командир пред војним судом.

О положају овог фронта, као и о другом, писали смо ДР[УГ] Дошену. Његово писмо можете отворити.

Јуче је 1 неприј[атељски] батаљон дошао из Бравска у Петровац, јутрос рано отишла је 1 сатнија, 2 тенка, 10 камиона, 10 коњ. кола у Бравско. Јуче се спуштао авион у Петр.[овац]. По свему изгледа да спремају офанзиву на Оштрељ, па можда и на Срнетицу. Због тога је и важност вашег одреда веома значајна и одговорна.

Ако вам ускоро дође друг Јовановић, капетан, ставите му се на расположење. Он ће да обиђе тај сектор.

Подносите редовно извјештаје.

Опер. офиц.

11-1X-1941
у 12 h

Ком. бат.
Мића

БР. 131

ИЗВЈЕШТАЈ КОМАНДЕ ПЛИВСКИХ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ОД 11 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ДРВАРСКЕ БРИГАДЕ О БОРБАМА НА СЕКТОРУ ЈАЊ — ПЛИВА И ОСЛОБОЂЕЊУ ШИПОВА¹

НАРОДНА ВОЈСКА
ПЛИВА

ИЗВЕШТАЈ ШТАБУ НАРОДНЕ ВОЈСКЕ²

Дрвар

Пре осам дана послат вам је извештај да је непријатељ успио да разбије наш фронт на Горици, Љуши и Водици. Непријатељ је био много јачи и располагао је са свим могућим аутоматским оружјем. Непријатељ је успио да запали и уништи половину Јања; било је и жртава наших. Савко Поњевић побегao је са нешто наоружаних људи у шуму и данас се јавио да

¹ Редакција располаже извјештајем у рукопису.

* Мисли се на Штаб Дрварске боикаде.

се налази у Равној Гори са још 20 људи. Ја сам слао две патроле да га нађу и да приступи поново у борбу али до данас је остало безуспјешно. Ми смо закључили на својој седници да се смени као командант фронта Јања и Пливе Савко Поњевић а на његово место смо изабрали Симу Шолају, а за замјеника Раду Маријанца.¹

Послије борбе на Горици наша је војска имала окршај са непријатељском трипут. Прва и друга борба била је 5-1X- о. г. Непријатељ је побијеђен, а списак заплијењених ствари прилажемо. Тога дана се одиграо судар двапут између наше војске и непријатељске. 10-1X- напао нас је непријатељ са 4 сатније, ми смо га дочекали и протерали у Шипово, из Шипова у Језеро. У Шипову смо се задржали 24 ч. док смо повукли потребан материјал и уништили непријатељске објекте. Нисмо се смјели дуже да задржимо у Шипову, јер лево крило од Дреновића није било обезбеђено а десно од Савка Поњевића. План напада од непријатељске војске прилажемо који је нађен у Шипову.

Наш фронт се протеже од Пљевског врела до Попужа, наш је положај врло јако истурен, тако да нас Дреновић и Малиновић не обезбеђују са левог крила. Ми ћемо да пошаљемо помоћ у Млиништа да би се непријатељ што прије истребио из Млиништа, јер се већ пар дана води борба безуспешно.

Ја вам шаљем два друта муслимана до вас јер маса неће да их прими у своје редове, јер постоји велики раздор између Срба и муслимана и тешко да се то изглади.

Официр Јовић² требало би да дође овдје код нас и да прегледа наше одреде.

Шаљите нам што чешће извјештај о нашој борби као и спољној ситуацији. Помоћи не требамо засад никакве, него ако имате бомби — да нам пошаљете.

СМРТ ФАШИЗМУ!

Пљева, 11. IX. 1941

Командант
С. Шолаја

Маријанац [замј. кдта]

П.С. У задњој борби, 10-1X т. г., заробљен је 1 тешки митраљез, нешто муниције и војничка спрема.

Политички комесар
Немања Влатковић

¹ Раде Маријанац је погинуо као командант Седме крајишке бригаде 1943 год., послње Пете непријатељске офанзиве на падинама Коњуха.

² Душан Јовић

БР. 132

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ГЛАМОЧКОГ БАТАЉОНА ОД 11 СЕП-
ТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ДРВАРСKE БРИГАДЕ О ПРО-
ДОРУ НЕПРИЈАТЕЉА НА ОЗРЕН, ЗАПОСЈЕДАЊУ НОВИХ
ПОЛОЖАЈА И НЕСТАШИЦИ МУНИЦИЈЕ**

ШТАБ БАТАЉОНА ПАРТИЗАНСКИХ
ОДРЕДА ЗА ГЛАМОЧ

ИЗВЈЕШТАЈ

КОМАНДАНТУ ШТАБА БРИГАДЕ

Послије јучерашње борбе непријатељ је продро до Озрена и исти запосјео. [На] цесту Гламоч — Млиништа послали смо бусију и то на Скокове. Што се тиче цесте Гламоч — Ливно, ту још нисмо поставили бусије, али ћемо настојати да се пошаљу колико још данас.

Наши нови положаји налазе се на Јунч Крави, на цести према Рорама, на Старетини и на цести Млиништа — Гламоч.

[С] муницијом смо тако оскудни, да неки водови имају по 5—6 метака по човјеку, а неки чак ни толико. Мишљења смо да би зато пушчане муниције требало тај штаб, колико је могућно више и колико је могућно прије, послати.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА СВИМ НАРОДИМА!

Дана 11. IX. 1941 год. (М.П.)

За штаб,
Ј. Вукичевић¹

Одговор² упућен лично по полит. комесару бригаде другу В. Стојнићу.³

12/IX 941 год.

(М.П.)⁴

Командант,
Љубовић

¹ Јозо Вукијевић

³ Ову примједбу дописао је руком командант бригаде Љубо Бабић.

* Велимир Стојнић

¹ Штамбиљ бригаде

\

БР. 133

**НАРЕДБА ШТАБА ДРВАРСКЕ БРИГАДЕ ОД 12 СЕПТЕМ-
БРА 1941 ГОД. О ИЗМЈЕНАМА У КОМАНДНОМ САСТАВУ
ШТАБА ГЛАМОЧКОГ БАТАЉОНА И УПУЋИВАЊУ ПОЛИ-
ТИЧКОГ КОМЕСАРА БРИГАДЕ ЗА СРЕЂИВАЊЕ СТАЊА
'У ЊЕМУ**

ШТАБ БРИГАДЕ
НАЦИОНАЛНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА

Н А Р Е Д Б А

ШТАБУ БАТАЉОНА ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА — ГЛАМОЧ

Штаб бригаде шаље следеће другове:

1. Стојнића Велимира, политичког комесара Штаба бри-
гаде, са задатком да извиди цјелокупно стање на гламочком
фронту и да га са тамошњим друговима среди.

2. Тодоровића Воју, штапског официра, који на цјелокуп-
ном фронту око Гламоча има дужност оперативног официра и
сва овлашћења Штаба бригаде у раду.

3. Бањца Обрада¹, који се поставља за политичког коме-
сара Штаба батаљона.

4. Досадашњи политички комесар Маслић Шаћир ставља
се на расположење Штабу батаљона партизанских одреда за
Гламоч.

Све упуте потребне за даљњи рад носе сами новопостав-
љени другови.

Поздрав:

С М Р Т Ф А Ш И З М У !

Политички комесар
12-1Х-1941.

Командант бригаде
Љубовић

¹ Касније је постао издајник. Стријељан је од партизана 1945 год.
као народни непријатељ и окупаторски шпијун.

БР. 134

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРВАРСKE БРИГАДЕ ОД 12 СЕПТЕМ-
БРА 1941 ГОД. ШТАБУ БАТАЉОНА „СТАРАЦ ВУЈАДИН“
ЗА УЧВРШЋЕЊЕ ВЕЗА СА ДАЛМАТИНСКИМ ОДРЕДИМА
И СПРЕЧАВАЊЕ ПРОДОРА НЕПРИЈАТЕЉА НА ОСЛОБО-
ЂЕНУ ТЕРИТОРИЈУ¹**

ШТАБ БРИГАДЕ
НАЦИОНАЛНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА

Н А Р Е Д Б А

ШТАБУ БАТАЉОНА ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА
„СТАРАЦ ВУЈАДИН“

Ваш извјештај од 11 о. м. примили смо. У вези с наведе-
ним питањима Штаб бригаде наређује:

3. Не дозволите да фашистички окупатори и гушиоци наше слободе, заједно са својим плаћеницима, цијепају наше ослободилачке одреде. Зар не видите, другови, колика је њихова слабост? Наше уједињене снаге кад их стану прогонити, будите увјерени, вратоломном брзином напуштаће наше земљиште. Данас наше су снаге велике. Цијела Босна повезана је и уједињена у својим партизанским борбама. Ми смо чврсто везани са Хрватском и Ликом, гдје наши партизански одреди, из дана у дан, постају све бројнији и смртоноснији за непријатеља.

4. Одреди који су се налазили према далматинској страни једним су дијелом већ прешли на нашу страну и боре се заједно са другим одредима против непријатеља, другим дијелом они су остали на положајима или отишли на друге фронтове. У најкраће вријеме сви прави другови борци, који још нису пришли у наше редове, доћи ће к нама.

5. Што се тиче везе са партизанским одредима из Далмације, наглашавамо: утврдите те везе што више. Покажите им ову наредбу, јер за њих поручујемо ово: Поручујемо свима друговима партизанима у Далмацији да одмах ступе, свим својим снагама, у борбу против талијанских окупатора и њихових плаћеника. Ступите у борбу, јер нећете бити сами. Народи поробљене Босне и њених ослобођених крајева биће уз вас и ујединиће се с вама у борби против заједничког непријатеља.

¹ Редакција располаже копијом документа.

На свима другим фронтовима добро је: Кулен Вакуф је у нашим рукама, наши одреди опкољавају Бихаћ, борбе се воде око Коренице и других мјеста у Лици. Код Петровца наши су одреди имали извјесних успјеха, око Јајца, Бање Луке и Бос. Градишке воде се борбе. Напги одреди држе положај према Грахову, талијанска војска полазила је неколико пута према Дрвару, али одмах се враћала назад.

6. Ваши одреди имају за задатак да непријатеља одмах нападну чим ступи на ваше ослобођено тло. То треба учинити смишљено и по плану. Стално правите препреке на цестама, како би непријатељу нанијели што више неприлике. Нарочито треба разорити цесту испод Страњика и Пеуља.

Отсада шаљите стално курире за Дрвар, јер, као што видите и знате, поједине су издајнице омогућиле непријатељу да продре у неке наше крајеве. Свакако, све то ништа не значи, јер под новим ударцима наших одреда још лакше разбићемо непријатеља који је толико деморалисан и разбијен. Саберите своје снаге и уједините их, и то ће бити за непријатеља највећа смрт. Стање је такво — како у нашој земљи тако и у свијету — да ће фашистички окупатори врло брзо морати бјежати из наше земље. Још једном наглашавамо: шаљите нам стално курире. По прошлом куриру послали смо вам „Герилце“ и други материјал.

Још једном [се] најстроже наређује да се поступи по овој наредби у свима наведеним питањима.

Поздрав свима друговима партизанима:

СМРТ ФАШИЗМУ!

Политички комесар

Командант бригаде

12. IX. 1941

5.30 часова увече По куриру Божи Пајчину¹ - Губин - Ливно

¹ Погинуо као борац Друге далматинске бригаде у Петој офанзиви 1943 године.

БР. 135

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА РИБНИЧКОГ НОП ОДРЕДА ОД 12 СЕП-
ТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ДРВАРСKE БРИГАДЕ О БОР-
БАМА КОД МЛИНИШТА И НЕСТАШИЦИ МУНИЦИЈЕ**

ШТАБ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА
РИБНИК

Х и т н о

ШТАБУ БРИГАДЕ НАЦИОНАЛНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА

Дрвар

Према вашој наредби од 6 септембра т. г. овај штаб упу-
тио је своја три одреда, у јачини од 120 бораца са пушкама, на
положај Млининга. Јутрос су нам стигли курири [од њих и ја-
вили] да се тамо води огорчена борба, али, пгго је најгоре, код
свих одреда Рибника нестало је муниције и сви је траже.

Овај штаб је јутрос, моментално, одузео од овдашњег јед-
ног нашег одреда, који држи положај према Кључу, свега 160
км. метака и упутио за Млиништа.

Уколико командант, тј. оперативни официр на томе фрон-
ту, већ није тражио требовањем муницију за цијели фронт,
овај пглаб вас моли да [по] послатим куририма што хитније и
пгго је могућно више пошаљете муниције, како би се коликогод
могли снабдјети наши одреди на Млиништима, као и ови који
држе положај према Кључу и [врше] патролна извиђања према
Ситници.

Уједно молимо да нам се пошаље извјесна количина бом-
би које су потребне за нападе из засједе.

Ако је командант операција (Јовић)¹ требовао муницију
за све, молимо да нас извијестите.

Рибник, 12/IX-1941 год.

Командант штаба
Ковачевић

¹ Душан Јовић

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД 13 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ПРЕКАЈСКОМ ПАРТИЗАНСКОМ ОДРЕДУ ЗА МИНИРАЊЕ ПУТА БРАВСКО — ПЕТРОВАЦ И СПРЕЧАВАЊЕ ПРОДОРА НЕПРИЈАТЕЉА ПРЕМА ОШТРЕЉУ¹

ПРЕКАЈСКОМ ОДРЕДУ

13-1X-1941

Бунара

Примили смо извјештај. У вашем распореду снага важно је ово:

1) Да одмах пошаљете 12 стрижелаца са п.[ушко] м.[итраљезом] у Пауновац (или Дебелу Страну), према томе гдје је најбоље мјесто за стављање мина. Ону нашу мину морате одмах поставити на цесту. Пазите да се мина добро и исправно постави. Краг.[ујевачку] мину гледајте да поставите од Бравска према Петровцу, па макар и без бусије. Бусија на цести према Кључу мора да изврши свој задатак у вези са мином.

2) Остале снаге, како је већ речено, распоредите дуж ивице шуме, које морају будно да пазе на сваки покрет непријатеља. Важно је да непријатељ не продре са те стране ка Срнетици и Топлој Коси. Може се очекивати нова непр. офанзива, па ради тога мора се бити у највећој приправности. У случају ње², бусија према Кључу треба да се повуче у састав одреда.

3. Ако би непријатељ покушао продор на Оштрељ, ваш одред мора одмах да се рокира ка Топлој Коси и **Козилима**, али само у том случају ако непријатељ не продире и из Бравска, и то опет задржати један вод у Бунари и лијево од ње. Нарочито је овај распоред важан за Козила. Уколико дође М. 3.⁸ биће лакше ово распоредити и појачати снаге цијелом линијом.

Чуди нас шта је са М. Зорићем и Јелашиновачким одредом. Возови долазе у Бравско, а тамо рачунамо на њихов рад. Изгледа да Јелашиновачки одред не ради ништа. Жалосна је чињеница да они не могу нигдје успјети у оним шумама.

Шаљемо вам коверте, блок и 2 кг соли. Задржаћемо митраљесца код нас.

Јавите о дејству бусије на Пауновцу.

Чим стигне М. 3. пошаљите извјештај.

Шаљемо вам радио-вијести од 12-1X.

Послано у 15^h.

Ком. батаљона

Мића

¹ Редакција располаже наређењем у рукопису.

² Офанзиве

" Милан Зорић

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРВАРСКЕ БРИГАДЕ ОД 14 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ РИБНИЧКИХ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЗА ОПКОЉАВАЊЕ КЉУЧА, УПУТСТВО О НАЧИНУ УТРОШКА И ДОБИЈАЊА МУНИЦИЈЕ, И ОБАВЈЕШТЕЊЕ О СИТУАЦИЈИ НА ДРУГИМ СЕКТОРИМА¹

ШТАБ БРИГАДЕ
НАЦИОНАЛНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА

Н А Р Е Д Б А

ШТАБУ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА РИБНИК

Примили смо ваш допис од 12. IX. 41. Према вашем допису, а **по** нашем наређењу од шестог ов. м., ваш штаб **упутио** је три одреда према Млиништима. Не јављате ништа како борбе теку, какве су снаге непријатеља и какви су изгледи за даљњи развитак борбе. Убудуће да се не дешавају такви **гфопусти**.

У вези са новим задацима који се постављају пред наше одреде око Петровца, наређује [се] вашем штабу да својим осталим снагама које су остале на расположењу заузме положаје према Кључу и да у том правцу прогони непријатеља. Као главни циљ покрета наших одреда мора бити опкољавање Кључа и отсијецање сваке везе истоме са Бања Луком и Петровцем. У сврху постигнућа тога циља стварајте мање партизанске одреде који ће самостално дјеловати, непријатеља изненађивати и наносити му губитке. Непријатеља не смијете оставити ни за моменат на миру, већ га морате стално прогонити. Свакако, при томе морате осигуравати и заузете положаје.

Што се тиче тражене помоћи у муницији, скрећемо вам пажњу на слиједеће: **муницију морате чувати као очи у глави**. Ми морамо непријатеља у борби прогонити тако да сваки наш погодак наноси непријатељу један губитак. Нема код нас и не смије бити неког пушкарања да би се непријатељ застрашио. Даље, ми муницију не добивамо ниокакле, већ располажемо оним што отмено од непријатеља. Зато поставите бусије на пут Кључ — Бања Лука и ту ћете доћи до муниције и за вас и за нас, јер непријатељ стално баш са те стране добија муницију и сва друга појачања. То вам је једини одговор на сва будућа потраживања.

¹ Редакција располаже копијом наређења.

Штаб Бригаде
НАЦИОНАЛНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА

И А Р Е Д Б А

Штабу Партизанских одреда Рибник

Примили смо Ваш допис од 12. IX. 41. Према нашем допису, а по нашем наређењу од шестог с.м., ваш штаб упутио је три одреда према Њалинштима. Не јављате ништа како борбе теку, какве су снаге непријатеља и какви су изгледи за даљи извештај борбе. У будуће да се на дешавају таква пренути.

У вези са новим задацима који се постављају пред наше одреде око Петровца, наређује нашем штабу да својим осталим снагама које су остале на расположиву заузме положаје према Каучу и да у том правцу прегона непријатеља. Као главни циљ покрета свих одреда мора бити опкољавање Кауча и одсијавање сваке веројатности са Бава Дуком и Петровцем. У сврху постигнућа тога циља отварајте наше партизанске одреде који ће самостално дјеловати, непријатеља концентрирати и наметнути му губитке. Непријатеља несмијете оставити ни за момент на миру, већ га морате стално прегоњати. Свакако, при томе морате осигурати и своје положаје.

Што се тиче тражене помоћи у муницији, скретамо ваш поглед на следеће: МУНИЦИЈУ МОРАТЕ ЧУВАТИ КАО ОЧИ У ГЛАВЕ. Ми морамо непријатеља у борби прегоњати тако да сваки наш погледак наноси непријатељу један губитак. Нема код нас и часије бити некег пуцања да би се непријатељ изживио изострано. Дале, ми муницију не добијамо из одакле, већ располажемо оним што отицемо од непријатеља. Зато поставите бусије на пут Кауч-Бава Дука и ту ћете добити муницију и за нас и за нас, јер непријатељ стално биде са те стране добија муницију и сва друга поддршка. То нам је једини одговор на сва будућа потражи-вања.

Сада вам шаљемо 400 /двjestа/ комада метка. То је највећа количина коју смо вам могли од наших потреба одвојити. Шаљемо вам и 100 /сто/ комада бомби. Бомбе су наше најјаче убојно средство а зато разијајте код њих свјест о томе и спремајте нарочите бомбашке групе које могу да учине читав чудес. Не потцењујте, јер то је искуство које су нам предали други народи у савским истим борбама.

Из осталих наших фронтних догађаја се развијају овако: Кулен Вакуф је у нашим рукама и одреди који су се борили око нега упућени су на Бихан тако да се обруч око Бихана све јаче стече. Наши одреди око Петровца чврсто се непријатељем, очекује се јачи окршај. Према Главочу ситуација нам је донекле позната а ми ми нијесмо примили неке конкретније извештаје у току данашњег дана. Према Њалину наши одреди ступили су у везу са партизанским одредима из Далмације, што је врло важно јер ћемо повезати наше акције против непријатеља. Изаја коју су учинили поп Ђујић, Живко Вуковић и остали тадијански плаћеници, није заузела оне размјере, које су мислили ти издајници. И Народ се брзо са снама и покретне све своје снаге у борбу против тадијанских окупатора који воде са собом понову Павелићеву усташку крвавоће. Дакле, наши су одреди спрјечили Тадијанцима сваке даље надхрпе према нашем слободном Дрвару. Толико е стању на нашим фронтима.

СМРТ ФАШИЗМУ - СЛОБОДА НАРОДИМА !

Политички Комесар,

Командант Бригаде,

Из Дрва, 14. IX. 1941 у пола десет часова

Сада вам шаљемо 200 (двјеста) комада метака. То је највећа количина коју смо вам могли од наших потреба одвојити. Шаљемо вам и 100 (сто) комада бомби. Бомбе су наше најјаче убојно средство и зато развијајте код људи свијест о томе и спремајте нарочите бомбашке групе које могу да учине читава чудеса. То не потцјењујте, јер то је искуство које су нам предали други народи у оваквим истим борбама.

На осталим нашим фронтovima догађаји се развијају овако: Кулен Вакуф је у нашим рукама и одреди који су се борили око њега упућени су на Бихаћ, тако да се обруч око Бихаћа све јаче стеже. Наши одреди око Петровца чаркају [се] са непријатељем, очекује се јачи окршај. Према Гламочу ситуација вам је донекле позната а ни ми нијесмо примили неке конкретније извјештаје у току данашњег дана. Према Ливну наши одреди ступили су у везу са партизанским одредима из Далмације, што је врло важно јер ћемо повезати наше акције против непријатеља. Издаја коју су учинили поп Ђујић¹, Живко Брковић и остали талијански плаћеници није заузела оне размјере које су жељели ти издајници. Народ се брзо снашао и покренуо све своје снаге у борбу против талијанских окупатора који воде са собом понова Павлићеве усташке крволоке. Дакле, наши су одреди спријечили Талијанима свако даљње надирање према нашем слободном Дрвару.

Толико о стању на нашим фронтovima.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

Политички комесар,

Командант бригаде,

Из Штаба, 14. IX. 1941 у пола десет часова

¹ Поп Ђујић, четнички командант, при завршетку рата као народни непријатељ побјегао у иностранство.

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРВАРСKE БРИГАДЕ ОД 14 СЕПТЕМ-
БРА 1941 ГОД. ШТАБУ БАТАЉОНА ЛШЧКИХ НОП ОДРЕДА
ЗА ПОДНОШЕЊЕ ИЗВЈЕШТАЈА О СТАЊУ НА ПОДРУЧЈУ
БАТАЉОНА И ЗА СТЕЗАЊЕ ОБРУЧА ОКО БИХАЋА, И
ОБАВЈЕШТЕЊЕ О СИТУАЦИЈИ ПОСЛИЈЕ ЧЕТНИЧКЕ ИЗ-
ДАЈЕ¹**

ШТАБ БРИГАДЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА

ШТАБУ БАТАЉОНА ГЕРИЛСКИХ ОДРЕДА ЗА ЛИКУ

Већ неколико дана не примамо никаквога извјештаја од вашег штаба. То се није смјело никако догодити, и убудуће не смије се исто поновити. Ви свакако увиђате важност сталног одржавања везе. Али не само то. Ви сте добили одређене задатке, и још Штаб бригаде није примио никаквог одговора по ранијим наредбама. Било је наређено:

1. Да се поднесе тачан извјештај о стању свих партизанских одреда на подручју вашег штаба. Тај извјештај врло је важан, како би могли знати бројно стање тамошњих одреда, њихову јачину и задатке које они имају пред собом. Зато најхитније поднијети извјештај о томе.

2. Ми смо послали по вашем куриру општу наредбу у вези нових момената који су настали после издаје ненародних елемената. Наредили смо да се та наредба рашири по одредима и да се све људство са њом упозна. У вези с тим тражили смо исцрпан извјештај о расположењу одреда за борбу, било против талијанских окупатора било против усташких банди. Зашто о томе нисте поднијели извјештаје?

3. У вези са догађајима око Кулен Вакуфа захтијевамо од вас да поднесете исцрпан извјештај који су све одреди учествовали у борбама, пљачци, паљевинама. .. Тражимо препис наредбе коју је издао друг Гојко Половина одредима који су били упућени на Кулен Вакуф. Поднијети извјештај о заплијењеном материјалу: муницији, оружју и другом.

4. У вези с новим задацима који се постављају пред наше одреде, наређује се најхитније да [се] сви одреди који су боравили око Дреноваче и који су остали без распореда после ослобођења Кулен Вакуфа упуте на Бихаћ и да стежу обруч

¹ Редакција располаже копијом наређења.

око њега. Главни циљ ваших одреда мора бити Бихаћ. На тај начин наши одреди око Петровца моћи ће много лакше извршити своје задатке који су постављени пред њих. Напомињемо да при извршењу овог задатка треба добро осигурати пут Бихаћ—Петровац, како би се непријатељ могао дочекати и онемогућити му било какав покрет из једног од ових мјеста. Осигурати све путове са мањим снагама, који воде од Бихаћа ка Кулен Вакуфу и Доњем Лапцу.

5. Од стране Штаба бригаде упућен је друг Славко Родић, официр, који има задатак да среди одреде Куленвакуфског батаљона. Уколико се обрати на ваш штаб, изађите му у свему у сусрет.

Стање на нашим фронтовима: Издајничком политиком петоколонашких плаћеника Ђујића, Рађеновића и неких других, поједини одреди на фронту према Книну били су разбијени, тако да је непријатељ, талијански окупатор, продро до Грахова. Ту су се и зауставили, јер даље не могу помоћу плаћеника. Наши су одреди на положајима и очекују прву прилику да фашистичке разбојнике протјерају са нашег земљишта. Одреди који су били под командом далматинског и граховског штаба углавном су се прикључили нашим одредима и налазе се на положајима, остало људство са оружјем налази се по шумама и сви су изгледи да ћемо и њих организовано увести у борбу. Иначе, Талијани огулише народ. То се само може чути од сељака који долазе из тих крајева. Рад иде добро и ми са повјерењем гледамо на даљу борбу. На ливањском фронту неких значајнијих новости нема. Веза са Далмацијом учвршћује се из дана у дан. Око Гламоча и Јајца воде се борбе. Око Петровца мањи сукоби. Из остале Босанске Крајине нисмо примили још извјештаје.

Послати материјал примили смо и, чим га умножимо, доставићемо га и вама. Шаљите редовно извјештаје. Извијестите нас шта је са Кордуном.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

Ш. Б. 14. IX. 41

Политички комесар,

Командант бригаде,

**УПУТСТВО ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
14 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ БАТАЉОНА ДР-
ВАРСКЕ БРИГАДЕ ЗА ПОСЛЕДАЊЕ И УТВРЂИВАЊЕ ПО-
ЛОЖАЈА ПРЕМА ПЕТРОВЦУ¹**

ШТАБ 1 БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“
14-IX-1941

КОМАНДАНТУ II БАТАЉОНА

Медено Поље

По вашем извјештају од јуче, јавили сте да су ваши од-
реди стигли под Осјеченицу. Исти извјештај послан је одмах
Штабу бригаде.

Сада смо добили наредбу од Штаба бригаде у којој се
каже следеће:

Ваше снаге треба да се распореде на досадашње положаје
нашег IV одреда. То значи да једним вашим водом запосједнете
ћувике испред Кадињаче, с тим да држи везу са лијевим кри-
лом нашег Другог одреда који се налази на Жутој Главици.
Другим водом треба да запосједнете Растову Главицу преко це-
сте и Растовачу, одакле треба да се контролише цеста према
Врточама и Крњеуши и да се затвори. Остале ваше снаге треба
да уђу у састав V одреда, и да у споразуму са командиром
извршите распоред снага на сјеверу од Петровца. Да са тим
снагама посједнете најподесније положаје за напад на непри-
јатељске патроле, логоре и друго. Та линија ваших положаја
била би изнад села Рашиновца до Тука (брдо). Са те стране,
заједно са V одредом, треба да нападате непријатељске снаге,
али не са циљем ошптег напада на Петровац, који ће услије-
дити касније, чим се изврши потпун распоред снага. Лијево од
Тука оперисаће наш IV одред до Бравска, са којим треба ка-
сније да успоставите курирску и патролну везу.

За боље упознавање земљишта и положаја, са називом
појединих крајева и мјеста, треба да се обратите командиру IV
одреда, а такође и командиру V одреда за оне дијелове који иду
у састав V одреда.

Манин одред добиће наредбу у овом смислу и наредбу за
запосједање нових положаја са његовим одредом.

¹ Редакција располаже документом у рукопису.

Шаљемо вам нове радио-вијести.

Чим се запосједну поменути положаји, треба одмах предузети копање стрел». [ачких] ровова, утврђења за аутоматско оружје, као и склоништа за људство на положају (од кише и другог) и у позадини.

Муницију при чаркању са непријатељем штедите, јер немамо више залиха. Треба искористити сваки метак.

Штаб бригаде упутио је према К. [улен] Вакуфу једног човјека да среди тамошње прилике и да прикупи све снаге према Бихаћу и Крупи.

ЈБудство одреда Бобољусака и других, које је требало са вама да крене за Оштрељ, нека дође у састав ваших одреда до даљег наређења.

Јавите одмах да ли сте поступили по овоме, и одржавајте сталну везу са нама.

Послато у 12 ч.

Опер. официр
Јов. Ј. Јовановић.

Коман. Јдант] батаљона
Мића

БР. 140

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДИ ЧЕТВРТОГ ОДРЕДА ЗА БОРБУ ПРОТИВ УСТАША И ДОМОБРАНА НА ПРОСТОРИЈИ БРАВСКО — БРАВСКИ ВАГАНАЦ — ОШТРЕЉ¹

**ШТАБ 1 БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“**

**КОМАНДИРУ И ПОЛ. СЕКРЕТАРУ
IV ОДРЕДА**

М. Поље

Послали смо наредбу к[оман]данту II батаљона Ћиласу² да изврши распоред снага у вашем сектору, а да пола снага упути у састав V одреда. Из наредбе за њега то ћете видјети.

Ваш одред треба да уради следеће:

1) Два вода, у јачини од 45 пушака са 4 п. митраљеза, треба одмах да крену у Оштрељ. Они ће бити распоређени

¹ Оригинаал наређења је у рукопису.

² Перо Ћилас

на нашем десном крилу. Са њима упутите друга Драгију М.¹

2) Остале ваше снаге, у јачини од 100 пушака, треба да се упуте према Бравском Ваганцу и Бравском и да тамо оперишу. Тај одред треба да напада непријатељске транспорте, камионе и непријатељску војску на путу према Бравском. Он би био покретни, летећи одред, који би на разним мјестима нападао и при сваком извршеном задатку мијењао мјесто и положај.

3) Храну и друге потребе треба организовати из Смољане и других наших заселака и кућа у том сектору. Људе из Смољане који су изјавили пол. секретару батаљона (И. Дошену²) да се стављају на расположење — треба организовати да помажу вашем одреду.

4) Ваш одред треба да одржава везу са V одредом и одредима II батаљона који ће оперисати од Рашиновца према Туку. Исто тако треба да одржавате везу са Јелашиновачким одредом који има задатак да руши пругу у Грмечу. При нападу вашег одреда на Бравско, тај одред мора да сарађује с вама — то јест да заједно нападате Бравско.

5) Наша једна десетина III одреда налази се у Рудановцу^Λ. Толико да знате за њу. Наши одреди у Бунари биће обавијештени о раду вашег одреда.

6) Овај распоред вашег одреда, као и распоред снага II батаљона, треба одмах извршити, и пошаљите извјештај да ли је поступљено по овоме.

Тешки митраљез вашег одреда задржите у Чучеву са неколико стријелаца.

Одреди Врточа и Суваје не смију задржати ниједно аутом. оружје у селу. Могу само оставити стражу у јачини 5—7 људи.

Опер. официр
Ј. Јовановић

К-дант бат.
Мића

¹ Драгија Милашиновић је тада био водник у четвртом партизанском одреду. Доцније је као командир Седме јањске чете тешко рањен у борби на Старом Мајдану, и као инвалид погинуо 1943 год. у Четвртој офанзиви.

² Илија Дошен

* Вјероватно се мисли на село Рогиновац.

БР. 141

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ИРБОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
14 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДАМА ЧЕТВРТОГ И ПЕ-
ТОГ ОДРЕДА И ОДРЕДА БРАВСКИ ВАГАНАЦ ЗА СПРЕЧА-
ВАЊЕ ГРУПИСАЊА НЕПРИЈАТЕЉСКИХ СНАГА У ПЕ-
ТРОВЦУ И ЊИХОВОГ НАПАДА НА ОШТРЕЉ**

ШТАБ 1 БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

Н А Р Е Д Б А од 14-IX-1941 год.

КОМАНДИРУ И ПОЛИТИЧКОМ СЕКРЕТАРУ IV, V ОДРЕДА
И ОДРЕДА Б. БАГАНАЦ

I. По наредби овога батаљона од 12 ов. мј., IV и V одред требало је да нападну непријатеља на цести према Бравском, тј. непријатељске логоре у том сектору. То није извршено до данас.

Према извјештају М. Зорића, IV и V одред налазе се у Шобатовцу са 200 наоружаних људи. Та снага је довољна да се изврше ти напади са успјехом. Уз то, одред М. Зорића, са 53 пушке и 3 пушкомитраљеза, такође има да сарађује са вама у овом задатку.

**Напад на непријатељске логоре мора се извршити, по ци-
јену највећих жртава, у току ноћи између 14 и 15 ов. мј. Не
смије се више дозволити да непријатељ слободно превози тран-
спорте војске и оружја, а да ми са толиким снагама [то] гле-
дамо мирно.** Ноћним нападом требамо спријечити груписање
снага у Петровцу и онемогућити му офанзиву на **Оштрељ** коју
сигурно спрема.

Наређује се командиру IV одреда да постави мине, које је
са собом понио, на цесту, и то тако да их тенк не може никако
мимоићи. У колико се не маскира добро мјесто гдје је постав-
љена мина, исту треба послје борбе узети а поставити је опет
на друго мјесто и добро је маскирати.

Шаљемо вам још једну мину за цесту, и исту најбоље
искористите. Мина не смије никако пасти у непријатељске руке.

II. По наредби Штаба бригаде распоред наших снага, до-
ласком II батаљона (једног његовог дијела) у Медено Поље, има
да буде овакав:

а) Одреди II батаљона запосјешће положаје IV одреда и
појачаће положаје V одреда. Одреди тог батаљона имају исте
оне задатке као и IV и V одред.

б.) IV одред има да одмах пошаље два вода (45 војника, 45 пушака и 4 пушкомитраљеза) за Оштрељ, који ће појачати наше десно крило. Остало људство IV одреда остаје на сектору Б. Ваганац — Бравско и има задатак да стално налада непријатељске транспорте, камионе и војску, а нарочито да врши ноћне нападе на непријатељске логоре. Храну и друге потребе за тај одред треба организовати да се добија из Смољане и из Б. Ваганца. Људе из Смољане, који су изјавили политичком секретару овога батаљона да се стављају на расположење нашој команди, треба искористити у том погледу да нам помажу не само у доношењу хране него и за војне сврхе. Организујте и добијање хране из Јањила и Капљува.

в.) V одред има да запосједне положаје по ранијим наредбама, тј. изнад села Рашиноваца према врху Туку. Са те стране, заједно са одредима II батаљона, има да се врше напади сваког дана и сваке-ноћи на непријатељске страже, патроле и логоре. Не смије се више пропустити ниједан моменат а да се непријатељ не напада. С обзиром на ово, најстроже вам се наређује да штедите муницију. Залиха никаквих немамо, те према томе, исту морате отимати од непријатеља. То вам се нарочито подвлачи.

г.) Одред М. Зорића треба да се споји са одредом код Бунаре и да са истим врши задатке према Дебелој Страни (Пауновац) и да напада непријатеља у Бравску са његове јужне стране, а све у споразуму и по заједничком плану са IV одредом.

д.) Сваки командир одреда дужан је одржавати најтјешњу везу са својим сусједом лијево и десно, те према томе и један другога у његовој акцији против непријатеља потпомагати. Такође са непријатељем стално одржавати додир, те према томе извиђати и пратити његов рад и о свему благовремено извјештавати овај штаб ради предузимања потребних мјера.

Са водовима који ће доћи на Оштрељ упутите друга Драгију¹. Командир IV одреда нека се упуту у М.[едено] Поље да тамо распореди одреде II батаљона. Исто то треба да уради и командир V одреда, ако није тамо политички секретар. IV одред, који се налази у Шобатовцу и који ће извршити ноћас напад на непријатеља, треба да остане на датом сектору са политичким секретаром док се командир не врати, то јест: имају да остану на сектору по овој наредби.

III. За неизвршење горњих тачака одговараће командири **и политички** секретари најстрожије по војном закону.

Убудуће мора се појачати активност наших одреда на свим секторима око Петровца, а нарочито та активност мора бити

¹ Драгија Милашиновић

код IV, V и одреда М. Зорића, због могућности герилског начина борбе. Не смије се пропустити ниједан час а да се непријатељ не напада и да му се не отимљу транспорти.

Пошаљите одмах извјештај!

Оперативни официр

Командант¹

БР. 142

УПУТСТВО ШТАБА САРАЈЕВСКЕ ОБЛАСТИ ОД 15 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ЗА ОРГАНИЗОВАЊЕ И САРАДЊУ ВОЈНО-ТЕРИТОРИЈАЛНИХ ОРГАНА И ОРГАНА НАРОДНЕ ВЛАСТИ НА ОСЛОБОЂЕНОЈ ТЕРИТОРИЈИ²

ШТАБ С.ГАРАЈЕВСКЕ]
О.[БЛАСТИ]¹
15 септембар 1941

Н А Р Е Ћ Е Њ Е

У мјестима из којих је Народно-ослободилачка партизанска војска протјерала окупаторе и њихове слуге мора се обезбиједити редован живот и рад. Командант партизанског одреда који је ослободио једно мјесто дужан је да одмах подузме мјере за организовање нормалног живота. У сједишту општине или среза он одређује команданта општине или среза гледајући увијек да то буде човјек који је одан Народно-ослободилачкој борби, поштен и угледан међу својима суграђанима или сељанима. Командант среза или општине потчињен је најближем одреду Народно-ослободилачке партизанске војске.

Да би читав народ учествовао у Народно-ослободилачкој борби, потребно је да у сваком среском мјесту и селу постоји народно-ослободилачки одбор, који треба бирати. Тамо гдје га је немогуће изабрати, командант општине или среза може одредити сам људе у народно-ослободилачки одбор, али је такав одбор привремен и чим се укаже прилика треба извршити би-

¹ Потписи на оригиналу су услед трошности завршетка документа слабо видљиви. Вјероватно да су га били потписали Милутин Морача као командант и Славко Родић као оперативни официр.

² Редакција располаже примјерком упутства умноженог на шапирографу.

рање одбора. Народно-ослободилачки одбор састављен је од најбољих људи и жена које предложи варош или село. Командант општине (среза) заједно са по једним чланом народно-ослободилачког одбора из сваког села чини пленум општинског вијећа. Пленум општинског вијећа бира између себе неколико чланова који заједно са командантом општине чине извршно општинско вијеће.

Пошто се наш народ налази у фази борбе за народно ослобођење од окупатора и њихових слугу, главна пажња мора бити посвећена раду на јачању народне војне силе, а то је Народно-ослободилачка војска. Одреди Народно-ослободилачке војске морају са своје стране обезбиједити живот и рад села и вароши пружајући им помоћ како војну тако и сваку другу. Према овоме одређују се и дужности поменутих органа.

1) Командант општине или среза, преко извршног општинског вијећа и сеоских (варошких) народно-ослободилачких одбора, стара се о безбједности, реду и миру на подручју општине (среза). Партизанска команда дужна је да команданту општине (среза) стави на расположење потребан број наоружаних партизана да би командант могао успјешно обављати послове. Али поред партизана које команданту додјељује партизанска команда, командант општине (среза) мора да у сваком селу (вароши) нађе потребан број људи за заштиту села (вароши) и за одржавање унутрашњег реда.

2) Командант је дужан да преко народно-ослободилачких одбора обезбиједи свакодневне потребе у храни партизанском одреду, а осим тога, да се стара да се сталшш прикупљањем или куповањем осигурају залихе и смјесте на сигурно мјесто. При скупљању хране треба обухватити сва села и све људе, а строго пазити да се од сваког узима сразмјерно према имовном стању и броју чељади. Сваки човјек дужан је да за Народно-ослободилачку борбу приложи колико може, а ако се нађе богатих људи који избјегавају да даду прилог или неће да даду сразмјерно према своме имовном стању, треба им, по одлуци команданта и надлежног сеоског (варошког) народно-ослободилачког одбора, извршити реквизицију и то у количини коју одреди одбор. Сваку неисправност у руковању скупљеним прилозима (утају, небрижљиво чување и сл.) командант мора у најкраћем року испитати и најстрожије казнити.

Скупљање хране организују повјереници, односно народно-ослободилачки одбори. Они скупљену храну предају на одређена мјеста. Сви други људи, који на своју руку, у циљу личне користи, скупљају храну, сматрају се непријатељима народне борбе, пљачкашима. Такве људе треба ухапсити и спровести у команду мјеста гдје ће им се судити.

3) Командант општине (среза), преко повјереника и народно-ослободилачких одбора, треба да организује у сваком селу што хитније свршавање пољских радова тако да сви плодови (жито, кромпир и др.) морају на вријеме бити дигнути. Ратним заробљеницима, породицама чији су сви мушки чланови способни за рад мобилисани, удовицама и сирочади дужно је цијело село да покупи љетину.

Оне породице чије су домове опљачкали и попалили усташе и окупатори и уништили им љетину, командант општине са општинским вијећем дужан је збринуту уз равномјерну помоћ свих села.

Док се год не извојује потпуно народно ослобођење од окупатора, постоји могућност да непријатељ поново провали и опљачка села. Због тога командант је дужан да на вријеме упозори сва села да храну смјесте на сигурна и скровита мјеста одакле је могу лако узимати.

4) Командант општине (среза) дужан је да заједно са народно-ослободилачким одборима организује просвјетно-културни рад на селима (и у вароши) и да се стара о сталном обавјештавању села о народно-ослободилачкој борби партизана и о догађајима у нашој земљи и у иностранству.

5) Народна-ослободилачка борба захтијева да се окупе и мобилишу све народне снаге. Сваки онај ко на ма који начин омета окупљање народних снага и подрива јединство народа у борби — народни је непријатељ, служи свјесно или несвјесно окупаторима, и према њему треба поступати без милости. Оштрицу борбе треба уперити против оних прикривених, подмуклих непријатеља, у чему ће командант и народно-ослободилачки одбори имати потпору цијелог становништва. Такви људи (прикривени непријатељи) су они који не вјерују у Народна-ослободилачку борбу, који избјегавају рад (забушанти), који не извршавају наређења (саботери), који шире лажне гласове и они који на разне начине искоришћују борбу у своје личне сврхе желећи да живе на рачун села или да се на рачун борбе обогате.

Командант ће преко народно-ослободилачких одбора нарочито водити рачуна о шпијунима и отвореним непријатељима и обрачунати с њима по кратком поступку на лицу мјеста.

6) За своје пропусте и грешке командант је одговоран народу (општинском вијећу) и партизанској команди. Повјереници и чланови народно-ослободилачких одбора одговорни су команданту и извршном општинском вијећу.

7) Командант мјеста треба да буде стално у вези с командом одреда Народна-ослободилачке војске и да је обавјештава на вријеме о свим промјенама на своме подручју.

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА НОП ОДРЕДА ЗА ТУЗЛАНСКУ ОБЛАСТ
ОД 15 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ НОП ОДРЕДА ЗА
БОСНУ И ХЕРЦЕГОВИНУ О БОРБАМА ПРОТИВ УСТАША
У ВЛАСЕНИЧКОМ И КЛАДАЊСКОМ СРЕЗУ И О ОДНО-
СИМА СА ЧЕТНИЦИМА

Драги другови!

Ми нисмо слали извјештаја већ мјесец дана. Нешто су томе криве и објективне прилике (курири се тешко пробијају кроз усташке страже), али главна кривица лежи на нама. Сада вам пишемо о нај новијим догађајима; ускоро ћемо вам спремити опширнији извјештај, нарочито за читаву област са којом смо досада имали врло слабе везе. Овај извјештај односи се само на срезове Власенички и Кладањски.

Дне 7. IX о. г. пред селом Пепићи (Срез власенички) напале су нас усташе и војска. Било их је 150 до 200, већином наоружани пушкомитраљезима, аутоматским њемачким пиштољима и са једним до два тешка митраљеза. Наш одред на том сектору бројно је 40 до 50 пушака и 2 пушкомитраљеза. Ако се још узме у обзир да је војска са веће удаљености испалила неколико метака из брдских топова¹, онда се види како смо ми несразмјерно били слабији и бројчано и у наоружању. Ипак наш је одред дао отпора. Запажени су неки недостатци у изгледу патрола а и самог командовања у току борбе. Пошто је непријатељ продро до села Пепића, одвојила се неколицина прописвијета који су почели са паљењем кућа, стогова сијена, сламе и жита. Цијело село Пепићи (12 кућа без осталих зграда) запаљено је и изгорело. Цигла једна кућа није изгорела. Изгорели стогови броје на десетине.

Наш одред повукао се на један камењар, одакле је поновно припуцао на непријатеља и тако га спречио у намери да запали и село Горње Допаске.

Прије тога усташе и војска запалили су сљедећа села око Кладња: Вучинићи, Ковачићи, Жеравице и Врановићи (све српска села).

¹ Изгледа да је ова војска наишла из Власенице и Хан Пијеска (који су поново пали у наше руке) и на тај начин хтјела си прокрчити пут до Тузле. (Ову примједбу написао је Штаб Тузланске области на дну прве стране оригинала. — Прим. ред.)

Пошто је пријетила иста судбина и селу Матијевићима у близини Ступара¹, ми смо тамо пребацили око 80 пушака и 4 пушкомитраљеза (јер се и у Ступарима налази војска). Тај одред је стјерао у Ступаре војску са околних положаја на којима се је била утврдила. 6 хрватских војника је погинуло а 1 заробљен (ми нисмо имали жртава). Тај заробљеник (Бјеловарац) изјавио је да се међу Бјеловарцима шири незадовољство и да их стога враћају у Тузлу, а да на њихово мјесто шаљу добровољце (легионаре) одређене за руски фронт. Ово нам је исто потврдио један непријатељски војник курир којег смо недавно ухватили. Иза тога наш је одред поново разрушио цесту и неке ћуприје, а и нападнут је поштански аутобус. Новопридошла војска из Тузле покушала је да разбије наш одред (који је сад већ, услед борби око Кладња, имао мањи број људи), али јој то није пошло за руком. Наш један друг је погинуо.

Дне 5. IX о. г. увече напали су Дангићеви² одреди Кладањ са планине³, а да нису нас о томе обавијестили. Уз то су запалили неке муслиманске куће. Други дан чула се је само повремена пуцњава. Ми смо тога дана увече са око 70 пушака, једним тешким митраљезом и око 120 до 150 беспушкара приближили се на домак Кладња. Један од Дангићевих људи погрешно нам је поручио да почиње напад (рекао је да је то из команде). Ми смо убрзо дошли у додир са непријатељем који је посјео неке положаје око Кладња. Настала је борба и ми смо стално наступали. Међутим, наши су осматрачи примијетили да се иза наших леђа налази један одред хрватске војске (број непознат) са једним тешким митраљезом или пушкомитраљезом. Ми смо се били потпуно поуздали у наш одред на Ступарима који неће дозволити да било што прође из Тузле или изађе из Ступара. Стога нисмо оставили никакову заштитницу. То је без сумње с наше стране кругна грешка која се више не смије поновити. Ипак смо се извукли из шкрипца са двојицом теже рањених, али смо изгубили тешки митраљез из којег је, додуше, извађен затварач и остало. У вријеме кад смо ми водили борбу планина (Дангићеви људи) прекинули су с паљбом и нису ни покушали са упадом у град. Послије борбе видјели смо се са њиховим претставником (који уствари нема неких овлаштења) и питали га зашто они тако раде. Он нам није дао јасан и прецизан одговор.

¹ Ступари, село удаљено од Кладња 8 километара према Тузли. Данас важно као веза између Тузле и Кладња, осим тога тамо се налази водовод за Тузлу. Ми смо га били освојили 18. VIII о.г. (Ову примједбу написао је Штаб Тузланске области на дну прве стране извјештаја. — Прим. ред.)

² Јездимир Дангић

³ Читав крај јужно од планинског вијенца пл. Јавора па све до Ромзнице народ зове „Планина“.

Тако смо већ трећи пут били одбијени од Кладња захваљујући упорном одбијању Дангићевих људи да се створи Јединствена команда и да наша сарадња буде искрена.

У споразуму са Дангићевим људима ми смо поставили засједе на Становима (цеста Тузла — Кладањ). Пошто смо били на тој засједи 5 дана, није се у потпуности могла очувати њена тајност. За тих 5 дана ми смо успјели онемогућити сваку везу са Тузлом и Ступарима иако је непријатељ упорно покушавао да поправи цесту и ћуприје. Ухватили смо два њихова курира (једног са извјештајем) и заплијенили неко жито упућено за Кладањ.

Дангићеви људи (око 30 пушака) били су у засједи пред Кладњом. Са тако мало снага нису могли осигурати читав тај сектор. Осим тога односили су се лабаво у погледу постављања стража и осталог. Зато су их усташе могле напасти 11-ог IX рано изјутра и то са три стране. Кажу да су испалили једва један до два метка. Жртава су имали, али не знају колико. Ми смо одмах подузели строжије мјере да се нама не би то исто десило. Знали смо да ће непријатељ покушати да се повеже са Ступарима. Изјутра 12-ог IX осматрали смо његово кретање. Кретали су се у три правца према нама. Број непознат, али у сваком случају много већи него наш. За њима су ишла нека кола натоварена теретом. Наше засједе су их припустиле на близину од 50 метара. Развила се је борба, те је с њихове стране било жртава. Једна наша десетина са пушкомитраљезом била је чак потисла непријатеља, али нама је узфалило¹ муниције, те смо се повукли дубље у шуму гдје смо их опет дочекали нашом ватром, и опет смо се повукли ради недостатка муниције. Неки борци по свршетку борбе имали су један или ниједан метак. У вријеме кад смо ми водили те борбе са усташама, један одред хрватске војске отишао је сеоским путем према Ступарима, односно Тузли.

Послије борбе с нама усташе су напале Дангићеве људе на караули код Кладња, али, пошто им је дошла помоћ, усташе су потиснуте.

Ми смо поново искористили те случајеве да Дангићеву претставнику предочимо неопходну потребу јединствене команде. Тражили смо муницију. Они су 13-ог довели топ у једно село. Други дан опалили су један метак „ради морала четника“ — како то они кажу. А јучер (14-ог) испалили су 13 метака на Кладањ. Ватром су руководили преко телефона, а код топа су били неки артиљериски подофицири. Нису ту обављена никаква

¹ Понестало

Драги другови!

Ми смо слали извјештаја већ и једна дана. Неко од томе хрво и бјелославне прилике /курјери се тешко пробијају кроз усташко-српске /али, тешко и на вјеша лежи на нама. Сада вам пишемо о нај-важнијим догађајима. Једнако смо вам спремни опширније извјештај, нарочито за читаву област од којој смо до сада имали врло слабе вјесте. Овај извјештај односи се само на срезове зворнички и кладашки.

Дне 7. IX. о. г. пред једном Машини /српска власеница/ напали су нас уочи таше и војска. Било их је 180 до 200, великом неоружаном пушко-митраљезном, аутоматским немачким пиштолима и са један до два тешка митраљеза. Наш одред на том сектору бројно је 40 до 50 пука и 2 пушко-митраљеза. Ако се још узмемо у обзир да је војска са веће удаљености испалила неколико метка из српских топова, онда се види како смо ми несоразмерно блатолабиви и бројчано и у наоружању. Ипак нам је одред дао отпора. Ахички Јапанци су неке недостатке у погледу митраља и њиховог командовања у току борбе. Пошто је непријатељ продро до села Пећина одвојило се неколицина пробијајућа који су почели са паливом кућа, стогова сијени, сламе и жита. Изгаси село Пећина /и са њим /запаљено је и когорско. Цјела једна кућа није изгорела. Нагаси село стогова броје на десетине.

Наш одред повукао се на једну камовар одкле је поновно припуцао на непријатеља и тако га спречио у намери да заузми и село Горње Динаске. Прије тога усташе и војска запаљиле су следећа села око Клада: Бучинићи, Ковачићи, Деравице и Брановићи /ове српска села/.

Пошто је пријетила иста судбина и селу Митијевићима у околини Ступара, ми смо тамо пребацили око 80 пука и 4 пушко-митраљеза /јер се и у Ступарима налази војска/. Тај одред је отјерао у Ступаре војску са околнијих половаја на којима се је била утврдила. 6 хрватских војника је погинуло и 1 заробљен /ми нисмо имали жртава/. Тај заробљеник /Бјеловарац/ изјавио је да се небу Бјеловарцима шири незадовољство и да их стога враћају у Тузлу, а да на њихово мјесто палу добротворце /артичаре/ одређене на руску фронт. Ово нам је исто потврдио један непријатељски војни курјер који је само недавно ухватио. Из тога нам је одред поново разумио цесту и неке нутрије, а и испуцан је поштомски аутобус. Ново формисана војска из Тузле покушала је да продре на наш одред који је у послед борби око Клада никомаи број ljudi, али јој то није пошло за руком. Наш један друг је погинуо.

Дне 5. IX. о. г. увече напали су Дангићеви одреди Клада на планине, а да нису нас о томе обавијестили. У то су запаљиле неке муслиманске куће. Други дан чула се је само повремена пукотина. Ми смо тога дана увече са око 70 пука, једним тешким митраљезом и око 120 до 150 беспушкарских прилика, са на дома Клада. Један од Дангићевих ljudi погрешно нам је поручио да почнемо напад /рекао је да је то из команде/. Ми смо убрзо дошли у додир са њим непријатељем који је почео неке положаје око Клада. Настала је борба и ми смо стајно наступали. Међутим нама су сматрачи пријетили да се иза наших лева да налази један одред хрватске војске /број непознат/ са једним тешким митраљезом или пушко-митраљезом. Ми смо се били потпуно поуздали у наш одред на Ступарима који неће дозволити да било што прође из Тузле или иза из Ступара. Стога нисмо оставили никакву заштитницу. То је без сумње о нама отране круна тешка којасмо више нисмо поновити. Ипак смо се извуцли из нареди са двојицом теже рањених, али смо изгубили тешки митраљез из којег је /Дангићеви ljudi/ прекинули су о напад и нису ни покушали са упадом у град. После је борбе видјели смо се са њиховим претставником /који у отвари нема неких овлашћених/ и питали га зашто они тако раде. Он нам није дао јасан и прецизан одговор. Тако да смо већ трећи пут били одбијени од Клада захваљујући упорном одбијању Дангићевих ljudi да створи јединствену команду и да нама саграда буде мокрена.

У споразуму са Дангићевим ljudi ми смо поставили засједу на Становима /деста Тузла-Клада/. Пошто смо били на тој засједи јак 8 дана није се у поштаности могла очувати њихова тајност. За тих 8 дана ми смо успјели о могућности сваку цесту са Тузлом и Ступарима како је непријатељ тврдио покушава да поправи цесту и нутрије. Ухватили смо два вукота курјера и запленили нешто жито угуњено са Клада.

У Кладу ова војска налази се из Власеница и Хан Писека /који су поново напад у наше руке/ и ми смо их хтјели си прокрчити пут до Тузле.

2/ Ступари село удаљено од Клада 8 километара према Тузли. Данаас једно као село између Тузле и Клада, одам тога тамо се налази железница за Тузлу. Ми смо га бијелославци 18. VIII. о. г.

прецизна рачунања, нити заузимају правилно елементи без којих је немогуће тачно гађање у артиљерији. И није чудо да од 13 метака само 1 погоди град Кладањ. Увече је дошао капетан Шошкић, командант Дангићевих одреда око Кладња. Испоставило се је да он уопште није наредио гађање из топа за тај дан. Капетан Бранко Шошкић је пред свим борцима и сељацима који су се ту задесили исмејавао поручника Јову Орозовића и пријетио му стријељањем. Ми смо од капетана, између осталог, дознали да његове снаге уопће нису биле спремне за напад на Кладањ, а ипак се је пуцало из топа. Он сам каже да оне броје око 150 пушака, а да се остало разбјегло. Причало се да има око 1.500 до 2.000 четника. Сам капетан писао је 10 септембра Орозовићу (то је војни делегат) да ће Кладањ нападати 5 батаљона четника. Данас они чекају на карте и неког официра. У разговору с нама пристао је да заједнички израдимо детаљан план за напад на Кладањ.

У погледу односа према Аћиму Бабићу и Дангићу јављамо укратко следеће: Још при опсади Власенице Аћим Бабић нам је писао и то увијек у тону командовања. Ми смо мислили да је он у вези са Сарајевским штабом. Кад су уствари наши одреди први пут освојили Власеницу (11. VIII о. г.), видјели смо ко је Аћим Бабић. Он је дошао тек сутрадан, покупио сав плијен (животне намирнице) за себе, његови су људи отели нашим људима митраљез, смјењивали наше страже итд. Управу града поставио је сам. У прогласу (који није политички проглас) ниједном ријечју не спомиње се Совјетски Савез. Ситуација је била таква да су наши људи напустили Власеницу. Ми смо Аћиму Бабићу послали једног члана Среског штаба. Њему је Аћим рекао да је за сарадњу с нама, да је за Русију (оно у прогласу је омашка и ништа више). Да би нам замазао очи, дао нам је нешто духана и соли. За састав градске управе он каже да није крив, јер је он (А. Б.) стално на фронту. Он је то препустио људима из Власенице. Други дан у Власеницу је ушла хрватска војска, а Аћим је отишао некуда према Сребреници, те су наши преговори прекинути.

Послије петнаестак дана један члан Обласног штаба разговарао је са Аћимом у Кусачама [и] добио је скоро исте одговоре. Кад је А. Б. прочитао из Билтена Главног штаба (број 1) „Зада-так народ. ослоб. партиз. одреда“, он је нервозно упитао: „Гдје се тај штаб налази?“ Послије је на крају разговора изјавио да се тај штаб налази у Србији и да он има с њим везу (без коментара). А. Б. (исто као и Дангић) говори стално о јединству, и против тога је да се говори „ми“ и „ви“, а уствари хоће да се ми подвргнемо њиховој команди. Приликом овог разговора Аћим није пристао ни на какав писмени споразум.

Прије десетак дана један члан Обласног штаба и један Среског штаба отишли су у Власеницу мајору Дангићу и предложили му следеће тачке за сарадњу:

- 1) Ко је главни непријатељ, а ко наш главни заштитник?
- 2) Сарадња на војном, економском и политичком пољу.
- 3) Слобода пропаганде и међусобно ненападање.

Мајор Дангић рекао је да се с тим слаже, али никакав писмени споразум није потребан. Даље је изјавио да не истичемо још црвене заставе, јер је то прерано. Нагласио је да не истрчавамо и да се засада суздржавамо од директних напада на Нijемце, јер ми се, тобоже, боримо само против усташа.

Штабу Сарајевске области

Драги друтови!

Ваш курир задржао се тако дуго код нас нашом кривицом. Услeд борби око Кладња били смо сви заузети, те нисмо имали времена за писање извјештаја. То се неће други пут догодити. Шта ви мислите о томе: да ваш и наш курир стално заједно путују?

Примили смо летке и добро сте учинили што сте нам послали у већим количинама. Шаљите нам и убудуће материјал и књиге. Из Т[узле] нисмо још ништа добили.

Овдје шаљемо један краћи извјештај за Штаб народно-ослоб. партиз. одреда за БиХ.

Пошаљите им још оне летке које смо вам послали. Ми вама шаљемо писмо Пацаку¹ и летак Ваљевског народ. ослоб. војног одреда.

Што се тиче обавјештења које смо вам дали о Аћиму, она су црпљена из наших разговора са људима, па и Светозаром.

О осталим догађајима код нас прочитајте у извјештају Босанског штаба.

Добро би било да од вас дође 5 до 10 људи наоружаних (изграђених), па да буду овдје извјесно вријеме у сврху пропаганде; касније би и ми вама могли послати наше људе.

Малочас су дошли курири из Мајевице. Тамо има много попаљених села. Изгледа да је тамошњи одред претрпио велике губитке. Мораћемо им слати оружје. О томе други пут више.

Зашто нам нисте послали књигу „Шта мора знати савремени борац“, шапирограф итд.? Још нам купите „Потсјетник за резервне артиљериске официре“, „Теорију, припрему и наставу за гађање“ за артиљерију. Те књиге је вама лако набавити, а нама су нужне.

¹ Усташки пуковник, био тада командант неке усташке јединице у Власеници.

Ваш курир Гојко Нерић изгледа воли попиту. Настојте да шаљете боље курире. Није се опио, али говори у суперлативима о ракији кад је попио две до три чаше са Дангићевим људима.

Овај час је стигао ваш курир Ђерић Радомир¹ (15. IX у 3 сата и 30 м). Послаћемо га са одговором што прије.

ШТАБ НАРОД.-ОСЛОБ. ПАРТИЗ. ОДРЕДА
ЗА ТУЗЛАНСКУ ОБЛАСТ

Негдје на фронту
15. IX. 1941.

БР. 144

ПИСМО ЗАМЈЕНИКА КОМАНДАНТА ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЗА БОСАНСКУ КРАЈИНУ ОД 15 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ДРВАРСKE БРИГАДЕ О СТАЊУ НА ПОДРУЧЈУ РИБНИЧКОГ БАТАЉОНА

ШТАБ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА
ЗА БОСАНСКУ КРАЈИНУ
Замјеник команданта

Рибник, 15. 9. 1941

ШТАБУ БРИГАДЕ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА,

Дрвар

На проласку кроз Рибник, посјетио сам ваш Штаб батаљона партизанских одреда, гдје сам имао прилике да се донекле упознам са радом и приликама на подручју поменутог штаба.

Једна од најважнијих ствари које сам овдје запазио је партизански начин борбе, иако се овај штаб налази на претстражи и држи један од врло великих и важних фронтова. Чини ми се да овдје постоје сви предуслови за стварање чврстих и правих партизанских одреда, нарочито у овом моменту када се, према још непотврђеним вијестима, дижу Ратково и околна села а трупе око Кадине Воде и Хан Кола преузимају на себе главне уда-

¹ Погинуо као командир партизанске чете.

ре непријатеља. Уколико те вијести буду тачне, претстојале би на овом фронту, према мом мишљењу, операције већег стила, којима би, без сумње, морао да руководи Штаб бригаде или би исте¹ требало извести уз учешће једног оперативног официра из реченог штаба. Већ само пресијецање свих веза непријатељу са Бања Луком на Хан Колима и Кадиној Води условљава заузимање Ситнице и Кључа, с једне, као и поновно ослобађање Мркоњић Града, с друге стране.

Без сумње, најважнија и најхитнија ствар овдје је организовање, спремање и склањање хране, које овдје има у огромној количини. (На Црквеном се налази око 10.000 оваца и 5-6.000 говеда.) Треба имати на уму да се Црквено налази на домаку непријатеља и да би један организован напад са стране истог могао да упропасти те огромне наше залихе као и да непријатељу донесе огромне користи.

Све то и многе друге чињенице указују [на] потребу што бржег доласка политкомесара Бригаде, као и уже војничке сарадње.

I

Овдје је прекјучер изведена једна акција коју је вриједно истаћи јер може да послужи као примјер свим нашим одредима. — Два друга партизана су сишла према Кључу и заробили 58 оваца, 6 говеда и пастира муслимана који је, пошто је нахрањен и испитан, са летцима отпослан кући. Опширнији извјештај о томе догађају ћете примити од овог батаљона, што може да вам послужи као материјал за наше новине.

Успјеси које је овај штаб постигао заиста су велики, но мислим да би чешћим и личним контактом са друговима из Штаба бригаде исти били далеко већи. У сваком случају, треба да се похвали рад и пожртвованост друга команданта Ковачевића и друга инспектора Миле Пантоша.

Борбеност и морал партизана као и цивилног становништва је заиста на завидној висини.

СМРТ ФАШИЗМУГ

Замјеник команданта
Миљенко²

Умољавате се да приложени препис овог дописа доставите Штабу за Босанску Крајину.

¹ Операције

^a Миљенко Цвицковић, народни херој, погинуо у Петој непријатељској офанзиви на Зеленгори 1943 год. као командант батаљона у Првој Мајевичкој бригади.

1941

20

О. М. Леонова, кандидат наук
О. Ю. Мухоморова, кандидат наук

однако је партизан-
ска група и она је
са њоме била је
у контакту са...

[illegible]

е, ја организирав
мној кавачки. / На
овој. / Трета имати
дана на овие дани
оста то огромна маса
ека корист.

ЭТО ОМЕР ДОЛАСКА
У.

у је заријетно истакну-
ти.— Два друга на-
м, 6 година и четири
месека, односно
дванаест и осамнаест
месека.

у велики, по мислим
у Штаб Бригаде, не
похваљам р-и и похва
инктура Миле Ђанто
такозваног је данас

УЧЕНИЦИ:

10

Математика 1799 г.

my liver.
committas, as
grades, pmede
i e urgente
amarasdas de
I war con
var pmede di
um contato a
ay pmede glos
a ver, con um
peragao, tal
-Gaudes

La situacion aqui esta muy bien. Estan todos Serbos y se llaman comunistas, asi que solamente dos o tres camaradas pueden hacer mucho. Nuestra control aqui es urgente y existos estan asegurades. Los camaradas de aqui estan prestos de ayudar a Drvar con comida por cambio de cosas que Drvar puede darles. Por eso es muy urgente hacer un contacto estrecho. Se habla que en Ključ hay una grande cantidad de comida y esto podria ser, con una buena organizacion y organizada operacion, salida de esta situacion para Drvar.¹

Miljenko

БР. 145

**НАРЕДБА ШТАБА ДРВАРСКЕ БРИГАДЕ ОД 15 СЕПТЕМБРА
1941 ГОД. ЗА РАД НА УЧВРШЋЕЊУ ЈЕДИНИЦА И ПОЈАЧА-
НУ АКТИВНОСТ ПРОТИВ ИТАЛИЈАНСКИХ ОКУПАТОРА И
ЊИХОВИХ ПЛАЋЕНИКА²**

ШТАБ БРИГАДЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА

**ПАРТИЗАНСКОМ ОДРЕДУ³
КОМАНДИРУ**

Н А Р Е Д Б А

**Штаб бригаде обраћа се горе именованом партизанском од-
реду и његовом командиру поводом најновијих догађаја. У вези
с тим Штаб бригаде саопштава следеће:**

¹ Овај текст преведен са шпанског језика значи следеће:
„Овдје је ситуација врло добра. Сви су Срби и називају се ко-
мунистима, тако да само два или три друга могу много да учине.

Наша контрола је овдје хитна и успјеси су осигурани. Овдашњи другови су спремни да помогну Дрвар храном у замјену за ствари које Дрвар може дати. Зато је јако потребно да ступите у уски контакт. Говори се да у Кључу има велика количина хране, а то би могло да за Дрвар буде излаз из садашње ситуације, уколико буде добра организација и уз организовану операцију.”

² Редакција располаже копијом наређења.
³ На документу није написано коме је упућено наређење. Вјероватно је наређење писано у више примјерака и упућено командама подређених партизанских одреда.

I — Као што је наведено и у наредби од 9-ог о.м., извјесни људи извршили су издају наше народне борбе. Својим прљавим послом успјели су да обману и неке одреде, као и људство појединих села. Они су се у том послу служили свим могућим средствима. Лагали су народ да талијански окупатори носе нашем народу мир, спокојство, рад и срећу, те да се зато против тих вајних народних пријатеља не треба борити. Уствари, шта се показало? Показало се то да су ти плаћеници примили огроман новац и да и данас раде за своје властите интересе. Показало се то да су талијански окупатори одмах издали званичне плакате, гдје од нашега народа траже крвљу стечено оружје, траже да буду господари нашег жита и уопште наших њива и кућа. Воде ти талијански окупатори са собом и усташке разбојнике. Ето, видите куда води издајничка политика тих Мусолинијевих плаћеника којима једино лежи на срцу талијанска лира и масне зараде. Ето, тамо води издајничка политика разних Ћујића, Брковића и Рађеновића. Ми се не морамо много трудити да би навели читав низ примјера гдје су талијански окупатори били саучесници у највећим злочинима усташких крволока. Зар случајеви у Грачацу и • неким другим мјестима, гдје су се дешавала највећа звјерства, не говоре о томе како талијански окупатори воде политику потпомагања и одржавања усташких банди?! У суштини и данас лажна политика пријатељства талијанских окупатора иде за тим да поврати поново дане усташких насиља и крвопролића. И заиста, то ће се догодити уколико издајничка политика појединих талијанских плаћеника ухвати више коријена, уколико наши другови под оружјем не увиде куда води та политика попуштања Талијанима. Ево још једнога примјера. Талијански окупатори и усташке банде данас у својим плановима имају један исти циљ — УГУШИТИ У КРВИ НАШ СЛОБОДНИ ДРВАР И СВА НАША СЕЛА КОЈА СУ ОСЛОБОЂЕНА. Талијански окупатори прикупљају за то своје снаге на једној страни, док на другој страни, код Петровца, Павелићеви злотвори прикупљају све своје снаге како би већ једном окончали са Дрваром. Каква је разлика ту између тих двију оружаних банди? Никаква, осим те — да је једна банда Павелићева, а друга Мусолинијева. Нашим селима и нашем слободном Дрвару, као и у другим мјестима у ослобођеном дијелу Босне и Лике, данас пријети највећа опасност, пријети покољ и истребљење нашег народа у овим крајевима, пријети опасност потпуног уништења. Томе води свака политика уступања и попуштања Талијанима.

II — У вези с тим Штаб бригаде обраћа се и наређује свима герилским одредима на подручју некадашњег Голубићког штаба и на подручју личких штабова:

1. Да прикупе све своје људство под оружјем и да не дозволе ни по коју цијену расипање наших одреда.

2. Да се људству разјасне најновији догађаји наведени под горњом тачком I. Да се пред људство постави питање да ли ће остати вјерни народној борби и извршавати према томе наредбе Штаба бригаде или ће остати на линији постепене издаје наше народне борбе. Ми вјерујемо да наши радници и сељаци, да наши драги Личани и Далматинци, неће издати народну ствар. Народну ствар издају само народни ИЗРОДИ.

3. Сви одреди који се налазе на својим положајима и који остају вјерни народној борби морају одмах ступити у везу са Штабом бригаде, како би добили даљње наредбе. Уколико не могу то учинити, онда важи општа сљедећа наредба:

а) Одреди који су за то да се боре и против талијанских окупатора имају одмах ступити у борбу са Талијанима ондје гдје то могу најлакше извести и гдје има најмање талијанских снага. То треба извести по једном смишљеном плану, онако како то раде прави партизани. Нека ниједног нашег герилца ни најмање не плаше талијанске снаге. Ми знамо сигурно какво је стање у талијанској војсци и колико је она расположена за борбу. Наше снаге, па макар и неколико пута биле мање, имају снаге да без великих мука разоружају и разбију поједине талијанске војне снаге. Тога морамо бити свјесни и с таквим увјерењем улазити у борбу. Штабу бригаде није стало до тога да, рецимо, потцјењује једног непријатеља и да своје одреде 'тура у пропаст на тај начин. Али мишљење наше о стању талијанске војске и успјешнијим могућностима борбе против њих засновано је на тачним подацима и одговара потпуно истини.

б) Они одреди који нијесу расположени за борбу против талијанских окупатора, из било којих разлога, треба да се ставе на расположење Штабу бригаде који ће им дати распоред и све што је потребно. Ово је врло важно, јер не смије се дозволити да наши поједини одреди остану ван борбе против Павелићевих разбојника или против талијанских окупатора.

Тражимо од свих командира и герилских одреда Книнске Крајине и личке стране да нас исцрпно обавијесте о свима горе поменутих питањима. То учинити најхитније.

Вјерујемо да ће наши другови герилци спрати љагу коју су народне издајнице бацале на наше одреде. Вјерујемо да наши другови неће издати нашу свету борбу за народно ослобођење. Вјерујемо да ће наши другови одмах прићи у наше одреде и ступити у борбу до пуне побједе и потпуног истребљења свих фашистичких окупатора, како њемачких тако и талијанских, до

истребљења њихових плаћеника — Павелићевих усташких банди и наших властитих домаћих издајца.

Уз другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

Ш. Б. 15. IX. 1941 године

Политички комесар

Командант бригаде

БР. 146

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРВАРСKE БРИГАДЕ ОД 15 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ БАТАЉОНА ЗА РАСПОРЕД БАТАЉОНА И НАЧИН ЊЕГОВОГ ВОЂЕЊА БОРБЕ¹

ШТАБ I БРИГАДЕ
НАЦИОНАЛНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА

НАРЕДБА

**ШТАБУ II БАТАЉОНА ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА
(КУЛЕН ВАКУФ)
СВИМА КОМАДИРИМА ГОРЕ НАВЕДЕНОГ
БАТАЉОНА**

По наредби Штаба I батаљона „Слобода“ од 14-IX, ваше снаге требало је да се распореде на досадашње положаје IV одреда (командир Мане Роквић); то значи да један дио ваших снага запосједне ЋУВИКЕ испод КАДИЊАЧЕ. Тај дио ваших снага има да одржава чврсту везу са лијевим крилом Оштрељског фронта испод РАСТОВЕ ГЛАВИЦЕ (командир Морача В.²). Тај дио ваших снага мора да контролише и цесту према Врточама и Крњеуши. Остали дио ваших снага треба да запосједне положаје V одреда (командир Здравко Челар) и да држи положаје изнад Рашиновца до Тука (сјеверно од Петровца). Тај дио ваших снага надовезиваће се на снаге које су упућене према Б.[равском] Ваганцу и Бравску (IV одред, командир Мане Роквић).

¹ Редакција располаже копијом документа.

² Владо Морача

У вези горње наредбе Штаб бригаде наређује:

I.) Да се горња наредба има најдоследније спровести. Само на горе наведеним положајима ваши одреди има да оперишу.

II.) Одреди вашег батаљона који се надовезују на наш II одред има да најчвршће држе везу са њима и да ни по коју цијену не дозволе продор непријатеља на лијевом крилу, тј. на лијевом крилу Оштрељског фронта.

Што се тиче самог начина како треба да ваши одреди оперишу, Штаб бригаде наређује:

1.) Ваши одреди који се налазе до Колунића имају задатак да непријатеља задржавају и одбијају уколико би покушао продор према Оштрељу; зато држати што чвршћу везу са Морачиним одредом, те, ако се укаже потреба, рокирати удесно. Други дио ваших снага, који се налази испод Кадињаче према Растој Главици, има да непријатеља захвата и опкољава. Овај задатак извршити по сваку цијену и од њега се не може отступити.

2.) Онај дио ваших снага који је упућен изнад Рашиновца и сјеверно од Петровца мора самостално оперисати, заједно са V одредом. Те снаге имају најупорније да нападају непријатеља и да никако не узмичу, јер је њихов задатак да непријатеља у Петровцу директно нападају док он врши офанзиву на Оштрељ. Тако ће непријатељске снаге бити разбијене и биће му¹ онемогућено да свима снагама удара на Оштрељ. За командире и воднике одреда који има да извршавају овај задатак, поставити сигурне и одлучне људе, а њихова имена доставити Штабу бригаде, јер њих сматрамо одговорним за извођење тих задатака.

Наређује се команданту II батаљона Пери Ј. Ћиласу да одмах по примитку ове наредбе поднесе исцрпан извјештај Штабу бригаде, преко Штаба I батаљона, о спровођењу ове наредбе. У извјештај унијети тачан број пушака, аутоматског оружја, бомби и муниције, као и другог материјала којим располагете. У извјештај унијети који су све одреди и водови сада под вашом командом, гдје су други одреди који се ту не налазе и зашто нису кренули с вама. Тај извјештај најхитније поднијети и одговорити тачно на сва наведена питања.

Штаб бригаде наређује да се муниција што боље чува и да се не дозволи ни по коју цијену неко нушкарање које не наноси непријатељу директне губитке. Исто тако, ради што успјешније борбе, потребно је да поједини одреди врше копање ровова и учвршћивање својих положаја, које одмах треба што боље маскирати.

Ваш допис по питању новчане помоћи за породице погинулих примили смо. Штаб бригаде побринуће се да удовољи њиховим потребама у границама могућности.

¹ Непријатељу

Напомињемо као врло важно: не смије се дозволити никакво паничарење нити дезертирање са положаја. Уколико би се такви случајеви десили, Штаб бригаде даје овлашћење команданту тих одреда да сваког таквог човјека на лицу мјеста стријеља. Уколико ова наредба не буде спроведена у потпуности, биће позват друг Перо Ђилас, командант тих одреда, на одговорност пред војни револуционарни суд.

Напомињемо још једном да се сада води најодлучнија битка од које зависи у много чему наш будући опстанак, те зато треба уложити све своје снаге и пуну озбиљност у борбу.

Уз другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

III. Б. 15-IX-1941 год.
у 20.45 часова по новом вр.¹

Политички комесар:

Командант бригаде:

BR. 147

IZVJEŠTAJ ŠTABA OZRENSKOG NO¹ ODREDA OD 15 SEPTEMBRA 1941 GOD. ŠTABU TUZLANSKE OBLASTI O UČVRŠĆENJU JEDINICA I BORBAMA OKO MAGLAJA, DOBOJA I GRACANICE

II BATALJON² NARODNO-OSLOBODILACKIH PARTIZANSKIH ODREDA TUZLANSKE OBLASTI

Izvještaj br. 2 Oblasnom štabu Tuzlanske oblasti

U izvještaju br. 1 izviješteni ste o akciji ovoga sektora.

4. IX t. g. održano je savjetovanje komandira odreda ovoga sektora. Bilo je prisutno 25 komandira. Na savjetovanju je bio sljedeći dnevni red:

1.) Referat o vanjskoj i unutrašnjoj situaciji (Referent drug V. T.³ a pretsjedavao drug H. M.⁴)

2.) Finansije (Odobrena suma od 100.000 din. za pomoć onima kojima su Pavelićevi zločinci popalili kuće, odobrene sume komandirima za nabavku vojnih potreba itd. Izabran finansiski odbor.)

¹ no »ММКОМ па'јуНаНу ВреМеНа.

² Kasnije Ozrenski NQP odred.

³ Todor Vujasinović

⁴ Pašaga Mandžić-Hadži Murat

3.) Izabran ekonomski odbor da vodi brigu o ishrani vojske i stanovništva.

4.) Pitanje učvršćivanja odreda i raspodjela fronta i to: front maglajski od Zavidovića do Trbuka, front dobojski od Trbuka do Suvog Polja, front gračanički od Suvog Polja do [Bosanskog] Petrova Sela, i pozadina: Vozuća — Petrovo Selo. (Ovako je raspodijeljen front bio i prije, a sada ćemo postupiti po pismu delegata CK Marka¹, to jest formirati čete.)

Svi sektori dobili su konkretne zadatke.

1.) Maglajski sektor: da pročisti muslimansko selo Jablanicu iz koga je pucano na naše odrede i da razruši željezničku prugu i, telefonske žice na tom sektoru.

2.) Dobojski sektor: da učvrsti odrede u selima svoga sektora i da presiječe električni vod. Da izvuče i sredi zarobljeni ratni materijal.

3.) Gračanički front: da presiječe i sruši prugu Tuzla—Doboj.

4.) Pozadina: da osigura zaleđinu fronta i da izvidi snage u Vozući.

Rok izvršenja zadataka: 7 dana.

Sada ću da iznesem detaljnije izvršenje zadataka po pojedinim sektorima.

1.) Dobojski sektor. — Najznačania bitka vođena je na ovom sektoru ove nedjelje. Naime, 10-og ov. mj., rano ujutro, jedna četa njemačke vojske i dvije čete hrvatske vojske došle su na stanicu Trbuk sa namjerom da napadnu selo Striježevicu i druga bliža sela, jer im je tu uvijek davan jak otpor, i da oslobode² Doboj koji je u stalnom strahu.

Dosta neprimjetno približili su se našim pretstražama i borba je otpočela. S početka su Nijemci bili drski i vikali na naše borce da ih zaplaše, ali su brzo razbijeni i istjerani u neredu na prugu. Na njihovo traženje hitne pomoći došla su tri vagona vojske iz Doboja, a po pričanju zarobljenih, ostala je u Doboju samo straža. Tada su uspjeli ponovo da se uspnu na brdo do naših položaja, a naši odredi su već stigli u pomoć na vrijeme i ponovo stjerali neprijatelja na prugu. Naročito su bježali Nijemci, koji su ogradu provaljivali gdje su stigli. Zatim su zauzeli položaj iza nasipa pruge, ali tu pruga pravi zaokret tako da [je] naš puškomitraljez, koji je zauzet³ tog časa od neprijatelja, mogao da tuče Nijemce sa strane. Na otvorenu vatru sa naše strane, Nijemci koji nisu bili pogođeni bježali su u kukuruze, a odatle u rijeku Bosnu, tako da još izvlače lješine iz vode. Oko pruge su ostali lješevi njemačkih vojnika. Naši borci sišli su na cestu, razmšili jedan njemački kamion i laki

¹ Svetozar Vukmanović-Tempo

² Tj. da ohrabre

³ Tj. koji su nadjeli tog momenta oteli od neprijatelja.

auto, zarobili jedan bacač bombi sa nešto municije za isti, 20 bicikla, 2 puškomitraljeza i nešto pušaka. Dok su naši borci iznosili zarobljeni plijen, dolazi voz i na brzinu kupi ranjene i mrtve oko pruge i ostatke razbijene vojske iz kukuruza. Tada naši borci otvaraju vatru sa mitraljezima i puškama i bacaju bombe na voz, pošto je isti morao da prođe ispod naših položaja. Zrtava je bilo mnogo i čuo se jauk iz vagona. Tu je poginuo i ljekar koji je došao da ukaže pomoć ranjenicima. Ostalo je 6 mrtvih neprijateljskih vojnika na našem položaju, a u Doboju je vršena sahrana njemačkih vojnika. Osim toga, svakodnevno u Doboju umiru ranjeni vojnici, a Doboj je sav u cmim zastavama. Kad je neprijatelj potisnut, artiljerija i avioni bombardovali su naše položaje bez ikakvog uspjeha. Te noći naši odredi silaze na prugu kod stanice Trbuk i 100 metara pruge, zajedno sa pragovima, bacaju u rijeku Bosnu. Tu je isječeno oko 30 stubova telegrafске žice i šolje polupane, a cesta izrovljena na mostovima. Na razrušenim automobilima zapaljene gume, jer su bile nove. U toj bici imali smo 4 mrtva i 3 ranjena. Protivnik krije svoje gubitke, ali svakako ima nekoliko desetina mrtvih njemačkih i hrvatskih vojnika.

Ujutro 11. IX isproban je bacač bombi na Doboj, na zahtjev boraca koji kažu »da Doboju viknemo dobro jutro«.

Na 13. IX presječeni su željezni stubovi električnog voda iz Tuzle za Doboj. Te večeri Doboj se bojao napada i cijelu noć su pucali iz mitraljeza i tražili pomoć.

Na 14. IX odred u Suvom Polju i Tekućici vrši napad na stanicu Suvo Polje (pruga Tuzla — Doboj). Tu je zarobljeno 13 hrvatskih vojnika i 14 pušaka. S naše strane nije bilo žrtava. Razrušena je pruga na više mjesta i razrušena 3 manja mosta, stanica zapaljena i zapaljeni rezervni pragovi na gomili. Telefonske žice iskidane. Strijeljana dvojica ustaša koji su palili kuće i pljačkali.

2.) Gračanički sektor. — Na 14. IX izvršen je napad na želj. stanicu u Boljaniću, sa koje je straža pobjegla. Stanica je zapaljena, pruga porušena, dva manja mosta oštećena i telegrafski stubovi posječeni.

Stanica Karanovac je napadnuta 14. IX. Straža je također pobjegla. Stanica, stanična radionica i ostale zgrade kojima se služila vojska su zapaljene. Uništene su dvije lokomotive i 5 vagona koji su bili blindirani vrećama pijeska i pragovima. Zapaljeno je još 30 vagona uglja, koji je bio koncentrisan za loženje lokomotiva, i magacin želj. materijala. Zapaljeni su i stubovi doveženi za popravku telegrafskih linija. Pruga je razrušena i most koji veže Karanovac sa Gračanicom je zapaljen.

Na Sočkovcu je pruga razrušena i dva manja mosta oštećena. Telegrafski stubovi isječeni.

Na Kakmužu desetarska stanica za materijal i alat za popravku pruge zapaljena a alat zaplijenjen. Razrušena je pruga, te

je kontrolni voz iskočio. Na 15. IX izvršen je napad na voz sa vojnicima između Sočkovca i Kakmuža. Voz je bio blindiran.

14. IX izvršen je napad na stanicu Petrovo Selo, ali usljed stigle pomoći iz Tuzle, odred Petrova Sela morao se povući. Neprijatelj je iskoristio povlačenje odreda i popalio je oko 20 kuća. Poginula su 4 vojnika, a strijeljana 3 muslimana, izdajice svog sela Miričine, koji su palili sprske kuće i pljačkali.

Maglajski sektor. — Pročišćeno muslimansko selo Jablanica, sa kojim su uspostavljeni dobri odnosi. Oštećena je pruga i telegrafska linija.

Pozadinski sektor izvršio svoj zadatak i -uspostavio dobre odnose sa muslimanskim selima.

Ovo su akcije koje su izvršene, prema predviđenom planu, u roku od 8 dana.

18 ov. m. održavamo drugo savjetovanje komandira gdje će se dodijeliti nove zadaće, te izvršiti organizacija drugog bataljona po pismu delegata Marka od Štaba BiH.

Drugovi, po mom dolasku ovdje odmah sam vam vratio kurire da vas obavijeste da sam dobro stigao, a 25 prošlog mj. poslao sam vam kurire da vas izvijeste o početnoj akciji. Prvog ovog mjeseca poslao sam vam izvještaj br. 1. Kuriri koji su odnijeli izvještaj br. 1 još se nisu vratili.

Smatram za vrlo važno i neophodno potrebno da uspostavimo tješnje veze. Zato bi vi trebalo da poradite na tome, a to vam je lakše, jer imate ljude koji poznaju put, a znaju i gdje se nalazimo. S moje strane ovo je četvrti put da vam šaljem kurire.

S ovim izvještajem šaljem vam i izvještaj br. 1, ukoliko ne budete ga dobili. Šaljem vam pismo Bodina¹ upućeno na mene, pismo delegata CK druga Marka, kao i bilten Narodnog štaba (sve u prepisima), kao i prepis pisma kojim ja odgovaram Bodinu.

Ponovo podvlačim: radi koordinacije naših akcija, radi upoznavanja situacije naše oblasti, kao i učvršćenja veza, smatram vrlo važnim da se sastanemo.

Uz naš borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU _ SLOBODA NARODU!

Negdje na Ozrenu, 15. IX. 1941 g.

član Oblasnog štaba
H. Murat²

¹ Mahmut Bušatlija-Bodin

* Pašaga Mandžić-Hadžić Murat

PROGLAS ŠTABA OZRENSKOG NOP ODREDA OD SEPTEMBRA 1941 GOD. NARODU OZRENSKOG KRAJA

RADNICI, SELJACI, SVI POŠTENI GRADANI!

Od sloma bivše Jugoslavije hitlerovski fašizam i njegov subaša i izmećar Pavelić stavili su srpski narod ovih krajeva u potpuno vanzakono i bespnavno stanje i dali raznom ološu i ustašama da ga goloruka uništeX iskorijene. Počelo je sa pojedinačnim ubistvima, pa se prešlo na masovna ubijanja i zatiranja cijelih krajeva (Lika, Banja Luka, Vlasenica), počelo je sa pojedinačnim odvođenjem i iseljavanjem, pa se prešlo na iseljavanje čitavih sela i krajeva.

Da li se narod mogao s ovim pomiriti? Nije — i puška je planula. Planula je na Vidovdan u Hercegovini, da odmah zatim plane u Vlasenici i Han Pijesku do Romanije. Planula je i u Bosanskoj Krajini, pa ni mi ovdje nismo mogli dalje da čekamo, pa je puška planula i kod nas.

Srpski narod ovog kraja uzeo je pušku u ruke časno, da se bori za svoja prava i za svoj goli život. Poveo je časno i muški borbu zadajući neprijatelju teške udarce. Srpski narod, u ovoj svojoj borbi, nije nigdje nasrnuo na goloruke ljude, niti je igdje palio kuće i ubijao starce, žene i djecu. A kako je na to odgovorio neprijatelj? Evo liste samo nekih njegovih zločina. Selo Ošve cijelo spaljeno (oko 50 kuća). Selo Rječica skoro cijelo je spaljeno; u jednu košaru zatvoreno je 15 staraca, žena i djece i živi spaljeni; osim ovih, poubijano je još 17 lica, većinom staraca, žena i djece. Selo Donja Paklenica: spaljeno je 5 kuća. Selo Trbuk: spaljene su dvije kuće, jedna od tih kuća je kuća samohrane ratne udovice. Selo Lipac: osim popaljenih kuća, poubijani su Gavranović Đorđo, Radojčić Mitar, Durišić Simo, Damjanović Savo, Nikolić Stevo. Selo Prijedjel: ubijen je Nikola Kršić. Selo Tekučica: poubijani su Mitar Vukojević, star 55 god., potpuno slijep, Mitar Nikolić, star 50 god., sa svojom ženom Đukom i desetogodišnjim sinom; zapaljeno je još 8 kuća; Cvijetin Vrhovac je zatvoren u kuću sa svojom ženom i kiića zapaljena. Selo Suho Polje: ubijen Cvijetin Lukić i zapaljene dvije kuće; izgorjela je kuća Nikole Aleksića u koju su ubacili domaćina, bolesna čovjeka, stara 75 godina; ubijen je Vasilije Vukojević i bačen napolje gdje su ga psi skoro čitavog pojeli. Selo Karanovac: ubijen je od ustaša Jovica Gajić, Risto Radojčić, Jovo Lazić, Nedo Lazić, Gosto Blagojević, Ratomir Poljašević i Petar Stojanović; skoro cijelo selo je spaljeno. Selo Skipovac: isječen je sikirama Todor Knežević. Gračanica: ubijeni su Miloš Durić, Ljubo Simić i Milan

Simić. Petrovo Selo: ubijeni su Vaso Ilić, Nedeljko Vasiljević, njegova maćeha, stara 55 god. i Mara Kovačević; spaljeno je 14 kuća.

Poštenoj javnosti možemo staviti sve podatke na raspolaganje.

Ovdje navodimo samo primjere koje smo tačno ustanovili — a koliko je još onoga što nismo stigli tačno da ustanovimo, ne govoriti o onima koji su odvedeni u koncentracione logore i zatvore, te stavljeni pod prijeku! Navodimo samo časnu žrtvu srpskog naroda, osuđenog od prijekog suda u Tuzli i strijeljanog, našeg druga Todića Petra.

Nas nazivaju zločincima i banditima i prijete nam nekim hrvatskim zakonima, pa čak i međunarodnim pravom — a po kome pravu taj naš neprijatelj spaljuje živu djecu, žene i starce i puca na nas »dum-dum« mecima?

Naši neprijatelji, osjećajući se nemoćni da svojim vlastitim vojnim snagama skrše našu borbu, pribjegli su starom podlom sredstvu — pokušavajući da nahuškaju muslimanska i hrvatska sela na nas. Nažalost, našli su nešto ološa željna pljačke da povuku u taj svoj zločin, ali većina poštenih muslimana i Hrvata razumjeli su pravilno našu borbu i ostali po strani, pa čak je i pomažu.

Srbi, mi smo borbu započeli i, u ime svetinja našeg naroda, niti je možemo niti je smijemo zaustaviti. Svi ovi zločini nisu u stanju da nas zastraše ili zbune. Naša osveta biće strašna, a pobjeda skora. Pristupajte našim odredima i pomozite našu borbu da bismo u tome što prije uspjeli. Borite se protiv izdajnika, potomaka Vuka Brankovića, i ustrajte u ovoj obilićevskoj borbi. Radnici, seljaci i svi poštenu ljudi, pomozite našu borbu i onemogućite Pavelićevim dželatima da se bore protiv nas. Naša borba je pravedna i pobjeda je naša.

Zivjela Narodno-oslobodilačka vojska!

Zivio Sovjetski savez, nada svih ugnjetenih naroda!

Slava borcima palim za slobodu!

Živjeli borci Narodno-oslobodilačkih odreda (partizani)!

Ozren, septembra 1941 god.

ŠTAB NARODNO-OSLOBODILAČKIH
ODREDASEKTORA OZREN

ИЗВЈЕШТАЈ ОПЕРАТИВНОГ ОФИЦИРА ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД 15 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ БАТАЉОНА О ИЗВРШЕНОМ ОБИЛАСКУ ДРУГОГ, ЧЕТВРТОГ И ПЕТОГ ОДРЕДА

ОПЕРАТИВНИ ОФИЦИР
ШТАБА 1 БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“
15 септембра 1941 г.

V

11, 12 и 13 ов. м. обишао сам П, IV и V одред овог батаљона и њихове положаје.

1) П одред посјео је досадање положаје и исте држи.

2) IV одред посјео је са извиђачима положај на линији Кадињача — Растова Главица. Истакао сам важност ћувика испред ове линије који се налазе, те сам наредио да се исти заузму, а да му наведена линија буде као прихватна у случају отступања.

Други вод овога одреда (од Сувајаца) — по склопу земљишта и по акцији према Петровцу — требало би да припадне под V одред; остало људство овог одреда је из с.[ела] М.[едено] Поље, Бјелаја и Врточа.

Командир би требало да држи тјешњу везу са Врточанима, који су организовани у два вода, те у њима завести више дисциплине, слоге и послушности. Нарочито свјесност и осјећај дужности [треба] да се више развија за операције ван свога мјеста рођења.

3) V одред, састављен од људства из с. Крњеуше, Рисове Греде, Вођенице и Скавца, добро је сада организован. У њему сам примијетио доста добру дисциплину, ред и послушност.

Овај одред сада држи положаје сјеверозападно од Петровца, на линији с. Рашиновац.

4) И поред мањих несугласица, водови и одреди имају изабраног вођу.

5) Одреди се исхрањују од мјесног становништва, тј. споразумно од својих кућа, а П [одред] из кухиње са Оштреља.

Здравствено стање код одреда је добро. Морал, елан и свјесност су врло добри, али ипак је потребан утицај и савјети политичког секретара и командира — да се људи лакше отргну од свог мјеста рођења, тј. од својих кућа, за боравак и задатке и на другим, удаљенијим мјестима. Ја сам на њих утицао у овом правцу и наишао сам на добро разумијевање и одобравање.

6) Међу овим одредима има и по неколико Смољанаца. Истакао сам издајнички рад њиховог села, зато што се нису дигли на оружје са осталом браћом у борбу за слободу итд. Обезбедили су да ће све од себе дати и са себе љагу опрати, што ће својим радом у борби и доказати против нашега непријатеља. Зато је сада велика потреба, тј. важност, да се они организују и наоружају, јер су иначе познати као борци.

7) Што се тиче утврђивања, у овом погледу дао сам детаљна упутства свима одредима овог батаљона, као и линије на којима треба да се утврђују, а такођер и прихватни положај у случају отступања. Истакао сам важност укопавања с обзиром на заштиту живота и употребу оружја-оруђа. Наредио сам да се радови маскирају [од осматрања] како са земље тако и из ваздуха.

8) С обзиром на општу ситуацију, а пошто су IV и V одред били потпуно неангажовани у неким задацима, наредио сам им 12 ов. м. у 10 ч. да нападну непријатеља 13 ов. м. у зору, на сектору Бравска и Бравског Ваганца, који се је концентрисао у доста јаким снагама око друма кроз наведена мјеста, те да га растроје и натјерају, по могућству, у бјекство и тиме предахитре његову офанзиву која се је очекивала према Оштрељу—Дрвару. У вези с овим наредио сам Јелашиновачком одреду да у одређено вријеме сарађује у нападу са ова два одреда. О овоме сам извјестио и Штаб овог батаљона, а који је овај задатак 14 ов. мј. поново наредио наведеним одредима да га изврше, али исти ни до данас није извршен; разлог још није познат.

9) 12 ов. мј., у 17.30 часова, у Бјелају наишао сам на одред Цвјетнићана и Осредака под командом Пере Ђиласа (36 људи); тамо су, каже, већ два дана. Наредио сам му да одмах иде са одредом у логор IV одреда — Медено Поље и да заузме положаје истог, док се овај врати из Бравска. Ту сам написао у име Штаба батаљона наређење осталим његовим командирима (око 94 човјека), а који су се налазили у околини Вакуфа без икаквих задатака, да поведу ово своје људство у Медено Поље под команду П. Ђиласа, коме и припадају — по његовој изјави.

У овом одреду осјећа се потреба веће дисциплине и послушности. Ту ми се је друг Ђилас претставио, као и командант II батаљона. Примијетио сам му да је из Бригаде послан један друг за команданта батаљона на мјесто пок. Маћуке¹; одговорио је да је он заузео ово мјесто, а чуло се је из скупа људи који се је налазио око нас да они хоће Ђиласа и да за њим иду.

Оперативни официр:
Јов. Ј. Јовановић

¹ Марко Пилиповић

ШТАБ I БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

Штабу Бригаде. — Достављам предњи извјештај оперативног официра овог батаљона. По 6-ој тачки предњег извјештаја наређено је командиру V одреда као и командиру IV одреда, када се пребаце у Бравски сектор, да у своје одреде примају Смољанце као герилце и исте организују и наоружавају.

Командант батаљона:

БР. 150

ПРЕЂЕШЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДИ ПЕТОГ ОДРЕДА ЗА ВРШЕЊЕ ЕНЕРГИЧНИХ АКЦИЈА У ПОЗАДИНИ НЕПРИЈАТЕЉА КОЈИ НАПАДА ОШТРЕЉ¹

ШТАБ I БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

Засад не можемо послати никог командира, ради сам како је најбоље. Шаљемо летака и 2 радио-извјештаја.

V ГЕРИЛСКОМ ОДРЕДУ

Ваш извјештај смо примили, из кога смо видјели да [сте] учинили неке кораке око формирања V одреда.

Још једном да поновимо: Пети герилски одред имао би бити састављен од људства из Крњеуше, Вођенице, Скакавца, Суваје и Смољан[е].

Задачи одреда су сљедећи:

1) Део Одред, тј. онај што је на Рисовцу, да остане тамо и да редовно уништава непријатеља из бусија; да бивши Одред Вођенице повремено држи бусију на крупскбј цести у висини села, а да редовно, заједно с борцима из Суваје и Смољане, спречава непријатељу снабдијевање водом — да руши водовод; да, што је сад и најважније, иза леђа узнемиравају непријате-

¹ Оригинал наређења је у рукопису. Наређење је писано око 15 септембра 1941 године.

ља и по дану и по ноћи, онда када је непријатељ у нападу на наше положаје одбране Оштреља. Ово је нарочито важно јер ће се непријатељ побојати од залеђа, те ће мањим снагама надирати ка Оштрељу. Ватру ћете отворати из пушкомитраљеза и бацачем бомби; циљ је тога: показати се непријатељу снажан и по њега опасан. При овом, наравно, не трошити муницију у бесцјење.

Ми, ево, већ 3 дана водимо огорчену борбу с непријатељем, а ви који сте исто у саставу овога батаљона — спавате. Шта радите? Зар нисте могли, на своју иницијативу, ударати непријатеља иза леђа?

Челару¹, ти си засад тај командир који ће давати задатке, а бивши командири сад су исто водници својих одреда — водова. Објаснити им свима важност заједничке борбе и везе са осталим снагама. Ставити им до знања да су они у саставу батаљона „Слобода“. Онима који ометају рад и стварају панику — одузимати оружје, а давати онима који ће се борити за своју слободу.

Друг Ђукић Илија да обуздава своје људство, да не дозволи дезертирање и бјежање од борбе, да он не иде за људством у Грмеч, него да људи иду за њим у борбу. Ово му нарочито нагласи. Па, биће он одговоран пред народом за своје грешке, и сви они који избјегавају борбу.

Ово важи и за остале одреде.

Друг Челар да обилази ове водове, да их политички освјешћује и [да им] објашњава нужност везе и сарадње са осталим одредима. Услиједиће и казне онима који се не покоравају.

Извјештаје редовно слати преко курира о стању у Одреду и [о] његовом раду.

Одмах организовати узнемиравање непријатеља (Петровце) из позадине. Могло би се и по ноћи привући близу — гађати и бацити неколико бомби.

Операт. официр
С. Родић

Командант батаљона
Мића

¹ Здравко Челар

БР. 151

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРВАРСKE БРИГАДЕ ОД 16 СЕПТЕМ-
БРА 1941 ГОД. ШТАБУ БАТАЉОНА ЛИЧКИХ ПАРТИЗАН-
СКИХ ОДРЕДА О ПОСТУПКУ ПРЕМА ЗАРОБЉЕНИМ ДО-
МОБРАНИМА¹**

ШТАБ БРИГАДЕ
НАРОДНО-ОСПОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА

**ШТАБУ БАТАЉОНА ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА
ЗА ЛИКУ**

Штаб бригаде упућује 14 ослобођених хрватских војника својим кућама преко Штаба батаљона личких одреда у Доњем Лапцу. Са њима путују 6 цивила који су били запослени као радници у овдашњој фабрици целулозе.

Наређује се Штабу батаљона личких одреда да предузме све мјере како би обезбиједио пуну личну сигурност свима упућеним војницима и цивилима. Војнике треба упутити у КРБА-ВИЦУ другу МАРКУ КРНТИЈИ, како би он, као опуномоћеник централног одбора² за национално ослобођење свих народа [Југославије] испод окупатора, предузео даљње мјере ради сигурног спровођења наведених војника.

Шта је са извјештајем и одговором на наредое штаба бригаде?

Уз поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

Ш. Б. 16. IX. 1941

Политички комесар,

Командант бригаде,

¹ Редакција располаже копијом наређења.

² Мисли се на Главни штаб НОП одреда Југославије.

БР. 152

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРВАРСКЕ БРИГАДЕ ОД 16 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ЗА СТУПАЊЕ У БОРБУ ПРОТИВ ИТАЛИЈАНСКОГ ОКУПАТОРА И ОБАВЈЕШТЕЊЕ О БОРБИ КОД РЕСАНОВАЦА

ШТАБ БРИГАДЕ
НАРОДНО-ОСПОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА

КОМАНДИРИМА ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА:

Обраду Бојанићу и Обраду Кнежевићу

Н А Р Е Д Б А

Примили смо Еаше извјештаје које сте послали 15-ог ов. м., а по доласку нашег делегата Стевана П. Срдиха. Судаћи по вашим извјештајима, стање у вашим одредима углавном је задовољавајуће. Нас много радује да сте ви као командири заједно са вашим одредима правилно оцијенили ситуацију и да нисте дозволили да непријатељ у сарадњи са својим плаћеницима разбије ваше одреде. Вјерујемо да ћете и убудуће остати вјерни Народно-ослободилачкој борби и да ћете све своје снаге у њу уложити.

Обавјештавамо вас да су данас прије подне талијанске јединице нападе наше одреде и да је отпочела код Ресановаца борба. Досада ток борбе био је повољан по наше јединице. Заробљено је неколико мотора, спаљен камион, и непријатељ је имао неколико мртвих и рањених. То је било до овог часа, а иначе борбе су у току. Морал код наших људи и расположење за борбу противу талијанских окупатора на великој су висини. Вјерујемо да ће исход ових борби бити потпуно повољан за нас, уколико сви остали одреди ступе у акцију против талијанских банди. У вези с тим наређујемо вашим, као и свима другим одредима, следеће:

1. Ваше јединице имају одмах да ступе у борбу против талијанских оружаних снага. Напад има да буде извршен на све стране, гдје год се налазе наши одреди. Те наше акције треба повезати.

2. Ниједан командир наших одреда нема више очекивати било каква наређења за борбу са талијанским окупаторима. Сваки борбу има одмах да почне, то још једном понављамо. У бор-

би употребијети сва могућа средства, па чак и паљевине — уколико би директно наносиле штету и удар талијанским окупаторима.

3. Минирати и разарати ћуприје, путове и пруге што јаче и што хитније. То треба схватити као један од најважнијих задатака.

4. Напомињемо свима партизанским одредима на подручју Босне и Лике да са талијанском војском иду и усташе. То смо својим очима видјели и у борби директно провјерили. Један од таквих усташа тешко је рањен и ухваћен.

Досада на другим фронтима нема значајнијих догађаја. Шаљите одмах тачне извјештаје шта сте све учинили и како борбе теку.

Уз другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

Ш. Б. 16. IX. 41

Политички комесар,
В. Стојнић

Командант бригаде,
Љубовић

БР. 153

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД 16 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ПАРТИЗАНСКОМ ОДРЕДУ У ЈЕЛАШИНОВЦИМА ЗА РУШЕЊЕ ПРУГЕ БРАВСКО — САНСКИ МОСТ¹

**ШТАБ I БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“**

**НАРЕДБА
од 16-IX-1941 год.**

ГЕРИЛСКОМ ОДРЕДУ ЈЕЛАШИНОВЦИ

Ваш је одред добио задатак да руши и трга пруту код Бравска према Санском Мосту. По вашем извјештају од 13-IX кажете да се руши пруга свакодневно, али да је непријатељ брзо поправља. По извјештају нашег одреда у Бунари возови сваког дана долазе у Бравско, и то нимало оштећени. Из овога се види да ваш одред није схватио свој задатак како треба.

Подвлачи вам се ово: терен од Бравска па све до Чапље је апсолутно згодан за герилске борбе и операције. Нарочито у Грмечу може се стално рушити пруга, а нарочито има погодних мјеста за бусије за напад на возове. Међутим, ви нисте дочекали ниједан воз у том сектору. Жалосно је ово констатовати: ваш одред располаже са довољно оружја и има све услове да са успјехом извршава задатке рушења пруге и дочекивања возова. Није довољно срушити пругу на једном мјесту, отићи у шуму и одмарати се. Треба код тог порушеног мјеста направити засједу и чекати долазак воза и напасти га. Не вјерујемо да на сваких 100 метара стоји непријатељска стража или један војник који чува прилаз прузи. За тако велику линију потребан би им био један пук да исту осигурају. Према томе, може се наћи и згоднијих мјеста за бусије. Ако има сељака који чувају пругу, њих је лако похватати и одмах их стријељати, јер су они такође непријатељи наше борбе.

Дакле, ваш одред има врло важан и одговоран задатак, који се мора најозбиљније схватити. Свако пропуштање сматраће се саботажом и помагање непријатељу. Ово треба да имају на уму командир и политички секретар и они су одговорни за сваки пропуст напада на непријатеља.

Рушите пругу чим год стигнете. Ангажујте све способно људство на томе послу. Носите шине у шуму и сакривајте их од непријатеља. Нека људи крамповима, ћускијама руше пругу, нека сваљују тестерама и сјекирама јелике цијелом дужином Грмеча. То се може и мора се радити. За то вам је потребно што више људи, а не само да раде герилци.

Шаљите нам тачне извјештаје шта је ваш одред учинио у току дана од посљедњег извјештаја. Одржавајте тјешњу везу са нама, а преко нас добијаћете тачне податке гдје се налазе други одреди у сектору око Бравска.

Извјештај команданту г.[ерилских] о.[дред] Крупа и Сана пошаљите одмах.

Уз другарски поздрав:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

Политички секретар:

Командант батаљона:

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
16 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ДРВАРСKE БРИГАДЕ О
ЗАКЉУЧЦИМА СА САСТАНКА ЧЛАНОВА ШТАБА БАТА-
ЉОНА У ВЕЗИ С ЕВЕНТУАЛНИМ ПОВЛАЧЕЊЕМ ПАРТИ-
ЗАНСКИХ ОДРЕДА НА НОВЕ ПОЛОЖАЈЕ

**ШТАБ I. БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“**

ШТАБУ БРИГАДЕ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ БОРБЕ

На састанку чланова Штаба, одржаног 16-1X 1941, рас-
прављано је питање о евентуалном повлачењу наших снага са
садашњих положаја, уколико би то изискивала ситуација.

Дошло се до следећег закључка:

1) I и III одред, одред „Волга“ и Прекајски одред имали
би задатак да се повуку према Клековачи, то јест I и III одред
повукли би се према Тисовом Врху, одакле би могао да брани
Пасјак и Оташевац, а с друге стране Дринић и Шековац, и да
напада непријатеља на линији Оштрељ—Дрвар. Одред „Вол-
га“ имао би задатак да брани Козила и да контролише пругу
од Срнетице према Оштрељу. Уколико би се морао даље по-
влачити, повлачио би се ка I и III одреду. -Прекајски одред
бранио би прилаз ка Срнетици и, уколико би се морао повући,
повлачио би се Потоцима и ометао надирање непријатеља
према Ресеновачи и Прекаји.

Штаб батаљона ишао би са овим одредима.

2) II одред „Стрела“ Вл. Мораче повукао би се према Ја-
вровој Коси и Бастасима и штитио села (Подове, Заглавицу).

3) IV и V одред остао би на истом сектору с обзиром на
сам терен и на могућност герилског начина борбе на истом.

4) Одред јелашиновачки такође би остао на свом доса-
дашњем сектору, из истих разлога као и IV и V одред.

IV и V одред и Јелашиновачки одред били би међусобно
у вези. Са њима би био друг Челар, члан Штаба, а по потреби
био би им додијељен још један члан истог [штаба].

За одреде II батаљона потребно је издати наредбу од
Штаба бригаде. Наше је мишљење да исти треба да оперише од
Петровца ка Бихаћу и да се веже са њиховим другим одредима.

Што се тиче материјала из магацина и дасака, ријешено
је да се одмах сутра почне са превозењем и то у ДЕа правца.

1) Једним дијелом материјал и даске превешће се шумском пругом на Јаворову Косу, а одатле у шуму према Басташком Долу. Жељезни материјал који није изложен квару ставиће се у сандуке и закопати.

2) Други дио превешће се пругом до Бризгаћа, а одатле шумском пругом према Клековачи, али, пошто ова шумска пруга није исправна, потребна би била кола да се материјал превуче.

Потребно је да се пошаље што више кола из Дрвара и околине за превоз овог материјала.

Да ли је Штаб бригаде сагласан са овим планом? Извијестите нас одмах.

У случају нашег повлачења из Оштреља, ријешено је да се исти попали.

Другарски поздрав:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

Политички комесар
у з. М. Трнинић

Командант
• Мића

БР. 155

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЗА РИБНИК И ОКОЛИНУ ОД 16 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ДРВАРСKE БРИГАДЕ О ИЗВЛАЧЕЊУ ОПКОЉЕНОГ НЕПРИЈАТЕЉА ИЗ МЛИНИШТА

ШТАБ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА
РИБНИК
од 16 септембра 1941 год.

ШТАБУ БРИГАДЕ НАЦИОНАЛНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ОДРЕДА

Дрвар

У вези с вашом наредбом од 14 ов. м. [у по]гледу овамошње ситуације, овом штабу част је поднијети следећи извјештај:

О борбама око Млиништа, док је исто било опсједнуто од стране наших одреда, нисмо вам могли поднијети извјештај [зато] што о томе нисмо добивали тачне извјештаје, а осим тога

рачунали смо да ће о томе подносити извјештај тој бригади операциски официр са истог фронта.

Уколико Бригада није примила већ извјештај о ситуацији са Млиништа, о томе вам можемо поднијети извјештај да је непријатељ ноћу 13/14 септембра искористио рђаво вријеме, када су наши борци били повучени са положаја, те се извукао. Овај штаб није позитивно обавијештен куда је непријатељ и у којем правцу отишао, али се рачуна свакако да је отишао према Гламочу.

У вези с тим, гламочки одреди враћени су према Гламочу, док сви остали, под командом друга Деснице¹, упућени су према Мркоњићу Граду, гдје ће данас или сјутра, како смо обавијештени, извршити напад на Мркоњић Град.

Један наш одред потпомагао је одред друга Гвозденовића² и држе засједу на путу Кључ—Петровац, у Пауновцу.

Други наш одред упутили смо да нађе и ступи у везу са Г.[ерилским] о.[дредом] „Врбас“ који се налази у шуми Мањачи. Томе одреду — како смо обавијештени, али још није потврђено — прикључили су се подигнути Ратковчани којих има наоружаних више од 70.

По нашем послатом одреду писали смо томе одреду да се пребаце на лијеву страну Врбаса, те да оперишу и врше нападе на цести Бања Лука — Ситница и Бања Лука — Јајце, те у случају каквих јачих непријатељских напада на нас или њих — да можемо притећи у помоћ једни другима.

[Што се тиче] остала два одреда [с] којима држимо положај према Кључу и Рибнику, с њима држимо засједу на путу Кључ — Чађавица, у Клокотовцу, гдје ће непријатељу свакако бити онемогућен пролаз и снабдијевање тим путем.

Што се тиче снабдијевања храном, предузете су потребне мјере да се храна извуче и похрани на најподеснија мјеста, а тако исто стока да се налази у предјелима из којих се најлакше може склонити.

Поједини борци, приликом патролирања, из одреда „Даккић“, ових дана заробили су 48 оваца и 6 ком. говеда из Кључа и једног муслимана — чобана, а једна група вода Триве Кривокуће — 120 комада овнова и једног трговца Хрвата из Мркоњића Града.

Наши одреди много оскудијевају у соли, петролеуму и шибицама, које задњи пут нисмо могли добити без новаца. Овај пут шаљемо новац, па вас свесрдно умољавамо да одобрите издатак соли — колико је могуће, шибица које су неопходно

¹ Илија Десница

² Миле Гвозденовић

потребне за паљење бомби, и гаса¹ за освјетљење у Штабу, јер много пута има случајева да се примају и отпремају извјештаји по ноћи.

Интересују нас догађаји код Гламоча и Петровца, као и Бихаћа, те уколико располагете тачним стањем, молимо вас, извијестите нас.

Уједно вас молимо да нам из Штаба пошаљете један примјерак Уредбе о новоорганизованом Војнопартизанском суду, односно Закон о судским односима и кажњавању, како би према истој могли се равнати.

Инспектор:

Командант штаба:
Ковачевић

БР. 156

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
16 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ДРВАРСKE БРИГАДЕ О
АКЦИЈИ КОД БРАВСКА И ПРЕДЛОГ ЗА ЕВАКУАЦИЈУ
МАТЕРИЈАЛА ИЗ ОШТРЕЉА²

ШТАБ I БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“
16-IX-1941

КОМАНДАНТУ БРИГАДЕ

I — У току 16 о. м. на 5—6 км. од Бравска наши одреди (IV и одред „Волга“ М. Зорића) напали су непријатељски логор који се је протегао у дужини од два километра дуж цесте. Напад је извршен око 6—6.30 час. јутрос. Наш IV одред напао је логор са сјеверне стране. Стријелци су се привукли шаторима и бацили бомбе. Њихови митраљежи, који су били добро маскирани и у заклону, отворили [су] паљбу на наш одред. Наши су се, усљед тога, морали повући. Одред „Волга“ напао је нешто касније непријатеља, али, усљед брисаног простора и непријатељске ватре која је долазила из заклона и ровова, и овај одред морао је да се повуче. Борба је трајала до око 10^h. Из одреда „Волга“ један погинуо [и] један лакше рањен (који је одмах упућен у болницу). Из Маниног одреда погинула 4.

¹ Петролеум

* Оригинал извјештаја је у рукопису.

Ово је све по извјештају поменутог рањеника, јер писмени извјештај није још дошао. Исти каже да је код непријатеља било доста мртвих и рањених (до 30). Чим добијемо писмени извјештај, јавићемо.

На осталим секторима није дошло до борбе.

II — У жељезничком магазину у Оштрељу налази се много жељезног материјала (чекића, крампова, ашова, разних шина, жице, ексера и др.). У техничком магазину такође има много материјала. Било би потребно да се одмах организује превоз поменутих ствари у сигурна склоништа. Предлажемо да се евакуише¹ бар 20—30 кола са радном снагом да се материјал превуче или у Оташевац (па затим негдје у шуму) или у Заглавицу и Басташки До. Такође овђе има неколико вагона даске. Она би такође требало да се превуче.

Ми имамо нешто радне снаге (12 људи) у радном одреду, али за овај посао то је мало.

Јавите нам о овоме. Ми смо предузели паковање ситнијих ствари (ексера, чекића и др). Шта ћемо са техн.[ичким] магазином (телефони, електрични материјал, ваге и друго)? Такође се налази у магазину неколико стотина врећа.

Одговорите одмах шта ћемо са овим материјалом и да ли ће се организовати превоз колима.

Пол. секретар
у з. М. Трнинић',

К-дант батаљона
Милутин²

¹ Треба да стоји: мобилише.

² Милутин Морача

² Милан Трнинић

БР. 157

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРВАРСKE БРИГАДЕ ОД 17 СЕПТЕМ-
БРА 1941 ГОД. ШТАБУ БАТАЉОНА „СТАРАЦ ВУЈАДИН“
ЗА ПРИМЈЕНУ ПАРТИЗАНСКЕ ТАКТИКЕ У БОРБИ ПРО-
ТИВ ИТАЛИЈАНСКИХ ОКУПАТОРА¹**

ШТАБ БРИГАДЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА

ШТАБУ БАТАЉОНА ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА
„СТАРАЦ ВУЈАДИН“

Н А Р Е Д Б А

Обавјештавамо ваш штаб и све партизанске одреде на том подручју да су Мусолинијеви разбојници данас прије подне напали наше одреде код Ресановаца. Наши одреди својом јуначком борбом одбили су непријатељске снаге и онемогућили им засада даљњи прелаз. Непријатељ је имао око 50 мртвих и више рањених, изгубио је један камион и неколико моторбицикла. Борбе се надаље развијају. У вези са новонасталом ситуацијом наређује се свима вашим партизанским одредима:

1. Да одмах ступе у борбу против талијанских окупатора. Ваши одреди имају тај задатак извршавати на следеће начине: а) имају се образовати самостални партизански одреди који ће непријатеља у препадима нападати и на тај начин наносити му велике губитке и онемогућавати му сваку мирну окупацију и сређивање прилика у окупираном територију; б) ваши доседашњи одреди треба да образују таква три самостална партизанска одреда.

2. Наређује се Штабу партизанских одреда „Старац Вујадин“ да успостави што тјешње везе са свима далматинским одредима и да их обавијести о овдашњој ситуацији и борбама које су у току.

3. КАО НАЈХИТНИЈЕ НАРЕЂУЈЕ СЕ ШТАБУ ГОРЊЕГ БАТАЉОНА ДА СЕ ЈЕДАН ПАРТИЗАНСКИ ОДРЕД ОД 50 НАОРУЖАНИХ ЉУДИ СА ЈЕДНИМ ПУШКОМИТРАЉЕЗОМ ПРЕБАЦИ У ПОЗАДИНУ НЕПРИЈАТЕЉА ПРЕКО ЈАДОВНИКА И ДА У ПОЗАДИНИ НЕПРИЈАТЕЉА РАЗБИЈА И НАПАДА (значи непријатеља напасти с леђа). За извршавање овога задатка одредити људе који су потпуно сигурни и који

¹ Редакција располаже копијом документа.

добро познају те крајеве гдје треба непријатеља да нападну и изненаде. ОВО СХВАТИТИ КАО ВРЛО ВАЖАН И ХИТАН ЗАДАТАК, ЈЕР У МНОГО ЧЕМУ ОД ТОГА ЗАВИСИ РАЗВОЈ БОРБЕ НА САМИМ ПЛОЧАМА.

4. У вези с новим начинима борбе, гдје ми потпуно прелазимо од фронталне борбе, бар на појединим секторима, на чисто партизанску борбу, треба учинити све да наши одреди буду потпуно обезбијеђени храном и одијелом. У вези свих тих питања Штаб бригаде издаће одмах најконкретнија упутства, што опет не значи да се само на та упутства мора чекати и не свршавати оне послове које треба свршити.

Према Петровцу неких значајнијих догађаја нема. Наши одреди напали су непријатеља на извјесним тачкама и нанијели му врло велике губитке. Засада око Петровца нема борби. На другим фронтима нема никаквих значајнијих промјена.

Шаљите хитно извјештаје и успоставите сигурну и сталну курирску службу.

Уз другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

Ш. Бр. 17. IX 41

Комесар бригаде,

Командант бригаде,

БР. 158

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРВАРСKE БРИГАДЕ ОД 17 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ БАТАЉОНА ЗА ШТЕДЊУ МУНИЦИЈЕ И ОБАВЈЕШТЕЊЕ О РЕЗУЛТАТИМА БОРБИ КОД РЕСАНОВАЦА¹

ШТАБ БРИГАДЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА

ШТАБУ II БАТАЉОНА ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЗА
ВЕЛИКИ ЦВЈЕТНИЋ И ОКОЛИНУ

Примили смо ваш извјештај од 15-ог ов. м. У вези тражења муниције од стране ваших одреда, Штаб бригаде ставља вам до знања сљедеће:

¹ Редакција располаже копијом документа.

1. Ваши одреди до данас нису ступили ни у најмањи окршај са непријатељем. Ваши одреди имали су могућност да се код Кулен Вакуфа снабдију муницијом, јер је тамо заплијењено око 17 сандука муниције. Штаб бригаде наредио је на вријеме да се сва та муниција равномјерно раздијели. Зашто то није учињено? А даље, што је најважније, наш штаб не располаже никаквим залихама да би он тако издашно могао помагати све одреде. Оно муниције што смо досада имали, то је заплијењена муниција и то смо већ раздали нашим одредима. У вези тога Штаб бригаде наређује још једном да се муниција најстрожије чува и да се не дозволи да било ма и један метак буде упропашћен без стварне потребе. Наши одреди морају схватити једно: да с пет метака у пушци морају задржати непријатеља који је не знам колико боље снабдјевен муницијом. Ако хоћемо да имамо муниције, морамо је отети од непријатеља!

2. Напомињемо команданту наведеног батаљона да је 15-ог ов. м. примио исцрпну наредбу у вези с доласком његових одреда на петровачки фронт. Иако је тражен хитан одговор по тој наредби, до данашњег дана Штаб бригаде није примио никаква одговора. Наређује се још једном да се извјештај најхитније пошаље, како бисмо већ једном добили праву слику стања тамошњих одреда.

3. Извјештавамо ваш штаб и одреде да су Мусолинијеве оружане банде, у заједници са Павелићевим усташама, нападе наше одреде око Ресановаца 16-ог ов. м. Наши одреди су са успјехом одбили све нападаје непријатеља и нанијели му доста велике губитке: око 100 што убијених што рањених, један камион уништен, неколико моторбицикла. Код нас: један убијен и два лакше рањена. Борба је у току и вјерујемо да ће наши одреди са успјехом и даље одбијати непријатеља, али у исто вријеме намеће [се] и пред остале одреде највећа пажња и највећа дисциплинованост, како би на вријеме извршавали оне задатке који се пред њих поставе. Само тако моћи ћемо непријатеље разбити и очувати нашу крваво стечену слободу, коју данас непријатељ хоће да угуши по сваку цијену. На осталим фронтovima нема значајнијих промјена.

Шаљите стално и редовно курире.

Уз другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

Шт. бр. 17. IX. 1941

Секретар бригаде,

Командант бригаде,

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРВАРСKE БРИГАДЕ ОД 17 СЕПТЕМ-
БРА 1941 ГОД. ШТАБУ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА У БРДУ
ОРАШКОМ ЗА ДЕЈСТВО ПРЕМА БИХАЋУ У САДЕЈСТВУ
СА ПАРТИЗАНСКИМ ОДРЕДИМА КРУПА И САНА¹**

ШТАБ БРИГАДЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА

ШТАБУ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА — ОРАШКО БРДО

Штаб бригаде саопштава да су 16-ог ов. м. отпочеле борбе између Мусолинијевих оружаних банди и наших партизанских одреда. Мусолинијеви разбојници први су напали на наше одреде. У току јучерашњих и данашњих борби наши су одреди одбили непријатеља и нанијели му велике губитке. Непријатељ је до сада имао око 100 рањених и мртвих. На нашој страни један мртав и два лакше рањена. Борбе су у току и воде се око Ресановаца.

У вези с новим борбама са Мусолинијевим и Павелићевим фашистичким разбојницима Штаб бригаде наређује свима партизанским одредима да појачају своје борбе противу угушитеља наше народне слободе. Уложите све своје снаге у ту борбу, то мора данас да буде за нас највећи закон, најсветија дужност.

Ваши одреди, како смо и раније наредили, имају да запосједну положаје према Бихаћу и да непријатеља стално прогоне, те на тај начин да обруч око Бихаћа што јаче стежу. Ваши одреди морају се што јаче повезати са одредима од Босанске Крупе, у Великом и Малом Радићу, како би на тај начин онемогућили продирање непријатеља од Крупе према Бихаћу. Мањи дио наших снага треба да осигура путове између Бихаћа и Крупе. Тај задатак имају и други одреди, као: Врточки и Крњеушки, зато тај задатак треба да изводите у заједници са Врточанима и да ту не задржавате веће снаге.

Поправљени митраљез засада нисмо вам могли послати, јер нам је неопходно потребан у борбама са Мусолинијевим скупаторима. Те митраљезе ми ћемо задржати за кратко вријеме, а вама чим постану неопходно потребни, ми ћемо их послати.

¹ Редакција располаже копијом документа.

Шаљемо вам пропагандни материјал који треба најкорисније употребити. Курира нисмо могли до данас отпремити, јер митраљези нису били готови, а у исто вријеме није била јасна ситуација, тако да нисмо могли донијети коначну одлуку о томе да ли да митраљеже задржимо или да их повратимо. Курире шаљите стално и редовно.

На осталим фронтovima нема значајнијих новости.
Уз другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

Шт. Бр. 17 IX 1941

Комесар бригаде,

Командант бригаде,

БР. 160

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРВАРСКЕ БРИГАДЕ ОД 17 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ОДРЕДА У ПРЕКАЈИ ЗА БОРБУ ПРОТИВ ШВЕРЦЕРА И ШПИЈУНА И ОБАВЈЕШТЕЊЕ О БОРБАМА ПРОТИВ ИТАЛИЈАНА КОД РЕСАНОВАЦА¹

ШТАБ БРИГАДЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА

ШТАБУ ГЕРИЛСКИХ ОДРЕДА

у Прекаји

Примили смо ваш извјештај од 16-ог ов. м. и у вези с тимс Штаб бригаде наређује:

1. На подручју ваших одреда одредити сигурне патроле, које ће имати у задатак да хватају све оне људе који се баве шверцом или другим прљавим **послоима**, хапсити их и одмах спроводити овоме штабу.

2. Нарочиту пажњу посветити шпијунима — италијанским плаћеницима, немилосрдно их прогонити и хапсити. Сви такви елементи биће предати Војно-народном суду, који ће им судити и осудити [их] онако како су то заслужили.

На вама стоји и на вашим одредима да ли ће ти и такви елементи и даље моћи несметано да разбијају наше редове и

¹ Редакција располаже копњом документа.

нашу свету борбу за народно ослобођење. Не смијете дозволити да они вршљају по позадини и међу одредима и према њима треба немилосрдно поступати.

Извјештавамо вас да су данас отпочеле борбе око Ресановаца са Мусолинијевим оружаним бандама и да, по досадашњим извјештајима, наши одреди са успјехом бране крвљу за добивену слободу и да су постигнути доста велики успјеси. Убијено је више од 30 талијанских војника, више њих рањено, заробљено неколико мотора, уништен један камион. Борбе су још у току. Морамо вам нарочито истаћи да са талијанским окупаторима иду заједно и ПАВЕЉИЋЕВЕ УСТАШЕ преобучене у талијанске униформе, о чему смо се данас очито увјерили. Ми вјерујемо да ћете и ви са вашим одредима потпомоћи братски и искрено борбу против талијанских окупатора, те у вези с тим Штаб бригаде вам наређује:

Нападати талијанске окупаторе свим средствима, свуда и на сваком мјесту гдје се за то пружи прилика.

Шаљите одмах курире са извјештајем шта сте све подузели за извршење ових наредаба, а исто тако и о извршењу датих задатака.

На осталим фронтовима нема значајнијих новости.

Уз другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

Ш.[таб] бр.[игаде] 17. IX. 41

Комесар бригаде,

Командант бригаде,

БР. 161

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА РОМАНИСКОГ НОП БАТАЉОНА
ОД 17 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. О ПРЕСУДИ ШПИЈУНИМА И
ДЕЗЕРТЕРИМА НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКЕ БОРБЕ**

ШТАБ ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА
„РОМАНИЈА“

Бр. 37/41 г.

18/9/1941 г.

О Б А В Ј Е Ш Т Е Њ Е

**ДРУГОВИМА ПАРТИЗАНИМА О ОДРЖАНОМ СУЂЕЊУ
НА ДАН 17/9/1941 ГОДИНЕ**

Јучер је одржано суђење шпијунима и дезертерима наше Народно-ослободилачке борбе. Судео је први пут народно-ослободилачки суд састављен од претставника Штаба и претставника народа овога краја.

Након преслушања свих оптуженика суд је донио следећу пресуду:

Оптужени Милан Малишевић, натцестар из Соколца, осуђен је на смрт због шпијунаже и рада против интереса народа овога краја и наше Народно-ослободилачке борбе.

Оптужени Симо Војновић, из Романије, осуђен је као издајник и шпијун на смрт. Признао је у току хапшења да је 4 наша друга дао усташама, те [су] због тога људи хапшени и куће запаљене.

Оптужени Беатовић Машан, из Ћаварина, осуђен је на Смрт стријељањем због издаје народне борбе, због пљачкања народа и силовања муслиманке у Крамер Селу. Његова кривица је утврђена, а отежавајућа околност је: да се је увукао у Народно-ослободилачку војску, те је горњим радом наносио љагу Народно-ослободилачкој војсци и уништавао њен углед.

Оптужени Суљо Кадрић, из Хотичине, осуђен је такођер на смрт због шпијунаже и покушаја да установи стање наших бочних положаја, са које стране је непријатељ — сутрадан по његовом хапшењу — покушао заобилажење наше војске.

Оптужени Станоје Витомир, из Педиша, кажњен је — због неовлашћеног напуштања чете — на 20 дана присилног рада под стражом, с тим да се то огласи на нарочитој плочи дезертера и саботера на опћини и да се пресуда прочита у свим селима.

Суд ће наставити и даље свој рад и водити непоштедну борбу против свих који спречавају, саботирају и издају народ и његову праведну и крваву борбу за слободу.

Заробљени војници задржани су сви на присилном раду до даљњег.

Из ЦЈтаба батаљона.

Командант:

Чича

БР. 162

**ИЗВЈЕШТАЈ ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ПРВЕ ЧЕТЕ ЗА
БОС. КРАЈИНУ ОД 17 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. СЕКРЕТАРУ
ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА БОС. КРАЈИНУ О РЕОР-
ГАНИЗАЦИЈИ ОДРЕДА, ПОЛИТИЧКОМ РАДУ И БОРБИ
КОД МЕМИЋА**

ШТАБ 1 ЧЕТЕ
ЗА
БОС. КРАЈИНУ

ИЗВЈЕШТАЈ ПОЛ. КОМЕСАРА 1 ЧЕТЕ

Дана 28/УШ 1941 год., када је формирана Прва чета, образовано је и партиско руководство са пет другова, са секретаром другом Хацијом.¹ Три дана касније руководство је одржало свој први састанак са сљедећим дневним редом: 1) Реорганизација прве чете и бирање командира и Политичких делегата у одредима 2) Распоређивање операционих сектора појединих одреда са конкретним задацима 3) Упутства командирима за војне акције према добивеним партиским инструкцијама 4) Инструкције пол. делегатима о политичком раду међу партизанима, као и на селу 5) Организовање Централне и партиског листа 6) Образовање војне регрутске шкоље 7) Организовање амбуланте.

Одмах на првом састанку, а по дневном реду, продискутована су сва питања и донесене су одлуке које су одмах извршене.

¹ Касим Хацић, политички комесар Прве чете за Бос. Крајину, убијен од четника маја 1942 год. у Азорићима на Мањачи.

Прво, извршена је реорганизација одреда са једнаким размјерама снага и оужја. Продискутовани су поједини друтови и према својим способностима постављени за командире и пол. делегате одреда.

Тако је у одреду бр. 1 за командира постављен друг Душан Кошчица¹, студ. права, а за пол. делегата друг Шефкет.² У одреду бр. 2 постављен је за командира друг Бубић Драго,³ рударски радник из Масловара, а за пол. делегата друг Личина Раде. У одреду бр. 3, споразумно с Обласним штабом, пет дана прије састанка партиског руководства, одређен је за командира друг Леда,⁴ а за пол. делегата друг Казаз.⁵ Они су послани у Хан Кола као познаваоци тамошњег терена. С њима је отпутовао и један друг, сељак Милан Бранковић из села Крмина, а бивши југ.[ословенски] шумар. Он такођер познаје тамошња села и сељаке, па је највише ради тога и отишао с њима. Исти овај сељак сада је командир тога одреда, а његов замјеник — друг Леда. Ова измјена је учињена на приједлог Обл.[асног] штаба, ради нарк>читих прилика у тамошњим селима. За одред бр. 4 постављен је за комесара бивши јут. поручник друг Ратко Броћета⁶, а за пол. делегата друг Војин Митров. Овај одред је раније био организован на иницијативу појединих људи и тако је крстарио по планини Шњеготини, Јошавки и Боријама, па је тако лутајући и не вршећи никаквих акција, а без везе са нама, долутао једног дана до нас, и то баш када смо ми вршили реорганизацију одреда и бирали командире и пол. делегате, тако да смо одмах и њихов одред ставили под команду наше чете, именовали му одмах поменуте другове за командира и пол. делегата. У овом одреду био је и Раде Радић⁷ из Јошавке, о којем вам шаљемо посебан извјештај.

Одмах су, према одлуци партиског руководства, распоредјени свима одредима сектори њихових операција, тако да је одред бр. 1 постављен на друм Бања Лука—Јајце—Скендер Вакуф, одред бр. 2 — Бања Лука—Котор Варош—Масловаре—

¹ Душан Кошчица, погинуо у НОБ. као командант батаљона, фебруара 1942 год. код Котор Вароши.

² Шефкет Маглајлић

³ Драго Бубић, погинуо у НОБ, као командир Масловарске чете, крајем 1941 године.

⁴ Едхем Карабеговић, погинуо у НОБ априла 1942 год. у селу Јошавки као интендант одреда.

⁵ Мухамед Казаз, погинуо као полит. комесар Мањачког НОП батаљона у селу Гомјеници априла 1942 године.

⁶ Ратко Броћета, поручник бивше југословенске војске, замјеник команданта 4 крајишког НОП одреда, погинуо при нападу на Котор Варош фебруара 1942 године.

⁷ Касније издајник и окорјели четник, осуђен на процесу против Драже Миханловића и стријељан 1946 године.

Теслић, одред бр. 3 — Бања Лука—Хан Кола—Мркоњић [Град] — Ситница—Кључ, одред бр. 4 — Бања Лука—Клашнице—Прњавор. Свима одредима такођер су дате војничке и политичке инструкције и одмах су упућени на своје секторе.

Организована је и Централа са сљедећим задатком: да одржава везе са свима одредима, као и са водом за везу, који је смјештен близу града; да прима извјештаје одреда и да их доставља штабовима области и чета; да сву партиску пггампу, као прогласе, летке и друго, прима и, према потреби, умножава и преда командирима појединих одреда; да све реквизиране ствари, као храну, одјећу, обућу и све остало, смјешта на сигурна мјеста; да одржава везу са свима сељачким рев.[олуционарним] одборима које пол. делегати из одреда организују, да организује политички рад у свима околним селима. Централа ће издавати новине, и већ је израђен програм новина, само ради техничких разлога нису још почеле излазити. Централа има свој радио и биљежи све вијести и одмах их умножава и растура по одредима с тим да их пол. делегати на својим састанцима по одредима и селима читају. Централа засада раслолаже једном писаћом машином. При Централи организована је војничка школа за регруте која већ ради. При Централи је такођер и амбуланта којом руководи друг доктор¹. Остали су персонал Централе друг С. као техничар и Хабија² као магационер. У Централи нам недостаје техничко особље, а нарочито жене као дактилографкиње и болничарке. Одмах, друже, приступи рјешењу овог питања, јер нас то много кочи у раду, тј. пошаљи нам чим прије жене.

Извјештај о политичкој ситуацији и политичком раду на селу. — Политичка ситуација на селу је за нас одлична и сваки даном иде нама све више у прилог, тако да смо ми апсолутни господари на селу и већ сада држимо власт у свима српским селима кроз која су наши одреди прошли. У муслиманским селима ствари стоје друкчије. Политичког утицаја имамо врло мало, али већ смо почели успијевати да продиремо и у њих, тако да смо већ у неким селима одржали и састанке са муслиманима. Састанци се држе у свима околним селима гдје одреди постоје. На истим се држе реферати према партиском материјалу који смо досада добивали, тј. летак ЦК, летак ПК, билтен Штаба Нар.-ослоб. војске Југославије. Одмах се бирају рев.[олуционарни] политички одбори, тако да сада имамо у 16 села рев. пол.[итичке] одборе, који су најчвршће везани са нама на партиској линији. Они већ сада претстављају власт на селу, организују исхрану одреда у толикој мјери да уистину наши

¹ Др. Васо Бутозан
* Хабија Редирбашић

одреди се сигурно боље хране него грађани. Хљеба имамо у толикој мјери да га не можемо појести, меса такођер нам никада не мањка, сира, кајмака имадемо довољно, понекад се хранимо шпеком и медом. Осим исхране, одбор организује шпијунажу против непријатеља, организује склањање жита и стоке, искупља оружје, организује војску за партизанске одреде, организује нар.[одну] помоћ прикупљањем новчаних добровољних прилога, у неким селима прикупљају резервну храну за одред. Села у којима су организовани рев. одбори обухватила су сектор од Бочца па до Масловара. Поред [ових] конференција, држане су са успјехом и широке конференције на којима је учествовало по 120 сељака. Упоредо са поменутим конференцијама одржана је и конференција у Масловарама са радницима из предузећа -- рудника на линији Народно-ослободилачке војске. Дате су инструкције о формирању ударних група по струкама у предузећу; даљу везу одржаваће пол. делегат Другог парт. одреда који се налази на тамошњем сектору. Упоредо са стварањем рев. одбора стварају се и рев. одбори омладине са задацима да у заједници са рев. сељ.[ачким] одборима спроводе све задатке који се данас постављају. На свим пол.[итичким] конф. [еренцијама] пол. делегат говори и по омладинским питањима.

Колико год ми настојимо да освојимо војнички и политички села, свакако и наш непријатељ не мирује. Он оружано напада, пали и уништава све што му дође до руке, хапси и убија сељаке. Тако је, приликом акције у селу Бочац, запаљен Бочац и село Сурјан које је поред Бочца, гдје је изгорјело око 40 сељачких кућа, рањен један сељак и сељанка и убијено једно дијете. Осим нападања непријатеља на села Бочац и Сурјан, непријатељ крадом продире и у друга села, тј. усташе и жандарми провлаче се у села, и кад којега сељака нађу код куће, одмах га, без икакве кривице и испитивања, хапсе. Непријатељ је такођер организовао своју шпијунажу по селима, тако да ми сада имамо у нашем затвору шест хапшеника који чекају осуду нашег рев.[олуционарног] суда. Међу ухапшеним има један новопостављени кнез¹, којега су власти поставиле умјесто ранијег кнеза којега су жандарми заклали. Тај се кнез зове Теодор Станаревић, из села Љубачево, стар 60 год., пра[во]славне вјере. Сељаци су га предали нашем одреду са тужбом да је шуровао са жандармима у Крупи. Други хапшеник је Илија Бујић, родом из Српског Челинца, неожењен, православне вјере, стар 35 година, по занимању скитница. Он је био усташки курир и шпијун, он је дијелио сељанкама шећер, питао их гдје се налази одред, пријављивао је жандармима сељаке који су давали храну за одред. Трећи хапшеник је циганин Османовић Бајро,

¹ Старјешина села у бившој Југославији.

стар 50 год., ожењен, рођен у селу Мемићима, муслиманске вјере, по занимању хајдук. Он је водао жандарме и усташе по селима, показивао им куће појединих сељака које су жандарми тражили. Четврти и пети хапшеник су Ленарић Душан, стар 18 година, рођен у Горици (Словенија), ђак другог разреда средње техн. школе, католичке вјере, живи у Бањој Луци, на Лаушу, и Јесенак Павле, стар 21 год., по занимању машинист, римокатолик, живи у Бањој Луци. Обадва су прешли жандармериским чамцем и јавили се тобож у одред као партизани, а уствари су активне усташе које су дошле да шпијунирају у одреду. Шести хапшеник је Јесенак Владо, брат Јесенака Павла, стар 18 год., рођен у Тузли, ђак првог раз. трг.[овачке] акад.[емије], римокатолик, живи у Бањој Луци. Он је усташки комесар који је пленио жито по селима. Свима овима ће ових дана судити наш рев. суд, који је већ формиран. Поред ових који су ухапшени, убијен је један кнез, ЈБубоја Чолић из села Крмине, којег су власти поставиле за кнеза мјесто онога којег су жандарми заклали. Он је оптуживао читаво своје село што је издржавало наш одред. Овог кнеза су убили наши партизани по наређењу командира Првог одреда, јер је убијени кнез, када га је командир одреда упозорио на његову издају, ударио командира коцем по глави, на што су му другови партизани који су са командиром били у патроли одвратили плотунском ватром. Друг командир је лакше рањен.

Све наше акције, биле војничке или политичке, извршене су са војничким и политичким успјехом. Сва села су их одобрила и сложила [се] са њима. Приликом акције око Бочца и у Бочцу, муслиманска села Агићи и Хусићи разбјегли су се у Бању Луку и оставила своје куће и стоку. Наш одред је обишао ова села, куће прегледао и осигурао од пљачке, стоку такођер смјестио код сељака, тако да у тим иселим селима, иако није било господара код кућа, није ништа фалило. Муслимани сељаци дочекали су за то да је наш одред осигурао њихове куће и стоку и да њима као домаћинима неће ништа бити, тј. да им не пријети опасност од нашег одреда, [и] почели су се враћати својим кућама. Пол. делегат друг Шефкет је одмах са њима одржао политичку конференцију, објаснио им политички циљ борбе партизанских одреда народно-ослободилачке војске, позвао их на заједничку сарадњу и борбу, изгрдио их као издајце свога властитога народа, тако да су сви увидјели да је наша борба оправдана и обећали су да ће убудуће да воде другу политику и да ће бити на линији наше борбе. Ово је одјекнуло по свима муслиманским селима, а и самим Србима било је драго што се је овако политички завршило.

Приликом акције у планини Шњеготини на магацин и стан усташе Јозе Прпића, о којој друг командир извјештава у свом

извјештају, учествовао је и штаб чете, те је том приликом реквирирано ствари у вриједности 30.000 динара. Наводим главне ствари: сандук шећера, 20 кг кафе, канта масти, канта уља, 30 лит. гаса, 30 кг риже, 100 лит. ракије, 30 лит. вина, 850 паклића дукана, компота и разних ликера око 50 ботеља и флаша, меда 20 кг, шпека 5 кг, сапуна „шихт“ 60 комада по пола кг, 40 бољих сапуна за умивање, обичног беза и шифона око 80 метара, ручника најбољег квалитета 10 комада, салвета бољих 20 комада, 10 комада бољих столњака, један радио-апарат са два акумulatorа, један грамофон са плочама, пет комада биљева, десет пари нових ципела, три пара одијела, 150 кг брашна, један пар великих коња, три пушке и још много разних ствари. Један дио ствари које су биле потребне одредима одмах смо дали, а остало смјестили у нашу Централу.

Везе. — Штабу чете успјело је да се повеже са Мркоњићем [Градом] преко нашег Обласног штаба. Даље је успостављена веза са Теслићем преко одреда бр. 2, а преко Теслића нам је загарантована веза са Тузланском четом.¹

Дне 16-тог ов. мј. партиско руководство одржало је свој други састанак са дневним редом: прво, претресено је писмо Глав.[ног] штаба Народ.-ослоб. бос.[анско]-херц.[еговачких] парт. одреда; друго, формирање Нар.[одног] рев.[олуционарног] суда од пет људи: три партијца, два сељака са овога сектора; треће, извјештај о досадашњим акцијама. По првој тачки, а у вези с реорганизацијом војних јединица, закључено је да се одмах позове наш Обласни штаб, а у међувремену док он дође, да се из ради приједлог о реорганизацији наших одреда. Одреди ће за то вријеме и даље вршити своје задатке. Одмах је и упућено писмо преко курира Обласном штабу да одмах дође. По трећој тачки дневног реда, тј. [по] извјештају о акцијама и политичком раду, констатовано је да ми нисмо још успјели продријети у хрв. Л муслиманска села; закључено је да се том питању обрати највећа пажња. Такођер је констатовано да су везе са одредом бр. 3 никакве, а преко којег ми, тј. наша чета, треба да одржавамо везу са нашим Обл.[асним] штабом. Даље је констатовано да је веза са Бањом Луком врло слаба, а коју ми одржавамо преко вода за везу који смо смјестили у близини Бање Луке. По овом питању закључено је да се одмах успостави што чвршћа веза, о чему и ви треба да поведете рачуна, тј. да дотични који одржава везу са нашим водом буде тачнији и активнији, да се не дешава као што је био случај досада: ако га тражиш, мораш га молити по неколико пута да дође. Овога друга који држи везу позовите на одговорност. Поново је постављено питање издавања нашег партиског листа и констатовано је да није могао да

¹ Мисли се на јединице Тузланске области.

изађе из разлога што немамо писаћих стројева и апарата за умножавање. Вама, другови, предлагемо да ви о набавци стројева и апарата поведете озбиљно рачуна и да нам их што прије доставите. Ми смо неколико пута тражили да нам се стројеви и апарати за умножавање пошаљу, али до данас још се за то није нитко побринуо. Ми смо вам јавили гдје се могу добити машине и апарати за умножавање, па нека се тамо одмах тражи.

Управо док се је састављао овај извјештај, наш први одред вршио је акцију у селу Мемићима у којем се је налазило тридесет непријатељских војника. Ова акција није потпуно војнички успјела онако како смо је ми замишљали. Побјегло нам је више од половине војника са оружјем. У борби је погинуо један војник, а десет је заробљено са пушкама, који су разоружани и пуштени, осим једног који није хтио да иде него је молио да остане са нама у одреду, ми смо га и примили. Овај је војник рођени Бањалучанин. Заплијењено је 10 пушака, 802 метка, мала пољска кухиња, нешто хране и војничких одијела. Ми смо без губитака.

Реакција на ову акцију је одмах услиједила. Непријатељ је данас упутио 170 војника. Наш одред бр. 1, као и заштита Штаба чете, дочекао је ову војску, гдје се развила борба и до овог момента исход борбе нам је непознат. Борба је почела данас у пола пет и траје већ седам сати. Резултате борбе ћемо вам већ јавити.

Овај извјештај обухвата вријеме од 31-УШ-1941 до 17-1Х-1941 закључно.

Уз другарски поздрав:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

У Босни, 17-1Х-1941.

Пол. комесар
Хаџија¹

¹ Касим Хаџић

**IZVJEŠTAJ KOMANDE PRVE ČETE ZA BOS. KRAJINU OD
17 SEPTEMBRA 1941 GOD. SEKRETARU OBLASNOG KOMI-
TETA KPJ ZA BOS. KRAJINU O IZVRŠENIM AKCIJAMA¹**

ŠTAB I CETE
za
BOS. KRAJINU

IZVJEŠTAJ KOMANDIRA I CETE

Od 28. VIII. 1941 god. zaključno sa 15. IX. 1941 god.

28. VIII formiran je Štab čete za Bos. Kraj'nu, o čemu ste izviješteni. Štab čete je formiran od četiri part. odreda, od kojih prvi operiše na pruzi Banja Luka — Jajce pa do Skender Vakufa, drugi odred operiše na drumu Banja Luka — Kotor Varoš — Maslovare — Teslić, treći odred operiše na pruzi Banja Luka — Han Kola — Mrkonjić — Sitnica — Ključ, četvrti odred operiše na pruzi Banja Luka — Klačnice — Prnjavor.

Izvršene akcije:

Prvi odred: 30. VIII izvršena je akcija u Bočcu od strane seljaka iz sela Surjan i Bočac, koji seljaci nisu imali nikakve veze s nama. Tom prilikom zapaljena je kasarna i škola i opljačkana kantina. Istog dana isti seljaci razoružali su sela Agiće i Husiće iz kojih su sela odnijeli osam pušaka, dočekali jedan luksuzni auto i slupali ga, napali tri kamiona sa vojskom.

O ovoj akciji štab naše čete doznao je dan kasnije i odmah uputio odred na lice mjesta. Za to vrijeme nagomilavala se je hrv. i njem. vojska, na cesti oko Bočca. Cim je naš odred otišao na lice mjesta, naša izvidnička patrola od tri partizana upućena je na cestu sa zadatkom da ometa brzo nagomilavanje pomenute vojske. Naš odred, po dolasku u Bočac, odmah je stupio u borbu sa vojskom koja se je zatekla tamo i stavio se na čelo borbe koja je već bila dobila frontalni karakter.

31. VIII, radi jakosti neprijateljskih snaga (četiri topa, više mitraljeza i oko četiri stotine vojnika), naš odred nije bio u mogućnosti da zaštiti sela od neprijateljske vojske koja je tom prilikom zapalila, što artiljerijom, a što benzinom, oko četrdeset kuća u selima Surjan i Bočac. Pod navalom jačih neprijateljskih snaga naš odred se je povukao. U borbi je ubijeno jedno dijete, a jedan [čovjek] i jedna žena su ranjeni. Borba je trajala dva dana i noć.

¹ Redakcija raspolaže prepisom izvještaja.

Dana 10-tog ov. mj. isti odred dočekaao je dva neprijateljska kamiona hr. vojske i žandarma na cesti kod Bočca. Zaplijenjeno: jedan puškomitraljez, četiri puške, jedan revolver, tri bombe, 513 puščanih metaka, i obadva kamiona spaljena. Neprijatelj je izgubio jednog vojnika, jednog žandarmeriskog narednika, jednog jurišnog ustašu i jednog povjerenika za Bos. Krupu, i šoferu, a ostala vojska se je razbjježala. Dva vojnika su zarobljena i puštena su opet na slobodu. pošto nisu mogli biti pređeni¹ preko Vrbasa, jer nisu znali plivati. Naše su snage ostale bez gubitaka. Uporedo sa ovom akcijom isti odred je uništio dva mosta na Vrbasu i to jedan u Krupi i [jedan u] Bočcu. Isti odred je, na zahtjev seljaka sela Krmina, ubio novopostavljenog kneza pomenutog sela kao neprijateljskog špijuna. Iskidana telefonska žica Banja Luka — Skender Vakuf u dužini šest kilometara, a stubovi presječeni, tako da je neprijatelj ne može više popravljati. Ovo su akcije odreda br. 1 pod komandom komandira druga Koščice Dušana i pol. delegata druga MaglajUća Sefketa.

Odred br. 2 tek je formiran i upućen na sektor Banja Luka, Kotor Varoš, Maslovare, Teslić sa određenim zadacima. Isti odred je otputovao 6-tog ov. mjeseca, pa je na svom putu u selu Hadrovci zaplijenio tri puške, koje je iznudio od muftara dotičnog sela. Ovaj odred se je smjestio u Borijama i svaki dan čekamo izvještaj od njega o spremljenim akcijama koje će se izvršiti ovih dana. Komandir ovog odreda je drug Bubić Drago, a pol. delegat drug Ličina Rade.

Odred br. 3 formiran je ovih dana u Han Kolima sa zadatkom da operiše [na sektoru] Banja Luka, Han Kola, Mrkonjić, Sitnica i Ključ. Prema dobivenom izvještaju komande odreda, uspjelo im je da formiraju odred od seljaka iz tamošnjih sela. O nekim akcijama nismo dobili nikakvih izvještaja, a i mi ih nismo mogli ni očekivati; jedino što su sa komandom štaba u zajednici napali na žandarme i tom prilikom ubili dva žandarma. U ovoj borbi ranjen je naš drug Lastrić² i izgubljen radio koji je štab sa sobom nosio. Za formiranje ovog odreda određeni su drugovi Leda³ i Kazaz⁴, kao poznavaooci tamošnjeg terena, i oni su stvarno i uspjeli, tj. formirali su odred, koji, prema njihovom izvještaju, broji 20 naoružanih partizana. U početku bio je komandir drug Leda, ali zbog izuzetnih političkih prilika zamijenjen je i mjesto njega postavljen je seljak Milan Branković. Ovo je izvršeno po naredenju Štaba naše oblasti.

¹ Prebačeni

* Student iz Banje Luke, poginuo u Jošavki kao član uprave bolnice, prilikom četničkog napada na bolnicu, aprila 1942 godine.

³ Edhem Karabegović

⁴ Muhamed Kazaz

Odred br. 4 također je formiran ovih dana i upućen na sektor Banja Luka — Klačnice — Prnjavor sa zadatkom da drži drum. Ovaj odred, na svom putovanju za određeni mu sektor, potrgao je telefonsku žicu Banja Luka — Kotor Varoš. Dan kasnije izvršio je akciju na magacin i stan ustaše Jozе Prpića u planini Šnjegotina. U ovoj akciji učestvovao je i štab naše čete sa svojom zaštitnicom, koji je putovao zajedno sa odredom na teren da ga ispita i da prema tome odredi odrednu konkretnu zadatak. U akciji je poginuo jedan ustaša i dva ranjena, koji su držali stražu kod magadna. Zaplijenjene su tri puške i rekvirirano je stvari u vrijednosti 30.000 dinara.

16-og ov. mj. Prvi odred vršio je akciju u selu Memićima na hrv. vojsku koja je tamo bila; zaplijenjeno je 10 pušaka, 802 metka, mala poljska kuhinja, nešto hrane i vojničkog odijela. U borbi je poginuo 1 i tri ranjena, 10 zarobljenih. Jedan od tih 10 javio se u odred, a ostali pušteni na slobodu.

17-tog o. m. komandir I odreda dobio je izvještaj od seljaka da se je 170 neprijateljskih vojnika prebacilo čamcem preko Vrbasa i da idu u pravcu Agića Sela. Komandir odreda odmah je sa odredom krenuo u pravcu Agića Sela i dočekaо vojsku koja je nastupala prema Agića Selu. Tu se je odmah razvila borba koja i dalje traje. Rezultat borbe ćemo javiti.

Sa drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU _ SLOBODA NARODU!

U Bosni, 17/IX 1941 god.

Komandir
Kosta¹

Dragi druže²!

Šaljemo ti izvještaj Štaba naše oblasti kao i izvještaj Štaba čete i pismo³ o Radi Radiću. Sa izvještajem smo morali zakasniti, jer smo bili 10 dana na putovanju kroz Skakavicu, Šnjegotinu i Boriju. Uбудućе, ukoliko ne budemo morali putovati, dobivaćeš redovno nedjeljne izvještaje.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

U Bosni, 17/IX. 1941 god.

Pol. komesar
(potpis nečitak)

¹ Kosta Nad

² Odnosi se na Duru Pucara-Starog.

* Pomenutim pismom Redakcija ne raspolaže.

БР. 164

**НАРЕЂЕЊЕ ШХАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД 17
СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ПОЛИТИЧКОМ КОМЕСАРУ ПЕТОГ
ОДРЕДА ЗА РАСТУРАЊЕ ЛЕТАКА МЕЂУ ДОМОБРАНСКИМ
ВОЈНИЦИМА**

ШТАБ I БАТАЉСНА
„СЛОБОДХ“

Н А Р Е Д Б А
од 17-IX-1941 г.

ПОЛИТИЧКОМ КОМЕСАРУ V ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

Шаљемо ти летке упућене хрватским војницима, издане од ЦК, са задатком да их протурите у редове хрватске војске. Нећемо да наглашавамо потребу протурања тих летака, јер смо сигурни да сте тога потпуно свјесни. Садржина летка, издавач летка и циљ коме је намијењен — то потврђују. Ми вам не можемо говорити којим ћете путем протурити летке, јер ти то најбоље треба да знаш. Летке гледај протурити и у сам град Петровац.

О извршеном задатку пошаљи нам извјештај.
Са другарским поздравом:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

Командант батаљона:
Мића

Политички секретар:
Илија Дошен

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ГЛАМОЧКОГ БАТАЉОНА ОД 17 СЕП-
ТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ДРВАРСКЕ БРИГАДЕ О ПОКУ-
ШАЈУ УСТАШКОГ ГАРНИЗОНА У ГЛАМОЧУ ДА ПРЕГОВА-
РА СА ПАРТИЗАНИМА**

ШТАБ БАТАЉОНА ПАРТИЗАНСКИХ
ОДРЕДА ЗА ГЛАМОЧ

ШТАБУ БРИГАДЕ

Дрвар

Поводом запљене непријатељских кола и коња, дошло је до следећих разговора:

Непријатељ би радо с нама преговарао — да се вратимо својим кућама, да одложимо оружје и да радимо своја поља, да им се кола предају, у противном запалиће село Главице итд. Наши су им казали да ће наши одговорни другови доћи идућег дана, тј. данас 17. IX, што је уствари и било.

Данас су стигли са два камиона и око 60 војника. Мирно су пришли близу наших положаја и истурили напријед преговараче: једног поручника и једног војника. Овима у сусрет ми смо послали два бистрија војника, којима је од стране овога штаба наређено следеће: да са непријатељем, као претставником усташке власти и војске, немају шта да преговарају, него да кажу да командант није ту него да је пошао у Бригаду и да се разговори оставе за недјељу. Они су предложили да наша двојица преговарача пођу с њима њиховом старјешини, тј. пуковнику, и да му кажу исто. Наши су пристали на то да иду у Гламоч, и кад су се послје два сата аутомобилом вратили, донијели су одговор да — колико се могло разумјети по њиховим жељама — они би хтјели да се наши повуку два километра са данашњих положаја, јер да им је наређено да напусте Гламоч. Не би жсљели, говоре, да на путу имају запрека, и да они желе да мирно прођу и да путем неће дирати никога. Наши су им одговорили да они нису мјеродавни и да неће давати никакве гаранције, него да ћемо ми — кад год пођу према нама — борити се. Одговорили су да ће, ако им будемо стајали на путу, проћи силом.

Приликом боравка наших другова у Гламочу, могли су установити следеће: да имају у Гламочу снаге у људству 200—250 [војника], четири пољска топа кал. 100 мм, два брдска топа кал. 65 мм. За аутоматско оружје нису могли установити колико га је, али смо сигурни да га имају много.

Видећи падање њихово на кољена и њихову слабост, морал нашој војсци је знатно порастао. Ми смо одмах разређили снаге и упутили извјештај на Млиништа да се добро учврсте, јер по свему изгледа да имају намјеру да се пробију преко Млиништа. Они су нам још говорили, напомињемо, да им оправимо путове и [питали] зашто их уопште рушимо.

Да би се спријечиле евентуалне зле намјере непријатеља, неопходно је потреоно да нам пошаљете неколико нагазних мина и пушчане муниције, коју смо већ толико тражили, како би са успјехом свршили започету акцију и заплијенили топов", војску и др.

Тужили су се још: да су наши врло безобзирни и да им наносе много штете. Срушили су им, говоре, 7 камиона у Петровцу потпуно. Кад је пошао из Загреба, каже поручник, имао је 80 војника, а дошао је у Гламоч са 20! Чему све то? — говоре.

Рекли су још да до недјеље не могу чекати, него да им пошаљемо мјеродавне.

Другови су са састанка закључили да се замоли тај штаб да дигне — уколико има могућности — људе из села Маринковци и Малешевци, из Среза граховског.

Молимо за хитне директиве.

Уз другарски поздрав:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

17. IX. 1941 год.

За штаб,
Ј. Вукичевић¹

(М. П.)

¹ Јозо Вукичевић

БР. 166

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА НОП ОДРЕДА У ПРЕКАЈИ ОД 17 СЕП-
ТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ДРВАРСKE БРИГАДЕ О СЛАЊУ
ОРУЖЈА НА ОПРАВКУ¹**

ШТАБ ГИРИЛСКИХ ОДРЕДА

Бр. служ.
17. IX. 1941 год.
у ПРЕКАЈИ

КОМАНДАНТУ БРИГАДЕ

Дрвар

Извјештавам команданта бригаде да сам данас упутио бра-
варској радионици у Дрвару бацач мина који је експлодир>ао у
борби и једно постоље од митраљеза „Шварцлозе“ који су наши
герилци отели од непријатеља, а сакривши нам цијев. 2 пушке
шаљем на поправак и цијев од пушкомитраљеза, које би тре-
бало поправити, пошто су нам исте потребне.

Исто тако шаљемо празне чауре, које нисмо још бројили;
не знам да ли би их требало пребројити.

СМРТ ФАШИЗМУ — СПОБОДА НАРОДУ!

Много поздрава друг.

Команд. одреда
Милан Бјељац²

¹ Оригинал извјештаја је у рукопису.

¹ Погинуо у НОБ априла 1942 год. у селу Јошавки.

BR. 167

IZVJEŠTAJ SEKRETARA OBLASNOG KOMITETA KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU OD SEPTEMBRA 1941 GOD. DELEGATU CK KPJ DRUGU SVETOZARU VUKMANOVIĆU-TEMPU O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI NA PODRUČJU OBLASTI¹

DRAGI TE.MPO,

Danas je deseti dan otkako sam poslao kurira sa izvještajem iz D.[rvara], pa kako do danas od tebe po toj stvari nema nikakvog odgovora, to me sve skupa jako čudi i zabrinjava. Molim te izvijesti me da li si taj izvještaj primio ili ne. U slučaju da ga nisi primio, ja bih ga, po potrebi, mogao i reprodukovati. Ja sam biospremio čovjeka da odmah krene za D.frvar] čim se vrati kurir od vas, ali evo do danas od svega toga ništa- Stoga te molim da ovaj čovjek ne ostane predugo tamo, da se vrati što prije, tako da bih mogao drugoga (odmah po njegovom povratku) uputiti u D.[rvar],

Prije dva dana sam primio izvještaj iz Kozare koji doslovce glasi ovako: »Primili smo zadnje direktive u pogledu obrazovanja štabova i četa. Očekujući dolazak Banjolučkog štaba koji je imao za zadatak da obrazuje II štab četa u Kozari, mi u tom pogledu nismo ništa radili cijelih 8 dana; kako taj štab nije došao ni do danas, mi smo pristupili obrazovanju četa i Štaba. U Štabu je komand.[ant] štaba, dr.[ug] Šoša,² njegov zamjenik Dragan Marin, pol.kom. Boško Šiljegović, zamjenik Žarko Zgonjrak;³ u Štab je ušao i Beg⁴ i Doktor⁵ (ovaj štab je samo privremen — dok ne stigne Banjolučki štab). Dosada je obrazovana: Prijedorska četa sa 82 puške-Dubička četa sa 75 pušaka, Bosanskonovska četa sa 60 pušaka. Sve čete skupa imaju 8040 metaka. U mecima se oseća velika oskudica s obzirom na zadatke. Četa za vezu je obrazovana i poslani su kuriri za Sanski Most i Bos. Krupu, te 3 kurira za Drvar (u Drvar su pre 20 dana otišla 3 čovjeka i nijedan se do danas nije vratio). Mi od zadnjih akcija i vođene frontalne borbe i našeg povlačenja nismo vršili nikakvih akcija. Novoobrazovane čete pristupiće akcijama čim prije mogu i dok se kuriri povrate. Izdali ijmo i mi letak za muslimane i Hrvate i podijelili ga po selima. Izdali smo letak

¹ Original izvještaja je u rukopisu. Izvještaj je pisan oko 18 septembra.

² Josip Mažar-Šoša, narodni heroj, poginuo oktobra 1944 god. kao komandant diviziije prilikom napada na Travnik.

³ Treba da stoji: Žarko Zgonjanin.

⁴ Osman Karabegović

⁵ Mladen Stojanović, narodni heroj, komandant Drugog krajiškog NOP odreda, ubijen od četnika aprila 1942 god. u bolnici u Jošavki.

Dragi Tenpo,

Danas je deseti dan od kako sam poslao Kurira sa izveštajem iz D. Da kako da danas od Tebe po toj stvari nema ni kakvog odgovora ~~to~~ me sve skupa jako čudi i zabrinjava. Molim Te izvesti me da li si taj izveštaj primio ili ne. U slučaju da ga nisi primio ja ti ga po potrebi mogao i reprodukovati. Ja sam bio spremljen čuvati tvoj kruna, pa D. čim se vrati Kurir od vos ali ero do danas od svega toga ništa. Stoga te molim da ovaj čovjek ne ostane predugo tamo, da se vrati što pre tako da bih mogao drugoga (odmah po njegovom povratku) uputiti u D.

Pre dva dana sam primio izveštaj iz Kozare. Koji doslovce glasi ovako: „Primili smo zadnje direktive u pogledu obratovanja Štaba i četa. Očekujući dolazak banjalučkog Štaba koji je imao za zadatak da obratuje II Štab četa Kozari, mi u tom pogledu nismo ništa radili. Čet 8 dana, kako taj Štab nije došao mi do danas nismo pristupili obratovanju četa i Štaba. U Štabu je komad Štaba, dr. Šota, ugovor zamjenik Dragan Marin, pol. kom. Boško Šegovir, zamjenik Žarko Tgoufak, u Štabu je ušao i Bog i Doktor. (ovaj Štab je samo privremeni dok ne stigne banjalučki Štab). Do sada je obratovano: Prijedorška četa sa 82 puške, Jurečka četa sa 75 pušaka, Bosanskohercegovačka četa sa 60 pušaka. Sve čete skupa imaju 8040 metaka. U matičnu su mala velika oskudica posirov na zadatke. Četa sa vozu je obratovana i poslani su Kuriri ka Sanski Most i Bos. Krupu te 3 Kurira sa Drvar (u Drvar je pre 20 dana stiglo 3 čovjeka i mi jedam se do danas ne vratiti). Mi ov tadejiti akcija i vodene frontalne borbe i našeg povlačenja nismo vršili nikakvih akcija. Novo obratovane čete pristupile akcijama čim prije mogu i dok se Kuriri povrate. Jedali smo i mi letak ta Muslimane i Hrvate i podali ga po selima. Jedali smo letak sa popisom penzioniranih žrtava i popaženih kuća u Prijedoru - vrhovu i Kozarićkom sreću.“

Je dragi kraljeva mislim da danas dobio nikakvog izveštaja. Prema je iz Bihaća i Novoga Trava izveštaj stigli pre 2 dana ali još ni danas ga nema. Noto je i ovaj Kurir čekao znate li ga poslao i razije.

U pogledu Drvara ovde krute vesti ove sadržine: Oko Drvara se vode borbe, napad je od Petrovca. U borbi učestvuje oko 5000 vojnika sa svim modernim naoružanjem. Druga vestija glasi da je 600 seljaka (partizana) ^{u oštrecu} ~~partizana~~ u selu pod kojim bi oni odložili oružje. U tu svrhu su narodna otisla dva aviona sa pregovaračima i instrukcijama. Navodi se kao razlog ovog postupka partizana nestašica hrane. Ja sam nostojao ući vesti provjeriti ali do sada još uspjeha.

Drugi nostojer izvesna pametuju među građanstvom upogledu mobilizacije od 1905 pa dalje. Mobilizacija se vrši poživima. Mi smo štali na gladište - ne u vojsci nego u partizane, u taue duhu spremanimo i letak. Oproviuati ove parole javite.

Ona drugaica je ovam stigla pre par dana. Ona će ovde morati da uče i u mesni, pošto dve drugaice koje su

sa popisom poubijanih žrtava i popaljenih kuća u Prijedorskom, Novskom i Kostajničkom srezu».

Iz drugih krajeva nisam do danas dobio nikakvog izvještaja, premda je iz Bihaća i Novoga trebao izvještaj stići pre 3 dana, ali još ni danas ga nema. Na to je i ovaj kurir čekao, inače bih ga poslao i ranije.

U pogledu Drvara ovdje kruže vijesti ove sadržine: oko Drvara se vode borbe, napad je od Petrovca; u borbi učestvuje oko 5.000 vojske sa svim modernim naoružanjem. Druga verzija glasi: da je 600 seljaka (partizana) 'z Oštrelja postavilo uslove pod kojima bi oni odložili oružje. U tu svrhu su navodno otišla dva aeroplana sa pregovaračima i instrukcijama. Navodi se kao razlog ovoga postupka partizana — nestašica hrane. Ja sam nastojao ove vijesti provjeriti, ali dcsada bez uspjeha.

Ovdje nastaje izvjesna pometnja među građanstvom u pogledu mobilizacije [godišta] od 1905 pa dalje. Mobilizacija se vrši pozivima. Mi smo stali na gledište — ne u vojsku, nego u partizane. U tome duhu spremamo i letak. O pravilnosti ove parole javite.

Ona drugarica¹ je ovamo stigla prije par dana. Ona će ovdje morati da ude i u Mjesni [komitet], pošto dvije drugarice² koje su dosad radile u Mjesnom morale su otići, pošto je njihov opstanak ovdje bio nemoguć. Ako imate za njih potrebu, mogao bih jednu — ako hoćete i obadvije — poslati tamo, ili, ako ima potrebe, negdje na drugu stranu, inače moraju u partizane. Mislio sam — ako bude bilo moguće — da odu za Drvar, a u protivnom — u Kozaru. Os'm toga, imam ovdje još jednu drugaricu³ koja živi ilegalno i za kojom tragaju. Po svoj prilici ni ona ovdje neće moći duže vremena da opstane. U vezi samnom mogu vam reći ovo: l'/ž h prije nego što sam počeo ovo pisati pobjegao sam iz pandža ustaša, bilo je i pucnjave i lomljenja taraba itd. Hoću da kažem — da je i moj položaj ovdje svakim danom sve teži; to toliko samo da imate u vidu.

Na kraju još ovo: obaviješten sam iz Bihaća da su iz Zagreba poslali 28 Španaca za Drvar. Od svih tih dvojica su stigla u Kozaru, za ostale još uvijek ne znamo ništa. Možda vi imate nekih vijesti 0 njima sa koje druge strane.

Isto tako B.[anjo]lučki štab je prije 15 dana krenuo za Kozaru 1 još ni danas se ne zna ništa o njemu. Uzalud su cijelo to vrijeme kuriri iz Kozare i kuriri za vezu iz okoline B.[anje] L.[luke] tragali

¹ Jovanka Čović

² Odnosi se na Dušanku Kovačević i Radu Vranješević. Rada Vranješević poginula kao član Okružnog: komiteta KPJ za Drvar prilikom desanta na Drvar maja 1944 godine.

³ Zaga Umičević

za njima — nisu mogli da te ljude pronađu. Zato je i cijela ova organizacija sa II št.[abom] izvedena samo privremeno. Nadam se da ću za koji dan ipak nešto doznati o njima.

Ovdje postoje spiskovi poubijanih, silovanih žena i cura, te popaljenih kuća i sela iz nekoliko srezova. Ako to možete iskoristiti za Bilten, javite, pa ćemo vam to poslati.

Uz pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Stari

BR. 168

IZVJEŠTAJ ŠTABA MAJEVIČKOG NOP ODREDA OD SEPTEMBRA 1941 GOD. ŠTABU TUZLANSKE OBLASTI O AKCIJAMA ODREDA OD 10 AVGUSTA 1)0 11 SEPTEMBRA 1941 GODINE¹

IZVJEŠTAJ PARTIZANSKOG ODREDA NA MAJEVICI POTŠTABA »MAJEVICE«

Odmah poslije početka rata, partiska jedinica na Majevici, po direktivi Partije, počela je s radom oko organizacije partizanskog odreda. U mjesecu julu dolaze dva druga iz Tuzle, jedan² od njih član partiskog rukovodstva, u cilju daljnje organizacije rada i preuzimanja komande nad tim odredom. Odmah je pristupljeno organizacionom radu i stvoren je odred od 20 naoružanih ljudi.

7/VIII održan je prvi sastanak potštaba »Majevica«, u kom je pomenuti drug postavljen kao zamjenik komandira i ja kao član potštaba. Formirani potštab je donio odluku da akcije počnu 10/VIII sa kidanjem tel.veza i rušenjem mostova na svim sektor'ma na kojima su već bili organizovani partizanski odredi.

U noći između 10 i 11/VIII, naš se odred podijelio u dvije grupe. Jedna grupa imala je zadatak da presiječe tel. veze na putu Brčko—Tuzla, na južnoj strani Majevice planine. Druga grupa imala je zadatak da presiječe tel. vezeisruši most kod sela Celića, na istom putu Brčko—Tuzla, sjeverno od Majevice. Poslije izvršenog zadatka obadvije grupe imale su se povući prema Majevici i tu se sastati.

¹ Original izvještaja je u rukopisu. Izvještaj je pisan oko 18 septembra.

² Jusuf Jakubović-Mrki, radnik iz Tuzle, umro od tifusa 1942 god. na Majevici.

Zadatak je djelomično uspio. Zice su na oba mjesta presječene, ali mostovi nisu srušeni usljed toga što je eksploziv bio slab, a nismo imali ni stručnih lica za miniranje. Odmah sutradan počela su hapšenja i maltretiranja uglednijih domaćina iz obližnjih sela.

14/VIII došao je jedan seljak u naš logor i javio nam da su u njegovo selo došla dva žandarma sa zadatkom da ljude gone u zatvor, te su nas molili da ih zaštitimo. Odmah je određena jedna desetina i poslana u to selo da žandarme opkoli i iste razoruža. Žandarmi su opkoljeni i pozvani na predaju, ali, mjesto predaje, odgovorili su vatrom. Naši su morali primiti borbu i žandarmi su bili pobijeni, a oružje i obuća zaplijenjeni.

Iste večeri otišla je jedna desetina na glavni put Tuzla—Brčko da presiječe tel. vezu koja je bila ponovo uspostavljena. Pošto su morali proći pored žand. kasarne, primijetili su ih je njihova patrola i pripucala na njih. Naši su odgovorili vatrom i povukli se, jer su zadatak već bili izvršili.

Istoga dana komandir odreda i pol. komesar bili su na sastanku potštaba, na kome su donešene odluke o daljnjem radu.

15/VIII petnaest ljudi našeg odreda nalazilo se u jednoj šumi u blizini sela Mačkovca. Oko 60 ustaša, doznajući za mjesto našeg boravka, napadaju nas. Mi smo borbu primili. Istovremeno smo s leđa napadnuti od 6 ustaša, te smo se povukli. Tom prilikom poginuo je jedan partizan, a dvojica ustaša su ranjeni.

Za vrijeme borbe ustaše su ubile dva nenaoružana seljaka u njihovim domovima. Otada počinju masovna hapšenja seljaka.

21/VIII dolazi u naš kraj jedna grupa četnika i traži da se s nama sporazumije, kako bismo zajednički radili. Mi smo se sporazumjeli i otpočeli s radom. Istoga dana, po dogovoru, napravili smo zasjedu. Naišlo je nekoliko muslimanskih kola sa namirnicama koje su vozili u grad. Pošto su ti ljudi obično bili naoružani, mi smo ih pretresli i našli jednu pušku. Oni su se prepali misleći da smo mi pljačkaši koji hoće da ih opljačkaju. Mi smo im rekli da nismo pljačkaši, nego partizani koji se bore za nacionalno oslobođenje i za svoje i njihovo dobro. U tom momentu naišao je jedan luksuzni automobil u kome se nalazio jedan vojnički natporučnik u pratnji jednog vojnika, koji je bio kao komandant logora, jer je žand.kasarna dobila vojničku pomoć. Primijetivši nas na cesti, pripucali su na nas. Mi smo odgovorili vatrom i tom prilikom poginuo je vojnik, a natporučnik i šofer su ranjeni. Auto je onespособljen, a pošto je izgledalo da je natporučnik ubijen, ostavili smo ih, a šofera povelili sa sobom, previli mu ranu, nahranili ga i dali mu novčanu pomoć, pustili ga da ide u svoje mjesto i da obavijesti sve šofere i ostale poznanike o svom događaju, te da im objasni cilj naše borbe — kao što smo mu mi to već objasnili.

22/VIII sišli smo na glavni put Brčko—Tuzla i zaustavljali seljake muslimane koji su išli svojim kućama sa tuzlanske pijace, objašnjavajući im cilj naše borbe. Tom prilikom poginuo je jedan drug, četnik, od dvojice ustaša koji su iz šume pucali.

26/VIII naš odred je bio odsutan iz sela u kome smo logorovali, a ostala je straža od pet ljudi. Komandant logora na neki način je obaviješten o našem odsustvu i poslao je 56 vojnika i ustaša sa puškomitraljezom na to selo. Naša straža je stupila u borbu s banditima i poslije jednosatne borbe ovi su bez obzira pobjegli. U bijegu su banditi zapalili kuću jednog siromašnog seljaka, u kojoj je bila njegova žena, te su je ubili, a kuću prije paljenja opljačkali.

27/VIII srušena su tri mosta na putovima Tuzla—Brčko i Lopare—Zvornik. Sutradan je dovezeno iz zatvora u Brčkom 50 ovdanišnjih seljaka talaca i strijeljani su na rijeci Brusnici, kod srušenog mosta. Jedan od njih izvukao se iz rijeke živ na nepojmljiv način i priča o užasnim časovima koje je preživio.

29/VIII napadnuti smo od jedne čete vojske koja je poslana iz Bijeljine i ustaša iz svih okolnih muslimanskih sela. Napad je odbijen, a u borbi je jedan partizan ranjen, a 6 ustaša ubijeno (od tih su trojicu pri povlačenju odnijeli sa sobom, a trojica su ostala), jedan ustaša je zarobljen i istog dana strijeljan, a 13 ih je ranjeno (po pričanju seljaka koji su ih vukli).

Istoga dana održan je sastanak potštaba.

1/IX naš odred pojačan je sa 44 četnika koji su poslani iz Srbije kao pomoć ovim četnicima. Ti ljudi, a naročito komanda, bili su šovinistički nastrojeni, a cilj im je bio uništavanje svega što je muslimansko. Teškom mukom uspjelo nam je odvratiti ih od toga i koliko toliko podvrći ih pod naš uticaj.

3/IX u zoru smo napali muslimansko selo Sniježnicu da razorimo ustaše koje su napadale i palile okolna sela. Sniježnicu smo poslije kratke borbe osvojili, a ustaše su pobjegle. Tom prilikom poginula su dvojica i razoružana; i jedna žena je poginula od lutanjućeg metka, da li našeg ili njihovog, ne znamo, jer je vatra bila s obadrije strane. Čak su na nas bacane bombe, iako smo ih mi na sav glas pozivali na predaju oružja, obećavajući da nikome ništa nećemo učiniti. Sa sobom smo povelili 38 ljudi kao taoce i povukli se, a u najbližem srpskom selu ostavili stražu. Uskoro je straža primijetila ljude koji su nosili oružje, kako izgleda, da se predaju, ali su ih stigle teočanske ustaše i vratile nazad.

7/IX u noći, između 6 i 7 [časova], komanda našeg odreda odlučila je da se počne sa blokiranjem žand. kasarne u Loparama. Rano ujutro poslani su ljudi na određena mjesta. Oko 8h prije podne naišao je jedan kam'on sa pet vojnika iz Tuzle, kojij je vozio hranu za kasarnu. Partizani, koji su trebali blokirati tu stranu puta, tek su stigli i odmah pripucali, ali bez uspjeha, jer su vojnici uspjeli

1

Organizacija partizanskog odreda na Majevici
potpis: Majevica

Odnos koji je postojao između, partizanske jedinice
na Majevici po direktori Partije, počeo je slediti kao organizacija
partizanskog odreda. U majevici je bilo dosta ljudi koji su
bili, jedan od njih, član partizanskog rukovodstva, u koji
događaju organizacije i da i preuzimanje komande nad tim
odredom. Odnos je pristupio organizacionom radu i stvar
je odred od 20 ustanovljenih ljudi.

7/10 odred je prvi sastanak potpisao
u Majevici, u kom je pomenuti drug ^{potpisnik} ~~komandant~~ koman-
dovao i je kao član potpisao. Komandant potpisao je domaćinstvo
da skupi posred 10/10 da bi se u tom delu, reši i drugim stvarima
na onom sektoru, na Majevici su bili neki organizacioni
u partizanskom odredu.

U noći između 10. i 11/10, uoči se odred podigao
u dve grupe. Jedna grupa imala je zadatke da se
izđe u delu reke na putu Bihor-Tula na južnoj strani
Majevice planine. Druga grupa imala je zadatak da se
izđe u delu reke i stane kod sela Teliče na istom
putu Bihor-Tula severno od Majevice. Podizanjem
i zadatka obadve grupe imale su se porediti pre-
poručeno i tu se sastati.

Zadaci su bili diplomirani ljudi. Imao su na
organizaciju prejičene, da ustanovi neki sistem ispod
ita je eksploziv bio slab, a municija im istinski

probiti se i doći do kasarne. Partizani su odmah zapalili i porušili most koji se nalazio u blizini, te onemogućili povratak kamiona. Poslije podne smo počeli s čarkanjem, na što su oni odgovarali jakim i dugom mitraljeskom vatrom. To je trajalo i preko noći, ali su vojnici (kojih je bilo 130 i 5 žandarma) uspjeli pobjeći s oružjem, u zoru 8./IX, prema Brčkom, radi toga što su se partizani koji su blokirali taj put u noći povukli u logor. Tako je 8./IX ujutru pala kasarna. Zaplijenjene su 2 puške sa oko 400 metaka, 4 radija, 1 kamion i još neke vojničke stvari. Zatim je kasarna zapaljena, a na općini izvješena komunistička i srpska zastava. Zaboravili smo napomenuti da su se općinske vlasti, sa pretsjednikom i djelovođom na čelu, stavile na raspoloženje komandi našeg odreda. Tako su seoske starješine slale hranu i ljude po potrebi. Oko 10 h prije podne obavijestio nas je komandir straže na Majeveci da je napadnut od vojske iz Tuzle, koja je došla u 4 kamiona sa mitraljezima i puško-mitraljezima. Odmah je poslana pomoć našoj straži.

Za vrijeme žestoke borbe ustaše su palile kuće pored ceste i ubile nekoliko ljudi, žena i djece. Borba je trajala do 3 h po podne i vojska se povukla. Kad smo sišli na cestu, naišli smo na mnogim mjestima na lokve krvi, a na jednom mjestu ležala je gomila mozga i satnička šapka. Kako smo obaviješteni, bilo je 180 vojnika, od kojih je jedan zarobljen, 41 ranjen, 8 mrtvih, a među njima i jedan satnik. Zarobljen je jedan redar munice od 250 komada. Zarobljenog vojnika smo razoružali i pustili. Poginuo je jedan seljak koji [je] pošao sa dvocijevkom hama u pomoć. Bio je pijan i nije znao da se čuva.

10./IX u 3 h poslije podne dolazi nam jedan musliman i obavještava nas da ćemo biti napadnuti od vojske koja se nalazi u Čeliću, na putu Brčko—Tuzla. Pošto su nam svaki dan dolazili lažni izvještaji, to smo smatrali da je i ovaj izvještaj lažan a ovaj čovjek neki špijun. Kad bi ovaj izvještaj bio i istinit, smatrali smo da se možemo oduprijeti pošto, prema njegovom kazivanju, nije bilo tako mnogo vojske. Radi svake sigurnosti, iste večeri poslan je jedan odred [od] 40 ljudi da osigura put na toj strani. Noću između 10 i 11 u 2 h dolazi čovjek i obavještava nas da ćemo biti napadnuti i sa druge strane, sa puta Bijeljina—Tuzla. Odmah smo pokrenuli sve snage, pošli u tom pravcu i zauzeli položaj. Pošto smo se htjeli osigurati i od strane muslimanskog sela Teočak, poslali smo našoj straži pomoć od 20 ljudi.

11./IX oko 10 h prije podne napadnuti smo sa svih strana, čemu se nismo nadali. Privukli su se neopaženo na sva okolna brda i osuli na nas vatru iz mitraljeza i topova. Videći da se nalazimo u vrlo opasnoj situaciji, pred mnogo jačim neprijateljem, poslije kraćeg vijećanja komanda odreda donosi odluku da se svi povuku u pravcu Međednika. Povlačenje je odmah izvršeno, ali nisu svi uspjeli da

se povuku prema Međedniku, jer su neki bili u borbi do 4 h po podne, te su se neki povukli u pravcu šume Jelice, a jedni prema Ugljeviku. Glavnina je otišla prema Međedniku. Pri odstupanju dočekani smo bili vatrom sa samog Međednika. Ipak se uspjelo zaobići neprijateljske položaje i zavući se duboko u šumu Međednik. Komandir našeg odreda, drug »Mrki«, uspio je da zaobiđe neprijateljski položaj i prije nas stigne na Međednik. Pošto je na glavninu pripucano, mi smo kasno stigli na Međednik i druga Mrkog nismo tamo našli. Obaviješteni smo da su se svi drugovi spasli, ali još ne znamo gdje se koji nalazi. Videći da se nalazimo u vrlo teškoj situaciji, četnici su odmah predložili da se pl.faninom] Majevicom povlačimo i prebacimo u Srbiju. Pošto druga Mrkog nije bilo, ja sam se tome usprotivio i rekao da ja nL u kom slučaju ne mogu napustiti ovaj teren na kojem sam određen da radim. Četnici su ostali uporni i pozvali ko hoće da ide s njima, a ko neće, da ostane sa mnom. Pošto su ljudi bili preplašeni od velike navale, većina je otišla sa njima, tako da je sa mnom ostalo 10 ljudi. Poslije odlaska četnika pridolazili su ljudi koji su se zagubili, tako da sada ima 20 pušaka. Mi smo napomenuli da naš niko nije poginuo, a niti je uhvaćen. Po našoj ocjeni bilo je oko 2000 vojnika, ustaša i pljačkaša, a po pričanju nekih ljudi bilo je i više. Napadačii su bili naoružani sa 4 topa i oko 10 mitraljeza. Sa naše strane u borbi je učestvovalo 120 partizana i četnika. Poslije našeg odstupanja vojnici su išli naprijed da se kod našeg logora sastanu sa ostalima, dok su ustaše pljačkale, palile i žarile. Bojeći se da ne budu napadnuti iz zasjede, tjerali su pred sobom gomilu žena i djece da bi se na taj način zaštitili. Mnogo porodica ostalo je bez domova, hrane i odjeće. Marvu su isto gonili kao plijen. Vojnici i ustaše ponašali su se zvjerski. Ubili su nekoliko mladića, djece i jednu djevojku, a jednog starca bacili živa u zapaljenu zgradu, gdje je izgorio. Jednoga seljaka su nagonili da viče: Zivio Hitler i Pavelić, a on im je rekao sljedeće: »Vi ste lopovi i pljačkaši zajedno sa svojim Hitlerom i Pavelićem'«, i uzviknuo je pred gomilom žena i djece, koji su pored njega gonjeni: »Zivjeli komunisti i cetnici, živjeia sloboda, živjela Sovjetska Rusija!« Odmah je na mjestu strijeljan.

Prije našeg odstupanja Nacionalno-oslobodilački pokret postao je masovan. Seljaci su dragovoljno, sa sjekirama i vilama, čuvali straže po brdima. Svakim danom gomilama su dolazili k nama tražeći puške da se i oni bore. Za vrijeme borbe, trčali su i oni borbu s vilama i sjekirama. Tako je jedna žena sjekirom, jednim zamahom, otsekla ruku i oduzela pušku ustaši, jer je isti htio da je siluje. Seljaci su sve što su najljepše imali u kućama donos'li za hranu partizanima, s riječima: »Borite se i nemojte nas odustati, a mi _ćemo biti uz vas i sa vama«. Poslije odstupanja borbeno raspoloženje u masama je donekle opalo usljed straha, jer se vojska još u selu zadržala. Međutim, desilo se ono što smo mi

предвидјели. Четврти дан после борбе (15/IX) војска се нагло повукла оставивши у свом логору поклану марву коју је spremila за ручак. У цијелом крају у коме смо ми држали власт до отступања, а то је 9 села, настало је безвлашће, јер је жанд. касарна срушена, жандарми и војска отишли, а ми нисмо доста јаки да власт поново узмемо. Борбено расположење се повраћа. Селјаци нас поново траже и доносе нам храну, иако сами са храном сада оскудијевају.

Од почетка наших борби па до данас, ухватили смо и стрипљали тројцу Срба, за које се установило да су шпјуни, што су и сами при испиту признали.

Накнадно смо дознали да се друг Мрки пребацио за Виасеницу са још неколико другова. Сазнали смо за петнаест људи с пушката који се крију, али их још нисмо сабрали.

SMRT FAŠIZMU!

Raspop¹

БР. 169

УПУТСТВО ШТАБА ДРВАРСКЕ БРИГАДЕ ОД 18 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ГЛАМОЧКОГ БАТАЉОНА У ВЕЗИ С УСТАШКО-ДОМОБРАНСКИМ ПОНУДАМА ЗА ПРЕГОВОРЕ И НАРЕЂЕЊЕ ЗА НАПАД НА ГЛАМОЧ²

ШТАБ I БРИГАДЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА

ШТАБУ БАТАЉОНА ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА
ЗА ГЛАМОЧ

Примили смо ваш извјештај од 17. IX. 41. По питању преговора о којима ви говорите Штаб бригаде наређује следеће:

1. Став бригаде по питању свих преговора с непријатељском војском јесте да се захтијева од непријатеља ПОЛАГАЊЕ ОРУЖЈА. Само под тим увјетима ми можемо непријатељу дати гаранцију да му се неће ништа десити и да ћемо му моћи дати заштиту на нашем територију. Дакле, захтјев који ви треба да поставите пред непријатељске војне претставнике јесте ДА ПОЛОЖЕ ОРУЖЈЕ и ништа више.

¹ 31еуо Ророуш

* Редакција располаже копијом документа.

2. У вези с њиховим приједлозима да се наша војска разиђе и да се врати мирним пословима, треба људима рећи да су то само њихови трикови којима се они служе да би разбили наше одреде и да би их онда лакше савладали. У томе погледу треба радити што више да би се код људи разбиле и посљедње илузије о некоме мирном завршетку започете борбе.

3. Најновији догађаји на вашем фронту, нарочито понуда тих преговора, очито говоре о слабости непријатеља и о тешком положају у који је он запао. Зато Штаб бригаде наређује да ваши одреди морају најхитније извршити сљедеће задатке: непријатеља потпуно очистити из поља и опколити потпуно град. Прије тога потпуно запосједнути цесту Гламоч—Ливно. Послије опкољавања града има се извршити јуриш на сам град и заузети га по сваку цијену. Тај задатак морате извршити и можете да га извршите с обзиром и на непријатељске снаге и на њихово морално стање. Дакле, одмах прећи на посао и припремити напад на Гламоч.

4. У вези с нападом на Гламоч осигурати пут према Млиништима и према Прекаји. Озрен и друге важне стратегиске тачке не смију ни по коју цијену пасти непријатељу у руке. На Озрен, по могућности, поставити тешки митраљез.

5. Треба повести што више рачуна о прибирању хране и њеном смјештају. Одмах по идућем куриру поднијети о томе извјештај.

6. Тражену муницију не можемо послати. Шаљемо вам само 5 (пет) комада нагазних мина. Мине кад постављате, будите врло пажљиви и замаскирајте их што боље да их непријатељ не би могао примијетити.

Обавијестили смо вас да су борбе између наших одреда и талијанских окупатора започеле прије три дана. Борбе су биле жестоке; за ова три дана наши су одреди нанијели непријатељу знатне губитке: преко 100 рањених и мртвих, док је код нас свега један мртав, а два лакше рањена. Изгледу за даљњу борбу доста добри. Према Петровцу и Бихаћу нема већих борби. Према Бањој Луци воде се борбе већих размјера. Курира редовно слати!

Уз другарски поздрав:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

Шт. Бр. 18. IX. 41

Комесар бригаде,

Командант бригаде,

ПИСМО ШТАБА ДРВАРСКЕ БРИГАДЕ ОД 18 СЕПТЕМБРА
1941 ГОД. ШТАБУ БАТАЉОНА ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА
ЗА ЛИКУ О ЦИЉЕВИМА И ЗАДАЦИМА НАРОДНООСЛОБО-
ДИЛАЧКОГ ПОКРЕТА

ШТАБ БРИГАДЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА

ШТАБУ БАТАЉОНА ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА
ЗА ЛИКУ

Примили смо извјештај од 15-ог ов. м. Ваш извјештај о Кулен Вакуфу не задовољава. У извјештају настоји се прикрити право стање ствари. Већ, не знамо ни по који пут, чујемо исту ствар. Босанци окривљују Личане а Личани Босанце, а у ствари ради се о пљачци и насиљу које су вршили и једни и други. Шта више, сигурно је утврђено да су поједини одреди из Лике приграбили сву муницију и други материјал тако да данас и они одреди који су се борили око Кулен Вакуфа и који су могли бити снабђевени муницијом — исте немају, већ траже од Штаба бригаде. О томе више није потребно да говоримо, доли да још једном нагласимо како неодлучно руководство у оваквим моментима није у стању да спријечи овакве ствари, ако не потпуно, а оно колико-толико. У том погледу убудуће све треба учинити да се исто не би поновило.

Прелазимо на други и најважнији дио вашег извјештаја. Ради се о питању Народно-ослободилачке борбе и нашег става у тој борби према талијанским окупаторима, који данас настоје свим силама утушити ту борбу. Ми то питање већ неколико пута додирујемо. Ми смо јасно нагласили какав је став и какав мора да буде став према Мусолинијевим разбојницима. Данас, заправо већ трећи дан, наши одреди воде херојску борбу са Мусолинијевим разбојницима и на дјелу показују како треба своју слободу бранити и отимати од народних непријатеља. Дакле, у томе факту најјасније оцртан је наш став, заправо став нашег народа. Зато је толико беспредметно свако даљње наклапање о овим питањима, већ треба пријећи на стварки рад. У извјештају говори се о несташици одијела, обуће, хране, о тешкој зими која треба да дође, о slabим превозним средствима и много чему другоме, што свакако није разлог да би се могло рећи како је један народ спреман „компромису и са црним вра-

гом". Народ који је пошао у борбу баш зато што је толико опљачкан и толико обесправљен не може узимати те аргументе као разлоге да би данас требало обуставити ту борбу. Свакако да има потешкоћа у томе погледу, али те потешкоће не погађају само нас, већ у исто вријеме и непријатеља. Наши одреди, иако оскудијевају у тим потребама, ипак су у једној огромној премоћи над непријатељем. Јасно је да један народ који се дигао на општи устанак, који брани свој опстанак и води борбу за своје пуно ослобођење, има и те како премоћ над непријатељем који је омрзнут од свих поробљених народа, па и од свога властитога народа. Зар није такво стање са Мусолинијевим „црним кошуљама" и са њиховим домаћим плаћеницима? Зато ми знамо само за једно: треба све своје снаге уложити у Народно-ослободилачку борбу и учинити све да та борба не поприми реакционарни карактер и да је домаћи народни непријатељи не окрену кривим путем. У томе нема препрека које се не могу савладати. Онај ко тражи у тим потешкоћама оправдање за неуспјехе, односно чак повлачи закључак да се стварно не може ништа учинити, ТАЈ ЈЕ ОПОРТУНИСТА И ЛИКВИДАТОР наше Народно-ослободилачке борбе.

У извјештају се говори о шверцу и другим прљавим пословима којима се баве разни народни непријатељи. Свакако, све то може да угрожава народну борбу ако се томе на вријеме и радикално не стане на пут. Зато најхитније треба предузети оштре мјере против тога. Сигурно је да се ни те мјере неће моћи предузети ако се има опортунистички став по горе наведеним питањима и ако се гледа кроз прсте тим елементима.

По питању преговора које би неке издајнице наше народне [борбе] хтјели да поведу и са претставницима Павелићевих разбојника, Штаб бригаде заузима јасан став: 'немилосрдна борба и то без икаквих компромиса против тих људи.

Што се тиче војних претставника хрватске војске, па били они у некадашњој југословенској војсци или не били, с њима се може само утолико преговарати уколико су вољни прећи на народну страну и борити се заједно с нама или одложити оружје. Никаквих других преговора не може бити и све друго може бити само разбијање наших редова и пут за угушење наше народне борбе.

Ваша напомена: како има примјера да се хрватски, српски и муслимански сељаци покушавају потпуно ујединити у борби и онемогућити даљња међусобна разрачунавања — само је диван примјер и доказ како је наша борба исправно постављена и како ми даље морамо радити. То су примјери који нам показују како у исто вријеме ми можемо наставити нашу борбу и како ћемо с успјехом разбити све ликвидаторе, издајце и опсрту-

нисте свих боја. Треба само радити, а сигурно је да народ никада неће издати и да неће погријешити. На завршетку извјештаја који сте упутили нама, напомињете како треба сузбијати опортунизам, окупљати све снаге, и како је политика талијанских окупатора потпуно јасна. Ако вам је све то потпуно јасно, онда морате наћи и начина и снага да то спроведете у живот. До данас нисмо добили од вас ниједног извјештаја шта сте у том погледу учинили. Не знамо да ли сте издали иједан летак или~било коју другу публикацију против свих оних непријатеља наше борбе које ви помињете у вашем извјештају. Треба употријебити све снаге против тих народних непријатеља.

Што се тиче слања делегата на неку конференцију о којој се говори у посебном допису, ми у првом реду немамо јасну слику о томе шта се жели том конференцијом постићи и зашто је заправо та конференција сазвата. Познато је свима вама да је прије непуних 20 дана одржана конференција војних делегата свих крајева ослобођене Босне и Лике. Претставници из личких крајева били су на вријеме позвати и углавном на тој конференцији били су и заступљени. Даље, та је конференција донијела резолуцију која је била израз воље и става свих тих војних претставника. У резолуцији јасно и недвосмислено оцртан је став нашег Народно-ослободилачког покрета по свима питањима. Та резолуција уствари је наш програм који ми морамо у живот спроводити. До данас није наступио ниједан разлог који би нас могао руководити да се сазове једна нова конференција. Још једном наглашавамо: ми уствари не знамо о чему се ради и зашто се та конференција сазива.

На нашим фронтovima слeдeћe је стање: већ три дана према Грахову, код Ресановаца, воде се борбе између Мусолинијевих „црних кошуља“ и наших партизанских одреда. Борбе су огорчене и наши одреди нанијели су непријатељу знатне губитке: преко 100-што убијених што рањених, један камион уништен и неколико моторбицикла заробљено. На нашој страни: два рањена и један погинуо. Борбе су у току. Обавијестили смо на вријеме све остале партизанске одреде и поставили пред њих одређене задатке. Према ПетроЕцу засада нема већих борби; према Гламочу такође. Треба нагласити да су наши одреди у близини Петровца, прије неколико дана, уништили око два вода непријатељске војске; наши су том приликом имали више рањених и два мртва.

Штаб бригаде наређује да одреди вашег батаљона, у заједници са осталим одредима који су упућени према Бихаћу, што хитније опколе Бихаћ и стану га што јаче угрожавати са свих страна. Да би се задаци што боље и што брже извршили, ступити у **Безу** са одредима босанскокрупским (Велики и

Мали Радић). Ваш Штаб треба у танчине израдити план са конкретним задацима за поједине одреде. Ово схватити као најхитније, јер од тога зависи успјех наших борби око Петровца и Кључа. Одмах извијестити Штаб бригаде шта је у том погледу учињено.

Уз другарски поздрав:

СМРТ ФАШИЗМУ!

18-1X-1941

13 часова

Политички комесар,
В. Стојнић

Командант бригаде
Љубо Бабић

БР. 171

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД 18 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДИРУ ЧЕТВРТОГ ОДРЕДА ЗА ФОРМИРАЊЕ ЈУРИШНОГ ОДРЕДА РАДИ „ИЗВОЂЕЊА БРЗИХ И ИЗНЕНАДНИХ АКЦИЈА НА ПРАВЦИМА БОСАНСКИ ПЕТРОВАЦ—БРАВСКО И БРАВСКО—САНСКИ МОСТ¹

ШТАБ 1 БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

Н А Р Е Д Б А
за 18 септембар 1941 г.

КОМАНДИРУ IV ОДРЕДА

У вези с наредбом овога штаба од 14 ов. м. зона дејства вашег одреда је Б. Ваганац—Бравско, тј. на правцу: друм Петровац—Бравско и жељезничка пруга према Сан. Мосту.

Да би свој задатак најуспешније извршавали, командир ће изабрати најпоузданије и храбрије људство (првенствено добровољце) из свога досадањег људства са положаја Осјеченица и људства из II батаљона, те са тим људством кренути што пре за Опгрељ; на Оштрељу ће се одреду прикључити људи (20) из Смољане и тако сви скупа, под командом командира М. Роквића, кренути на додијељену просторију.

¹ Редакција располаже копијом документа.

За вријеме даљег рада и борбе са непријатељем, од истога отимати што више оружја и муниције, те тако свој одред ојачавати са добрим и сигурним борцима из с. Смољане, Б. Ваганца, Бравска итд.

Ваш одред је јуришни (летећи) с обзиром на задатке и просторију на којој има да се бори, те према томе гледајте да у своме наоружању имате што више п.митраљеза; према томе, од водника Врточких водова (Вукше¹ и Стеве²) узмите два п. митраљеза, а намјесто њих дајте им тешки митраљез, који се на том правцу може корисније употребити.

Са људством које крене с вама поведите и пет људа храбријих-без оружја (3 ће бити за три пушке, а 2 за послугу на п.митраљезу који се налази на Оштрељу и чека ваш долазак).

Ваш одред треба бити страх и трепет за непријатеља на додијељеној вам просторији, тако да му се спријечи свако снабдијевање тим пругама и правцима, а материјал који би пошао да падне у наше руке (**мунлција, оружје** итд.).

Уз људство које поведете са собом, гледајте да пренесете што више п.митраљеза, поред горе наведена два.

Другу Ђиласу³ предајте дужности и упутите га за правилно и тачно извршење задатка на просторији на којој сте се ви досада борили, те да буде зајамчен ред и мир и безбједност становништва на истој од злоставе и пљачке.

О извршењу ове наредбе поднесите потпун извјештај, а по истој одмах поступите.

Уз другарски поздрав:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

Политички комесар,

Командант

¹ Јово Вукша, мајор ЈА, погинуо јануара 1945 год. као замј. команданта Десете љубљанске бригаде у Словенији.

² Стево Радосевић, касније издао НОБ, постао четник и убијен од партизана 1942 године.

³ Петар Ђилас

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРВАРСKE БРИГАДЕ ОД 18 СЕПТЕМ-
БРА 1941 ГОД. ШТАБУ РИБНИЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ БА-
ТАЉОНА ЗА ЗАТВАРАЊЕ ПРАВАЦА И КОМУНИКАЦИЈА
КЉУЧ—БОСАНСКИ ПЕТРОВАЦ И КЉУЧ—ЧАЂАВИЦА И
ОБАВЈЕШТЕЊЕ О РЕЗУЛТАТИМА БОРБЕ ПРОТИВ ИТАЛИ-
ЈАНА КОД РЕСАНОВАЦА¹**

ШТАБ I БРИГАДЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА

ШТАБУ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА

Рибник

Примили смо ваш извјештај од 16-ог ов. м. У вези с вашим извјештајем Штаб бригаде наређује:

1. Да ваш партизански одред који се налази на путу Кључ—Петровац (у Пауновцу) и даље остане на том положају. Тај партизански одред има задатак да контролише пут Кључ—Петровац и да онемогућава сваки покрет непријатеља у том правцу. Тај задатак врло је важан, јер непријатељ сада може само од стране Санског Моста или Кључа добијати помоћ, пошто је са свију других страна опкољен. Зато овај задатак повјерите најсигурнијем и најспособнијем одреду. Тај одред нека настоји повезати ое што чвршће у својим акцијама са одредима који се налазе око Бравског Ваганца.

2. Ваши одреди који се налазе на путу између Кључа и Чађавице треба и даље да остану на тим положајима и да по сваку цијену онемогуће пролаз непријатељу било у ком правцу. Тај одред треба стално да узнемирава непријатеља и да угрожава сам Кључ. Уопште, Кључ треба што чешће нападати и угрожавати га са свију страна, како би непријатеља довели у што тежи положај на свима странама.

3. Ваш одред који је требао успоставити везу са одредима преко Врбаса нека вам стално шаље извјештаје, како бисте и нас могли о свему на вријеме обавјештавати. Хитно нас обавијестите о догађајима у Раткову и другим крајевима око Бање Луке. Успостављајте везе на све стране према Бањој Луци.

4. У вези с дописом замјеника команданта Штаба за Босанску Крајину по питању склапања и прибирања хране, Штаб

¹ Редакција располаже копијом документа.

бригаде наређује да одмах поднесете исцрпан извјештај коликим залихама ваши одреди сада располажу и колике би залихе могли осигурати када би се прешло на прибирање истих. Исто тако у извјештају назначите најзгодније мјесто за склониште тих залиха.

5. Радите и даље на учвршћивању ваших одреда и на васпитавању наших бораца, како би постали прави партизани. Досада сте добро радили, вјерујемо да и убудуће нећете заостати ни у ком погледу. Нарочито код бораца сузбијати све жеље за паљевинама, пљачкама и другим насиљима над невиним становништвом, билд оно муслиманско или хрватско.

Обавјештавамо вас да већ трећи дан трају борбе између наших партизанских одреда и Мусолинијевих „црних кошуља“. Талијански окупатори напали су наше одреде, али су досада с успјехом одбијани и нанесени су им велики губици (преко 100 што мртвих што рањених; у нас¹ један мртав). Непријатељ је изгубио неколико моторбицикла и спаљен им је један камион. Борбе и даље трају и о њиховом току на вријеме ћемо вас обавјештавати. Око Бихаћа из дана у дан ланац наших одреда све више се стеже. До борби још није дошло. Код Петровца нема већих сукоба. Прије два дана наши су одреди у Бравском Ваганцу нанијели непријатељу велике губитке. На осталим фронтима нема засада већих новости.

Шаљемо вам радио-дневнике. Остали пропагандни материјал раније смо вам послали, те га увијек најбоље искористите и упутите тамо гдје је стварно потребан и намијењен.

Шаљите редовно извјештаје.

Уз другарски поздрав:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Шт. Бр. 18. IX. 41

Политички комесар,

Командант бригаде,

¹ Код нас

БР. 173

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРВАРСKE БРИГАДЕ ОД 18 СЕПТЕМ-
БРА 1941 ГОД. ШТАБУ ЛИЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉО-
НА ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ЗАРОБЉЕНИХ ДОМОБРАНА У КР-
БАВИЦУ¹**

ШТАБ БРИГАДЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
11ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА

ШТАБУ БАТАЉОНА ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА
ЗА ЛИКУ

Штаб бригаде упућује 25 ослобођених хрватских војника
горе наведеном штабу. Наређује се да се са војницима најље-
пше поступа и да се упуте у Крбавицу другу Марку Крнтији²,
одакле ће даље бити упућени својим кућама.

Уз другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Шт. Бр. 18. IX. 41

Политички секретар,

Командант бригаде,

¹ Редакција располаже копијом документа.
² Марко Орешковић

IZVJEŠTAJ ŠTABA SEMIZOVAČKOG BATALJONA OD 19 SEPTEMBRA 1941 GOD. ŠTABU SARAJEVSKE OBLASTI O STANJU U JEDINICAMA BATALJONA I IZVEDENIM AKCIJAMA¹

ŠTABU PARTIZANSKIH ODREDA S.[ARAJEVSKE] O.[BLASTI]

Ranije nismo mogli uputiti izvještaj. Bili smo zauzeti oko formiranja Igmanske čete. Posao oko njenog formiranja bio je težak, jer su uslovi za njen opstanak b'li prilično nepovoljni.

1) Štab bataljona² je formiran. Njegovo je sjedište sada na Igmanu. U štab je unišao kao komandant jedan drug³ iz Sarajeva. On je rezervni oficir. Nije part.fijac], ali ima uslova da to postane. Zamjenika nismo postavili, jer zasada nema zgodnog čovjeka koji bi tu dužnost obavljao, a osim toga, nisu uspostavljene sve veze, s obzirom na stanje u Sem.[izovačkom] odredu. Za političkog komesara određen je M. Popić⁴. Mlad part.[ijac], ali neobično vrijedan. Za intendanta određen je drug Jozo⁵. Po formaciji, treba da uđe ljekar, ali ga nemamo, iako smo to tražili iz Sarajeva. tObećano nam je da će se uputiti neka drugarica radi stvaranja bataljonskog previjališta.) Rad'o-aparat smo pribavili; šapirograf, a i pisaću mašinu ćemo dobiti za koji dan, te ćemo biti u mogućnosti da organizujemo slušanje radio-vijesti po četama, a, osim toga, i da razvijemo življu propagandu, koja je ovdje neophodna s obzirom na držanje ne samo muslimana i Hrvata nego i Srba. Blagajna bataljona sada iznosi 1000 (hiljadu) dinara. Kurirska služba s bataljonskim štabom tek će biti uspostavljena. Dosada su veze bile slabe i neredovne. Bataljon raspolaže jednom štampanom istorijom V.K.P.(b).

2) Vogošćanska četa. — U zadnjem izvještaju obaviješteni ste o prvoj akciji ove čete. Mi smo primili izvještaj i nije potrebno da vas detaljnije ponovo obavještavamo. Uglavnom akcija je uspjela. Prema izvještaju, oni su trebali da preduzmu i nove akcije, ali o tome do danas nismo primili izvještaja. Štab čete je uspio da izvrši širu mobilizaciju ljudstva. Četa broji oko 90 ljudi sa više od 50 pušaka. Sastav: 5 radnika, ostalo seljaci. Jedan Hrvat, ostalo Srbi. Formacija čete izvršena je i uglavnom se slaže sa direktivom tog štaba. Naređeno im je da formiraju pionirski vod. Akcija ove čete treba da i dalje ostane — pruga i cesta, osim toga, kretanje i ,mobi-

¹ Original izvještaja je u rukopisu, bez potpisa.

² Štab Semizovačkog bataljona

³ Milan Čelvić, ubijen od četnika u Stublini 1942 godine.

⁴ Manojlo Popić, poginuo kao partizan na Vlašiću 1942 godine.

⁵ Jozo Rodić

lisanje ljudstva prema Varešu i Kladnju. Isto tako četa treba da se poveže s Ozrenskom četom.

U četi je nedovoljan broj partijaca, a i nedostaje jedno stručnije vojno lice. Zato smo tražili iz Sarajeva nekog boljeg partijca i jednog oficira. Ishrana čete dosada je bila potpuno riješena, a ubuduće im je naređeno da stvaraju potrebne rezerve hrane. Četa logoruje po'klancima na Crnom Vrh.

Primljenu literaturu toga štaba spremili smo četi i data su uputstva za prorađivanje toga materijala. Pošto se stvorila bataljonska tehnika, mi ćemo sami materijal umnožavati, jer se osjeća velika potreba šire propagandne akcije. Štab čete, u izvještaju, predlaže akciju na Semizovac i Rajlovac, ali je taj prijedlog odgođen dok se ne riješi pitanje Semizovačke čete. Četi je upućeno 1000 (hiljadu) din.

3) Igmana četa. — U zadnjem izvještaju je objavljeno da je Igmana četa trebala izvršiti akciju na Bradini, a da je u putu stupila u borbu sa žandarmima, ustašama i naoružanim civilnim musliman. stanovništvom (sa više od 200 ljudi). Ona se vratila u Vlakovo, odakle smo prešli ponovo na Igman s tim da [se] osigura njen stalni opstanak. Četa broji 36 partizana. Svi su naoružani. Stvorena je četna komora, koja je bila uslov za opstanak čete radi udaljenosti sela. Sjedište je na Igmanu, u blizini Brezovače odakle se četa snabdijeva krompirom. Prva akcija bila je —• kuća i prenočište Mozera. Tu smo našli nešto hrane, deka, jednu pušku i radio-aparat, i jednog konja sa samarom (u komori imamo još jednog osamarenog konja). Druga akcija čete bio je napad na prugu kod Binježeva. Akcija je izvršena 17-og, u noć Dignute su šine i voz je izletio. Lokomotiva je prevrnutna i potpuno uništena, s njom i dva vagona. Pregledana je cijela kompozicija i našli smo tri vagona žita i jedan vagon piva. Pivo smo bacili u vodu, žito smo pokušali da zapalimo, ali nam n'je pošlo za rukom, jer nismo imali pri ruci benzina. Radi udaljenosti sela nije se mogla pokušati podjela narodu. Pri povratku sa te akcije ušli smo u drž.favnu] ergelu. Tu smo uzeli samo tovarni pribor s dva konja. Konje nismo povelili radi toga što bi predhodno trebalo da znamo da li su potrebni tome štabu prije nego što bi smo ih podijelili narodu. Štab čete je odlučio da s Igmana krene prema Bjelašnici da razoruža jednu žan.[darmerisku] st.[anicu], a odatle da krene prema Bradini. Saobraćaj na pruzi je obustavljen do danas u podne. Veće akcije na pruzi, naročito na mostovima, iz'skuju pak.[lene] maš.[ine], naročito radi mostova. Mobilizacija ljudstva koje nije u odredu radi akcija na pruzi zasad nesprovodljiva. Uslovi za akcije na pruzi su neobično teški s obzirom na udaljenost objekata. Ishrana u četi je osamostaljena. Četna kuhinja sprema sve. Mjesto hljeba upotrebjava se mandra od brašna i kromp'-ra.

Priliv ljudstva u četinu nije onakav kako bi se to očekivalo. Danas ćemo pokušati izvršiti širu mobilizaciju po selima ispod

Igmana, pošto smo prethodno razgovarali sa seljacima i organizovali povjerenike za ishranu. S tako proširenom četom krenuće se prema Bradini i pokušati izvršiti i tamo mobilizaciju.

Stav srpskog seljaštva nije protiv naše borbe, ali je [seljak] nevjerovatno uplašen i u stavu isčekivanja. Osim toga, okasnila vršidba mnoge zadržava. Naše prve akcije, propaganda, uticale su naročito u selima ispod Igmana (do Blažuja). Veze sa selima između Hadžića, Pazarića i Tarčina nismo mogli do danas uspostaviti. Kasatići i Ušivak odbijaju da stupe u odred, navodeći da je borba još prerana. Muslimansko stanovništvo nije obaviješteno o ciljevima naše borbe i vlasti, [te] uspijevaju da ih mobilišu u većem broju protiv srpskih sela, a i protiv nas. U jednom napadu na Drozgo metvu učestvovali su muslimani-civili. Tom je prilikom ubijeno preko 50 ljudi. Poslije akcija ove čete žandarmerija i ustaše su mobilisali muslimansko civilno stanovništvo da tragaju po šumi. Bilo ih je preko 100 naoružanih muslimana-civila. Došli su od Hadžića do Brezovače. Ovo je znak da te mase još uvijek pogrešno shvataju našu borbu. Zato smo posvetili veliku pažnju propagandi i u tome već uspijevamo. Odlučili smo da ulazimo u po koja muslim. sela i da održavamo konferencije....

Vlasti su u gotovo svim selima (srpskim) uspostavile neke čuvare — muslimane i Hrvate, i to u sporazumu sa bogatijim Srbima seljacima. Navodno, te bi straže trebalo da čuvaju sela od paleža, a ustvari one nadziru da ne bi pojedinci napuštali sela i stupali u odrede.

Ukoliko se veze s pojedinim selima pojačaju, moraćemo očistiti sela od tih čuvara.

Proturaju se po selima i neki proglasi Koste Pećanca u kojima on poziva Srbe da stupe u borbu protiv partizana, nazivajući ove razbojnicima i pljačkašima.

Zadnjih nekoliko dana kurs vlasti je ublažen prema Srbima. Obaviješteni smo da [su] čak neke komisije otišle u sela koja su ustaše popalile da procijene štetu i da nadoknade oštećenima. Ozloglašene ustaše su uklonili i pronijeli glas da se sve ustaše skidaju i da žandarmerija preuz'ma vlast. Dok su ranije akcije na pruži bile popraćene paljenjem obližnjih sela, poslije naše [akcije] oficiri hrvatske vojske su uvjeravali seljake da neće biti nikome n'šta.

Ceta je dobio jednog rezervnog oficira¹, on je zamjenik komandira i vodnik prvog voda.

Ceta logoruje pod bajtama koje smo sami digli, a pošto očitimo Igman, ulogorićemo se u Brezovači, selu iznad Hadžića. To ćemo učiniti onda kad budemo sposobni za akcije, kao što su napad na, Pazarić, Hadžić i Blažuj.

¹ Nedo Pindžo, docnije izdao NOB i strijeljan od partizana 1944 god. kao izdajnik.

4) Semizovačka četa. — Stanje u četi je izloženo u zadnjem izvještaju. Upućeno je pismo jednom od partizana, u kojem je traženo da komandir što hitnije ide na Romaniju. I kako čujemo, on se odlučio da ode. U istom pismu tražili smo saradnju dok se ne riješi slučaj sa Rodićem.¹ Tražili smo da ta četa izvrši što hitnije akcije na putu Raskršće—Kiseljak.

Što hitnije likvidirati Rodića. Ukoliko nije stigao na Romaniju, uputiti jednog ili dvojicu ljudi da preuzmu štab čete. Pisali smo seljacima toga kraja i obrazložili im cijeli slučaj; i oni se ne slažu s radom Rodića. I kod partizana stvorilo se nezadovoljstvo zbog nedostatka veze. Materijal od vas nismo predali Rodiću i kom.[paniji], nego ga je pol.kom., koji se nalazi na putu za Visoko, pročitao sam partizanima. Sada je povoljan momenat da se riješi pitanje ove čete. Ukoliko bi to bilo gotovo, organ'zacija bataljona bi bila okončana i tada bismo mogli početi s akcijama širih razmjera. Shvatite to najozbiljnije i preduzmite korake što hitnije.

5) Visočki odred. — Politkom bataljona upućen je da ponova organizuje taj odred, jer su neki ljudi, pod uticajem Rodića, prešli u njegovu četu iz toga odreda. Prema dobivenom izvještaju, to su oni uč'nili da bi izbjegli onu disciplinu koja je bila uspostavljena u tome odred.

6) Odred u Vojkovićima. — Uspostavili smo vezu s ovim odredom. On se vezao za Trebevički bataljon. Mišljenja smo da bi taj odred trebao da postane odredom za vezu između našeg bataljona i Trebevičkog. U tom sm'slu upućujemo mu pismo da se sporazumi sa štabom Trebevičkog bataljona. Tražimo da nam pošalju dvojicu stalnih kurira u naš štab. U tom smislu trebalo bi i sa vaše strane da se izvijesti štab Trebev'-čkog bataljona.

Prema direktivama toga štaba mi bi trebalo da organizujemo bataljonsku intendanturu. Ta je zamisao ostvarljiva kod drugih bataljona. Cete su međusobno razdvojene i pitanje ishrane treba da rješava svaka za sebe. Zato smo odlučili da pri četama postoji intendant. Za slučaj većih zaliha koje bi došle, Stab bi u tom slučaju mogao da [ih] raspodjeljuje po četama.

Primili smo ono pismo i adrese. Odmah smo uputili pol.kom. bataljona prema Visokom da pomogne da se tamo stvori biro i da na neki način pohvataju veze sa Kaknjom i Varešom. U selima ispod Igmana stvorićemo biro i povezati ga za Sar.fajevom]. Po drugim selima na mostar.fskoj] pruži zasad ne možemo ništa učiniti, ... Komandiru čete u Vogošći upućen je prepis onog pisma da prema direkt'vama postupi u tamošnjim selima.

Mišljenja smo, ukoliko cio Štab ne bi dolazio u ovaj kraj, da Seljo² obiđe čete i da stupi u vezu s nekim selima u kojima je on

¹ Milan Rodić, posta₀ četnik i strijeljan od partizana u Bos. Krajini.

² Slobodan Princip-Seljo

poznat. Poslije toga bi i Aco¹ završio svoj zadatak. Ukoliko bi bilo moguće, ponovo podvlačimo i u ovom izvještaju, Seljo bi trebalo da preuzme komandu ovog bataljona. Kada bi smo uspjeli da mobiliziramo sve snage ovoga kraja, tada bi smo mogli biti sigurni da bi smo vrlo brzo riješili osnovni zadatak našeg Oblasnog štaba — Sarajevo. Hitno šaljite direktive i odgovor na naša obr.dva izvještaja Kurir čete iz Vogošća stalno će biti u Lukama.

Pozdrav

SMRT FAŠIZMU — NARODU SLOBOĐA!

ŠTAB BATALJONA

BR. 175

NAREĐENJE ŠTABA DRVARSKJE BRIGADE OD 19 SEPTEMBRA 1941 GOD. ŠTABU OPERATIVNOG SEKTORA MLINIŠTA ZA RUŠENJE ŽELJEZNIČKE PRUGE JAJCE—MLINIŠTA I OBAVJEŠTENJE O BORBAMA PROTIV ITALIJANA I USTAŠA KOD RESNOVACA, BRAVSKOG, SITNICE I BANJE LUKE^a

ŠTAB I BRIGADE
NARODNO-OSLOBODILAČKIH
PARTIZANSKIH ODREDA

KOMANDI PARTIZANSKIH ODREDA ZA MLINIŠTA

Izvještaj od „bez datuma) primljen. Prema vašem izvještaju izlazi da se neprijatelj nalazi samo oko Mrkonjić Grada i oko Jajca, a da je sav drugi teren očišćen. U vezi novih zadataka pred kojima stoje vaši odredi Štab brigade naređuje:

1. Povezati sve odrede koji se nalaze prema Mrkonjić Gradu i Jajcu, ukoliko to nije učinjeno.

2. Budući da su svi odredi upućeni prema Mrkonjić Gradu i Jajcu, treba osigurati dobru vezu sa tim odredima i držati osigurane sve putove u pozadini otkuda bi neprijatelj mogao nadirati. Naravno, razoriti put RTliništa—Odžak i Mliništa—Mračaj, kuda bi se neprijatelj najlakše mogao pokretati. Razoriti željezničku prugu Jajce — Mliništa što jače i napraviti je potpuno neupotrebljivom. Na putove treba postaviti što više raznoraznih prepreka, rušiti drveće, stijene itd.

¹ Hasan Brkić

¹ Redakcija raspolaže kopijom dokumenta.

3. Dobili smo izvještaj o pokušaju vojnih pretstavnika hrvatske vojske da povedu, navodno, neke pregovore. Mi smo izdali potrebna uputstva i vjerujemo da se tu radi o jednom običnom manevru. Može se sigurno očekivati njihov novi udar na naše odrede i pokušaj da prodru prema Mliništima i Drvaru, te u vezi s t4m Štab brigade naređuje da vaši odredi u zajednici s odredima oko Glamoča preduzmu sve potrebne mjere. Treba putove što više osigurati i napraviti ih potpuno neupotrebljivim, kao što smo i gore naveli.

4. Po pitanju Desnice¹ i njegovog voda, Štab brigade naređuje da se odmah podnese iscrpan izvještaj sa sljedećim podacima: koliko je Desničin vod brojio ljudi, koji su ljudi napustili položaje i ometali borbu, kako se Desnica pokoravao naredbama itd., kako bi Štab brigade, na osnovu tih podataka, mogao donijeti potrebne mjere i odluke.

5. U vezi stanja oko Glamoča, o kome govorite u izvještaju, Štab brigade preduzeo je potrebne mjere.

6. Odred Desnice ima da se odmah uputi u Drvar radi odbrane samog mjesta. Naredbu odmah izvršiti čim je primite.

Stanje na frontovima: već četvrti dan naši odredi s uspjehom vode borbe sa Musolinijevim »crnim košuljama«. U toku zadnja tri dana naši odredi uništili su neprijatelju nekoliko kamiona i motorbicikla, a nanijeli mu gubitak: preko 100 mrtvih i ranjenih. Mi smo imali gubitke: jedan mrtav i dva ranjena. Juče je dejstvovala naša artiljerija i nanijela neprijatelju velike gubitke: uništena jedna cijela art'ljerska baterija, nekoliko kamiona, i [ima] više mrtvih i ranjenih. U toku jučerašnjih borbi naši nisu imali nijednog gubitka. Danas na frontu kod Resanovaca nema većih sukoba. Ukoliko odredi na ličko-dalmatinskoj strani stupe u borbu, a to će učiniti sudeći po svemu, talijanskim okupatorima nanijećemo teške gubitke i dovesti ih u bezizlazan položaj. Najvažnije je da su danas zajedno sa Talijanima došle i ustaše koji su, presvučeni u odijela karabinera, počeli da kolju žene, djecu i ljude, tako da su se ponovili krvavi prizori iz prošlih dana. Oko Petrovca nije bilo većih borbi. Jedino na Bravskom došlo je do sukoba sa neprijateljem i tu mu je nanesen veći gubitak; naši su imali nekoliko ranjenih i mrtvih. Oko B'haća vode se mjestimične borbe. Sigurno ste primili izvještaj iz Sitnice da su se sela oko Banje Luke digla na borbu. Hitno slati izvještaje. Šaljemo vam nešto propagandnog materijala.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODIMA !

Št. Br. 19. IX. 41

Komesar brigade,

Komandant brigade,

¹ Ilija Desnica

**НАРЕДБА ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ДРВАРС-
СКЕ БРИГАДЕ ОД 19 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. О ПРОМЈЕНИ
НАЗИВА „ГЕРИЛСКИ ОДРЕД“ У „ПАРТИЗАНСКИ ОДРЕД“
И „ПОЛИТИЧКИ СЕКРЕТАР“ У „ПОЛИТИЧКИ КОМЕСАР“**

ШТАБ I БАТАЉОНА „СЛОБОДА“

Н А Р Е Д Б А
од 19-IX-1941 г.

ПОЛИТИЧКИМ КОМЕСАРИМА И КОМАНДИРИМА
СВИХ ОДРЕДА

Према директивама Врховног одбора национално-ослободилачког фронта,¹ а по одлукама Штаба бригаде, овај штаб вам саопштава и наређује следеће:

а) Назив „политички секретар“ треба да се промијени са називом „политички комесар“. Назив комесар је много прихватљивији и разумљивији за герилце.

б) Назив „герилски одред“ треба промијенити у назив „партизански одред“. — Врло често се употребљавају изрази: четник, чета итд., па се скреће пажња командама одреда да настоје свим средствима васпитати партизане у горе наведеним изразима. Израз „четник“, непријатељ свјесно употребљава да би пред осталим народима сакрио нашу ослободилачку борбу, да би створио што већу мржњу између српског и хрватског народа, те тиме себи омогућио лакшу пљачку, тиранију и насиље.

ц) Називе: четник, герилац и сл. треба замијенити називом партизан из горе наведених разлога.

Уз партизански поздрав:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

Командант батаљона:

Политички комесар:

Илија Дошен

¹ Мисли се на Главни штаб НОП одреда Југославије.

БР. 177

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА РИБНИЧКОГ БАТАЉОНА ОД 19 СЕП-
ТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ДРВАРСKE БРИГАДЕ О РАСПО-
РЕДУ И ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОМ СТАЊУ БАТАЉОНА**

ШТАБ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА
РИБНИК
од 19 септембра 1941 год.

ШТАБУ I БРИГАДЕ НАЦИОНАЛНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТ.[ИЗАНСКИХ] ОДРЕДА

Дрвар

У вези с вашом наредбом од 18-IX-41¹, коју смо примили
вечерас, извјепггавамо сљедеће:

1) Наш партизански одред из Црквеног стално се налази
на засједи у Пауновцу, на путу Кључ—Петровац, са одређеним
задатком.

2) Наша три одреда налазе се на сектору Мркоњић Град—
Гламоч, а један држи бусију на путу Кључ—Чађавица, у Кло-
готовцу.

3) Један одред упућен је Парт.[изанском] одреду „Врбас“
у Мањачи, и данас смо примили извјештај да је доспио и ухва-
тио везу с тим одредом, те се налази на путу за овамо.

Одред „Врбас“ у Мањачи тражи од нас да што прије уда-
римо на Ситницу, али то је сада немогуће, јер смо вечерас при-
мили извјештај да је велики број хрватске војске стигао из Гла-
моча према Мркоњићу, а сигурно ће извјестан број остати на
Ситници, јер Ситница зна да је угрожена док је са евих страна
опкољена нашим одредима.

Што се тиче Раткова и Соколова, неколико Ратковљана
дигло се и ступило у одред „Врбас“, а чим би пала Ситница, ди-
гли би се листом и Ратково и Соколово.

4) Што се тиче склањања и убирања хране, наши одреди
сада не располажу никаквим залихама са храном, јер је храна
у рукама самог радног народа и од народа се узима преко по-
литичких комесара. Обрађивање и убирање цјелокупне хране
препуштено је политичким комесарима и цивилном народу. На-
род је бијело жито већ убрао и скоро већ потрошио, јер много
од тога је попаљено од стране непријатеља.

Сада једино има много кукуруза, који још није доспио за
уклањање, али је врло добро родио, те уколико се могне сачу-

¹ Види док. бр. 171

вати од непријатељског надирања када се исти сабере, моћи ће се свакако обезбиједити исхрана овд.[ашњег] становништва.

Обавијештени смо да су данас вођене борбе на Штрбини, али извјештај о резултату нисмо примили.

Предузето је све што је могуће на васпитању и учвршћивању наших бораца, те су се за борбу врло добро успособили, а дисциплина је у другом погледу прилично порасла.

Кад се приберу сви наши одреди у своје базе, сигурно ћемо приредити и предузети нешто значајније, о чему ћемо свакако поднијети детаљан извјештај.

Молимо за остала упутства и наређења уколико има нешто ново.

СМРТ ФАШИЗМУ! ЖИВЈЕЛА СЛОБОДА!

Командант штаба
КовачевиН

БР. 178

ИЗВЈЕШТАЈ О МОРАЛНО-ПОЛИТИЧКОМ СТАЊУ ЈЕДИНИЦА И СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА У БРДУ ОРАШКОМ ДРВАРСКОЈ БРИГАДЕ ОД 19 СЕПТЕМБРА 1941 ГОДИНЕ

ШТАБ ГЕРИЛСКИХ ОДРЕДА
У БРДУ ОРАШКОМ
19-1X-941 г.
Брдо Орашко

ШТАБУ БРИГАДЕ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА

Дрвар

Ваш извјештај од 17. ов. м. примили смо, из којег видимо да су борбе између наших одреда и фашистичке банде отпочеле. Ваши први успјеси радују нас и наши герилци с одушевљењем наставиће свету започету борбу против заједничког непријатеља свих поштених људи. Наши одреди налазе се у засједи код Рипачког Кланца и труде се да по цијену живота спријече надирање непријатеља из Бихаћа за Бос. Петровац. Непријатељ од Бихаћа већ неколико дана баца топовске гранате на наше положаје, али ни до данас није успио нанијети нам никакве гу-

битке. Њихова пуцњава топова ни најмање не задаје страха нашим храбрим герилцима. Поступићемо по вашој наредби и ухватићемо везу с герилским одредима из Радића, како би спријечили надирање непријатеља из Крупе за Бихаћ. Пропагандни материјал смо растурили тамо гдје је потребно. Пошаљите нам увијек неких корисних летака, како би што лакше непријатеља придобили, јер међу истима има и поштених људи. Лист „Герилац“ доставите нам уколико имате. Радиовијести најновијега датума молимо доставите нам.

[Из] вашег извјештаја видимо да сте наше митраљезе поправили и употребили за борбу против Талијана. Молимо пошаљите нам бар један наш митраљез, јер нам је неопходно потребан, пошто непријатељ стално напада и постоји бојазан да не би продро. Такође молимо пошаљите нам бар један пушко-митраљез у замјену за тешки митраљез, који вама препуштамо.

Молимо доставите нам неког корисног прашка и масти за рањенике, које сами лијечимо.

14-1X-941 г.

Брдо Орашко

ШТАБ ОДРЕДА,
Политички комесар
М. Пухача¹

БР. 179

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД 19 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДИ ПЕТОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА ЗА ПОСЈЕДАЊЕ ПОЛОЖАЈА ГОЛО БРДО — ШАИНОВАЦ — МАТИЈЕВАЧА И ОБАВЈЕШТЕЊЕ О ФОРМИРАЊУ ШЕСТОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА²

ШТАБ 1 ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“
19-1X[-1941 год.]

V ПАРТИЗАНСКОМ ОДРЕДУ

Примили смо извјештај о распореду ваших снага према Петровцу. Из њега се види да је вод Вођеница заузео сувише далеко положаје од Петровца, те према томе не може да кон-

¹ Милан Пухача

² Редакција располаже копијом документа.

тролише непријатељске покрете, нити може с успјехом да дЈелује против њега. Ради тога је потребно да се тај вод спусти на положај Голо Брдо—Шаиновац—Матијевача. Нарочито је важно држати Голо Брдо и Шаиновац и на тај начин онемогућити непријатељу да сам заузме та брда. Уз то, сваки непријатељски положај може се добро осмстрити и може му се спријечити продор у села. Командир вашег одреда, који је био овдје у Штабу, сагласио се о заузимању истих положаја. Саме патроле вашег одреда нису довољне да би се могле одупријети непријатељском надирању.

На овим положајима одмах предузмите копање ровова и заклона, како би се стријелци могли заклонити од непријатељске ватре и у исто вријеме са успјехом да бране положаје.

С обзиром да је наш IV одред добио нови задатак о раду на сектору Бравски Ваганац—Бравско и с обзиром на даље пре-групписавање наших снага у вези са ситуацијом на југу, досадашњи водови Врточа заузели су положаје IV одреда Медено Поље. Ови водови проглашени су VI партизанским одредом. Цвјетнички одред II батаљона дјеломично је заузео положаје II одреда. Ради тога, убудуће, има да одржавате везу са VI партизанским одредом Врточе. Шаљемо вам и наредбу у којој је изнесено прегрупписавање наших снага. Нарочито обратите пажњу на надирање непријатеља према Оштрељу и Дрвару, тако да ваш одред одмах ступи у дејство. У том случају ваш одред мора да са свим снагама напада непријатељске положаје са те стране и тиме да онемогући непријатељу пребацивање свих снага према нашим одредима који бране Оштрељ.

Шаљемо вам материјал који сте тражили: 20 кг соли, 1 кг паприке, У2 кг пушчане масти, 40 комада динамита, 40 ком. капсули, корде, 40 арака папира и 1 флашицу гумарабике, 4 ком. индига, 50 ком. коверата, 1 пантљику.

Шаљемо вам три комада радио-дневника.

Шаљите редовно извјештаје.

Уз партизански поздрав:

СМРТ ФАШИЗМУ! СЛОБОДА НАРОДИМА!

Политички комесар,

Командант,

БР. 180

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
19 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ВРТОЧКИМ ПАРТИЗАНСКИМ
ВОДОВИМА ЗА ФОРМИРАЊЕ ШЕСТОГ ОДРЕДА И ПОСЈЕ-
ДАЊЕ ПОЛОЖАЈА КАДИЊАЧА — РАСТОВА ГЛАВИЦА —
КРЊЕУША**

ШТАБ I БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

**НАРЕДБА
од 19-IX-1941 г.**

ГЕРИЛСКИМ ВОДОВИМА — ВРТОЧЕ

Пошто су извјесни водови IV герилског одреда пребачени на нове положаје, то водови Врточа имају запосјести досадашње положаје водова IV герилског одреда Медено Поље, тј. од Жуте Главице преко Кадињаче, Растове Главице па до крњеушке цесте. Због важности ових положаја и снага врточких водова, и јединствене команде, герилски водови Врточа проглашују се самосталним одредом под називом: VI герилски одред Врточе.

Како је потребно да сваки одред има своју команду, то вам се наређује да герилци сами изаберу командира и политичког секретара, које ће да потврди Штаб батаљона. Њихова је дужност да одржавају сталну везу са овим штабом, као и са својим сусједним одредима лијево и десно. У ту сврху имају одредити сталне курире за овај штаб.

Оперативни официр овога штаба присуствоваће бирању командира и политичког секретара и даће детаљније упуте о заузимању горњих положаја.

Одред ће да организује своју исхрану у договору са сеоским одборима који су досада хранили IV герилски одред, као и помоћу свога села, јер је одред бројчано јак. Има организирати своју кухињу, која може бити у Капници и даље, и свој логор. Сем тога, овај одред има за задатак да држи ред и мир у позадини, да не дозволи пљачку по селима и да све самовољне пљачкаше шаље с подацима овоме штабу.

С партизанским поздравом:

СМРТ ФАШИЗМУ! СЛОБОДА НАРОДИМА!

Политички секретар,
Илија Дошен

Командант,
Мића

БР. 181

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
19 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДИ ЧЕТВРТОГ ПАРТИ-
ЗАНСКОГ ОДРЕДА ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ЗАРОБЉЕНИХ ДО-
МОБРАНА У ШТАБ НОП ОДРЕДА ЗА БОСАНСКУ КРАЈИНУ¹

ШТАБ I БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

ПАРТИЗАНСКОМ ОДРЕДУ ВРТОЧЕ, МЕДЕНО ПОЉЕ

Упућује се преко вашег одреда 11 ослобођених хрватских војника који иду својим кућама. Ове војнике треба даље спровести до Штаба партизанских одреда за Босанску Крајину у Мајкића Јапру.

Ослобођеним хрватским војницима морате изаћи у сусрет, нарочито у погледу исхране и преноћишта. То су људи који ће користити нашој Народно-ослободилачкој борби у својим мјестима.

Са другарским поздравом:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

19-IX-1941 год.

Политички комесар:

Командант батаљона:

¹ Редакција располаже копијом документа.

BR. 182

**IZVJEŠTAJ SEKRETARA OBLASNOG KOMITETA KPJ ZA BOS.
KRAJINU OD SEPTEMBRA 1941 GOD. DELEGATU CK KPJ SVE-
TOZARU VUKMANOVIČU-TEMPU O VOJNO-POLITIČKOJ SI-
TUACIJI U BOS. KRAJINI¹**

DRAGI TEMP,²

Tvoje zadnje pismo³ sam pr'mio. Istovremeno sam primio i proglas P⁴.

U celosti se slažem s tvojim zamerkama i kritikom u pogledu dosadašnjeg rada, kao i samoga izvještaja. Tačno je to da one greške koje su učinjene u samom početku nije lako u sadanjoj situaciji ispraviti. Prebacivanje ljudi i održavanje veza danas je daleko teže nego što je bio slučaj ranije. Naročito postoje poteškoće u vezi sa Drvarom i okolinom. No te poteškoće nisu takove da se ne bi dale savladati...

Pokraj svega toga, od prošlog izvještaja do danas stvar se ipak u izvjesnoj meri popravila. Uхватili smo veze sa nekim mestima sa kojima ranije nismo imali veze ([na] pr. Krupa, Prnjavor, Stari Majdan i još neka okolna mesta i ova [veza] preko odreda koji se nalazi u blizini B.[anje] L.[uke]). Poslani su ljudi u ona mesta gde dosada nismo imali nekog jačeg uticaja i gde je sam pokret bio skrenuo u drugom pravcu, [na] pr. Bronzani Majdan, Velika Rujiška, Čađavica i još neka manja sela. Sem toga se nešto učinilo i u političkom pogledu, iako veoma malo. Kontakt[om] sa jednom grupom ljudi (Srba), koji su bili odvojeni i stajali sami za sebe, postignut je sporazum da se stope, odnosno priključe postojećem odredu u okolini B. Luke. Četa oko Prijedora ima veoma lepe uspehe u muslimanskim selima, [koja daju] pomoć u hrani i sklanjanju ljudi. Uopšte nisu neprijateljski nastrojeni prema partizanima. Videli su da partizani ne vode borbu protiv muslimana kao takovih. Odred kod B.[anje] L.[uke] bio je vrlo lepo pozdravljen prigodom otstupanja odreda posle napada i konačnog uništenja ustaškog stana u selu Memićima. U Krupi na Vrbasu, posle napada na žandarmerijsku stanicu i pri povlačenju odreda, seljaci su partizanima nudili duhan i hranu i veselo ih pozdravljali i ispratili. Jednom rečju, u svim onim mestima gde se ima iole uticaja musli-

¹ Original izvještaja je u rukopisu. Izvještaj je pisan oko 20 septembra 1941 godine.

² Svetozar Vukmanović

³ Pomenutim pismom Redakcija ne raspolaže.

⁴ Misli se na proglas Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu. Tim proglasom Redakcija ne raspolaže.

mansko stanovništvo, pa ni hrvatsko, nije prema partizanima neprijateljski raspoloženo. No, naravno, i tu ima izuzetaka. U Skender Vakufu, gde su naši odredi napali i odneli iz žandarmerijske stanice ono što im je trebalo, prigodom povlačenja seljaci muslimani su ih veselo ispratili. Ovakvih i sličnih [primera] mogao bih da navedem još nekoliko.

U pogledu fronta:

2) Četa oko Prijedora vodi borbu s vojskom, ustašama i nem. vojskom. Neprijatelj nastoji da taj kraj potpuno očisti od partizana. U tu svrhu je juče u tome pravcu otišlo pet tenkova sa »mrtvoglavcima«. Na ovom sektoru je jedan [neprijateljski] avion stalno u akciji. Seljaci koji se bore s našim ljudima brane sela odlično. Dosada je na tome sektoru poginulo sedam njem. vojnika i dva oficira. Ranjenih ima dosta. Sve su bolnice [kao] i Higijenski zavod puni ranjenika. Četa koja tamo operiše oko Prijedora povlači se prema Grmeču preko Kozare. Neprijatelj pokušava opkoliti Kozaru sa tri strane: od Dubice, Krupe i B. Luke, odnosno Prijedora. U slučaju jačega pritiska ta četa će se p[r]obijati u pravcu Grmeča da bi se što uže povezala s četom oko Drvara i zajedničkim snagama braniti zauzeta mesta i osvajati druga. Štab četa¹, koji se nalazio na teritoriji Jajca, ovih dana je krenuo u pravcu Kozare. Tamo u Kozari i okolini ukupan broj ljudi koji se bore iznosi oko 5.000. Mnoga sela — kao: Čađavica, Vel. Rujiška, Suhača itd. — nalaze se u rukama naših ljudi. Važno je napomenuti da kod povlačenja ide celo selo: žene i deca i stoka (To su, naravno, srpska sela, jer u tom kraju su srpska sela u većini). Dobili su umnoženi proglas, a i sami su izdali letak povodom poziva seljacima² da se vrate kućama. Ovaj poziv nije imao jačega efekta. Seljaci su uočili da se tu radi jedino o prevari, i relativno je mali broj naseo ovoj prevari.

3) Oko Krupe se još uvek vode borbe. Da bi neprijatelj pošao prema Kozari, mora najpre da očisti teren oko Krupe. Električna centrala u Krupi se još uvek nalazi u rukama partizana. Osvetljenja u mestu nema. Interesantno je napomenuti da se vojska teško odlučuje poći u šumu, hvataju samo krajeve šume. Inače je ova četa, osim ranijih operacija, izvršila u zadnje vreme napade na sedam vojničkih kamiona u sedam navrata. Zarobili su tri teška mitraljeza, 12.000 metaka, nekoliko pušaka i drugih stvari. Poslan je proglas i u Krupu.

¹ Misli se na Stab za Bosansku Krajinu.

² Radi se o ustaškim pozivima seljacima da napuste borbu, predaju oružje i vrate se kućama, a ustaška država im, tobože, garantuje mir i bezbjednost. Ovakvi pozivi upućivani su seljacima nekoliko puta 1941 god., a i kasnije.

4) Četa oko B.[osanskog] Novog drži se veoma dobro. Nedavno su napali rudarski magacin u Lješljanima i iz njega digli sve ono što su dignuti mogli, a što nisu mogli dignuti i poneti, to su zapalili. Velike količine masti, brašna, graha, kafe itd. gorele su još i drugi dan, ugasiti se uopšte nije moglo. Kod Dragočaja su onesposobili prugu za 24 h. Kvarre sistematski žičanu železnicu rudničku. Rudnik uopšte ove godine nije u stanju da proradi.

5) Odred oko B.fanje] Luke napao je pre tri dana ustaški stan u Memićima, odneli iz njega što im je trebalo, [pa] onda ga zapalili. Kod Bočca napadnut je jedan njem. kamien i ubijena dva nem. vojnika. Oštećen je put B. Luka—Jajce. No posle dva dana opet je uspostavljen saobraćaj. Ono što je vajjno za ovaj kraj oko B.[anje] L.[luke] jeste to da su sela spremna da se odupru progonu i iseljavanju Srba. Zasada je ovaj odred uglavnom zauzet tom mišlju da se seljaci mobilišu i oružjem da se odupru iseljavanju. Reakcija, progon i hapšenje seljaka malo se utišali, ali nisu prestali, vrše se i dalje.

6) Jajce. — Odred koji se tamo nalazi pre desetak dana napao je žand. stanicu u Skender Vakufu. Demolirao opštinu i poštu. Odneli dva radio-aparata, jedan pomoćni telefon sa pošte, u opštini spaljeni spisi i odneseno nešto novaca. Ispražnjen je i dućan jednog mesnog ustaše u mestu Skender Vakufu. Odneli su mu vrednosti od 10—15.000 din., tu je poginulo 5 žandarma i ustaša. Na našoj strani su poginula dvojica. Ovaj napad je izveden po danu. Seljaci, i Srbi i muslimani, u početku kod napada bili su preplašeni, ali kad su videli protiv koga se vodi borba, onda su pri povlačenju odreda grlili pojedince i davali im svega što su imali.

7) Vode se borbe još oko Sanskog Mosta u pojedinim selima. Većina ljudi je u šumi. Zene kod kuće sa decom. Zene su od ustaša progonjene zbog njihovih muževa, tako da često i same žene moraju bežati s ljudima.

Jedino ono što seljake, a i mnoge naše nazovi partijce, dovodi u očajanje, to je front. Nikako oni ne mogu da shvate kako je to moguće da Nemač prodi, da Crvena vojska može toliko da izgubi tenkova, topova itd. Veruj da jedan dobar deo ljudi, koji su u samom početku bili sa simpatijama na strani SSSR-a, danas gube veru u SSSR i veruju u nemačku pobjedu. Naročito front na jugu je mnoge ošamutio. No imaće vremena i da se osveste.

Inače smo proglas umnožili. Istovremeno sam umnožio i ono pismo što si mi poslao, kao i Titovo pismo tebi¹, te sam poslao pojedinim odredima i četama: [u] Prijedor, Novi, Krupu i ovde, u okolinu. Meni je mlo što je Tito onako postavio stvar. Ja sam smatrao [da] treba da se s tim stavom upoznaju baš ti rukovodeći naši ljudi na terenu.

¹ Pomenutim pismom Redakcija ne raspolaže.

Što se pak mene tiče, dragi Tempo, ako sam kriv i zaslužim part. sud, ja sam tu i od toga ne bežim.

Zasada ovoliko. Uz pozdrav — Smrt fašizmu!

Stari¹

P.S. Naknadno doznajem da se vode borbe oko Doboja. U Doboju ima velik'h požara. Drug koji je bio upućen u Doboј da se izvesti o stvarima — vratio se iz Prnjavora, odande nije mogao dalje. Niшта konkretnije nije mogao doznati, samo to: da je puškaranje veliko i da se niko od Prnjavora u pravcu Doboja ne pušta.

БР. 183

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ИОП ОДРЕДА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ О БОРБАМА И АКЦИЈАМА БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКИХ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ПРОТИВ ОКУПАТОРА И ДОМАЋИХ ИЗДАЈНИКА³

БОРБЕ И АКЦИЈЕ

Неумањеном жестином води наша Народно-ослободилачка партизанска војска борбу за ослобођење Босне и Херцеговине испод туђинског јарма. Борбе се и даље воде по свим крајевима Босне и Херцеговине.

У Босанској Крајини борбе се настављају. Наша партизанска војска држи чврсто у својим рукама Дрвар и Оштрељ и напада у правцу Бос. Петровца, гдје је непријатељ концентрисао преко 3000 војника и много аутоматског оружја, артиљерије и тенкова. Али наша војска храбро се држи. Они нам јављају: „Све то за нас није велики проблем, ако узмемо само њихове снаге, јер ми смо већ неколико пута имали са њима јаке окршаје и сваки пут их потпуно сломили. Уз помоћ одреда око Крупе и Санског Моста ми ћемо с Петровцем брзо обрачунати и наши ће одреди брзо надирати тамо". Наша партизанска војска надире у правцу Гламоча и Кулен Вакуфа, чији се пад ускоро очекује. У осталим дијеловима Босанске Крајине врши

¹ Оиго Рисаг

* Објављено у „Билтену" бр. 2 Штаба НОП одреда за БиХ од 20 септембра 1941 године.

се прегруписавање наших снага, како би, новим налетима, те организоване наше снаге извршиле свој задатак чишћења Босанске Крајине од непријатеља.

У Тузланској области воде се и даље непрекидно жестоке борбе. Од Зворника, преко Власенице, Сребрнице, Соколца, па све до Стијена на Романији — све је ослобођено, било од наше партизанске војске, било од четничких одреда. Борбе се бију не само око Зворника и Бијељине, него и око саме Тузле. Пруга Тузла — Добој не ради ево већ 10 дана. Наша партизанска војска чврсто је стегнула обруч око Тузле. Подаци из ових борби које се воде око Зворника, Бијељине, Брчког и Тузле недостају нам. Имамо само извјештај о првим борбама око Маглаја и Добоја, па га у цијелости износимо: „Наш напад кретао се исто Еремино на мјеста Маглај, Добој, Карановац, Грачаница, Петрово Село итд. Ми ћемо приказати посебно сваки од ових напада: 1) Наш напад на Добој кретао се истовремено са три стране: преко усорског моста, од спречанског моста преко гробља и преко Шишца на град. Напад преко гробља и преко Бара закаснио је за један сат, пошто су имали да ликвидирају своју жандармериску станицу. Око 11 сати наши партизани су били већ у центру града. Још су Нијемци давали отпор са хотела „Гриза“, хрв. војска — са града и са тврђаве, тако да се наше лијево и десно крило није могло спојити. Тог дана, око подне, офанзива је достигла врхунац, па су несвјесни чланови одреда почели да извлаче робу из затечене жандармериске касарне а запостављали фронт. Зато се десно крило морало повући на Босну а лијево крило се задржало у Усори. Тога дана смо извели веће количине пушчане муниције, бомби и конзерви са усорских магазина и магазина у Барама. Сутрадан Нијемци су концентрисали веће снаге на Усори и Барама и пребацивали наше лијево крило преко Босне, тако да су сви магацини у Усори и Барама остали у рукама Нијемаца, као и 12 вагона топовске муниције који су стајали спремни на одлазак. Снажним контранападом наша војска је поново опет заузела Усору и Баре и запалила велики магацин муниције у Усори, свих 6 магацина муниције у Барама и свих 12 вагона пуних муниције који су били спремни за транспорт на Источни фронт. По најближој процјени, дигнуто је у зрак преко 100 вагона муниције (топовских граната, авионских бомби, нагазних мина итд.). 2) Приликом напада на Карановац и Грачаницу заузели смо оба мјеста скоро без жртава. У Грачаници заузели смо жанд. станицу и усташки логор и разоружали их, али, како се у Карановцу чула јака пушчана паљба и детонације бомби, пошли смо у помоћ одреду у Карановцу, а оставили смо у Грачаници само мању стражу која је патролирала до 3 сата по подне а

онда се псвукла. У Карановцу је била хрватска војска, која је још у рано јутро растјерана и прешла на десну страну ријеке Спрече. Одмах затим дошла су 2 камиона хрватске војске из Тузле и ми смо се повукли, да бисмо одмах затим повратили се и бомбама разјурили их. Тек после подне дошао је цијели воз војске и ми смо се повукли пред премоћном силом. 3) Маглај смо заузели у . . . од пола сата и држали га два дана. Заплијенили смо око 600.000 куна, 60 пушака, 2 пушкотраљеза и приличне количине муниције и намирница. Намирнице су подијељене међу всјском и сиромашним становницима. Разрушили смо жељезничку станицу, телеграф и телефон, те жељезничку пругу на том сектору. После смо се повукли у брда и заузели погодније положаје, које и данас држимо. Петрово Село смо такође лако освојили и заузели жапдармериску станицу, разоружали посаду. После подне дошло је један камион хрватске војске, али нам је успјело да војнике разоружамо а камионе запалимо. Тек увече смо се повукли када је дошао један воз пун војске. Хрватска војска и усташе се сада утврђују дуж пруге коју смо разрушили на читавој дужини од Лупљанице иза Маглаја и од Добоја до Тузле. Усташе пале српске куће и убијају незаштићено становништво дуж пруге. Они ужурбано оправљају пругу, али ми ћемо је поново разрушити чим је оправе". Они су ову пријетњу и изврпгили. Прута Добој — Маглај је наново прекинута и није радила за три дана, а пруга Тузла — Добој још ни данас не ради. Наша партизанска војска, у читавој овој области, задаје непријатељу тешке ударце.

У Херцеговини наша војска, иако још недовољно организована и недовољно дисциплинована, води жестоке борбе с окупаторима. Постигнути успјеси су стварно велики. Али наша војска не смије дозволити несметано дјеловање црногорских комитских чета и других пљачкашких банди, те назови четника по Херцеговини. Наши штабови не смију дозволити да наша војска претставља само оружану руљу. Тај основни задатак морају да ријеше наши штабови. Износимо како су се развијале борбе у Херцеговини за последњих 10 дана: „Акција која је прије 10 дана почела на Дабру, после успјешног завршетка, условила је и изазвала такво стање у масама да се није могла избјећи фронтална борба с усташком власти у читавом овом крају. Одреди народне војске, понесени побједом на Дабру, кренули су се спонтано, праћени огромном масом народа, даље преко Билећког среза. Без борбе је разоружана постаја Дивин. Побјегла је војска с постаје Мека Груда и придружила се постаји на Планој. Њима су се придружиле усташе — муслимани и ту су се сви утврдили и организовали отпор. Било је услова

да се питање Плане (најјаче муслиманско село у Билећком срезу) ликвидира без борбе, предајом усташа — зликоваца народној војсци, да се нијесу умијешале црногорске комитске чете које су почеле да врше покољ над свим муслиманима. Битка је пошла сада кривим путем и поставила се као борба народне војске и муслимана. Кривицу за ову ствар сносе црногорске комитске чете, које ми још нијесмо успјели савладати и растурити. Битка код Плане трајала је два и по дана и била је огорчена и крвава. Плана је коначно у нашим рукама. Заробљено је 80 хрватских војника и много усташа. Војници су пуштени, а усташе стријељане. Преостали мали број хрв. војника и усташа побјегао је у правцу Билеће, гдје су се затворили у војни логор. Послије битке код Плане заплијенили смо око 300 пушака с муницијом и бомбама и 2 пушкомитраљеза. Тада је народна војска продужила поход на Билећу, гдје се већ од раније водила борба између одреда народне војске (Мирушке и Баљачке чете) и усташа који су били напали слободна села Баљке и Мируше да натуре своју власт. Кад је народна војска у Баљцима и Мирушама потисла непријатеља према Билећи, онда су усташе послале из Требиња појачање у Биле-[^]У> У јачини од око 400 војника. Успутне чете народне војске (Дубочане и Љубомир) су, по наређењу Штаба, отвориле борбу да спријече појачање. Успјели су да потуку ту војску и да заробе око 200 војника и усташа. Ту су заплијенили: преко 300 пушака, 21 лаки митраљез, 5 тешких митраљеза, 2 бацача бомби са 20 комада бомби, много муниције и једну хаубицу од 100 мм калибра са 80 метака (вуку је 6 коња). Потпуно је потучено појачање из Требиња, слободна војска из ових чета кренула је да појача опсаду Билећког логора. Муслимани у самој Билећи остали су мирни приликом уласка наше Народно-ослободилачке војске у град и предали оружје, док су усташе и муслимани са Плане прикључили се хрватској војсци која је била повучена у логор. Управо кад се спремао коначни удар за заузимање логора (дејство хаубица и бацача бомби), појавиле су се италијанске моторизоване трупе и наша војска морала се повући и евакуисати Билећу. Италијани су укинули усташку власт и загели опсадно стање у граду. Њихове трупе не мичу се из града, јер су малобројне, а друмовима не могу ићи услед тога што су друмови страховито порушени од стране наше војске. Читав Билећки срез је слободан и добро наоружан. Једина власт је наша народна војска. Сада се проводи унутрашње уређење — врше се избори народних судова и сеоских старјешина, као и органа народне власти. У Невесињу слабо организовани и слабо вођени одреди народне војске разоружали су без борбе око 340 хрватских војника на Трусини. Заплијењено је око 340

пушака, 3 тешка и 5 лаких митраљеза са преко 20 сандука муниције и малим бројем бомби. Покушано је чишћење Љубиња, али се народна војска повукла услед слабе организованости. Чим се изврши реорганизација невесињске војске (која је сада у току) и учврсти дисциплина, Љубиње ће бити ослобођено. Потпуно је већ сада читав срез ослобођен. То исто важи и за Гацко и Гатачки срез.

У свим овим борбама у Херцеговини хрватска војска се распада и она је далеко од тога да буде ослонац окупатора. Она му је опасан баласт — њене масе су углавном на страни народне војске. Све заробљене војнике испраћали смо послје гошћења и одржаних говора и поздрава хрватском народу и нашој заједничкој борби. Често њихови заробљени војници и официри мијењају успомене са старјешинама народне војске. Читави одреди заробљених војника неће у команду, него траже пропуснице команде народне војске, те иду преко планина Босни и Славонији".

Према посљедњим информацијама, борбе се развијају и на подручју сјеверне Херцеговине — око Коњица и Борачких Језера. Подробних извјештаја немамо о тим борбама. Накнадно сазнајемо да су наши партизани око Билеће оборили један хрватски авион.

У Сарајевској области наша партизанска војска потпуно је ослободила Романију све до Стијена. Једина власт на Глазincu је наша партизанска војска. Огорчене борбе се воде већ 6 дана на Стијенама. Немамо извјештаја о исходу ових борби. Износимо податке о развоју борби у овој области за посљедњих 10 дана: „Вршцмо мобилизацију свега људства на селу. Дејствујемо у муслиманским селима. Истовремено чистимо ове крајеве од непријатеља. У борбама приликом повлачења хрв. војске из Власенице погинуло је 30 хрв. војника, а наша само 4. Прачанска чета извршила је рушење жељ. пруге Сарајево — Вишеград. Жељ. пруга још увијек не ради. Мокрањска чета извршила је напад на Глог и Озрен. Напад на Глог сјајно је успио. Заплијењено је: 32 пушке, 2 пушкоми mitraљеза, око 3000 метака, 1 коњ са митраљеским самаром и спрема за 30 људи и казани за кухање хране. Напад на Озрен није успио, али су жандарми запалили касарну и побјегли. Акције обимније и шире су у току. Прилив људства у партизанске редове расте из часа у час. Има примјера да се и жене саме јављају. Послије једне борбе пала је и Рогатица, али су партизани само опљачкали¹ државни новац, одржали збор, растурили своје прогласе на грађанство Рогатице и повукли се. Разорили смо телефонску линију Јахорина — Пале. Послије успјелог напада

¹ Заплијенили

на официјерски дом на Јахорини, напали смо жандармериску станицу у Ледићима и том приликом заплијенили: 10 пушака, 6 бомби, пола сандука муниције, 2 пиштоља, једну писаћу машину, 13.700 динара, ћебади и друге спреме, као и хране. Напали смо и запалили жељ. станицу у Довлићима итд. На пружи према Броду борбе и акције су у току и о њима немамо подробних извјештаја".

Наша Народно-ослободилачка војска Босне и Херцеговине доказала је у свим овим борбама да је способна за извршење крупних војних операција и чишћење од непријатеља и ослобођавање читавих области. За извојевање ових задатака, наши штабови морају хитно извршити реорганизацију својих одреда стварајући крупне војне јединице и успостављајући добре и брзе везе између штабова, о чему смо говорили у прошлом броју „Билтена". Свако оклијевање у извршењу овог задатка јесте издаја и према одговорнима поступиће се као према издајцима народне борбе за ослобођење.

М. Т.¹

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

**ЗА ШТАБ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА БОСНЕ И
ХЕРЦЕГОВИНЕ,**

БР. 184

**УПОЗОРЕЊЕ ШТАБА НОП ОДРЕДА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
ОД 20 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. О НАЈНОВИЈИМ ПОЛИТИЧКИМ
МАНЕВРИМА ОКУПАТОРА²**

ОКУПАТОРИ МИЈЕЊАЈУ ТАКТИКУ

Прије неколико дана њемачки окупатори одједном почели су се приказивати као најбољи пријатељи измученог и измрцвареног од усташа српског народа у Босни. Скоро преко ноћи од љутих непријатеља српског народа постадоше благонаклоњени пријатељи. Шта више, почеше хапсити и разоружавати усташе. То исто урадише и италијански окупатори у Херцего-

¹ Светозар Вукмановић — Марко Темпо.

² Објављено у „Билтену" бр. 2 Штаба НОП одреда за БиХ од 20 септембра 1941 године.

вини. И једни и други окупатори желе се приказати српском народу као ослободиоци испод терора и пљачке усташа. Али нас не могу заварати ови најновији маневри непријатеља. Ми прозиремо њихове намјере и планове. Они су увидјели да је читав српски народ у Босни и Херцеговини устао као један човјек на огорчену и беспоштедну борбу против крвавог терора и пљачке, против нечувених звјерстава која починише окупатори и њихове највјерније слуге усташе. Они су увидјели да се муслимани и Хрвати [згражају] над тим страховитим злочинствима и пљачкама усташа и да се у масама прикључују ослободилачкој борби српскога народа. Они су коначно увидјели да чак и хрватска војска одбија да се бори против свога властитог народа и да у њеним редовима свакодневно расте огорчење против усташа а симпатије за ослободилачку борбу. Знају окупатори да су све те снаге, на које су они рачунали, кренуле против њих и њихових највјернијих слугу усташа. И то баш у најтежим моментима по Њемачку, када су њемачке армије се заглибиле на Источном фронту и када су Нијемци присиљени да повлаче своје трупе из окупираних земаља, па и из наше земље, и да их бацају на Источни фронт. Слабе и малобројне снаге окупатора остале су саме са шаком усташа да се боре противу велике народно-ослободилачке војске Срба, муслимана и Хрвата која побједоносно наступа и чисти од непријатеља нашу земљу. У таквој тешкој ситуацији по њих, окупатори су приморани да мијењају тактику. Они су почели прогонити усташе да би се приказали како они тобоже не одобравају досадашњи терор и насиље које они починише над српским народом. Они су псчели преговарати са неким Србима и муслиманима обећавајући им ослобођење од терора усташа. Они желе поцијепати снаге устанка и окренути их једне против других. Те паклене намјере окупатора биће осујећене. Општи [презир] и смрт наћи ће сваки издајица који се прода окупаторима, па био он из редова Срба, муслимана или Хрвата. Народна-ослободилачка војска знаће казнити заслуженом казном сваког издајицу свога народа. Али не само то. Народна-ослободилачка војска мора одговарати на све паклене намјере окупатора збијањем својих редова, окупљањем у своје редове свих Срба, свих муслимана и свих Хрвата, без обзира на њихову политичку, вјерску и националну припадност, за коначно протјеривање окупатсра из наше земље. Окупатори су ослаољени и усамљеш«! Искористимо то и тјерајмо их из наше земље!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ИЗ ШТАБА НОПО БиХ-а

**ИЗЈАВА ШТАБА НОП ОДРЕДА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ ОД
20 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. О УСЛОВИМА САРАДЊЕ СА СА-
МОСТАЛНИМ ЧЕТНИЧКИМ ОДРЕДИМА¹**

ЧЕТНИЧКИ ОДРЕДИ У ДЕЈСТВУ

Упоредо с нашом партизанском Народно-ослободилачком војском дејствују и самостални четнички одреди под командом њихових штабова. Ови одреди, у освојеним крајевима, поста-вљају своје четничке команданте села, општина, срезова и" области и организују своју власт. При организовању власти у освојеним крајевима они не поступају демократски и не дозво-љавају да народ сам бира власт, односно одборнике који ће вршити грађанску власт. У вршењу власти служе се средњо-вјековним казнама: батинама и сл. Према муслиманима и Хр-ватима имају половичан став — не прогоне их, али отстрањују од сваке власти. Са Костом Пећанцем и другим издајницима срп-ског народа и њемачким плаћеницима немају ништа заједни-чког². Слажу се с нама да се треба борити против окупатора и њихових слугу. У разговорима које смо с њима водили при-стају на наш став према муслиманима и Хрватима. Предлажу нам војну сарадњу под тим условом да свака војска сама орга-низује живот позадине у оним крајевима које она сама осло-боди. А у оним крајевима које би у заједничкој борби освоји-ли, да обје војске организују заједнички живот позадине и по-дијеле плијен сиротињи и војсци. Осим тога, они нуде заједни-чко снабдијевање, тако да они нашој војсци шаљу оно шта нам треба из крајева које они држе, а ми њима исто тако. **Ми на такву сарадњу пристајемо под таквим условима, али још и под условима да они воде борбу не само против окупатора и њихових слугу усташа, већ и против Срба који су се продали окупаторима, па за њихову корист убијају и пљачкају мусли-манско и Хрватско становшггво и на тај начин сију мржњу и раздор међу народима за рачун окупатора.** Штавише, ми сма-трамо пожељним да се успостави потпуна сарадња (и војна и

¹ Објављено у „Билтену“ бр. 2 Штаба НОП одреда за БиХ од 20 септембра 1941 године.

* Ради се о оним четницима и њиховим одредима који су никли у Босни и Херцеговини спонтано, на бази борбе против окупаторског и усташког терора. Послије доласка Бошка Тодоровића, Дангића и оста-лих четничких вођа из Србије у Босну у сврху разбијања НО борбе, један дио босанских четника престао је најприје с борбом а затим убрзо почео сарађивати с окупатором, док је други дио пришао НО војсци.

политичка) између ове двије војске. Ми сматрамо пожељним да ове двије војске успоставе заједничке јединствене команде и да заједнички организују живот позадине — под условима, наравно, демократског уређења ослобођене позадине и укидања средњовјековног кажњавања, батинања и сл. Слободу морају уживати сви муслимани, сви Хрвати и сви Срби. Једино нема слободе за издајце и слуге окупатора, разбојнике и пљачкаше, па били они Срби, Хрвати или муслимани. За такве изроде смрт је најправеднија казна којом ће искупити своју издају према властитом народу. За изрицање казне успостављати народне судове, те нека народ сам суди народним издајцима. То су наше поруке четничким одредима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ИЗ ШТАБА НОП О[ДРЕДА] БиХ-а

БР. 186

ПОХВАЛА ШТАБА НОП ОДРЕДА ЗА БОСНУ И ХЕРЦЕГОВИНУ ПРАЧАНСКОЈ ЧЕТИ И ОЗРЕНСКОМ БАТАЉОНУ ЗА УСПЈЕШНО ИЗВЕДЕНЕ АКЦИЈЕ НА ЖЕЉЕЗНИЧКИМ ЛИНИЈАМА САРАЈЕВО — ВИШЕГРАД, САРАЈЕВО — БРОД И ДОБОЈ — ТУЗЛА¹

ПОХВАЛЕ

1) Изражавамо наше похвале Прачанској чети на успјешном разарању жељезничке пруге Сарајево — Вишеград, која је онеспособљена више од петнаест дана.

2) Изражавамо своје похвале Озренском батаљону на успјешном разарању жељезничке пруге Сарајево — Брод и Добој — Тузла, као и на успјешном дизању у зрак преко 100 вагона авионских бомби, топовских граната, нагазних мина и друге муниције [непријатеља] у Усори и Барама.

ИЗ ШТАБА НОП ОДРЕДА БиХ-а

¹ Објављено у „Билтену“ бр. 2 Штаба НОП одреда за Босну и Херцеговину од 20 септембра 1941 године.

БР. 187

**НАРЕДБА ШТАБА ДРВАРСКЕ БРИГАДЕ ОД 20 СЕПТЕМ-
БРА 1941 ГОД. О СТАВЉАЊУ МЛИНОВА У СЕЛУ СМО-
ЉАНИ ПОД КОНТРОЛУ ПАРТИЗАНСКИХ КОМАНДИ¹**

Н А Р Е Д Б А

Наређује се свима власницима млинова у селу СМОЉАНИ, Срез Бос. Петровац, да исте ставе на расположење војсци како би за потребе наших партизанских (герилских) одреда могли служити. Исто тако сви млинови у горњем селу имају служити и сељацима дотичног села, а, по могућности и потреби, и околним селима.

Власници млинова имају право да задрже на име отштете млина САМО — ОД СТОТИНЕ КИЛА САМЉЕВЕНОГ ЖИТА — 5 КГ (КАО УЈАМ). Уколико би се неко противио томе, има бити приведен Штабу бригаде, а млин да пређе потпуно у руке наших партизанских одреда.

Штаб бригаде именује повјереника МАРИЋА СИМУ², из села СМОЉАНЕ, који има да контролише спровођење ове наредбе.

Да би се горњи посао што боље обављао, Штаб бригаде наређује да се створи СЕОСКИ ОДБОР од поштених домаћина који ће руководити овим послом. Треба створити правилник и одредити дежурне у млиновима који ће пазити да не би било каквих злоупотреба или других прљавих ствари.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

Ст. Бр. 20/1Х. 41

Комесар бригаде,

Командант бригаде,

¹ Редакција располаже преписом документа.

² Стријељан од партизана октобра 1941 год. због шверца.

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЗА МЛИНИШТА И ОКОЛИНУ ОД 20 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ДРВАРСКЕ БРИГАДЕ О ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ ОКО ГЛАМОЧА¹

КОМАНДА ПАРТИЗ. ОДРЕДА
ЗА МЛИНИШТА И ОКОЛИНУ
20-1X-41

ШТАВУ БРИГАДЕ НАРОД. ОСЛОБ. ПАРТИЗ. ОДРЕДА

1) Гламоч, као и досада, ради на своју руку. Два дана преговарали су са хрватском војском. Војска се изјаснила да жели за Мркоњић [Град].

2) У часу кад је војска била на Скоковима, онда су ме извијестили шта су преговарали.

3) Чета која је била на Млиништима (Гламочки одред) није хтјела ступити у борбу из разлога да је вођство обавијестило да су склопили мир.

4) Одмах сам обавијестио одреде који су били спремни да заузму Мркоњић. Они су дочекали непријатеља, убили 40—50 војника, заробили 3 мотора. Али, усљед густе магле, нису сви ни ступили у борбу. Непријатељ се разбјежао на све стране. Сада спремају напад на Мркоњић.

5) Јачина војске коју су Гламочани пропустили је 50С—550 војника са 6 топова.

6) Ступили смо у везу са хрв. војском у Ситници — Гојко Родић је отишао. — Достављам вам писмо њихово.

7) Са муслиманима и Хрватима Гламоча сам такођер данас ступио у везу. Они се желе предати, само ако није четничка борба.

8) Вођство Гламоча не ради ништа. Бањац² и Бјељац, мјесто да раде у позадини самог Гламоча, отишли су чак у села близу Дрвара — гдје смо ми раније средили и гдје сада влада ред.

Вођство Гламоча што прије позвати на одговорност, као и све командире.

16.30^а

ЗА ШТАБ:
Д. Јовић³

¹ Оригинал извјештаја је у рукопису.

² Обрад Бањац

³ Душан Јовић

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREBEVIČKOG BATALJONA OD 20 SEPTEMBRA 1941 GOD. ŠTABU SARAJEVSKE OBLASTI O AKCIJAMA ROGOJSKE, KIJEVSKE I PALJANSKE CETE I PRIPREMA ZA NAPAD NA KALINOVIK¹

STAB TREBEVIČKOG BATALJONA
20-EX-941
u 12 časova

ŠTABU SARAJEVSKE OBLASTI

Primili smo vaše pismo od 14 o. m. Dva dana ranije poslat je tom štabu izvještaj² o radu i izvršenim akcijama u međuvremenu, tj. o akcijama Paljanske čete na Dovličima, o formiranju Kijevske čete i njezinoj djelatnosti: — razoružanje žand. stan'ce u Ledićima, rušenje kijeuskog mosta, razoružanje 46 hrv.vojnika i žandarma i akcija na centrali u s. Bogatićima.

14 o. m. Štab bataljona sa 1 desetinom prešao je na rogojski rejon radi obrazovanja Rogojske čete. U toku ova 4 dana mobilisali smo preko h f f boraca koji i dalje pristižu, pa ćemo sutra formirati četu. Juče je s 1 desetinom i vodom pionira izvršena akcija na najvećem mostu na dijelu druma Trnovo—Kalinovik, kod Dobrog Polja. Most je potpuno razrušen, a zatim je materijal spaljen. Prilikom rušenja tog mosta upao je u zasjede, koje su bile postavljene s obje strane mosta, 1 hrv. oficir koji se uputio s dva automobila prema Kalinoviku radi preseljenja žene i djece. Vraćen je u Trnovo pošto je razoružan. Kod njega je nađen 1 letak P.K., pa se ponudio za propagandu među vojskom u Trnovu.

Noćas je druga desetina s pionirskom desetinom razorila drum s potpornim zidovima u dužini od petnaest metara između Dobrog Polja i Krbljina.

Što se tiče veze s Kalinovikom i Sjevernohercegovačkim odredom, stvar stoji ovako: čim smo prešli na ovaj rejon, odmah smo pokušali uspostaviti vezu. To nam je uspjelo 18 ovog mjeseca. Radomir Leković, narednik, pozvat je u Štab radi detaljnih informacija. Prema njegovom izvještaju, mase oko Kalinovika nalaze se u imobilnom stanju, politički prilično zaostale i nepokretne. S druge

¹ Redakcija raspolaže kopijom dokumenta. Posljednje dvije rečenice, kao i rečenica ispod završetka dokumenta, napisane su mastiloin.

* Pomenutim izvještajem Redakcija ne raspolaže.

* Redakcija nije mogla da dešifruje, vjerovatno znači neki trocifreni broj.

ctrane Kalinovika nalazi se Tunguz s odredom nepoznate veličine, a potpuno neaktivan. Zato je odmah otposlan kurir radi direktne uspostave veze s Tunguzom i s namjerom da se [ovaj] krene u akciju u svom rejonu, a što bi nama bilo od velike koristi radi naše pretstojeće akcije prema Kalinoviku. Pošto u rejonu između Rogojske čete i Kalinovika stoji nepodignuto ljudstvo koje raspolaže s relativno dosta oružja, to je otposlao pol. komesar u taj rejon radi podizanja tih ljudi. Po izvršenju te prethodne radnje za mobilizaciju formiraćemo još jednu čet, koja će imati zadatak: održavanje veze s Hercegovačkim odredom, kao i za operacije na Kalinovic i Trnovo.

Prije razaranja navedenog mosta izvršena je akcija na pilanu u Dobrom Polju. Tamo smo zaplijenili veće količine životnih namirnica i pionirskog materijala.

Kijevska je četa u međuvremenu učinila nekoliko zasjeda i akcija na drumu u svome rejonu. Razrušena je cesta na dva mjesta u dužini od po 15 metara. Također je srušen most kod sela Krupca, čime je drum još više onemogućen za transport. Izvještaj¹ o djelovanju Paljanske čete dostavlja se u prilogu. Brojno stanje Paljan. čete jeste h h f,^a a Kijevske h f i.³ U Prilogu je ključ.

Komandant Trebevičkog bataljona

Kurir Skripina⁴, koga ste tražili, počinio je izdajstvo bjekstvom iz Odreda 13. o. mj.

¹ Pomenutira izvještajem Redakcija ne raspolaže.

^a Vidi primjedbu br. 3 na strani 416.

* Duro Škripina, poginuo kao partizan 1942 god. kod Orahov'ce u Bosni.

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
20 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДИ ПАРТИЗАНСКОГ
ОДРЕДА „ВОЛГА“ ЗА ОДБРАНУ ЛИНИЈЕ БРАВСКИ ВАГА-
НАЦ — БРАВСКО

**ШТАБ I ПАРТИЗАНСКОГ
БАТАЉОНА „СЛОБОДА“
20/IX. 41**

ПАРТИЗАНСКОМ ОДРЕДУ „ВОЛГА“

Примили смо*ваш извјештај од 19 и 20/IX. 41. Ситуација око Петровца је засада непромијењена, изузев на лијевој крилу гдје је непријатељ јуче и данас вршио покрете, уништавао љетину и тјерао стоку. Данас се водила борба у том сектору и изгледа да се непријатељ повлачи.

Пошто још није образован одред који би оперисао на линији Бравски Ваганац — Бравско, то ваш одред мора да се повуче према Бр. Ваганцу, тако да у случају непријатељског напада може да се пребаци на наше десно крило — преко Рудановца, изнад Дринића, на Козила (Книнском пругом).

Важно је да наш одред буде увијек спреман за то пребацивање и да помогне нашем десном крилу, које нема довољно снага да би задржало јача непријатељска надирања. Организујте стално патроле-извиднице према Рудановцу, како би сте на вријеме примијетили надирање непријатеља на Оштрељ, а које ће вас о томе најхитније извјестити.

Одред Бунара имао би да штити прилаз Срнетици.

Талијани су почели, заједно са усташама, палити села око Грахова. Данас су бацали летке по старом обичају.

Шаљемо вам ексер, неколико кожа, 10 паклића дувана по 12 дин. Паре скупите и пошаљите Штабу.

Шаљемо вам 2 комада „Билтена“.

Уз партизански поздрав: Смрт фашизму! Слобода народима!

Политички комесар,
Илија Дошен

Командант,
Мића

БР. 191

УПУТСТВО ШТАБА ДРВАРСКЕ БРИГАДЕ ОД 20 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЗА ЛИКУ О ПОСТУПКУ СА ЗАРОБЉЕНИМ ДОМОБРАНИМА¹

ШТАБУ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЗА ЛИКУ

Доњи Лапац

Штаб бригаде упућује, преко горњег штаба, за Кореницу и Крбавицу 35 људи и то 32 ослобођена хрватска војника и с њима 2 цивила.

Напомињемо да су хрватски војници потпуно испитани и њихово службовање у војсци, као и политичко увјерење, потпуно провјерено, зато тим људима мора се потпуно обезбиједити лична сигурност и помоћи им у сваком погледу. То су људи који ће уствари користити нашој Народно-ослободилачкој борби.

Тражимо да нам се одмах пошаље исцрпан извјештај о прошла два транспорта, која су упућена исто гтреко вашег штаба за горе наведена мјеста.

Све ове људе, по могућности, упутити на друга Марка Крнтију² — у Крбавицу.

Уз другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Шт. Бр. 20/1Х. 41

Политички комесар,

Командант бригаде,

¹ Редакција располаже копијом документа.

² Марко Орешковић

БР. 192

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“
ОД 20 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДИ ТРЕЋЕГ ПАРТИ-
ЗАНСКОГ ОДРЕДА О ОСНИВАЊУ ОДБОРА ЗА ИСХРАНУ
СТАНОВНИШТВА СРЕЗА БОСАНСКИ ПЕТРОВАЦ И НА-
ДЛЕЖНОСТИ ТОГА ОДБОРА**

ШТАБУ I БАТАЉОНА „СЛОБОДА“

КОМАНДИ III ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

Обавјештавамо вас, другови, да је основан Одбор за исхрану нашег петровачког становништва, тако да се поједине команде растерете и да се та дужност пренесе на тијело које ће једино о томе водити рачуна. Али да би тај одбор могао правилно и једнако вршити расподјелу, потребно је да он сам води о томе бригу. Стога се наређује тој команди да не врши никакву расподјелу жита. Кошење још непокошеног жита треба да буде у договору с одбором за исхрану.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

20-9-1941 год.

ЗА ШТАБ

Полит. комесар:

Командант:

Мића

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРВАРСKE БРИГАДЕ ОД 21 СЕПТЕМ-
БРА 1941 ГОД. ПЕУЉСКОМ ОДРЕДУ ЗА ЗАТВАРАЊЕ
ПРАВЦА ГРАХОВО—ЛИВНО И ОБАВЈЕШТЕЊЕ О БОРБА-
МА КОД РЕСАНОВАЦА**

НАРЕДБА

ПЕУЉСКОМ ПАРТИЗАНСКОМ ОДРЕДУ

Ваш извјештај примљен је. Према извјештају, ви сте створили један прави партизански одред. Друго људство једним дијелом налази се на положајима, а другим дијелом разишао се кућама. У вези нових задатака Штаб бригаде наређује:

1. Уложити све снаге да тај партизански одред буде што боље учвршћен и опремљен за борбу. Људство треба снабдјети са најосновнијим потребама.

2. Све друго људство које је имало оружје настојати по сваку цијену и даље задржати у борби. Треба организовати још неколико таквих партизанских одреда. У партизанске одреде треба што више увлачити људе који су неовисни и који неће имати много сметњи у свом позиву.

3. Ваш одред не смије ни једног дана бити без задатка. Он стално мора бити у покрету, проналазити непријатеља и нападати га на сваком кораку. Без обзира на то што се ваш одред налази, рецимо, у Малом Тичеву, а непријатељ у Ресановцима — ви непријатеља морате стално нападати и узнемиравати. Само на тај начин ми постајемо прави партизани и само на тај начин ми ћемо бити достојни тога имена.

4. Вашем одреду наређује се да онемогућава пролаз непријатељу преко Тичева за Видово Село и пролаз на путу Грахово — Ливно. То су ваши задаци стални, али ваш одред мора нападати непријатеља и на другим странама. Морате одмах, уколико не би пријетила опасност са друге стране, напасти непријатеља иза леђа, преко Јадовника. То мора бити препад на непријатеља бомбама, пушкомитраљезом и другим средствима, тако да се непријатељу нанесе што већи губитак и да се створи што већа паника.

5. Утврдити што више везе са далматинским одредима и поднесите им тачне и исцрпне извјештаје о нашим борбама против Мусолинијевих „црних кошуља“. Поднесите извјештај о тим везама и успјесима заједничке сарадње.

6. Немилосрдно прогоните све шверцере, јер су то у исто вријеме најопаснији непријатељски шпијуни. Одузимајте им

све што нађете код њих, спроводите их овамо, гдје ће им бити суђено, или им сами судите. Онемогућите сваки рад шпијунима.

7. Обавјештавамо вас о борбама код Ресановаца између Мусолинијевих „црних кошуља“ и наших партизанских одреда. У току задња 4 дана окршаји су били таквих размјера да смо непријатељу нанијели веће губитке: преко 100 рањених и мртвих, уништених неколико камиона и моторбицикла. Нашом артиљеријом уништили смо непријатељу 2 топа. Наши губици до сада: један мртав и 2 лакше рањених.

Што је најважније, међу редовима талијанске војске и „црних кошуља“ примијећене су пресвучене усташе, које су учествовале ових дана и у борби, свакако под талијанском командом. Усташка звјерства и овога пута, иако су ту били „српски заштитници“ — Талијани, дошла су до пуног изражаја. Било је већ насиља — вађења очију, отсијецања ушију, бацања у јаме. Запалили су једну кућу. Свакако, све се то ради тако прикривено и настоји се сакрити. Поједини талијански војници причали су сељацима из Ресановаца да међу њима уистину има већи број усташа и да су Павелић и Мусолини и склопили такав споразум гдје ће се хрватска војска, као и усташе, ставити под талијанску команду, како би лакше могли угушити наш народни устанак, па онда продужити са крвопролићима и паљевинама наших села. Зато, другови, продужимо устрајно нашу борбу. Уложимо сав труд да објаснимо оним људима који су заведени куда води та политика пуштања Мусолинијевих разбојника на наше земљиште. Не заборавимо да ће ти разбојници заједно с Павелићевим крволоцима правити још већа звјерства. Обиђите и повежите се са свима поштеним људима који су до сада учествовали у борби и настојте створити нове партизанске одреде.

Шаљите стално курире са исцрпним извјештајима. Пишите нам о вашим потребама да би вам и ми помогли уколико имамо могућности.

Уз другарски поздрав:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

Шт. бр. 21-1X-1941

7 часова

Политички комесар

Командант бригаде
ЈБубовић

НАРЕДБА

ПЕЊУЛОМ ПАРТИЗАСКОМ ОДРЕДУ.

Ваш извештај пријављен је. Према извештају ви сте створили један прави партизански одред. Друго друштво једним дијелом налази се на пољацима а другим дијелом развија се кућима. У свим овим задацима штаб Бригаде наредује:

1. У вежби све снаге да тај партизански одред буде што боље учвршћен и спреман за борбу. Друштво треба снабдјети са најосновнијим потребама.

2. Све друге друштва које је имао оружје масовати по сваку цјену и даље задржати у борби. Треба организовати још неколико таквих партизанских одреда. У партизанске одреде треба што више увлачити људе који су независни и који неће имати много сметњи у свакој дејстви.

3. Ваш одред не смије ни једног дана бити без задатка. Он стално мора бити у покрету, проналазити непријатеља и нападати га на сваком кораку. Без обзира на то што се ваш одред налази, рецимо у Малом Тичеву, а непријатељ у Ресавицима — ни непријатеља морате стално нападати и узнемиравати. Само на тај начин ми постајемо прави партизани и само на тај начин ми ћемо бити достојни тога имена.

4. Вашем одреду наредује се да онемогућава пролаз непријатељу преко Тичева; за Видево село и пролаз на путу Грахово-Давно. То су наши задаци стални, али ваш одред хитно мора напасти непријатеља и на другим станима. Морате омањати колико не би пријетила опасност са друге стране, нападати непријатеља иза леђа, преко Јакевице. То мора бити пренад на непријатеља са бомбама, пушка-митрицама и другим средствима тако да се непријатељу нанесе што већи губитај и да се створи што већа паника.

5. Утврдите што више везе са комунитетским одредима и поднесите има тачно и исприне извештаје о нашим борбама претке Мусолинијевих црних кошуља. Поднежите извештај о тим везама и успјесима заједничке сарадње.

6. Немилосрдно преганите све шверцере, јер су те у исто вријеме најопаснији непријатељски шпијуни. Олузмите им све што нађете код њих, спроведите их омањом гдје ће им бити суђење или им сами судите. Онемогућите сваку рад шпијунама.

7. Обавјештавамо вас о борбама код Ресавице између Мусолинијевих црних кошуља и наших партизанских одреда. У току задња 4 дана експлозије су биле таквих размера да смо непријатељу накинели веће губитке: преко 100 рањених и мртвих, уништених неколико камиона и мотор-бикикла. Нашем артиљерском уништили смо непријатељу 2 тона. Наши губитци до сада један мртав и 2 лакше рањених.

Што је најважније међу редовнимталијанске војске и црних кошуља примјетили су пресвучене усташе које су учествовале ових дана и у борби, свакако подталијанском командом. Усташе зајерства и овога пута, и ако су ту били српски заштитници-талијани дошли су до пуног изражаја. Била је већ маскла војска очигледно, остошеније унију, бецање у јаме. Занелили су једну кућу, овакако све се та радиле тако прикривене и настоје се сакрити. Поједини талијански војници причали су овајцима из Ресавице да међу њима у истину има већи број усташа и да су Павелић и Мусолини и склопили такав споразум где ће се хрватска војска као и усташе ставити под талијанску команду како би лакше могли угушити наш изабрани устанак, па онда предузети са крвопролићима и паљевинама наших села. Зато изгуби, предузимо усташе нашу борбу. Увекиме сав труд да објасниме њим људима који су заведени кућнимиди вели та политика пуштања Мусолинијевих разбојника на наше земљите. Не заборавимо да ће ти разбојници заједно са Павелићевим крвољцима правити још већа зајерства. Обиђите и повезите се са симпатичним људима који су до сада учествовали у борби и настојте створити нове партизанске одреде.

Надамо сталне курире са испрним извештајима. Пишите нам о нашим потребама да би вам и ми помогли колико имамо могућности.

Уз другарски поздрав:

СМРТ ФАШИЗМУ! СЛОБОДА НАРОДИМА!!!

Шт. бр. 21-IX-1941
7 часова

Политички комесар

Командант Бригаде

NAREĐENJE ŠTABA DRVARSKJE BRIGADE OD 21 SEPTEMBRA 1941 GOD. ŠTABU RIBNIČKIH PARTIZANSKIH ODREDA ZA RUŠENJE KOMUNIKACIJA I NAPAD NA SITNICU I KLJUC¹

ŠTABU PARTIZANSKIH ODREDA

Ribnik

Primili smo izvještaj od 18-og ov. m.

U vezi s daljnjim zadacima Štab brigade naređuje:

1. Partizanski odred koji se nalazi u Paunovcu, na putu Ključ—Petrovac, ima i dalje tamo ostati. Taj odred mora stalno biti u pokretu i ne dozvoliti bilo kakav promet tom cestom. Sve ima zaustaviti i, što je potrebno partizanima, oduzeti; naročito neprijateljske transporte ni po koju cijenu ne propustiti — još jednom ponavljamo.

2. Odred na Klokotovcu mora ostati sa starim zadacima.

3. Odmah podnijeti izvještaj kako je došlo do toga da neprijatelj prodre od Mliništa prema Mrkonjić Gradu i ko je za to odgovoran. Ukoliko je neprijatelj počeo ugrožavati vaše položaje i ostala oslobođena sela, brzo uspostaviti vezu sa odredima Drenovića², Vasića³, Ponjevića⁴, Šolaje⁵ i drugim partizanskim odredima koji se nalaze u tim krajevima. Raditi brzo i odlučno, sve paničare i razbijače naših odreda nemilosrdno progoniti, a od slabih boraca oružje oduzimati i dati ga sigurnim borcima.

4. Ukoliko dozvoljavaju mogućnosti, odmah napasti neprijatelja u Sitnici i Ključu. U vezi s tim zadacima, uspostaviti vezu s odredom »Vrbas« i gore pomenutim drugovima.

5. Posvetiti najveću pažnju prib'ranju hrane i njenom smještaju, kako bi se osigurala ishrana naših odreda, a i samog stanovništva. Isto tako obratiti najveću pažnju pravljenju obuće i odijela za naše odrede. Sve ove poslove treba raditi brzo i organizovano po jednom planu.

6. Još jednom naglašavamo: sve putove kuda bi neprijatelj mogao da pprekće svoje snage potpuno uništiti i napraviti ih neupotrebljivim i nepopravljivim za duže vremena.

Naši odredi s uspjehom vode borbu protiv Musolinijevih »crnih košulja«. Iz dana u dan polako se pribiraju svi odredi, i vjerujemo

¹ Redakcija raspolaže kopijom naređenja.

² Uroš Drenović

³ Perica Vasić

⁴ Savko Ponjević

⁵ Simo Šolaja

da će ta borba u najskorije vrijeme poprimiti najšire razmjere i da će otjerati talijanske okupatore iz naših krajeva. Sigurno ste čuli za velike pokolje koje su ustaše izvršile oko Mliništa i okolnih sela prema Jajcu. I same likvidatore koji su se stavili na raspoloženje ustašama klali su i mučili. Na drugim stranama našega fronta zasada nije bilo važnijih događaja. Po idućem kuriru poslaćemo iscrpnija obavještenja o uspjesima naše Narodno-oslobodilačke borbe u svima krajevima Jugoslavije.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FASIZMU — SLOBODA NARODU!

S.B. 21. IX. 41

PolHkomesar brigade,

Komandant brigade,

BR. 195

NAREĐENJE ŠTABA DRVARSKJE BRIGADE OD 21 SEPTEMBRA 1941 GOD. STABU OPERATIVNOG SEKTORA MLINIŠTA ZA PREGRUPACIJU JEDINICA NA POLOŽAJU I POJACANJE POLITICKOG RADA MEĐU MUSLIMANIMA I HRVATIMA¹

KOMANDI PARTIZANSKIH ODREDA ZA MLINIŠTA

Vaš dopis od 20 ov. m. primili smo. Na osnovu vašeg izvještaja i novostvorene situacije Stab brigade naređuje:

1. Hitno povezati sve odrede koji se nalaze pod vašom komandom.

2. Raspodijeliti te odrede, prema potrebi, na dva dijela: a) [jedan dio] koji će operisati u pozadini neprijatelja i udariti ga s leđa, dok će odredi koji se nalaze oko Mrkonjića Grada njega dočekivati; na taj način neprijatelja morate opkoliti i dovesti u bezizlazan položaj; b) drugi dio vaših odreda kojima ćete moći raspolagati treba da osigura Mliništa da ne bi neprijatelj s koje druge strane prodro prema Glamoču ili prema neprijateljskim trupama koje su krenule ka Mrkonjić Gradu. U isto vrijeme, ukoliko raspolazete izvjesnim dijelom slobodnih snaga, treba da pošaljete pomoć našim odredima prema Glamoču kako bi tamo neprijatelja razbili i Glamoč uzeli u naše ruke.

3. U pogledu pregovora s pretstavnicima hrvatske vojske, Štab brigade naređuje da ti pregovori mogu se voditi samo na ovim

¹ Redakcija raspolaže kopijom naređenja.

zahtjevima: hrvatskim vojnicima, zajedno s oficirima, ukoliko su voljni preći na našu stranu ili položiti nama oružje, mi pružamo punu zaštitu i garanciju u svakom pogledu. Inače nikakvih drugih pregovora niti zahtjeva ne može biti. Pri tome treba obratiti što veću pažnju da te pregovore ne bi neprijatelj iskoristio za sebe, napr. nastojeći da dobije u vremenu ili da upozna naše snage, položaje ili slično. Na pregovore može da ide samo drug Duško Jović i Polić¹ ili jedan od opunomoćenika Štaba brigade koji se nalazi na tamošnjem terenu (Stojnić², Banjac³, Todorov'ć⁴, Rodić⁵). Pregovori se mogu voditi samo u granicama gore navedenim.

4. S muslimanima i Hrvatima iz Glamoča nastojte po svaku cijenu uspostaviti što užu vezu i naći načina da se muslimanskom i hrvatskom elementu dadne puna garancija bezbjednosti i da se pridobiju za sporazum i prelazak na našu stranu. Dosadašnji materijal koji ste primili govorio je stalno o tome, te ćete imati direktna uputstva kako treba na tome raditi i kako treba našu borbu pred neobariještenim svijetom razjasniti.

5. U pogledu odgovornosti izvjesnih ljudi za njihov dosadašnji rad, Štab brigade preduzeće na vrijeme sve potrebne mjere.

6. Štab brigade naređuje da se najhitnije obrazuje jedan vod od 30 ljudi sa bar 2 puškomitraljeza i uputi nama radi odbrane samog Drvara. Vjerujemo da ćete tamo brzo sređivati prilike i da ćete tu traženu pomoć moći lako poslati. Ovo isto pisali smo i Štabu bataljona glamočkih odreda, i radite sporazumno s njima. Ovo je najhitnije.

Borbe s Musolinijevim fašističkim razbojnicima dosada su tekle uspješno. Već drugi dan nema većih okršaja, ali očito je da se pripremaju za odlučan napad. Već drugi dan avioni bacaju letke sa prijetecom sadržinom. Mi činimo sve da utvrdimo naše položaje i da tu bandu što spremnije dočekamo. Vjerujemo da će borba protiv »crnih košulja« u najskorije vrijeme poprimiti šire razmjere i da ćemo i tu bandu uskoro rastjerati s našeg zemljišta. Kod' Petrovca nije bilo većih okršaja, već samo mjestimični sukobi, gdje su naši uspješno neprijatelja dočekivali nanoseći mu velike gubitke. Oko Bihaća naši odredi stežu obruč i vode se mjestimične borbe.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODIMA !

Št. Br. 21. IX. 41.

Polit. komesar,

Komandant brigade,

¹ Miloš Polić

² Velimir Stojnić

³ Obrad Banjac

* Vojo Todorović

⁵ Slavko Rodić

NAREĐENJE ŠTABA DRVARSKJE BRIGADE OD 21 SEPTEMBRA
1941 GOD. ŠTABU PARTIZANSKIH ODREDA U BRDU ORAŠ-
KOM ZA RUŠENJE PUTA I ŽELJ. PRUGE BIHAC — BOS. NOVI
I ZA PODNOŠENJE IZVJEŠTAJA O STANJU I RASPOREDU
JEDINICA¹

ŠTAB GERILSKIH (PARTIZANSKIH) ODREDA

u Brdu Oraškom

Izvještaj od 19-og ov. m. primili smo.

Prema vašem izvještaju, kod vas nema nekih većih novosti. Svi raniji zadaci koji su u prošloj naredbi pred vas postavljeni ostaju i dalje važeći. Prema vašem izvještaju, neprijatelj iz Bihaća pokušava preći u ofanzivu. U vezi s tim vaši odredi moraju svoje položaje što bolje učvrstiti, a same odrede morate što bolje srediti. Morate učvrstiti veze s drugim partizanskim odredima i povezati svoje akcije s njima; to naročito učiniti s partizanskim odredima iz Velikog i Malog Radića. Po svaku cijenu onemogućiti pokret neprijatelju od Bihaća ka Krupi i Bosanskom Novom ili obratno. Zato ceste i željezničku prugu Bihać — Bos. Novi što više uništiti i zagospodariti njima. Samo na taj način neprijatelj će biti doveden u bezizlazan položaj. Te zadatke treba da izvršavaju bosansko-krupski odredi s kojima stojite u vezi, a vaš štab, ako je potrebno, treba da odredi i naročite partizanske grupe koje će poći na izvršavanje tih zadataka u zajednici sa naprijed navedenim odredima.

U idućem izvještaju podnijeti tačno: gdje se nalaze vaši odredi, položaje koje oni drže, zadatke pred kojima stoje, brojno stanje ljudstva pod oružjem, broj automatskog oružja, municije i drugog materijala kojim vaši odredi raspolažu. Ovaj izvještaj vrlo je važan i odmah ga podnijeti. U izvještaju staviti najvažnije potrebe za vaše odrede, kako bi Štab brigade mogao o njima, u granicama mogućnosti, povesti računa.

Od nas tražite mitraljeze koje ste uputili na popravak. Ovaj put mi vam ne možemo poslati nijedan, ali po idućem kuriru poslaćemo bar jedan mitraljez.

Šaljemo vam propagandni materijal i traženi sanitetski materijal.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Št. Br. 21. IX. 41

Komesar brigade,

Komandant brigade,

¹ Redakcija raspolaže kopijom naređenja.

БР. 197

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“
ОД 21 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДИ ЈЕЛАШИНОВАЧ-
КОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА О УПУЋИВАЊУ ЈЕДНОГ
ОДРЕДА ЗА РУШЕЊЕ КОМУНИКАЦИЈА НА СЕКТОРУ
ГРМЕЧА

**ШТАБ I ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“**

КОМАНДИ ЈЕЛАШИНОВАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

Добили смо ваш извјештај од 19 и 20-ог ов. мј. У извјештају се каже да ваш одред располаже са 45 пушака и два пушкомитраљеза.

Примједбе у вашем извјештају од 19-ог ов. мј. су оправдане и на њих одговарамо следеће:

1.) Досада, о раду вашег одреда добијали смо врло ријетко извјештаје, па, према томе, нисмо ни знали праву слику вашег рада.

2.) Раније смо добили извјештај од М. Зорића да ваш одред располаже са око 100 наоружаних људи и на основу тога давали смо и задатке том одреду.

3.) Тумачење наше наредбе од 16-ог ов. мј. погрешно је, јер ми вас нисмо назвали саботерима, него је дословце речено ово: „Свако пропуштање сматраће се саботажом и помагање непријатељу“. Према томе, уколико ви нисте пропустили да извршите неки задатак, не можете се ни сматрати таквим. Мислимо да није злонамјерно написана ова реченица у нашој наредби; њом се само хтјела подвући одговорност вођства одреда за све оно што тај одред треба да изврши.

4.) Писали смо, преко вас, команди батаљона за одреде Крупа и Сана да ваш одред припада овоме батаљону и, према томе, да вам они не издају наредбе, јер, стварно, не бисте ништа могли са успјехом извршавати. Та команда може само да вас позове у помоћ у случају неког јачег непријатељског напада.

5.) На примједбе политичког комесара да смо криво обавијештени о раду истога, то се не би могло рећи, јер у нашем писму од 15-ог ов. мј. подвучен је значај рада политичког комесара дотичног одреда и није се узимао поједини пол. комесар, него се у том писму обраћало свима пол. комесарима овога батаљона.

Да би се појачала активност наше борбе против непријатеља у сектору Б. Ваганац — Бравско — Грмеч, упутили смо данас један одред од 23 човјека са пушкама и једним пушкотријезом. Како је то мали одред, узеће још једну десетину од одреда М. Зорића. Најважнији задатак овог одреда је да руши пругу у Грмечу и да омета саобраћај непријатељу. Неки јачи одред не можемо послати због одвајања снага овога батаљона за помоћ нашим одредима који се боре против Мусолинијевих „црних кошуља“. Уколико будемо у могућности да још одвојимо неке снаге, пребацићемо их у Грмеч у састав тог нашег одреда. Командир одреда који је отишао тамо, друг Милашиновић Д.¹, треба да ухвати с вама везу и да заједнички радите. Они су собом понијели 4 нагазне мине за пруту. Ако је вама потребно још динамита, можемо вам послати. Исто тако и народних бомби. Такође, ако још треба мина. За ове ствари треба да упутите човјека с коњем.

Јављајте нам и даље о раду вашег одреда и да ли имате везу с одредом Милашиновићевим.

Уколико буде допупгала ситуација, један члан Штаба посјетиће и ваш одред.

Шаљемо вам радио-дневник и „Билтен“.
21-IX-1941 год.

Уз партизански поздрав:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

Политички комесар:

Командант батаљона:

Мића

¹ Драгија Милашиновић

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ДРВАРСKE БРИГАДЕ О БОР-
БАМА ПРОТИВ УСТАША И ДОМОБРАНА У ВРЕМЕНУ ОД
14 ДО 20 СЕПТЕМБРА И РЕОРГАНИЗАЦИЈИ ОДРЕДА¹

ШТАБ I ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

КОМАНДАНТУ БРИГАДЕ

Дрвар

По ранијем распореду наших снага, IV одред овога батаљона имао је задатак да оперише на сектору Б. Ваганац—Бравско. 15-ог ов. мј. исти одред заједно са V одредом и одредом „Волга“ напали су непријатељски логор у Б. Ваганцу, али ни-су могли непријатеља разбити због помоћи која му је стигла из Бравска. Послије овога, V одред отишао је на своје старе положаје, а Четврти одред вратио се у Медено Поље.

Да би се формирао један одред који би стално остао на сектору Б. Ваганац — Бравско, морали смо узети за тај одред оне људе који су били дошли у Оштрељ ради појачања нашег десног крила. То су 23 војника са једним пушкомитраљезом. Ови људи су из Смољане и они најбоље познају терен тога сектора. Једна десетина са п.[ушко] м.[итраљезом] одмах је упућена, по тражењу Штаба бригаде, за појачање према Грахову.

Пошто је овај одред мали и не би могао да извршава са успјехом свој задатак, тражени су добровољци из одреда Врточа и Цвјетнићког одреда, који још нису стигли.

Да би се направио добар распоред снага на нашем лије-вом крилу, упућен је друг Јовановић², оп.[еративни] официр, и друг Р. Зорић³ у Медено Поље и Врточе са следећим задатком:

1.) Врточки вод, који по паду К.[улен] Вакуфа није имао добар распоред, проглашује се VI партизанским одредом ово-га батаљона и има да заузме положај IV одреда.

2.) Људство IV одреда — које је једним дијелом дало пу-шке Смољанцима: 33 [пушке] и 2 п.м., а остатак од 18 људи са пушкама остао је да врши стражу у Бјелају и М. Пољу — оста-је у мјесту за организовање цивилне власти и да спречава пљачку по тим селима.

¹ Редакција располаже копијом документа. Извјештај је писан око 22 септембра 1941 године.

² Јово Јовановић

³ Радивоје Зорић

3.) Цвјетнићки одред II батаљона имао би да заузме положаје нашег II одреда, а наш II одред, који је иначе ослабљен, да се рокира удесно према I одреду.

Оперативни официр још није стигао, а, по извјештају Р. Зорића, Врточани ће данас заузети одређене положаје.

Шаљемо вам извјештај Цвјетнићког одреда који говори о јучерашњим борбама на нашем лијевом крилу и о томе да људство тог одреда одлази кућама и носи оружје. Исто тако добили смо извјештај да је једна већа количина оружја однесена у Беглуке код тамошњих људи. Потребно би било да оде једна патрола у В.[елики] и М.[али] Цвјетнић и Беглуке да пронађе то оружје које је врло потребно нашим одредима. Што се тиче правог стања у Цвјетнићком одреду, доставићемо вам га чим се оперативни официр врати.

Непријатељски покрети у сектору овога батаљона током 19 и 20-ог ов. мј. били су сљедећи: На Бравском је непријатељ запалио 40 кућа; у поједине куће затварао је фамилије и тако палио. Изгорјело је око 100 људи, жена и дјеце. Само Бравско је добро утврђено. На Ланишту се налазе двије сатније за осигурање пруге. Јуче је непријатељ покушао да пали село Бунару, али је одбијен. 19-ог ов. мј., на нашем лијевом крилу, једна чета непријатељска кренула је према Градини, а друга је остала у пољу да копа кромпир и бере кукурузе. Наш II одред нападао је непријатеља, али нису примијећени непријатељски губици. Предвече су се обје чете повукле у Петровац. Јуче је непријатељ, са истим циљем (копање кромпира, брање кукуруза), заштићавао своју радну чету и нападао наше положаје.

Јуче су око 6 сати увече бацане гранате на Оштрељ и од њих су тројица рањена (један теже); друге материјалне штете нема.

На осталим секторима било је мирно.

По извјештају Јелашиновачког одреда, они су извршили сљедеће задатке: 14-ог ов. мј. разрушена је динамитом прута; 15-ог тројица бомбаша бацила је бомби на два отворена вагона гдје су били војници, бомбе су имале добро дејство; 16-ог су разрушили динамитом пругу; 18 и 19-ог у ноћи напали су стражу у селу Дједовачи, више Сане, погинуло је пет војника и заплијењено пет пушака и 100 метака. Јелашиновачки одред располаже са 45 пушака и 2 пушкомитраљеза.

Одред Смољанаца, који је данас отишао из Оштреља — са 23 пушке и једним пушкомитраљезом — са командиром другом Драгијом М.¹ и политичким комесаром Пером М.², добио је

задатак да руши пругу и да се повеже са Јелашиновачким одредом коме је то такође јављено.

Мишљења смо да се Мане Роквић више не шаље у Медено Поље с обзиром да положај IV одреда држе Врточани, а њему се може дати неки задатак према Талијанима; а нарочито зато што више нема тамо пол. комесара који је требао њега држати.

Са другарским поздравом:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

БР. 199

UPUTSTVO ŠTABA DRVARSKЕ BRIGADE OD 22 SEPTEMBRA 1941 GOD. ŠTABU BATALJONA »STARAC VUJADIN« ZA ORGANIZOVANJE PARTIZANSKIH ODREDA, I OBAVJEŠTENJE O BORBAMA OKO JAJCA I MRKONJICA GRADA¹

**ŠTABU BATALJONA PARTIZANSKIH ODREDA
»STARAC VUJADIN«**

Primili smo vaš izvještaj od 20-og ov. m. Prema vašem dopisu konstatujemo da ste veći dio svojih snaga uputili prema Glamoču. To niste smjeli učiniti, jer su naše snage oko Glamoča dosta velike i nije prijetila opasnost takve prirode da bi to trebalo učiniti. Ako su te snage već upućene prema Glamoču, onda neka jedan dio tih snaga ostane tamo, a bar jednu desetinu povucite sebi, tako da biste imali dva voda po 20 ljudi, koji bi mogli samostalno operisati u više pravaca.

U izvještaju postavljate pitanje odreda Miloša Tice: da li treba da ostane u sastavu vašeg bataljona ili glamočkoga. Ranije, to je pitanje bilo postavljeno ovako: Tica ostaje u vašem sastavu, ali potpada pod komandu Glamočkog štaba, jer njegov odred djeluje oko samog Glamoča. U isto vrijeme Tica treba da s vama najuže sarađuje. Tako treba da bude i ubuduće.

Što se tiče razgovora s drugovima iz Dalmacije, napominjemo sljedeće: drugovi iz Dalmacije, već nekoliko puta, dobili su iscrpna obavještenja o prilikama kod nas i [o] našoj borbi. Poručite drugovima, u ime Brigade i narodnog pokreta, da oni po svaku cijenu moraju početi s akcijama, pa bile to oružane borbe ili sabotaze.

¹ Redakcija raspolaze kopijom dokumenta.

Nije moguće da se ne može nešto poduzeti. Dobro kažete i sami u izvješčaju: ukoliko na vrijeme ne budu preduzete akcije, da je to ustvari zatajivanje u narodnoj borbi i da se to najoštrije mora osuditi. Mi vjerujemo da će ipak drugovi iz Dalmacije učiniti sve da pomognu našu Narodno-oslobodilačku borbu i da je povedu i u svojim okupiranim krajevima.

Traženi ekrazit ne možemo vam poslati, jer ga nemamo. Posjedujemo samo izvjesne količine dinamita i možemo vam poslati do 100 kg, ukoliko možete zadovoljiti tamošnje potrebe.

Pitate nas kako treba da se organizuju pravi partizanski odredi. Drugovi iz Dalmacije koji se nalaze u vašim odredima imaju u tom pogledu dovoljno znanja, te će u tom pogledu moći dosta učiniti. Uostalom, tu nema mnogo pitanja. Treba samo dobiti sigurne borce, koji će biti stalno pod puškom, disciplinovani, uvijek spremni za pokret i za izvršenje zadataka. Svakim odredom treba da rukovodi komandir odreda, njegov zamjenik i politički komesar. Njih trojica zajednički rješavaju sva pitanja, komandir — više vojna, a politkomesar stara se za ideološko i drugo vaspitanje drugova partizana. Dobro je da ti odredi budu sastavljeni od drugova iz raznih sela, tako da ti drugovi budu što samostalniji u svakom pogledu. Ishranu treba organizovati na najširoj osnovi: od dobrovoljnih priloga pa do otegot plijena od neprijatelja. Dobićete kroz kratko vrijeme i druga detaljnija uputstva.

Vaš odred koji se nalazi na Ružića Drazu zasada može da ostane na tim položajima. Sami treba da izvidite i provjerite mogućnosti neprijateljskog nadiranja u tom pravcu. Sudeći po svemu, neprijatelj se u tom pravcu neće pokretati.

Danas su Musolinijeve bande prešle u napad. Dosada nisu imale nekih većih uspjeha. Borbe su u toku, detaljan izvještaj primićete po idućem kuriru. Oko Petrovca nema većih borbi. Naši odredi prema Jajcu imali su velikih uspjeha: neprijatelj je izgubio do 100 vojnika i potpuno je razbijen. To je bila neprijateljska kolona koja se pokretala od Glamoča prema Mrkonjiću Gradu. Još nemamo iscrpnih izvještaja o tim borbama. Znamo da je Mrkonjić Grad potpuno opkoljen i da su se sela prema Banjoj Luci digla na ustanak. Oko Bihaća naši odredi zauzeli su položaje, tako da se u najskorije vrijeme može očekivati udar na Bihać. Odmah šaljite kurire i to što sigurnije ljude.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODIMA !

Št. Br. 22/IX. 41

Politički komesar,

Komandant brigade,

УПУТСТВО ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ПАРТИЗАНСКОМ ОДРЕДУ У БУНАРИ
ЗА ЗБРИЊАВАЊЕ СТАНОВНИШТВА ПОПАЉЕНИХ СЕЛА¹

ПАРТИЗАНСКОМ ОДРЕДУ БУНАРА

ДРУГУ ЧЕКИ²

Примили смо ваш извјештај о борбама код Бунаре и паљењу села. На ваше наводе у писму одговарамо следеће:

1) Фамилије из Бунаре, као и друге које су се иселиле испред усташког терора, морају да се смјесте у шуми и то не да се насељавају у Срнетици и да тамо праве бараке, него дубље у шуму, у заклонитом мјесту. Ово се мора предузети ради тога што морамо предвидити да непријатељ може поново заузети Срнетицу и те би фамилије опет страдале ако би се населиле ту. За прављење барака могу добити даску у Опгрељу, а има још један вагон дебеле даске-мадре у Срнетици и то могу да узму. Из Срнетице се може узети све што би послужило у прављењу барака.

Прављење барака у шуми је једини начин да се фамилије склоне и осигурају бар колико-толико за зиму. Овај рад треба што хитније да се сврши док је љепше вријеме. Не чекати ништа и не оклијевати.

2) Што се тиче помоћи у исхрани тим фамилијама, о њој не може бити ни говора, јер вам је познато да су изгорјела и села Колунић, Шековац и Буковача, па и ту се сељаци сами старају за прикупљање исхране. Овај батаљон не располаже никаквим залихама хране и према томе не може им се помоћи. Треба сами сељаци да се сналазе **и да отимљу што још није попаљено, под заштитом вашег и Прекајског одреда.**

Чуди нас како наши људи нису више уграбили жита да оврху. Што се тиче кромпира, пасуља и др. — то треба копати и хранити се њиме. Углавном, **сељаци морају сами да се труде да грабе све што се може и да не чекају никаквог наређења ни помоћи.** Најбоље је да друг Чеко организује људе по питању прављења барака и о старању за набавку хране и отимању исте од непријатеља (кромпир, пасуљ и друго).

3) И овдје је била грешка што се Зорићев одред повукао са положаја, па је непријатељ због тога и успио да попали се-

¹ Оригинал упутства је у рукопису. Упутство је писано око 22 септембра 1941 године.

* Душан Чеко

ло. Због тога убудуће треба да штитите преостале читаве куће и села (Срнетицу) да бар то не попали.

4) За тражену со — послали смо за ваш одред 6 кг; за фамилије не можемо послати, јер соли овдје немамо, пошто је и ми требајуемо из Дрвара. Најбоље би било да кнез села Бунаре дође у Оштрељ код цивилне власти, која ће оцјенити колико исти могу добити соли. Напомињемо да соли има врло мало, па неће моћи много ни добити.

Интересује нас да ли је становништво Бунаре и других [села] однијело собом ствари из села: намирнице, хаљине, биљце и другу робу.

Ципеле су поправљене. Засада не можемо примати женске ципеле, јер шустери не могу да стигну ни војничке да поправе.

Радио-вијести и „Герилац“ послаћемо вам чим исто добијемо.

Уз партизански поздрав:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

Политички комесар,
Илија Дошен

Командант батаљона,
Мића

БР. 201

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЗА МЛИНИШТА И ОКОЛИНУ ОД 23 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ДРВАРСКЕ БРИГАДЕ О ПРИПРЕМАМА ЗА НАПАД НА ГЛАМОЧ И ИЗБОРУ НАРОДНЕ ВЛАСТИ У ПРЕКАЈИ¹

ШТАБ ПАРТИЗ. ОДРЕДА
ЗА МЛИНИШТА И ОКОЛИНУ
Убовићи, 23-IX-41

ДРУЖЕ ЉУБО²

1.) Друг Јовић³ отишао је у Чардак да тамо се споразуме са Шолајом⁴ за напад на Гламоч. Јавио је овог часа да долази он и Шолаја са једним водом и топом 37 мм да извршимо напад на Гламоч.

»

¹ Оригинал извјештаја је у рукопису.

² Љубо Бабић

³ Душан Јовић

⁴ Симо Шолаја

2.) За оне водове што си тражио за Дрвар он је обавијештен одмах, али мени не јавља ништа о томе, него је рекао усмено куриру да ћемо прије извршити напад на Гламоч, па онда ћемо послати све другове из Прекаје који су на овом положају у Дрвар.

3.) Овдје смо основали радни батаљон од другова из Прекаје и они дижу жито по Гламочком Пољу.

4.) Друзе Љубо, Десница¹ је у оном штабу у Главицама, па не могу тачно дознати колико има оружја од његовог вода код нас.

Друг Зивлак Недјељко, када је отишао у Дрвар, однио је пушку. За њим је Десница послао курира да се одмах врати, и он се вратио без пушке; и тако је овде речено да је он продао пушку за дуван, али ја сам испитао малог Вођевића и Ћапу² [који кажу] да је он дао пушку Тодићу, Миленкову брату, па ви то испитајте да ли је истина.

5.) У Прекаји је одржан збор са успјехом. Народна власт је изабрана и то: комесар комуналне политике друг Вуцеља Дмитар, комесар јавне безбедности друг Војо Савић, а комесар за исхрану друг Бајић Давид. Сви су другови дсбри.

Пол. комесар
М. Полић³

¹ Илија Десница

² Стево Ћапа

³ Милош Полић

ИЗВЈЕШТАЈ ОПЕРАТИВНОГ ОФИЦИРА ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД 23 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. О ВОЈНО-ОРГАНИЗАЦИОНОМ И МОРАЛНО-ПОЛИТИЧКОМ СТАЊУ ДРУГОГ И ШЕСТОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

ОПЕРАТИВ. ОФИЦИР 1 БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

23 септембра 1941 г.

КОМАНДАНТУ 1 БАТАЉОНА „СЛОБОДА“

Од 19 до 22 о.м. обишао сам II и новоорганизовани VI одред овог батаљона и нашао следеће стање:

1) На основу наредбе батаљона од 19 о. м. досадањи Врточки водови проглашени су за VI одред. За командира одреда једногласно изабран је РАДОШЕВИЋ СТЕВО, а за политичког комесара РАДОШЕВИЋ ЛАЗО-богослов.

Одред је јак: 79 пушака, 4 п. митраљеза и 1 т.[ешки] митраљез — на положају, а за ред у позадини: 11 пушака у селима Бјелај, Врточе, Бјелај.[ски] Ваганац и Мед.[ено] Поље, а које припада под наведени одред. Поред тога, сада се налази у саставу овог одреда још 11 пушака и 1 т. митраљез из IV одреда, а који је премештен на сектор Бравско.

Одред је подељен на два вода и посео [је] положај: Жута Главица, Кадињача и Растова Главица — све до крњеушке цесте, са којим сам положајем лично упознао командира и воднике и дао им сва потребна објашњења за борбу, утврђивање, маскирање, одржавање везе са суседима, рад при нападу артиљерије, тенкова и пешадије.

На расположење Одреду ставио сам села наведена, те је у истима успостављена власт ради одржавања реда и мира. Ова села служе за попуну Одреда и његову смену људством.

Исхрана Одреда врши се рационално из наведених села.

У Одреду је потпуно заступљен ред, дисциплина, морал и елан.

Од командира, водника и герилаца из Одреда чуо сам недовољање према бившем командиру из IV одреда Роквићу Мани; разлог је углавном неспоразум, слаба веза и неактивност приликом борбе на Бравску — како они причају — итд. Изјавили су да не желе да се њихова крила наслањају на Манин евентуални одред, јер се боје издаје, тј. слабе активности.

Што се тиче депутације из Мед. Поља: да Мане, тј. IV одред, остане у Мед. Пољу, она је дошла из непознавања стварности, тј. нису знали да наместо IV одреда долази нови VI одред, а да Цвјетнићки одред има се упутити на другу страну, у који су они изгубили поверење. Међу људством сам установио да је њихова жеља да остану у VI одреду, те да не иду на Бравско са IV одредом, сем појединих евентуалних добровољаца. Зато сам мишљења да се ових 11, а можда и више, пушака из остатка IV одреда из Мед. Поља пошаљу на сектор Бравско, као и бар 1 п. митраљез из неког другог одреда, под командом Роквића Мане, као специјални одред-јуришни, с тим да и даље остане као IV одред, а да се одред под командом Милашиновића Драгије назове као VII одред, или да се овај остатак оружја из Мед. Поља стави под команду, тј. на расположење Д. Милашиновићу и да он буде као IV одред. Ови одреди би имали задатак да се ојачавају наоружањем месног становништва отетим оружјем и муницијом од непријатеља, јер ово становништво се најбоље може употребити за акцију на њима познатом терену. После овога требало би и осталим одредима који још немају број одредити редни број.

Што се тиче т. митраљеза, из IV одреда, сада у Мед. Пољу, он би требало да остане и да се распореди на погоднији сектор за његово дејство, а да се за сектор Бравско доделе п. митраљеви.

2) II одред, тј. његов 2 вод, није утврдио Градину и — лево и десно — ћувике које сам у прошлом обиласку објаснио воднику Н. Пећанцу¹, те сам и сада ово наредио, како воднику тако и командиру, као и да се овај положај држи поседнут и не да непријатељу тако згодан полазни положај за његову евентуалну офанзиву. У наведеном воду потребно је завести ред, дисциплину, елан и апсолутну послушност, нарочито код десетара Грубора Јове², кога војници не слушају, као ни воднике, и не поседају одређени положај.

За брже одржавање везе и [достављање] хитних наређења и извештаја, потребно је поставити телефон (инсталирати) негде око Пикета према Жутој Главици, те бисмо тако имали бржу везу са VI одредом и 2 водом II одреда, на чије секторе често непријатељ надире, а и тамо је правац надирања према Бихаћу. Овај телефон је пуно важнији [тамо] него да остане код цимера³ на Осјеченици.

¹ Никола Пећанац

² Погинуо у Дрвару, за вријеме Седме непријатељске офанзиве, 25 маја 1944 год. као командант мјеста у Дрвару.

³ Радничке бараке

II одреду добро би било доделити 3—4 mine за подметање под камионе који долазе по кромпир у с. Колунић, а и под тенкове који се у том правцу више [пута] појављују.

Операт. официр, кап. II кл
Јов. Јовановић

23-1X-1941

ШТАБУ БРИГАДЕ¹

Дрвар

Шаље се извјештај опер. официра овога батаљона с овпм приједлогом: да се Мане Роквић не упућује ни у Медено Поље ни у IV одред, у Бравско [и] Грмеч, који је под командом другга Милашиновића Драгије. Мани треба дати специјални задатак, како је и сам Штаб бригаде то предложио данас преко телефона.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

Пол. комесар,

К-дант бат,
Мића

БР. 203

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД 23 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДИ ШЕСТОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА ЗА НАПАД НА НЕПРИЈАТЕЉА КОД ВРТОЧА И ЗА ОРГАНИЗАЦИЈУ НАРОДНЕ ВЛАСТИ У ПОЗАДИНИ

ШТАБ I БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

»

КОМАНДИ VI ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

Ваш извјештај од 22-1X смо примили и према њему дајемо сљедећа упутства и наредбе:

Положаје које сада држите, држите све до даљнег наређења овога штаба.

Предвиђајући да би непријатељ могао покушати продор према Бихаћу и Кулен Вакуфу, даје вам се задатак да га дуж

читаваог пута према Врточу нападнете са извјесним снагама, док би други дио снага пребацио се на бусије у самом Врточу. Сем тога, потребно је да одржаЕате сталне везе с нашим одредима око Рипачког Кланца, тј. с одредима II батаљона. Ту везу одржаваћете преко курира најбржим средствима којима располажете, тако да ћете бар сваки други дан слати и добивати извјештај. Сем тога, веза II батаљона с нашим штабом ићи ће преко вас, стога је потребно да одредите курире ^{који} ће бити у Бјелају и који ће даље овамо носити извјештаје. То морају бити сигурни, брзи и повјерљиви људи. Да би с овим штабом могли одржавати свакодневне везе, потребно је да одредите сталне курире.

Сем тога, напомињемо вам да организација политичке Еласти у позадини мора бити исто тако спроведена чврсто и у сагласности са становништвом села у коме се таква власт успоставља. Уз то вам напомињемо да називи жандармерија нису zgodни и да их треба прилагодити приликама, схватањима и жељама становништва, стога те називе промијените у називе: привремене партизанске станице. Над радом тих станица треба водити строгу контролу. Рад њихов не смије ни најмањом ситницом огријешити се о став националноослободилачког фронта. За грешке одговараће не само извршилац те власти него и командир, заједно с пол. комесаром.

Штаб потврђује избор командира и политичког секретара. Заплијењену стоку задржите за себе колико вам је потребно, а остало пошаљите овом штабу. Сматрамо да можете послати три коња, јер вам није потребно више од два пара којима већ располажете, па тражим¹ да их овамо пошаљете.

Шаљите свакодневне извјештаје.

Са другарским поздравом:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИ.МА!

23-IX 1941

Пол. комесар
Илија Дошен

Командант
Мића

BR. 204

**IZVJEŠTAJ UGLJEŠE DANILOVICA OD 17 SEPTEMBRA 1941
GOD. SVETOZARU VUKMANOVICU-TEMPU O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U ISTOCNOJ HERCEGOVINI¹**

24-IX-1941

IZVJESTAJ BR. 4

Dragi druže,

1. Prenosim ti u cijelosti prvi izvještaj druga C.² (jedan sasvim kratak poslao je sa sjevera):

»Evo tek poslije deset dana od moga dolaska ovamo mogu da ti pišem jedno opširnije pismo. Ja sam ovo vrijeme uglavnom proveo na putu, jedino što sam se kod Konjica zadržao 3—4 dana. Odatle sam ti poslao jedan kraći izvještaj. Dva dana poslije mene stigao je tamo onaj odred od 9 ljudi³ i prije mene stigla su trojica drugova. Odmah poslije dolaska odreda sazvali smo jedan opšti skup na kome je bilo 30—40 ljudi. Ja sam izložio c'lj našega dolaska, položaj i borbe u drugim krajevima. Svi prisutni su bili za akciju, samo oprema je vrlo mala. Ali sa onim što ima moguće je otpočeti akciju. Kao prvi zadatak postavili smo čišćenje toga terena od neprijatelja koji se tu sastoji od nekoliko postaja. Prema podacima koje smo imali, te se akcije mogu izvesti sa malo žrtava. Istovremeno s tim pr'stupilo bi se razoružanju neprijateljski raspoloženog stanovništva. Odnosi između musl.fimanskog i srpskog življa u tim krajevima⁴ mnogo su bolji nego u ostalim dijelovima Hercegovine. Ljudi i sami uviđaju neophodnost saradnje, jer samo u tom slučaju možemo računati na potpun uspjeh akcije. Odmah, na opštem skupu, izvršena je raspodjela odreda za formiranje četa. Biće formirane tri čete, kao što smo i predviđali. Ja sam stvari ostavio u pripremanju i krenuo sam dalje, a drugovima sam naglasio potrebu brzine akcije. Što se tiče ljudi tamo, veliki je nedostatak što su svi musl.fimani, izuzev jednog Srbina i to nepart.fijca, Vasko⁵ će biti danas ili sutra upućen tamo, jer sam tek sad do njega dopro. Potrebno bi bilo da se još koji Srbin uputi u te krajeve. Osim toga, s obzirom na mladost odgovornih drugova tamo, potrebno bi bilo

¹ Redakcija raspolaže originalom izvještaja koji je prepisala i dopunila svojim izvještajem Lepa Perović 24 septembra 1941 god. u Mostaru a poslala Svetozaru Vukmanoviću u Sarajevo.

² Uglješa Danilović

³ Grupa partizana koja je izašla iz Mostara na oslobođenu teritoriju kod Boračkog Jezera avgusta 1941 godine.

⁴ Odnosi se na Konjički srez.

⁵ Vasko Gnjatić

uputiti i jednog polit.[ički] jačeg čovjeka, kojim ja ovdje ne raspolazem. Što se tiče situacije u ovom dijelu Hercegovine, ja ću se ovdje osvrnuti uglavnom na političku stranu dosadašnjeg razvoja događaja i na perspektive, jer ste o pojedinim borbama sigurno već dobili izvještaj. Dolaskom talijanskih trupa u Bileću 1-IX, borbe u svim dijelovima su potpuno prestale i stanovništvo u ovim krajevima uglavnom se vratilo kućama, izuzev Stolačkog i jednog dijela Ljubinjskog sreza koji se još nalaze u zbjegovima. Događaji se mogu sumirati ovako. Ovdje je ustvari bio opšti ustanak sprskoga naroda koji se, usljed naše slabosti, strahovitog masovnog pokolja nad Srbima, u kome su muslimani ovih krajeva prilično masovno učestvovali, i najzad, usljed uticaja pojedinih bandita i pljačkaških crnogorskih bandi, pretvorio u pljačku i opšti pokolj muslimana. Ustanak je pred navalom talijanskih trupa ustvari kapitulirao i to iz dva razloga: 1) strah od represalija (paljenje sela), kao što je bio slučaj u Cr. Gori, i nedovoljno naoružanje za borbu sa tal. vojskom; 2) što je ustanak bio uperen samo protiv ustaških vlasti i hrv. vojske i što sad kod ogromne većine postoji uvjerenje da okupatorske trupe makar neće nastaviti sa onakvim pokoljem kakav su činile ustaše. Stav drugova ovdje takođe je bio za prestanak borbe, zato što se događaji nisu više mogli upraviti pravim putem i prijetilo je da će se svaka dalja akcija pretvoriti samo u pokolj i pljačku. Ja sam imam utisak, poslije učešća na jednom opštem skupu gdje je bilo oko 150 ljudi iz Nevesinj. sreza, da je ogorčenost među Srbima tolika da oni postavljaju pitanje: »mi ili Turci«. Ubjeđivanje i iznošenje primjera iz Bosne tu malo pomaže, a na borbu protiv toga, s obzirom na naše snage, bilo bi apsurdno i misliti.

Događaji su ovdje tekli uglavnom ovako: Pred Vidovdan (28 juna) izvršeni su masovni pokolji nad Srbima u Stolačkom, Ljubinjskom i Gatačkom srezu. Pod utiskom tih pokolja i pod uticajem lažnih vijesti da su tobože došli Crnogorci i da su doletjeli rviski avioni, izbio je spontano ustanak u Nevesinjskom srezu i jednom dijelu Bilećskog i Gatačkog sreza. Ustanak je počeo razoružanjem žandarm. stanice u selu Lukavcu, na granici Nevesinj. i Bilećkog sreza. Ustanak se prenio na velik dio Nevesinj. sreza i došlo je do opsade Nevesinja. Ta opsada trajala je nekoliko dana, ali, usljed neosiguravanja putova od Kalinovika i Mostara, ustanici su se morali povući i glavne borbe vodene su kod sela Bratač sa hrv. vojskom i ustašama. Tu je poginuo i onaj Mijo Babić.¹ Borbe u tom kraju trajale su kroz cijelo vrijeme, jer je teren vrlo povoljan za odbranu. Uglavnom, naleti vojske su odbijeni, ali je za jedno vrijeme moralo biti izvršeno povlačenje, vojska je ušla u selo, ali poslije njenog povlačenja seljaci su se ponovo vratili u selo. Kroz cijelo vrijeme u selu je postojala naoružana straža. U Gatačkom

¹ Pavelićev pobočnik

srezu istovremeno je izvršen napad na Gacko. Ustanici, neSto domaćih seljaka i uglavnom crnogorske pljačkaške bande,¹ zauzeli su Avtovac, opljačkali ga i povukli se u brda. U Bilećkom srezu izvršen je napad na žand. kasarnu na Divinu, koji nije uspio. Poslije ovoga seljaci Srbi iz Bilećkog sreza, a usljed pokolja [i seljaci] iz Stolačkog i Ljubinjškog sreza, povukli su se iz doina i [sela] pored putova u brda. Narod se naoružao po brdskim selima, u zbje govima i na ivici brda postavljene su straže. Brda (sela i zbje govima) nisu priznavala hrvatsku vlast i živjela su za se. Sukobi sa hrvatskom vojskom i ustašama bili su mjestimični, uglavnom trajalo je puškaranje na pretstražama. Ustaše i hrv. vojska držali su veća mjesta, drumove i doline, a ustanici brda. Potsticaj za ustanak dali su anglo-filski reakcionarni elementi, koji su poslije kočili i sabotirali s ve akcije. Među njima najvažniji je Petar Samardžić,² bivši zemljoradnički prvak iz Bratača.

Takvo stanje trajalo je, uz pojedine incidente, sve do 26 avgusta. Hrvatska vojska nije išla u brda, a seljaci nisu silazili dolje. Kroz to vrijeme formirane su čete, tj. vršila se vojna organizacija. Neke su čete formirali spontano sami seljaci, a ostale su formirane na potsticaj druga M.³ koji se tada nalazio ovdje na terenu. Čete su bile opštenarodne vojne organizacije, to je bila, takoreći, opšta mobilizacija u koju su morali ući i oni koji nisu sami htjeli da se bore. Svega su dvije-tri čete imale i polit.komesare, a ostale su imale samo komandire koje su seljaci sami izabrali. Drug M., koji se poslije dolaska ovamo uglavnom nalazio na granici Crne Gore, obilazio je pojedine zbje gove i brda, ali sam nije mogao da osigura naš uticaj u četama i očekivao je dolazak drugova iz M.[ostara]. Naših drugova seljaka bilo je vrlo malo i čete u kojima su se oni nalazili bile su pod našim uticajem. Da su drugovi iz M.[ostara] stigli na vrijeme i da su se raspodijelili na pojedine čete, stvari bi ovdje sigurno pošle pravilnim putem i ovaj dio Hercegovine mogao je, po cpštem uvjerenju, biti oslobođen u toku nekoliko dana. Međutim, oni su zadocnili, borbe su već počele, i njima nije ostalo drugo nego da se odmah umiješaju u borbu, a neophodan politički i organizacioni rad koji je trebalo unaprijed izvršiti (uspostava discipline i polit.komesara, ubijediti u potrebu bratskog odnosa prema muslimanima sa kažnjavanjem krivaca itd.) nije se mogao izvesti. Mase su u takvom stanju stupile u borbu i, podbadane od kulačkih eleme-

¹ Pomenute bande predvodili su kapetan biv. jugosl. vcjske Bajagić i pop Perišić.

² Jedan od vođa zemljoradničke stranke, četnički vojvoda, ubijen od organa državne bezbjednosti kao odmetnik marta 1945 god. kod s. Grabovica, Srez Nevesinje.

³ Miro Popara, sekretar OK KPJ za Sjevernu Hercegovinu, kasnije komesar Operativnog štaba za Hercegovinu, uhvaćen i strijeljan od Italijana 1942 godine.

nata (koji se nadaju da će se istrebljenjem muslimana dočepati njihovih imanja i kuća), od reakcionarnih anglofilskih elemenata, koji su početak ponovne borbe (poslije prve etape oko Vidovdana) kočili, ali, kad su vidjeli da je masu nemoguće zadržati, htjeli su da je okrenu drugim putem (istrebljenje muslimana), nasuprot nama, i najzad, rukovođene primjerom crnogorskih bandi, koje su se, pod izgovorom pomaganja, stalno muvale ovuda, — ovu svoju borbu pretvorile [su] u krstaški rat protiv islama. Od velikog su uticaja ovdje bila još dva faktora. Prvo, to su ljudi koji su ili sami preživjeli jame ili im je cjelokupna porodica poklana. Ovi su bili najaktivniji u klanju i oni su prvi pokolj na Dabru i izvršili. Drugi faktor bio je taj — što su ovo granični krajevi, gdje pljačka i paljenje neprijatelja (muslimana) postoji kao tradicija. Osim toga, sadistička ubistva koja su u masi izvršena nad Srbima u Gatačkom, Ljubinjском i Stolačkom srezu izazvala su nečuvenu mržnju prema muslimanima. Priča se da su ustaše na Berkovićima kovali djecu i nagonili njihove majke da ih jedu, a poslije ih ubijali, silovali djevojke i žene itd. Kažu: biti ubijen metkom, to je značilo sreću. Svi zločinci koji su počinili ta djela bili su domaći muslimani, a gotovo u svim dijelovima istočne Hercegovine muslimani su masovno pristajali uz ustaše. Bilo je pojedinih sela i opština gdje su muslimani štitili svoje komšije Srbe i uglavnom u tim mjestima nije bilo ni pokolja Srba. Ovo su mi mnogi seljaci Srbi pričali. Ali ovo su bili mjestimični slučajevi u Nevesinjskom srezu. Kad su otpočele borbe, bilo je dosta slučajeva da su muslimani dolazili na pregovore sa ustanicima. Takav slučaj bio je i ovdje, u Bilećkom srezu. Muslimani iz Fatnice, Dječа, Njeganovića vodili su pregovore sa ustanicima. Ustanici su tražili od njih da predaju oružje, a krivci će, naravno, odgovarati za svoje zločine. Čatovići iz sela Dječа nisu pristali da predaju oružje, a ostali su pristali — na potsticaj naših drugova muslimana. Obećali su predati 150 pušaka. Međutim, kad su ustanički odredi sišli, zatekli su samo 8 pušaka i to kod ljudi koji se stvarno nisu mogli boriti. Ostali, na potsticaj ustaških zločinaca muslimana, povukli su se prema Plani i organizovali front. U selima su ostale samo neke porodice i starci. Ustaše su uspjele da povuku ove muslimane služeći se naročito slučajem u Dabru, gdje su gotovo svi muslimani pobijeni. Ova prevara u pogledu predaje oružja još je više pojačala ogorčenje i prouzrokovala ovaj pokolj 4 muslimanskih žena, djece i staraca. Tako se i ovaj zločin može uračunati u djelo ustaša. Dasuljudi predali oružje i da su ostali kod kuće, našim bi drugovima bilo mnogo lakše aa spriječe ono što se desilo, naročito zbog toga što u ovom srezu nije bilo masovnog pokolja Srba.

Druga etapa borbe otpočela je 23 avgusta. Bio je pripremljen napad na Berkoviće (Dabar). Pripremile su ga čete koje su bile

pod pretežno našim uticajem. Ali su odmah primijećene pljačkaške bande koje se okupljaju u velikom broju, sastavljene od izbjeglica (ljudi iz zbjegova) i Crnogoraca, a predvođene nekim banditima. Usljed toga se odustalo od napada. 26 avg. izvršila je četa Đurića¹ (bivši narednik), koja je sastavljena većinom od izbjeglica, napad na Berkoviće i pozvala je u pomoć naše čete, obavještavajući lažno svaku pojedinačno da je napad opšti. Cete su se angažovale u borbi koja je trajala dva dana. Pljačkaši i izbjeglice bili su premoćni i izvršili [su] opšti pokolj i paljevinu. Ljudi iz naših četa, koji su bili spremni da to ne vrše, nisu htjeli ići tako daleko da to čak i borbom spriječe. Osim toga, ovi muslimani u Dabru bili su gotovo svi doseljenici koji su [se] tu nedavno naselili na imanja Srba koji su bili pobjegli ili pobijeni od strane ustaša. Tu je pobijeno oko 200 muslimana. Taj događaj imao je za posljedicu dvije stvari: ojačao je uticaj pogromaških elemenata kod Srba, a muslimane, u cjelini, stavio nasuprot ustanicima — kao što sam gore napomenuo. Borba koja je tu otpočela širila se dalje. 27 [avgusta] izvršen je napad na Divin, gdje se žand. postaja predala bez borbe i ustanici su pošli prema Planu. Napad na Planu izvršen je 27 uveče. Borbe su trajale dva dana. Plana je zauzeta 29 avg. Glavnu riječ u borbama oko Plane vodili su Eraković,² Lalić i drugi njima slični elementi o kojima ću poslije detaljnije govoriti. Poslije zauzeća Plane ustaničke čete krenule su prema Bileći. 30 avg. zauzet je grad bez borbe, a vojska, ustaše, muslimani koji su se povukli od Plane i jedan dio muslimana iz grada zatvorili su se u logor koji je dobro utvrđen i tu se spremali na otpor. Ustanici su spremali napad na logor, ali su došli Talijani. Pljačkaške bande odmah su pobjegle, a naše čete morale su takođe izvršiti povlačenje. Naši drugovi iz M.[ostara] stigli su ovamo tek 27 avg., poslije pada Divina, kad su ustanici vršili opsjeđanje Plane. Cete koje su bile pod našim uticajem, odnosno naši drugovi u tim četama trudili su se da borbi dadnu drugi pravac. Zahvaljujući tome, u Bileći nije izvršen pokolj muslimanskog življa. Naše su čete ču'vale muslimanske mahale, ali nisu mogle spriječiti pljačku dućana (i mnoge srpske radnje su opljačkane) od strane pljačkaških bandi. Drugovi M.³ i S.⁴ vratili su se ispred Bileće i gore, u pomenutim selima, zatekli su vrlo teško stanje. Pljačkaši su već počeli da iseljavaju muslimanske familije koje su tu bile zaostale, pljačkaške bande su se sve više pojačavale i prijetilo je svakog momenta da će tu, na licu mjesta, doći do

¹ Vlado Đurić, aktivni narednik bivše jugoslovenske vojske, četnički komandir čete, strijeljan od partizana kao izdajnik 9 januara 1942 god. na Dabru u Hercegovini.

² Simo Eraković, strijeljan od partizana u Crnoj Gori kao izdajnik 1942 godine.

³ Miro Popara

⁴ Lepa Perović-Seka

pokolja. Pošto su se naše čete nalazile u Bileći — bile su daleko —, drugovi su stali na stanovište da je jedini izlaz da se ove familije spasu — da se evakuišu za Stolac. Transport od oko 400 žena, djece i staraca, uglavnom, upućen je, pcd pratnjom 12 naših najboljih ljudi koji su se ovdje nalazili, putem za Stolac. Kod Dabra ih presrela jedna grupa bivših žandarma, na čelu sa Radosavom Vukovićem, pojačana Srbima sa samoga Dabra, primorala stražu koja je sprovodila transport da se povuče i gotovo do taj transport pobila bacanjem u jame. Nešto se bjekstvom spaslo, ali koliko — nemože se utvrditi. Nekoliko familija uspjelo je da se zadrži u samoj Fatnici, čuvala ih je straža. Ali, poslije ovoga što se sa transportom desilo, morali su i ti ljudi biti sklonjeni, njih oko 25 na broju. Oni su, pod jakom pratnjom, upućeni i sprovedeni u Bileću. To je bilo 3 sept., a transport je bio upućen i pobijen 1 sept. Eto, tako se završila druga etapa ustanka. Ukoliko niste dobili izvještaj o svim akcijama i borbama, koji je još prije moga dolaska poslan, ja ću idući put o tome detaljno pisati.

Ja sam ovamo došao kad su se stvari potpuno završile. Talijani su zauzeli, u većim formacijama (nemam tačne podatke), sva mjesta, izuzev Gacka, ali izgleda da su prije tri dana ušli i u Gacko. Njihovi odredi, u jačini od oko čete, zalaze u pojedina sela, bliže gradovima (Bratač, Divin, Fatnica i dr.), i traže od stanovništva oružje. Vršu djelimične pretrese. Na Plani, kao raskršću, postavili su jaku posadu (oko 2 čete). Dosad nisu vršili nikakva hapšenja, ni progone. Muslimani su, gotovo iz cijelog Bilečkog sreza, izbjegli i sklonili se u grad i ne smiju da se vraćaju na svoja sela koja su potpuno opustošena, kuće popaljene. U Nevesinjskom i Trebinjskom srezu nije došlo do pokolja muslimana i oni se još nalaze u svojim selima. Talijani drže sreska mjesta i tek sada postavljaju neke posade (Plana) izvan sreskih mjesta. U cijelom Bilečkom srezu 1 većim dijelovima Nevesinjskog (gotovo sav), Ljubinjskog, Trebinjskog, Gatačkog i Stolačkog sreza nema nikakve vlasti. Talijani [su] samo kroz neka sela prošli i vratili se nazad. Izgleda da će u pojedinim selima (tamo gdje su bile kasarne) postaviti svoje postaje, ali to još dosad nije učinjeno.

Ukratko, danas je položaj ovakav. Srpsko stanovništvo, koje čini ogromnu većinu u istočnoj Hercegovini, neprijateljski raspoloženo prema okupatoru, vidi u njemu glavnoga krivca za pokolj nad Srbima i ne pomišlja da se razoruža. Ono gotovo i ne silazi u gradove, nije voljno da prizna ikakvu vlast odatle. U nekim selima se još uvijek nalaze straže koje određuje četa. Dakle, ono želi da živi nezavisno od grada. Ali većina još nije spremna da se bori protiv okupatora, jer se ne osjeća dovoljno jaka. Osim toga, Talijani su izjavili da će spaliti svako ono selo u kome se ispali puška na njih. S druge strane, kulački elementi (naročito seoski trgovčiči) već otvoreno namiguju okupatoru. Izgleda da će okupator u grado-

vima pridobiti sprsku čaršiju i kulačke elemente na selu i da će ih učiniti svojim otvorenim agentima, kao što je već slučaj u Crnoj [Gori] (prema obavještenjima koje sam ovdje dobio).

Usljed ovakvog stanja, pred nas se ovdje postavljaju dva teška problema: kako produžiti otvorenu borbu protiv okupatora, što je glavni naš cilj, i kako da se ne dozvoli ponovna uspostava nenarodne vlasti u ovim krajevima. Mi smo o ovome prodiskutovali detaljno i složili se u ovom: potrebno je stvoriti neke organe narodne vlasti nezavisne od okupatora. Jedina organizacija koja danas postoji u selima to je četa, u koju ulaze svi ljudi koji su učestvovali u borbama. Četa je formirana u toku ustanka. Četa se ne može smatrati kao gerilski odred, zato što svi ljudi u četi nisu spremni da se danas oružano bore protiv okupatora, zatim, većina četa nije stvorena od strane gerilskih štabova i prema tome ne nalazi se pod njihovom komandom, i najzad, što je sastav četa takav (opšti) da bi njihovo čišćenje bilo vrlo teško izvesti i od nama neprijateljskih elemenata bilo bi okarakterisano kao cjepačka akcija, a bez čišćenja bilo bi nemoguće zavesti red i disciplinu i stavljanje pod komandu gerilskih štabova. Stoga mislimo da bi četu trebalo i dalje zadržati i to danas kao jedinu organizaciju koja na selu postoji, dakle kao opštenarodnu političku organizaciju koja bi na svojim skupovima rješavala sva narodna pitanja. Kao vojna organizacija četa će biti samo u opštem narodnom ustanku. Kao organe narodne vlasti čete bi na svojim skupovima birale odbore, narodne odbore. Mi ćemo te odbore obrazložiti na ovaj način i ovo bi se donijelo kao neka rezolucija na opštim skupovima četa:

Narodni odbori. Narod se danas nalazi pod okupatorskom vlasti koja mu se silom nametnula. On tu vlast ne priznaje, jer je ona odgovorna za sve zločine koji su izvršeni nad narodom, a cilj joj je pljačkanje i uništenje naroda. On će se te vlasti okupatorske sile osloboditi organizovanom borbom u onome momentu kad njegove snage budu za to dorasle.

Narod neće priznati od okupatora postavljene vlasti, niti će dopustiti da pojedinci, ili pojedine grupice, u cilju lične dobiti, opšte sa okupatorom mimo naroda.

Pošto je četa jedina opštenarodna organizacija kroz koju je narod uništio ustašku vlast, to je ona jedina u pravu da reguliše kako unutarne odnose pojedinaca i grupa tako i odnose čitavog organizovanog naroda prema okupatoru. Svako zaobilaženje te opšte narodne organizacije je ustvari izdaja koja omogućuje neprijatelju da uspostavi punu vlast nad narodom. Zaštita naroda od takvih izdajnika je dužnost čete, isto tako kao što joj je dužnost oružana odbrana slobode od slugu talijanskoga fašizma (ustaša).

Da bi se isključila svaka posebica kako u rješavanju međusobnih odnosa tako i odnosa prema okupatoru, čime bi se štetili interesi oslobodilačke borbe, četa, na svom skupu, bira narodni

odbor, koji te odnose — u ime naroda i u saglasnosti s narodom — uređuje. Kao i svaka narodna vlast, i ovi odbori mogu, u svakom času, biti smijenjeni na opštem skupu čete.

Mi smatramo da, ako bi se ova organizacija narodnih odbora ostvarila, to bi ustvari bili pravi zamci buduće vlasti. Mislimo da će se ovo moći sprovesti s obzirom da je četa, kao organizacija, postala već popularna, s jedne strane, a s druge strane — svaki se pita šta da radi. Dakle, od četa bi se stvorile narodne seoske skupštine, a pojedinci, tzv. ugledni ljudi, koji će sigurno početi da šuruju s okupatorom, biće ustvari raskrinkani i baš oni okarakterisani kao cjepači narodnih redova, a ideja jedinstva vrlo je danas živa. Sa stvaranjem ovih odbora ne bi se stalo kod pojedinih četa, nego bi se poslije toga prešlo na stvaranje sreskih narodnih odbora itd. Naravno da mi, u ovom slučaju, moramo pojačati rad u četama da bismo preko njih zadobili i uticaj u samim odborima. Cete bi, dakle, danas primile druge funkcije, a pored njih bi se mogle stvoriti druge oružane formacije, gerilski odredi. Možda će vas začuditi ove specifične forme koje mi uzimamo, ali su one, svakako, posljedica sasvim naročitih prilika koje ovdje vladaju.

U pogledu partizanskih odreda mi dajemo ovakvo objašnjenje. Čete ostaju i dalje kao vojne organizacije opšteg narodnog ustanka. Ali, u vremenu kad situacija nije dozrela za opšti narodni ustanak, nužnost borbe protiv neprijatelja i njegovih protivnarodnih mjera (teror nad narodom i pojedinim narodnim borcima, pljačkanje narodne imovine itd.) kao i zadavanje udaraca neprijatelju u borbi protiv nas i naših saveznika (SSSR, Engl., Amerika) nameću nam potrebu stvaranja užih, čvršćih, disciplinovanih i pokretnijih borbenih odreda (partizanskih odreda). Ovi odredi se stvaraju od dobrovoljaca. Pošto se partizanske borbe vode u svim potlačenim i okupiranim zemljama i u svim krajevima Jugosl., to se ovi part. odredi organizuju pod rukovodstvom Glavnog štaba partizanskih odreda za Jugoslaviju.

Na ovaj način mi bismo zasad stvorili manje, ali disciplinovane odrede koji bi otpočeli sa manjim akcijama protiv okupatora; dokle bi ovako trajalo, to se ne može sada reći, ali sad podići sve na oružje — u ovom momentu bilo bi nemoguće, a osim toga moraće se izvršiti veliki politički rad da bi se ova ogromna snaga srpskog naroda, koja će činiti glavnu snagu revolucije u ovim krajevima, skrenula sa ovog kobnog puta vjerskog rata i okrenula putem borbe protiv okupatora. Partizanski odredi činiće docnije solidnu kičmu narodne vojske.

Da su se događaji u ovim krajevima razvili ovim pravcem (kapitulacija pred Talijanima), mnogo su doprinijeli i događaji u Cr. Gori. Narod se tamo podigao na oružje, bilo je zauzeto nekoliko mjesta (Danilov Grad i dr.), ali je došla ogromna talijanska snaga, računa se 80—120 hiljada, popalila veliki broj sela i razbila narodnu

vojsku koja je primila frontalnu borbu. Drugovi tamo, izgleda, tek sad pristupaju formiranju gerilskih odreda. To su obavještenja kojima ja ovdje raspolazem, a za 3—4 dana očekujem odatle jednog druga, pa ću vam onda detaljnije pisati.

Mi smo svjesni koliko je to ogroman gubitak što su događaji ovdje pošli tim putem i da će ova kapitulacija u Hercegovini dovesti u težak položaj nčiše partizanske odrede u Bosni, ali ja ne vidim šta bi se ovdje moglo drugo preduzeti, osim onog što sam ti izložio.

Formiranje partizanskih odreda izvršiće se na onom planu kako smo se sporazumjeli, samo sa nekim ličnim izmjenama. Tako će u I bat. biti Nenad¹ i još dvojica drugova odavde sa terena, u III bat. biće pol.komesar S.,² zatim S.,³ i jedan ofic'r, a III bat-ostaje onako kako je formiran.

Sad, ukratko, da ti iznesem o ovim anglofilskim elementima. Oni su stvorili svoj glavni štab sa sjedištem u Ravnom, na granici Crne Gore. Iz ova dva dokumenta⁴ koja ti prilažem i iz razgovora znam da se u tome štabu nalaze dva bivša oficira, kapetan Vladislav Hamović⁵ i poručnik Mihajlo Koprivica, zatim još neki ljudi iz bivše zemljoradničke stranke. Oni su formirali neki Odbor za narodnu odbranu i njegov štab. Ti ljudi su direktno povezani sa crnogorskim federalistima i izgleda da su odatle i finansirani. Oni su pred narodom istupali kao prijatelji Rusije, a užem krugu su govorili da je Engleska ta koja će nas osloboditi. Govorili su da će se engleske trupe ubrzo iskrcati u Dalmaciji i da dotle nije potrebno stupiti u borbu. Cijelu tu organizaciju izgleda da je sproveo Vidak Kovačević koji je došao ovamo iz Beograda i Lazar Trklja." Taj štab je pokušao da se poveže sa nekim komandirima četa i u tom su u nekoliko slučajeva i uspjeli. To je komandir čete na Berdudu, bivši poručnik Đerić,⁷ komandir jedne čete u Gatačkom srezu, neki Popović,⁸ zatim komandir jednog manjeg lutajućeg odreda, Dušan Brstina, bivši podoficir; i najzad, Jovan Dragović⁹ i sam je ko-

¹ Nenad Vasić

² Savo Medan

³ Milenko Šotra

⁴ Pomenutim dokumentima Redakcija ne raspolaže.

⁵ Kapetan biv. jug. vojske iz s. Dola kod Ljubinja, kasnije bio u četničkom štabu na Ozrenu. Poslije oslobođen, ja uhvaćen od organa narodne vlasti, osuđen na smrt i strijeljan.

* Diplomirani student filozofije iz Bileće, jedan od vođa zemljoradničke stranke, prvi organizovao četničke bande u Hercegovini i pobjegao Italijanima. Sada u emigraciji.

⁷ Poručnik Krsto Đerić, ubijen od partizana u Trusini početkom 1942 god. kao neprijatelj NOB-e.

⁸ Milorad Popović, oficir bivše jugoslovenske vojske, četnički komandant, poginuo 1945 god. kod s. Okruglice, u istočnoj Bosni, u borbi sa jedinicama NOVJ.

⁹ Jedan od vođa zemljoradničke stranke u Hercegovini, četnički ideolog, sada u emigraciji.

komandir jedne čete, a Petar Samardžić je komandir čete u Brataču. Poslije vidovdanskog ustanka ovi ljudi su stalno radili na kočenju i sabotiranju svake akcije. Izvršili su i nekoliko otvorenih izdaja. Tako je pri opsjedanju Gacka, koje su vršile naše čete, u operacijama učestvovao i jedan gerilski odred iz Cr. Gore.¹ i komandir toga odreda, drug, rukovao [je] svima operacijama. Ljudi iz ovoga štaba tražili su da se propusti vojska iz Nevesinja za Gacko, oni su uspjeli da ubijede ljude iz Nevesinjskog sreza da tu vojsku ne treba razoružavati, jer će tobože sela biti popaljena. Hrvatska vojska iz Nevesinja došla je u pomoć Gackom, zašla za leđa našim četama i one su se morale povući. Sličan je slučaj bio prilikom razoružanja Trusine. Naše su čete opkolile hrv. vojsku na Trusini i htjele da je razoružaju. Poručnik Đerić je vodio pregovore i ubijedio je naše ljude da nije potrebno odmah razoružati hrv. vojsku, jer da se to tobože može učiniti u svakom momentu i treba pričekati zauzeće Dabra, jer bi razoružanjem sada bili dovedeni u nezgodan položaj hrv. oficiri. Ljudi su u to povjerovali, i tek kad je hrvatskoj vojsci stiglo pojačanje, uvidjeli su prevaru i razoružali tu vojsku. Prilikom borbe kod sela Bratača Petar Samardžić je odbio saradnju i pomoć muslimana. Itd.

Dakle, kakav je detaljan plan imao ovaj štab i kakav sporazum sa crnogorskim federalistima, još tačno ne znamo. Znamo samo toliko — da je Petar Samardžić bio za vidovdanski ustanak i komandovao je četom iz Bratača prilikom opsjedanja Nevesinja. A poslije i on i svi ljudi iz ovog štaba kočili su i razbijali akcije i vršili su sabotazu. Zastupali su, početka, mišljenje da je potrebno pobiti sve muslimane, a sad se, na riječi, toga odriču. Izgleda da su ti ljudi, u početku, htjeli da se nametnu za vođe ustanka, a kad su vidjeli porast našega uticaja, počeli su da sabotiraju. Karakteristično je da su oni prilikom opsade Gacka, kojom smo rukovodili mi, izvršili sabotazu, a poslije su — kao što se vidi iz ovoga dokumenta — sami pripremali napad na Gacko u saradnji sa federalistima, naravno — na potpuno pljačkaškoj osnovi, što se u ovome dokumentu otvoreno izjavljuje. Mi smo već počeli sa raskrinkavanjem ovih ljudi, a izdaćemo protiv njih i jedan letak u kome ćemo razotkriti njihovu rabotu. Obaviješten sam da su pretstavnici ovoga štaba, poslije preuzimanja vlasti od strane Talijana, vodili pregovore sa talijanskim oficirima u Foči. Sad, momentano, ništa ne znam o njihovoj daljoj akciji, a čim dobijem neke nove podatke, odmah ću te izvijestiti.

Eraković, koga sam ti prije spomenuo, vodi jednu crnogorsku pljačkašku bandu, a sam [je] bivši komita. Voda jedne iste takve bande je bivši avijatički narednik Lalić. Vjekoslav Đurić, koga sam ti takođe pomenuo, komandir je jedne čete na Dabru, i njegova

¹ Kombinovani Nikšićki odred.

četa uglavnom je sastavljena od ljudi kojima su pobijene porodice i stoga se ta četa, uglavnom, isticala u ubistvima i pokoljima muslimana.

Cim dodem u vezu s drugom iz Crne Gore, odmah ću ti poslati izvještaj.

P.S. Sada sam obaviješten o tome da su prispjeli drugovi »španci«¹ i ja ću ih odmah rasporediti. Izvještaj odozgo još nisam dobio, dobiću ga tek sutra. Prilozi: 1) Rezolucija PK Crne Gore; 2) Dva dokumenta o štabu Narod. odbrane«. — Izvještaj je pisan kod Bileća 17-IX-1941.

2. Kao dopunu ovom izvještaju druga C. obavještavam te da smo preko nevesinjske organizacije izviješteni da je grupa od 6 ljudi, sa dva »španca«² pošla 21. IX za III bat. Dalje: »Rekli su nam da vam javimo da su četnici (njihov unutarnji neprijatelj) održali sastanak sa talijanskim vojnim vlastima. Usvojen je predlog ponude Talijana — da se neki seljaci (tipovi) obuku u talijanske uniforme i da onda idu razoružavati i ubijati po muslimanskim selima. Mi ćemo ovdje poduzeti protiv toga potrebne korake.« Tako pišu iz Nev.fesinja].

3. Ni od Gl. štaba, ni od organizacije u K.[onjicu] nemamo izvještaja o akcijama Trećeg bataljona. Ali je jedan partizan napustio borbu, navodno — da ponese neki izvještaj u K.[onjic], koji je trebao ponijeti neki seljak koji je ranjen. Izvještaj je uništio, pošto je, navodno, bio u opasnosti. On priča: Akcija je počela preuranjeno, tim što je jedan seljak, bez odobrenja Štaba, ubio iz osвете nekoga žandarma sa stanice Glavatičevo. Na to su ostali žandarmi pošli u potjeru, ali su ih partizani pohvatali (5—6), razoružali i drže ih sada kao taoce (!). Poslije toga su ustaše pošle na partizane. Razvila se borba u kojoj se računa da je poginulo 14—16 ustaša, a pohvatano oko desetak. Od tih je narodni sud 6 strijeljao, ostale pustio (!). To je sve. Drugi drug — koga smo opozvali, pa je danas došao — priča da se, još prije borbe, komandir III bat. sam ranio u nogu, te se povukao prije borbe u okolinu Neve-sinja. Danas čujem da je stigao ovamo, navodno — po odobrenju Glavnog štaba, ali je utisak ovoga druga da je on prosto pobjegao, jer da mu rana nije uopšte bila opasna. Taj isti drug priča da su i komandir štaba i pol. komesar davali pred ostalim drugovima kapitulantske izjave: kako će odustati od borbe ako dođe tal. vojska. Seljaci su, međutim, po njemu, odlučno za borbu dokraja. Očekujem o svemu ovome izvještaj i potvrdu od Gl. štaba, a i mi ćemo ovdje ispitati sve. Bilo je, izgleda, i svađe, ..., između koman-

¹ Čedo Kapor i Petar Drapšin

² Dva španska borca otišli su u to vrijeme u Konjički bataljon. Jedan od njih, Jakov Baruh, poginuo je kod Konjica 1942 god., a drugi, čije ime Redakcija nije mogla ustanoviti, poginuo je u Desetoj hercegovačkoj brigadi.

dira i pol. komesara III bat., jer je komandir htio poslije ranjavanja da ide, dok je komesar bio sam protivan. Nadam se da će »španci«, sa ostalima, stvar popraviti, ali ćemo o svemu obavijestiti, ipak, Gl. Štab."

Koliko je u III bat. stvar nesolidno postavljena — najbolji je dokaz letak koji su oni tamo izdali, a koji je sav osnovan na temelju jedne neprovjerene komordžiske vijesti o tome da je Turska ušla u rat....

4. Šaljem ti ona dva dokumenta o štabu Narodne odbrane i letak PK Crne Gore.

5. Adresa i javka za III bataljon Trifko Sarić, s.Jezero, Poslao me Petrović.

Drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU!

S.¹

BR. 205

NAREĐENJE ŠTABA DRVARSKJE BRIGADE OD 24 SEPTEMBRA 1941 GOD. ŠTABU BATALJONA NOP ODREDA ZA MLINIŠTA I OKOLINU ZA PODNOŠENJE IZVJEŠTAJA O SITUACIJI I O STANJU PARTIZANSKIH JEDINICA OKO MLINIŠTA, CARDAKA I MRKONJIC GRADA²

ŠTABU BATALJONA PARTIZANSKIH ODREDA ZA MLINIŠTA I OKOLINU

Primili smo izvještaj od 23-eg ov. m. od druga Miloša Polića. U vezi odlaska druga Jovića u Cardak i traženja pomoći od druga Šolaje, Štab brigade saopštio je isto Štabu partizanskih odreda za Glamoč da će vjerovatno Šolaja i drug Jović doći s jednim vođom i brdskim topom. Štab brigade naređuje:

1. Da se najhitnije podnese izvještaj o tome i uopšte o stanju odreda oko Mliništa i Cardaka.

2. Da drug Šolaja dostavi preko vašeg štaba Štabu brigade da li stoji u vezi sa Štabom brigade »Vrbas«³ (partizanski odred oko Banje Luke), ili je on potpuno samostalan i tako bez veze bilo

¹ Lepa Perović-Seka

² Redakcija raspolaže kopijom dokumenta-

" Brigada »Vrbas« nije postojala. Ovdje se misli na Manjački odred, koji je djelovao na lijevoj obali Vrbasa.

s kojom brigadom. Ovo je vrlo važno da bi se znao raspored odreda kojima raspolaže Šolaja i sektor njegovih akcija.

3. Podnijeti iscrpan izvještaj o prilikama oko Mrkonjića Grada, ukoliko imate vezu s tamošnjim odredima. Ako veze nema, onda je najhitnije uspostavite.

Borbe s talijanskim okupatorima dosada razvijale su se uglavnom s uspjehom. U prekjučerašnjim borbama neprijatelju je nanе-šen gubitak: 7 mrtvih i nekoliko ranjenih. Očekuje se svakog dana jača borba. Na drugim stranama nema značajnih događaja.

Najoštrije suzbijajte švercere i špijune.

Uz drugarski pozdrav:

SMRT FASIZMU — SLOBODA N'ARODU!

Št. Br. 24/IX 41, u 5 i po (17 i po) časova poslije podne.

Politkomesar brigade,

Komandant brigade,

БР. 206

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ПАРТИЗАНСКОМ ОДРЕДУ „ВОЛГА“
ЗА ОДБРАНУ СРНЕТИЦЕ¹**

ШТАБ I БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

ПАРТИЗАНСКОМ ОДРЕДУ „ВОЛГА“

Примили смо два извјештаја од 23 о.м. О паљењу Бунаре добили смо извјештај и од Гвозденовића² и од Чеке³.

Синоћ смо такође обавијештени о доласку 300—400 [не-пријатељских] војника са 1 митраљ. водом у Д.[оње] Бравско. Јавио нам је то Гвозденовић преко телефона (са 104 км). Исто је рекао да је послао вама курира да се и ви тамо пребаците.

¹ Оригинал наређења је у рукопису. Наређење је писано 24 септембра, што се може закључити по томе што се у док. помиње 23 септембар као дан пријема извјештаја о паљењу Бунаре, а борбе о којима се у док. говори претходиле су уласку Италијана у Дрвар 25 септембра 1941 године.

² Миле Гвозденовић
³ Душан Чеко

Уколико они мисле да направе продор у Српетицу, вјерујемо да он неће бити самосталан, наине биће заједнички напад и на Оштрељ и на Српетицу. Данас, међутим, нема никаквих непријатељских покрета. И ви будите такође опрезни, па учините све што се може у смислу одбране Српетице. — ...

Примили смо извјештај од Драгије¹. Њихови приједлози о јачем одреду у Грмечу су добри, али питање је да ли можемо одвојити неке снаге. О томе сам разговарао и са другом Љубом². Неки јачи одред могао би се саставити и од наших и од вакуфских одреда.

Јуче је овдје било релативно мирно. Неприј' "ељ је копао кромпир испод Ревеника и њихови стријелци били су на Кадињачи и Жутој Главици. Они су пуцали и из брдских топова, без резултата — повукли су се у П.[етровац].

Према Талијанима ништа новије. У посљедња два дана није било борбе.

У Лици се поправљају наше позиције. Основана је Бригада за Лику.

Шаљемо радио вијести, па ћете из њих даље сазнати новости. Шаљемо и два билтена.

Шаљемо 12 ком. дувана. Још дугујете 24 дин. (за 2 ком). Требовање ћемо послати, али нема оне кобиле. Не знам куд си је ти одвео, или коме си је дао.

Рунић Мирко, кога сте ви као шпијуна послали овамо, молио нас да га пустимо да оврше жито. Ми га нисмо пустили, него ако ви можете да јавите кнезу у Капљуву да му се летина саради. Његова жена и дјеца сада су у Разбоју. Ми смо му обећали да ће му се жито оврћи, па гледајте свакако да му се то уради.

Са партизанским поздравом:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Зам. пол. комесара
М. Трнинић

К-дант бат.
Мића

¹ Драгија Милашиновић

⁵ Љубо Бабић

**IZVJEŠTAJ KOMANDIRA ČETE U BOS. PETROVOM SELU OD
SEPTEMBRA 1941 GOD. KOMANDANTU OZRENSKOG NOP OD-
REDA O AKCIJI U KAMENICI I OKOLNIM SELIMA¹**

Druže Tošo², stigli smo do Gostovića [i] upali u Kamenicu, našli 12 sanduka dinamita, nešto sanitet.fskog] mat.ferijala], 2 dvoj-
cij.fevke] i karabin, 12 vreća brašna, ubili jednog ustašu, izvrnuli
u potok jed*^ mašinu sa vagonima, svugdje politički ispravno
postupili. TurSka³ sela u kraju Gostovića itd. nemaju, izgleda,
oružja, pa nismo ni ulazili u njih. Izvoz drveta iz tih krajeva je
presta, jer su svi radnici — i Hrvati i muslimani — otišli kućama
(neki čak u Travnik). Zatim smo se vratili opet u Vozuću i sad se
nalazimo u Vasovinama kraj Vozuće. Namjeravamo sada poduzeti
razoružanje svih musl. sela odavde prema našem kraju.

Pri dolasku u Vasovine (kad smo se rastali od tebe), odmah
smo poslali kurira u Olovo (event.fualno] u Han Pijesak) i saopćili
Dangiću⁴ i Aćimu⁵ da bismo htjeli saradnju i event. pregovore
između tebe i njih. Kurir je stigao do olovskih odreda i izgleda da
je otišao u H. Pijesak, jer ga još nema ovamo. Ja smatram da je
nezgodno poduzimati neku širu akciju u ovom kraju prije nego
što se dotaknemo⁶ sa ovim olovskim odredima.

Pri našoj pojavi ušao je nevjerovatan strah u sva musl.[iman-
ska] i kat.folička] sela.

Danas smo preko kurira sela Miljevića poslali pismo najuti-
cajnijem čovjeku u ovom kraju, nekom Mustafi Đerziću, za koga
tvrde Srbi da bi predao Vozuću. Mi smo ga pozvali na pregovore
i on je obećao doći. Ukoliko ne dođe, mi ćemo nakon povezivanja
sa Olovom udariti na Vozuću.

Danas je kod Kamenskog (po prilici 20 km od Olova naovamo)
zapaljen most dugačak 30—35 m. To je dobar znak. Voz ide do
Kamenskog.

Da li je Murat⁷ otišao?

Obavijesti nas o novostima. Pošalji radio-vijesti.

Odluči po svemu ovome.

Mi ćemo te obavijestiti o mogućnOsti pregovora sa Aćimom.

¹ Original izvještaja je u rukopisu. Izvješta.i je pisan oko 24 sep-
tembra 1941 godine.

² Todor Vujasinović

³ Misli se na muslimanska sela.

⁴ Jezdimir Dangić

⁵ Aćim Babić

⁶ Povežemo

⁷ Pašaga Mandžić

Tražimo mogućnosti da naoružamo dobr.[ovoljačke] cdrede koje stvaramo.

Šaljemo vam 6 sanduka din.[amita], vreću duvana, san.fitetski] mat.[erijal], a pokušaćemo da dobavimo i bormašinu za bušenje kamena. Kraj oko Gostovića nije tako gotov na borbu kao ovaj ovdje.

Obavijestite nas prilikom vaših akcija na sektoru II čete, da bismo mogli istovremeno rasterećivati jedni druge.

Moral našeg ljudstva je dobar iako bi neki htjeli kući.

Pridmžili su se dvojica dobrih boraca iz gostovičkog kraja. Nismo mogli uhvatiti vezu sa D. Mitrovićem¹.

Pozdrav: **Veljko**²

BR. 208

**POZIV CENTRALNOG KOMITETA KOIVIUNISTICKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE OD SEPTEMBRA 1941 GOD. VOJNICIMA, POD-
OFICIRIMA I OFICIRIMA DOMOBRAanske VOJSKE ZA PRI-
KLJUCENJE NO BORBI'**

P R E P I S

SMRT FAŠISTIMA — SLOBODA NARODIMA!

Vojnici, podoficiri i oficiri!

Fašistički okupatori i izrodi hrvatskcg naroda — frankovački plaćenici pretvoriše našu domovinu u tamnicu naroda i krvavu klanicu, u kojoj pobješnjele ustaške bande, pod okriljem fašističkih okupatorskih hordi, vrše pokolj nad hiljadama nevinih ljudi, ubijaju žene i djecu kao i iznemogle starce, trpaju u zatvore i logore na desetine hiljada, zvjerski muče zatvorenike do smrti, pljačkaju imovinu građana, izgladnjuju narod, pale sela i gradove, ognjem i mačem uništavaju sve one koji smatraju da je ispod čovječjeg dostojanstva da ropski gmižu pred okupatorima i njihovirr. agentima i slugama — frankovačkim izdajicama naše domovine.

Slobodoljubivi hrvatski narod, koji se vjekovima borio protiv svojih tlačitelja, ne može skrštenih ruku podnositi poniženja, zulume, tiraniju i pljačku i sadašnja tlačenja fašističkih okupatora

¹ Duro Mitrović, seljak iz Šagačića, interniran od ustaša 1941 godine.

² Ratko Vokić-Veljko

* Redakcija raspolaže proglasom u ustaškom prepisu.

i njihovih vjernih pasa — frankovačkih plaćenika. Zato se i on laća oružja da, poput ostalih porobljenih naroda (Crnogoraca, Srba, Slovenaca, Makedonaca i ostalih), protjera fašističke okupatore i sruši omrznulu marionetsku vladu izdajice Pavelića, da Dalmaciju, Primorje i Međumurje, koje su frankovački izdajnici prodali okupatorima, vrati u sastav Hrvatske, te da izvojuje svoju istinsku nacionalnu slobodu i nezavisnost.

Narodni ustanak bukni u mnogim krajevima. U Bosni, Hercegovini, Dalmaciji, Lici i Kordunu bore se rame uz rame Hrvati, Srbi, komunisti i ostali pobornici slobode. U plamenu tog ustanka, koji se sve više širi, biće satrveni i uništeni fašistički okupatori i njihove domaće slugе; iz ruševina okupatorske i frankovačke tiranije uskrsnuće slobodna i nezavisna Hrvatska u kojoj neće biti ni traga od okupatorske i frankovačke tiranije, pljačke, zverskog šovinizma i rasnog ludila.

Pobunjeni narod, koji se sa oružjem u ruci diže protiv narodnih zlotvora da brani svoju čast, slobodu, život i imetak, osniva pravu narodnu Vojsku, partizanske odrede. Ovi su odredi svojim junačkim djelima već natjerali strah u kosti okupatorima i njihovim krvavim psima-frankovcima, oni su iz mnogih mjesta i krajeva protjerali okupatore i razbili ustašku bandu, te čvrsto drže vlast u svojim rukama; time je pobunjeni narod dokazao da okupatorska i frankovačka vlast nije nepobjedljiva i da nema toga neprijatelja koga ujedinjen i složan narod nebi mogao pobijediti.

Vojnici, podoficiri i oficiri!

I nad vašim se glavama vije mač krvave ustaške bande. I vi ste zapostavljeni i ugroženi. U pitanju je vaša čast i vaši životi. Izdajnici hrvatskog naroda, frankovački plaćenici, nastoje da vas pretvore u vjerne slugе fašističkih okupatora i svoje krvave vladavine, u krvnike vlastitog naroda. Oni nastoje da visoki poziv vojnika, ičija je dužnost da brane slobodu i nezavisnost svoga naroda, snize na stupanj običnih pandura. Vas, hrvatske sinove, tjeraju na klanicu protiv bratskog sovjetskog naroda da spasavate fašizam koji je porobio narode Evrope, tjeraju vas u borbu protiv vlastitog naroda da bi spasli svoju omraženu i krvavu vladavinu u Hrvatskoj. Tjeraju vas u borbu protiv vlastitog naroda koji se diže da oružjem u ruci brani svoju čast i slobodu, a pri tome šire najogavnije klevete da vas šalju u borbu protiv četnika koje financiraju Zidovi. Ne nasjedajte tim ogavnim klevetama frankovačkih izroda, ne dajte se pretvoriti u njihovo oružje i krvnike vlastitog naroda.

Vojnici, podoficiri i oficiri!

Komunistička partija Hrvatske, koja stoji na čelu narodne borbe protiv okupatora i njihovih domaćih slugu, obraća se vama,

narodnim sinovima, i poziva vas da se priključite oslobodilačkoj borbi našega naroda, ona vas poziva da se aktivno oduprete zapovijedima fašističkih okupatora i njihovog slugu izdajice Pavelića, poziva vas da otkazete poslušnost, da se ne date tjerati na front protiv bratskog sovjetskog naroda koji se bori i za naše oslobođenje, da ne idete gušiti oslobodilačku borbu srpskog, crnogorskog i ostalih naroda koji se bore za svoju slobodu, da se ne date natjerati u borbu protiv vlastitog naroda i njegovih partizanskih odreda. Ona vas poziva da pretvorite vojarne i vojne logore u tvrđave Narodno-oslobodilačke borbe, da dižete pobune i da se uključujete u narodnu borbu protiv tlačitelja.

Vojnici, podoficiri i oficiri!

Vi se ne smijete dati pretvoriti u ubojice svoje braće, svojih otaca, rodaka i prijatelja i sugrađana, u ubojice žena, iznemoglih staraca i nevine djece. Komunistička partija Hrvatske vas poziva da se ugledate na one vaše čestite drugove oficire, podoficire i vojnike, prave narodne sinove, koje su frankovački plaćenici poslali da u krvi guše narodnu pobunu, a koji su otkazali poslušnost, prešli na stranu pobjunjenika i okrenuli svoje oružje protiv narodnih krvnika; to je put kojim i vi morate ići da biste ostali vjerni svom narodu i svojoj domovini. Na taj put vas poziva Komunistička partija i porobljeni hrvatski narod čiji ste i vi sinovi, na taj vas put pozivaju grobovi desetina hiljada nevinih ljudi koji su postali žrtve frankovačkih krvoloka. Na taj vas put poziva plać žena i neopskrbljene djece, čiji su muževi i očevi poklani. Na taj vas put poziva vapaj naroda koji stenje u ropstvu i teži za slobodom i osvetom. Pođite tim svijetlim putem i dokažite zlotvorima i tlačiteljima da ste vjerni sinovi svoga naroda i dostojni potomci naših predaka.

Vojni obveznici! Ne odazivajte se pozivima izdajničke vlade Pavelića, ne dajte se tjerati u borbu protiv svog vlastitog naroda i protiv bratskog sovjetskog naroda. Stvarajte partizanske odrede, priključite se partizanima, učestvujte aktivno u općoj narodnoj borbi protiv fašističkih okupatora i frankovačkih plaćenika.

Započela je oružana oslobodilačka borba hrvatskog naroda. To nije osamljena borba, već sastavni dio one divovske borbe koju svi rodoljubi i porobljeni narodi Jugoslavije, svi porobljeni i svi slobodoljubivi narodi svijeta, na čelu sa nepobjedivim SSSR, vode protiv fašističkog ropstva, tiranije i barbarstva, a za slobodu i bolji život. Svi čestiti i napredni ljudi, svi oni koji vole svoj narod, svi koji teže za slobodom i pravdom, svi bez obzira na nacionalnu, vjersku i političku pripadnost, treba da se udruže u jedinstveni nacionalni oslobodilački front za istjerivanje okupatora i uništavanje njihovih frankovačkih plaćenika.

Živio jed'nstveni nacionalni oslobodilački front!
Živjela bratska solidarnost svih naroda Jugoslavije u borbi
protiv fašističkih okupatora!
Živio nepobjedljivi Sovjetski Savez!
Van sa okupatorima! Na vješala sa krvnikom Pavelićem i
marionetskom vladom!
Živjeli Narodno-oslobodilački partizanski odredi!
Živio opći narodni ustanak!
Živjela Komunistička partija Jugoslavije!

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Pročitaj i daj dalje!

БР. 209

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ДРВАРСKE БРИГАДЕ ОД 25 СЕП-
ТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“
О ПРОДОРУ ИТАЛИЈАНА У ДРВАР¹**

НАРЕДБА ШТАБУ БАТАЉОНА ПАРТИЗАН. ОДРЕДА
„СЛОБОДА“

Опггрељ

Обавјештавамо вас да су талијански окупатори продрли у
Дрвар. Штаб бригаде налази се на путу. Одмах упутити кући
Стевана Срдиха једну добру десетину са два пушкомитраљеза,
који ће служити као заштита Шт.[абу] Бриг.[аде]. Друг Милу-
тин² нека одмах изврши ову наредбу.

Наређује се Штабу I батаљона да подузме све потребне
мјере на вријеме, како је раније наређено и усмено саопштено
политсекретару тога штаба.

25. 1X/941

Полит. ком.
Вељ. Стојнић

Командант
Љубовић

¹ Редакција располаже преписом документа.
² Милутин Морача

БР. 210

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД 25 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДАМА ТРЕЋЕГ, ПЕТОГ И ШЕСТОГ ОДРЕДА ЗА УПУЋИВАЊЕ ПОЈАЧАЊА ЧЕТВРТОМ ОДРЕДУ НА СЕКТОРУ БРАВСКО РАДИ ДЕЈСТВА НА КОМУНИКАЦИЈУ БРАВСКО — БОС. ПЕТРОВАЦ

ШТАБ 1 БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“
25 септембра 1941 г.

НАРЕДБА
за 25-IX-1941 год.

КОМАНДИРУ III, IV, V И VI ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
ОВОГ БАТАЉОНА

Да би се повела најуспешнија акција и спријечило непријатељу свако снабдијевање друмом преко Бравска и жељезничком пругом даље према Приједору — то се наређује следеће:

Командир III одреда послаће 1 п.митраљез и 10 пушака.

Командир V одреда послаће — 25 пушака.

Командир VI одреда послаће 1 п.митраљез и 11 пушака, које су припадале IV одреду док је био на сектору М. Поље, с тим да се пошаљу овакве пушке ако их има још преко овог броја 11, о чему ће командир поднијети извјештај [штабу] батаљона. Тешки митраљез има остати у VI одреду, који је досада припадао IV одреду.

Све наведено оружје командири ће упутити командиру IV одреда на сектору Бравско, Милашиновићу Драгији, са сигурним и храбрим герилцима, са муницијом-на пушку најмање 100 метака, а на п.митраљез 200 метака. Људство се има јавити наведеном командиру најдаље 26 о.м.

Оружје из VI одреда остаје стално у саставу IV одреда, а оружје из осталих одреда остаје док се задатак не ријеши потпуно.

Командиру IV одреда ставља се у дужност да из с. Смољане, Бравска и околине прикупи добровољце — храбре и поуздане, — те тако замијени све људство које му упуте горе наведени командири са оружјем, с тим да задржи оружје свих одреда, тј. и осталих, док се задатак не ријеши.

Командир V и VI одреда своје људство упутиће командиру IV одреда преко с. Смољане, а командир III одреда преко Бравског Ваганца (М. Зорића) у Шобатовац, гдје ће се јавити

своме новом командиру, а командир је дужан да за ово људство спреми храну, смјештај итд.

Командири имају најозбиљније схватити ову наредбу и по истој одмах и најхитније поступити, јер је нама свима потпуно јасно: ако успијемо да сгтријечимо непријатељу снабдијевање овом линијом тргањем пруге, мостова, друма итд., онда смо постигли његову потпуну блокаду у Б. Петровцу, а што ће нам омогућити у многоструком освајању саме вароши, што значи да је КЛУЧ БОРБЕ за освајање Б. Петровца на сектору Бравско, тј. горе поменута линија. Поред тога, енергичном акцијом-радом IV одреда, очекује се одузимање муниције, оружја и осталог материјала од непријатеља за попуњу и ојачавање осталих наших одреда нарочито муницијом.

Командир IV одреда водиће строго рачуна — да у случају непријатељске офанзиве према Оштрељу — Дрвару свом снагом нападне непријатеља иза леђа и тако помогне осталим нашим снагама разбијање непријатељске офанзиве, а никако да остане неактиван или мало активан, а ни у ком случају не смије дозволити да га непријатељ задржава и обмањује неком споредном снагом, те да би лакш[^] успио са офанзивом; то значи: мора се непријатељ нападати тамо гдје је он најосетљивији и гдје се може нашој побједи највише допринијети. Ово важи и за командира V и VI одреда.

Командир IV одреда мора ступити у потпуну сарадњу са свима одредима који оперишу на сектору Б. Ваганац, Бравско, Грмеч, Дауновац, Јелашиновац итд., те да удруженим снагама се постигне потпуни успјех, а који је неопходан за успјешнију борбу око Б. Петровца — што се понова наглашује.

О извршењу ове наредбе у потпуности поднијети одмах извјештај детаљно.

Уз другарски поздрав:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

Политички комесар,

Командант,
Мића

БР. 211

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД 25 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДАМА ЈЕЛАШИНОВАЧКОГ И ГРМЕЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА ЗА МЕЂУСОБНУ САРАДЊУ И ПРЕДУЗИМАЊЕ МЈЕРА ЗА ЕВАКУАЦИЈУ СТАНОВНИШТВА И ЖИВОТНИХ НАМИРНИЦА ИЗ УГРОЖЕНИХ СЕЛА¹

ШТАБ I БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

**ПАРТИЗАНСКОМ ЈЕЛАШИНОВАЧКОМ ОДРЕДУ И
ПАРТИЗАНСКОМ ОДРЕДУ ГРМЕЧ**

Примили смо ваш извјештај од 24-1X, исто тако извјештај од 22-ог. На исте одговарамо следеће:

1) Ваш приједлог о организовању једног јачег одреда који би оперисао у Грмечу засада отпада због опште ситуације на нашим секторима према Грахову.

2) Ваш одред нека сарађује са Одредом јелашиновачким и што можете — учините, нарочито гледајте да дочекате воз који преноси муницију. Минирајте пругу оним минама које сте понијели и поставите засједе да би само минирање имало бољег успјеха.

3) Десетина из Грахова отишла је за Смољану, али без оружја. Оружје је задржано за тамошње одреде.

4) Наредује се вођству Јелашиновачког одреда да предузме све мјере за евакуацију породица, блага и животних намирница из оних села којима пријети опасност непријатељског надирања. За овај посао треба организовати све слободне сељаке. Непријатељска тактика данас састоји се у уништавању свега чиме се партизани и наш народ могу да користе. Зато не треба чекати кад се та опасност укаже, него одмах радити на склањању свега што је неопходно потребно за живот. Треба одмах почети са прављењем магазина у сигурним мјестима, ако то већ нисте предузели.

5) Со и лијек добићете чим исто добијемо из Дрвара.

6) Ваша оба одреда, у случају неповољне ситуације на овој страни, остаће и даље у том сектору с тим да се штите тамошња села и да се и даље спречавају транспорти жељезницом.

¹ Редакција располаже копнијом документа.

7) Јуче смо вам послали радио-вијести и билтен преко одреда у Б. Ваганцу. Сада вам шаљемо још неколико билтена. Са партизанским поздравом:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

25-1X-1941 г.

Политички комесар:

Командант батаљона:

БР. 212

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД 25 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДИ ДРУГОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА ЗА ПОВЛАЧЕЊЕ ПРЕМА КОЗИЛИМА¹

ШТАБУ I БАТАЉОНА „СЛОБОДА“

ПАРТИЗАНСКОМ ОДРЕДУ М. ЗОРИЋА

Данас су Италијани дошли у Дрвар; тамо се воде борбе. Ми смо евакуисали Оштрељ, и ако буде надирање непријатеља из Дрвара, попалићемо Оштрељ. То ће бити знак и за вас. Зато истурите осматраче на мјеста одакле ће видјети дим и ватру у Оштрељу. Чим то видите, ваш је задатак да се повлачите према Козилима. Наш штаб, заједно са 1 и 3 одредом, налазиће се у близини Оташевца. Према томе, морате ухватити везу са нама да знамо гдје сте.

У вашем одреду не смије да буде панике. Људи морају ићи рви заједно под командом замјеника Милана Зорића. — Милан ће се вратити у ваш одред.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

25-1X-1941

У 16 ћ

Пол. комесар
Илија Дошен

Командант батаљона
Мића

¹ Оригинал наређења је у рукопису.

PROGLAS POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA BOSNU I HERCEGOVINU OD SEPTEMBRA 1941 GOD. NARODU BOSNE I HERCEGOVINE I PRIPADNICIMA DOMOBRANSKE VOJSKE¹

RADNICI, RADNICE, OFICIRI, VOJNICI I GRAĐANI,

Svakodnevni ogromni gubici koje trpi Njemačka na ruskom bojištu sve više troše njemačku snagu, tako da je ona prisiljena da baca svoje posljednje rezerve na tu stranu. Zato izvlači iz okupiranih zemalja vojsku i pokušava preko plaćenika i narodnih izdajica da zadrži svoju vlast u tim zemljama. Junački udarci herojske Crvene armije srušili su svaku ofanzivnu moć njemačkog ratnog aparata da on nije više u stanju da razruši cdbranbeni zid Sovjetskog Saveza. Junačka odbrana Lenjingrada i Odese to najbolje potvrđuje. Već na mnogim mjestima Crvena armija prelazi u ofanzivu.

Medunarodni položaj Njemačke sve je kritičniji usljed jasnog i sve odlučnijeg stava engleskog i američkog naroda da pomognu Sovjetskom Savezu u njegovoj herojskoj borbi protiv varvarskog nacionalsocijalizma. Val nacionalno-oslobodilačke borbe zahvatio je i zakovitlao sve širom Evrop>e, uništavajući fašizam na svakom mjestu. Fašistički blok nalazi se iz dana u dan u sve slabijoj vojnoj snazi i očajnijem političkom položaju. Front slobode i mira pobjednički se uzvisio nad samrtničkom fašističkom aveti.

U Bosni i Hercegovini ima već dva mjeseca kako su se podigli na oružje Srbi, kojima se pridružuju Hrvati i muslimani, da oružjem izvojuju nacionalnu slobodu i tako zaštite sebe i svoje od krvavog terora okupatora i njihovih slugu. Svaka nada njemačko-talijanskih ckupatora da će terorom i ubijanjem, preko svojih najamnika ustaša, uništiti narodni ustanak, srušila se u prah pred sve odlučnijim otporom ustanika. Štaviše, na svaki zločin okupatora plamen ustanka postaje sve jači i sve obuhvatljiviji.

A kada ustaška vlast nije uspjela svojim vlastitim snagama da slomi ustanak, jer vojska neće da se bori protiv naroda koji je ustao u borbu za nacionalno oslobođenje —, okupatori su poslali svoju vojsku. Ali u bitkama u Romaniji, Maglaju, Doboju, Vlasenici i drugim mjestima bila je potučena. Ali i izdajica Pavelić nije opravdao povjerenje okupatora i zato je Musolini, iskorišćujući slabost Njemačke koja se zaglibila na Istočnom frontu i bojazan Hitlera da se Italija ne otkači od osovinskog (fronta) bloka, sa svojom vojskom i »crnim košuljama« okupirao Hercegovinu, a sutra ima namjeru

¹ Proglas je izdan vjerovatno krajem septembra 1941 godine.

i druge krajeve. Srbi, vi se niste plašili terora, ubijanja, paljenja vaših domova i sela. Hrabra Narodno-oslobodilačka vojska, u kojoj [ste] vi u većini, oslobodila je veći dio Bosne i Hercegovine i već u mnogim krajevima uspostavlja narodnu vlast. Musolinijeva okupatorska vojska danas obećava narodu neku slobodu, ličnu i imovinsku bezbjednost, poziva narod da se vrati kućama, hapsi i razoružava ustaše. Zašto se ona pravi da je protiv ustaša, a uzima u zaštitu srpski narod? Zato što su okupatorske vlasti slabe i nemoćne da uguše ustanak. Popuštanja koja oni vrše očito pokazuju njihovu slabost, a našu snagu. Musolini je poslao u naše krajeve banditske »crne košulje« da mjesto ustaša nastave klanje, a hapšenjem ustaša, koje narod toliko mrzi, hoće da dobije u vremenu i nađe oslonac u kapitulantskim i izdajničkim elementima i tako slomi ustanak. Okupatorska vojska, da bi se učvrstila, danas izigrava ulogu nekog spasioa srpskog naroda. Srbi, ne vjerujte okupatorskim i fašističkim banditima! Oni danas dolaze u naše krajeve da slome Narodno-oslobodilačku borbu i zadrže naš narod u mraku fašističkog ropstva. Ono što nije mogao njihov agent, izdajnik Pavelić, to će oni sada da pokušaju. Iskoristimo njihovu slabost i još odlučnije udarimo po neprijatelju. Proširimo ustanak na sve krajeve Bosne i Hercegovine i očistimo našu zemlju od okupatora i izdajnika.

U posljednje vrijeme, kako ustanak raste i sve se više širi, okupatori i izdajice pretrpjevši na svim frontovima poraze, pokušavaju na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine, preko raznih agenata, da oslabe ustanak. Tako u Hercegovini ubacuju neke banditske komitske čete iz Crne Gore, koje pljačkaju i pale muslimanska sela, razvijajući mržnju muslimana prema ustanicima. Te provokatore i plaćeničke elemente Narodno-oslobodilačka partizanska vojska treba odmah da odstrani iz svojih redova. Zatim se po Bosni širi letak četničkog pljačkaša i plaćenika njemačkih vlasti Koste Pećanca, koji po direktivama izdajničke vlade generala Nedića poziva Srbe da se vrate kućama i da nastavi rad na obnovi Evrope pod okupacijom osovinskih sila. Tako razni agenti, kada naša borba jača, dok slabost osovinskih sila svakodnevno postaje očitija, pokušavaju obmanama i lažima da raskuju čelične redove ustanka, koji su očeličeni u vatri borbe i zapečaćeni krvlju najboljih sinova naroda, ubistvima nevine djece, žena i staraca. Nema slobode i lične bezbjednosti dok se okupatorska vojska i njene sluge nalaze na našem zemljištu. Samo onda kada narod bude gospodar na svome, tada će biti slobodni i Srbi i Hrvati i muslimani.

Svi koji govore drugo — neprijatelji su narodne slobode i okupatorski plaćenici.

H R V A T I,

Sluga osovinskih sila, izdajnik Pavelić, prodaje komad po komad naše zemlje tuđinu. Hrvatsko Međumurje prodao je Mađa-

rima, hrvatsku Dalmaciju Talijanima, a evo danas talijanske trupe okupiraju Hercegovinu. Taj izdajnik se sprema da i ostale dijelce proda okupatorima. On [ne] samo da je te krajeve prodao okupatorima nego je i vojsku stavio u njihovu službu. Ta vojska treba po naređenju talijanske komande da puca na Srbe i muslimane koji se bore za nacionalnu slobodu. Izdajnik Pavelić hrvatskom narodu nanosi sramotu za sramotom. On prlja najsvjetlije tradicije hrvatskog naroda i u služinskoj poniznosti ide tako daleko da svojim izdajstvom dovodi u pitanje opstanak hrvatskog naroda. On šalje dobrovoljce na ruski front, čija je smrt neminovna; šalje radnike po njemačkim rudnicima koji su izloženi svakodnevnim bombardovanjima, a danas, pod okupatorskom komandom, šalje hrvatske sinove kao i muslimane da prolijevaju svoju krv i krv braće koja sudjeluje u ustanku-sve to za račun italijanskih imperijalističkih okupatora.

Danas je jasno svakom Hrvatu da je Pavelić Hrvatsku zemlju upregao u kola osovinskih sila, a hrvatske sinove — da služe najprljavijim svrhama okupatora. Hrvati, podite putem kojim vas zove vaša svijetla i borbena tradicija! Ustanite protiv ustaša i okupatora u vašoj zemlji! Ne dajte da se i dalje prlja vaše časno ime! Hrvati, pridružite se Nacionalno-oslobodilačkoj borbi i stanite rame uz rame sa Srbima i muslimanima! Hrvatski vojnici, ustanite protiv okupatora vaše zemlje, okrenite oružje protiv njih! Vašu slobodu možete jedino izvojevati ako se pridružite narodnom ustanku.

M U S L I M A N I ,

Jedan dio muslimanske gospođe vas je prevario i uvukao mnoge muslimane u ustaške redove. Muslimane su tjerali da ubijaju braću Srbe. Pojedini zlikovci muslimani ubijali su i tjerali cijela muslimanska sela da [se] dižu na oružje protiv ustanika. I kada su se muslimani uvjerali da ustanici nisu njihovi neprijatelji, nego su to braća koja žele zaštititi ih, koja im donose slobodu, uočili su svu laž ustaške gospode. Muslimani su počeli da prelaze ustanicima i čitava sela, kao što su Husinje kraj Tuzle, sela na Romaniji i u istočnoj Bosni oko Maglaja i Doboja, ušla su u redove Narodno-oslobodilačke vojske. Ustaše, iz bojazni da ne ostanu sami, palili su muslimanska sela podmećući to ustanicima, da bi izazvali gnjev muslimana prema narodnom ustanku. Sama ustaška vlast u Zagrebu stvorila je bosansko-hercegovačku ^egimentu da bi za sva zlodjela i ubistva pala krivica na muslimane. I tako se sva ustaška politika svodila na to [da] spriječi, po svaku cijenu, jedinstvo muslimana i Srba. Laži ustaške politike muslimani su brzo osjetili na svojoj koži. Ali pošto [to] nije samo ustaška politika, nego politika i njemačkih okupatora, Nijemci s jedne strane ub^cuju provokatore u muslimanske redove, koji ubistvima potpiruju bratoubilačku

borbu, dok s druge strane vrše pregovore sa nekim bivšim muslimanskim političarima da bi muslimane iskoristili, na čisto muslimanskoj osnovi, kao sredstvo razbijanja ustanka. Jer Narodno-oslobodilačka borba, koja bjesni na svima stranama, poljuljala je temelje ustaške države. I onoga momenta kada Pavelić ne imadne snage da spriječi ono radi čega su ga Nijemci postavili — da uguši narodnu borbu —, oni će tražiti drugi oslonac.

Muslimani, dosta je bilo zabluda. Već su danas jasne činjenice, koje u krvi hiljada ubijenih muslimana, hiljada upropašćenih porodica i desetine hiljada izbjeglih pokazuju put muslimanima. Oni ne smiju biti oružje ni okupatorskog sluge Ante Pavelića i njegovih ustaša, kao ni okupatorskih vlasti Talijana i Nijemaca. Muslimani, vi svoje živote, svoju imovinu i zajednicu možete spasti samo u zajedničkoj borbi sa srpskim i hrvatskim narodom. Ni časa se ne smije čekati. Svi se morate pridružiti ustanku. Čas zlatne slobode nije daleko.

Radnici i radnice,

Strahoviti progoni radničke klase bjesne i dalje. Najbolje vaše sinove hapse i ubijaju. Divlja hajka ustaških vlasti u Bosni i Hercegovini naročito se bacila na najbolje u vašim redovima, nastojeći da spriječi žilav otpor radničke klase za zaštitu golog života i da ubije njenu vjeru u bolju budućnost. Radnička klasa Bosne i Hercegovine danas živi u strahovitoj bijedi i gladi. Nestašica najpotrebnijih životnih namirnica pogodila je naročito radničku klasu i sirotinju. Ustaše pokušavaju da prikažu obmanama kako je nestašica izazvana ustankom. To je najotvorenija laž. Nestašica i glad zavladaše su radi pljačke okupatorskih sila. Skoro sve životne namirnice okupatori su odveli u svoje zemlje. Bijedne radničke kuhinje Ante Pavelića ne mogu otkloniti masov[nu] glad koja danas hara u radničkim i sirotinjskim redovima.

Spas od umiranja od gladi radničke klase jeste samo put masovnih ekonomskih akcija za zaštitu golog života.

Spas i sloboda radničke klase jeste put koji vam je pokazala vaša Komunistička partija. To je put borbe protiv okupatora i njihovih slugu ustaša. Komunistička partija šalje svoje najbolje borce, najbolje sinove radničke klase, u prve redove Nacionalno-oslobodilačke borbe da zajedno sa narodom sruše varvarske okove fašizma.

Nikad, nijednog trenutka, radnička klasa ne smije zaboraviti herojsku borbu radničke klase Sovjetskog Saveza koja neustrašivo udara po neprijateljskom fašizmu i ulijeva smrtonosnu grozu fašističkim upravljačima. Budite ponosni vašom braćom lenjingradskim i odeskim radnicima koji, ovjenčani slavom herojstva i u istoriji

još besprimjernog samopregalaštva, brane tekovine revolucije i slobodu domovine.

Vjera u pobjedu kojom je prožet narod Sovjetskog Saveza — vjera je herojske Partije boljševika, vjera je čitave radničke klase svijeta na čelu sa njihovim komunističkim partijama.

Cas slobode je blizu — konačna pobjeda je naša.

Živjela herojska i nepobjediva Crvena armija!

Živjeli herojski branioci Lenjingrada, Odese i Kijeva!

Živjelo jedinstvo demokratskih snaga svijeta u borbi protiv savremenih varvara!

Živio saveznički blok Sovjetskog saveza, Engleske i Amerike!

Živjela Nacionalno oslobodilačka partizanska vojska BiH!

Smrt njemačkim i talijanskim okupatorima!

Smrt izdajicama Hrvatskog naroda ustašama!

Smrt izdajicama Srpskog naroda: Ljot'ću, Nediću, Pećancu i njihovim trabantima!

Živjela Komunistička internacionala!

Živjela Komunistička partija!

KOMUNISTIČKA PARTIJA
JUGOSLAVIJE — POKRAJINSKI KOMITET
ZA BOSNU I HERCEGOVINU

БР. 214

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД 26 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДИРУ ПРВОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА ЗА ИОВЛАЧЕЊЕ ОДРЕДА ПРЕМА БРЧИНОВИМ ЛОКВИЦАМА¹

ШТАБ I БАТАЉОНА „СЛОБОДА“

НАРЕДБА од 26-IX-[1941]

КОМАНДИРУ 1 ОДРЕДА

Ми смо запалили Оштрељ и евакуисали све потребне ствари. Наш III одред заузео је положаје од угљарнице према Бризгаћу и штитиће повлачење магазина.

Вод вашег одреда налази се на положајима Мандића цеста. Они су добили задатак да чувају прилаз шуми.

¹ Оригинал наређења је у рукопису.

Наређује ти се да се одмах упутиш према Брчиновим Локвицама гдје се налази Штаб батаљона. Људство треба нахранити, узети резервну храну из Оташевца и упутити се одмах овамо.

Имамо везу са Штабом бригаде. Он се налази на другој страни према Осјеченици.

У вези са овом наредбом треба одмах послати што више људи и коња у Брчинове Локвице одакле ће да превозе ствари из Оштреља за магазин.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пслато у 9,40 h

Пол. комесар,
Илија Дошен

Команд. бат.
Мића

БР. 215

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД 26
СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ПАРТИЗАНСКОМ ОДРЕДУ „ВОЛГА“
ЗА ОДБРАНУ КОЗИЛА¹**

ШТАБ I БАТАЉОНА „СЛОБОДА“

НАРЕДБА од 26-IX-1941

ПАРТИЗАНСКОМ ОДРЕДУ „ВОЛГА“

Добили смо ваш извјештај да се Одред налази у Козилима. Да би осигурали Козила, ви се морате кренути напријед да урадите следеће:

1) Са главнином Одреда запосједните кланац — улазак у Козила и морате осигурати Козила, како би становништво могло да сигурно и даље ради, да превози намирнице и благо У шуму.

2) Истурите једну јаку патролу-извидницу на **Внојлу**, која ће имати задатак да осматра околину Петровца и Петровац и да на вријеме обавјештава главнину.

3) Истурите патроле-извиднице према Бравском Ваганцу, како би могли да се запггитите са те стране. Ове патроле морају извиђати терен и на вријеме обавјештавати главнину.

¹ Оригинал наређења је у рукопису.

4) Ваш задатак биће убудуће рад у Грмечу и ради тога и вашу кухињу морате припремити, заједно са свим стварима и храну. Прелазак у Грмеч и спајање са одредом Драгије Мил. [ашиновића] учинићете тек касније, кад дође до вас Милан Зорић, командир.

5) Роквићев¹ одред налази се између Оштреља (угљане) и Бризгаћа, Кеџманов² се налази лијево од Оштреља према Оташевцу. Продужујемо борбу док последњег непријатеља не уништимо.

Штаб ће се налазити у близини Оташевца. Ради тога морате имати везу са нама.

Имамо везу са Штабом бригаде.

Јавите Јелашинов.[ачком] одреду и одреду друга Драгије гдје се налази Штаб батаљона.

Успоставите везу са Прекајским одредом Р.[ајка] Боснића, који и даље мора остати на старим положајима.

Непријатељ, је ушао у Дрвар, али још није у Оштрељ, који је сав попаљен.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол. комесар,
Илија Дошен

Командант бат.
Мића

Послано у 11 ћ

БР. 216

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД 26 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДИ ТРЕЋЕГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА ЗА ОДБРАНУ СЕЛА ДРИНИЋА³

ШТАБ 1 БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

КОМАНДИРУ И ПОЛ. КОМЕСАРУ III ОДРЕДА

Примили смо ваш извјепгај — да ваши људи заузму положаје партиз. одреда „Волга“ (М. Зор.), а да ваш одред оде тамо. Ствар изгледа овако: ваш је одред дошао на те положаје

¹ Мане Роквић

² Миле Кеџман

• Оригинал наређења је у рукопису.

да штити евакуацију материјала са пруге, и чим се то сврши, ЕИ идете одатле. По одласку на нове положаје има да запосједнете: Биојлу, кланац између Козила и Дринића, с тим да браните прилаз Дринићу, дакле да штитите становништво. Становништво треба организовати да евакуише животне намирнице и благо (у Козила) на сигурно мјесто. Важно је једно: ваш одред нема више да води фронталну борбу. Сада се он претвара у покретни одред и заузима положаје гдје се [за] то укаже потреба, одакле се непријатељ напада или одбија.

Одред М. Зорића повући ће се [послије] вашег доласка опет у В. Ваганац, а касније вјероватно ће се пребацити у Грмеч да заједно са осталим одредима тамо руши пруту и дочекује возове.

Наређује вам се да одмах извршите смјену људства и само сигурним људима да дате пушке. У вези с тим одмах попишите све људе са оружјем и другом војном спремом, како би знали у кога се шта налази.

Одмах извијестите Штаб колико људства под оружјем има ваш одред Шта је са десетином у Рудановцу?

Пошаљите курира са тачним извјештајем до вечерас. Исти курир јавиће вам када ћете се повући у села.

Уз партизански поздрав!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Послано у 16.55 ћ

Пол. комесар,
Илија Дошен

Команд. бат.,
Мића

БР. 217

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД 26
СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШЕСТОМ ПАРТИЗАНСКОМ ОДРЕДУ
ЗА ОДБРАНУ МЕДЕНОГ ПОЉА И ВРТОЧА¹**

ШТАБ 1 ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“
у 17 h

Пошаљите извјештај

НАРЕДБА од 26-IX-1941.

КОМАНДИРУ И ПОЛ. КОМЕСАРУ VI ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

По напуштању Оштреља наши одреди који су га бранили престају да се фронтално боре и постају прави герилски — покретни одреди. Имамо везу са свима одредима. О мјесту гдје се налази Штаб упутиће вас II одред Вл. Мораче.—

Ваш задатак је сљедећи:

Ваш одред има да брани М.[едено] Поље, те има да остане на старим положајима: Жута Главица — Кадињача, а да са извјесним снагама запосједне положаје за одбрану Врточа. Ради тога повежите се са V одредом. Пошаљите одмах курира V одреду — да заједничким снагама браните ослобођена села. Такође јавите одредима у Рип.[ачком] Кланцу (Славку Зорићу)² да је пао Дрвар и да ће убрзо пасти Оштрељ. Најважнији дијелови Дрвара су изгорјели (фабрика и пилана), а Оштрељ је сав изгорио.

Имамо везу и са Штабом бригаде.

Дакле, ваш одред мора да брани села, да се повеже са V одредом и преко курира са одредима у Рип. Кланцу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол. комесар,
Илија Дошен

Командант батаљ.
Мића

¹ Оригинал наређења је у рукопису.

³ Вјероватно је ово омашка; треба да стоји: Славко Роднћ, којп се тих дана налазно на сектору Рипачки Кланац.

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД 26 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ДРВАРСKE БРИГАДЕ О ЕВАКУАЦИЈИ ОШТРЕЉА И О РАСПОРЕДУ И ЗАДАЦИМА ОДРЕДА У НОВОЈ СИТУАЦИЈИ¹

ШТАБ I ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“
Извјештај од 26-IX-1941
у 7.15 h

ШТАБУ БРИГАДЕ

25 [септембра] евакуисан је Оштрељ. Све важне и потребне ствари пребачене су у току ноћи у шуму. У 20 h напустили смо запаљени град. Оштрељ је сав изгорио.

Данас се сав материјал превлачи дубље у шуму, гдје ће се направити и магацин.—

Имамо везу са I, III и парт. одредом „Волга“. Наредба за II, VI и V одред послане су у току дана. Одреди су се повукли према старом плану, али ћемо их опет пребацити на положаје сдбране села и нападања непријатеља при његовом надирању у Оштрељ и села. Имамо велике тешкоће за преношење материјала због малог броја коња. Предузели смо све да их добијемо што више.

Батерија је на сигурном мјесту. Командир са људством и коњима је са Штабом и раде на преношењу материјала.

Наређено је III одреду да брани села и да предузме све да се намирнице и благо сељака склони на сигурна мјеста (у Козила).

Наређено је II одреду (Вл. Мор.²) да у току раног јутра 27-ог заузме положаје према Петровцу и да нарочито пази на покрете непријатеља, како не би несметано и непримијећено ушао у шуму, такође и у Опггрељ, уколико му Штаб бригаде није издао друго наређење.

Извијестите нас о ситуацији око Дрвара. Извјепгај шаљемо преко II одреда.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол. комесар
Илија Дошен

К-дант бат.
Мића

¹ Оригинал извјештаја је у рукопису.

¹ Владо Морача

БР. 219

НАРЕДБА ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
26 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДАМА ПОДРЕЂЕНИХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА О СМЈЕНИ ЉУДСТВА НА ПО-
ЛОЖАЈИМА¹

ШТАБ I ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

Н А Р Е Д Б А
од 26-9-1941 год.

Општа ситуација намеће нам да прекинемо са старом праксом смјене, па макар то биле и двије. То смјењивање је слабило и слаби борбеност наших партизана, уносило успаваност у наше редове. Сем тога, смјене су доводиле на положаје људе који не схватају значај наше борбе, који у себи немају нимало борбености, који напоскон не дају никакве гаранције да ће се подвргавати команди, па и у најтежим часовима, односно у случају повлачења.

Да се не би десило расуло одреда ако до тога дође, НАРЕЂУЈЕ се тој команди да одмах позове све одане и праве борце, људе који схватају значај борбе и који ће се у нашим редовима борити не мислећи на смјене, не мислећи да свако вече оду кући итд. Дакле, изаберите млађе и неовисне о кући људе, најбоље добровољце.

То морате учинити још данас и за неизвршење одговараће полит. комесар и командир одреда. О томе извијестите овај штаб чим извршите ову наредбу. Будите спремни сваког часа да дочекате [непријатеља] и без наредбе овог [штаба] не учините ништа ново.

Са другарским поздравом:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар:

Командант:

¹ Редакција располаже копијом документа.

БР. 220

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА РОМАНИСКОГ БАТАЉОНА ОД 2»
СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ БОСАНСКЕ БРИГАДЕ У ШЕ-
КОВИЋИМА О СИТУАЦИЈИ НА ПОДРУЧЈУ БАТАЉОНА**

ШТАБ ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА
„РОМАНИЈА”
Број 131/41

Романија, дана 27-IX- 1941

ШТАБУ БОСАНСКЕ БРИГАДЕ

Шековићи

О досадашњем раду и развоју овог батаљона вјероватно је Штаб добио извјештај и податке од команданта Сарајевске области и сматрам да није потребно да почињем испочетка. Укратко ћу да извијестим о догађајима посљедњих дана.

Дана 8 септембра у рано јутро продрле су непријатељске трупе заобилазним путовима на Романију и дошле за леђа нашој сталној посади, која је била у том моменту нешто слабија него нормално и, осим тога, изненађена и неприпремљена за тај напад, па је попустила и морала да се повуче. Од тога дана започела је опсада непријатељске посаде на капији Романије. Та опсада није могла да се заврши нашом побједом, јер је непријатељ био бројно јак, добро наоружан и утврђен с обзиром на ситуацију својих позиција. Наш Романиски батаљон, који је у тој опсади могао да учествује са свега 3 чете и четвртом само дјеломично, није имао ни довољно наоружања ни довољно муниције за ту и такву борбу. Нашем батаљону је у помоћ притекао четнички батаљон друга Радивоја Косорића¹, који такођер није имао наоружање за опсаду утврђених положаја, тако да се даље од опсаде, односно ограничења продора, није могло ићи. Није било снага за истјеривање непријатеља са Стијена, јер се је добар дио наших снага морао да распореди на чување ждријела дуж читаве планине лијево и десно од пута.

22 овог мјесеца је поново једна непријатељска сатнија, савладавши нашу посаду на ждријелу званом Рижа, продрла на Романију, услед чега се је наш фронт опсаде морао да премјести ниже да би избјегао опасност опкољења и уништења.

¹ Четнички командант, доцније огорчени непријатељ НОБ и НОВ, убијен од органа државне безбједности послје ослобођења као одметник.

Неколико дана раније већ је побјегла са положаја опсаде четничка чета под командом Стеве Беговића а управо то вече, када је непријатељска војска поново продрла преко ждријела на Романију, напустила је положај и чета под вођством четника Војина Дрмоњића, што је узроковало колебање и код свих осталих чета четничког батаљона, па се је за том четом повела и Подринска чета. Тешком муком успјело нам је наговорити Подринску чету да остане на положају макар до сутра ујутру, а рупу која је у фронту настала одласком Дрмоњићеве чете затворили смо нашим снагама, што је узроковало слабење фронта.

23 овог мјесеца у рано јутро напали смо непријатеља, који је био запосио позицију изнад ждријела Риже, и упркос наших слабијих снага успјели смо да га, након борбе која је трајала читав дан до послје подне (16 сати), потиснемо и отмено богат плијен (2 товарна коња са самарима, 1 комплетан тешки митраљез „Шварцлозе“, 8 сандука митраљеске муниције, 4 џака хљеба, 2 џака конзерви, 5 пушака и 1 шињел).

У међувремену су на саму капију Романије продрле двије непријатељске сатније и јаком ватром успјеле извршити продор нашег опсадног фронта, чиме је наше лијево крило дошло у опасност опкољења и морало да се повуче.

Друго јутро је једна сатнија непријатељске коњице (без коња), која је ноћила на Романији, кренула ка Неправдићима и Прачи, докле је успјела да дође послје краћих борби са нашим патролама Прачанске чете, оставивши на путу неколико мртвих и рањених, 13 заробљених, 19 пушака и 1 пушкомитраљез са нешто мало муниције. Друга сатнија пјешадије је преко Вукосављевића кренула ка Новосеоцима с намјером да допре до Рогатице, али је код Новоселаца била нападнута од чета нашег батаљона, опкољена и морала се предати, којом приликом је заробљено 168 непријатељских војника, 5 тешких митраљеза, 1 бацач мина, 70 пушака, 45 сандука митраљеске муниције, 2 пушкомитраљеза, 58 ћебади, око 3.000 комада пушчане муниције, 29 товарних коња са самарима и разних других ситнијих ствари, као торбица, фишеклија итд.

Ова побједа у Новосеоцима подигла је морал наших трупа, који је након продора [на] Романији дан раније био прилично пољуљан, смањила је непријатељске снаге које имамо против себе, омогућила је боље наоружање наших чета и попунила фишеклије наших другова — партизана, које су биле пале на просјечно 5—10 метака по пушци. Тиме је батаљон оспособљен за даље борбе.

Осим овога, добили смо данас из Ужица осам великих сандука муниције по 1.200 комада, тако да сада имамо муниције барем за десет до дванаест дана борби.

У току ових борби око Романије и на самој Романији показало се да је морал и борбеност наших партизанских трупа знатно над четничким, да су четници врло непоуздани и недисциплиновани и врло често читаве јединице показују много кукавичлука. Својом недисциплином и кукавичлуком довели су нас четници у врло тежак положај, из кога смо се извукли захваљујући моралу наших трупа, а помало и срећи, односно неспретности непријатеља. О овом кукавичлуку и недисциплини четничких чета обавијештен је мајор Дангић Јездимир, са захтјевом да се неки од четника због кукавичлука и недисциплине чак и стријељају. Да ли је шта по томе учињено — овоме штабу није познато.

У овим борбама се, поред осталих, нарочито истакла Гла-синачка чета под командом друга Биљана, која је врло тактички пратила непријатељску сатнију и нападом у прави час, уз помоћ осталих чета, које су касније пристигле, омогућила побједу и заробљење код Новоселаца. Осим тога, треба да се подвуку способности и храброст друга Ивице¹, који је са својим њемачким митраљезом скоро ушао већ у легенду.

Данашња ситуација је сљедећа: због бијега четничког батаљона напуштена је стална опсада и евентуална борба за истјеривање непријатеља са Стијена Романије, него се засада врше стална патролирања, насилна извиђања и узнемиравања непријатеља, тако да му се спријечи евентуално даље проширивање на Романији, а у позадини, у непосредној близини самих Стијена се задржавају двије чете за случај покушаја продора јачих непријатељских снага преко Романије, као што је то било 25 овог мјесеца, којом приликом је тај покушај одбијен и заробљен 1 пушкомитраљез са нешто ситних дијелова спреме.

Непријатељске снаге које су продрле ка Прачи преко Романије, као и оне које су до Праче дошле преко Јахорине са Пала, према добивеним извјештајима наше Прачанске чете успјеле су да допру до Реновице, одакле су возом отишле пут Вишеграда, вјероватно да помогну одбрану Вишеграда. Јачина тих снага, према процјенама, износи око 4 сатније, тј. 600 људи.

Наша Прачанска чета блокирала је Прачу, која не може — услед те блокаде и заустављања промета — да добива редовну помоћ, смјену посаде, односно њено појачање, као и храну и обавјештења.

¹ Ивица Вежгал, радник из Зенице, као домобран прешао на страну партизана, убијен од четника 1942 год. на Мајевици.

Гучево-сочичка чета врши стална патролирања у селима око Рогатице да би спријечила продор непријатеља из Рогатице ка Гласинцу.

Семећка чета учествује заједно са четничким одредима у опсади Жепе, како би се ријешило то гнијездо усташа и осигурало залеђе даље операције на железничку пругу Вишеград—Сарајево, те према Вишеграду и Рогатици.

Кнежинска чета врши патролирања и извиђања око Шахбеговића у правцу Кнежине и штити залеђе фронта Романије, као и непосредну заштиту наше партизанске болнице у Вијелим Водама.

Наш батаљон је данас дошао у ситуацију да је бројчано и по наоружању прејак за мање операције — за које нема ни тих прилика, а преслаб је за веће операције, па је због тога затражена помоћ од мајора Дангића и чим та стигне — наставиће се с операцијама у правцу Сарајева.

Да би се та помоћ што прије остварила и израдио план даљих операција, предлаже Штаб овог батаљона да се што прије одржи конференција између претставника Штаба Босанске бригаде, Штаба овог батаљона и мајора Дангића, којој би конференцији требало да присуствује и друг Радивоје Косорић, који је командант четничког батаљона који је учествовао у борбама на Романији, а с којим је успостављен врло прансан контакт и осигурана даља сарадња. Овај Штаб упућује аналоган приједлог и мајору Јездимиру Дангићу, па се моли Штаб Босанске бригаде да што скорије ступи у контакт са мајором Дангићем и ову конференцију закаже у најскорије вријеме, да би се операције што прије могле да отпочну. Молимо штаб Б. Б. да ово прими као врло хитан приједлог и да га што прије оствари.

У међувремену, од дана продора непријатеља на Романију па до 23 овог мјесеца, извршио је овај батаљон навалу и освојење Сјетлине, којом приликом је такођер заробљено 48 непријатељских војника, који су, према условима предаје, одмах пуштени на слободу, а тамо је био и богат плијен у оружју, муницији и опреми, чиме се је углавном користила Прачанска чета која је у том погледу врло слабо стајала.

Данашње стање чета овог батаљона је следеће:

Мокрањска чета	120 људи
Романиска чета	80 „
Гласиначка I »	40 „
Гласиначка II	90 „
Прачанска чета	200 „
Соколовићка чета	60 „
Кнежинска чета	40 „

Гучево-сочичка	140	[људи]
Семећка чета	300	„
Озренска чета	40	„
Гласиначки вод	30	„
Вод на брду Ћева	60	„
Месићки вод	30	„

С обзиром на то да је немогуће руководити овим четама из једнога мјеста, то је већ раније направљен приједлог команданту Сарајевског одреда¹ да се образује партизански пук са два до три батаљона који ће омогућити лакше руковање и псквећати оперативну способност ових јединица, тим прије што ће се јединице даљњом мобилизацијом моћи још повећати. К. С. О.² је овај приједлог усвојио и сада се управо врши организација пука и чим буде исти формиран доставиће се Штабу о томе исцрпан извјештај.

Код ове организације ће се извршити и реорганизација јединица неколико мањих које немају изгледа за даље појачавање ће се спојити у једну већу, а неке ће се раздвојити и основати нове.

За извршење ове организације било би овом штабу потребно још неколико резервних или активних официра као и политичких комесара, па се моли Штаб да нам их што прије упути овамо.

Од укупног броја наведених партизана наоружано је што пушкама што аутоматским оружјем свега 80% другова.

Батаљонска партизанска болница се налази у Бијелим Водама. Љекарску службу врше два студента медицине са доста успјеха, али се, као неопходна, указује потреба за једним специјалистом хирургом, па се моли Штаб да нам, колико је могуће прије, овамо упути једног љекара хирурга. Потреба за овим се указује још више кад се има у виду да ће се у најскорије вријеме водити жестоке војне операције већег обима у правцу Сарајева, да ће се у тим борбама знатно повећати број рањеника којима је готово искључиво потребна хируршка помоћ, јер непријатељ употребљава у борби стално „дум-дум“ набоје.

Детаљније о потребама болнице извјестиће накнадно батаљонски љекар.

Питање прехране батаљона је засада са прилично успјеха, уз периодично храмање, рјешавано на бази добровољних доприноса углавном гласиначких села, која су усљед тога прилично исцрпљена и мораће се у најскорије вријеме у том погледу тражити помоћ из богатијих крајева. Молимо да Штаб

¹ Треба да стоји: Сарајевске области.

² Командант Сарајевске области

је био и богат плијен у оружју муницији и опреми чиме се је углавном користила прачанска чета која је у том погледу врло слабо стајала.

Данашње стање чета свог батаљона је следеће:

Мокрањска чета - 120 људи	Семењска чета - 300 људи
Романинска чета - 80 "	Озренска чета - 40 "
Гласиначка I " - 90 "	Гласиначки вод - 30 "
Гласиначка II " - 40 "	Вод на Брду Ђева - 60 "
Прачанака чета - 200 "	Месински вод - 30 "
Соколовићска чета 60 "	
Кнежинска чета 40 "	
Гучевско-сочичка 120 "	

Обзиром на то да је немогуће руководити овим четима из једног штаба то је већ раније направљен предлог команданту сарајевског одреда да се образује партизански пук са два до три батаљона који ће омогућити лакше руковање и повести оперативну способност ових јединица, тим прије што ће се јединице даљом мобилизацијом моћи још повећати. К.С.О. је овај предлог усвојио и сада се управо врши организовање пук и чим буде исти формиран доставиће се прату о томе исцрпан извјештај.

Код ове организације ће се извршити и реорганизација јединица, неколико малих које немају изгледа за даље појачавање ће се спојити у једну већу, а неке ће се раздвојити и основати нове.

За извршење ове организације било би овом штабу потребно још неколико резервних или активних официра као и политичких комесара па се моли штаб да нам их што прије упути овамо.

Од укупног броја наведених партизана наоружано је што пушкама што аутоматским оружјем свега 80% другова.

Батаљонска партизанска болница се налази у Бијелим Водима. Лекарску службу врше два студента медицине са доста успјеха али се као неопходна указује потреба за јединим специјалистом хирургом па се моли штаб да нам колико је могуће прије овамо упути једног лекара хирурга. Потребна за овим се указује још више кад се има у виду да ће се у најскорије вријеме водити жестоке војне операције већег обима у правцу Сарајева, да ће се у тим борбама знатно повећати број раниеника којима је готово неопходно потребна хируршка помоћ јер непријатељ у то-требава у борби стално кумује.

Детаљније о потребама болнице извјестиће накнадно батаљонски лекар.

Питање прехране батаљона је за сада са приличним успјехом уз периодично хрпање рјешавано на бази добровољних доприноса углавном гласиначких села, која су узмјед тога прилично исцрпљена и мораће се у најскорије вријеме у том погледу тражити помоћ из богатијих крајева. Молимо да штаб Б.Б. поведе о томе рачуна и настоји то питање што скорије повасно ријешити. Прије неколико дана добивена је помоћ од 2.500 кг. пшенице и нешто пасуза из Србије. Ова ће помоћ, коју је омогућила сарадња са Командантом Босанског четничког одреда Јездимиром Дангићем стићи на Гласинац за неколико дана.

Једно од врло важних питања је нарочито због насупа јесенских киша и хладноће је питање одјеће и обуће партизана. Властита одијела у којима су партизани поšli у борбу су због великих штрпаца и борби на крају свог трајања, дјеломично се попуњавају одјелима и шивелима заробљено у борбама, извјесна количина опанака ће се добити из сирових кожа убијених говеда али то не може да подмири потребе и мора се помислити на набавке са стране.

Организација радионица за израду одјеће и обуће зависи због помалка сировина (суна, конца, коже, алата и т.д.) као и стручних мајстора нарочито шивелара па се моли штаб да и у том погледу нешто предузме.

О политичком раду у батаљону и у ослобођеном подручју извјестиће засебно политички комесар батаљона.

Моли се штаб Б.Б. за хитан извештај и одговор по учињеним предлозима као и даља упутства. Нарочито се моли да се овом штабу редовно достављају радио-билтени.

Другарски поздрав
ОМРТ ШПИЗИМ СЛОБОДА НАРОДУ.

За штаб
Командант батаљона

King

Б. Б. поведе о томе рачуна и настоји то питање што скорије повољно ријешити. Прије неколико дана добивена је помоћ од 2.500 кг пшенице и нешто пасуља из Србије. Ова ће помоћ, коју је омогућила сарадња са командантом Босанског четничког одреда Јездимиром Дангићем, стићи на Гласинац за неколико дана.

Једно од врло важних питања је, нарочито због наступа јесенских киша и хладноће, питање одјеће и обуће партизана. Властита одијела у којима су партизани пошли у борбу, због великих штрапаца и борби, на крају су свог трајања, дјеломично се попуњавају одијелима и шињелима заробљеним у борбама, извјесна количина опанака ће се добити из'сирових кожа убијених говеда, али то не може да подмири потребе и мора се помишљати на набавке са стране.

Организација радионица за израду одјеће и обуће запиње због помањкања сировина (сукна, конца, коже, алата итд.) као и стручних мајстора, нарочито ципелара, па се моли Штаб да и у том погледу нешто предузме.

О политичком раду у батаљону и у ослобођеном подручју извијестиће засебно политички комесар батаљона.

Моли се Штаб Б. Б. за хитан извјештај и одговор по учињеним приједлозима као и даљња упутства. Нарочито се моли да се овом штабу редовно достављају радио-билтени.

Другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

**ЗА ШТАБ,
командант батаљона
Чича**

НАПОМЕНА: У циљу обезбјеђивања транспорта робе и материјала за овај батаљон који долазе на Романију преко Власенице потребно је да тај штаб има у Власеници сталну патролу и свратиште, а ради лакшег одржавања везе било би добро и потребно да се евентуално и Штаб сам пресели у Власеницу. Штаб нашег батаљона ће својим патролама у Жљебовима, Хан-Краму и Хан-Пијеску осигурати транспорте с ове стране.

БР. 221

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА" ШТАБУ ДРВАРСKE БРИГАДЕ ОД 27 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. О НОВОМ РАСПОРЕДУ ОДРЕДА И ЊИХОВОМ БРОЈНОМ СТАЊУ И НАОРУЖАЊУ¹

ШТАБ 1 БАТАЉОНА
„СЛОБОДА"
27-1X-1941
у 7,15^h

ШТАБУ БРИГАДЕ

Штаб је примио ваш извјештај данас у 6.40^h и одговара следеће:

1) По паљењу Оштреља, које је било 25-1X у 20^h а о коме су били обавијештени I, II, III и парт. одред „Волга" (М. Зорића) још раније штаб се повукао према Бризгаћу заједно са материјалом из магазина. 26-1X имали смо везу са I и III одредом и поставили смо им задатке. Такође и одреду „Волга". Затим смо обавијестили V и VI (Врточки) одред о ситуацији и поставили смо им задатке. Положаји наших одреда данас су следећи:

I одред налази се на ивици шуме према Пасјаку, и то један вод на Боровој Главици, а други вод, који је отишао још 25 о. м. према Дрвару са командиром, налази се лијево од првог, али с њима још нисмо успоставили везу. То ћемо учинити данас. 1

III одред (Роквић²) јуче је штитио пренос материјала од угљане па према Оштрељу. Синоћ се пребацио у Дринић са задатком да брани Дринић и Козила. Његови положаји су Виојла—кланац (пропуст) између Дринића и Козила са истурањем патрола до Ћуриковаче. Једна десетина налазиће се данас на прузи испред Оштреља и штитиће и даље пренос материјала, а у исто вријеме обавјештаваће одред о стању у Оштрељу.

За II одред знате (Дроњукуша—Баст.[ашки] До). Он је добио задатак да се данас спусти на стари положај и да осујети слободан пролаз непр.[ијатељу] из Петровца на Оштрељ и да пази да се не би непр.[ијатељ] провукао шумом у Басташки До. Затим, на шумској прузи налази се још материјала за ма-

¹ Оригинал извјештаја је у рукопису.

² Душан Роквић

газин у Јаворовој Коси, који треба да што прије смјестите. Уколико тај одред није добио задатак од вас, он ће отићи тамо.

Одред „Волга“ М. Зорића налази се сада у Козилима. Он ће остати тамо док им командир не дође (данас) и пребациће се у Б. Ваганац, а одатле у Грмеч. Тамо ће се састати са одредом друга Драгије¹ и Јелашиновачким и заједнички ће извршивати задатке на прузи С. Мост—Бравско.

V одред (друга Челара²) налази се на старим положајима више Петровца и добио је задатак да брани тамошња села заједно са VI одредом (Врточким), који по наредби од јуче има да остане на старим положајима (Жута Главица—Кадињача), а да извјестан дио снага повуче ка Врточу.

Прекајски одред налази се негдје под Клековачом; с обзиром да су ти људи одмах пошли са положаја и изјавили су да морају бранити своје породице — друг Рајко³, који је јутрос дошао, каже да се људи нису могли задржати на положајима и да ће сигурно отићи кућама. Предузећемо све да се тај одред сакупи.

Бројно стање одреда је следеће:

I одред: 40 п.[ушака], 2 п.[ушко] м.[итраљеза] и 1 т.[ешки] м.[итраљез]

II одред: 50 п., 3 п. м. и 3 т. м. (једна десетина при штабу бригаде са 1 п.[ушко] м.[итраљезом])

III одред: 60 п., 3 п. м. 1 т. м.

IV одред: 11 п., — 1 т. м.

V одред: 80 п., 4 п. м.

VI одред: 79 п., 4 п. м. и 1 т. м.

Батерија је сигурно смјештена. Коњима се служимо за пренос материјала. Командир батерије је с нама.

Јелашиновачки одред: 56 п. и 2. п. м.

Одред Драгије Милашин[овића]: 25 п. и 1 п. м.

Одред „Волга”: 50 п. и 3 п. м.

Прек[ајски] одред имао је 45 п. и 1 п. м.

На Оштр.[ељском] Брду имамо 5 стријелаца као извиђаче. Они ће се данас повући к нама.

Муниције V, VI и одред Драгије М.[илашиновића] има врло мало (30—40 по војнику). Остали нешто више. Тачно стање муниције доставићемо накнадно, као и све друге промјене.

Одреди који су се кренули са својих положаја имају ћебади и биљаца. Извјестан број људи слабо је обувен и обучен.

¹ Драгија Милашиновић

² Здравко Челар

³ Рајко Боснић

Морал је нешто пољуљан; то је и природно, јер су у одредима већином сељаци, који се највише сад брину за своје фамилије.

Данас ћемо одредити мјесто за магазин и за штаб. Сада смо још у покрету. Имамо мали број коња, па је и тешкоћа преношења материјала велика. Тада ћемо поднијети тачно стање нашег магазина.

Курире нам је немогуће слати неколико пута дневно, јер их немамо довољно, а требају нам људи за рад. Сада вам шаљемо двојицу.

По наредби ћемо поступити одмах.

Са партизанским поздравом:

СМРТ ФАШИЗМУ, — СЛОБОДА НАРОДИМА!

Пол. комесар
Илија Дошен

Команд. батаљона,
Мића

БР. 222

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА НОП ОДРЕДА ЗА БОСАНСКУ КРА-
ЛИНУ ОД СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ НОП ОДРЕДА
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ О ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУА-
ЦИЈИ И БОРБАМА ПРОТИВ ОКУПАТОРА И ДОМАЋИХ
ИЗДАЈНИКА НА ПОДРУЧЈУ БОС. КРАЛИНЕ**

**ШТАБ НАРОДНО ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ОДРЕДА ЗА БОС. КРАЛИНУ
1941 г.**

**ШТАБУ НАРОДНО ОСЛОБОДИЛАЧКИХ ПАРТИЗАНСКИХ
ОДРЕДА ЗА БОСНУ И ХЕРЦЕГОВИНУ**

На свом путу за Дрвар. овај штаб је, последице издржане борбе на Хан-Колима, наставио свој пут у правцу Мркоњића Града, гдје су се баш у томе моменту водиле огорчене борбе; наиме, Мркоњић Град се налазио већ 5 дана у рукама нар. осл. одреда. 2/9 стигли смо у Мрк.Град и успоставили контакт са Штабом тих одрЈда којима командује учитељ Дреновић Урош. Наравно да смо одмах истог дана обишли фронтове и устано- вили једно задовољавајуће стање са војног гледишта, но зато

је град претстављао слику ненародног режима. У граду је био господар неки одбор великосрпских газда и трговаца под чијим утицајем је био и сам командант. При заузимању града није уопште било пљачке ни насиља, него су трупе, одмах после заузећа града, запосјеле нове одбранбене положаје и успјешно задржавале ватру и навале непријатеља, који је са новопридошлим снагама бјесомучно наваљивао на град. За све то вријеме, око 10 дана борбе, град је остао потпуно пасиван, као да се њега ништа не тиче. Трговци су радње држали затворене и никоме нису хтјели да продају ништа. Новац из Пореске управе уопште није био дирнут, па су чак и кључеви од благајне били код благајника Пореске управе. Град је био пун свега и свачега, док су борци (95% сељаци) на положајима трпјели и глад и студен, јер је баш тих дана владало велико невријеме. Јасно да је оваква ситуација дјеловала и на морал бораца, тако да је и сам командир одреда на десном крилу отворено пријетио да ће напустити положај, што смо ми тек касније дознали од појединих бораца, па чак да су се у трупи договарали да убију команданта. Такво стање нас је приморало да се задржимо и помогнемо. Одмах смо, успркос нећкања, наредили да се сазове тај одбор, који никако није хтио да се с нама договара, него само да прима наређења. Издали смо наређење да се одмах комисијски отвори благајна Пореске управе и новац реквизира у корист Мјесне команде; поред тога, да се отворе сви дућани који би први дан смјели продавати само војсци, а након тога и осталима, уз цијене које су важиле и прије. Сва роба која би се за војску купила била би исплаћена од новца реквирираних од Пореске управе, са једном резервом: уколико то буде било могућно (наравно, имајући у виду увијек имовно стање трговаца од којих би роба била реквирирана). Наишавши на један шутљиви отпор и тобожњу исприку Команде како она нема времена да уређује ствари у граду, били смо приморани да све то преузмемо у своје руке. Остали смо са заштитом Штаба у граду и раздијелили се на три стране: командант је требало да прегледа све установе, његов замјеник да отвори дућане и реквизира и покупује све потребно за војску, а комесар да одржи збор са грађанством и са Словенцима којих је ту било око 250. Успјело је да се реквирирају троја кола обуће и одјеће, која су, нажалост, такођер пропала, јер су у току самог реквирирања војска¹ и усташе провалили изненада у град, тако да се није могло покупити ни оно што је већ било скупљено. На брзу руку натоварена су једна кола и покушало се да се извуку, но било је већ касно: град је био опкољен, кола заробљена, а сам кочијаш тешко

¹ Домобрани

рањен. Штаб са својом заштитнидом успио је да се пробије изгубивши једног друга (Ковачевића Мирка¹ који је у томе нестао).

У Мркоњићу Граду смо одржали састанак са командантом и комесаром трупа око Јајца (командант је друг Поњевић² а комесар Немања,³ учитељ). Са њима је тачно утначен план напада на Јајце, који је требало да услједи 5/9. У том нападу би јајачким трупима мркоњићке трупе послале једну чету од 90 људи. Но изненадни догађаји и придолазак нових појачања непријатељских трупа наметнули су нам сасвим нове планове. Констатовано је да је упад у Мрк. Град услједио послије придоласка појачања које је стигло од Ситнице и Кључа у јачини од 400 војника и 120 коњаника плус дио мјесног муслиманског становништва, које је учествовало у паљењу и клању, а које Рибничке трупе нису успјеле да зауставе. Истовремено су непријатељске трупе грунуле из правца Доњи Вакуф, заобишле трупе Поњевића које су се простирале од Дреновог Дола — гдје је био смјештен један тешки топ (100 мм) — преко Језера до Царевог Поља, продрле на Шипово, Герзово и упутиле се у правцу Млиништа.

Након повлачења из Мрк. Града, не знајући још за догађај око Јајца, одмах смо ступили у контакт са командом нар. осл. одреда „Петар Кочић“ (тако се називају трупе које су оперисале око Мрк. Града) и помогли јој при прикупљању прилично разбијених одреда. Издали смо наређење да се одмах успостави нови фронт на Лисини, а један дио трупа да се пошаље на цесту [према] Језеру (код Јајца), како би се осигурало залеђе друту Поњевићу. Пошто смо све средили и дали сва потребна упутства, кренули смо према Млиништима, а одатле према Дрвару. Успут смо повели са собом 31 заробљеног војника и једног официра — сви из Сл. Пожеге, заробљени у једној од пријашњих борби.

Јасно је по свему да у трупима око Мрк. Града није било неког организованог позитивног утицаја, него је све мање-више било препуштено великосрпским елементима. Као доказ за то је и хапшење неких другова комуниста — муслимана из Мрк. Града који су хтјели да се боре за ослобођење наших народа, а које су пустили тек након интервенција, но не допустивши да носе оружје. Потребно је напоменути да су и нас саме хапсили при доласку, иако су знали тко смо, и тек након енергичне пријетње с наше стране и позивања на Штаб нар. осл.

¹ Ђак из Бање Луке, курир, аутор пјесме „По шумама и горама...“, погинуо је том приликом.

² Савко Поњевић

³ Немања Влатковић

партиз. одреда за Бос. и Хер. — пустили су нас. Као свугдје тако и овдје осјећа се јак недостатак како војничких тако исто и политичких кадрова, но увијек су спремни прве да примају, јер се и сами осјећају војнички слаби. Мислим, кад би се располагало са довољно таквих кадрова, а при самој правилнијој расподјели онога што се има на терену, што ће без сумње да услиједи, могло би да се много учини и помогне како у војничком тако и у политичком погледу.

Улога политичког комесара није им била јасна, тако да је комесар трупа око Мр. Града сједио у Млиништима (читава дан пута далеко од Мрк. Града) и углавном служио као неко административно лице. Интересантно је да се многи, нарочито руководећи кадрови, сматрају и називају комунистима иако су по својим поступцима далеко од истих.

На Млиништима смо одржали састанак са политичким комесаром трупа „Петар Кочић“ и са руководећим кадровима трупа на Млиништима и објаснили им њихове задаће, а нарочито улогу политичког комесара. Они су се потпуно с нама сложили и тражили да их помогнемо код других претпостављених, како би заиста могли да одговоре свим оним задацима које борба од њих захтијева. Сутрадан смо кренули до Прекаје преко Гламачког среза, који, заиста, претставља једну политичку жалосну слику. Борба коју народ данас води против фашистичких окупатора и њихових слугу, [— народних] издајица, овдје се назива „борбом против Турака“. Само спровођење заробљених хрватских војника изазвало је велику сензацију. На сваком кораку смо били пресретани са захтјевом да предамо те војнике да их они покољу. То је један од крајева гдје великосрпски елементи имају готово искључив утицај. Јасно да смо на сваком кораку морали да тумачимо данашњу борбу, а понегдје и да пушке покджемо, како би заробљенике сачували од неких нарочитих насртљиваца.

У Прекаји се већ осјећа близина Дрвара у којему се налази Штаб бос.[анско-]личке бригаде. Прекаја се налази 16 кил.[ометара] пред Дрваром и на таквом положају да је стварно претстража Дрвара. Ту је борбеност већ далеко већа, а и политички ниво самих људи; ту су другови спремни да иду у борбу, ма на који фронт, да бране стечену слободу и да помогну другима да се ослободе. Прекајчани су прилично популарни и познају их са других фронтова, из борби гдје су притицали у помоћ. Иза Прекаје стигли смо у Дрвар, ту кулу ослобођених крајева овог дијела Босне. Релативно велики успјеси и напори Дрвара створили су читаве легенде о њему. Борбеност, згодан положај, техничке могућности и релативно велики број кадрова условили су да Дрвар постане центар

ослобођених крајева у том дијелу Босне, као и водич борбе за ослобођење у својој околици.

Будући да сте примили извјештај Дрварске команде о стању у Дрвару, овом приликом ћемо само да га надопунимо износећи стварне успјехе и недостатке на које смо наишли. Један од највећих успјеха је повезивање мноштва мањих одреда и организација истих у војне јединице, чете и батаљоне, које су мање или више повезане са Штабом бригаде и признају исти као руководеће тијело свих тих фронта. Мора се имати у виду да је признавање Штаба бригаде условио и материјални моменат, тј. у Дрвару се производе ручне бомбе и нагазне мине и пуне празне чауре. Помоћ коју је Дрвар давао свакоме тко се на њега обратио у том материјалу довела је под утицај Дрвара и трупе које по географском положају не би ни у ком случају гравитирале према њему. Зато и имамо разлику између данашње сфере утицаја Дрвара, тј. те Бос.-личке бригаде, и плана који нам је послао Штаб НОПО за БиХ. Наравно да не можемо да предвидимо огроман организаторски рад који је учинио сам Штаб бригаде.

Једна од најозбиљнијих грешака је непостојање политичког комесара Бригаде, иако су исти постојали у батаљонима и четама под називом „политички секретар“. Наравно да је та грешка одмах исправљена и без сумње да ће резултати тога врло брзо да се осјете, нарочито у трупима у којима је наш утицај био скоро никакав, као, на примјер, на гламочком фронту и на граховском фронту. Централизоване и планско постављање [задатка] у свим трупима Дрварске бригаде било је неопходно. Нарочитих скретања улијево није било, осим у неколико случајева. И те грешке мислимо [да се] више неће понављати, јер су продискутоване и исправљене.

Главни недостатак са војничке тачке гледишта је непартизански начин борбе, противно ономе што напомиње Штаб бос.-лич. бригаде тј. утврђене фронтовске борбе.¹ Још увијек снаге које се налазе на фронтовима око Дрвара нису толико снажне да би могле да издрже један организован фронтални напад, поготово када су те линије, иако сталне, неутврђене. Нису се вршиле акције у дубину, нити су се стварали покретни партизански одреди који би могли да се бацају у залеђе непријатељу и тиме онемогућују опипавање стварне одбранбене линије. С обзиром на огромне фронтове и борбе које се воде на тим фронтовима, заиста је требало што прије помоћи са вој-

¹ Овом реченицом хоће да се каже да је главни војнички недостатак Штаба дрварске бригаде био у томе што се у борби против непријатеља држао крутих фронта и фронталних борби, а није усвојио партизански начин борбе.

{личким кадровима, којих је ту недостајало. Тај недостатак је исправљен, јер су у сам Дрвар стигла три Шпанца¹, од којих је један капетан Шпанске републиканске војске, придодан Штабу бригаде као инструктор (савјетник), а друга двојица послана, један на гламочки, а други на граховски фронт.

У вријеме када су непријатељске трупе извршиле [напад] на Мрк. Град и с друге стране заобишле Јајце и упутиле се према Млиништима, у исто вријеме извршена је и офанзива на другим фронтима. Из Бос. Петровца почели су свакодневни јуриши на Оштрељ, у којима су губици непријатеља бивали огромни (само у један дан остало је под Оштрељом 25 мртвих, док је са наше стране погинуо само један). Из Гламоча су почеле да проваљују трупе са намјером да се саставе са трупима око Млиништа. На граховском фронту су почеле да наваљују талијанске трупе, које се утлавном ослањају на бандите и издајце који су се налазили на руководећим мјестима у одредима од Книна па до Грахова.

Трупе које су продрле од Јајца и Мрк. Града према Млиништима биле су, према плану који смо утврдили са Рибничким, Мркоњићким, Јајачким, Прекајским и Гламочким одредима, опкољене и утлавном уништене прије но што је успјело непријатељским одредима из Гламоча да се споје с оним од Млиништа. Непријатељу је успјело да продру из Гламоча к Млиништима до Скокова и да се пребацује у Роре према Прекаји. Непријатељу је то успјело ради неборбености и деморализације у тамошњим одредима, што је резултат непостојања наших кадрова у истим и слабог политичког рада. Та грешка је одмах исправљена, јер су на тај фронт послани два прекајска одреда- а за команданта Гламочког батаљона² [постављен је] један друг из Далмације и за оперативног официра један друг Шпанац³, који је у то вријеме стигао. На граховском фронту Талијани су успјели да продру и заузму Грахово не испаливши ни метка, а захваљујући издаји неких бандита који [се нису борили], иако је с њима лично био утврђен план и сат напада, иако су обећали да ће то сигурно извршити. Ти граховски одреди броје око 1000 пушака и били су смјештени тако да су опкољавали Талијане са свих страна — који су се, у броју од око 330, [са] седам лаких тенкова и 4 топа, утаборили на цести испод Дерала, тј. у једном кланцу одакле је била немогућа одбрана, а нашим успјех загарантован. Друг Шпанац, који је био послан на тај фронт као оперативни официр, морао је те вечери са још једним другом да побјегне да не би

¹ Војо Тодоровић, Владо Ђетковић, а трећи, вјероватно, Коста Нађ.

² Јозо Вукичевић

³ Војо Тодоровић

био убијен од тих бандита. Таква издаја је угрозила и сам Дрвар, те се морао да организује нови фронт од дрварских најбољих трупа на Плочи, истуривши своје предње дијелове у Ресановац. Поводом те издаје издат је летак у којем се осуђују ти бандити и позива народ тог краја на борбу против фашистичких окупатора. Већ други дан прилазили су поштени борци из граховских одреда Дрварчанима, који су установили нови фронт са жељом да наставе борбу коју су започели, а свјесни преваре коју су те издајнице извршиле над њима (тај летак вам шаљемо у прилогу).

У Дрвару смо се срели и са делегатом Централног штаба¹; указано нам је на грешку што као Штаб путујемо заједно, а и сами увиђамо да огромни послови и [велика територија] нам налажу да се раставимо и што прије повежемо све оне одреде које помоћу курира нисмо могли [повезати]. Ријешили смо да командант пође за Грмеч [и да] одатле повеже све одреде око Бихаћа и у оним крајевима према Козари, а друг комесар да пође у Козару, пошто је [са] истом успостављена веза, док би замјеник команданта требало да се врати до Бања Луке, [да] прегледа зашто су прекинуте везе које је Штаб успоставио са одредима с оне стране Врбаса, да успут обиђе рибничке одреде и успостави опет везу са Бањом Луком. На повратку сам срео ваше писмо без датума у којем се говори о организовању трију батаљона и 8 чета. То ваше писмо срео сам 19 ов. мј., а друга два писма добили смо 25 о. мј. Будући да се моментално нас тројица налазимо на разним странама, и то на Дрварском, Козарском и Јајачком сектору, приступићемо одмах организовању штабова према вашим директивама. Попгго смо успоставили везе по цијелој Бањолучкој области, тј. Бос. Крајини, постоји могућност да извршимо наређену нам реорганизацију, до које је, заиста, требало да дође. Ми увиђамо своје греп/ке и тим више ћемо да упремо да би вам што прије могли да јавимо да смо дате нам директиве извршили. Одмах сам све преписе и упуте послао и другој двојници чланова Штаба, како би на лицу мјеста одмах поступили по директивама.

У овом извјештају вам не шаљем бројно стање и податке о појединим акцијама, него само сумаран преглед ситуације и догађаја у крајевима Дрварске бригаде. Бројна стања и тачне податке о појединим акцијама слаћемо од данас на основу тачних извјештаја које ће нам чете и батаљони преко штабова бригада² достављати. По доласку друге двојице чланова Штаба

¹ Односи се на Марка Орешковића.

* У то вријеме у Босанској Крајини постојао је само штаб Дрварске бригаде.

или, дотада, по њиховим извјештајима, извјештаваћемо вас детаљно о свему.

Успркос томе шаљемо вам извјештај о акцијама наше Прве чете која је била организована на десној страни Врбаса:

4/9 одузете су војничке пушке у селу Адровцима, које су биле подијељене од стране усташких власти сељацима-муслиманима. Сукоба није било.

6/9 извршен је напад на магацин Дестилације дрва Д. Д. Теслић у Горњ. Шњеготини, којом је приликом заплијењено 3 пушке, 75 метака, те много корисних ствари. Чувари су изгубили једног човјека, губитака с наше стране није било.

10/9 нападнут је један [непријатељски] одред код Бочца, два камиона са војницима. Препливавши Врбас партизани су заробили: 1 пушкомитраљез, 4 пушке, 3 бомбе, 1 пиштољ са 16 метака, 532 пушчана метка и 3 торбице. Оба камиона су спаљена. Непријатељ је изгубио једног жанд. наредника, 1 усташу — повјереника Општине Крупа, 1 домобранца, 1 шофера.

15/9 извршен је напад на село Мемићи, којом приликом су убијена 3 војника, 1 рањен, 4 заробљена (тројица послије пуштена). Ухапшен је један Циганин који је служио усташама. Плијен је: 10 пушака, 806 метака, 12 шињела, 6 копорана, 6 чакшира, 12 пари веша, 7 пари ципела, 4 шлема и 36 конзерви. — У једном сусрету са војницима дошло је до борбе у којој је убијено 5 војника, док је један наш партизан подлегао ранама. Код Кадине Воде дочекан [је из] бусије камион са 20 војника, од којих су 4 погинула а један рањен. Плијен: један пушкомитраљез, 8 пушака, 300 метака, 2 бомбе и нешто другог материјала. Камион је запаљен. Ометено је успостављање телефонске везе између Кадине Воде и Хан Кола, којом приликом је убијен један војник. Порушен је главни резервоар Суботица из којег се снабдијева Бања Лука водом. Ометено је непријатељу изграђивање моста на Крупи који су прије тога спалили партизани. — На путу Ситница — Бања Лука на два мјеста порушена је телефонска веза у дужини од 5 км.

21/9 жандарми су натјерали сељаке Крупе и Рекавица да им са чамцем превозе дрва из Рекавица на лијеву страну Врбаса, али су у томе ометени, чамци спаљени, жандарски бицикли слупани, један жандар рањен заплијењена је пушка и 5 метака.

25/9 дочекана 2 камиона на цести Бања Лука — Јајце, [камиони су] слупани и непријатељу задани губитци: 10 мртвих и више рањених. Непријатељу је стигло појачање, на што су наши одговорили ватром, па је борба трајала до ноћи. Наши губитци: 2 лакше рањена. На цести Бања Лука — Јајце потргана телефонска линија у дужини од 2 км. На цести Бања Лука — Јајце,

између Крупе и Бочца, нападнут је из засједе камион и убијена двојица војника ..

26/9 нападнута је њемачка и хрватска војска на друму Бања Лука — Јајце и убијена су десеторица њемачких војника.

Што се тиче политичког рада, тај је био успјешан на овом терену, одржано је неколико састанака на којима је присуствовало по преко 120 сељака. Организован је и народни суд од пет чланова. Исти је већ изрекао двије смртне казне. Постоје народноослободилачки одбори у селима: Понир, Јагаре, Липовац, Каблови, Јаворани, Засеље, Вагани, Бољанићи, Балте, Љубачево, Агино Село, Крмине, Бочац, Скатовица, Липље и Масловаре.

Ово писмо шаљемо преко Старог,¹ а и преко Тузланског штаба.

Јавите нам што прије за Дрвар и ту Босанско-личку бригаду.

Поздрав — СМРТ ФАШИЗМУ!

ЗА ШТАБ НАР. ОСЛ. ПАРТ. ОДР.
ЗА БОС. КРАЈИНУ
Миљенко²

Накнадно добијам извјештај о нападу на Котор Варош. Напад је извршен ујутро, у 6^h. Трајала је борба све до подне. Освајана кућа по кућа. У борби је учествовало 50 хр.[ватских] вој. и 5 жандарма. Од тога је погинуло 17 вој. и 3 цивила са жандарском куварицом. Заробљене 2 пушке и више другог материјала. Непријатељ је добио појачање у војсци и топништву; авијација је такођер учествовала. Наши су се повукли са губицима: један мртав 1 рањен 1 нестао.

Истог дана је извршен напад на село Ободник (на двојицу сеоских усташа, један убијен, један побјегао.) Заплијењене две пушке. Одржан састанак у селу Прибинићу са 45 сељака.

20/1X извршен напад на Јошавку. Заплијењено 150 кг динамита и 10 пушака. Један усташа убијен.

23/1X у селу Кокорима попаљена општинска архива и убијен један усташа.

24 и 25/1X сукоб са војском у Вијочанима и Репушници. Погинуло 5 вој. и 1 усташа, један заробљен.

¹ "Буро Пуцар

² Миљенко Цвитковић

БР. 223

САОПШТЕЊЕ ШТАБА РОМАНИСКОГ БАТАЉОНА ОД 28
СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДИРИМА ЧЕТА О СУЂЕЊУ
ЗАРОБЉЕНИМ ДОМОБРАНСКИМ ОФИЦИРИМА И ВОЈНИ-
ЦИМА

ШТАБ ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА
„РОМАНИЈА“
Број 141/41

Романија, 28-IX-1941

ДРУГОВИМА КОМАНДИРИМА ЧЕТА ПАРТИЗАНСКОГ
БАТАЉОНА „РОМАНИЈА“

Јучер је у Народно-ослободилачком суду одржано у Под-
романији суђење 168-осморици заробљених хрватских војника и
четворици њихових официра. Суд је био састављен од петорице
чланова и то: од политичког комесара Штаба батаљона као прет-
ставника Штаба, од команданта мјеста Соколац, од једног офи-
цира (командира) партизанске војске, једног партизана војника
и једног домаћина сељака. Хрватски војници били су оптужени
што су се с оружјем у руци борили против наше Народно-осло-
бодилачке борбе, што су знали, улазећи у Романију, да улазе у
ослобођене крајеве, те што су се на тај начин огријешили о на-
шу Народно-ослободилачку борбу, а и издали интерес хрват-
ског народа, јер су се ставили у службу усташа, који тлаче не
само наш народ него и властити хрватски народ. Осим тога, хр-
ватски војници оптужени су да су улазећи у нашу ослобођену
домовину¹ палили наше куће и жито и убијали незаштићене
жене и дјецу, починивши на тај начин звјерства која није ни-
једна непријатељска војска у нашим крајевима радила. Хрват-
ски официри оптужени су као издајнице хрватског народа, који
су водили, иако су били потпуно свјесни шта раде — као шко-
ловани људи, заведени хрватски народ у борбу против нас, мје-
сто да одложе оружје и откажу послушност усташама-крвавим
тлачитељима српскога а и хрватског народа. Исто тако одго-
ворни су за звјерства хрватских војника као старјешине који-
ма је било повјерено вођство хрватске војске. Суд је провео
истрагу, саслушао војнике и официре и након кратког вијећа-
ња донио у име народа и Народно-ослободилачке борбе пресуду
којом су, из разлога у оптужници наведених, три хрватска офи-

¹ Треба да стоји: територију.

цира осуђена на смрт стријељањем. Четврти официр ослобођен је, јер је истрагом установљено да се није борио против нас и да је приликом борбе у пољу чекао нашу војску и првом партизану који је наишао предао пушку и муницију. Осуђени официри зову се: Сафет Фазлагих из Чапљине, натпоручник, Балдо Којаковић из Дубровника, поручник и Пилауер Звонимир из Загреба, поручник. Ослобођени официр зове се Косо Шаћир из Опличића, Срез Столац, поручник. Осуђени официри неће бити стријељани ако хрватска војна команда пристане на наш приједлог да у року од 15 дана извршимо замјену и да намјесто четворице хрватских официра преда четворицу наших бораца који труну по усташким затворима. Уколико хрватска команда на то не пристане, има се пресуда извршити. Ослобођени официр Косо задржаће се код нас док интереси наше Народно-ослободилачке борбе не би били његовим пуштањем угрожени.

Пошто је истрагом установљено да је претходница састављена из вода водника Јагањца палила куће и жито, осуђена је цијела, тј. 7 људи са водником Јагањцем, на смрт стријељањем. Исто тако је истрагом утврђено да је војник Безер убио невину сиротицу Петру Павловић и њено двоје дјеце, а треће дијете ранио метком у прса без икаквог разлога, па пошто је то он и признао, осуђен је на смрт стријељањем. Установљено је да је међу војском било 5 усташа који су стално подјаривали војску на злочине, паљевине и борбу против нашег Народно-ослободилачког покрета, па су сва петорица исто тако осуђена на смрт стријељањем.

Четрнаесторицу хрватских војника који су се добровољно и без борбе предали суд је ослободио и изразио им испред народа своју другарску захвалност, истакавши да је заједничка борба хрватског и српског народа пут којим ће оба братска народа убрзо доћи до слободе и срушити свога заједничкога непријатеља. Они ће бити враћени кућама чим то буде могућно и стратешки безбедно за нашу борбу.

Осталим хрватским војницима суд је узео у обзир да су били заведени, да су на борбу били присиљени, да су се ипак након кратке борбе предали, да су увидјели и изјавили да неће да се боре против наше праведне борбе за слободу, па су пуштени испод суђења с тим да ће бити задржани на раду или интернирани код нас док њихово пуштање не би по нашу борбу било безбедно. Свима им је пресудом загарантовано другарско и људско поступање.

БР. 224

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
28 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ДРВАРСKE БРИГАДЕ О
ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОМ СТАЊУ ПРВОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОД-
РЕДА**

ШТАБ 1 БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“
28-IX-1941 у 18 ч

ШТАБУ БРИГАДЕ

Данас се наш штаб састао са I одредом. Претресли смо сва питања:

1) Људство је расположено за борбу, само се већина слаже да је незгодно сада нападати непријатеља док се не растресе, док његове снаге не ослабе у Дрвару (одлажењем даље).

2) Питање исхране се најозбиљније поставља. Из долине дрварске тешко ће се добијати исхрана, јер Талијани не пуштају никога са товаром или храном у шуму. Овдје пак нема довољно хране (осим сеоског блага¹). Команда I одреда је организовала да се прикупља храна за одред. Организована је кухиња за овај одред од дијела кухиња из Оштреља. Људство кухиње ће овдје остати, а нешто ће се пребациити и за II одред.

3) Одред располаже са 65 људи, 40 кар.[абина], 2 т.[ешка] м.[итраљеза] (онај из Дрвара противавионски), 2 п.[ушко] м.[итраљеза] и 6000 муниције.

4) Данас су друг Васо², Бањац³ и Матерић⁴ отишли за Јаворје, друг Боснић⁵ за Прекају. Штаб ће овдје остати док се не ухвати веза са овима.

5) Данас су тал.[ијански] окуп.[атори] изашли на Шљемена — Борове Главице и дошли до колиба Трикића (Оташевац) са тенковима (у 2^h), и одмах су се вратили. Отишли су према Пасјаку.

0) Тражимо од Штаба бригаде да нас обавијести о питању ресрганизације батаљона, питању исхране овог одреда, јер ће Тални ани вјероватно ући у Оташевац.

Ми ћемо се сутра налазити више Материћевих (Симичића) колиба. —

К-дт бат.
М. :ћа

¹ Стоке

² Васа Трикић

³ Обрад Бањац

⁴ Илија Матерић

⁵ Рајко Боснић

ПИСМО ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА КОМБИНОВАНОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД 28 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. О ПОТРЕБИ ОДБРАНЕ ДАБРА РАДИ СПРЕЧАВАЊА ПЉАЧКЕ ЖИТА ОД СТРАНЕ ОКУПАТОРА¹

ЛИТЕЋИ ПАРТИЗАНСКИ ОДРЕД

ШТАБУ I БАТАЉОНА „СЛОБОДА“

Наш одред се сада налази у Дабру ради покушаја непријатеља да продре из Каменграда и С.[анског] Моста. Дабар је врло богат житом, али га је врло тешко бранити јер је велик, а према њему стоји Каменград и С. Мост. Одбранили ово жито и извести значило би спас за Грмеч и његову околину. Сем тога, држимо положаје према Грмечу (станици) и Саници, гдје су непријатељске снаге дуж пруге и на самим станицама врло јаке (300). Код Ријеке (мост) непријатељ има 7 укупаних лаких митраљ. и 1 пуш. митр. Наше су се снаге развукле од Каменграда до Грмеча. Код нас је био курир из Рујишке. Они нам кажу да пруга Бихаћ — Крупа као и цеста уопће нису заштићене. Напад на воз или камионе је врло изводљив, те ћемо ми ради тога отићи на тај сектор, јер ови одреди немају уопће муниције. Са овим снагама не можемо овдје баш ништа предузимати, јер би непријатељ провалио у Дабар и попалио или одвезао жито.

Ви сте, свакако, у овој новонасталој ситуацији извршили реорганизацију положаја и мијењања положаја за поједине одреде. Стога, ако мислимо и спасти жито и тражити муницију и оружје, било би нам потребно пребацили извјесне снаге (рецимо „Волгу“, која губи свој га150п-с1'е1ге у Бр. Ваганцу, јер нити је за бусију нити за одбрану празног и попаљеног Бравска). Зато мислим да би извјесне снаге требало пребацили овамо, јер су могућности за операције врло могуће, за бусије, за извоз жита итд.—, бар за неко вријеме. Јер, наш одред одлази за једно вријеме на сектор Бихаћ — Нови — Крупа, а снаге одреда Је-лашиноваца нису довољне ни за одбрану оволиког простора, а [камоли] за кидање пруге, цесте, итд.

28-1X-41.

Пол. ком.
Морача⁸

¹ Оригинал писма је у рукопису.

⁸ Перо Морача.

IZVJEŠTAJ ŠTABA NARODNOOSLOBODILAČKIH PARTIZANSKIH ODREDA ZA BOSNU I HERCEGOVINU OD 8 SEPTEMBRA 1941 GOD. O BORBAMA I AKCIJAMA PARTIZANA NA TERITORIJI BOSNE I HERCEGOVINE¹

VII. BORBE I AKCIJE

Partizanske borbe u Bosni i Hercegovini dobile su karakter opšte narodnog ustanka, naročito među srpskim stanovništvom. Mnoga muslimanska i hrvatska sela prišla su partizanskom pokretu i aktivno u njemu sudjeluju ili pomažu partizane. Ali još uvijek mnoga muslimanska i hrvatska sela ostaju pasivna prema borbi partizana. Još uvijek postoji po neko muslimansko, a nešto više hrvatskih sela koja su zadržala neprijateljski stav prema partizanima vjerujući još uvijek lažima koje prosipa plaćena ustaška štampa da partizani tobože pale i pljačkaju muslimanska i hrvatska sela. Tu osnovnu slabost moramo savladati. Mi moramo privući mase muslimanskog i hrvatskog stanovništva na našu stranu. To ćemo moći postići samo tako ako uzmemo u zaštitu muslimanska i hrvatska sela kako od terora i pljačke koju nad njima vrše okupatori i njihove sluge ustaše, tako i od raznih pljačkaških bandi koje ubacuju okupatori sa namjerom da stvore razdor između partizana i muslimanskog i katoličkog stanovništva. Nije dovoljno, dakle, samo sa lećima raskrinkavati sve te laži i podvale kojima se služe okupatori i njihove domaće sluge, nego treba i djelom pokazati da partizanska vojska Bosne i Hercegovine podjednako štiti srpski, hrvatski i muslimanski živalj.

U svim dosadašnjim borbama i bojevima koji su se odvijali na cijelom području Bosne i Hercegovine, pokazalo se da se hrvatska vojska uglavnom neće boriti protiv narodno-oslobodilačke bosansko-hercegovačke vojske. To je ona pokazala u velikim bitkama oko Jajca, Kladnja, Olova i Vlasenice gdje je ona prelazila na stranu partizana, predavala oružje i opremu i vraćala se svojim domovima. To je pokazala u Hercegovini gdje je ne samo predala oružje i opremu nego je kod Stoca potpuno prešla na stranu partizana i borila se u našim redovima protiv okupatora. Uzaludni su bili svi pokušaji nekih viših komandanata da postave mitraljeze pozadi svojih vojnika da bi ih tako natjerali na borbu. Uzaludni su bili svi pokušaji stavljanja pod prijeke sudove one voj-

¹ Izvještaj je objavljen u Biltenu br. 1 Štaba narodnooslobodilačkih partizanskih odreda za Bosnu i Hercegovinu od 8 septembra 1941 godine.

nike koji su se predavali. Hrvatska vojska nije htjela i neće da ratuje protiv svoga vlastitog naroda. Ali to nije dovoljno. Hrvatska vojska još uvijek ne prelazi masovno u redove narodno-oslobodilačke vojske. Eto, u tom leži druga osnovna slabost naša, što mi nijesmo uspjeli ubijediti hrvatsku vojsku da je baš sada pogodan moment za oslobodenje naše zemlje ispod jarma okupatora i to baš sada kada je očita slabost okupatora i njihovih domaćih slugu. Tu slabost mi moramo preovladati i zajedno sa hrvatskom vojskom osloboditi našu zemlju ispod tuđinskog jarma.

U Bosanskoj Krajini vode se više od 45 dana žestoke borbe. Okupatori, Njemačka i Italija, bacaju tamo silnu vojsku sa avionima, tenkovima, mitraljezima, strojnim puškama i drugim oružjem. Uprkos tome naša partizanska vojska se sjajno drži i zadaje okupatorima teške udarce. Mi ćemo zbog pomanjkanja prostora spomenuti najglavnije borbe:

Naša partizanska vojska oko Drvara, Oštrelja i Bos. Petrovca, sastavljena od radnika sa pilane i iz fabrike celuloze, od željezničara »Šipadove« pruge i seljaka iz okolnih sela bez razlike na vjeru i narodnost, u sjajnim bitkama potukla je neprijateljsku vojsku i zauzela Drvar, Oštrelj sa okolinom. Zaplijenila je ogromni ratni materijal. Između ostalog i jedan veliki top. Drvarska tvornica celuloze je razrušena; srušen je vijadukt kod Crnog Potoka, nedaleko od Gornje Sanice. Pruga je na četiri mjesta razrušena u dužini od 50—60 metara. Putevi su bili danima prekriveni velikim stablima, te je svaki saobraćaj bio zaustavljen punih 20 dana. Danima su okupatori šiljali svoje trupe da očiste drumove i prugu i da sa jačim snagama navale na Drvar i Oštrelj i razbiju našu partizansku vojsku. Naši partizanski odredi dočekivali su te kamione duž drumova i uništavali ih plijeneći ogroman ratni materijal. Tako prorijedeni i oslabljeni odredi okupatorskih trupa probijali su se do Drvara gdje ih je dočekivala naša partizanska vojska i uništavala ih. Drvar i Oštrelj još uvijek drži naša partizanska vojska.

Naša partizanska vojska oko Prijedora zauzela je bila sva sela oko Prijedora i u svakodnevnim borbama zadavala neprijateljskoj okupatorskoj vojsci teške poraze. Uzaludno je bilo dovlačenje njemačkih tenkova sa »mrtvoglavcima« avionima i silne vojske koje su trebale očistiti ovaj kraj. Naša vojska je zaštitila sela dok seljaci nisu posvršavali sve poslove oko žetve, pa se zajedno sa vojskom povukli u planine odnoseći sa sobom cijelu žetvu. Njemačkim okupatorima nije ostalo ni jedno zrno žita da odvezu u Njemačku. U svakodnevnim bitkama koje je naša partizanska vojska vodila sa njemačkom okupatorskom vojskom poginulo je i ranjeno mnogo neprijateljskih vojnika. Samo na jednom sektoru poginulo je 7 njemačkih vojnika i 2 oficira. Ranjenih ima ogroman broj. Sve bolnice i higijenski zavod u Banja Luci su prepuni ra-

njenika. Osim toga, pruga Banja Luka — Bos. Novi je neprekidno rušena i stalno mora da se opravljaja.

Naša partizanska vojska u okolini Jajca, uprkos nadmoći njemačke vojske i ustaša, u sjajnim borbama zauzela je Šipovo i Ribnik gdje su zaplijenili: 1 top, 10 mitraljeza, 5 puškomitraljeza, i mnogo drugog ratnog materijala. Zatim je naša vojska došla pred Varcar Vakuf (Mrkonjić Grad) i zatražila od hrvatske vojske predaju grada, što je ova bez borbe odmah i učinila. Mrkonjić Grad je zauzet i zaplijenjen je ogroman ratni materijal i velike zalihe hrane. Između ostalog vojska je zaplijenila 15 kamiona, 30 mitraljeza i mnogo pušaka i municije. Poslije pada Mrkonjić Grada naša vojska u pobjedonosnom nastupanju zauzela je Jezero (9 km od Jajca) i tu su zaplijenjena pored ostalog i 2 topa. Uzaludni su pokušaji okupatora da zaustave pobjedonosni pohod naše partizanske vojske.

U svim ostalim mjestima Bosanske Krajine zadaju naši partizani okupatorima i njihovim slugama ustašama silne udarce. Tako naši odredi oko Krupe još uvijek drže u svojim rukama električnu centralu u Krupi i stežu obruč oko Krupe. Osim toga, ovi odredi zaplijenili su 7 vojnih kamiona sa velikim količinama ratnog materijala između ostalog i 3 teška mitraljeza, 12.000 metaka, mnogo pušaka i ostale ratne spremne.

Naši pak odredi oko Bosanskog Novog teško su oštetili rudnik uglja u Lješljanima i onesposobili ga [za proizvodnju bar za ovu godinu. Osim toga zaplijenili su rudarski magazin u Lješljanima koji je bio pun sa velikim količinama masti, brašna, šećera i dr. namirnica. A naši odredi oko Banja Luke napali su ustaški stan u Memićima i zaplijenili iz njega oružje i hranu, pa ga zapalili. Osim toga, razorili put Banja Luka — Jajce i napali jedan njemački kamion i zaplijenili ga. Tom prilikom dva njemačka vojnika ubijena. Inače po svim mjestima naše Bosanske Krajine naši partizanski odredi svakodnevno napadaju i razoružavaju žandarmerijske kasarne i ustaške stanove.

U Tuzlanskoj oblasti vode se žestoke borbe već više od mjesec dana. Njemački okupatori i ovdje dovlače veliku vojsku sa tenkovima i artiljerijom, ali naša partizanska vojska drži se odlično. U svakodnevnim borbama zadaje neprijatelju teške i osjetne gubitke. I ovdje ćemo zbog pomanjkanja prostora spomenuti samo najglavnije borbe:

Naša partizanska vojska u borbi sa ustašama zauzela je Vlasenicu, Srebrnicu, Kladanj, Olovo i Han Pijesak i oslobodila čitave ove krajeve. Velike količine ratnog materijala i zaliha hrane palo je u ruke našoj hrabroj narodnoj oslobodilačkoj vojsci. Hrvatska vojska nije se htjela aktivno boriti, kod Olova predalo se oko 150 hrvatskih vojnika. Pred navalom jačih snaga njemačke

okupatorske vojske i ustaša naša partizanska vojska morala se povući iz Vlasenice, Kladnja i Olova, da bi u novom naletu ponovo osvojila sve gradove.¹ Naša vojska čvrsto drži u svojim rukama još uvijek sve ove gradove.

Naša partizanska vojska, potpomognuta od cijelog stanovništva, u sjajnom naletu na Maglaj, Doboj, Usoru, Gračanicu, Karanovac, Ljupljanicu, Trbuk, Petrovo Selo, zauzela je sva ova mjesta i zaplijenila ogromni ratni materijal i velike količine hrane. Samo u Usori zaplijenila je naša vojska 2 vagona municije, a jedno ogromno stovarište avionskih bombi zapalila i digla [u] zrak. Ogromne eksplozije bile su znak okupatorima da se čitav narod digao da im potpuno onemogući opstanak u našoj zemlji. U želji stanici Trbuk srušila je naša vojska jedan most u dužini od 12—15 metara. Prugu Slavonski Brod — Sarajevo razrušila je naša vojska na 25 mjesta od Ljupljanice do Zavidovića, a iskidala telefonsku mrežu na dužini od 20 km. A prugu Doboj — Tuzla srušila je naša vojska na 18 mjesta, dok je telefonsku mrežu iskidala na dužini od 30 km. Samo pred jakom navalom njemačke i hrvatske vojske koje su nadirale sa svih strana: od Sl. Broda, Prnjavora i Sarajeva, a koje su dovlačile avione, tenkove i artiljeriju, morala se naša vojska povući u planine i odatle nastaviti bitku sa okupatorskom vojskom. Ove bitke još uvijek traju. Naša vojska drži se odlično. Okupatori dovlače ogromnu vojsku u Tuzlu, jer i taj grad ugrožava naša partizanska vojska.

Naša partizanska vojska u manjim borbama očistila je sela oko Brčkog i Bijeljine od žandarmerijskih stanica i ustaških stanova i polako steže obruč oko Brčkog i Bijeljine. Čitav narod u ovim krajevima priključio se našoj partizanskoj vojsci, pošto je pod njenom zaštitom nesmetano obavio sve poslove oko žetve i vršidbe. Uzaludno je bilo okupatorima šiljanje kamiona sa vojnicima i oružjem da unište našu vojsku. Naprotiv, naša partizanska vojska je dočekala i uništila veliki broj ovakvih kamiona, zaplijenivši svaki put velike količine ratnog materijala. Naša partizanska vojska stigla je čak do u samo Brčko i zaplijenila jedan njemački šljep sa kudjeljom. Nikakva sila neće istjerati našu vojsku iz ovih krajeva.

U svim ostalim mjestima čitave ove oblasti zadaju naši partizanski odredi osjetne gubitke okupatorima. Tako je blizu Tuzle, u čitavom hrvatskom rudarskom naselju Husinju, čitava ustaška postrojba sa tabornikom na čelu priključila se obližnjem partizan-

¹ Podaci na osnovu kojih je Štab NOP odreda za BiH napisao ovaj izvještaj nisu bili potpuno tačni. U to vrijeme u istočnoj Bosni partizani su, u saraanji sa četnicima, bili oslobodili: Vlasenicu, Srebrnicu, Sokolac i Han Pijesak, dok su se oko Kladnja i Olova vodile žestoke borbe, ali ova dva mjesta nisu tada bila oslobođena.

skom odredu i zajedno sa njim napala na rudnik u Živinicama gdje je zaplijenjena ogromna količina brašna, masti, šećera i dr., što su sve partizani razdijelili siromašnom narodu. U svim pak ostalim krajevima naši partizanski odredi čiste sela od žandarma i ustaša uzimajući i paleći njihove stanice i stanove.

U Hercegovini vode se žestoke borbe sa ustašama već više od 3 mjeseca. Izdajnik Pavelić šalje veliku vojsku u taj kraj. Italijanska okupatorska vojska, koja je okupirala ove krajeve, dovlači veliki broj tenkova i artiljerije. Sve to ne može ugušiti opšti narodni ustanak u Hercegovini koji posljednje vrijeme zahvata ne samo južni dio nego i sjeverni dio Hercegovine. Opšti narodni ustanak u Hercegovini izbio je spontano jer seljaci nisu mogli više podnositi zulume koje su nad njima vršili ustaše. Naši štabo/i postepeno organizuju i stavljaju pod svoju komandu sve ove seljačke ustanke. Zaludni su pokušaji okupatora, da, ubacivanjem raznih pljačkaških bandi, one[mogući] ovo stvaranje naše partizanske vojske. Postepeno ali sigurno stvara se naša narodno-oslobodilačka vojska Hercegovine, koja će biti očišćena od svih pljačkaških i razbojničkih elemenata koji namjerno i sistematski otežavaju okupljanje hrvatskih a naročito muslimanskih sela oko naše vojske. U svakodnevnim borbama koje vodi ova naša partizanska vojska, koja je tek *u stvaranju, naneseni su okupatorima osjetni gubici. I ovdje ćemo zbog pomanjkanja prostora spomenuti samo najglavnije borbe:

Naša partizanska vojska u svakodnevnim borbama oko Plane, Bileće, Trebinja i Ljubinja u više mahova razorila je i onesposobila prugu od Huma do Gabele, od Huma do Trebinja i od Trebinja do Bileće. Čak ni do danas nije proradila pruga Trebinje — Bileća. Naša vojska frontalno nastupa na Bileću. Osim toga, na pruzi Bileća — Trebinje naša vojska je ranije zaustavila jedan voz i onesposobila lokomotivu i vagone. Zatim razorila prugu Bileća — Gacko kod Kosite¹, zarobila 6 hrvatskih vojnika od kojih je zaplijenila 1 puškomitraljez i 6 pušaka sa municijom itd.

Naša partizanska vojska u svakodnevnim borbama oko Nevesinja, Gacka, Stoca i Berkovića zadaje osjetne udarce okupatorima [i] njihovim domaćim slugama. Dosada je naša vojska i izvršila čitav niz akcija i borbi na ovom području: Razorila je drum Nevesinje — Trusina i srušila most; razorila je drum Berkovići — Trusina i Berkovići — Divin; zaustavila je autobus na drumu Nevesinje — Gacko i ubila 3 ustaše od kojih jedan bio povjerenik ustaša za Gacko; zauzela vojnu postaju na Berkovićima gdje je zarobljeno oko ... ustaša i 35 hrvatskih vojnika — ustaše su strijeljali a hrvatske vojnike pustili svojim kućama. Tom prilikom

¹ Vjerovatno se misli na rušenje puta kod mjesta Korita.

zapljenila je naša vojska jedan mitraljez, 2 puškomitraljeza, oko 3500 metaka, 50 bombi i dr. ratne spremne. Dalje, naša vojska je na Trusini razoružala vojnu patrolu i uzela 12 pušaka sa municijom; na Suhoviću¹ srušila je 3 kamiona i zaplijenila 1 mitraljez i oko 30 pušaka sa municijom — zarobljeno: 21 hrvatski vojnik, koji su pušteni, i 6 ustaša, koji su pobijeni; na Divinu je osvojila a zatim razorila kasarnu i zaplijenila 1 puškomitraljez i 15 pušaka sa municijom; U Fatnici je zaplijenila od ustaša oko 20 pušaka sa municijom itd. Naša partizanska vojska, iako je tek u fazi organizovanja, očistila je potpuno Dabarsko i Fatničko Polje i oko Nevesinja stupila u frontalnu borbu sa okupatorskom vojskom.

Naša partizanska vojska koja operiše u krajevima sjeverne Hercegovine nije još dosada imala većih sukoba i borbi. Ona [je] još u fazi pribiranja snaga.

U Sarajevskoj oblasti vode se žestoke svakodnevne borbe. Svakodnevno kroz Sarajevo prolazi u svim pravcima njemačka i hrvatska [vojska] sa tenkovima i artiljerijom. Svakodnevno lete neprekidno avioni i bombarduju u svim pravcima oko Sarajeva. Ali uprkos tome naša partizanska vojska svakodnevno razorava drumove i željezničke pruge koje vode na strane. Polagano se steže обруч oko Sarajeva. Pomenućemo i ovdje samo najglavnije borbe koje je vodila naša partizanska vojska oko Sarajeva:

Naša romaniska partizanska vojska zavladała je potpuno Romanijom. Svi transporti trupa kamionima preko Romanije su najzad obustavljeni poslije teških gubitaka koje je pretrpila neprijateljska vojska. Preko 15 vojnih kamiona punih municije i hrane postali su plijenom naše Romaniske partizanske vojske. U odlučnom napadu na Sokolac naša vojska je poslije šestočasovne borbe osvojila ovo mjesto i zaplijenila: 3 teška mitraljeza, 4 puškomitraljeza, mnogo pušaka i metaka, bombi i ostalog ratnog materijala. Mnogo zaliha hrane i državne stoke je zaplijenjeno. U borbama oko Mokrog uništena su 3 kamiona i zarobljeno 5 neprijateljskih vojnika sa jednim podoficirom. U krvavom okršaju sa jednim njemačkim odredom dobro naoružanim mitraljezima i strojnim puškama jedan brojno slabiji i slabije naoružan naš odred natjerao je Nijemce poslije tročasovne borbe na divlje bjekstvo. Nijemci su ostavili na bojištu 22 mrtva i veliki ratni materijal — mitraljeza, pušaka, kamiona, bombi i ostale ratne spremne. Više se njemačke kukavice ne usuđuju da izadu na Romaniju. Romanija je slobodna.

Naša trebevička partizanska vojska u odlučnom napadu zauzela je oficirski vojnički dom na Jahorini i zarobila preko 30 oficira i vojnika hrvatske vojske i žandarma, koje je razoružala a

¹ Vjerovatno Šuković

onda pustila svojim kućama. Tom prilikom palo je u ruke našoj vojsci mnogo ratnog materijala — mitraljeza, pušaka, bombi i ostale ratne spreme. Naša trebevička partizanska vojska sa romanskim partizanskom vojskom u više mahova napadala je i rušila želj. prugu od Sarajeva za Višegrad. Već više dana obustavljen JL svaki i robni i putnički saobraćaj ovom prugom.

Naša par. vojska u čestim i svakodnevnim borbama napada i razorava pruge Sarajevo — Mostar, Sarajevo — Brod i čisti ove krajeve od neprijatelja.

U svim krajevima Bosne i Hercegovine dižu se seljaci na ustanak. Nikakva sila ne može spriječiti pobjedonosni pohod naše vojske za oslobođenje naše zemlje ispod tudinskog jarma.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ZA ŠTAB NARODNO-OSLOBODILAČKIH BOSANSKO-
HERCEGOVAČKIH PARTIZANSKIH ODREDA